Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de
Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

Anul I, nr. 2/2008

Editura CNSAS
Bucureşti
2008

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității

București, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3
www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, nr. 2, 2008

ISSN:1844-6590

Consiliul științific: Gail Kligman (University of California - Los Angeles), Katherine Verdery (The City University of New York), Dennis Deletant (University College of London), Vladimir Tismăneanu (University of Maryland), Łukasz Kamiński (Institute of National Remembrance - Warsaw), Dragoş Petrescu, Virgiliu-Leon Țârău

Colegiul de redacție: Florian Banu, George Enache, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu (responsabil de revistă)

Coperta: Cătălin Mândrilă
Machetare computerizată: George Enache
Corectură text în limba engleză: Cipriana Moisa

Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. Securitatea: organizare, metode şi sarcini

II. Subiectele şi subiecţii Securităţii

III. Sistemul totalitar din România: între politici de control şi rezistenţa societăţii

IV. Literatura istorică şi documentele Securităţii

V. Recenzii. Note de lectură

VI. Cercetarea ştiinţifică şi valorificarea fondurilor arhivistice ale C.N.S.A.S. prin manifestări ştiinţifice şi expoziţii

I. SECURITATEA: ORGANIZARE, METODE ŞI ACȚIUNI

Florian BANU

REȚEAUA INFORMATIVĂ A SECURITĂȚII ÎN ANII '50 - CONSTITUIRE, STRUCTURĂ, EFICIENȚĂ -

THE SECURITATE'S INFORMERS NETWORK IN THE 50'S CONSTITUTION, STRUCTURE, EFFICIENCY

In our paper, we try to identify the manner used by Securitate to pull out information from the entire society. In this purpose, a huge informers network was created and conducted to watch all the categories of the "people enemies" and to report any forms of heresy.

According to our examination, the methods used by Securitate to accomplish these kinds of purposes were, most of them, marked by dilettantism and horrible abuses. We put in the light the stages of the recruitment process, the evolution of the engagement and the attempt to present the principal types of informers.

Also, we focus on numerous malfunctions of the network and repeated attempts to clean the network through elimination of the dubious persons.

Finally, we survey the way in which Securitate kept a complex evidence of the network and tried to estimate the dimensions of the network, beginning with the data extract from the Securitate files.

Etichete: rețea informativă, Securitate, informator, recrutare, anii '50

Keywords: informers network, the Securitate, informer, recruitment, the fifties

Odată cu prăbuşirea regimului comunist în decembrie 1989, în cadrul societăţii româneşti au apărut o serie de întrebări care, sintetizate, pot fi reunite în atât de des rostitul *cum a fost posibil?*

În încercarea de a oferi răspunsuri la numeroasele întrebări legate de cele peste patru decenii de regim comunist, istoricii au demarat un travaliu de amploare, cercetând arhive interne şi externe (atâtea câte au fost şi cum au fost accesibile!), intervievând victime şi torţionari sau doar simpli beneficiari ai regimului trecut, studiind presa şi materialele de propagandă, totul subsumat unui efort cognitiv care să permită înţelegerea unor evoluţii nu de puţine ori contradictorii.

Printre problemele intrate în câmpul cercetării istoriografice un loc prioritar a fost deţinut de foarte devreme de studiile referitoare la Securitate, temuta poliţie politică edificată de partidul comunist cu începere din 1948. Odată descifrate primele organigrame şi conturate adevăratele dimensiuni ale aparatului de represiune, s-a constatat cu surprindere că acesta era mult mai redus decât se acreditase prin zvonuri sau prin presa de senzaţie din perioada post-decembristă. În mod firesc, s-a conturat întrebarea cum reuşea totuşi Securitatea să obţină o cantitate imensă de informaţii din cele mai variate domenii, de la cultură şi aspecte ale vieţii religioase, până la informaţii de natură militară, economică sau politică?

Încă de la primele studii consacrate metodelor de lucru ale Securităţii s-a conturat importanţa pe care o deţinea reţeaua informativă în panoplia de mijloace folosite pentru culegerea informaţiilor. O serie de cercetători, precum Marius Oprea[1], Dorin Dobrincu[2], Cristian Vasile[3], Cristina Anisescu[4], Luminiţa Hriţcu[5] sau Călin Florea[6], au analizat un aspect sau altul al activităţii reţelelor de informatori pe care Securitatea le-a constituit şi dezvoltat în cele mai diverse medii şi instituţii.

De un real folos pentru cercetarea problemei sunt lucrările publicate de Mihai Albu[7] şi Carmen Chivu[8], individual sau în colaborare[9], acestea aducând în atenţie o serie întreagă de aspecte probate documentar.

La rându-ne, am încercat şi în alte ocazii să descifrăm câte ceva din complicatele mecanisme de „recoltare" a informaţiilor puse la punct de-a lungul timpului de către Securitate[10].

---

[1] Marius Oprea, *Informatorii Securităţii*, în „Magazin istoric", 2001, anul 35, nr. 10, p. 26-29; idem, *O istorie a informatorilor Securităţii*, în „Analele Sighet", 2001, 9, p. 464-487.

[2] Dorin Dobrincu, *Informatorii Securităţii în comunităţile religioase din Centrul Moldovei (1950)*, în „Arhiva Istorică a României", 2004, nr. 1, p. 223-232.

[3] Cristian Vasile, *Reţeaua informativă a Securităţii din învăţământul teologic la sfârşitul anilor '70 şi începutul anilor '80*, în „Arhivele Totalitarismului", anul 11, nr. 3-4/2003, p. 47-53.

[4] Cristina Anisescu, Cornelia Reinhart, *Activitatea colaboratorilor din mediul de presă în dosarul problemă întocmit de fostele organe de securitate. Reţeaua informativă, sarcinile colaboratorilor şi tipologia delaţiunilor*, în C.N.S.A.S., *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 174-186; Cristina Anisescu, *Dinamica de structură şi rol a reţelei informative în perioada 1948-1989*, în C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii*, vol. I, Bucureşti, Editura Pro-Historia, 2002, p. 10-50.

[5] Luminiţa Hriţcu, *„Arma de bază şi hotărâtoare a organelor Securităţii". Reţeaua informativă în acţiune*, în „Dosarele istoriei", an VII, nr. 12/2002, p. 31-34; eadem, *Utilizarea reţelei informative în reprimarea rezistenţei armate anticomuniste*, în C.N.S.A.S., *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România, 1944-1962*, Bucureşti, Editura Kullusys, 2003, p. 317-333.

[6] Călin Florea, *„Angajamentul" – etapă a procesului de urmărire informativ-operativă a „disidenţilor" greco-catolici*, în „Analele Universităţii «Dimitrie Cantemir»" - Istorie, 2002, p. 55-62.

[7] Mihai Albu, *Informatorul Securităţii. Studiu asupra colaborării cu Securitatea*, Iaşi, Polirom, 2008.

[8] Carmen Chivu-Duţă, *Cultele din România între prigonire şi colaborare*, Iaşi, Polirom, 2007.

[9] Mihai Albu, Carmen Chivu, *Dosarele Securităţii*, Iaşi, Polirom, 2007.

[10] Florian Banu, *Utilizarea reţelei informative de către organele grănicereşti ale M.A.I. în anii '50 - activitate de poliţie politică?*, în Constantin Moşincat, Dan Poinar (coord.), *Pietre de hotar*, vol. 4, Oradea, 2004, p.

Evident, dată fiind complexitatea subiectului, problematica referitoare la constituirea, dirijarea, recompensarea reţelei informative va continua să reprezinte un câmp de investigaţie extrem de atrăgător pentru istorici, prin multitudinea de aspecte conexe, prin diversitatea tipologiilor umane antrenate în astfel de activităţi şi, nu în ultimul rând, prin implicaţiile morale şi politice pe care le-a presupus acest gen de colaborare cu Securitatea.

Prin prezentul demers ne-am propus obiective limitate la conturarea modalităţilor prin care ofiţerii de securitate ai anilor '50 au înţeles să-şi constituie o reţea informativă, precum şi la formularea unor succinte aprecieri asupra structurii acestor reţele informative şi asupra eficienţei lor.

Înainte de a aborda problema creării şi folosirii reţelelor informative de către Securitate se impun câteva observaţii preliminare. Astfel, trebuie subliniat un fapt de domeniul evidenţei, dar pe care mulţi cercetători ai perioadei comuniste par să-l ignore: informatorii nu au fost „inventaţi" de către Securitate. Obţinerea de informaţii prin intermediul surselor umane se pierde în negura vremii, consemnări ale acestei activităţi regăsindu-se în textele antice, activitatea informatorilor fiind la fel de preţioasă astăzi ca şi în trecut[11]. Venind în vremuri mai apropiate de crearea Securităţii, suntem nevoiţi să remarcăm că eficacitatea deosebită a Siguranţei şi Serviciului Special de Informaţii de datora tocmai unor reţele informative de bună calitate. Absenţa acestora se solda cu eşecuri lamentabile[12], la fel cum se va întâmpla ulterior cu Securitatea.

Încă din primele luni după instaurarea guvernului Petru Groza, comuniştii au depus eforturi serioase pentru subordonarea structurilor informative ale statului român, servindu-se de vechii profesionişti şi trimiţându-şi propriile cadre în aceste structuri. Într-o şedinţă a Comitetului Central al P.C.R. din 14 mai 1945 Emil Bodnăraş a expus câteva repere ale politicii partidului în acest domeniu şi ale raportului de forţe creat: „Sectorul armatei este foarte slab, dar sectorul tov. Teohari este în mâinile noastre… Aparatul nostru de interne trebuie să ştie tot şi nimeni să nu poată câştiga capacitatea de a face informaţii. Reacţiunea este foarte hotărâtă să forţeze aparatul nostru. Trebuie unificarea serviciului informativ şi întărirea aparatului executiv, precum şi a grănicerilor – paza graniţelor nu trebuie să fie o preocupare a Ministerului de Război, ci tot a

87-100; idem, *Câteva consideraţii privind edificarea şi utilizarea reţelei informative a organelor grănicereşti ale M.A.I. în anii '50*, în C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii*, vol. II, Bucureşti, Nemira, 2006, p. 81-100.

[11] Într-un recent dicţionar de termeni militari informatorul este definit drept „cineva care informează autorităţile despre activităţile ilegale ale altei persoane" – Richard Bowyer, *Dictionary of military terms*, second edition, Peter Collin Publishing, London, 2002, p. 115; În lucrarea realizată de Norman Polmar şi Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1997, informatorul este definit drept „persoana care furnizează informaţii sau secrete („intelligence"); el sau ea poate face aceasta intenţionat sau neintenţionat" – p. 279.

[12] Vezi numeroasele eşecuri din perioada 1924-1927 ale Comandamentului Diviziei de Dunăre, ale Jandarmeriei şi Siguranţei în tentativele repetate de a-l captura pe celebrul Terente care acţiona în bălţile Brăilei – cf. Iulian Stelian Boţoghină, *Desant pentru Terente*, în „Magazin istoric", nr. 9/2008, p. 89-90.

Internelor. Trebuie să venim cu câteva proiecte de reorganizare a aparatului de interne şi trebuie chiar forţată mâna regelui, pentru ca mijloacele să ne fie puse la dispoziţie"[13].

Nu au fost precupeţite nici eforturile materiale pentru crearea unor reţele de informatori cât mai eficiente. Ori, este bine ştiut că orice informaţie are un preţ. În acest sens, este elocvent ordinul circular nr. 35.367 din 13 iulie 1946, emis de Direcţiunea Siguranţei şi Ordinii din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei, în care se preciza sporirea fondului pentru cheltuieli informative speciale (C.I.S.):

„Dl. Ministru al Afacerilor Interne, înţelegător al tuturor nevoilor şi cu solicitudinea pe care constant o arată Jandarmeriei, a aprobat majorarea la maximum a fondului destinat căutării şi culegerii informaţiunilor. Ca urmare a acestei aprobări, începând din luna iulie a.c. fondul informativ se va distribui Inspectoratelor şi Legiunilor astfel majorat. Şi pentru a se vedea că într-adevăr sumele care se pun la dispoziţie în acest scop informativ asigură într-adevăr posibilităţi mai mult decât suficiente, menţionez că Inspectoratele primesc între 500.000 – 700.000 lei, iar legiunile între 180.000 – 250.000 lei lunar"[14].

Prin acelaşi ordin se sublinia importanţa cheltuirii acestor fonduri strict în scopuri informative:

„Fondul informativ trebuie să meargă acolo unde a fost destinat, adică pentru plata agenţilor informatori. A i se da altă destinaţie însemnează mai mult decât furt. De aceea, pentru a exclude de la început orice interpretare laterală, am hotărât ca pe viitor justificarea fondului informativ să se facă exclusiv prin chitanţele ce se vor da de către agenţii informatori, anulând totodată orice cotă pe care o reţineau din fond comandanţii Inspectoratelor, comandanţii de legiuni sau ajutorii comandanţilor de legiuni"[15].

Preocupările vizând perfecţionarea şi extinderea reţelelor informative au fost constante în perioada de referinţă. În 20 iunie 1947, pe baza Ordinului M.A.I. nr. 12.100-S, se înfiinţează **Direcţia Generală a Siguranţei Statului**[16], act prin care erau centralizate toate atribuţiile în domeniul poliţiei de siguranţă, atribuţii care se regăseau până la acel moment şi în competenţa altor structuri ale M.A.I.[17] În special Jandarmeria, care îndeplinea şi misiuni de

---

[13] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 38/1945, f. 11, *apud* Marius Oprea, *Naşterea Securităţii*, în „Analele Sighet 6", Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 279.

[14] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.911, vol. 39, f. 195.

[15] *Ibidem*, f. 196.

[16] Noua structură era organizată pe inspectorate regionale, servicii şi birouri de siguranţă. Inspectoratele Regionale de Siguranţă erau în număr de 12: Ploieşti, Piteşti, Craiova, Timişoara, Oradea, Cluj, Sibiu, Braşov, Galaţi, Constanţa, Iaşi, Suceava şi Inspectoratul de Siguranţă al Capitalei; În cadrul Centralei existau Direcţia Informaţii, compusă din următoarele servicii: Secretariat, Informaţii, Contrainformaţii, Contrasabotaj şi Cercetări (Anchete – n. ns. F.B.), Direcţia Controlul Străinilor, Paşapoartelor şi Siguranţei de Frontieră, Direcţia Personalului şi Direcţia Administrativă - Idem, dosar nr. 195, vol. 1, f. 96.

[17] Această acţiune de centralizare a atribuţiilor de siguranţă a stârnit îngrijorare în rândul cetăţenilor. Potrivit unei note din 16 iulie a Inspectoratului Regional de Siguranţă Cluj, semnată de Mihai Patriciu, populaţia comenta că „se urmăreşte a se da puteri discreţionare Siguranţei şi a o transforma într-un N.K.V.D., după sistemul rusesc" – *apud* Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii,* vol. I, Bucureşti, p. 377.

culegere a informaţiilor ce vizau siguranţa naţională, trebuia să-şi adapteze activitatea până la preluarea efectivă a acţiunilor informative de către Direcţia Generală a Siguranţei Statului (D.G.S.S.). Reorganizarea a fost un prilej cât se poate de adecvat pentru conducerea instituţiei pentru a emite o directivă cu privire la „desăvârşirea organizării şi funcţionării" şi, implicit, pentru reliefarea importanţei agenturii. În acest sens, în document se menţiona:

„Agentul informator constituie **elementul de bază al acţiunii informative** (subl. ns. F.B.). El este elementul de contact direct şi permanent cu obiectivele urmărite, având misiunea de a culege informaţiile şi a le raporta ierarhic în forma brută în care le recepţionează.

Activitatea sa se bazează deci, în principal, pe date obţinute prin simţuri proprii, angrenate în observarea şi supravegherea în zona sa de activitate"[18].

Documentul amintit detalia condiţiile pe care trebuia să le îndeplinească un potenţial informator:

„- să fie încadrat în obiectivul pe care-l urmărim (condiţiune indispensabilă) şi pe cât posibil element cu posibilităţi de contact şi mişcare cât mai largă, sus, cât şi jos (sic!);

- să fie element perspicace, conştiincios şi mai ales de perfectă bună credinţă;
- să fie bine orientat asupra misiunii sale;
- să fie element de absolută discreţiune şi conspirativ"[19].

De asemenea, erau indicate şi principalele mijloace de recrutare a unui informator, atrăgându-se atenţia în mod deosebit asupra importanţei acestei acţiuni: „este cea mai delicată operaţiune şi cere foarte mult tact, întrucât orice greşeală poate compromite definitiv pe cel în cauză":

„- convingerea (la oameni de caracter) de a lucra pentru siguranţă;

- stimularea unei slăbiciuni şi oferirea de posibilităţi materiale pentru împlinirea ei;

- îndatorarea celor în cauză, prin diferite servicii făcute, cerându-i-se apoi să lucreze;

- intimidarea, folosind informaţiunile pe care le avem asupra eventualelor culpe ce ar apărea asupra celui vizat;

- şantaj, pe tema eventualelor informaţiuni compromiţătoare"[20].

În ciuda evidenţei necesităţii unei reţele informative, numeroase cadre din Siguranţă, fiind lipsite atât de o cultură generală solidă, cât şi de cunoştinţe profesionale minime (fiind recent angajate)[21], desconsiderau în mod grosolan directivele conducerii. Se deschide astfel un lung capitol al unei adevărate „lupte" între conducere şi angajaţi, marcată de reiterarea periodică a directivelor şi ordinelor referitoare la constituirea şi dirijarea reţelelor de informatori.

---

[18] C.N.S.A.S., *„Partiturile" Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan şi Mirela Matiu, Bucureşti, Editura Nemira, 2007, p. 167 (în continuare se va cita C.N.S.A.S., *„Partiturile" …*).

[19] *Ibidem*, p. 168.

[20] *Ibidem*, p. 168-169.

[21] La începutul verii anului 1948 D.G.S.S. avea un efectiv de 2.816 angajaţi dintre care 2.359 fuseseră încadraţi după 6 martie 1945 (83,77%) – Florin Pintilie, *Aspecte ale activităţii organelor represive ale statului în anul 1948*, în „Analele Sighet 6", Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 321.

Ca urmare a acestei situaţii, în 14 aprilie 1948 Cabinetul Direcţiunii Generale a Siguranţei Statului emitea „Instrucţiuni pentru întocmirea planului de muncă pentru perioada 1 mai – 7 noiembrie 1948". În privinţa problemelor legate de munca operativă, amintitele instrucţiuni insistau asupra **importanţei creării şi utilizării reţelelor de informatori**: „Recrutarea de informatori în toate mediile rămâne preocuparea de căpetenie, care trebuie neapărat rezolvată, ştiut fiind că valoarea unei unităţi de Siguranţă este echivalentă cu valoarea informatorilor, iar valoarea acestora în funcţie directă de valoarea ofiţerului de Siguranţă care-i conduce. Pentru fiecare informator se va constitui o evidenţă-dosar, menită să reprezinte oglinda activităţii acestuia. Dosarul trebuie să cuprindă: autobiografia sau biografia, notele informative date de el şi despre el şi recompensele acordate pentru munca depusă.

Pentru ca informatorii să fie cât mai bine cunoscuţi de ofiţerul de Siguranţă se recomandă verificarea lor prin filaj sau alţi informatori.

De asemenea, sistemul de recrutare: se simte nevoia a fi îmbunătăţit, spre a se putea conta pe informator şi a nu se da ocazia la surprize neplăcute. În acest scop este necesar ca el să fie bine cunoscut de Siguranţă şi pus în prealabil la diferite probe. Informatorii care s-au dovedit a avea calităţi se vor folosi ulterior ca rezidenţi în momentul în care aceştia au reuşit, la rândul lor, să-şi organizeze o reţea informativă"[22].

În aceeaşi perioadă, o altă structură informativă redutabilă, Serviciul Special de Informaţii, acţiona după aceleaşi principii, punând un accent deosebit pe culegerea de informaţii prin informatori. În afara structurilor centrale, activitatea din teritoriu a serviciului era organizată pe centre, subcentre şi rezidenţe[23]. Dat fiind numărul mic al angajaţilor S.S.I.[24], conducerea serviciului le recomanda acestora „să nu se bazeze pe propriile lor forţe şi pricepere", ci „ocupaţia lor primordială să fie realizarea unei reţele de informatori dintre elementele care deţin locuri în centrul problemei care interesează Serviciul, urmând ca recrutarea să se facă cu mare atenţie şi după o prealabilă verificare". După crearea reţelei informative era imperios necesar să se exercite un „control permanent asupra ei, pentru a se evita dezinformarea sau eventualele tentative de provocare". Se recomanda, de asemenea, angajaţilor, „să se ocupe intens de instructajul informatorilor, neprecupeţind timp pentru aceasta, întrucât randamentul acestora în viitor va fi în funcţie de instructajul pe care l-au primit".

Informatorii S.S.I. erau împărţiţi în trei categorii:

---

[22] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 195, vol. 1, f. 39.

[23] Date detaliate despre organizarea S.S.I.-ului se regăsesc în „Studiu asupra cunoaşterii ce este centrul, subcentrul şi rezidenţa, comportarea conducătorilor acestora, instalării, încadrării, colaborării, organizării agenturilor informative (în oraşe şi judeţe) şi instructajul acestora, posibilităţile de transport şi de transmitere a materialului şi dotării" – A.N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., dosar nr. 17/1947, f. 1-22.

[24] În ianuarie 1947, potrivit „Situaţiei locurilor bugetare ale Serviciului Special de Informaţii", erau prevăzute 535 posturi pentru „personalul de specialitate, categoria I-a" şi 239 posturi pentru „personal ajutător, categoria a II-a". Deci, în total, 774 posturi. În fapt, nu existau decât 565 de angajaţi: 415 funcţionari bugetari, 134 funcţionari diurnişti şi 16 funcţionari detaşaţi la S.S.I. – Idem, dosar nr. 3/1945, f. 5.

a) **informatori principali**: care se ocupau de toate problemele de interes pentru S.S.I. şi care dirijau o agentură de informatori speciali şi secundari;
b) **informatori speciali**: se ocupau de o singură problemă;
c) **informatori secundari**: furnizau informaţii cu caracter general din toate domeniile de interes.

Dacă numărul de informatori principali era limitat la doi-trei în fiecare judeţ, numărul celor speciali şi secundari era indicat să fie „cât mai mare". Recrutarea acestora din urmă cădea, de altfel, în sarcina informatorilor principali. Interesant de remarcat este sistemul de dublare şi triplare a reţelelor informative, sistem ce permitea o mai bună verificare a informaţiilor, dar care, totodată, risca să producă unele deconspirări. Astfel, independent de reţeaua informatorilor principali, Centrul mai recruta direct un număr de informatori speciali şi secundari în fiecare judeţ.

La rându-i, Subcentrul crea şi el o astfel de reţea, pentru ca, în final, rezidenţa să recruteze unul sau doi informatori principali în reşedinţa de plasă, informatori care „după ce vor fi serios verificaţi şi bine instruiţi, vor dirija acţiunea din întreaga plasă, ajutaţi fiind de un număr cât mai mare de informatori speciali şi secundari recrutaţi de ei personal, de preferinţă în fiecare comună din sectorul ce le revine". Pe lângă această reţea, rezidentul[25] mai recruta un număr de informatori speciali şi secundari în fiecare plasă, care lucrau direct cu el.

Agenturile create de informatorii principali ai Centrului, Subcentrului şi Rezidenţei erau socotite „onorifice", nefiind retribuite. Din fondul informativ special erau plătiţi numai o parte din informatorii care lucrau direct cu Centrul, Subcentrul şi Rezidenţa. Se recomanda expres recrutorilor „să pună problema" în aşa fel încât informatorii „să lucreze din patriotism"[26].

Orice organism cu atribuţii informative, pentru a-şi atinge scopurile, trebuie să parcurgă o suită de operaţiuni: culegerea şi căutarea informaţiilor, verificarea şi studiul informaţiilor, transmiterea lor şi, în final, exploatarea acestora. Dacă culegerea informaţiilor poate fi definită ca o înregistrare ocazională de informaţii, căutarea informaţiilor presupune un plan bine gândit, care să includă operaţii concrete, precum şi o eşalonare în timp a acestora. Într-un astfel de plan, alături de alte surse de informare (interceptarea corespondenţei şi a convorbirilor, investigaţii), un loc de primă importanţă îl deţinea folosirea informatorilor.

Pentru a înţelege importanţa şi complexitatea activităţii de creare şi exploatare a reţelei informative[27], vom încerca să prezentăm detaliat acest proces.

---

[25] Potrivit lui Norman Polmar şi Thomas B. Allen, termenul *rezident,* folosit în accepţiunea din lumea spionajului, ar fi de origine rusească şi ar desemna conducătorul unei reţele de spionaj (*residentura* sau *rezidenţa* românească) - Norman Polmar, Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1997, p. 467.

[26] Pentru o analiză amănunţită asupra metodelor de recrutare, de dirijare şi remunerare a agenturii Serviciului Special de Informaţii, vezi lt. col. Nicolae Meianu, *Agentura serviciului secret de informaţii român*, în Consiliul Securităţii Statului, „Studii şi documente", vol. 6, septembrie 1970, p. 43-61 şi idem, *Agentura Serviciului Secret de Informaţii Român – conspirarea agenţilor informatori, sistemele de legătură şi remunerare a acestora*, în idem, vol. 7, decembrie 1970, p. 25-44.

[27] Conducerea M.A.I. nu obosea să tot sublinieze importanţa utilizării informatorilor, atât în cadrul şedinţelor de analiză a muncii, cât şi în cadrul directivelor referitoare la activitatea Securităţii. Astfel, „Directiva

Recrutarea informatorilor

Pentru a răspunde necesităţilor informative, reţeaua de informatori trebuia creată, instruită şi dirijată după anumite reguli, iar racolarea unui informator se făcea prin parcurgerea unor etape distincte.

Astfel, mai întâi erau stabilite necesităţile informative dintr-un obiectiv[28], apoi urma identificarea (aşa-numita „punctare") persoanelor cu potenţial informativ[29] (consemnate în *Referat cu propuneri de recrutare ca agent al organelor de securitate*)[30]. Acestea erau luate în studiu[31], li se verificau antecedentele, de natură politică şi/sau penală la arhivă (întocmindu-se o *cerere de verificare la cartotecă*), urmau investigaţii amănunţite la domiciliu şi la locul de muncă[32],

referitoare la munca cu agentura", din 1951, se deschidea cu precizarea: „Arma de bază şi hotărâtoare a organelor Securităţii Statului, în lupta împotriva activităţii de subminare dusă de serviciile de informaţii imperialiste şi de reacţiunea internă, este reţeaua de informatori bine organizată" - C.N.S.A.S., *„Partiturile"* ..., p. 204.

[28] În 2 ianuarie 1952 scopul recrutării unui soldat din Oficiul Poştal Militar 5480 – Răcăjdia era trasat pe următoarele coordonate:
„- să depistăm la timp toate elementele duşmănoase faţă de regimul actual care au reuşit să se strecoare în rândurile armatei în această frontieră;
- să prevenim orice încercare şi să depistăm pe toţi acei militari care nutresc ideea de a dezerta din ţara noastră în Iugoslavia, la inamic;
- să cunoaştem care sunt elementele duşmănoase din cadrul subunităţii respective, care sunt formele lor de luptă împotriva noastră, a armatei noastre populare" – A.C.N.S.A.S., fond Reţea (S.R.I.), dosar nr. 64.041, f. 40.

[29] Se recomanda ca viitorul informator „să fie încadrat în obiectivul pe care-l urmărim (condiţiune indispensabilă) şi pe cât posibil element cu posibilităţi de contact şi mişcare cât mai largă, sus, cât şi jos" - C.N.S.A.S., *„Partiturile"* ..., p. 168.

[30] Printre argumentele folosite în „Raportul cu propuneri de recrutare" se găseau aprecieri de genul „ostaşul are o memorie bună, fapt ce reiese la lecţiile politice, deoarece dă rezultate bune căutând ca să fie combativ la lecţiile politice" sau „din datele venite de la postul de miliţie al comunei din care face parte reiese că are origine socială sănătoasă şi este ataşat regimului de democraţie populară" - A.C.N.S.A.S., fond Reţea (S.R.I.), dosar nr. 9.097, f. 12.

[31] Nu arareori, studiul era unul superficial, formal. În 1958 şeful Secţiei raionale Adjud, lt. maj. Uşurelu, prezenta modul în care ofiţerii de securitate făceau recrutări de informatori doar pentru a atinge un anumit număr de informatori în reţea: „se scria în rapoarte că candidatul respectiv are relaţii cu elementul care ne interesează pe noi, cu materialele care au întărit aceste rapoarte şi din ele rezulta acest lucru şi când am trecut la recrutare am constatat că elementul punctat este departe de a fi cel arătat. De exemplu, s-a recrutat un element în rândul stiliştilor, ca în procesul de recrutare să văd că nu este stilist, ci este un dascăl de biserică" - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.635, f. 25.

[32] În procesul de studiere a informatorului trebuiau stabilite următoarele:

a) „Datele biografice ale persoanei ce urmează să fie recrutată, precum şi legăturile în producţie şi la domiciliu;
b) Date despre nivelul de pregătire culturală şi politică, precum şi date despre părerile şi manifestările politice ale celui vizat;

sintetizate într-un *raport de investigaţii*. Evident, culegerea de referinţe trebuia făcută în mod conspirat, astfel încât intenţia de recrutare să nu fie dedusă de către cei care furnizau respectivele date. De la caz la caz, era folosit filajul şi, în mod excepţional, tehnica operativă, pentru lămurirea anumitor aspecte legate de relaţiile şi comportamentul potenţialului informator.

Odată adunate informaţiile preliminare, ofiţerul putea contacta personal „candidatul la recrutare", sub o legendă cât mai plauzibilă, pe parcursul discuţiilor urmând a stabili precis dacă respectiva persoană se pretează la colaborarea cu Securitatea (după contactare se întocmea un *raport de cunoaştere personală*)[33]. În urma contactului personal se stabilea şi modalitatea cea mai adecvată de recrutare, în funcţie de profilul psihologic al individului[34] (consemnată în *Plan de discuţii ce se vor purta cu candidatul la recrutare*).

Aprobarea pentru recrutarea informatorilor calificaţi, rezidenţilor şi gazdelor caselor de case conspirative şi de întâlniri era acordată în cadrul aparatului central al M.A.I., ca şi în direcţiile regionale, de către şeful direcţiei sau de locţiitorul său. În cazul serviciilor regionale de securitate a Transporturilor şi serviciilor de contrainformaţii M.A.I. din regiunile militare, aprobarea era dată de către şefii acestor servicii sau de locţiitorii lor. Pentru recrutarea informatorilor necalificaţi era suficientă aprobarea şefilor de servicii sau a locţiitorilor, iar, uneori, chiar de şefii de birouri[35].

---

c) Date despre aptitudinile şi capabilitatea pentru munca contrainformativă (inteligenţă, capacitatea de a lega cunoştinţe şi de a câştiga încrederea, capacitatea de a găsi cea mai justă soluţie într-o soluţie complicată ş.a.m.d.)

d) Date despre părţile negative ale celui ce urmează să fie recrutat (decăderea morală, pălăvrăgeala, nesinceritatea, indisciplina, lipsurile fizice şi altele);

e) Date despre activitatea lui criminală din trecut sau, posibil, cea prezentă" – *ibidem*, p. 210.

[33] Nu de puţine ori această etapă se solda cu surprize de proporţii, dovedindu-se că datele culese anterior erau superficiale sau chiar eronate. De exemplu, în 13 martie 1956, Mauriciu Ştrul, şeful Direcţiei Regionale de Securitate Ploieşti, semnala faptul că: „Din convorbirile personale pe care le poartă lucrătorii cu candidaţii pentru cunoaşterea lor înainte de recrutare, se trag de multe ori concluzii greşite asupra caracterului şi capacităţii candidatului şi apoi în referat se folosesc fel de fel de epitete fără temei. De către Serviciul II a fost studiată numita F.E., prezentată ca o femeie inteligentă, capabilă, având relaţii multe şi interesante şi cu cunoştinţe din rândul diplomaţilor străini ce au funcţionat pe vremuri în ţară şi cu care soţul ei decedat avea strânse legături. M-am dus să efectuez personal recrutarea, când colo la locul recrutării mi se prezintă o văduvă îndoliată, bolnăvicioasă şi mistică, fără nici un fel de aptitudini pentru munca informativă. Am fost nevoit să canalizez discuţiile în aşa fel încât să nu-şi dea seama pentru ce am venit" – idem, dosar nr. 103, f. 80

[34] „Profesionalismul" cadrelor conducea la multe situaţii ce frizau ridicolul. Astfel, în aprilie 1953, lt. maj. Vioreanu, subşef al Serviciului II din Direcţia I-a a M.S.S., propunea recrutarea unui diplomat bazându-se doar pe o notă informativă în care se relata că „respectivul a fost trist în ziua încetării din viaţă a tov. Stalin" – idem, dosar nr. 12.631, f. 34.

[35] *Directiva pentru ţinerea evidenţei operative de către organele operative ale Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române (1953)*, idem, dosar nr. 12.560, f. 20-21.

Strategii de recrutare

Pe baza datelor culese prin „investigaţii" şi a „cunoaşterii personale", i se întocmea candidatului o *fişă personală*. Apoi era redactat un *Raport cu propuneri de recrutare*, în care se menţiona scopul recrutării, metodele folosite pentru recrutare, locul şi, uneori, durata estimată a recrutării. Instrucţiunile date de conducerea Ministerului Afacerilor Interne[36] ofiţerilor de securitate subliniau că este de preferat ca informatorul „să fie animat de un înflăcărat patriotism şi un devotament neţărmurit faţă de cauza clasei muncitoare şi să urască de moarte pe duşmanii poporului"[37]. În acest caz, recrutarea se făcea „pe baza convingerilor patriotice ale celui vizat, arătându-i-se necesitatea de a da ajutor organelor Securităţii Statului în lupta împotriva duşmanilor poporului muncitor"[38].

În cazul în care situaţia operativă reclama recrutarea unor informatori din rândul „persoanelor duşmănoase", acţiunea se derula „pe baza materialelor compromiţătoare asupra activităţii subversive sau de drept comun a celui vizat, dusă în trecut sau în prezent, împotriva regimului de democraţie populară"[39]. Recrutarea era condiţionată de prezentarea acestor materiale şi de recunoaşterea în scris de către „candidat" a faptelor imputate, abia ulterior acestui act fiind posibilă propunerea de colaborare cu Securitatea „pentru a se putea reabilita în faţa poporului muncitor şi a organelor Securităţii". În cazul nerecunoaşterii faptelor şi a păstrării unei „atitudini duşmănoase" era indicată abandonarea recrutării.

---

[36] Este vorba de o serie de ordine circulare expediate în teritoriu, dar, mai ales, de aşa-numitele directive, elaborate la nivelul conducerii centrale a Securităţii, după consultarea materialelor similare produse în U.R.S.S.. Acestea erau considerate adevărate „îndreptare" şi ar fi urmat, în viziunea conducerii, să amelioreze simţitor activitatea Securităţii. O dovadă în acest sens este şi faptul că Alexandru Drăghici, în şedinţa cu directorii Direcţiilor Regionale de Securitate din 11 februarie 1953, sublinia că „aceste directive şi ordine sunt rezultatul experienţei ştiinţifice asupra muncii de securitate, ele sunt concepţia marxist-leninist-stalinistă asupra muncii de securitate, ele oglindesc experienţa organelor înaintate revoluţionare în munca de securitate" - idem, dosar nr. 97, vol. 1, f. 122.

[37] Idem, dosar nr. 12.564, f. 17.

[38] C.N.S.A.S., *„Partiturile" …*, p. 210; au existat şi cazuri în care diverse persoane îşi ofereau voluntar serviciile de informator. În acest sens, într-un raport din februarie 1974 se preciza: „În 1948 acesta s-a prezentat la organele de securitate din Craiova, solicitând să colaboreze ca informator, afirmând cu acest prilej că în perioada 1945-1947 a colaborat cu organele de informaţii sovietice, care i-au indicat apoi să ia legătura cu securitatea română. După recrutare, cel în cauză a furnizat o serie de materiale prin care demasca activitatea unor persoane ce au făcut politică în trecut sau au deţinut funcţii în aparatul burghez. A avut însă o contribuţie slabă în ce priveşte depistarea elementelor cu activitate ostilă prezentă. Pe de altă parte, în perioada colaborării a rezultat că manifesta interes pentru descoperirea altor informatori ai securităţii. Din acest motiv a fost abandonat în 1956. În decembrie 1972, Bossum Ştefan se prezintă din proprie iniţiativă la organele de securitate Craiova informând despre unele persoane care deţin bunuri ce fac obiectul acţiunii „Patrimoniul" - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 118, vol. 7, f. 330.

[39] *Ibidem.*

Locul recrutării

Recrutarea informatorilor „pe baza convingerilor patriotice" era efectuată în locuri diverse, esenţială fiind asigurarea discreţiei necesare: la locul de muncă al informatorului, la domiciliul acestuia, în sediile unor instituţii publice sau, în unele cazuri, în sedii ale Miliţiei, unde cel vizat era invitat sub un motiv oarecare.

În cazul în care recrutarea se făcea „pe baza materialelor compromiţătoare", lucrurile se complicau. Chiar în „Directiva referitoare la munca cu agentura" din 1951 se preciza că astfel de recrutări se realizau „adeseori prin ridicarea secretă a celor vizaţi, păstrând cea mai strictă conspirativitate faţă de anturajul lor"[40]. După ridicare, viitorii informatori erau transportaţi fie în case conspirative ale Securităţii, fie direct în aresturile acesteia[41].

Recrutarea

Ce se întâmpla în cursul unor astfel de „ridicări secrete" nu e greu de imaginat, de vreme ce directiva elaborată de Gheorghe Pintilie menţiona că „se întâmplă ca procesul recrutării să dureze 24 de ore sau chiar mai mult, în care timp persoana care urmează să fie recrutată, este reţinută până la rezolvarea cazului".

Relevant pentru modul în care ofiţerii de securitate ştiau să-i „atragă" pe viitorii informatori, în scopul furnizării de informaţii, este cazul maiorului Alimănescu. Acesta, fiind trimis în comuna Nucşoara pentru capturarea grupării Arnăuţoiu, a sechestrat rudele şi prietenii fraţilor Arnăuţoiu şi ai altor membri ai grupării (inclusiv un informator deja recrutat) şi le-a torturat, după cum reiese dintr-un raport întocmit chiar de Direcţiunea Regională a Securităţii Poporului Piteşti: „au fost traşi la grindă cu funia, legaţi cu mâinile la spate, după care au fost trimişi în munte după bandiţi (…) A fost ridicată fata fugarului Titu Jubleanu în etate de 17 ani, aceasta a fost bătută, mai mult, i s-a dat foc la partea de jos a corpului, astfel copilul fiind nevoit să spună diferite minciuni, la care a revenit spunând că nu-i adevărat, ci a spus numai minciuni de frică"[42].

Aceleaşi metode au fost aplicate şi în comuna Brădet - Argeş locuitorului Ioan Florea, zis „Cârlan", care „a recunoscut că astă vară, 1949, a găzduit pe soţia fugarului Titu Jubleanu şi, fiind bătut după ce a fost tras cu funia de grindă, a spus că ştie locul şi că îi duce la bordeiul bandiţilor"[43].

---

40 *Ibidem*, p. 211.

41 Într-un raport din decembrie 1950 al D.R.S.P. Piteşti, referitor la lichidarea grupului Arnăuţoiu, se preciza: „Erau deja reţinute 12 elemente şi se mai aflau la D.R.S.P. – Piteşti încă şapte elemente care au fost aduse în vederea recrutării."– A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27.463, vol. 5, f. 267-270.

42 *Ibidem*, f. 522-523.

43 *Ibidem.*

Utilizarea bătăilor crunte în acţiunea de „recrutare" era un procedeu frecvent, unele cazuri fiind cunoscute chiar şi de Gheorghiu Dej. Pe lângă datele păstrate în arhive[44], dispunem şi de mărturia lui Paul Sfetcu, fostul şef de cabinet al liderului comunist. Acesta relatează un astfel de caz ajuns la cunoştinţa lui Gheorghiu-Dej. Un ţăran, etichetat chiabur, s-a prezentat „într-una din primele zile ale lui 1953" la sediul guvernului cu un pistol în buzunar, pistol pe care afirma că nu-l va da nimănui altcuiva decât lui Dej. Din discuţia dintre Sfetcu şi ţăran a reieşit că acesta din urmă, fost prieten cu nişte legionari, era bătut cu regularitate de şeful postului de miliţie din comună pentru a relua legătura cu legionarii şi a-i furniza date despre aceştia. Exasperat, ţăranul l-a dezarmat pe şeful de post în timpul unei „şedinţe de recrutare" şi a fugit la Bucureşti. Informat, Dej ar fi dispus nepedepsirea ţăranului şi mutarea şefului de post în altă comună, adăugând: „Să atragem atenţia şi că în judecarea fiecărei situaţii nu trebuie să ne abatem de la principiul legalităţii şi să ne ascundem după o aşa-zisă politică de clasă, cum s-a făcut aici. Una e să luptăm împotriva chiaburimii ca clasă şi a legionarilor ca forţă politică duşmană şi alta să judecăm cazul în care e implicat un chiabur. Nu putem face din el un om proscris în România"[45].

Cu toate acestea, abuzurile nu au încetat şi ele erau perfect cunoscute de către Dej şi de către ceilalţi lideri ai partidului. În 1956, Miron Constantinescu prezenta, într-o şedinţă a Biroului Politic, abuzurile la care au fost supuşi angajaţi ai Comitetului de Stat al Planificării condus de către el. Astfel, o angajată din Direcţia de Coordonare a Balanţelor a fost obligată să devină informatoare după care i s-a cerut, de către ofiţerii de securitate, să se prostitueze pentru a obţine informaţii de la anumite persoane suspectate. Un alt angajat al C.S.P. a fost reţinut în Gara de Nord, pe când pleca într–o delegaţie, şi forţat să accepte să lucreze ca „agent acoperit pentru Securitate"[46].

Inutil să precizăm că Dej nu a întreprins nimic ferm pentru stoparea unor astfel de practici. O dovedeşte, involuntar, acelaşi Paul Sfetcu. Acesta relatează cum „pe la începutul anilor '60" Dej a primit, prin intermediul unei surori a sa, o scrisoare provenind de la „o femeie destul de bine cunoscută în Bucureşti". Aceasta îi aducea la cunoştinţă cum fusese violată de un colonel de securitate, director de departament, chiar în biroul acestuia. Femeia fusese adusă acolo de un căpitan de securitate care o acuzase de spionaj deoarece plătise o sumă de bani unui cunoscut pentru a-i procura din străinătate un material numit „urson", din care dorea să-şi confecţioneze o haină de iarnă. Pentru a-şi retrage acuzaţia, căpitanul i-a propus să devină informatoare. Refuzul femeii a atras prelungirea „anchetei", iar pe la miezul nopţii „a intervenit în anchetă" respectivul colonel care a siluit-o „pe masa de birou". Ulterior, asupra femeii s-au făcut presiuni de către cei doi ofiţeri pentru a o transforma în „metresa lor permanentă".

În urma acestor informaţii, Dej i-a ordonat lui Alexandru Drăghici să-i ancheteze pe cei doi ofiţeri, care şi-au recunoscut vinovăţia. Cu această ocazie, potrivit lui Sfetcu, Dej ar fi

[44] Este vorba de doi ceferişti bătuţi o noapte întreagă de ofiţerii de securitate pentru a accepta să colaboreze şi care, printr-un noroc, s-au putut plânge lui Gheorghiu Dej - A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.–Cancelarie, dosar nr. 7/1955, f. 4–6.

[45] Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000, p. 94.

[46] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.–Cancelarie, dosar nr. 32/1956, f. 3–4.

exclamat: „Ai văzut cu ce netrebnici avem de-a face? (…) Sandu (Alexandru Drăghici – n. ns. F.B.) crede că am terminat aici. Nu, frate, eu cred că răul e mai întins şi nenorocirea mai mare. Aici trebuie să fie implicaţi şi alţi subalterni ce copiază exemplul şefilor. Şi să vezi că mai sunt de ăştia şi prin alte departamente păstorite de Sandu. Fă-mi legătura cu el!"[47]. După efectuarea unei noi anchete, „lista lungă a celor ce fuseseră descoperiţi ca autori ai unor asemenea samavolnicii conţinea numele unor ofiţeri cu funcţii înalte de răspundere, ce urmau să fie eliminaţi din aparatul Securităţii şi unii chiar deferiţi justiţiei"[48].

Chiar şi Gheorghe Pintilie a simţit nevoia să mai tempereze zelul de „recrutori" al unor ofiţeri. Referindu-se la atitudinea faţă de informatori, acesta spunea: „Asta înseamnă că trebuie să avem grijă de ei, să le dăm instrucţiuni, să le arătăm linia partidului, nu aşa, gata, îi iei şi-i umpli de vânătăi! Dacă un dulgher îşi strică strungul, ce mai mănâncă mâine? Aşa ne învaţă pe noi partidul?"[49].

Aşa cum o demonstrează cazul prezentat de Sfetcu, brutalităţi în procesul recrutării au continuat să se manifeste nu doar în primii doi-trei ani de funcţionare a Securităţii. În 11 februarie 1953 a avut loc o şedinţă la M.S.S. cu directorii regionalelor de securitate pentru analizarea modului de aplicare a ordinului lui Drăghici cu privire la agentura informativă şi a hotărârii C.C. al P.M.R. cu privire la arestările abuzive. Discuţiile purtate aici sunt relevante pentru maniera de lucru. Astfel, lt. col. Doicaru, şeful Regiunii M.S.S. Constanţa, întrebat fiind „dacă s-au recrutat informatori prin teroare în sensul că un element punctat pentru recrutare a fost dus în pădure să-şi sape singur groapa?", răspunde:

„Aceasta este o problemă petrecută în mai 1952 şi este un act comis de slt. Gheorghe Nicolae, care a mai săvârşit şi alte abateri. Acesta este un element descompus moraliceşte care a fost propus pentru îndepărtare. Are până acum 38 de zile de arest"[50].

În aceeaşi şedinţă, maiorul Andrei Gluvacov recunoştea: „Au existat metode brutale de recrutare la Cluj şi Constanţa. Până când era adus informatorul într-o casă de întâlnire, acesta era adus cu ochelari şi trântit brutal în cameră, pentru ca acesta să nu-şi dea seama unde este. Se recruta informatorul fără ca să se ştie în prealabil ceva despre el, să-l cunoască cine este (…) ce trebuie el să execute, posibilităţile lui".

Tot în 1953, potrivit lui Alexandru Drăghici, în Raionul Babadag, „faţă de elementele duşmănoase vizate a fi recrutate în agentură" se întrebuinţa „curent generat dintr-un inductor de telefon tip companie, pentru ca aceştia să-şi recunoască activitatea duşmănoasă"[51].

Chiar dacă, treptat, brutalităţile fizice s-au rărit, procesul de recrutare a continuat să fie marcat de exercitarea unor presiuni psihologice de maximă intensitate, acest fapt fiind dovedit şi de durata relativ mare a recrutării. Într-un „Raport cu propunerea de recrutare ca agent a

[47] Paul Sfetcu, *op. cit.*, p. 96.
[48] *Ibidem*, p. 97.
[49] Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghe Gheorghiu Dej şi statul poliţienesc. 1948-1965*, Iaşi, Editura Polirom, 2001, p. 99.
[50] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 6.
[51] Idem, dosar nr. 200, f. 163.

numitului B. F., inginer, şef de serviciu conducte magistrale din Institutul de Proiectări Schele Bucureşti" – întocmit în 15 februarie 1958[52] se preciza: „Recrutarea lui B.F. se va face în cadrul M.A.I. în ziua de 17 februarie 1958 după orele de program ale institutului şi credem că nu va dura mai mult de 8-9 ore" (în realitate, a durat de la ora 12 la ora 18,15).

Pe parcursul recrutării ofiţerul solicita informatorului o serie de documente, precum: *angajamentul*, *autobiografia* şi o *notă cu relaţiile* pe care acesta le avea. Uneori, era solicitată şi o primă *notă informativă*. După obţinerea acceptului de colaborare, era efectuată o instruire a proaspătului informator asupra modului în care se va păstra legătura, a felului în care trebuie redactată o notă informativă şi îi era comunicat numele conspirativ cu care urma să semneze aceste documente[53].

În textul angajamentului[54] se punea un accent deosebit pe gravitatea deconspirării legăturii cu Securitatea. Un fost şef de cuib legionar din oraşul Călăraşi, recrutat ca informator la 31 martie 1951, îşi încheia angajamentul astfel: „În caz că nu voi respecta acest angajament sau voi divulga acest secret primesc de bună voie să fiu pedepsit de legile Securităţii pentru divulgarea de secret sau trădare, mergând până la pedeapsa cu moartea"[55].

Formulele folosite erau diferite de la ofiţer la ofiţer, unele dintre ele frizând ridicolul. Astfel, un soldat, recrutat în 1952 ca informator, îşi încheia angajamentul cu fraza: „Îmi iau angajamentul că nu voi divulga nimănui, indiferent de grad şi funcţie, sub nici o formă, nimic din însărcinarea de onoare ce am primit-o. În cazul când voi divulga ceva din misiunea încredinţată, care constituie un secret militar de cea mai mare importanţă, cer să fiu pedepsit de legile cunoscute şi necunoscute din R.P.R."[56]. Referirea la „legile necunoscute" pare să fi fost totuşi standard, cel puţin în mediul cazon, de vreme ce colonelul Grigore Naum, şeful contrainformaţiilor militare, i se adresa lui Alexandru Drăghici, în 1953, cu următoarele cuvinte: „Tov. Ministru, era un obicei la noi, în angajamentul care se lua informatorilor scria «în caz că voi călca angajamentul, cer să fiu sancţionat în baza legilor cunoscute şi necunoscute ale Republicii Populare Române». Rapoartele de azi trebuiau să fie privite şi ele sub această prismă, adică lucrurile cunoscute şi raportate şi lucruri neraportate"[57].

---

52 A.C.N.S.A.S., fond Reţea (SRI), dosar nr. 58.876, f. 2.

53 Aceste proceduri standard erau în rare cazuri respectate *ad litteram*, multe din acţiunile presupuse a fi efectuate sau din termenii folosiţi în directive fiind un mister şi pentru ofiţer. Astfel, într-un „Plan de recrutare", datat 1 ianuarie 1952, redactat probabil sub influenţa petrecerii de Revelion, ofiţerul recrutor menţiona: „…Îi voi da să citească angajamentul, după care îi voi da **numele indiscret** (subl. ns. F.B.), apoi îl voi pune să iscălească". Acelaşi ofiţer se arăta mulţumit de modul în care a decurs recrutarea propusă, menţionând în „Raportul de recrutare" că „informatorul în timpul recrutării a luat o poziţie sănătoasă faţă de ofiţerul contrainformator" – idem, dosar nr. 27.687, f. 4.

54 Vezi Mihai Albu, Carmen Chivu, *Dosarele Securităţii. Studii de caz*, Iaşi, Polirom, 2007, cap. *Angajamentul: tipologie şi evoluţie.*

55 A.C.N.S.A.S., fond Reţea (SRI), dosar nr. 32.223. f. 3.

56 Idem, dosar nr. 25.760, f. 4.

57 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 77.

Numele conspirative, mai ales cele folosite în reţeaua informativă a Direcţiei de Contrainformaţii Militare, erau adesea de-a dreptul hilare şi sunt ilustrative, în opinia noastră, pentru gradul de cultură şi lipsa de imaginaţie a ofiţerilor de contrainformaţii: „Frână de gură", „Volan", „Tractor", „Reactor", „Vapor", „Raboteză", „Bazin", „Mâner", „Cuer" (sic!), „Bivol", „Papură".

După recrutarea propriu-zisă, dosarul informatorului se îmbogăţea cu un *Referat de felul cum a decurs recrutarea*, în care se descria sumar procesul recrutării, felul în care a reacţionat respectiva persoană, sarcinile trasate, data următoarei întâlniri.

Uneori, persoana abordată avea tăria de a rezista presiunilor exercitate asupra sa şi se plasa pe o poziţie de refuz absolut a oricărei colaborări sau, chiar înainte de a fi formulată propunerea de colaborare, dădea de înţeles că nu e dispus la vreun compromis. În acest caz, dacă propunerea nu fusese încă lansată, se apela la o variantă de retragere a ofiţerului (prevăzută, de obicei, în *planul de recrutare*), discuţiile fiind canalizate spre alte domenii. Dacă refuzul survenea după ce ofiţerul formulase deja propunerea de recrutare, „candidatului" i se impunea semnarea unui angajament privind nedivulgarea conţinutului discuţiilor purtate cu el. Ulterior, ofiţerul întocmea un raport detaliat asupra cauzelor care au condus la eşuarea recrutării, cu cererea de a i se aproba predarea la arhivă a materialelor colectate în vederea recrutării. În momentul predării la arhivă, se întocmea o fişă de evidenţă a persoanelor care au refuzat colaborarea cu organele M.A.I., aceste fişe fiind păstrate într-o cartotecă specială.

Tipuri de informatori

În perioada analizată de noi, reţeaua informativă a Securităţii cuprindea trei categorii de informatori.

Informatorii necalificaţi: erau „acei informatori care, din însărcinarea organelor Securităţii Statului depistează persoanele suspectate de activitate duşmănoasă, clarifică starea de spirit şi purtarea acestora, descoperă şi comunică date în privinţa a tot felul de lipsuri şi evenimente din cadrul obiectivelor şi problemelor deservite de serviciile noastre informative (manifeste, inscripţii, accidente, acţiuni cu aspect de sabotaj ş.a.m.d.)"[58].

Informatorii calificaţi erau consideraţi „acei informatori care, prin aptitudinile, trecutul şi legăturile lor, au posibilitatea să pătrundă în mijlocul elementelor subversive şi să ducă acţiuni informative împotriva acestora"[59].

Rezidenţii erau „colaboratorii acoperiţi (neîncadraţi în state) ai organelor Securităţii Statului, care conduc activitatea reţelei de informatori necalificaţi ce le-a fost transmisă în vederea legăturii, în obiectivele şi problemele deservite de organele Securităţii Statului. Ei se recrutează din rândul membrilor de Partid verificaţi, membrilor U.T.M. şi numai în cazuri excepţionale din rândul informatorilor fără de partid, aparţinând categoriei sociale mai apropiate de clasa

[58] C.N.S.A.S., *„Partiturile" …*, p. 208.
[59] *Ibidem.*

muncitoare, care au fost verificaţi în munca practică şi şi-au dovedit devotamentul, atitudinea disciplinată şi aptitudinile lor în munca contrainformativă”[60].

Dirijarea şi exploatarea informatorilor

Ofiţerilor li se atrăgea atenţia asupra faptului că, după semnarea angajamentului, „purtarea şi acţiunile informatorului trebuie supravegheate cu mare atenţie, deoarece după recrutare, în majoritatea cazurilor, informatorul trece printr-o criză psihică, iar lucrătorul operativ este dator să-l aducă la starea normală, în care scop este necesar ca primele întâlniri cu informatorul să aibă loc la intervale de timp de 2-4 zile, sau, în unele cazuri, şi mai des”[61]. O astfel de indicaţie sugerează faptul că existenţa unei traume profunde era conştientizată de „eminenţele cenuşii” ale Securităţii[62], dar la nivelul ofiţerului de rând astfel de „fineţuri” erau superfluu. De altfel, documentele Securităţii abundă în exemple asupra modului defectuos în care era dirijată şi exploatată reţeaua informativă.

Pe lângă folosirea metodelor de recrutare neadecvate, din punctul de vedere al conducerii, erau făcute numeroase greşeli în asigurarea conspirativităţii informatorilor. Într-un raport informativ din 1 august 1953 era semnalat cazul unui sublocotenent din raionul Lăpuş care „a recrutat deodată în aceeaşi cameră trei informatori, cărora le-a luat angajamentele”.

Situaţia era asemănătoare şi în Regiunea Bucureşti, din punct de vedere al coordonării informatorilor şi al păstrării conspirativităţii acestora. În Raionul Răcari din această regiune, „în majoritatea cazurilor se ţine contact cu informatorii din trei în trei luni şi chiar la intervale şi mai lungi”[63]. Cazul acestui raion nu era atipic pentru că în analiza muncii în această regiune se preciza că „asemenea situaţii există în toate raioanele din regiune şi ceea ce este şi

60 *Ibidem*, p. 213.
61 *Ibidem,* p. 212.
62 Alexandru Drăghici le explica subalternilor, în cadrul unei şedinţe, rostul acestui paragraf din *directivă*, în următorii termeni: „Nu întâmplător Directiva prevede acest pasagiu, deoarece în majoritatea cazurilor informatorii sunt recrutaţi din mediul bandiţilor, direct din obiectivul duşmănos pe care îl urmărim şi întâlnirile dese cu ei îi fac să fie legaţi mai mult de ei, deoarece în acest timp de după recrutare se iveşte la ei acea cinste mic-burgheză, deoarece venind din mediul respectiv, fiind legat de bandiţi, el are impresia că face un act de trădare faţă de ei, priveşte rău acest lucru şi începe să se frământe, ori aceste frământări trebuie anihilate prin contribuţia directă a lucrătorului operativ care se întâlneşte cu el, prin aceea de a-l readuce la normal, dar mă îndoiesc că cineva a aplicat aceste lucruri. Deci, după recrutare pe aceşti colaboratori ai noştri nu trebuie să-i mai privim ca pe nişte bandiţi, ci ca pe nişte oameni cu frământările lor, cu năzuinţele lor, în felul lor de a vedea şi pe care noi, ca organe de Securitate, trebuie nu numai să scoatem de la ei şi să-i întrebuinţăm pentru scopurile noastre în descoperirea duşmanului, dar în acelaşi timp trebuie să-i faci şi educaţie şi să ai grijă şi de toate momentele psihice prin care el trece” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 136.
63 În alte direcţii regionale situaţia era încă şi mai dezastruoasă. De exemplu în Raionul Darabani, Regiunea Suceava, existau în august 1953 „informatori cu care nu s-a luat legătura de cca. un an” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 200, f. 120.

mai grav este faptul că deconspirările sunt frecvente nu numai în raioane, dar şi la regiune de către unii lucrători de la S[erviciul] II, care, de regulă, se întâlnesc cu informatorii pe stradă şi numai după aceea intră în casa de întâlnire"[64].

Uneori, întâlnirile cu informatorii căpătau accente comice. Astfel, potrivit relatării lt. maj Sterescu din D.R.S.S. Timişoara, „un sublocotenent de la Reşiţa a citit într-o carte că membrii de partid în munca ilegală se întâlneau conspirativ în pădure, la fel a făcut şi el cu un cetăţean, l-a chemat pe acesta într-un tufiş şi, punându-l pe burtă, a făcut instructajul acestuia"[65].

Într-un referat al Direcţiei Inspecţii din M.A.I. despre mănăstirile ortodoxe din R.P.R., datat 20 iunie 1955, sunt cuprinse câteva date despre întâlnirile ofiţerilor de securitate cu informatorii din cadrul mănăstirilor:

„Sunt şi cazuri când întâlnirile cu agentura se fac cu multă lipsă de răspundere, folosindu-se metode şi locuri nepermise în munca de securitate. Şi în prezent, cu toate ordinele care s-au dat, unii lucrători cheamă informatorii la Sfatul Popular, la posturile de Miliţie sau fac întâlniri în incinta mănăstirii, expunându-i pe aceştia deconspirării.

Un exemplu caracteristic în acest sens este cu informatorul „Niculae" de la mănăstirea Ciolanu, pe care sectoristul locotenent Nedelcu Nicu îl caută la mănăstire, se întâlneşte cu el ziua într-o casă de întâlnire deconspirată din comuna unde se află mănăstirea, alteori la Sfatul Popular unde-l ţine ore în şir. Mai mult, sectoristul i-a dat informatorului şi adresa lui de acasă să-l caute atunci când are material informativ.

Locotenentul Bodnar Gheorghe ţine legătura cu informatorul „Luca Ion" chiar în cadrul mănăstirii, în chilia acestuia, iar alteori trimite pe omul de serviciu de la Sfatul Popular să-l cheme. Sublocotenentul Peleaşa Ion de multe ori când ia legătura cu informatorul „Covor" de la mănăstirea Văleni, se deplasează la mănăstire şi-i face semn informatorului să iasă în pădurea din spatele mănăstirii, apoi se duce şi el"[66].

Disfuncţionalităţile şi deconspirarea informatorilor din mânăstiri au continuat să se manifeste şi în anii următori, astfel că în septembrie 1958 Alexandru Drăghici prezenta subalternilor următorul contraexemplu: „Cu ocazia recrutării agentei «Ionescu Natalia» din raionul Brăneşti, aceasta a cerut: «Sub nici un motiv să nu veniţi la mine în incinta mănăstirii, ca să nu simtă celelalte călugăriţe. Insist asupra acestui lucru, deoarece la noi aici mai aveţi o femeie în aceeaşi situaţie ca şi mine, despre care, atât eu cât şi celelalte călugăriţe, ştim că din 1949 lucrează ca informatoare, deoarece a fost văzută deseori întâlnindu-se la mănăstire cu diferiţi ofiţeri de securitate».

Controlul a arătat că, într-adevăr, călugăriţa respectivă era agenta «Pop Viorica», recrutată în 1949 şi care în decursul colaborării cu organele noastre a ţinut legătura cu 12 lucrători operativi"[67].

---

[64] *Ibidem*, f. 101.

[65] Idem, dosar nr. 97, vol. 1, f. 89.

[66] *Apud* Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica ortodoxă română sub regimul comunist.1948-1958*, vol. I, Bucureşti, I.N.S.T., 2001, p. 296.

[67] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 105, f. 14.

În aceeaşi perioadă, într-o şedinţă de analiză a muncii Direcţiei Regionale M.A.I. Bacău, ţinută în 9 iulie 1958, lt. maj. Ceampaşi, şeful Serviciului II Contraspionaj din direcţie, recunoştea că „noi ne numim serviciu de contraspionaj, situaţia agenturii, în afară că este slabă, se lucrează şi slab cu ea, se ţine legătura pe stradă, nu s-au creat case de întâlniri, iar în ultimul timp s-au deconspirat două case din vina gazdelor"[68].

În luna iulie 1953 s-au desfăşurat o serie de şedinţe în cadrul direcţiilor centrale din M.S.S. pentru analiza aplicării Ordinului Ministrului nr. 811, privind recrutarea agenturii şi crearea caselor de întâlniri, şi a Ordinului nr. 1514 din 17 iulie 1953. Din desfăşurarea acestor şedinţe au reieşit numeroase deficienţe în crearea, organizarea şi folosirea reţelei informative. Astfel, în Direcţia I-a se observa că „oamenii muncesc formal, fără suflet şi fără viaţă", nu a fost eliminat aşa-numitul „balast" din agentură, ofiţerii mergeau nepregătiţi la întâlnirile cu agentura şi, prin urmare, erau incapabili să dirijeze informatorii[69].

În cadrul Direcţiei a II-a era perpetuată practica „recrutării superficiale de informatori, din care cauză aceştia, după puţin timp, sunt abandonaţi". În acelaşi timp, deşi existau informatori cu potenţial informativ, erau înregistrate încă multe cazuri „când se ia mai mult material despre elementele suspecte de la Cadre, decât de la agentură"[70].

În cazul Direcţiei a IV-a, „problema înlăturării balastului din agentură a fost înţeleasă greşit şi mecanic, în sensul că s-au înlăturat elementele care mai puteau fi folosite". Existenţa unei agenturi slabe, „incapabile să pătrundă în rândul duşmanilor" era specifică pentru unele servicii din centrală şi din teritoriu. În cadrul acestora, „ofiţerii C.I. nu au luat legătură cu informatorii de luni de zile. Unii ofiţeri C.I. au sistat munca informativă pe o perioadă destul de îndelungată până la găsirea de case de întâlniri sau unii, deşi au case de întâlniri, se întâlnesc cu informatorii pe la colţuri de stradă". În aceeaşi direcţie erau înregistrate „numeroase cazuri când ofiţerii nu au legături principiale cu informatorii. Astfel, slt. C., ofiţer C.I. de la Ploieşti, merge acasă la informatori şi acostează soţiile acestora. Alţii au luat chitanţe de la informatori că le-a dat (sic!) bani, fără a li se da însă nici un ban"[71].

Tot în Direcţia a IV-a existau „ofiţeri C.I. care sunt lipsiţi de curajul răspunderii". Se cita cazul unui ofiţer C.I. din Dobrogea care „a avut un suspect şi din lipsa de curaj nu a trecut la recrutarea unor elemente apropiate de obiectiv". Tot ca minusuri în activitate erau amintite lipsa de iniţiativă a şefilor C.I. de divizii şi slaba folosire a legendelor şi combinaţiilor în munca informativă.

Se sublinia şi faptul că „datorită îngâmfării şi a slabului nivel al pregătirii lor, unii ofiţeri creează greutăţi şi nu colaborează principial cu comandanţii de unităţi". În acest sens, erau citate cazuri în care ofiţerii C.I. au contramandat ordinele comandanţilor de unităţi, au subminat autoritatea acestora sau i-au compromis în faţa subordonaţilor.

[68] Idem, dosar nr. 12.635, f. 13.
[69] Idem, dosar nr. 200, f. 63-64.
[70] *Ibidem*, f. 66.
[71] *Ibidem,* f. 68.

În cadrul Direcţiei a V-a se constata că „agentura e slab instruită, ceea ce face ca aceasta să dea note [informative] fără valoare". În ceea ce priveşte recrutarea informatorilor, aceasta se făcea „la întâmplare, fără un studiu amănunţit, făcând ca agentura să fie de slabă calitate".

Situaţia nu era cu mult mai bună nici în direcţiile regionale. Astfel, în cadrul Direcţiei Regionale Bacău existau o serie de obiective importante neacoperite din punct de vedere informativ: Hidrocentrala de la Bicaz, Fabrica Buhuşi. Satele erau în bună parte neacoperite, în raionul Bacău existând nu mai puţin de 90 astfel de sate[72].

Se înregistrau şi situaţii paradoxale din punct de vedere ideologic. Ofiţerii deblocaţi angajaţi în Fabrica „11 Iunie" din raionul Piatra Neamţ nu erau urmăriţi informativ, în schimb se deschisese acţiune informativă secretarului de partid al raionului şi preşedintelui Sfatului Popular Raional.

Deficienţe grave în „acoperirea informativă a satelor" erau înregistrate şi în regiunea Arad. Acolo unde existau informatori legătura cu aceştia „nu se face cu lunile"[73]. Tot aici nu existau informatori în „problema legionară", întrucât şeful acestei „probleme" susţinea că legionarii nu mai activează fiindcă şefii lor sunt arestaţi. În aceeaşi regiune era semnalat cazul slt. Oarcea care, în ianuarie – aprilie 1953, a folosit informatori şi fondul C.I.S. „pentru a avea relaţii cu unele femei"[74], precum şi a unui locotenent de miliţie care a cerut informatorului căruia îi dăduse indemnizaţia „să-i facă cinste"[75].

În Raionul Urziceni din cadrul Regiunii Ploieşti erau semnalate cazuri „când informatorii vin la sediul raionului şi fac coadă aşteptând să ia legătura cu lucrătorii operativi"[76]. Tot aici erau raportate „dese cazuri când lucrătorii operativi nu se prezintă la întâlniri", iar în loc de case de întâlnire erau folosite locuinţele ofiţerilor[77].

Cazurile de deconspirare chiar de către ofiţeri, prin modul în care ţineau legătura cu informatorii, erau frecvente. De exemplu, în Regiunea Piteşti informatorii erau chemaţi la sediile raioanelor pentru a fi instruiţi (cazul Raioanelor Horezu, Slatina, Găeşti şi Gura Boului) sau întâlnirile cu informatorii aveau loc chiar „ziua, în mijlocul străzii"[78]. În aceeaşi regiune erau sesizate numeroase deficienţe în munca tovarăşilor care „lucrează pentru prinderea bandiţilor din munţi". Printre aceşti tovarăşi se aflau ofiţeri care „beau cu informatorii, deconspirându-i"[79].

---

[72] *Ibidem*, f. 94.
[73] *Ibidem*, f. 90.
[74] Situaţia era destul de frecventă, în aceeaşi perioadă fiind înregistrat cazul lt. Ionuţă Aurelian, şeful Raionului Dorohoi, care „a avut relaţii nepermise cu o informatoare, după care a căutat ca prin intermediul Miliţiei să scape de ea abandonând-o, ca apoi să o disloce, stabilindu-i domiciliu forţat" - *ibidem*, f. 121.
[75] *Ibidem*, f. 90.
[76] Se pare că zelul delator al unora dintre informatori era într-adevăr foarte mare, întrucât şi în Cehul Silvaniei era semnalată o situaţie în care, deşi agentura „a fost lăsată la voia întâmplării" de către ofiţeri, „au fost informatori din această comună care au dus material în plicuri la sediul raional" – *ibidem*, f. 177.
[77] *Ibidem*, f. 115.
[78] *Ibidem*, f. 117.
[79] *Ibidem*, f. 118.

Deconspirările nu erau făcute doar faţă de populaţie, prin afişarea ofiţerului cu informatorii, ci, uneori, chiar a informatorului faţă de alt informator. În Cehul Silvaniei, un sublocotenent, după ce a consumat băuturi alcoolice la o cooperativă împreună cu doi informatori, fiind în stare de ebrietate, s-a adresat unuia dintre cei doi: „uite, şi el este informator, voi sunteţi oamenii de încredere ai noştri”[80].

Consumul de alcool în compania informatorilor era un fapt destul de frecvent. Un locotenent din Raionul Turnu Severin era semnalat în august 1953 că avea „legături neprincipiale cu informatorii, făcea chefuri cu ei” şi „după ce a consumat o cantitate de băuturi cu un informator, împreună cu acesta a adus o femeie la el acasă”.

Toate aceste abateri disciplinare şi abuzuri erau binecunoscute conducerii Securităţii. Într-o şedinţă din 11 februarie 1953, Alexandru Drăghici, după ce trecuse în revistă o serie de abateri, sublinia:

„Ba mai mult, s-au întâmplat cazuri ca în cadrul problemelor în care lucrăm să recrutăm informatori şi femei, şi tovarăşii noştri lucrători operativi au considerat că de-acum dacă este informatoare poate să-şi facă mendrele cu ea, poate să se şi culce cu ea şi în felul acesta ea nu le-a dat nici un fel de informaţii şi de fapt nici nu putea să le dea nici un fel de informaţii.

Ba mai sunt şi alte cazuri; tovarăşii noştri lucrători operativi se duc de multe ori la întâlnire cu informatoarea zi de zi, şi totuşi aceasta nu-i dă informaţii. Se pune întrebarea de ce? Când cauţi bine şi controlezi cum este posibil aşa ceva, găseşti că nu informatoarea are vină, că ea are material, însă ea nu poate să sufere pe omul acesta, deoarece are o atitudine păcătoasă, o atitudine fără ţinută, fără poziţie şi nu puţine au fost cazurile de acest fel când informatoarele nu au vrut să dea material, spunând că îi este greu să stea de vorbă cu un astfel de om căruia îi miroase picioarele sau care este murdar.

Trebuie să fie clar că toate aceste lucruri contribuie la obţinerea de rezultate negative în munca informativă. De aceea în directivă se recomandă ca ofiţerii să aibă o ţinută exemplară, să nu facă familiarism cu informatorii, să aibă o atitudine tovărăşească faţă de ei, o atitudine de înţelegere principială, de educare a lor, nu numai prin discutarea notelor informative, ci şi a altor probleme, să discute cu ei de la om la om, să creeze aceste relaţii de conlucrare, pentru ca să simtă şi omul că contribuie şi el la ceva şi în felul acesta să i se dea perspectivă”[81].

Ambiţia Securităţii de „a şti tot”[82] şi de a „acoperi informativ” fiecare obiectiv[83], fiecare formă de organizare, a condus la o creştere exagerată a reţelei informative şi la apariţia aşa-

---

[80] *Ibidem*, f. 178.

[81] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, vol. 1, f. 135.

[82] Colonelul Alexandru Guţan, şeful Direcţiei Politice a D.G.S.P., afirma în 2 martie 1950: „Nu există nici o hotărâre, nici o transformare, nici un eveniment economic, social sau politic, care pentru noi, Securitatea, să nu formeze un obiectiv, o preocupare. Duşmanul de clasă se ocupă. Dacă nu s-ar preocupa de toate aceste transformări, schimbări, de toate aceste evenimente noi, n-am avea de lucru. Dacă el pur şi simplu ne-ar lăsa în pace, n-am avea de lucru, am merge pe drumul construirii socialiste liniştit şi paşnici, lucru absolut neştiinţific, lucru care în realitate nu se poate petrece” - idem, dosar nr. 199, f. 152.

[83] Şeful D.R.S.P. Cluj, Mihai Patriciu, afirma în 8 iulie 1950: „Trebuie să întărim munca informativă prin crearea unei armate întregi de informatori, care să fie cuprinse de rezidenţi bine verificaţi, instruiţi. Aceşti

numitului „balast" – informatori cu care nu se lua legătura timp îndelungat sau care furnizau doar informaţii anodine.

Ca urmare a acestei percepţii deformate asupra rolului informatorilor, se ajunsese ca reţelele informative ale anilor '50 să acopere fiecare stradă a oraşelor României. Astfel, în nenumărate „Rapoarte cu propuneri de recrutare" se regăsesc motivaţii de genul acesteia, redactată în 21 martie 1955: „Întrucât în strada Cluceru Udricani numărul informatorilor recrutaţi este mic faţă de sarcinile de investigaţii ce vin în această stradă, iar obţinerea informaţiilor ce interesează organele noastre se face mai mult pe baza surselor ocazionale, este necesară crearea unei agenturi capabile să ne informeze cu materialul necesar lucrărilor noastre şi, totodată, să ne sesizeze acţiunile şi manifestările duşmănoase ce au loc pe aceste străzi". Pentru atingerea obiectivului enunţat, ofiţerul propunea recrutarea unui tâmplar ce era şi responsabil cu păstrarea *Cărţii de imobil* şi se bucura de încrederea vecinilor. Recrutarea urma a se face în cadrul Sfatului Popular[84].

Un exemplu similar îl oferă raportul cu propunerea de recrutare a unei femei casnice din 24 iulie 1953: „având în vedere necesitatea obţinerii informaţiilor ce interesează securitatea statului şi acoperirea teritorială a Secţiei 16 Miliţie cu o reţea informativă completă şi capabilă să sesizeze acţiunile şi manifestările duşmănoase, precum şi satisfacerea nevoilor muncii de investigaţii, propun recrutarea numitei T.A., casnică (…) Recrutarea se va face (…) în localul Secţiei 17 Miliţie"[85].

Aşa cum am mai menţionat, nu de puţine ori, recrutările se făceau cu sprijinul activ al organelor de miliţie, în cadrul secţiilor de miliţie, unde candidaţii erau chemaţi sau aduşi sub diverse pretexte, cum ar fi reglementarea unor probleme legate de actele de identitate.

Aceeaşi mentalitate este reflectată şi într-un „Raport cu propuneri de recrutare", din 9 martie 1956. Ofiţerul de contrainformaţii dintr-o unitate militară, la paragraful în care trebuia argumentată necesitatea recrutării informatorului, nota următoarele în sprijinul propunerii sale de a recruta un grăjdar: „întrucât în grajdul batalionului, cu un efectiv de 8 militari, nu am nici un informator, iar între aceşti militari am pe caporalul B.V. şi pe fruntaşul S.I., care au o serie de abateri disciplinare şi manifestări duşmănoase, precum şi legături cu alţi militari".

Ambiţia de a şti ce se petrece până şi într-un grajd sau pe o scară de bloc nu a fost una de conjunctură. Această ambiţie se acutiza atunci când respectiva locuinţă comună se afla într-un perimetru „sensibil". În acest sens, într-un „Referat cu propuneri de recrutare", redactat în 7 martie 1960, se menţiona:

„Obiectivul *Împrejurimi* Sala Congreselor este înconjurat de un complex de blocuri nou construite, care au vizibilitate directă asupra Sălii Congreselor. Întrucât în aceste imobile se vor stabili cu domiciliul un număr însemnat de familii, care vor trebui cunoscute de către organele

rezidenţi trebuie să fie recrutaţi pe circumscripţii poştale în comune, iar în oraş pe străzi. Trebuie să-i verificăm şi să-i instruim pe aceşti rezidenţi în aşa fel ca, după un timp, să fie posibilă încadrarea lor în Securitate" – idem, dosar nr. 173, f. 114.

[84] A.C.N.S.A.S., fond Reţea (S.R.I.), dosar nr. 40.605, f. 2.

[85] Idem, dosar nr. 40.607, f. 2.

noastre, este necesară recrutarea unui agent cu scopul de a se furniza informaţii privind elementele duşmănoase ce s-ar strecura în acest obiectiv. În acest scop, am ales candidat la recrutare pe numitul R.I., mecanic la Centrala Termică”[86]. Acesta urma să fie folosit drept „agent profilactic cu posibilităţi limitate”.

De multe ori, calea aleasă de informatori era cea a compromisului. Neavând suficientă tărie să-şi asume riscul unui refuz direct al colaborării cu temuta Securitate, numeroase persoane acceptau formal această colaborare şi furnizau note cât mai anoste cu putinţă, inserând în ele informaţii neutre din punct de vedere politic. Este drept că uneori chiar astfel de informaţii erau folosite de ofiţerii de securitate, dotaţi cu o logică aparte, care scapă muritorului de rând, în instrumentarea unor dosare. Totuşi, sistemul intoxicării ofiţerilor de către informatori era uneori sesizat de şefii de direcţie, care nu pregetau să atragă atenţia asupra acestui sistem, făcând chiar apel la vigilenţă şi cerând identificarea motivaţiei acestui tip de comportament.

Câteva exemple în acest sens pot fi edificatoare asupra activităţii reţelei. În martie 1953, un informator, recrutat pentru problema „Manifeste”, furniza o notă cu următorul conţinut: „un cal din staţia de tramvai Sf. Vineri mănâncă 40 de lei pe zi. Birjarul câştigă numai 20 de lei pe zi. Atât am putut constata în aceste zile”[87].

Peste ani, în 1958, şeful Direcţiei Contrasabotaj oferea un alt exemplu, identificat de el în cadrul unei inspecţii în Regiunea Ploieşti: „Agentul spune că s-a întâlnit cu x la piaţă, că a cumpărat porumb şi că în afară de aceasta nu a putut să stabilească nimic. Această notă nu are nici un fel de valoare şi totuşi [este] cusută la dosar. Sunt unii agenţi care nu dau informaţii de foarte multă vreme şi totuşi nu se stabileşte care este cauza că aceştia nu ne informează. Să se vadă dacă nu cumva este rea-voinţă la mijloc, ori nu au posibilitate de informare”[88]. În aceeaşi perioadă, un alt informator, de această dată din Direcţia Regională Bacău, sesiza printr-o notă informativă că „este pusă la cale o ceartă între două femei, dar nu ştie ziua şi timpul când are să izbucnească această ceartă”[89].

Pe de altă parte, calitatea scăzută a reţelei informative, dar şi a ofiţerilor, făcea ca mare parte din materialul informativ produs cu bună credinţă să nu fie decât o banală maculatură. Isidor Holingher, şeful Direcţiei a II-a Contraspionaj menţiona în acest sens: „în Direcţia a II-a şi la serviciile 2 din regiuni, deşi săptămânal se primesc sute de note informative, totuşi un număr extrem de mic dintre ele reprezintă valoare operativă. Explicaţia acestei situaţii constă pe de o parte în faptul că mai sunt menţinuţi în reţea unii agenţi lipsiţi de posibilităţile sau de calităţile necesare unui agent, dar în special prin faptul că mulţi lucrători operativi lucrează în mod necalificat cu agentura”[90].

Nici „elita” Securităţii, Direcţia de Informaţii Externe (D.I.E.), nu părea a-şi fi însuşit mai bine decât colegii din ţară arta recrutării şi exploatării unui informator. În 1955 Direcţia I-a era

[86] Idem, dosar nr. 58.477, f. 2.
[87] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, 12.631, f. 34.
[88] Idem, dosar nr. 105, f. 50.
[89] Idem, dosar nr. 97, f. 69.
[90] Idem, dosar nr. 105, f. 129.

avertizată de conducerea Ministerului Afacerilor Interne să-şi amelioreze munca şi, în acest sens, i-au fost indicate obiective concrete ce trebuiau realizate cu prioritate. A fost impusă o verificare riguroasă a agenturii existente în scopul înlăturării „elementelor dubioase, nesincere şi balastului din agentură"[91]. Acţiunea de verificare a agenturii s-a declanşat, în special, datorită atacului din noaptea de 14 spre 15 februarie 1955 asupra Legaţiei române din Berna şi infiltrării a trei agenţi provocatori în cadrul reţelei de la Roma. În urma verificărilor au fost eliminaţi 52 de agenţi[92] şi 84 de ofiţeri. Se insista pentru intensificarea eforturilor de creare a unei agenturi calificate, care să dispună de posibilităţi informative în obiectivele ce se aflau pe lista de priorităţi a Direcţiei I-a.

Astfel de obiective erau guvernele, parlamentele şi principalele partide politice din S.U.A., Anglia, Franţa, Italia şi Germania Occidentală. În aceeaşi categorie se înscriau şi comandamentele N.A.T.O. din Franţa şi Ismir (Turcia), comandamentele bazelor militare americane din Anglia şi Turcia, statele majore ale armatelor principalelor state occidentale precum şi unele instituţii tehnico-ştiinţifice din aceleaşi state. Nu mai puţin importantă era considerată penetrarea informativă a organizaţiilor „emigraţiei reacţionare române, cu scopul destrămării acestora"[93].

Pentru atingerea unor astfel de obiective, Direcţia I-a dispunea, la începutul anului 1955, de o agentură alcătuită din 104 agenţi dar, în urma verificărilor, numărul lor a fost redus cu 50%, iar din cei rămaşi numai 18 se aflau în obiective importante şi aveau posibilităţi reale de muncă informativă. Problemele semnalate în anul 1955 au continuat să greveze încă multă vreme activitatea D.I.E.[94]

Nu au lipsit nici situaţiile în care un informator se hotăra să-şi tranşeze conflictele personale prin manipularea Securităţii. Astfel, într-un „Raport asupra stadiului muncii cu agentura", realizat de Direcţia Regională M.A.I. Ploieşti se menţiona cazul unor informatori care se hotărâseră să-şi rezolve problemele cu o a treia persoană prin furnizarea de informaţii false Securităţii: „în luna februarie 1955 am arestat şi trimis în justiţie doi informatori ai raionului Câmpina, care, ştiind unul despre celălalt că sunt informatori şi purtând amândoi duşmănie preotului din comună, au ticluit un manifest duşmănos pe care l-au difuzat furnizând apoi note informative – cum s-ar spune - «pe două linii», cum că redactorul şi difuzatorul manifestului ar fi preotul în cauză"[95].

De asemenea, şi în regiunea Bacău erau semnalate cazuri de note informative cu informaţii falsificate deliberat. Astfel, „un agent s-a certat cu un cetăţean şi cearta a pornit de la o

---

91 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 83/1955, f. 101.

92 *Ibidem*, f. 108.

93 *Ibidem*, f. 102.

94 Cristian Troncotă, *About the Espionage Activity of the Romanian Communist regime. 1965-1989*, în „Arhivele Totalitarismului", anul X, nr. 34-35, 1-2/2002, p. 215-233; Florian Banu, *Activitatea Direcţiei de Informaţii Externe a Securităţii - între atribuţiile oficiale şi acţiunile reale (1951-1989)*, în „Cetatea Bihariei", seria a II-a, 2005, nr. 1 (3), p. 99-111.

95 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 103, f. 77.

sută de lei, care i-a împrumutat acestuia şi fiindcă respectivul nu i-a înapoiat banii, a spus că acesta face o organizaţie subversivă «Colceru S.», că fură armament”[96].

De asemenea, nu de puţine ori, sentimentul de apartenenţă la o structură temută îi făcea pe unii informatori să trăiască un sentiment al puterii discreţionare asupra semenilor şi, în consecinţă, să încerce a-şi rezolva diferendele cu diverse persoane prin intermediul delaţiunilor. Un astfel de caz este prezentat într-o sesizare adresată Procuraturii Generale a R.P.R. în 29 ianuarie 1963:

„Nevasta sa în calitate de informator la Securitate, lăudându-se în faţa soţiei mele că acum poate lega pe oricine în 24 ore, povestea toată activitatea ei, pe cine a mai «turnat» după expresia ei, cum iscăleşte informaţiile pe care le dă cu nume fals, al soacrei unui tutungiu, (…) cum i s-au cerut informaţii şi despre mine, dar n-a dat, din simpatie, (…) cum a încercat să o toarne pe noua locatară, Bălănescu, cu prilejul furtului mare de bani de la o bancă din Giuleşti, dar informaţia s-a dovedit falsă şi a fost ocărâtă rău de ofiţerul de miliţie în casa ei. (…) Nu mai termina, «sunt cineva, am ajuns cineva şi pot lega pe oricine în 24 de ore»”[97].

Recompensarea informatorilor

Remunerarea informatorilor se făcea dintr-un fond special al Securităţii. Abreviat în documente cel mai adesea sub forma C.I.S., acest fond apare şi ca C.I.S.S[98]. În primul caz, ar fi vorba de „Cheltuieli Informative Speciale”, iar în al doilea de „Cheltuieli în Interese Superioare de Stat”. Indiferent de denumire, acest fond era cel mai adesea la discreţia ofiţerilor de securitate[99], chiar dacă aceştia erau obligaţi să aducă documente justificatoare privind sumele cheltuite (chitanţe de la informatori, note de plată de la restaurante unde se întâlneau cu informatori, bonuri şi chitanţe pentru obiecte cumpărate pentru a fi oferite unor informatori ş.a.m.d.). Nu de puţine ori, ofiţerii au folosit acest fond pentru a-şi suplimenta venitul personal, inventând recompense şi semnând chitanţe false. Un exemplu în acest sens este oferit de ordinul circular nr. 53 din 4 februarie 1952 emis de D.G.S.S. În acest ordin se amintea cazul descoperit în regiunea Stalin unde „un grup de ofiţeri – unii cu munci de răspundere – au sustras sume de bani din acest fond,

---

[96] Idem, dosar nr. 12.635, f. 51.
[97] A.C.N.S.A.S., fond Reţea (S.R.I.), dosar nr. 62.708, f. 19.
[98] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 234-235.
[99] Potrivit Ordinului nr. 222 Cabinet M.A.I., din 15 mai 1952, „în loc ca acest fond să fie întrebuinţat conform instrucţiunilor primite, în unele regiuni, «din economii» se fac garduri, se fac reparaţii sau chiar investiţii la clădiri, garaje, se acoperă pierderile la cantine etc”. Ca urmare, semnatarul ordinului, ministrul adjunct gen. lt. de securitate Gh. Pintilie, atrăgea atenţia „asupra controlului ce trebuie făcut de şeful Regiunii de securitate şi locţiitorul său în ce priveşte cheltuirea acestui fond de către şefii de Secţii, de Birouri, de Raioane şi până la lucrătorii operativi, care primesc în interesul muncii sume din acest fond” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.620, f. 87.

întrebuinţându-le pentru chefuri şi interese personale" şi se atrăgea atenţia directorilor de regionale să controleze amănunţit cum se cheltuieşte acest fond[100].

În regiunea Arad era semnalat cazul slt. Oarcea care, în ianuarie – aprilie 1953, a folosit informatori şi fondul C.I.S. „pentru a avea relaţii cu unele femei"[101], precum şi cel al unui locotenent de miliţie care a cerut informatorului căruia îi dăduse indemnizaţia „să-i facă cinste"[102].

Evident, recompensarea informatorilor nu reprezenta un „salariu" lunar, ci era acordat periodic, în funcţie de informaţiile furnizate şi, uneori, era sub formă de pachete de alimente sau diverse lucruri şi cadouri[103]. În acest sens, în şedinţa cu comandanţii direcţiilor regionale de securitate din 1 martie 1950, ministrul adjunct, Gheorghe Pintilie, le explica celor prezenţi cum pot fi recrutaţi ca informatori „colegii din Miliţie sau alte structuri ale M.A.I.-ului: „Să folosim pe toţi tovarăşii din Miliţie, dacă vedem un grănicer în orice grad, general, soldat, plutonier, dacă vedem că are serviciul acela unde trebuie să ne dea ajutor, îl recrutăm pe el. Depinde cum îl recrutăm, poate îl plătim cu bani sau poate îi facem un cadou. Dacă copilul lui este bolnav, avem grijă, îi trimitem o haină. Nu este numai aşa, că îi plătesc degeaba 2.000 lei"[104].

Sistemul remunerării pentru informaţiile furnizate i-a determinat pe unii informatori să furnizeze din belşug note informative, rod al imaginaţiei lor. În martie 1956, în cadrul unei şedinţe de analiză a activităţii informativ-operative, era semnalat cazul informatoarei „Corina" din Regiunea Galaţi, care, „din lipsa de analiză temeinică şi de verificare a notelor informative", a reuşit ca timp de un an să furnizeze informaţii eronate despre existenţa unor organizaţii imaginare din Galaţi. Motivaţia acesteia era de „a încasa sume de bani care i se dădeau"[105]. De altfel, era o opinie larg răspândită aceea conform căreia „informatorii care sunt retribuiţi, în majoritatea cazurilor, aduc un aport mai serios, retribuţia constituind un stimulent pentru ei"[106].

---

[100] Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, 1994, p. 313 (în continuare se va cita CAS II).

[101] Situaţia era destul de frecventă, în aceeaşi perioadă fiind înregistrat cazul lt. Ionuţă Aurelian, şeful Raionului Dorohoi, care „a avut relaţii nepermise cu o informatoare, după care a căutat ca prin intermediul Miliţiei să scape de ea abandonând-o, ca apoi să o disloce, stabilindu-i domiciliu forţat" - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 200, f. 121.

[102] *Ibidem*, f. 90.

[103] Într-un raport al D.R.S.S. Iaşi, din 16 septembrie 1952, referitor la situaţia agenturii, se preciza că „retribuirea informatorilor s-a făcut prin sume de bani acordate periodic pentru informaţiuni mai preţioase prin cadouri de diferite obiecte cumpărate şi date lor sau prin sprijinul dat în mod indirect pentru obţinerea unui serviciu" – idem, dosar nr. 12.620, f. 276.

[104] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 149-150.

[105] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 103, f. 25.

[106] Idem, dosar nr. 12.620, f. 276.

Abandonarea informatorului

În cazul în care se ajungea la concluzia că este necesară abandonarea unui informator din motive variate (deconspirare, refuzul de a mai furniza informaţii[107], motive medicale[108], lipsa posibilităţilor informative ş.a.m.d.), lucrătorul operativ ce-l avea în legătură întocmea o caracterizare generală asupra activităţii desfăşurate şi redacta un raport motivat cu cererea de a i se aproba excluderea din reţeaua informativă. Aprobările erau date la acelaşi nivel ca şi aprobările pentru recrutare. După aprobarea raportului, lucrătorul operativ îi comunica celui exclus că s-a renunţat la serviciile sale şi îi impunea să semneze un angajament referitor la faptul că nu va divulga nimic despre colaborarea cu Securitatea. Aceste din urmă documente erau anexate la sfârşitul capitolului I din dosarul personal (vezi *infra*).

Evidenţa reţelei informative

Dacă în vechiul aparat informativ-represiv al României reţeaua informativă reprezenta unul din mijloacele cele mai apreciate de culegere de informaţii şi, ca atare, se acorda o maximă importanţă păstrării discreţiei asupra surselor, ele nefiind cunoscute (în cele mai multe cazuri) decât de ofiţerul de legătură, regimul comunist a adus şi în acest domeniu schimbări radicale. Adepţi ai planificării şi centralizării, comuniştii români au preluat modelul sovietic al evidenţei riguroase a reţelei informative[109].

Încă din ziua recrutării, informatorului i se întocmea o „fişă de evidenţă nr. 1", în două exemplare, care erau înaintate către lucrătorii Serviciului, secţiei, biroului sau grupei „C", aceste structuri fiind însărcinate cu ţinerea evidenţei operative a M.A.I.-ului.

În momentul primirii fişei de evidenţă, lucrătorul structurii „C" îl înscria pe informator într-un registru special. Concomitent cu înregistrarea se pregăteau mapele dosarului personal şi anexă (în mapa anexă se arhivau notele informative redactate de informator), pe acestea fiind inscripţionat numărul curent din registru, categoria reţelei informative, numele conspirativ, organul M.A.I. şi data deschiderii dosarului personal. Dosarul personal (numit uneori şi „dosar de reţea") şi mapa anexă erau predate pe bază de semnătură ofiţerului ce urma să aibă în legătură informatorul, rezidentul sau gazda casei conspirative sau de întâlniri.

---

[107] Informatorul „Circular", „fost avocat, în prezent funcţionar" era abandonat în anul 1955 deoarece „era pătruns de un misticism exagerat, motivând la toate întâlnirile că nu poate să furnizeze material informativ, deoarece nu are relaţii cu elemente duşmănoase şi că el «nu poate să facă rău apropiatului său»" - idem, dosar nr. 12.633, f. 113.

[108] Informatorul necalificat „Dode" din problema „Naţionalişti iugoslavi" era abandonat în aprilie 1955, „fiind suferind de T.B.C., în urma cărui fapt nu mai putea îndeplini sarcinile", iar informatorul „Pavel" din problema „Aparat de stat" era abandonat pentru faptul că „este bolnav de cord" – *ibidem*, f. 112.

[109] Datele care urmează au fost extrase din *Directiva pentru ţinerea evidenţei operative de către organele operative ale Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române (1953)*, idem, dosar nr. 12.560, f. 20-34.

Din cele două exemplare ale fişei de evidenţă se constituiau două cartoteci: *cartoteca statistică* şi *cartoteca generală operativă şi de informaţii a reţelei informative*.

În cadrul cartotecii statistice fişele de evidenţă erau grupate pe organe ale M.A.I.-ului, iar în cadrul fiecărui organ în parte erau aşezate în cinci compartimente:

Compartimentul I – Rezidenţii

Compartimentul II – Gazdele caselor conspirative

Compartimentul III – Gazdele caselor de întâlniri

Compartimentul IV – Informatorii calificaţi

Compartimentul V – Informatorii necalificaţi

În cadrul fiecărui compartiment, informatorii erau grupaţi pe grupe, în funcţie de „problema" în care lucrau (partide politice, culte-secte, contrasabotaj etc.) şi în ordinea crescătoare a numerelor de înregistrare.

Cartoteca statistică avea şi un compartiment distinct, intitulat „Mişcarea lunară", în care erau fişele informatorilor trecuţi dintr-o categorie în alta, a celor transferaţi altor organe sau a celor excluşi din reţea în luna respectivă.

Pe baza cartotecii statistice se întocmea un raport lunar asupra numărului şi mişcării reţelei informative.

Cartoteca generală operativă reunea fişele într-o ordine strict alfabetică şi era folosită în scopuri de informare asupra datelor tuturor informatorilor.

La primirea mapelor dosarelor personale şi anexă înregistrate, ofiţerul introducea la capitolele respective ale dosarului personal toate materialele de recrutare pe care le deţinea (note de investigaţii, cereri de verificare la cartotecă etc.), precum şi materialele care se obţineau ulterior.

Dosarul personal se deschidea printr-un tabel cu lucrătorii operativi care au ţinut legătura cu cel recrutat, urmat de un tabel cu legăturile acestuia trecute în evidenţa operativă şi de informaţii.

Capitolul I al dosarului trebuia să includă:

a) raportul motivat al lucrătorului operativ cu cererea de a se i se aproba recrutarea, cu rezoluţia şefului respectiv;

b) raportul lucrătorului operativ asupra efectuării recrutării;

c) angajamentul persoanei recrutate;

d) autobiografia informatorului;

e) tabelul rudelor, al legăturilor de muncă, prieteni etc.;

f) caracterizările periodice făcute pe parcursul colaborării de către ofiţerul/ofiţerii de legătură;

Capitolul al II-lea cuprindea cererile de verificare la cartotecă, notele informative, procesele verbale de interogare a martorilor, rapoartele de supraveghere informativă şi orice alte materiale primite în timpul pregătirii pentru recrutare şi de-a lungul perioadei de exploatare a informatorului.

Dosarul (mapa) anexă se deschidea printr-un tabel-opis, alfabetic, ce cuprindea numele persoanelor care erau menţionate în materialele informative şi care se aflau în atenţia

Securităţii, cu menţionarea paginii unde sunt menţionate. Urmau apoi toate notele informative în original, în ordinea cronologică a redactării lor.

Dosarele personale astfel întocmite aveau termen de păstrare permanent, iar mapele anexă se păstrau timp de doi ani, în cazul informatorilor necalificaţi, şi cinci ani, în cazul informatorilor calificaţi.

Desigur că între prevederile teoretice referitoare la ţinerea evidenţei operative a reţelei informative şi realităţile din unităţile de securitate distanţele erau uneori colosale. Arhivele păstrate arată că indicaţiile au rămas, în bună măsură, literă moartă, iar termenele de păstrare sau de distrugere a dosarelor anexă au fost respectate aleatoriu.

Dimensiunile reţelei informative

În ciuda indicaţiilor amănunţite şi repetate referitoare la ţinerea unei evidenţe riguroase a reţelei informative, astăzi este greu de reconstituit la adevăratele dimensiuni reţeaua de informatori pe care Securitatea a aruncat-o peste întreaga ţară în anii '50. Totuşi, arhivele au păstrat o serie de informaţii referitoare la acest aspect. O estimare globală, dar care trebuie privită în contextul în care a fost formulată, datează din anul 1968. „Înfierându-l" pe Alexandru Drăghici, preşedintele Consiliului Securităţii Statului, Ion Stănescu, afirma:

„…neavând încredere în puterea de influenţă politică şi în forţa educativă a partidului, Alexandru Drăghici a exagerat şi denaturat conştient situaţia operativă, ceea ce a făcut ca în sfera de preocupare a organelor de securitate să figureze la un moment dat peste 1/3 din populaţia ţării.

Ca urmare a acestei orientări greşite şi dăunătoare, activitatea informativă nu a fost canalizată numai spre descoperirea adevăraţilor duşmani, ci şi spre un număr însemnat de cetăţeni cinstiţi. Datorită creşterii aşa-zisei baze operative, aparatul de securitate a fost împins ani îndelungaţi la crearea unei reţele de informatori exagerată din punct de vedere numeric, incluzându-se astfel în evidenţele noastre, la această categorie cca. 500.000 persoane"[110].

În opinia noastră, cifra de 500.000 de persoane este una cumulativă, reflectând o însumare a evidenţelor reţelei informative din perioada 1948-1968. Pentru a contura o imagine mai nuanţată, vom prezenta şi câteva date punctuale. Astfel, în februarie 1953, lt. col. Nicolae Doicaru susţinea că în Direcţia Regională Constanţa, pe care o conducea, exista câte un informator la 280 de locuitori[111]. Doicaru preciza că „un lucrător de securitate are în medie 12-14 informatori, iar alţii la raioane au câte 50-60 informatori"[112].

În aceeaşi perioadă, maiorul Eugen Vistig, directorul Regiunii M.S.S. Piteşti, afirma că în „problema bande" are 105 informatori[113], iar col. Stancu, directorul Regiunii Bucureşti, afirma în

---

[110] Ion Stănescu, *În spiritul adevărului şi dreptăţii*, în Consiliul Securităţii Statului, „Buletin intern pentru aparatul Securităţii Statului", nr. 2/1968, p. 5.
[111] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 1.
[112] *Ibidem*, f. 5.
[113] *Ibidem*, f. 19.

cadrul aceleiaşi şedinţe: „am trecut la curăţirea reţelei informative, din reţeaua de 3.888 de informatori până în prezent am scos din această reţea 517 informatori, care era un balast în munca noastră, au fost recrutaţi superficial, cum era la serviciul 1, unii erau chiar dubioşi. În prezent lucrăm cu 3.565 informatori, se lucrează în case de întâlniri în capitală, unde avem 56 case conspirative şi de întâlniri"[114].

Dacă o direcţie regională ca Bucureştiul dispunea de 3.565 informatori, potrivit şefului Direcţiei de Contrasabotaj, „Reşiţa are în biroul siderurgic 80 de informatori la circa 30.000 salariaţi, şapte calificaţi şi restul necalificaţi şi nu putem să spunem că întregul obiectiv este acoperit"[115].

Pentru o imagine a situaţiei la nivel naţional a reţelei informative, am făcut apel la situaţiile statistice întocmite de Serviciul „C" din M.A.I. asupra „numărului şi mişcării reţelei informative". Potrivit unei astfel de statistici, la 31 iulie 1954 Securitatea dispunea, la nivelul întregii ţări, de 3.900 de rezidenţi, 6.406 informatori calificaţi şi 53.310 informatori necalificaţi. În total, 63.616 persoane. Totodată, existau 3.594 case de întâlniri şi 103 case conspirative[116].

Peste un an, la 31 iulie 1955, existau 3.759 rezidenţi, 6.717 informatori calificaţi şi 43.915 necalificaţi, adică un total de 54.391 informatori. Casele de întâlniri erau în număr de 6.105, în vreme ce numărul caselor conspirative se redusese la 59[117].

În aceeaşi perioadă, Servicul II Contraspionaj din Regiunea M.A.I. Bucureşti dispunea de 47 informatori calificaţi, 102 necalificaţi şi 31 de case conspirative şi de întâlniri[118]. Serviciul III Partide burghezo-moşiereşti avea 423 informatori calificaţi, 981 informatori necalificaţi şi 28 de rezidenţi. La dispoziţia serviciului erau 260 de case conspirative şi de întâlnire. Serviciul IV Contrasabotaj dispunea de 147 informatori calificaţi, 969 informatori necalificaţi şi 42 de rezidenţi. Pentru dirijarea acestora existau 107 case conspirative şi de întâlnire[119].

La 31 mai 1956 reţeaua informativă avea următoarea configuraţie: 2.304 rezidenţi, 5.184 informatori calificaţi şi 31.805 informatori necalificaţi. Existau 8.596 de case de întâlniri şi 48 case conspirative[120].

O reducere semnificativă s-a operat pe baza ordinului M.A.I. nr. 15/1956, prin care se impunea trierea riguroasă a reţelei informative şi abandonarea „balastului. Dacă la 31 martie 1956

---

[114] *Ibidem*, f. 36; cifrele vehiculate de şefii diverselor structuri ale Securităţii în şedinţele de analiză a muncii trebuie privite cu spirit critic, întrucât, în multe cazuri, era doar o fanfaronadă menită să impresioneze superiorii. Însuşi Alexandru Drăghici era la curent cu aceste practici: „S-a vorbit să abandonăm informatorii care s-au dovedit elemente incapabile, duble, care nu dau nici un fel de material, pentru ca să nu mai contăm pe un număr aşa de mare de informatori, aşa cum este de exemplu la Direcţia a II-a, care conta pe un număr de 30.000 şi ceva de informatori, care în realitate era o cifră umflată, nici nu exista acest lucru, însă tovarăşii contau pe acest număr ca să arate activitatea lor" – *ibidem*, f. 133.

[115] *Ibidem*, f. 54.

[116] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.623, f. 2.

[117] *Ibidem*, f. 25.

[118] Idem, dosar nr. 12.633, f. 110.

[119] *Ibidem*, f. 111.

[120] Idem, dosar nr. 12.623, f. 56.

totalul informatorilor era de 42.853, la 31 august 1956 au rămas în reţea doar 13.112, adică au fost abandonaţi nu mai puţin de 69% dintre informatori.

Diminuarea a continuat şi în perioada următoare, probabil şi ca urmare a reducerilor de personal din schema M.A.I.-ului, operate în vara anului 1956, rezultatele constatându-se la 31 ianuarie 1957 când reţeaua informativă a direcţiilor regionale era alcătuită din 11.289 agenţi, existând totodată 4.045 case de întâlniri şi 32 case conspirative[121]. Nu dispunem de cifre privind dimensiunile reţelei informative a direcţiilor centrale de securitate.

Peste un an, la 31 ianuarie 1958, numărul agenţilor era de 19.515 agenţi şi 135 rezidenţi, casele conspirative fiind în număr de 47, iar cele de întâlniri – 5007[122]. Dintre cei 19.515 agenţi, un număr de 3.339 erau dirijaţi de organele aparatului central, 13.497 erau în legătura direcţiilor regionale, 1.933 depindeau de structurile serviciilor de contrainformaţii şi 746 erau dirijaţi de serviciile de securitate în transporturile feroviare. Pentru exemplificare, la 15 septembrie 1958 Regiunea M.A.I. Bacău avea 886 informatori şi 185 case de întâlniri, fiecărui lucrător informativ-operativ (inclusiv cadrele de conducere) revenindu-i câte şapte agenţi[123].

Dacă la recensământul din 21 februarie 1956 au fost înregistraţi 17.489.450 locuitori, iar la 31 martie 1956 (data cea mai apropiată la care dispunem de cifre) existau 42.853 informatori, rezultă că exista un informator la 408 locuitori. Procentul de informatori era de 0,24% din totalul populaţiei, adică foarte departe de imaginea de omniprezenţă pe care Securitatea reuşise să o creeze. Cu aceşti informatori şi cu un personal nu foarte numeros[124], Securitatea reuşea să ţină sub teroare un întreg popor, situaţie menită să îndemne spre o reflecţie atentă asupra mijloacelor de control al populaţiei de care dispune statul modern.

Concluzii

Investigaţia noastră, care a lăsat neabordate destule aspecte ale organizării şi funcţionării reţelei informative a Securităţii în primii zece ani de funcţionare a instituţiei, ne permite totuşi formularea câtorva concluzii, fie ele şi cu caracter parţial.

Astfel, se observă că Securitatea nu a plecat de la *tabula rasa* în domeniul culegerii de informaţii. Multe din principiile şi metodele de lucru ale Serviciului Special de Informaţii, ale Siguranţei şi Jandarmeriei au fost preluate şi adaptate la specificul „luptei de clasă". Acestora li s-au adăugat metodele de organizare şi prelucrare a informaţiilor de factură sovietică, transplantate

---

[121] *Ibidem*, f. 69.

[122] *Ibidem*, f. 161.

[123] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 105, f. 59; în Regiunea Ploieşti, în aceeaşi perioadă, reveneau în medie pentru fiecare lucrător operativ câte opt informatori – *ibidem*, f. 112

[124] La 1 mai 1956 în unităţile centrale şi regionale ale Securităţii erau angajate 12.865 de persoane, dintre care 10.693 ofiţeri, 954 sergenţi şi 1.218 angajaţi civil - Florian Banu, *Profilul angajatului Securităţii în anii '50,* în Gh. Onişoru (coord.), „Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă, Bucureşti", 2001, p. 82-83

în Securitate atât prin intermediul agenţilor sovietici impuşi în funcţii de conducere sau a ofiţerilor şcoliţi în Uniunea Sovietică, cât şi, mai ales, prin activitatea consilierilor sovietici din M.A.I.

Ca trăsătură distinctivă, se remarcă ambiţia Securităţii de a controla informativ practic orice domeniu al activităţii umane, situaţie specifică aparatelor informative ale statelor totalitare.

Eşecurile, ca şi succesele, înregistrate de instituţie în această perioadă trebuie analizate în strânsă corelaţie cu structura şi calitatea reţelei informative, aceasta fiind, la rându-i, puternic influenţată de politica de cadre a Securităţii.

Apoi, trebuie evidenţiat că reţeaua informativă nu a atins niciodată dimensiunile apocaliptice pe care unele lucrări, mai cu seamă memorialistice, tind să o impună, ajungându-se la percepţia eronată că poporul român e unul de trădători înnăscuţi sau, în cel mai bun caz, o naţiune în care jumătate din cetăţeni luptau împotriva comunismului, în vreme ce cealaltă jumătate era ocupată cu delaţiunea.

De asemenea, studierea evoluţiei reţelei informative a acestei perioade permite decelarea etapelor parcurse de Securitate spre o relativă profesionalizare, remarcându-se treptata abandonare a mijloacelor extrem de brutale de recrutare în favoarea metodelor *soft*. Desigur că aici s-ar impune o analiză de amănunt a mecanismelor care au stat la baza acceptării colaborării cu Securitatea, căci, dincolo de lăcomia de arginţi, se întrezăresc o multitudine de alte motivaţii, mai mult sau mai puţin condamnabile. De asemenea, trebuie remarcată abilitatea cu care unii potenţiali informatori au ştiut să eludeze rigorile „contractului” semnat cu Securitatea, furnizând doar informaţii banale până la exasperarea ofiţerului de contact şi eliminarea din reţea, dar, mai ales, trebuie subliniată verticalitatea ireproşabilă a acelor persoane care au respins din star orice compromis, orice formă de colaborare, indiferent de riscurile la care se expuneau.

În încheiere, ne exprimăm convingerea că demontarea mecanismelor complexe care au permis crearea şi exploatarea reţelelor informative vor permite o apropiere adecvată de epoca respectivă şi o înţelegere a contextului deosebit în care au fost nevoiţi să trăiască predecesorii noştri, astfel încât, înainte de a emite sentinţe morale, să ne reamintim proverbul medieval conform căruia, adesea, *Vivimus non ut volumus, sed ut possumus (Trăim nu cum voim, ci cum putem)*.

Liviu ȚĂRANU

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND SCHIMBĂRILE DIN POLITICA DE PERSONAL ÎN CADRUL STRUCTURILOR M.A.I LA ÎNCEPUTUL ANILOR '60

SOME CONSIDERATIONS ABOUT HUMAN RESOURCES POLICY CHANGES IN THE MINISTRY OF INNER AFFAIRS AT THE BEGINNING OF SIXTIES

Many researchers in recent history approached the Securitate subject when they spoke about communist regime. It's important to know that the leadership of the Communist Party had an important place in what concerns the MIA staff and different changes of personnel in Securitate and other structures. So called staff policy - "politica de cadre", where prepared by a section inside of Party, and then Staff Direction (Direcția Cadre) from MIA was able to take measures to grow up the staff quality. The main goal of this action was to get good results in people surveillance, without violent methods. The political regimes attempted to create a real rapprochement of population but old practices were not proper.

Changes in staff policy consisted in a good selection, training, control and promotion of personnel. The education in self-schools and a good remuneration of work assured an afflux of youth with advanced studies.

Finally, the success of this policy didn't appear. Why? The reasons were inside of political regime nature, which did not accept and respect the people rights. In a dictatorial regime each piece of information service becomes a political policy.

Etichete: politica de cadre, anii '60, Ministerul Afacerilor Interne, Securitate, Direcția Cadre

Keywords: human resources policy, the sixties, The Ministry of Inner Affairs, The Securitate, Staff Direction

„Naţionalizarea" politicii de cadre, evidentă în momentul publicării *Declaraţiei din aprilie 1964*, îşi are rădăcinile încă din partea a doua a anilor '50. Promovarea personalului autohton şi înlăturarea discretă, fără zgomot, a minoritarilor din structurile centrale (ale MAI implicit) a devenit încă de atunci un deziderat mărturisit doar în cercuri foarte restrânse.

În istoriografia profilată pe subiectul represiunii anticomuniste există referiri numeroase la subiectul pe care îl vom aborda în paginile care urmează[1]. Parte din aceste referiri au fost

---

[1] Amintim aici doar câteva titluri: Camelia Duică, *Criterii de recrutare a cadrelor MAI*, în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 51-60; Elis Neagoe, *Trecerea în rezervă cadrelor MAI între uz şi abuz (1948-1965)* în *loc. cit.*, p. 62, Florian Banu,

inspirate din documentele de arhivă pe care un istoric sau altul le-au cercetat, ori din memorialistica foarte bogată a celor care au fost chiar protagoniştii schimbărilor pe care conducerea de la Bucureşti le-a operat după 1958. Deşi părerile sunt împărţite, un numitor comun al tuturor acestor abordări este acela că iniţiativa schimbării politicii de cadre, în toate instituţiile statului comunist, nu numai în cadrul celor represive, a pornit din sânul Biroului Politic, mai precis de la cel care patrona regimul – Gheorghe Gheorghiu-Dej[2]. Ca orice iniţiativă politică, din acea vreme, această măsură a prins contur precis printr-o hotărâre a CC al PMR şi a fost urmată destul de repede de o hotărâre a Consiliului de Miniştri (HCM nr. 1078/1959), care după doi ani de punere în practică, a fost revizuită în 1961 (HCM nr. 711/1961). Toate aceste hotărâri au avut prevederi a căror finalitate ţinea în mod expres de restructurarea personalului din cadrul MAI, iar pe baza lor, aşa cum rezultă din documentele aflate în arhivele MI, ministrul Afacerilor Interne a elaborat ordine interne în direcţia amintită.

În anii '50, zecile de mii de angajaţi ai MAI alcătuiau un mozaic uman, cu oameni pregătiţi pentru meseriile lor, cu alţii abia iniţiaţi şi cu o altă categorie largă fără nicio pregătire[3]. Elementul comun al acestora era originea lor socială (muncitori sau ţărani), aspectele care ţineau de pregătire şi specializare fiind suplinite prin diferite cursuri de scurtă durată. Acestea, la rândul lor, nu puteau însă asigura pregătirea juridică sau administrativă absolut necesară în aceste structuri. Din această cauză, la finele anilor '40, în cadrul procesului de transformare instituţională parcurs de toate organismele regimului comunist, în general, şi a MAI, în particular, strategia aplicată de autorităţi a fost cea a convieţuirii dintre cadrele vechi şi cele noi, dintre specialişti şi debutanţi. Introducerea „bobocilor" în tainele „inchiziţiei", în cunoaşterea formelor de constrângere sau şantaj, precum şi atragerea de colaboratori în cadrul acţiunilor de represiune nu s-au făcut uşor. Ca în orice domeniu, metodele brute şi fără prea mult efort de gândire au fost preferate de noii „învăţăcei" pe fondul unei lipse cronice de minimă pregătire şi cultură, alături de faptul că mulţi dintre „profesori", presaţi de comandamentele ideologice, dar şi de trecutul lor nefavorabil, în noul context politic, au trebuit să-şi întrerupă activitatea trecând de la statutul de opresori la cel de

Profilul angajatului Securităţii în anii '50 în *loc. cit.*, p. 81-91; Liviu Ţăranu, *Problema cadrelor în MAI (1948-1965)* în *loc. cit.*, p. 28-40; interesantă şi este perspectiva oferită de un „insider" (general în MAI şi fost şef al Arhivelor Statului) asupra acestei probleme - Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989*, Iaşi, Editura Do-minoR, 2001-2002, vol. 1, p. 214-225 (capitolul „Cadrele hotărăsc totul").

[2] Gh. Gheorghiu Dej susţinea schimbarea politicii de cadre în MAI încă din septembrie 1952: „Nouă ne trebuie cadre cu un orizont cultural mai mare, elemente care au o cultură sigur că mai uşor însuşesc cunoştinţele profesionale, să-i privim ca un organ de specialitate. Aici este nevoie şi de ingineri pe diferite ramuri pentru a lucra contra sabotajului pentru expertize, trebuie să ajungem acolo încât nici la Miliţie să nu primim fără 7-8 clase de învăţământ". Faptul că aceste măsuri vor începe să fie puse în aplicare după 1958, nu arată decât că Gheorghiu-Dej abia din acest moment începe să deţină controlul deplin al puterii. Vezi Liviu Ţăranu, *Problema cadrelor în MAI*, în *loc. cit.*, p. 32.

[3] O bună parte a noilor veniţi în MAI „provenind din rândul frizerilor, ospătarilor sau al muncitorilor manuali erau de-a dreptul şocaţi de poziţia în care au ajuns, de marea putere pe care o dobândiseră peste noapte asupra semenilor lor" vezi Luminiţa Banu, *Ofiţerul de securitate – prototip al „omului nou"*, în „Historia", nr. 82, an VIII, octombrie 2008, p. 61.

victime. În plus, în selecţia şi pregătirea noilor cadre, consilierii sovietici au deţinut un rol deloc de neglijat, aceştia fiind coordonatorii întregului proces de reorganizare a structurilor MAI.

La mijlocul anilor '50, pe fondul unor reorganizări şi restructurări de personal, au loc masive acţiuni de recrutare şi selecţionare de tineri din contingentele care urmau să-şi satisfacă stagiul militar[4]. Nevoia de personal calificat a condus la o triere mai severă a acestora, criteriile principale fiind legate de originea socială, de pregătirea şcolară, de calificarea într-o meserie şi de apartenenţa la UTC. Fiecare avea un dosar de cadre în care verificările asupra biografiei proprii şi ale rudelor erau la mare preţ. Modelul fusese, evident, cel sovietic, dar în cazul românesc, rigoarea şi veridicitatea unor date incluse în aceste dosare a lăsat frecvent de dorit. Dincolo „de intimităţile reale sau fabulate" cuprinse în biografiile şi fişele de cadre care alcătuiau dosarele personale ale lucrătorilor MAI, aici se regăseşte, în rezumat, întreaga existenţă a acestora, de la viaţa de familie şi până la pasiunile fiecăruia. Din nefericire, şi de aici şi teama multora de conţinutul acestor dosare, aceste documente puteau fi combustibilul unei ascensiuni rapide sau în aceeaşi măsură o piatră de moară pentru cel vizat.

Având în vedere cele menţionate, în cadrul schimbărilor care au loc la finele anilor '50 în politica de cadre a partidului, direcţia, serviciile şi birourile care se ocupau de resursa umană a MAI au căpătat o tot mai mare greutate, în principal tocmai prin intermediul dosarelor personale, fiind responsabile de viaţa şi cariera multora din angajaţii aparatului represiv. Astfel că e îndreptăţită constatarea unei importante figuri a conducerii MAI, Ionel Gal, după care „dosarele de cadre aveau o putere cumplită", iar cel care le gestiona putea fi considerat „şeful sectorului suflete"[5].

Pe baza lor se făceau majoritatea promovărilor, dar şi excluderile din viaţa militară. Este unanim acceptat că în MAI direcţia care se ocupa de personal era cu mult mai dură, în comparaţie cu sectorul civil sau chiar cu structura echivalentă din Ministerul Forţelor Armate. Verificările porneau de la rudele cele mai apropiate, mergând până la gradul III de rudenie şi era urmărit orice detaliu referitor la o eventuală apartenenţă politică a acestora şi a poziţiilor de conducere deţinute în partidele istorice. Existenţa cazierului judiciar sau a unor rude apropiate în Occident îi eliminau orice şansă de a fi acceptat în rândurile MAI, îndeosebi în cadrul DIE sau a contraspionajului.

Orice legătură cu persoane din străinătate era socotită drept o posibilitate de scurgere de informaţii, apartenenţa la o sectă religioasă sau colaborarea vreunei rude cu vechile structuri de informaţii ale României interbelice ori cu servicii străine de acelaşi profil erau „adevărate pietre funerare" asupra celor care erau propuşi pentru avansare.

În politica de cadre ca şi în multe alte domenii ale vieţii sociale, factorul politic şi ideologia au jucat un rol determinant, influenţând viaţa celor implicaţi în construirea comunismului românesc. Principii şi lozinci precum *dictatura proletariatului, lupta de clasă* şi *ascuţirea luptei de*

---

[4] *Securitatea. Structuri, cadre, obiective şi metode. 1948-1967*, vol. I, coord. Florica Dobre, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 82-172; vezi şi studiul introductiv semnat de Florian Banu, p. XVII.
[5] Ionel Gal, *op. cit.*, p. 217.

clasă au grevat puternic asupra relaţiilor interumane, modificând echilibre şi ierarhii stabilite în vremurile anterioare.

În baza hotărârilor conducerii PMR, măsurile luate în cadrul MAI, după retragerea trupelor sovietice, au avut, în principal, trei componente: una profesională prin **încadrarea de personal calificat** în şcoli proprii, cea naţională prin **înlăturarea numeroaselor elemente alogene** care se aflau mai ales în structura de conducere a MAI şi, în treilea rând, trecerea în plan secund a celor care, deşi bine pregătiţi şi de etnie românească, prezentau o mare doză de nesiguranţă pentru regim datorită faptului că aveau studii în instituţii din URSS.

Încă de la Congresul al III-lea al PMR (1960), Gh. Gheorghiu-Dej şi echipa sa au clamat necesitatea „repartizării juste a forţelor" printr-o atentă selecţie, pregătire şi repartizare a cadrelor ţinând cont, cum altfel, de nivelul politic, ideologic şi profesional al personalului existent în structurile de partid şi de stat. Serviciile de cadre erau îndemnate să cunoască bine însuşirile celor angrenaţi în mecanismul regimului şi să asigure atunci când era cazul pentru o funcţie de conducere nu unul ci cât mai mulţi oameni potriviţi, pentru ca după o „temeinică chibzuială" conducerea de partid să poată alege pe cel mai bun dintre ei. Perfecţionarea acestei activităţi, alături de cea de selecţie şi perfecţionare a personalului, trebuia să asigure, în final, oameni cu totul devotaţi („trup şi suflet") cauzei construcţiei socialiste. Caracteristicile acestora erau însă cam greu de găsit pentru acele vremuri: „bine pregătiţi profesional, cu perspective de creştere, cu autoritate în mase, animaţi de pasiune revoluţionară şi de fermitate în aplicarea politicii partidului"[6].

Pe lângă dificultatea identificării acestui gen de oameni în propriile organisme, direcţiile de cadre aveau obligaţia de a constitui într-un timp scurt o rezervă de personal corespunzător nevoilor regimului, în general, şi MAI în cazul de faţă.

Ca urmare, sarcinile principale ale Direcţiei de cadre a MAI constau în **cunoaşterea, selecţia, pregătirea, repartizarea şi promovarea** cadrelor, asigurând şi o rezervă de oameni pregătiţi pentru genul de activitate existent în atribuţiile diverselor compartimente ale ministerului. Era suficient pentru ca acest aparat să fie privit în rândul tuturor celor care făceau parte din structurile MAI cu destulă nelinişte şi teamă, sintagma „cadrele hotărăsc totul" fiind valabilă şi aici.

Cunoaşterea

Conducerea MAI era direct interesată în cunoaşterea propriilor oameni, mai ales sub aspectul activităţii lor. Dosarul de cadre avea în continuare un rol major, dar se insista pe aprecierea modului de viaţă al fiecăruia, mai ales a ofiţerilor cu funcţii de conducere şi a rudelor acestora.

Pregătirea

În cadrul MAI a funcţionat încă dinainte de 1948 un sistem propriu de recrutare de personal şi de pregătire a acestuia pentru toate unităţile ministerului. Sistemul de pregătire în

[6] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13229, f. 87 (Raport cu privire la activitatea Direcţiei cadre pe perioada septembrie 1961-decembrie 1962).

şcoli a ofiţerilor pentru aparatul de securitate merită o atenţie mai specială pentru că acesta explică, în bună măsură, şi evoluţia metodelor represive ale regimului. În istoria acestui sistem de pregătire se pot desluşi trei etape mai importante ale dezvoltării „învăţământului de specialitate" pentru cadrele Securităţii: **perioada 1948-1952**, în care au fost organizate de către PMR şi MAI cursuri cu o durată între 1½ - 9½ luni pentru pregătirea cadrelor necesare organelor de securitate în specialităţile lucrători operativi, radiotelegrafişti, filaj şi investigaţii, contrainformaţii militare, contrainformaţii penitenciare, ofiţeri politici, ofiţeri de administraţie, stenodactilografi, şoferi etc. Cursurile s-au ţinut în mai multe locaţii din Bucureşti, cu efective reduse, iar durata lor era stabilită în funcţie de urgenţa asigurării aparatului represiv cu personalul necesar. Majoritatea participanţilor la aceste cursuri au fost selectaţi din rândul activiştilor de partid şi UTM, precum şi al muncitorilor din producţie. Nivelul pregătirii şi al studiilor absolvite de aceştia era eterogen (de la patru clase primare până la absolvenţi de liceu).

În **perioada 1952-1962** constatându-se că pregătirea prin cursuri de scurtă durată nu asigura formarea cadrelor de securitate în acord cu cerinţele regimului, în 1952 se înfiinţează Şcoala de ofiţeri de securitate cu durata de doi ani, din anul următor aceasta beneficiind de un local propriu. Aici se pregăteau ofiţeri pentru aparatul informativ, cât şi pentru cercetări penale. În acelaşi an, 1952, s-a înfiinţat Şcoala pentru pregătirea ofiţerilor cunoscători de limbi străine, cu aceeaşi durată de doi ani. În 1956 această şcoală a fuzionat cu Şcoala de pregătire a ofiţerilor de securitate, iar durata cursurilor la specializarea limbi străine a crescut la trei ani. Ultima promoţie de ofiţeri cunoscători de limbi străine, ai Şcolii de limbi străine, a absolvit şcoala în anul 1961. Şcoala pentru pregătirea ofiţerilor de filaj şi investigaţii a fost înfiinţată în anul 1956 într-un alt local din Bucureşti, cursurile de aici având o durată mai scurtă, iniţial de şase luni, pentru ca apoi aceasta să crească la un an. În ceea ce priveşte tinerii admişi în aceste şcoli, până în anul 1960, ei au fost selecţionaţi în principal din rândul muncitorilor absolvenţi ai şcolilor profesionale, pentru ca ulterior aceştia să provină doar dintre cei care aveau studii liceale absolvite.

Perioada 1962-1970 cuprinde ample schimbări, de ordin calitativ, în cadrul sistemului de şcolarizare al ofiţerilor de securitate. În baza Hotărârii CC al PMR şi Consiliului de Miniştri nr. 305/1962 se trece la reorganizarea învăţământului în cadrul MAI, pretenţiile liderilor politici privitor la pregătirea cadrelor de Securitate crescând peste aşteptări. Începând cu toamna anului 1962 durata cursurilor în cadrul Şcolii de pregătire a ofiţerilor de securitate creşte la trei ani, timp în care toţi elevii parcurg, între altele, principalele discipline prevăzute pentru primii trei ani ai facultăţilor de drept. Ulterior este desfiinţată Şcoala de filaj şi investigaţii, pregătirea ofiţerilor în acest domeniu fiind realizată în Şcoala de pregătire a ofiţerilor de securitate, unde pe lângă asigurarea unei şcolarizări unitare în problemele fundamentale ale muncii de securitate, se trece la specializarea elevilor. Unii dintre aceştia vor fi destinaţi Trupelor de Securitate. De menţionat, că încă de la finele anului 1961, în cadrul acestei şcoli, au fost pregătiţi prin intermediul unor cursuri cu durata între 3½-4½ luni specialişti recrutaţi direct din „producţie" care aveau în mod obligatoriu studii superioare, cu diplomă de licenţă[7].

[7] AMI, fond DMRU, inventar nr. 7.402, dosar nr. 11, f. 11-15.

Selecţia

În urma hotărârilor CC al PMR, într-o perioadă scurtă, de un an şi jumătate (1961-1962), au fost încadrate în MAI 5.174 cadre. Dintre acestea, în Securitate a fost încadrat un număr de 608 ofiţeri (din care 335 aveau studii superioare, iar 273 studii medii), precum şi 121 subofiţeri şi 222 angajaţi civili. În Direcţia Generală a Miliţiei au fost încadraţi 703 ofiţeri, 1626 subofiţeri şi 268 angajaţi civili, la Comandamentul Trupelor MAI 129 ofiţeri, 166 subofiţeri şi 138 angajaţi civili, la Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă 41 de ofiţeri, 421 subofiţeri şi 374 angajaţi civili, la Direcţia Generală a Arhivelor Statului 62 de absolvenţi de istorie şi arhivistică etc[8].

Pentru aceste încadrări s-a avut în vedere recrutarea de personal cu pregătire superioară şi de specialitate, membri sau candidaţi de partid. Atenţia principală a fost îndreptată spre acoperirea necesarului de oameni în sectoarele informativ-operative din Securitate şi a celor operative de la Miliţie.

În cazul Securităţii, o parte din cei angajaţi erau cunoscători de limbi străine (o raritate până atunci) sau aveau anumite specializări (jurişti, profesori, ingineri, economişti, tehnicieni, radiotelegrafişti etc.). Dintre aceştia, 218 au fost şcolarizaţi prin intermediul unor cursuri scurte de 3-4 luni şi iniţiaţi în munca de securitate.

Pentru completarea necesarului de cadre au fost aduşi în Securitate absolvenţii şcolilor de securitate şi miliţie, unde numărul locurilor la admitere a fost triplat.

Promovarea

În urma cunoaşterii activităţii personalului se întocmeau, după caz, referate de promovare sau retrogradare, la baza cărora se situa un singur criteriu de evaluare stabilit, evident, de conducerea de partid (îl reproducem aici în formularea existentă în hotărârea Plenarei CC al PMR din aprilie 1962): „criteriul fundamental de apreciere a cadrelor îl constituie ataşamentul lor faţă de partid şi guvern, contribuţia adusă de el la opera de construire a socialismului, pregătirea şi hotărârea lor de a contribui cu toate forţele la realizarea în practică a politicii partidului de desăvârşire a construcţiei socialismului"[9].

Pe baza acestuia, dar şi a competenţelor recunoscute de conducerea MAI, într-o perioadă scurtă, s-au făcut un număr de 485 de promovări, din care 354 în cadrul Securităţii, 66 în aparatul de Miliţie şi 29 la Comandamentul Trupelor MAI. Pe întregul minister, promovările s-au făcut pe următoarele posturi: un locţiitor director general, 20 şefi direcţie, 3 directori şcoală, 46 locţiitori şefi de direcţie, 14 şefi de servicii independente, 2 locţiitori directori şcoală, 85 şefi servicii, 66 şefi secţii şi 153 şefi birouri. Restul de 95 de cadre au fost promovate în funcţii de locţiitori şefi servicii, secţii, birouri etc.

De remarcat că în bilanţul Direcţiei de cadre, ofiţerilor promovaţi li se atribuie, în cea mai mare parte calităţi organizatorice şi competenţa în funcţiile avute până atunci.

[8] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.229, f. 88.
[9] *Ibidem*, f. 89.

Rezerva de cadre

Într-un timp record a fost mărită „numeric şi calitativ" rezerva de cadre a MAI, astfel încât între octombrie 1961 şi luna decembrie a anului următor, de la 246 s-a ajuns la 615 cadre de rezervă, îndeosebi pentru funcţii de conducere. De altfel, o bună parte din cei promovaţi fuseseră aduşi tocmai din această rezervă de cadre.

Toate aceste transformări, puse în practică prin intermediul Direcţiei Cadre, au avut loc concomitent cu reorganizările care s-au făcut în cadrul MAI, atât în martie 1960 cât şi, într-un mod mai radical, în august 1963, scopul acestora fiind, între altele, să fie eliberate sau create posturile pentru noul val de cadre. Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 2117/01.08.1963 prevedea în mod expres încadrarea de ofiţeri operativi specialişti cu studii superioare (absolvenţi cu examen de stat) pe majoritatea posturilor vacante sau vacantate. O altă consecinţă a măsurilor organizatorice luate în august 1963 s-a reflectat în retrogradarea unei serii întregi de ofiţeri din vechea gardă, cei mai mulţi de la funcţii precum cea de şef serviciu sau şef de secţie la şef de birou, alţii fiind mutaţi efectiv din sectoarele operative în structurile de deservire ale Ministerului. De pildă, şeful secţiei de anchetă de la Maramureş a fost mutat ca şef al unui „organ operativ", cel de la aceeaşi secţie de anchete de la Iaşi a fost mutat ca şef al Secţiei a VII-a, iar şeful serviciului similar din Argeş a fost trecut la şefia Secţiei locale de cadre[10].

În baza unui alt ordin al ministrului Afacerilor Interne din februarie 1964, legat de munca de cadre, toţi şefii de unităţi centrale şi locale erau obligaţi să ia măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii de selecţionare, perfecţionare şi încadrare cu personal a structurilor din subordine. Deşi se cerea expres îmbunătăţirea compoziţiei social-politice a cadrelor şi a nivelului de pregătire al acestora, printre rânduri, se poate desluşi un îndemn către o selecţie atentă pe baze naţionale. Prin acelaşi ordin erau preconizate măsuri pentru promovarea celor care îndeplineau condiţiile de vechime sau la excepţional a celor merituoşi, recompense în bani pentru aceştia din urmă şi pentru cadrele de conducere.

Cealaltă faţetă a ordinului menţionat avea în vedere trecerea în rezervă a ofiţerilor şi subofiţerilor sau desfacerea contractului de muncă al angajaţilor civili care se făceau vinovaţi, în cele mai multe cazuri, de abateri precum acte de imoralitate, indisciplină, beţii repetate şi comportare abuzivă. Cazurile penale erau urgent sancţionate prin trimiterea în justiţie[11].

Trecând în revistă, foarte pe scurt, aceste fapte nu putem să nu ne întrebăm care au fost totuşi roadele schimbărilor din politica de cadre aplicată în MAI? La prima vedere rezultatele au fost prodigioase având în vedere că dimensiunea întregului proces nu este deloc neglijabilă iar durata acestuia se întinde până către finele anilor '60. Aşadar, vreme de un deceniu şi jumătate, regimul de la Bucureşti a purces la o filtrare a întregului său aparat represiv, semn clar nu numai al unei naţionalizări a acestuia, ci mai ales al unei maturizări politice a nomenclaturii, conducerea de partid fiind convinsă că fără cadre bine pregătite nu va reuşi să-şi asigure stabilitatea în plan intern. Fără îndoială că în urma unui asemenea efort substanţa umană a MAI şi a Securităţii

[10] AMI, fond DMRU, inv. nr. 7383, dosar nr. 22, f. 4.
[11] Idem, inv. nr. 7382, dosar nr. 1, f. 32.

implicit a crescut sub aspect calitativ, ceea ce s-a reflectat în primul rând în plan profesional. Rafinarea metodelor de lucru ale aparatului represiv a fost resimţită de toţi cei care au avut de-a face cu poliţia politică a regimului.

„Marea epurare", cum este numită de Cristian Troncotă schimbarea politicii de cadre a conducerii PMR în legătură cu Securitatea, a avut consecinţe importante. Începută sub auspiciile Secţiei CC al PMR de Control şi Îndrumare a M.A.I., această „epurare" a avut în vedere, în opinia aceluiaşi istoric al serviciilor secrete, îndeosebi, trecerea în rezervă a ofiţerilor de naţionalitate ruso-ucraineană, evreiască şi a celor căsătoriţi cu rusoaice. Au fost disponibilizate o bună parte din cadrele slab pregătite din punct de vedere profesional dar şi intelectual. Deşi intenţia mărturisită oficial era aceea a „îmbunătăţirii" componenţei naţionale a întregului aparat de stat, susţine Cristian Troncotă, conducerea PMR avea totuşi în vizor o creştere a calităţii activităţii depuse de Securitate[12].

Pentru un nivel ridicat al pregătirii profesionale a ofiţerilor de securitate, dar şi pentru a se preveni repetarea abuzurilor din anii '50, au fost date o serie de ordine interne care prevedeau obligativitatea absolvirii liceului de către toate cadrele şi înscrierea acestora în învăţământul superior, precum şi participarea la cursuri de limbi străine de circulaţie internaţională. Dar cea mai importantă cale de îmbunătăţire calitativă a compoziţiei cadrelor a fost recrutarea „direct din producţie" (practică mai veche, anterioară anului 1948) sau de pe băncile facultăţilor a absolvenţilor cu studii superioare, ingineri, jurişti, sociologi, economişti şi profesori, toţi fiind vârfuri de promoţii, buni cunoscători ai domeniului lor de activitate şi vorbitori de limbi străine. Sigur, dosarul de cadre trebuia să fie „curat" însă prin procedeul cunoscut – pile, relaţii şi cunoştinţe, existau posibilităţi de a fi evitat şi acest din urmă obstacol.

Impactul acestei măsuri este vizibil dacă luăm în considerare că au fost angajaţi tineri cu specializări în diverse domenii. Mulţi dintre ei erau atraşi de noua meserie din mai multe motive: un salariu sensibil mai bun decât cel din viaţa civilă[13], posibilitatea de a călători în străinătate şi, pentru ingineri, chiar de a se realiza ca buni profesionişti, având un contact direct cu ultimele tehnologii din Vest. Cu toţii aveau însă nevoie de o pregătire „de specialitate" şi, ca urmare, s-au

[12] Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a serviciilor de informaţii şi securitate ale regimului comunist din România. 1965-1989*, Bucureşti, Editura Elion, 2003, p. 22.

[13] Salarizarea în MAI a fost mereu mai bună decât în alte ministere sau domenii, iar după 1960, pe măsură ce creşterea economică a ţării a devenit semnificativă, salariile personalului din aparatul de represiune au crescut impresionant. Faţă de salariile cadrelor din Ministerul Forţelor Armate, salariile din MAI erau mai mari cu 30 până la 50%, deşi toate categoriile militarizate ale statului aveau un sistem unic de salarizare. Faţă de categoria angajaţilor civili salariile din MAI erau de aproape două ori mai mari, în funcţie de sectorul de activitate. În ce priveşte salarizarea ofiţerilor MAI, venitul lor se compunea din solda de grad, solda de funcţie, sporul procentual de vechime şi alte sporuri (de medalii şi de condiţii specifice de muncă). Cea mai consistentă era solda de funcţie care creştea semnificativ pe măsura ascensiunii pe scara ierarhică a MAI dar şi în funcţie de importanţa şi responsabilităţile activităţii. Vezi Iuliu Crăcană, *Salarizarea cadrelor Securităţii*, în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 73.

luat măsuri pentru o bună instruire a acestora în concordanţă cu misiunile şi atribuţiile pe care le aveau unităţile de securitate din care făceau parte[14].

Conducerea MAI a avut mereu în vedere, şi nu doar la nivel de lozincă, perfecţionarea şi specializarea propriilor cadre. Un rezultat important a fost creşterea procentului de ofiţeri care absolviseră o facultate de la câteva puncte procentuale (3,36% la mijlocul anului 1956) la cca 75%[15]. Perfecţionarea acestora a continuat prin organizarea unui amplu învăţământ profesional la fiecare mare unitate, în funcţie de specificul misiunilor. O suită întreagă de convocări, aplicaţii şi exerciţii tactice, urmate de examene mai mult sau mai puţin serioase, cu foi de notare şi calificative, au intrat în viaţa personalului MAI. Scopul trâmbiţat al acestora era acela al „introducerii în muncă a cuceririlor din domeniul ştiinţei şi tehnicii", însuşirea de limbi străine şi îmbogăţirea culturii generale. Spionajul şi contraspionajul românesc obţinuseră tot felul de material didactic utilizat de serviciile occidentale în pregătirea propriului personal, iar tematicile şi chestionarele de verificare a nivelului de pregătire a ofiţerilor au fost ajustate ţinând cont de modelul occidental. A fost înfiinţat un serviciu de testare psiho-analitic dotat cu ce era necesar pentru diagnosticarea stării psihice, a capacităţii intelectuale (logică şi memorare) a ofiţerilor oferind date şi concluzii despre aptitudinile sau înclinaţiile ofiţerilor.

Toate aceste eforturi de schimbare a percepţiei asupra rolului important al sistemului de recrutare şi pregătire al cadrelor MAI au fost posibile după înlăturarea unor figuri din vechea gardă a ministerului, îndeosebi a celor din Direcţia Cadre (general Alex. Demeter şi col. Ion Pateşan). Pentru „curăţirea" aparatului între 1958-1968 au fost trecuţi în rezervă cca 20.000 de oameni, pe motive politice sau datorită unor abuzuri, infracţiuni, incompetenţă profesională precum şi în urma clasării medicale[16].

Schimbările din politica de personal s-au reflectat puternic în evoluţia unui important segment al Securităţii, DIE, mai ales după 1965, când sub conducerea lui Nicolae Ceauşescu, regimul a continuat să-şi consolideze în plan extern propria imagine, nu numai prin revenirea la valorile naţionale, ci şi printr-o amplă reorientare a spionajului românesc spre domeniul economic.

Securitatea nu s-a transformat însă, în pofida acestor schimbări majore, într-un serviciu elitist de informaţii, după cum încearcă să acrediteze cei mai mulţi dintre foştii capi ai acestei structuri[17]. Ea a rămas „braţul înarmat" sau „câinele de pază" al regimului politic fiind în continuare tributară unor obiective şi metode diferite în multe locuri de cele ale unui serviciu de informaţii în înţeles clasic. Cum altfel poate fi interpretată remarca generalului Emil Macri, în contextul anchetei defecţiunii altui general, Ion Mihai Pacepa, după care „sunt portari la ambasade care au

---

[14] Cristian Troncotă, *op. cit.,* p. 43.

[15] Florian Banu, *Profilul angajatului Securităţii în anii '50* în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 83.

[16] Ionel Gal, *op. cit.*, p. 224.

[17] Un inventar al acestor aserţiuni este realizat de Florian Banu, *Câteva consideraţii privind istoriografia Securităţii*, în „Caietele CNSAS", nr. 1/2008, p. 196 şi următoarele.

dat declaraţii şi rapoarte mai analitice şi mai serioase" decât generalii care au lucrat în DIE. Şi să reţinem că DIE era socotită drept „elita Securităţii"[18].

În aceeaşi împrejurare, generalul Vasile Moise, şeful Direcţiei Cadre, declara că în politica de cadre se înregistrau numeroase abateri de la hotărârile de partid şi chiar încălcări. Se promovau cadre în funcţii de conducere care nu îndeplineau criteriile stabilite în respectivele hotărâri, erau menţinute în funcţii de conducere cadre necorespunzătoare, care nu aveau aptitudini pentru munca de securitate, dar care manifestau tendinţe de înavuţire sau care în familie nu respectau normele de conduită civică. În plus, mai multe cadre de la inspectoratele din Constanţa, Bihor, Piteşti, Arad „pactizau cu duşmanul de clasă", în sensul că intrau în relaţii cu elemente ostile, cu bişniţari, cu hoţi sau trădători. Acelaşi fost şef al cadrelor din MI, constata, în decembrie 1978, că în acest minister era o cronică „lipsă de disciplină, lipsă de control şi cadrele investite cu muncă de conducere nu-şi fac datoria"[19].

Dacă la două decenii de la începerea procesului de „schimbare la faţă" a MAI, un şef al Direcţiei Cadre putea să afirme cele de mai sus, atunci e clar că şi în acest caz, ca şi în multe altele, nu putem vorbi decât despre „bunele intenţii" ale regimului comunist de a reforma aparatul represiv, intenţii care însă au fost lipsite de finalitate. Aşa se face că, deşi personalul a fost schimbat, metodele şi stilul de lucru au continuat să fie aceleaşi.

Generalul Iancu Tăbăcaru, un bun avocat al Securităţii, susţine în cartea sa, că sunt unii (între aceştia ne încadrăm şi noi) care confundă ultima perioadă a anilor '80 (când se revine parţial la unele metode brutale de represiune) cu cea de dinainte de 1960, în ce priveşte rolul prioritar al Securităţii în represiunea politică. El crede că toţi aceştia sunt „în eroare" pentru că nu pot sesiza diferenţele - „instituţia în discuţie nu mai avea nici o asemănare în 1989, spre exemplu, cu cea de dinainte de 1960"[20].

În ce ne priveşte, chiar dacă suntem de acord că Securitatea din '89 nu mai era aceeaşi cu cea din 1950, considerăm că obiceiurile şi moravurile din „copilărie" au marcat activitatea aparatului represiv, de la naşterea şi până la desfiinţarea sa, în pofida unor ample eforturi, menţionate sumar în acest studiu, de a schimba calitativ personalul şi activitatea MAI. Şi, probabil, nici nu putea fi altfel, atâta vreme cât acest aparat era „mădularul" unui regim arbitrar şi abuziv, bazat pe îngrădirea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale propriilor cetăţeni.

[18] Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE (1955-1980)*, Editura Evenimentul românesc, Bucureşti, 1997, p. 325.

[19] *Ibidem*, p. 323-324.

[20] Dumitru Iancu Tăbăcaru, *Sindromul Securităţii*, Bucureşti, Editura Paco, f.a, p. 40.

Oana IONEL

SĂRBĂTORIREA A 20 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA SECURITĂȚII (AUGUST 1968)

THE CELEBRATION OF TWO DECADES SINCE THE ESTABLISHMENT OF SECURITATE

The celebration of the two decades since the establishment of Securitate was celebrated/made with much pomp, both inside the institution, but also out of it, by using the written press, radio and television. Through all these means, the Political Police attacked, in a veiled manner, it's compromising after the Summit of CC and PCR from June 1967 and April 1968, when the abuses and the illegalities committed during Alexandru Drăghici Ministry were discussed. Besides, focusing on the Securitate merits and the necessity of maintaining it, "the leading role of the Party" became obvious, a guarantee that the negative situations of the past would not be repeated.

Etichete: Securitate, aniversare, evaluare activitate, eroi, adunare festivă

Keywords: The Securitate, celebration, activity evaluations, heroes, meeting

După ce a ajuns la putere, Nicolae Ceauşescu a încercat să pozeze într-un alt tip de lider şi să se distanţeze de epoca Dej. Primul semnal a fost dat la Congresul al IX-lea al P.C.R., din iulie 1965, când noul lider enunţă principiul „muncii şi conducerii colective", dar şi faptul că „un membru de partid nu poate deţine decât o singură funcţie de conducere politică, ce necesită o activitate permanentă, fie în organele de partid, fie în organele de stat"[1]. La acelaşi Congres, Alexandru Drăghici a fost ales membru al Secretariatului C.C. al P.C.R., astfel încât a fost nevoit să renunţe la funcţiile de ministru al Afacerilor Interne şi de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri[2]. Era primul succes repurtat de Ceauşescu în detrimentul rivalului său, Drăghici.

În luna noiembrie 1965, sub pretextul stabilirii adevărului în cazul morţii lui Ştefan Foriş şi Lucreţiu Pătrăşcanu, pe baza unei hotărâri a Secretariatului C.C. al P.C.R. s-a constituit o comisie de partid care să cerceteze problemele.

Doi ani mai târziu, la Plenara din 26-27 iunie, pe baza raportului intitulat „Unele probleme privind activitatea M.A.I.", Nicolae Ceauşescu declanşează atacurile asupra „abuzurilor şi ilegalităţilor" comise în perioada ministeriatului lui Alexandru Drăghici[3]. Se bătea monedă pe

---

[1] Monica Grigore, *Ceauşescu şi redefinirea raporturilor dintre partid şi Securitate (1967-1968)*, în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 396.

[2] Vezi Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 231.

[3] Monica Grigore, *art.cit.*, p. 397.

faptul că Securitatea se sustrăsese controlului de partid şi din această cauză, în activitatea sa, au apărut o serie de nereguli. Astfel, se preciza: „În cursul anilor, s-au săvârşit unele exagerări şi abuzuri, încălcări ale legalităţii, unii cetăţeni, fără să fi comis infracţiuni au fost etichetaţi ca elemente duşmănoase, arestaţi, anchetaţi cu mijloace nepermise şi condamnaţi. Asemenea mijloace s-au folosit chiar faţă de activişti şi membri de partid – unii din ei cu activitate îndelungată în mişcare, creându-se o situaţie anormală, de intervenţie a organelor de stat în problemele vieţii interne de partid. Toate acestea au alimentat tendinţe de suprapunere şi sustragere de sub controlul de partid – s-au reflectat negativ asupra activităţii şi prestigiului organelor de Securitate"[4]. Prin urmare, Plenara hotărăşte schimbarea structurii Ministerului Afacerilor Interne, prin înfiinţarea în cadrul său a Departamentului Securităţii Statului, condus de un Consiliu, care-şi desfăşura activitatea pe baza principiului muncii şi conducerii colective[5]. De asemenea, la 16 martie 1968 Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. emite Hotărârea nr. 119, cu privire la întărirea controlului de partid asupra activităţii organelor de Securitate şi Miliţie[6].

Toate acestea, pe lângă faptul că urmăreau intensificarea controlului de partid asupra Securităţii şi înlăturarea lui Alexandru Drăghici, au adus prejudicii destul de grave imaginii instituţiei poliţiei politice.

Securitatea a încercat să reacţioneze la acuzele aduse, iar momentul cel mai potrivit era aniversarea împlinirii a două decenii de existenţă, prilej pentru efectuarea unui bilanţ al activităţii sale, cu accent, desigur, pe realizările în consolidarea orânduirii comuniste, dar care trebuia să demonstreze şi utilitatea instituţiei în continuare[7]. Astfel, în şedinţa C.S.S. din 29 ianuarie 1968, preşedintele Ion Stănescu propunea organizarea acestei sărbătoriri şi întocmirea unui plan de măsuri general, care urma să fie supus aprobării partidului[8].

Peste o lună de zile, planul de măsuri elaborat de comisia specială instituită pentru aceasta a fost discutat într-o nouă şedinţă. Luările de cuvânt accentuau asupra necesităţii reliefării „rolului partidului în desfăşurarea activităţii de securitate"[9], contribuţia adusă de

---

[4] *Ibidem*, p. 398.

[5] La 3 aprilie 1968 s-a produs o nouă organizare a Securităţii, prin înfiinţarea Consiliului Securităţii Statului, ca organ central al administraţiei de stat, „având sarcina înfăptuirii politicii partidului şi statului în domeniul apărării securităţii statului"; pentru reorganizările instituţiei vezi Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective şi metode*, vol. II (1967-1989), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 16-18, 74-79.

[6] Vezi Monica Grigore, *art.cit.*, p. 414-420 şi *„Partiturile" Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan şi Mirela Matiu, studii şi note de Cristina Anisescu şi Silviu B. Moldovan, glosar de termeni de Cristina Anisescu, Editura Nemira, Bucureşti, 2007, p. 538-544.

[7] Silviu B. Moldovan, *Securitatea la ora bilanţului: toamna anului 1968*, în „Studii şi materiale de istorie contemporană", vol. I, 2002, p. 240.

[8] A.C.N.S.A.S, fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 1, f. 77.

[9] *Ibidem*, f. 222.

Securitate „la făurirea şi consolidarea sistemului nostru socialist, (…) sub îndrumarea şi conducerea partidului şi cu sprijinul maselor”[10].

Planul supus aprobării partidului era structurat în opt puncte. La primul punct se prevedea că „Organele securităţii statului vor fi mobilizate să îndeplinească în cele mai bune condiţiuni sarcinile rezultate din hotărârile Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din iunie 1967, din Hotărârea Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la întărirea controlului de partid asupra activităţii organelor de securitate, precum şi din Decretul Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România cu privire la înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Securităţii Statului. Întregul efectiv va fi mobilizat în scopul perfecţionării muncii de securitate pentru a preveni, descoperi şi lichida uneltirile şi acţiunile duşmănoase îndreptate împotriva orânduirii noastre sociale şi de stat, pentru a obţine rezultate mai bune în pregătirea ideologică, profesională şi de luptă, în gospodărirea şi administrarea bunurilor din dotare”[11].

Se schiţa, apoi, planul propriu-zis al manifestărilor, care trebuiau să înceapă de la jumătatea lunii iulie 1968. Astfel, erau prevăzute o serie de „expuneri, spectacole şi alte manifestări cultural-educative”, care urmau să se desfăşoare la Casa de Cultură a C.S.S., în unităţile centrale şi la inspectoratele de securitate judeţene, cu scopul de a „oglindi contribuţia adusă de organele Securităţii statului, sub conducerea partidului şi cu sprijinul maselor de oameni ai muncii, la făurirea şi consolidarea regimului nostru socialist”[12]. Acestea erau susţinute de „ofiţeri cu funcţii de conducere şi cu vechime mai mare în aparatul de securitate”[13]. Prin urmare, conducerea Securităţii considera că anumite abuzuri şi ilegalităţi au fost comise, de-a lungul existenţei sale, doar de anumite persoane din aparatul de securitate, care fuseseră deja excluse din sistem, dar în majoritatea lor angajaţii îşi făcuseră datoria, experienţa lor putând fi utilă în continuare.

În presa centrală, locală şi cea militară urmau să se publice, pe tot parcursul lunii august 1968, articole cu privire la „conducerea de către partid a organelor de securitate şi la contribuţia dusă de acestea la crearea şi consolidarea statului nostru socialist”[14], iar „Buletinul intern pentru aparatul de securitate” apărea în număr festiv, dedicat în exclusivitate sărbătoririi Securităţii.

Se prevedea ca radioul şi televiziunea să prezinte emisiuni dedicate acestei sărbătoriri[15], Direcţia difuzării filmelor să programeze în reţeaua cinematografică din ţară filme „cu subiecte din activitatea organelor de securitate”[16], iar în ziua de 30 august, Ansamblul de cântece şi dansuri „Ciocârlia” să prezinte la televiziune un spectacol dedicat evenimentului[17].

---

[10] *Ibidem*, f. 223.
[11] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-272, cadrele 47-48.
[12] *Ibidem*, cadrul 48.
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*.
[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem*, cadrul 49.

Observăm, aşadar, faptul că Securitatea urmărea nu numai reliefarea părţilor pozitive ale activităţii sale în faţa partidului sau a propriilor cadre, ci şi a opiniei publice din România. Se dorea, astfel, o reevaluare a activităţii sale, a contribuţiei aduse la „consolidarea noii orânduiri" şi un semnal că instituţia era încă utilă partidului şi societăţii în ansamblu.

Concursuri de creaţii literare, de trageri şi sportive se organizau în cadrul întregului aparat de securitate[18]. La concursul de creaţii literare, pe lângă cadrele active, puteau participa şi cadrele în rezervă, precum şi membrii lor de familie, iar câştigătorii urmau să fie premiaţi.

Pentru după-amiaza zilei de 29 august era programată o adunare festivă, cu sprijinul Comitetului de Partid al Municipiului Bucureşti. La aceasta urma să fie invitat „un tovarăş din conducerea partidului"[19]. După discutarea acestor propuneri în cadrul C.C. al P.C.R. şi la invitaţia preşedintelui C.S.S., Nicolae Ceauşescu însuşi hotărăşte să participe, astfel încât adunarea festivă se va ţine la Sala Palatului, cu o mobilizare de forţe sporită[20]. În acest mod, deplin conştient de necesitatea menţinerii poliţiei politice cu acelaşi rol, de a lupta împotriva adversarilor regimului, secretarul general al partidului dorea să transmită mesajul că „iertase" Securitatea pentru greşelile din trecut.

Adunări festive urmau a se desfăşura şi în unităţile judeţene de securitate, iar invitaţii erau „reprezentanţi ai organizaţiilor socialiste, muncitori, intelectuali, studenţi şi alţi oameni ai muncii"[21]. Adunările erau deschise de cuvântările primilor-secretari ai Comitetelor Judeţene de Partid, iar şefii inspectoratelor vorbeau despre „lupta dusă de organele Securităţii statului, sub conducerea şi îndrumarea partidului, pentru apărarea orânduirii sociale şi de stat a Republicii Socialiste România"[22]. Această sintagmă, „lupta securităţii, sub conducerea şi îndrumarea partidului, pentru apărarea orânduirii sociale şi de stat a R.S.R." revine peste tot în documentele Securităţii, ca un laitmotiv al evenimentului.

În ziua în care se împlineau cei 20 de ani, C.S.S. organiza „o masă tovărăşească", la care erau invitaţi „conducătorii instituţiilor centrale de stat şi obşteşti, precum şi cadre ale aparatului de securitate central şi teritorial"[23].

Se preconiza decorarea a 700-800 de cadre devotate ale Securităţii, cu ordinul sau medalia „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea ordinii sociale şi de stat"[24]. Pentru aceasta, ordinele respective au fost modificate, pentru că „nu exprimau în mod corespunzător, ca formă şi prezentare, semnificaţia înaltă a acestor distincţii"[25].

---

[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*.
[20] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 238.
[21] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-272, cadrul 49.
[22] *Ibidem*.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, cadrele 49-50.
[25] *Ibidem*, cadrul 50.

Ordinul de zi al preşedintelui C.S.S. va fi publicat în „Buletinul intern pentru aparatul de securitate" şi în ziarul „În slujba patriei"[26].

În perioada 22-25 aprilie 1968 s-a desfăşurat o nouă Plenară a C.C. al P.C.R., în cadrul căreia s-a analizat raportul comisiei desemnată să clarifice situaţia unor foşti membri marcanţi ai partidului. Concluziile comisiei erau foarte clare: principalul vinovat de abuzurile şi ilegalităţile comise de Securitate era Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar Alexandru Drăghici fusese un instrument al său. Cei care au luat cuvântul au adus „noi dovezi" pentru susţinerea vinovăţiei lui Drăghici, iar în final s-a elaborat un document prin care erau reabilitaţi Ştefan Foriş, Lucreţiu Pătrăşcanu, Aurel Vijoli, Mihai Levente, Dumitru Petrescu, Miron Constantinescu, Constantin Doncea, Ion Craiu, Vasile Modoran şi Ion Demeter[27]. La rândul său, Ion Stănescu, afirma că s-au luat măsuri în ceea ce priveşte cadrele Securităţii dovedite a fi comis ilegalităţi. De asemenea, Alexandru Drăghici a fost exclus din C.C. al P.C.R., dar nu şi din partid, pierzându-şi, totodată, toate funcţiile pe care le deţinea în acel moment. Prin aceasta, Nicolae Ceauşescu a reuşit să înlăture un adversar de temut.

După Plenară, în „Buletinul intern pentru aparatul Securităţii Statului", sub semnătura preşedintelui C.S.S., Ion Stănescu, a apărut articolul intitulat „În spiritul adevărului şi dreptăţii". În cuprinsul acestuia se critica activitatea lui Alexandru Drăghici la conducerea Securităţii şi se motiva producerea abuzurilor şi ilegalităţilor: „ilegalităţile şi actele arbitrare de neconceput, ce au fost comise împotriva unor activişti de partid şi de stat şi a altor oameni cinstiţi, au fost posibile datorită sustragerii sistematice a unor persoane din fosta conducere a M.A.I. de sub controlul partidului, care au pus ambiţiile şi pornirile lor meschine mai presus decât slujirea cu credinţă a intereselor poporului"[28]. Şi aici se făcea o distincţie foarte clară între activitatea lui Alexandru Drăghici şi a câtorva persoane din anturajul său şi cea a marii majorităţi a angajaţilor Securităţii, care îşi îndepliniseră obligaţiile de serviciu în mod corespunzător. Redăm un pasaj din articolul amintit: „Majoritatea covârşitoare a ofiţerilor, devotaţi trup şi suflet partidului, poporului român, au acţionat pentru apărarea securităţii patriei, în condiţiile legii, unii dintre ei reprimând duşmanul cu preţul propriei lor vieţi. Cinstind memoria lor, respectând rezultatele valoroase obţinute de-a lungul anilor de majoritatea cadrelor, nu putem decât să condamnăm poziţia calomniatoare şi jignitoare pe care a avut-o Alexandru Drăghici în Plenara C.C. al P.C.R., care, aşa după cum se ştie, a încercat să ponegrească şi să insulte aparatul de securitate, folosind termeni lipsiţi de decenţă, la adresa acestuia"[29]. Bineînţeles că articolul continua cu angajamente din partea şefului Securităţii: respectarea şi aplicarea legii, asumarea „rolului conducător" al partidului asupra Securităţii, a principiului muncii şi conducerii colective.

În lunile care au urmat, preşedintele C.S.S. a emis o serie de ordine către toate direcţiile centrale şi inspectoratele judeţene, pentru cercetarea în arhivele proprii a exemplelor cele mai

---

[26] *Ibidem.*

[27] Monica Grigore, *art.cit.*, p. 403.

[28] C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securităţii Statului", nr. 2, 1968, p. 4 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 3.

[29] *Ibidem*, p. 6-7.

importante pentru modul în care Securitatea şi-a făcut datoria de-a lungul existenţei sale. În acest sens, un rol primordial s-a acordat identificării celor care au decedat în timpul misiunilor sau în legătură cu acestea. Se accentua asupra faptului că „**nu a existat suficientă preocupare pentru cunoaşterea şi aprofundarea faptelor şi aspectelor pozitive deosebite din activitatea desfăşurată de cadrele din subordine în decursul anilor** (subl. n.), neexistând o evidenţă clară nici a celor care şi-au pierdut viaţa în timpul executării diferitelor misiuni"[30]. Materialele astfel obţinute constituiau baza documentară necesară declarării drept eroi ai Securităţii a unor angajaţi, precum şi pentru popularizarea figurilor celor care „s-au distins în mod deosebit în lupta cu duşmanul, pentru apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului"[31]. Alături de arhive, la elaborarea acestor studii de caz erau folosite mărturiile colegilor de serviciu şi ale rudelor, iar materialele obţinute trebuiau înaintate Direcţiei Personal a C.S.S. până la 30 iunie 1968, însoţite de fotografiile celor în cauză.

Un alt ordin, din 23 august, către inspectoratele judeţene de securitate, prevedea ca alături de angajaţii Securităţii, să fie prezentate „persoanele care au căzut sau au fost rănite în lupta cu duşmanii patriei" din rândul angajaţilor miliţiei, colaboratorilor şi altor persoane „din rândul maselor muncitoare", „membri şi activişti de partid, de stat şi obşteşti asasinaţi de elementele contrarevoluţionare"[32].

Un bilanţ făcut de Securitate în urma ordinelor primite, intitulat „Notă-raport privind ofiţerii, subofiţerii, gradaţii şi soldaţii din unităţile aparatului de securitate care şi-au pierdut viaţa în lupta cu duşmanul, precum şi cei care s-au distins prin fapte de eroism şi spirit de sacrificiu în îndeplinirea misiunilor ce le-au fost încredinţate", a fost redactat la 6 august 1968[33]. Cifrele erau foarte exacte: „4 ofiţeri, 6 subofiţeri şi 5 militari în termen şi-au pierdut viaţa în lupta dusă de organele Securităţii statului pentru depistarea şi lichidarea unor bande contrarevoluţionare, dovedind un înalt patriotism şi spirit de sacrificiu", „21 ofiţeri şi un subofiţer s-au remarcat în diferite acţiuni şi misiuni prin fapte de eroism", „80 ofiţeri şi 5 subofiţeri au participat direct la depistarea şi lichidarea unor bande, organizaţii şi grupuri contrarevoluţionare, manifestând devotament, curaj şi hotărâre"[34]. Şi aici era accentuat rolul partidului, prin sacrificiul suprem al unor membri ai săi: „Majoritatea covârşitoare a ofiţerilor şi subofiţerilor care s-au distins în aceste acţiuni erau membri de partid proveniţi din rândul muncitorilor, care deşi nu aveau suficientă experienţă în munca de securitate, totuşi, datorită înaltului lor nivel de conştiinţă politică şi de clasă, a spiritului patriotic, a dârzeniei, hotărârii şi pasiunii manifestate, au reuşit să acţioneze cu succes, făcând inofensive o serie de elemente contrarevoluţionare deosebit de periculoase"[35].

[30] Florica Dobre (coord.) şi colab. (editori), *„Bande, bandiţi şi eroi". Grupurile de rezistenţă şi Securitatea (1948-1968). Documente*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 500.
[31] *Ibidem*, p. 317.
[32] *Ibidem*, p. 318.
[33] *Ibidem*, p. 484-500.
[34] *Ibidem*, p. 484.
[35] *Ibidem.*

Prin urmare, prin Ordinul preşedintelui C.S.S. nr. 55 din 25 august, au fost declaraţi eroi următorii: „colonel de securitate Maier Lazăr, maior de securitate post-mortem Vieru Constantin, locotenent major de securitate post-mortem Vamanu Ştefan, locotenent de securitate Şipoş Iosif, locotenent de securitate Jora Ioan, sublocotenent de securitate post-mortem Apăvăloaie Constantin, plutonier major de securitate Băiş Ghervase, plutonier major de securitate Bogdan Iacob, plutonier major de securitate Năstase Pavel, plutonier de securitate Diugan Lazăr şi plutonier Albuşoiu Nicolae”[36]. Numele acestora urmau să fie trecute în „Cartea de Onoare” a C.S.S. şi în cărţile de onoare ale unităţilor din care aceştia făcuseră parte, iar în timpul manifestărilor aniversării Securităţii se vor depune coroane de flori la mormintele lor şi se vor ţine momente de reculegere[37].

Articolele semnate de membrii Consiliului Securităţii Statului, care urmau să fie publicate în presa centrală şi militară, au fost pregătite în amănunt de „colective de redactare” formate din ofiţeri ai Direcţiei Învăţământ a C.S.S. Expunerea lui Ion Stănescu la adunarea festivă, intitulată „Organele Securităţii statului – create şi conduse de partid – la împlinirea a două decenii de activitate” a fost elaborată de o echipă formată din: col. Iulian Vlad, mr. Işutin Petrică şi mr. Burghel Constantin[38]. Materialul debuta, fireşte, cu salutul adresat conducerii de partid prezentă la adunarea festivă, continua cu scopul înfiinţării Securităţii în anul 1948 şi accentua asupra „contribuţiei aduse de organele securităţii statului în cei 20 de ani de existenţă la apărarea cuceririlor revoluţionare, la asigurarea muncii paşnice de construcţie socialistă a poporului român”[39]. Unele greşeli şi „încălcări ale legalităţii socialiste” au fost posibile numai datorită încercărilor unor persoane din fosta conducere de „a scoate organele securităţii statului de sub îndrumarea şi controlul partidului”, dar partidul a reacţionat prompt, astfel că, datorită hotărârilor Plenarelor C.C. al P.C.R. din iunie 1967 şi aprilie 1968, „acestea nu se vor mai repeta niciodată”[40].

Necesitatea continuării activităţii instituţiei pe care o conducea era subliniată de prezentarea condiţiilor interne şi externe ale României din acel moment când „serviciile de spionaj şi cercurile reacţionare din străinătate menţin pericolul unor acţiuni îndreptate împotriva ţării noastre”.

Urmau angajamentele! Cu toate că reorganizarea Securităţii avusese loc de numai un an de zile, „C.S.S. a întreprins o serie de acţiuni menite să înlăture tot ce era perimat, infirmat de viaţă, din practica muncii, să promoveze noul în concepţie şi activitate. O deosebită importanţă s-a acordat educării aparatului în spiritul respectului nemărginit faţă de hotărârile partidului şi legile ţării”[41]. Prin urmare: „Avem forţele şi mijloacele necesare pentru ducerea cu succes la îndeplinire a sarcinilor încredinţate. Avem un aparat bine pregătit, cu o înaltă conştiinţă, devotat intereselor

---

36 *Ibidem*, p. 320.
37 *Ibidem.*
38 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.712, f. 65.
39 *Ibidem.*
40 *Ibidem*, f. 66.
41 *Ibidem.*

poporului", iar „garanţia cea mai sigură, suportul încrederii noastre în îndeplinirea cu succes a sarcinilor încredinţate constă în conducerea permanentă şi nemijlocită de către partid a activităţii ce o desfăşurăm, în sprijinul larg, multilateral şi eficient pe care ni-l dau oamenii muncii, întregul popor"[42].

Cuvântul preşedintelui C.S.S. care urma să fie prezentat la televiziune în seara zilei de 30 august (realizat de lt. col. Marcu Ion şi de cpt. Hladchi Petre), a fost structurat pe aceleaşi coordonate, dar se trecea cu multă uşurinţă peste prezentarea „greşelilor din trecut". Telespectatorii erau asiguraţi că „în prezent, întreaga activitate a organelor de securitate este îndreptată în exclusivitate împotriva elementelor care se dedau la acţiuni ostile construcţiei socialiste, care atentează la cuceririle revoluţionare ale poporului, care se pun în slujba serviciilor de spionaj şi a cercurilor reacţionare din străinătate, devenind prin aceasta trădători de patrie"[43].

Structura materialelor apărute în presă sub semnăturile membrilor C.S.S. este, în mare, aceeaşi: prezentarea realizărilor comunismului, apoi ale Securităţii (cu accent pe lichidarea bandelor din munţi), nominalizarea celor declaraţi eroi, o trecere în revistă a abuzurilor săvârşite de Alexandru Drăghici, dar şi a reacţiei prompte a partidului prin întărirea controlului său asupra activităţii Securităţii şi se încheiau cu angajamentul de a respecta legalitatea socialistă, de „a apăra cu devotament şi abnegaţie interesele patriei, cauza partidului, cuceririle revoluţionare ale oamenilor muncii". Asemenea articole au apărut în zilele de 29 şi 30 august în mai multe ziare şi reviste: „Scânteia" – Ion Stănescu, *De strajă cuceririlor revoluţionare, socialiste, ale poporului*, „România liberă" – gen.-lt. Grigore Răduică, *La datorie, în slujba poporului*, „Scânteia tineretului" – gen.-mr. Constantin Stoica, *De veghe la cuceririle revoluţionare ale poporului*, „Pentru Patrie" – gen.-lt. Nicolae Doicaru, *Douăzeci de ani de activitate a organelor de securitate*. Şi alţi ofiţeri superiori din C.S.S. au publicat articole în ziare şi reviste: gen-mr. Nicolae Stan în „Neuer Weg", gen.-mr. Pius Kovacs în „Elöre", gen.-mr. Emanoil Rusu în „Informaţia Bucureştiului" şi gen.-mr. Paul Marinescu în „Gazeta trupelor de securitate"[44].

În câteva ziare au fost publicate şi „micro-romanele cu tematică de securitate" elaborate de Nicolae Tăutu: „Insula liniştită", în „Apărarea Patriei" şi „Cronica sătmăreană" şi „Acţiunea Solweig (Prima misiune)", în „Dobrogea nouă" din Constanţa şi „Înainte" din Brăila[45].

În majoritatea articolelor, ofiţerii de securitate preluau aprecierile făcute de Nicolae Ceauşescu într-o consfătuire cu activul de bază al M.A.I.: „în ansamblu, ele (organele de securitate – n.n.) au corespuns misiunii pentru care au fost create, şi-au îndeplinit cu cinste şi devotament însărcinările încredinţate de partid şi guvern, aducând o contribuţie însemnată la înfăptuirea politicii generale a partidului şi statului"[46]. Există o excepţie: în articolul apărut în ziarul „România liberă", sub semnătura lui Grigore Răduică, citatul este scurtat – este omisă sintagma „în ansamblu…"!

---

[42] *Ibidem*, f. 67.
[43] *Ibidem*, f. 71.
[44] Idem, dosar nr. 88, vol. 5, f. 32.
[45] *Ibidem*, f. 31.
[46] *Ibidem*, f. 68.

Numărul 3 al revistei editate de C.S.S., intitulată „Buletin intern pentru aparatul Securităţii Statului", a fost dedicat în exclusivitate aniversării Securităţii.

Ordinul preşedintelui Consiliului Securităţii Statului, publicat în primele pagini, relua angajamentul deja consacrat: „Consiliul Securităţii Statului – trăgând concluziile ce se desprind din analiza efectuată de Plenarele C.C. al P.C.R. din iunie 1967 şi aprilie 1968 – este hotărât să întreprindă toate măsurile ce se impun pentru lichidarea lipsurilor şi greşelilor trecutului, abuzurilor şi ilegalităţilor comise şi pentru realizarea indicaţiilor partidului cu privire la perfecţionarea continuă a muncii de securitate, ridicarea pe o treaptă tot mai înaltă a pregătirii profesionale, de luptă şi politice a tuturor cadrelor sale, promovarea respectului faţă de lege, adevăr şi dreptate, întărirea ordinii şi disciplinei militare pentru a-şi îndeplini cu cinste atribuţiile ce le revin pe linia apărării cuceririlor revoluţionare ale poporului"[47].

La rubrica *Saluturi la aniversarea noastră* erau publicate scurte mesaje de felicitare din partea ministrului Afacerilor Interne, Cornel Onescu, ministrului Forţelor Armate ale R.S.R., gen.-col. Ion Ioniţă, procurorului general, Augustin Alexa, şi ministrului Justiţiei, Adrian Dimitriu.

Un articol amplu, intitulat, semnificativ, *Două decenii de muncă şi luptă în slujba partidului şi a statului*, realizat de redacţia revistei, urmăreşte aceleaşi puncte ca şi articolele publicate în presă de membrii C.S.S. Se afirma că în urma analizelor făcute, „conducerea de partid a relevat că munca aparatului de securitate **nu poate fi identificată** (subl. n.) în nici un chip cu samavolniciile şi fărădelegile săvârşite de Drăghici Alexandru şi de alte elemente din vechea conducere a Ministerului Afacerilor Interne, cărora le era străin spiritul de partid"[48].

În cinstea aniversării Securităţii erau publicate şi o serie de poezii: *Ofiţerul de securitate*, de col. Nicolae Tăutu, *Eroul anonim*, de Al. Andriţoiu, *Laudă fratelui devotat*, de Eugen Frunză, *Toast*, de Dragoş Vicol, *Prezent oriunde ţi se cere*, de Ion Socol, *Itinerar*, de Ion Dinu.

La rubrica *Pururi vii în gândurile şi inimile noastre* erau amplu prezentate acţiunile Securităţii în urma cărora decedaseră unii angajaţi ai acesteia, declaraţi eroi: mr. Vieru Constantin, lt.maj. Vamanu Ştefan, lt. Şipoş Iosif, lt. Jora Ionel, sublt. Apăvăloaie Constantin, srg.maj. Belate Alexandru.

Tot cu prilejul aniversării a 20 de ani de la crearea Securităţii, s-au publicat o serie de volume „cu tematică de securitate", editate cu dedicaţii şi banderolă omagială: „Omul cu două umbre" de Stelian Sârbu, „Insula liniştită" de col. Nicolae Tăutu, „Alertă în noapte" (culegere de povestiri), prezentate în revistă la rubrica *Vă recomandăm să citiţi*[49].

Cu multă grijă a fost pregătită şi expoziţia „Aspecte din activitatea Securităţii statului", ce urma să fie vernisată în clădirea Casei de Cultură a C.S.S., iar prezentarea se făcea după un „ghid" elaborat de Direcţia Personal a C.S.S.

Cea mai importantă parte a „ghidului" o constituia „Panoul eroi", care cuprindea o parte din cei „căzuţi la datorie" în perioada 1948-1958 „în lupta pentru depistarea şi lichidarea grupărilor

[47] C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securităţii Statului", nr. 3/1968, p. 2 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 1.
[48] *Ibidem*, p. 10.
[49] *Ibidem*, p. 101-104.

teroriste care acţionau în diferite zone ale ţării, săvârşind asasinate, jafuri şi acte de teroare împotriva unor activişti de partid şi de stat şi a altor cetăţeni ataşaţi regimului nostru”[50], cu fotografii pentru fiecare în parte. Expunerea începea cu o statistică a celor care au avut de suferit în urma confruntărilor: 98 morţi (12 ofiţeri şi subofiţeri de securitate, 37 ofiţeri şi subofiţeri de miliţie, 13 gradaţi şi soldaţi din trupele de securitate, 36 muncitori, ţărani, intelectuali membri P.C.R., U.T.C. şi fără de partid, „cei mai mulţi dintre aceştia fiind asasinaţi în mod mişelesc de către terorişti în ura lor împotriva regimului democrat-popular”) şi 54 răniţi (28 ofiţeri şi subofiţeri de securitate, 14 ofiţeri şi subofiţeri de miliţie, 8 gradaţi şi soldaţi din trupele de securitate şi 4 colaboratori ai organelor de securitate)[51]. În anexe, existau texte de prezentare pentru 14 foşti angajaţi ai Securităţii, patru ai miliţiei şi cinci cetăţeni, care într-o formă sau alta se implicaseră în acţiunile de anihilare a unor grupări paramilitare[52].

Urma panoul numerotat I, structurat astfel: „din istoricul formării aparatului de securitate”[53], „date referitoare la compoziţia aparatului de securitate”, „date referitoare la situaţia studiilor aparatului de securitate”[54], „preocuparea pentru pregătirea cadrelor” [55].

Panoul II cuprindea date despre „Direcţiile de pregătire a cadrelor”, şi anume: pregătirea politică şi ideologică, pregătirea de securitate, pregătirea juridică, pregătirea militară, învăţarea de limbi străine, pregătirea tehnică şi pregătirea fizică[56].

Panoul III – momente din activitatea elevilor şi ofiţerilor-elevi ai Şcolii Militare de ofiţeri de securitate din Bucureşti: absolvirea promoţiei 1968 şi acordarea gradului de ofiţer absolvenţilor, „în prezenţa conducătorilor partidului şi statului”[57].

---

[50] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.712, f. 160.

[51] *Ibidem*, f. 160-161.

[52] *Ibidem*, f. 164-184.

[53] „Formarea şi întărirea securităţii statului este indisolubil legată de grija permanentă pe care P.C.R. a manifestat-o şi o manifestă pentru a asigura acest important sector de activitate cu cadre capabile să îndeplinească sarcinile de mare răspundere ce le-au fost încredinţate de partid şi guvern” (*Ibidem*, f. 185).

[54] „Dacă în anul 1960, 30% din ofiţerii aparatului de securitate aveau studii liceale încheiate, în 1968 peste 97% au absolvit liceul. Tot în anul 1960 doar 33% aveau pregătire de securitate prin şcoli, iar în prezent el reprezintă 80% din totalul ofiţerilor de securitate. În privinţa studiilor superioare, în 1960 doar 8% au absolvit instituţii de învăţământ superior. În prezent, 37% au absolvit sau urmează studii superioare” (*Ibidem*, f. 185).

[55] „1. Instituţiile militare de învăţământ ale C.S.S.; 2. Academia de Ştiinţe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R.; 3. Instituţiile militare de învăţământ ale M.F.A.; 4. Instituţiile de învăţământ superior şi mediu ale Ministerului Învăţământului; 5. Învăţământul de securitate din unităţile operative” (*Ibidem*, f. 185-186). Prin Ordinul nr. 35/1968 al preşedintelui C.S.S. s-a reorganizat învăţământul de securitate prin şcolile de ofiţeri, cu următoarele profile: informaţii interne, informaţii externe, contraspionaj, contrasabotaj, filaj şi investigaţii, contrainformaţii militare, contrainformaţii radio şi transmisiuni cifrate, pregătirea aparatului tehnic-operativ. Învăţământul organizat în unităţi, care cuprinde pe toţi ofiţerii, maiştrii militari şi subofiţerii (*Ibidem*, f. 186).

[56] *Ibidem*, f. 187-188.

[57] *Ibidem*, f. 188.

Documentaţia cuprinde şi o serie de situaţii statistice interesante. Astfel, în ceea ce priveşte vechimea ofiţerilor în Securitate, aceasta era următoarea: 19,11% până la 5 ani, 18,25% - 5-10 ani, 28,64% - 10-15 ani, 34% peste 15 ani[58]. Concluziile sunt evidente: mai mult de jumătate din ofiţerii de securitate erau în sistem de peste 10 ani, iar peste o treime aveau o vechime de peste 15 ani, aşadar schimbarea personalului care îndeplinise ordinele lui Alexandru Drăghici, considerate, acum, abuzive şi ilegale, era doar o necesitate înscrisă pe hârtie.

În ceea ce priveşte „compoziţia de partid" (numărul membrilor de partid), situaţia se prezenta astfel: 84,79% ofiţeri, 61,57% subofiţeri, 28,15% angajaţi civili[59].

Expoziţia se încheia cu panoul intitulat „Din activitatea trupelor de securitate", care cuprindea aspecte din activitatea de pregătire de luptă, politică şi de specialitate: depunerea jurământului militar, munca comandanţilor, a statelor majore şi a subunităţilor, câmpul de instrucţie, pregătirea militarilor din subunităţile de paraşutişti, perfecţionarea la instrucţia focului, activităţi politico-culturale, defilarea trupelor de securitate în cadrul paradei militare de la 23 august[60].

Cu acordul conducerilor Ministerului Forţelor Armate ale R.S.R. şi Ministerului Afacerilor Interne, membri ai Consiliului Securităţii Statului au susţinut expuneri consacrate aniversării Securităţii şi în unele unităţi care aparţineau de acestea[61].

În prima decadă a lunii august au avut loc trei întâlniri între ofiţeri de securitate şi membri ai familiilor cadrelor (în total circa 1.200 persoane), urmate de vizionarea filmelor cu tematică de securitate „Fantomele se grăbesc" şi „Pisica de mare"[62]. Aceste filme, alături de „Douăzeci de ani în misiune" şi „La datorie", au rulat apoi şi în reţeaua cinematografică din Bucureşti şi din ţară[63].

Pentru pregătirea materialelor care urmau să fie difuzate în presă de autori din afara Securităţii, la 6 august a avut loc, la sediul C.S.S., o întâlnire cu 26 scriitori şi ziarişti care au audiat o expunere a lui Nicolae Doicaru. Discuţiile din partea a doua a întâlnirii „au dat posibilitatea participanţilor să cunoască mai amănunţit principalele momente ale activităţii aparatului securităţii statului. Celor prezenţi li s-au arătat şi explicat unele caracteristici ale aparaturii tehnice capturate de securitatea statului de la diferiţi spioni sau diversionişti"[64]. Mediatizarea demersului Securităţii nu s-a lăsat aşteptată. Astfel, în zilele următoare au apărut scurte relatări în ziarele: „Scânteia Tineretului", „România Liberă", „Munca", „Informaţia Bucureştiului", „Elöre", „Apărarea Patriei" şi „În Slujba Patriei", iar la radio-gazeta de seară din 6 august a fost prezentat un scurt comentariu[65].

---

58 *Ibidem*, f. 189.
59 *Ibidem*, f. 191.
60 *Ibidem*.
61 Idem, dosar nr. 88, vol. 5, f. 31.
62 *Ibidem*.
63 *Ibidem*, f. 107-108, 33.
64 *Ibidem*, f. 106.
65 *Ibidem*, f. 107.

Difuzarea în rândul opiniei publice a realizărilor Securităţii s-a realizat, alături de articolele din ziare, şi cu sprijinul generos al radioului şi televiziunii publice. Prin urmare, în mai multe zile consecutive radioul a transmis serialul „Limuzinele morţii", de Horia Zincă, reportaje „pe teme ale muncii de securitate", iar emisiunea „În slujba patriei" din ziua de 30 august a fost dedicată în întregime evenimentului[66]. La 28 august a fost transmis mesajul prim-vicepreşedintelui C.S.S., gen.-mr. Răduică Grigore, cu ocazia aniversării Securităţii[67]. Ştiri şi reportaje dedicate evenimentului au transmis şi studiourile de radio Craiova, Iaşi, Timişoara, Cluj şi Târgu Mureş[68].

Mai multe ediţii ale emisiunii de televiziune „Reflector" au avut subiecte din activitatea Securităţii – de exemplu: manipularea şi păstrarea documentelor secrete sau procesul lui Gheţa Matei[69]. În plus, în seara zilei de 30 august a fost transmis mesajul preşedintelui C.S.S., Ion Stănescu, urmat de programul artistic prezentat de ansamblul „Ciocârlia" la adunarea festivă din ziua precedentă[70].

Spre sfârşitul lunii august au fost prezentate rezultatele concursurilor organizate de C.S.S.. Astfel, la concursul literar au participat 180 de lucrări (poezie, proză, dramaturgie, scenarii de film şi radiofonice, idei pentru diferite lucrări literare), iar premiile au însumat 13.800 lei. Pentru concursul de fotografii cu tema „Din frumuseţile patriei", 124 concurenţi au transmis 532 lucrări, dintre care mai mult de 100 au primit distincţii în obiecte, în valoare de 5.000 lei. 176 fotografii din cele premiate au alcătuit o expoziţie, deschisă la Casa de Cultură a C.S.S. În unităţile centrale şi teritoriale toţi angajaţii au participat la concursurile de tragere cu pistoletul, iar echipa desemnată câştigătoare a primit „Cupa a XX-a aniversare". Şi la concursul sportiv au fost antrenaţi peste 1.000 concurenţi, la categoriile fotbal, volei, atletism, nataţie şi judo, iar finalele s-au desfăşurat, în prezenţa cadrelor şi a familiilor lor, pe stadionul „Dinamo" în ziua de 18 august. Unele inspectorate judeţene au organizat şi concursuri speciale. De exemplu, la Inspectoratul Braşov s-a desfăşurat un concurs de orientare în teren, Inspectoratul Vaslui şi Comandamentul Trupelor de Securitate au organizat concursuri de patrule, iar Serviciul „A"[71] unul de radiotelegrafie[72].

Manifestările propriu-zise au fost precedate, la 27 iulie, de întrunirea de la Casa de Cultură a C.S.S. în cadrul căreia gen.-mr. Constantin Stoica a prezentat expunerea cu tema „Securitatea – instrument al partidului şi statului în lupta duşmanilor orânduirii noastre socialiste". Aceasta, prezentată în faţa a peste 600 de cadre din aparatul central, a fost multiplicată şi difuzată în toate unităţile centrale şi teritoriale de securitate, cu indicaţia de a fi folosită „ca

66 *Ibidem*, f. 107, 32.
67 *Ibidem*, f. 32.
68 *Ibidem*, f. 33.
69 *ibidem*, f. 107.
70 *Ibidem*.
71 Contrainformaţii radio.
72 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 34-36; C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securităţii Statului", nr. 4/1968, p. 139-1943 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 2.

material orientativ pentru pregătirea expunerilor ce se vor ţine de către şefii unităţilor în faţa personalului din subordine şi la adunările festive" [73].

În ziua de 29 august, la Casa de Cultură a C.S.S. a fost vernisată expoziţia „Aspecte din activitatea securităţii statului", care la începutul lunii următoare a fost mutată la sediul C.C. al P.C.R.[74]. Prin urmare, partidul îşi asumase faptul că, în pofida greşelilor din trecut, Securitatea reprezenta o instituţie care nu trebuia neglijată, mai ales datorită contextului internaţional generat de invazia Cehoslovaciei. Pe lângă panourile, deja descrise, cu aspecte din activitatea Securităţii, expoziţia cuprindea tehnică operativă, aparatură tehnică capturată şi corpuri delicte. Asemenea expoziţii au fost organizate şi la nivel local, de inspectoratele de securitate Argeş, Bihor, Botoşani, Cluj, Hunedoara, Neamţ, Prahova, Bucureşti, Timiş şi la Comandamentul trupelor de securitate[75].

Tot la Casa de Cultură a C.S.S. a fost organizată o expoziţie de pictură, cu lucrări ale cpt. Ştefan Budecă, angajat al Direcţiei a XII-a[76].

În perioada 26-29 august, în toate unităţile centrale şi teritoriale au avut loc adunări festive consacrate aniversării Securităţii. Cu acest prilej, au fost înmânate ordine şi medalii ale R.S.R., premii în obiecte şi bani, iar prin ordinul preşedintelui C.S.S. au fost avansaţi în grad la termen 1.699 ofiţeri, iar la excepţional 159 ofiţeri şi 117 subofiţeri. De asemenea, la propunerea Consiliului Politic al Comandamentului trupelor de securitate, C.C. al U.T.C. a distins cu „Diploma de onoare" un număr de 12 ofiţeri, gradaţi şi soldaţi din trupele de securitate[77]. Amprenta partidului apare din nou: la nivelul organelor judeţene înmânarea medaliilor şi premiilor se face de către primul-secretar al Comitetului judeţean de partid[78].

Nici colaboratorii Securităţii nu au fost neglijaţi, recunoscându-li-se, astfel, contribuţia lor însemnată la acţiunile poliţiei politice. Astfel, în documente se arata că: „Inspectoratele judeţene de securitate Argeş şi Bacău au transmis felicitări scrise sau verbale unor oameni ai muncii care în decursul timpului au sprijinit securitatea în anumite acţiuni, precum şi unor membri ai familiilor acestora. Numeroase unităţi centrale şi teritoriale au stimulat material şi felicitat persoanele din reţeaua informativă, care de-a lungul anilor au adus o contribuţie deosebită la realizarea misiunilor securităţii"[79].

Relatările de la adunarea festivă de la Sala Palatului, dedicată aniversării organelor de securitate, din seara zilei de 29 august, au umplut paginile cotidianului partidului, „Scânteia". Astfel, încă de pe prima pagină sunt prezentate fotografii de la adunare şi programul desfăşurării evenimentelor.

Prezidiul adunării a fost alcătuit din: Nicolae Ceauşescu, Ion Gh. Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Emil Bodnăraş, Chivu Stoica, Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin,

[73] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 105.
[74] *Ibidem*, f. 36.
[75] *Ibidem*.
[76] *Ibidem*.
[77] *Ibidem*, f. 37-38.
[78] *Ibidem*, f. 78.
[79] *Ibidem*, f. 39.

Dumitru Popa, Vasile Patilineţ, Ion Stănescu, Ion Iliescu, generali şi ofiţeri superiori din Consiliul Securităţii Statului, reprezentanţi ai oamenilor muncii din Capitală[80]. În sală au fost invitaţi să participe membri ai C.C., ai Consiliului de Stat, ai Guvernului, ai conducerii Consiliului Securităţii Statului, Ministerului Forţelor Armate, Ministerului Afacerilor Interne şi ai altor ministere, „activişti de partid, de stat şi ai organizaţiilor obşteşti, generali şi ofiţeri superiori, lucrători din aparatul central şi teritorial de securitate, muncitori, ingineri şi tehnicieni din întreprinderile Capitalei, oameni de ştiinţă şi cultură, ziarişti".

După intonarea imnului de stat al R.S.R., adunarea a fost deschisă de Dumitru Popa, prim-secretar al Comitetului municipal Bucureşti al P.C.R., primarul general al Capitalei[81]. A urmat citirea Decretului Consiliului de Stat de conferire a unor ordine şi medalii unui număr de 1.094 cadre ale Securităţii, iar Nicolae Ceauşescu a înmânat aceste distincţii unor generali şi ofiţeri. Cuvântul lui Ion Stănescu, preşedintele C.S.S., a precedat „salutul muncitorilor Capitalei" rostit de Constantin Gheorghe, secretarul Comitetului de Partid al turnătoriei de oţel de la Uzinele „Griviţa Roşie". Au urmat cuvântările scriitorului Constantin Chiriţă, a maiorului Ion Şerbănoiu şi a colonelului în rezervă Ion Toderiu. Seria discursurilor a fost încheiată de cel al lui Nicolae Ceauşescu. Acesta a subliniat: „Noi am privit şi privim Securitatea ca o parte a forţelor revoluţionare ale clasei muncitoare, ale poporului, îndreptată împotriva acelor elemente care s-ar deda la acţiuni ostile intereselor poporului şi cauzei socialismului, care ar încălca legile statului nostru, ar atenta la cuceririle construcţiei socialiste. Am considerat străin de concepţia noastră, a comuniştilor, şi nu am admis niciodată că organele de securitate ar putea fi folosite ca un instrument de represiune împotriva activului de partid şi de stat, împotriva clasei muncitoare, care este clasa conducătoare a societăţii noastre"[82].

Manifestările de la Sala Palatului s-au încheiat cu un „program festiv" realizat cu sprijinul Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, care primise indicaţia să se prezinte şi „o scenetă pe bază de sunet şi lumină, care are ca temă activitatea maselor populare pentru construirea socialismului în etapa actuală şi în care se vor pigmenta şi acţiuni ale organelor de securitate"[83]. Programul a fost susţinut de ansamblurile „Ciocârlia" şi al Armatei, formaţia corală a Radiodifuziunii române, corpul de balet al Operei Române şi actori de la Teatrul Naţional[84].

Ca şi în lunile în care s-a pregătit aniversarea Securităţii, în cadrul C.S.S. a avut loc o şedinţă de analiză a modului în care a fost îndeplinit planul de măsuri pentru aniversare. Astfel, s-a ajuns la concluzia că: „Prin acţiunile întreprinse s-a reuşit o mai bună informare a opiniei publice din ţara noastră cu aspecte din lupta pe care securitatea statului, sub conducerea partidului şi cu sprijinul larg al maselor, a dus-o de-a lungul celor douăzeci de ani de existenţă împotriva duşmanului intern şi extern, pentru apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului"[85].

---

[80] „Scânteia", nr. 7810, 30 august 1968, p. 1.
[81] *Ibidem.*
[82] *Ibidem*, p. 3.
[83] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 78.
[84] „Scânteia", nr. 7810, 30 august 1968, p. 1.
[85] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 30.

În noul context internaţional creat după invadarea Cehoslovaciei, sărbătorirea a două decenii de la înfiinţarea Securităţii nu a reprezentat numai un prilej de bilanţ pentru poliţia politică (considerat pozitiv, în cea mai mare parte!), ci şi o recunoaştere a necesităţii menţinerii sale de către partid, cu misiunea iniţială de a lupta contra duşmanilor regimului. Din păcate, cu toate că unii angajaţi, care fuseseră implicaţi în faptele reprobabile din trecut, au fost înlăturaţi, cea mai mare parte a aparatului Securităţii nu a fost reformată, ci s-a produs doar o reorganizare, conform noii împărţiri administrative a ţării, iar partidul a legiferat controlul său asupra poliţiei politice.

Luminița BANU

DIRECȚIA A V-A SECURITATE ŞI GARDĂ: PLUGUŞORUL SUB… LUNETĂ

THE FIFTH DIRECTORATE OF SECURITATE: TRADITIONAL WISHING FOR NEW YEAR UNDER THE SNIPERS OBSERVATION

In a "perfect society", like socialist Romania, the Leader insists to claim to "the most beloved son of the Socialist Motherland". In fact, the documents from the secrete services archives proved the huge fear of the communist leaders, fear of own people. Even in a celebration moment, like Romanian traditional wishing of *Pluguşor*, custom of happiness and joy of the New Year, invisible eyes of the Securitate watch over the personal security of the Great Lider, Nicolae Ceauşescu.

In these sense, we put in attention one document, made by the Fifth Directorate of Securitate, named "Security and Guard", in December 1989, a few days before the collapse of the Romanian communist regime. Beyond of natural concern for the security of the chief of state, common of the secret services from the entire world, these kinds of documents prove the Nicolae Ceauşescu's unpopularity of the in the last years of the communist regime and the falseness of the aggressive propaganda.

Etichete: anii '80, USLA, antiterorism, Securitate, Comitetul Central al Partidului Comunist Român

Keywords: the eighties, USLA, antiterrorism, the Securitate, Central Comitee of the Romanian Communist Party

Fie şi numai o scurtă incursiune în istorie este suficientă pentru a pune în evidenţă faptul că, din totdeauna, liderii politici s-au aflat sub pericolul lichidării fizice de către diverse forţe ostile. De la asasinarea lui Mihai Viteazul în tabăra de la Câmpia Turzii, până la ridicarea lui Constantin Brâncoveanu din palatul domnesc sau a lui Tudor Vladimirescu din tabăra sa, istoria medievală ne prezintă numeroase exemple în care liderii care au neglijat securitatea personală au plătit scump. Timpurile moderne nu sunt mai sărace în astfel de cazuri. Primul ministru Barbu Catargiu a căzut răpus de gloanţe în trăsura sa la 8 iunie 1862, în timp ce ieşea din incinta Mitropoliei. Alexandru Ioan Cuza a fost ridicat din pat de un grup de conjuraţi în noaptea de 10/11 februarie 1866 şi silit să abdice. Pe alte meridiane exemplele sunt încă şi mai numeroase.

Secolul al XX-lea a adus cu sine şi o înmulţire exponenţială a atentatelor, reuşite sau eşuate, la viaţa unor personalităţi. Poate cel mai grăitor exemplu a impactului extraordinar a unor astfel de acte asupra unor mari mase de oameni îl reprezintă asasinarea, la 15 iunie 1914, în

oraşul Sarajevo a prinţului moştenitor al Austro-Ungariei, Franz Ferdinand, act ce a declanşat, practic, primul război mondial.

În România violenţa politică se intensifică în deceniul al patrulea al secolului trecut, când nu mai puţin de doi prim-miniştri cad victime unor atentate. Astfel, în 29 decembrie 1933 premierul liberal I.G. Duca se prăbuşea sub gloanţele legionarilor Nicolae Constantinescu, Ion Caranica şi Doru Belimace pe peronul gării din Sinaia. După numai şase ani, la 21 septembrie 1939, prim-ministrul Armand Călinescu este împuşcat în Cadillacul său, de către o echipă de legionari, în timp ce se întorcea de la o şedinţă a Marelui Stat Major.

La 23 august 1944, mareşalul Ion Antonescu, deţinătorul titlului de Conducător al Statului, personalitate autoritară şi temută, este dezarmat şi arestat în timpul audienţei pe care o solicitase regelui Mihai I.

Acest gen de acţiuni, dimpreună cu experienţa activităţilor în ilegalitate, au imprimat liderilor comunişti români o teamă organică faţă de atentate şi de lovituri de stat. Mărturie în acest sens stă şi faptul că Petru Groza şi Gheorghiu-Dej, în momentul în care i-au înmânat regelui Mihai I actul de abdicare, în cursul audienţei din 30 decembrie 1947, erau înarmaţi, Groza chiar afirmând că „nu vrea să păţească precum Antonescu".

Pe de altă parte, organele poliţieneşti şi-au creat de-a lungul timpului structuri specializate în protejarea vieţii demnitarilor, încercând să prevină tentativele de asasinare şi să asigure o protecţie cât mai eficientă a liderilor politici.

Un exemplu asupra modului în care se acţiona în primii ani de după instaurarea guvernului Petru Groza este oferit de ordinul circular nr. 52019 al Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, din 24 decembrie 1947, în care se menţiona:

„- La orice spectacol, conferinţă, întrunire sau meeting, unde se găsesc personalităţi politice democrate, obligatoriu se vor trimite organe de siguranţă, spre a asigura ordinea şi securitatea celor prezenţi. Numărul lor variază după amploarea manifestaţiei (5-10 oameni).

- Pentru ca acţiunea de prevenire a eventualelor acte de tulburare, din partea elementelor iresponsabile sau ostile regimului, să se facă utilă, este necesar ca oamenii de siguranţă să fie introduşi în sală, cu 3-4 ore înainte de începerea manifestaţiei, spre a verifica amănunţit locul"[1].

Odată cu înfiinţarea Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, protejarea demnitarilor este încredinţată Direcţiei a VI-a „Paza guvernului". Această structură a Securităţii se va menţine, sub o denumire sau alta (Direcţia a VIII-a la începutul anilor '70, Direcţia a V-a în anii '80), până la prăbuşirea regimului comunist.

Deşi fireşti în contextul lumii contemporane, preocupările de asigurare a securităţii „conducerii de partid şi de stat" (formulă devenită stereotip în ultimele două decenii de existenţă a regimului comunist) intrau în contradicţie cu anumite şabloane ideologice. Pe de o parte, liderii comunişti conştientizau lipsa lor de legitimitate[2], pe de altă parte, conform ideologiei, baza puterii

[1] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8911, vol. 30, f. 36.

[2] Ana Pauker în şedinţa cu delegaţii Regionalelor P.C.R., desfăşurată în 14 decembrie 1944, spunea: „Tovarăşi, puneţi-vă mâna pe piept şi vorbiţi drept. Dacă, ferească Dumnezeu, la tine la Constanţa, la tine la Galaţi şi la Iaşi ar pleca ultimul ostaş roşu, ce ar deveni organizaţia de partid de acolo şi ce ar deveni toţi

era reprezentată de „alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare”[3], iar ei erau exponenţii acestor clase sociale.

În mod evident, o prezenţă vizibilă a gărzilor nu era convenabilă din punct de vedere politic. Încă Toma din Aquino observase că „deoarece domnia tiranilor nu este pe placul mulţimii supuse, tiranii au nevoie să aibă multe gărzi care să le asigure securitatea împotriva supuşilor şi pentru care trebuie să plătească mai mult decât jupoaie de la supuşi”[4]. Ori conducerea comunistă se considera a fi „prea iubită de popor”, nicidecum o tiranie. Pentru a soluţiona această contradicţie s-a făcut apel tot la ideologie, mai precis la invocarea permanentă a „duşmanului de clasă”, care „stă la pândă”, pericol intern care, conjugat cu ameninţarea reprezentată de imperialism[5], putea justifica măsurile de pază şi securitate.

Dată fiind cantonarea pe aceste coordonate ideologice, perioada „guvernării Dej” nu a înregistrat evoluţii semnificative din punctul de vedere al structurilor însărcinate cu asigurarea securităţii înalţilor demnitari, acestea menţinându-se, în general, pe coordonatele stabilite în primii ani de existenţă a Securităţii.

Sfârşitul anilor ’60 şi începutul anilor ’70 au marcat o semnificativă intensificare a actelor de terorism la nivel mondial. Acest fenomen se suprapunea cu o schimbare de lider la nivelul conducerii partidului comunist din România. Speculând politica de distanţare faţă de Moscova, iniţiată de către Dej în ultimii săi ani de viaţă, Ceauşescu a manevrat imediat după preluarea conducerii în direcţia transformării sale într-un lider naţional, continuator al „tradiţiilor voievodale” româneşti. În acest scop, el a îndeplinit ceea ce Mostafa Rejai considera a fi sarcinile fundamentale pentru un lider revoluţionar: „inventarea” unei ideologii, crearea unei organizaţii adecvate, folosirea adecvată a terorii şi a violenţei şi, nu în ultimul rând, manipularea situaţiei internaţionale în maximul său avantaj[6]. Dacă primele două obiective erau deja îndeplinite, Ceauşescu s-a dovedit a fi un rafinat în gestionarea terorii şi în specularea contextului internaţional.

Ca atare, în special după luarea de poziţie prilejuită de invadarea Cehoslovaciei în august 1968, Ceauşescu a reuşit să devină liderul care întruchipa aspiraţiile de schimbare politică, de afirmare internaţională a unor semnificative segmente ale populaţiei. Era începutul

---

prefecţii şi toţi poliţiştii? Şi atunci, Doamne fereşte, să nu vie un regiment ci un batalion şi e vai de capul nostru.(…) Norocul nostru este că Armata Roşie va mai sta o bună bucată de vreme aici” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 28/1944, f. 62.

[3] Vezi art. 2 din Constituţia Republicii Populare Române din 1952 în Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Constituţiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă*, Bucureşti, Editura Actami, 2000, p. 144.

[4] Toma din Aquino, *Despre guvernământ,* Iaşi, Editura Polirom, 2005, p. 79.

[5] Într-o expunere din 8 decembrie 1949, Dej sublinia că „una din sarcinile principale ale partidului nostru este de a întări permanent vigilenţa revoluţionară, de a demasca şi stârpi elementele naţionaliste şi agenţii imperialismului, sub orice drapel s-ar ascunde, sub orice formă s-ar manifesta” – Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări*, vol. I, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 428.

[6] Mostafa Rejai, *The Comparative Study of Revolutionary Strategy,* New York, Davis McKay Company, Inc., 1977, p. 36.

unui lung şir de manifestări ce s-au transformat în anii următori într-un veritabil cult al personalităţii[7].

Ca urmare a acestei percepţii, măsurile de asigurare a securităţii personale au fost sporite, iar recrudescenţa terorismului internaţional au impus şi o modernizare a structurilor şi metodelor de acţiune destinate acestui obiectiv.

Măsurile antiteroriste au prins un contur mai ferm în România odată cu elaborarea planurilor de acţiune denumite codificat „ARTA" şi „SCUTUL". Prin aceste planuri erau stabilite obiectivele de interes deosebit susceptibile de a deveni ţinta unui atac terorist, precum şi măsurile concrete şi efectivele de intervenţie în cazul producerii unui astfel de atac. Pentru bunul mers al operaţiunilor, era preconizată realizarea unei colaborări efective între diverse direcţii din cadrul Departamentului Securităţii Statului, Miliţie şi Comandamentul Trupelor de Securitate.

Începând din anul 1978 este creată şi o unitate cu profil specializat, de luptă antiteroristă. Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă (U.S.L.A.) a fost gândită ca o unitate de elită, în măsură să prevină şi să lichideze orice tip de acţiuni teroriste. Datorită competenţelor sale, U.S.L.A. era implicată şi în asigurarea securităţii conducerii „de partid şi de stat" în cazul când aceasta se deplasa cu nave. Astfel de deplasări erau catalogate drept „transporturi de importanţă excepţională" şi, alături de Direcţia a IV-a Contrainformaţii Militare şi Direcţia a V-a Securitate şi Gardă, U.S.L.A. avea un rol important în garantarea desfăşurării în condiţii optime a acestui gen de „transporturi". Mai precis, întreprindea „măsuri specifice în medii şi locuri din zona de competenţă pentru prevenirea sau, după caz, neutralizarea şi lichidarea oricărei încercări de natură teroristă îndreptată împotriva navei care efectuează transportul de importanţă excepţională"[8]. De asemenea, în urma unui ordin special, U.S.L.A. participa cu forţe speciale la controlul tehnic de securitate, efectua acţiuni de însoţire - gardare, precum şi orice alte acţiuni pentru asigurarea transporturilor „de importanţă excepţională".

De asemenea, U.S.L.A. colabora cu alte structuri de securitate (Direcţia a II-a Contrainformaţii economice, Direcţia a V-a, Serviciul Transporturi Feroviare din Inspectoratul General al Miliţiei) şi în cazul organizării transporturilor feroviare de importanţă excepţională în scopul intervenţiei „cu maximum de eficienţă împotriva oricăror elemente cu intenţii teroriste ori pretabile la asemenea acţiuni"[9].

În anii '80 Direcţia a V-a Securitate şi Gardă din cadrul Departamentului Securităţii Statului (D.S.S.) avea de făcut faţă unei duble provocări. Pe de o parte, cultul personalităţii, orchestrat la

[7] Cf. Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceauşescu*, Iaşi, Polirom, 2003; Adrian Cioroianu, *Le mythe et les représentations du dirigeant dans la Roumanie communiste*, în „Analele Universităţii Bucureşti", seria Istorie, 1997, tom 46, p. 81-98.

[8] *Ordinul ministrului de Interne nr. D/00138 din 10.09.1980 privind măsurile de securitate ce se întreprind pentru organizarea, pregătirea şi executarea transporturilor de importanţă excepţională cu nave*, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 21, f. 7.

[9] *Instrucţiuni privind atribuţiunile şi răspunderile ce revin unităţilor Ministerului de Interne pentru asigurarea deplinei securităţi în organizarea, pregătirea şi executarea transporturilor feroviare de importanţă excepţională*, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 21, f. 4.

toate nivelurile societăţii româneşti, reclama prezenţa lui Nicolae Ceauşescu în mijlocul unor mase mari de oameni, pe stadioane, la tribuna unor mari mitinguri, efectuarea a tot mai numeroase „vizite de lucru" în judeţe.

Pe de altă parte, implicarea liderului de la Bucureşti în procesul de pace din Orientul Mijlociu şi evoluţiile din acest spaţiu indicau existenţa unor noi surse de ameninţare. Atentatul reuşit împotriva lui Sadat la Cairo (octombrie 1981), care urma după cele eşuate îndreptate împotriva preşedintelui Ronald Reagan la Washington[10] şi a Papei Ioan Paul al II-lea la Vatican[11], au determinat Securitatea să studieze îndeaproape cazurile şi să ia măsuri de prevenire a unor astfel de acte la Bucureşti. Atentatul reuşit din noiembrie 1984 asupra premierului indian Indira Ghandi a fost urmat, în februarie 1986, de asasinarea premierului suedez Olof Palme, intensificând şi mai mult preocupările în sensul prevenirii unor astfel de acte.

Ca urmare a acestor evoluţii, în ultimii ani ai regimului comunist măsurile de securitate cu privire la persoana comandantului suprem au cunoscut apogeul. Ameninţările externe, cumulate cu o creştere extraordinară a nemulţumirilor populaţiei, manifestată inclusiv prin revolte de masă, precum cele din Valea Jiului (august 1977) sau Braşov (noiembrie 1987), au impus un nivel de alertă maximă în rândul structurilor însărcinate cu paza şi securitatea preşedintelui Ceauşescu. Pentru a ilustra modul de acţiune al acestor structuri, vom reproduce un plan de măsuri ocazionat de o manifestare menită să consolideze mitul „conducătorului iubit": pluguşorul tradiţional de la sfârşitul lunii decembrie. Străvechi obicei agrar, cu o funcţie predominant augurală, pluguşorul practicat tradiţional în Ajunul Anului Nou, în seara şi în noaptea de Revelion, fusese anexat uriaşei maşinării a propagandei, prilejuind reiterarea, într-un cadru folcloric, a uzatelor urări adresate zilnic „conducătorului iubit".

Documentul a fost întocmit, oarecum atipic[12], în 4 decembrie 1989 şi reproduce aproape integral planul de măsuri din anul precedent, plan datat 24 decembrie 1988. Potrivit acestuia, asigurarea „desfăşurării în condiţii ireproşabile" a „pluguşorului" necesita participarea de forţe provenind de la Direcţia a V-a a D.S.S.-ului, ofiţeri de securitate de la Inspectoratul Municipiului Bucureşti, ofiţeri şi subofiţeri de la Miliţia Pază şi Ordine, un echipaj U.S.L.A., un echipaj antiterorism al Comandamentului Trupelor de Securitate, un echipaj de pompieri. Acţiunea era supravegheată şi de şase lunetişti.

Lectura acestui document poate suscita numeroase întrebări legate de criza legitimităţii regimului comunist şi a liderului său din ultimii ani ai deceniului nouă, criză înţeleasă în sensul în care „cel guvernat, fie că este supus, fie că este cetăţean, nu se mai regăseşte în sistemul instituţional cu care până atunci se identificase mai mult sau mai puţin făţiş"[13]. De asemenea, poate reprezenta un punct de plecare a condiţiilor în care s-a declanşat revolta populară din 22

---

[10] În ziua de 30 martie 1981, John Hinckley l-a împuşcat pe Ronald Reagan, sperând că, astfel, va atrage simpatia unei actriţe celebre.

[11] Papa Ioan Paul al II-lea a fost împuşcat de cetăţeanul turc Ali Agca în data de 13 mai 1981, în acţiune fiind implicate, se pare, serviciile secrete bulgare şi sovietice.

[12] Planul similar din anul 1988 fusese întocmit în 25 decembrie.

[13] Raoul Girardet, *Mituri şi mitologii politice*, Iaşi, Institutul European, 1997, p. 68.

decembrie 1989. Dacă pentru o manifestaţie la care era estimată participarea a cca. 5.000 de persoane erau mobilizate astfel de forţe, care a fost dispozitivul de securitate şi gardă din 22 decembrie? De ce acesta nu a ripostat în nici un fel? În cine au tras, ulterior, temuţii lunetişti, având în vedere că liderii „revoltei” au ieşit nevătămaţi din vâltoarea evenimentelor?

Nu în ultimul rând, un astfel de document suscită inevitabile comparaţii cu terifiantele desfăşurări de forţe prilejuite în imediata contemporaneitate de diverse evenimente politice, deplasări sau vizite ale unei personalităţi politice sau ale alteia. Acţiunile contemporanilor ne arată că problema formulată de Machiavelli, în urmă cu cinci secole, în capitolul *Despre neîndurare şi milă şi dacă e mai bine să fii iubit decât temut sau, mai degrabă, temut decât iubit,* din lucrarea sa fundamentală *Principele*, se dovedeşte a fi insolubilă. De asemenea, desfăşurările actuale de forţe din preajma liderilor politici demonstrează că noii „principi” au rămas surzi la îndemnul gânditorului renascentist: „Singurul lucru pe care îl are de făcut [Principele] este acela de a se strădui să evite (…) ura supuşilor săi”.

Anexă

Ministerul de Interne — Secret
Departamentul Securităţii Statului — Exemplar unic
-Direcţia a V-a
Serviciul 8
Nr. D/_____din

Aprob,

Plan de măsuri
- pentru acţiunea „Pluguşorul - 89”

În scopul desfăşurării în condiţii ireproşabile a activităţilor ocazionate de participarea conducerii de partid şi de stat la această tradiţională sărbătoare, se vor lua următoarele măsuri:

-Întărirea dispozitivului de gardă, apărare şi intervenţie la sediul C.C. al P.C.R. conform prevederilor planului de securitate, gardă şi apărare, precum şi luarea unor măsuri de pază întărită la garda Consiliului de Stat al R.S.R.;

-Instruirea unui dispozitiv premergător pe timpul executării lucrărilor de pavoazare şi instalare a mijloacelor tehnice de transmisie RTV şi sonorizare (anexa nr. 1);

-Executarea unui control riguros al documentelor de acces în sediile C.C. al P.C.R. şi C.C. al U.T.C. şi intensificarea controlului asupra obiectelor şi materialelor care se introduc în aceste obiective;

-Realizarea unui dispozitiv exterior întărit la sediul C.C. al P.C.R. în Piaţa Palatului R.S.R. şi în interiorul sediului pe timpul acţiunii, în cooperare cu Inspectoratul municipiului Bucureşti al Ministerului de Interne;

-Descoperirea şi neutralizarea persoanelor bolnave mintal, precum şi a celor cu intenţii de penetrare a dispozitivului, concomitent cu luarea măsurilor de îndepărtare din preajma obiectivului,

-Interzicerea parcării sau staţionării autovehiculelor neautorizate în perimetrul sediului sau în imediata apropiere a acestuia;

-Supravegherea executării controlului tehnic de securitate şi genistic în Piaţa Palatului R.S.R., spaţiile verzi şi împrejurimile sediului C.C. al P.C.R.

A. Şeful dispozitivului:
B. Responsabilităţi şi efective necesare pentru dispozitivul de securitate şi gardă

1. Sectorul A – platoul din faţa intrării principale (cordon);
   - 10 ofiţeri (subofiţeri) din Serviciul gărzi;
   - 35 ofiţeri (subofiţeri) din unitate.

   Răspunde[14]:
2. Sectorul B – cordonul „B" – 7 ofiţeri (subofiţeri) Serv. gărzi;
   - punctul de control nr. 3 la intersecţia Str. Oneşti;
   - 1 ofiţer şef de sector din Serviciul gărzi;
   - 4 ofiţeri (subofiţeri) din Serviciul gărzi.

   Răspunde:
3. Sectorul C – cordonul „C" – 7 ofiţeri (subof.) Serv. gărzi;
   - punctele de control nr. 1 şi 2 de la Teatrul Ţăndărică şi Str. Intr. Ministerului;
   - 1 ofiţer şef de sector din Serviciul gărzi;
   - 6 ofiţeri (subofiţeri) din Serviciul gărzi.

   Răspunde:
4. Sectorul D – zona din spatele clădirii sediului C.C. al P.C.R. şi C.C. al U.T.C.
   - 1 ofiţer şef de sector din Serviciul gărzi;
   - 6 ofiţeri (subofiţeri) din I.M.B.

   Răspunde:
5. Însoţitori colindători
   -1 ofiţer şef de grupă din Serviciul gărzi
   -6 ofiţeri din Serviciul gărzi.

   Răspunde:
6. Dublarea intrărilor de acces în sediile C.C. al P.C.R. şi C.C. al UTC. (A, B, C, D, garaj, a posturilor interioare, cabinet 1, A1)
   -1 ofiţer (comandantul de gardă) din Serv. gărzi;
   -8 ofiţeri (subofiţeri) din garda C.C. al P.C.R.

   Răspunde:

[14] Potrivit practicilor Securităţii, documentul nu indică şi numele ofiţerilor responsabili, locul rămas liber în text fiind completat, de mână, cu puţină vreme înainte de desfăşurarea acţiunii, în funcţie de ultimele modificări intervenite în situaţia operativă.

7. Asigurare acces în sediul C.C. al P.C.R. pentru radioficare şi intrarea colindători pe la A 1 şi A2
   -1 ofiţer (ajutorul comandantului de gardă);
   -4 ofiţeri din garda C.C. al P.C.R.

   Răspunde:
8. Posturi observatori-lunetişti
   -1 ofiţer – sala de şedinţe et. II C.C. al P.C.R.;
   -1 subofiţer pe terasa „A";
   -1 subofiţer pe terasa „B";
   -1 subofiţer pe terasa „C";
   -1 ofiţer la Sala Florentină de la C.S.[15];
   -1 ofiţer la B.C.U.

   Răspunde:
9. Control acces bloc „Generala" (terasă, locatari, evidenţa populaţiei)
   -2 cadre dispuse în bloc.

   Răspunde:
10. Forţe de intervenţie:
   -un echipaj U.S.L.A.;
   -un echipaj antiterorist C.T.S.;
   -un pluton securitate din Unitatea 1 Securitate Bucureşti;
   -două grupe rezervă a câte 10 ofiţeri de securitate din I.M.B. şi 10 ofiţeri (subofiţeri) miliţie pază şi ordine dispuse în holurile B.C.U. şi blocul „Generala";
   -două echipaje miliţie pe maşini de intervenţie dispuse:
      -una în faţă la Ţăndărică
      -una pe Strada Boteanu;
   -un echipaj P.S.I. la sala plenarelor;
   -una maşină de intervenţie în faţă la Ţăndărică.
11. Total forţe participante:
   - ______ofiţeri (subofiţeri) din Serviciul gărzi;
   - ______ofiţeri (subofiţeri) din alte compartimente ale unităţii;
   - ______ofiţeri de securitate din I.M.B.;
   - ______ofiţeri (subofiţeri) miliţie pază şi ordine;
   - celelalte efective de la forţele de intervenţie.
12. Dispozitivul I.M.B. în Piaţa Gheorghe Gheorghiu-Dej cu următoarele misiuni:
   -Cordoanele pentru interzicerea pătrunderii persoanelor neavizate în cadrul grupurilor de spectatori (aproximativ___persoane);

[15] Consiliul de Stat îşi avea sediul în fostul Palat Regal situat pe Calea Victoriei vizavi de clădirea C.C. al P.C.R.

-Blocarea străzilor adiacente Pieţei Gh. Gheorghiu-Dej pentru interzicerea pătrunderii pietonilor, autoturismelor şi autovehiculelor;
-Alte măsuri privind păstrarea ordinii şi liniştii publice, precum şi prevenirea unor evenimente deosebite.

Răspunde: 1 ofiţer din cadrul I.M.B.

Realizarea dispozitivului conform planului elaborat de Inspectoratul Municipiului Bucureşti.

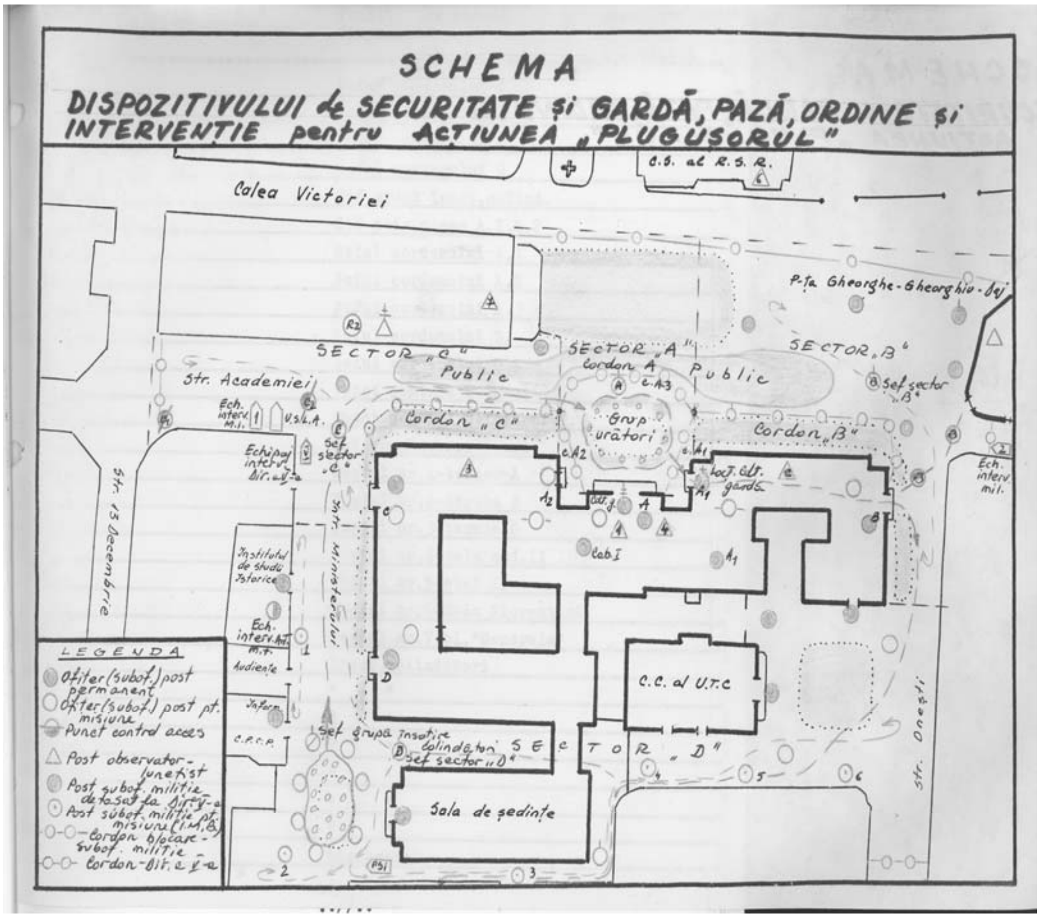
Realizarea dispozitivului pe data de________ora………..

NOTA: Cadrele Serviciului 1 şi ofiţerii însoţitori din Serviciul 2 se integrează în dispozitivul cordoanelor A1 şi A2, executând misiunile specifice ce le revin.

Şeful Serviciului,
Colonel
Nae Octavian

RM/BF/1 ex.
04.12.1989
RD.0249

A.C.N.S.A.S., fond M.Ap.N, Direcţia a V-a Securitate şi Gardă, dosar A18, f. 3-4.

SCHEMA
DISPOZITIVULUI de SECURITATE şi GARDĂ, PAZĂ, ORDINE şi INTERVENŢIE pentru ACŢIUNEA „PLUGUŞORUL"
C.S. al R.S.R.
Calea Victoriei
P-ţa Gheorghe-Gheorghiu-Dej
SECTOR „C"
SECTOR „A"
SECTOR „B"
Cordon A
Public
Public
Str. Academiei
Şef sector „B"
Grup urători
Cordon „C"
Cordon „B"
Şef sector „C"
Ech. interv. mil.
Str. 13 Decembrie
Str. Ministerului
Institutul de studii istorice
Cab. I
C.C. al U.T.C.
Sala de şedinţe
Şef grupă însoţire colindători
Şef sector „D"
SECTOR „D"
Str. Oneşti
LEGENDA
Ofiter (subof.) post permanent
Ofiter (subof.) post pt. misiune
Punct control acces
Post observator-lunetist
Post subof. miliţie detaşat la Dir. V-a
Post subof. miliţie pt. misiune (I.M.B.)
Cordon blocare-subof. miliţie
Cordon-Dir. a V-a

II. SUBIECTELE ŞI SUBIECȚII SECURITĂȚII

Mihai DEMETRIADE
Silviu B. MOLDOVAN

ION MITUCĂ, DE LA REZISTENȚĂ LA DIZIDENȚĂ

ION MITUCA FROM RESISTANCE TO DISSIDENCE

The study focuses upon aspects regarding Captain Mituca Ion's life and activity, the author of one of the first testimonies on the subject of Romanian prisons. The memoir, written in 1954, reflects facets of the detention and of the penal settlement where Mituca was imprisoned, the focus being upon the penal settlement organized at the plumb mine from Cavnic. The conditions from Cavnic, the extremely toxic environment, the unconcealed exterminating intention of the administration can be considered, most likely, the arguments of this choice. The text was meant to be transmitted to the West, more precisely to the Western media, but also to the officials of Romanian exile, in the hope to a possible intervention more than diplomatic in Romania. The memoir was also the pretext of Mituca's involvement into the espionage process alongside with Dinu Pillat in the famous frame-up against the intellectual elite, which started in the late 1959 until March 1960, when the sentence was pronounced.

Ion Mituca is one of those figures for whom the detention was a crucial experience, the term being essential for all his further experiences. The study tries to include the three phases of his successive detention in many Romanian prisons (the penal settlement Peninsula, Baia Sprie, Cavnic, Lugoj penitentiary, Aiud, Craiova penitentiary, the penal settlement Cernavoda etc.). We also tried to reconstruct the prison biography of this man, with his desperate and illusory attempts to believe that the intervention of the American army is hoveringly and with his stubbornness to act accordingly.

Ion Mituca is the embodiment of a consciousness, which refuses to surrender, leaving- with the price of more than 11 years of his life – an important testimony of the history of penitentiary systems in communist Romania.

Etichete: Ion Mitucă, rezistență, dizidență, colonii de muncă, memoriu, ONU, Aiud, Cavnic, Peninsula

Keywords: Ion Mitucă, resistance, dissidence, work colonies, memorial, UN, Aiud, Cavnic, Peninsula

Motto:

„Ce ştie burghezia noastră actuală[1] *de suferinţele îndurate de zeci de mii de oameni în cele 3 decenii de ruşine pentru această ţară? Cunoştea ea schingiuirile de la Canal, de la Aiud? Că oamenii îşi făceau necesităţile în gamele din care, apoi, deserveau «lumea la masă»? Când te apuci să povesteşti copiilor toate aceste zile triste, ei cred că e vorba de fapte ireale ce aparţin legendei*"[2].

Memoriul pe care-l publicăm în paginile următoare este unul din primele texte despre universul concentraţionar din România, redactat fiind în martie 1954. Textul, fără să posede mari calităţi stilistice, este un testimoniu brut, aproape clinic, asemenea unui reportaj de front, cuprinzând coloniile de muncă, închisorile şi penitenciarele prin care a trecut Ion Mitucă. Memoriul a fost de asemenea pretextul implicării lui Mitucă într-un proces de spionaj, alături de Dinu Pillat, în celebra înscenare judiciară instrumentată împotriva elitelor intelectuale, derulată de la finele lui 1959 până în luna martie 1960, atunci când a fost pronunţată sentinţa[3]. Deşi Mitucă a fost încarcerat în nu mai puţin de şase locuri de detenţie, memoriul se ocupă preferenţial cu descripţia coloniei de muncă organizate în mina de plumb de la Cavnic. Condiţiile de aici, mediul extrem de toxic, intenţia nedisimulat exterminatorie a administraţiei pot fi considerate, foarte probabil, argumentele acestei alegeri. Textul era destinat transmiterii în Occident, mai exact presei occidentale, dar şi oficialităţilor exilului românesc, în speranţa unei eventuale intervenţii mai mult decât diplomatice în România. Aşa se explică nuanţele uneori poate prea tuşate, deşi textul în sine nu suferă de cunoscuta retorică a suferinţei sau de autocompătimire, semne – din nefericire – destul de prezente în memorialistica carcerală. Textul trebuie judecat în funcţie de ceea ce şi-a propus să fie: un testimoniu brut al condiţiilor de detenţie dintr-o unitate de muncă

---

1 Fragmentul provine dintr-o discuţie din prima parte a anilor '80 a lui Ion Mitucă cu un informator, care o şi reproduce. „Burghezia" nu este decât o expresie ironică, denotând noua clasă a partidului şi protejaţilor acestuia, care au uzurpat, de pe poziţii ideologice clasiale, funcţiile fostei clase burgheze. Într-un mod deloc întâmplător, noua semantizare a termenului este un produs din interiorul lumii comuniste, aparţinându-i lui Milovan Djilas, care l-a şi introdus în discursul politologic în urma apariţiei lucrării sale din 1957, *The New Class: An Analysis of the Communist System*. În analiza lui Djilas, nomenclatura de partid devine o clasă de sine stătătoare, conştientă de sine, iniţiind în interiorul regimurilor comuniste politici de industrializare agresivă, ca mijloc de asigurare a autonomiei. După certificarea acestei independenţe, noua clasă încurajează controlat libertăţile, dispunând de un veritabil sistem de privilegii. Djilas demitizează, de asemenea, iluzia egalitaristă sub care se adăposteşte ideologia partidelor comuniste şi sub imperativele/comandamentele căreia se exercită puterea elitelor acestora.

2 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 4, f. 185.

3 Procesul aşa-numitului lot Noica-Pillat s-a desfăşurat la Bucureşti, între 24 şi 26 februarie 1960, cei implicaţi fiind condamnaţi prin sentinţa nr. 24/1 martie1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a 2-a Militare (vezi *Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al.O. Teodoreanu etc.*, redactor coordonator Mihai Giugariu, Bucureşti, Ed. Vremea, 1996, pp. 432-519 – în continuare, se va cita *Prigoana…*).

forţată din România comunistă, menit difuzării în Occident. Este de înţeles, astfel, maniera neconcesivă şi dură a descripţiilor.

Memoriul debutează cu descrierea coloniei de muncă de la Cavnic (Formaţiunea 0979 Cavnic), organizată la mina cu acelaşi nume situată în judeţul Maramureş, la 30 de km de Baia Mare. Colonia, înfiinţată în 10 decembrie 1952 şi populată prin transferul unui număr mare de deţinuţi de la Baia Sprie[4], a fost una din cele mai dure locaţii de muncă forţată, menită mai degrabă exterminării deţinuţilor decât premisei „reeducării prin muncă", aşa cum afirmau oficialii coloniei. De la înfiinţare până în 1953 comandantul coloniei a fost locotenent-major Dumitru Scripa[5], urmat fiind de locotenent colonelul Ion Slobodă, care va fi înlocuit în 1954 de locotenentul Vasile Tudoran[6]. Comandant al producţiei era plutonierul Şeremet, găgăuz de origine[7], poreclit de deţinuţi Tămâie.

Un tablou suficient de veridic privind pe autorul acestui text îl găsim în cea mai echilibrată frescă a închisorilor din România, anume lucrarea *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, aparţinând lui Ion Ioanid. Acesta ajunsese la Cavnic la câteva luni după înfiinţarea coloniei, fiind transferat de la Jilava. Aici este luat în primire de căpitanul Mitucă: „Aşa s-a făcut că auzindu-mi numele strigat, a venit la mine un deţinut să mă întrebe dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Era căpitanul de artilerie Ion Mitucă şi el din Mehedinţi. Era foarte slab, dar plin de vioiciune şi optimism. (…) M-a luat imediat sub protecţia lui (…). Tot el mi-a spus să nu mă las înşelat de primele aparenţe, că intenţiile Securităţii faţă de noi erau aceleaşi, că pentru moment eram supraalimentaţi ca să fim buni de muncă, dar că mai târziu, încetul cu încetul, tratamentul va deveni tot mai prost. Avea experienţa celor petrecute la Baia Sprie. Mitucă era convins că scopul Securităţii era lichidarea noastră, fie prin munci extenuante, fie prin înfometare, după cum o permitea locul de detenţie sau situaţia politică internaţională a momentului. Cum însă era tot aşa de convins că americanii ne vor elibera în curând, datoria noastră e să încercăm să rezistăm, să ne menajăm forţele, să chiulim cât putem de la muncă pentru a ne economisi puterile şi să ne ţinem cât mai bine informaţi despre situaţia internaţională. Fiind bine informaţi, vom putea

---

[4] Este vorba de un lot de 150 de deţinuţi, după estimările lui Ion Ioanid, (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, Bucureşti 1991, vol. I, p. 64). Lagărele speciale de la Baia Sprie şi Valea Nistrului au fost înfiinţate în luna septembrie 1950. De la Baia Sprie au fost expediate, la un interval de câteva luni, două loturi, primul în ianuarie, celălalt în martie 1953. Primul lot a cuprins un număr de 60 de deţinuţi, printre care Virgil Negescu, Nicolae (Puiu) Calleya, doctorii Miltiade Ionescu şi Paul Iovănescu, Ion Ioanid, Ducu Ciocâlteu, Titi Coşereanu, George Sarry, Matei Dumitrescu, Paul Iordănescu, Simion Cojocaru, Ion Cojocaru, Ion Brânzaru, Gheorghe Brânzaru, Romeo Sneidero, Dan Cernovodeanu, M. Caranica, Mircea Vueric, Titi Spânu (Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 247). Alături de cele două loturi provenind de la Baia Sprie a mai fost adus un lot de deţinuţi de la penitenciarul Jilava.

[5] Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România, 1940-1962*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001, p. 46.

[6] Andrei Muraru – coordonator, Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 391 (în continuare, se va cita *Dicţionarul penitenciarelor…*).

[7] Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, Bucureşti 1991, vol. I, p. 65.

eventual scăpa cu viaţă în momentul cel mai critic, atunci când vor intra trupele aliate şi când s-ar putea ca Securitatea să ne împuşte pe toţi. În virtutea acestei teorii, Mitucă devenise unul din cei mai mari vânători de ştiri, pe care l-am cunoscut în puşcărie"[8].

Ion Gh. Mitucă se naşte la 28 august 1919 în comuna Vlădaia, sat Scorila, judeţul Mehedinţi. Provine dintr-o familie numeroasă, având patru surori[9] şi trei fraţi[10]. Tatăl, Gheorghe Mitucă, a fost deputat din partea P.N.Ţ. şi un prieten intim al lui Mihalache[11]. Mitucă se va înscrie, la rându-i, în P.N.Ţ. în 1945. Din 1926 urmează cursurile şcolii elementare din comună, până în 1931, absolvind patru clase. Începând cu toamna lui 1931 până în 1939 a urmat Liceul Militar „Mihai Viteazu" din Târgu Mureş. Anii petrecuţi acolo sunt consideraţi de Mitucă drept „cei mai frumoşi ani ai vieţii mele"[12]. După terminarea liceului a intrat ca elev al Şcolii de Ofiţeri de Artilerie din Timişoara, absolvind-o în 1941 cu gradul de sublocotenent, terminând ca şef de promoţie. În 1941 s-a căsătorit cu Zoia Colojoară cu care va avea doi copii, Ion şi Carmen, un mariaj care – date fiind accidentele biografice pe care le-a traversat – nu va ţine decât cinci ani. Se va recăsători în 1965, după eliberarea din ultima detenţie. Ion Mitucă şi-a câştigat gradul militar în război. Astfel, pleacă pe front în 1941 cu Regimentul nr. 37 Artilerie Turnu Severin de unde se

---

[8] *Ibidem*, p. 66.

[9] Elena, căsătorită Mocioalcă, Janeta, căsătorită Fota, Angela, căsătorită Lupuleţ şi Veronica, căsătorită Angelescu.

[10] Mircea, Vasile şi Gheorghe.

[11] Ion Mihalache, născut în 18 februarie 1882 în comuna Topoloveni, jud. Argeş; învăţător; vicepreşedinte al P.N.Ţ., deputat în 10 legislaturi, începând din 1919; a înfiinţat Partidul Ţărănesc din vechiul regat împreună cu Milan Berbecaru şi D. Căpăţâneanu, partid care în 1926 va fuziona cu Partidul Naţional din Ardeal, condus de Iuliu Maniu; noul partid rezultat, Partidul Naţional Ţărănesc va fi condus de Maniu ca preşedinte şi de Mihalache în calitate de vicepreşedinte; din 1933 devine preşedinte al P.N.Ţ., funcţie pe care o va ocupa până în 1938, când Carol al II-lea va desfiinţa partidele parlamentare; ministru de interne în guvernele conduse de Mironescu şi Vaida Voevod; după 1940 va participa ca voluntar pe frontul de răsărit; a fost arestat la 14 iulie 1947 în apropierea comunei Tămădău, printr-o înscenare operată de Securitate, alături de Nicolae Penescu, Nicolae Carandino etc; acuzat că ar fi avut legături cu spionajul american prin ofiţerii Hall şi Hamilton, care ar fi fost în legătură cu Victor Rădulescu Pogoneanu; de asemenea a fost acuzat că prin înfiinţarea Cercului Profesional Militar ar fi încercat organizarea unor unităţi armate menite realizării unei lovituri de stat; după arestarea la Tămădău a fost condamnat de Tribunalul Militar al regiunii a II-a Militare Bucureşti, Secţia I-a, prin Sentinţa nr. 1.988 din 29 octombrie 1947 la 10 ani temniţă grea şi 5 ani degradare civilă, pentru crima de complot în scop de trădare şi de insurecţie armată, 10 ani detenţie riguroasă şi 5 ani degradare civilă pentru crimă de complot în scop de surpare a ordinii constituţionale şi de răzvrătire, muncă silnică pe viaţă transformată în temniţă grea pe viaţă, (având vârsta de 65 de ani la arestare) pentru crimă de înaltă trădare, 12 ani detenţia simplă pentru tentativa de surpare a ordinii constituţionale, 10 ani detenţie riguroasă şi 5 ani degradare civilă pentru crima de răzvrătire, 25 ani muncă silnică, transformată în temniţă grea şi 10 ani degradare civilă, pentru crima de insurecţie armată, 12 ani închisoare corecţională, pentru delictul de încercare de trecere frauduloasă a frontierei, precum şi confiscarea totală a averii; va fi ţinut la izolare în penitenciarele Galaţi, Sighet şi Râmnicu Sărat, unde va şi muri în 6 martie 1963.

[12] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 5, f. 81.

întoarce în 1944, perioadă în care va fi înaintat până la gradul de căpitan. Participă la luptele de pe frontul sovietic, în Crimeea (Kerci[13]) şi Caucaz (Azov), fiind decorat cu ordinul „Mihai Viteazu", clasa a III-a[14] şi cu „Crucea de fier", clasa I şi a II-a[15]. Începând cu toamna anului 1944 participă la lupte şi pe frontul apusean, în Cehoslovacia şi Ungaria, cu Regimentul nr. 42 Artilerie Lugoj, până la terminarea războiului. Din iunie 1945 până în noiembrie 1945 va fi angajat la Centrul de instrucţie Cincu Mare din Făgăraş, iar în următorii doi ani va lucra în cadrul aceluiaşi regiment, în calitate de comandant de baterie (după 1945, regimentul va fi redenumit Regimentul nr. 14 Artilerie). A fost pus în cadru disponibil la finele anului 1947[16], moment în care se mută la Mehadia, regiunea Timişoara, localitatea de rezidenţă a socrilor săi.

Istoria memoriului pe care-l publicăm în paginile următoare începe în luna iulie 1948, atunci când Mitucă se va întâlni cu Constantin Răutu[17], ziarist şi membru în comitetul de conducere al P.N.Ţ. Maniu din Mehedinţi. Este momentul în care ia naştere ideea unei organizaţii menite să contribuie, „la momentul decisiv", la eliberarea ţării de forţele sovietice şi reinstaurarea vechilor partide politice la conducerea României. Intenţia se înscrie în valul rezistenţei armate din

---

[13] Este vorba despre contextul bătăliei de la Sevastopol (30 octombrie 1941 – 4 iulie 1942) dintre forţele Axei şi cele ale Uniunii Sovietice. Alături de Divizia 46 de infanterie germană, condusă de Hans Graf von Sponeck, o divizie română de infanterie a contribuit la respingerea încercării sovieticilor de a ocupa poziţii cheie în strâmtoarea Kerci la începutul lui aprilie 1942.

[14] Pentru acest merit a fost împroprietărit cu 5 hectare de teren în comuna Partiş, regiunea Timişoara, chiar lângă frontiera cu Iugoslavia.

[15] Despre faptele de arme ale lui Mitucă, informaţiile sunt destul de lacunare. O descripţie indirectă am găsit-o într-o discuţie dintre socrul acestuia şi informatorul „Sergiu Panait", care o reproduce. Întrebat de agent cum îşi explică arestarea şi condamnarea lui Mitucă, acesta va răspunde: „N-au avut nici un motiv dragă domnule, însă trebuia să i se întâmple, deoarece el a fost un ofiţer distins, şi pe frontul contra ruşilor a fost decorat de germani cu cele mai mari şi distinse decoraţii, între care şi vulturul albastru, deoarece, ori de câte ori nu se putea cuceri o cazemată sau vreun punct întărit îl chemau pe el şi imediat îşi aranja tragerea şi distrugea totul. Ce să-i faci? Şi-a făcut datoria către ţară, fiindcă aşa s-a comportat şi pe frontul de vest şi poate că şi în viitor îl vor chema să facă la fel" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 263). Referinţe privind decorarea cu ordinele militare amintite există în mai multe locuri în dosarul fond Informativ nr. 209.492, în rapoartele pe care ofiţerii de Securitate i le făceau fostului căpitan, citând diverse evidenţe militare.

[16] La finele anului 1946, prin ordinul nr. 10/3111-S/1946, aproximativ 10.000 de ofiţeri de carieră au fost trecuţi în cadru disponibil. Erau acei ofiţeri care luaseră parte la luptele de pe frontul de Est, împotriva Uniunii Sovietice, consideraţi un pericol pentru proaspăt instalata putere de la Bucureşti (vezi, pentru aceste evoluţii Florin Şperlea, *De la armata regală la armata populară. Sovietizarea armatei române (1948-1955)*, Bucureşti, Ed. Ziua, 2003, 334 p.).

[17] Constantin Răutu a fost considerat de Securitate unul dintre iniţiatorii „M.N.R.", alături de Ion Mitucă. Născut în 3 noiembrie 1907 în comuna Podul Gros, judeţul Mehedinţi, îşi satisface serviciul militar la Regimentul 94 infanterie din Orşova pe care-l va părăsi cu gradul de căpitan în rezervă; studii la Academia Comercială; fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc din judeţul Mehedinţi; ziarist. Într-o declaraţie pe care o dă Securităţii în anchetă, declara că l-ar fi cunoscut pe Ion Mitucă în iulie 1948, împreună cu care a pus bazele M.N.R.

Munţii Banatului, organizată începând cu 1947, pe de o parte de avocatul Spiru Blănaru din Caransebeş (originar din Bucovina de Nord), pe de alta de comandorul Petru Domăşneanu din Băile Herculane. Multe din referinţele Securităţii de mai târziu, din anchetă, vădesc intenţia de conexare a organizaţiei lui Mitucă cu mişcările de partizani din zona Banatului. În ciuda acestor încercări, legăturile bănuite nu se vor confirma. Între primele discuţii în jurul acestei organizaţii şi arestarea lui Mitucă nu au fost decât două luni, mult prea puţin pentru articularea unor contacte cu grupările de rezistenţă.

La amintita întâlnire, Răutu îi comunica lui Mitucă faptul că „prevede un viitor conflict în jurul datei de 23 august 1948 între U.R.S.S. şi statele apusene" şi – bazându-se pe aceste lucruri – îi propune ca „în această fază de mare importanţă strategică, să încercăm să punem bazele unei mişcări subversive, cu denumirea «Mişcarea Naţională de Rezistenţă», care să acţioneze în cazul unui viitor conflict, asupra liniilor de comunicaţie"[18]. Tiparul organizaţiei va fi creionat în textul unui manifest redactat de Răutu, precizându-i identitatea şi obiectivele. Textul manifestului constituia, în ochii Securităţii, un veritabil „program" de acţiune al organizaţiei. Prima misiune discutată cu Răutu a fost cea privind găsirea unei locaţii unde s-ar putea instala un post de emisie-recepţie. Zona de acţiune ce-i fusese repartizată lui Mitucă era delimitată de comunele Mehadia, Plugova, Bolvaşnita, Toplet, Teregova, Domaşnea, Iablaniţa şi Pecinişca. Sarcina consta în găsirea, în toate aceste comune, a unui om de încredere, prin intermediul căruia, treptat, să fie lărgită baza organizaţiei, prin recrutări succesive. Aceştia vor fi găsiţi pe rând în persoana învăţătorului Ion Cumpănaşu din Plugova, învăţătorului Miron Stoica din Mehadia, învăţătorului Emil Constantinescu din Toplet, a lui Rudolf Cristin din Bolvaşnita, Valeriu Belba din Pecinişca, învăţătorul Ştefan Popa din Mehadia şi Teodor Păun, electrician din Mehadia[19]. Toţi aceştia vor fi informaţi despre încercarea organizării unei forme de rezistenţă, fiind puşi la curent cu scopurile mişcării şi primele măsuri preconizate. Principala problemă pe care o vor semnala cu toţii va fi absenţa armamentului şi a muniţiei. Decizia lui Mitucă a fost ca fiecare, în măsura propriilor posibilităţi, să-şi facă rost de arme. Singurul care poseda la acea vreme o puşcă mitralieră şi un pistol era Valeriu Belba. Bazându-şi rapoartele pe notele informative transmise de diversele surse strecurate în anturajul lui Mitucă, Inspectoratul Regional de Siguranţă Timişoara[20] informa la 2 august 1948 Serviciul I al Direcţiunii Generale a Siguranţei Statului[21], despre existenţa a 16 kg de dinamită pe care membrii organizaţiei ar fi fost pregătiţi să le folosească pentru dinamitarea podului C.F.R. din zona Iablaniţa. Aceeaşi adresă notifica o presupusă implicare a Consulatului american din Bucureşti în coordonarea acestor acţiuni, gândite a fi sub comanda unică a generalului Radu Corne, „care operează în munţii Neamţului şi Vrancei".

[18] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 111.

[19] Alături de aceştia, în lot va fi acuzat şi Nicolae Trapcea, pentru nedenunţare, fiind bănuit că ar fi ştiut de cumpărarea şi deţinerea unei cantităţi de explozibil de către Cristian Rudolf (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. Iv, 110). Informaţia nu va putea fi confirmată niciodată.

[20] Ancheta era coordonată de inspectorul regional de Siguranţă, locotenent-colonelul Ambruş Coloman, şi de şeful Serviciului de Siguranţă, chestor Moiş Aurel.

[21] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 2.

Informatorul care furnizase aceste date afirma de asemenea: „Căpitanul Mitucă posedă 10 pistoale mitralieră, pansamente şi un aparat T.F.F., plus muniţie" şi că acesta „aşteaptă să-i pună la dispoziţie Consulatul American suma de câteva milioane de lei pentru a putea lucra mai bine"[22]. Direcţia Regională a Securităţii Poporului Timişoara va raporta la finele lunii aprilie 1949 către D.G.S.P. Bucureşti[23], că nici una din aceste afirmaţii nu are suport real.

La două săptămâni de la iniţierea acestor discuţii, Răutu redactează un manifest pe care i-l comunică lui Mitucă în jurul datei de 1 august 1948, pentru a fi multiplicat şi distribuit. O primă formă a acestuia, intitulat „Fraţi Români!"[24], purtând în antet numele emitentului („Rezistenţa") şi titlul *Organ al Mişcării Naţionale de Rezistenţă* (nr. 38[25] din iulie 1948), va fi difuzat pe 3 august 1948 în trenul rapid Lugoj-Deva ce trecea prin gara Teregova. Manifestul a fost găsit întâmplător de un acar în gara Deva şi predat organelor de Siguranţă la 4 august 1948. Un alt exemplar al aceluiaşi manifest va fi predat unui copil „de un necunoscut", în preajma comunei Armeniş la 6 august şi descoperit pe 10 august de şeful postului de jandarmi al comunei Mehadia.

Prima formă a manifestului va fi bătută la maşină de învăţătorul Ştefan Popa[26] în 10 exemplare. Mitucă, la finele lunii august, va rescrie rezumând manifestul[27] pe care-l va preda aceluiaşi învăţător pentru multiplicare. Acesta va reuşi să transcrie doar trei exemplare, unul din ele ducându-l la Securitate. Un alt învăţător, Miron Stoica[28], va fi şi el implicat în procedura de multiplicare. A doua variantă a manifestului[29], intitulat „Deşteaptă-te române!"[30], purtând în antet

---

[22] *Ibidem*, f. 2.

[23] *Ibidem*, f. 44.

[24] Vezi anexa nr. 1.

[25] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 35.

[26] Ştefan Popa, deşi a copiat manifestul lui Mitucă, singura probă în acest dosar nu va fi nici arestat, nici anchetat în cadrul acestui lot. Totuşi, implicarea lui în acţiune este explicată într-un raport al Securităţii Timişoara din 19 septembrie 1948 către D.G.S.P. Bucureşti: „În ziua de 29 august 1948, căpitanul Mitucă a însărcinat pe agentul nostru, care face şi el parte din acea organizaţie, de a copia un manifest în şase exemplare, deoarece de la Comitet s-a trimis un număr de numai 20 exemplare şi acestea de a fi multiplicate numai în 6 exemplare. S-au dat instrucţiuni informatorului să copieze un exemplar mai mult, care exemplar a fost apoi predat organelor noastre şi care se înaintează alăturat în copie, manifest intitulat «Deşteaptă-te române!»" (*Ibidem*, f. 9). Erorile de topică aparţin documentului.

[27] A doua formă a manifestului va purta numele „Deşteaptă-te Române!", având în antet Mişcarea Naţională de Rezistenţă, Nr. 29/23 august 1948, manifestul fiind semnat „general Gheorghe Românul".

[28] Miron Stoica, născut în 5 septembrie 1908 în comuna Racoviţa, judeţul Sibiu, învăţător va fi acuzat şi el în procesul intentat lui Mitucă, fiind considerat „membru în organizaţia M.N.R.". El va declara în anchetă: „În luna iulie 1948 mi-a trimis [Mitucă, n.n.] un manifest printr-o carte pe care a împrumutat-o soţia mea, manifestul fiind intitulat «Deşteaptă-te române!», având scris într-un colţ «Mişcarea Naţională de Rezistenţă», iar în colţul celălalt «Citiţi, copiaţi, transmiteţi!»"(*Ibidem*, f. 84).

[29] Manifestul fusese găsit de Securitate, aşa cum aflăm dintr-o adresă a Inspectoratului Regional de Siguranţă Sibiu, Serviciul 1, Biroul 1/E, din 30 august 1948, către Direcţia Generală a Siguranţei Statului, Direcţia I, Serviciul 1, Bucureşti: „(…) avem onoarea de a vă înainta în original un manifest care a fost găsit între şinele trenului din staţia C.F.R. Deva. Credem că acest manifest a fost aruncat din tren de vreun individ care făcea parte din acea organizaţie, în timp ce trecea prin oraşul Deva, în scop de colportaj. Am

aceeaşi titulatură „Mişcarea Naţională de Rezistenţă" nr. 39[31] va fi predată Securităţii de o sursă[32] în 29 august 1948. Acesta reuşise să dactilografieze un singur exemplar, originalul fiind ars de Mitucă în momentul arestării.

Securitatea Timişoara va demara imediat o anchetă, coordonată de colonelul Coloman Ambruş şi maiorul Aurel Moiş[33]. Într-o adresă din 19 septembrie 1948 (exact ziua arestării lui Mitucă), a D.R.S.P. Timişoara către D.G.S.P., se susţinea că, în urma acţiunii informative întreprinse, Mitucă ar activa în „Organizaţia subversivă a ofiţerilor deblocaţi", specificând că acesta spusese unui informator al Securităţii că este vorba despre „Mişcarea Naţională de Rezistenţă"[34], bănuită cu sediul în judeţul Muscel. Nu este foarte clar cât adevăr putem decela din aceste identificări. Că cel puţin manifestele poartă în antet denumirea „M.N.R." este cert, ceea ce nu dovedeşte neapărat că Mitucă ar fi intrat în legătură cu cei care vehiculau această idee în România acelor ani, în ideea „creării de acte diversioniste în spatele frontului"[35], cum cu multă largheţe întregea tabloul Securitatea. Este cel mai probabil vorba, în textul manifestului, despre intenţia unei identificări, menită să confere notorietate şi să coaguleze eventualele simpatii printr-un plus de solidaritate. De cealaltă parte Securitatea era direct interesată în asocierea căpitanului Ion Mitucă cu „M.N.R.", reuşind prin asta să constituie un fond acuzator agravant, prin coroborarea cu o formă organizată şi subversivă de luptă împotriva regimului. Din declaraţiile pe care le va da la Securitate, după momentul arestării din 19 septembrie 1948, rezultă mai degrabă că Mitucă intenţionase să organizeze o formă de rezistenţă iniţial de sine stătătoare, din considerente de asigurare a conspirativităţii, fără să-şi coordoneze acţiunile cu alte grupări de „partizani".

---

dat ordin Serviciului Jud. de Sig. Deva să intensifice acţiunea informativă pentru identificarea autorului". Semnează inspector de Siguranţă Gh. Crăciun şi şeful biroului, Moldor L. (*Ibidem*, f. 8). Într-o altă adresă a D.R.S.P. Sibiu din 10 decembrie 1948 către D.G.S.P. Bucureşti se spune: „La ordinul dv. nr. 116/39.319 din 8 octombrie 1948 avem onoarea a vă raporta că din investigaţiunile făcute s-a constatat că manifestul în cauză a fost găsit de către gardianul public Nenţiu Traian, cu serviciul în gara Deva, dimineaţa pe la orele 4, când îşi făcea rondul, între şinele liniei C.F.R. şi era împăturită în patru, iar pe verso era scris numele Weiss Beniamin". Adresa e semnată de lt. col. Gh. Crăciun şi de sublocotenentul I. Cleju (*Ibidem*, f. 21).

[30] Vezi anexa nr. 2.

[31] *Ibidem*, f. 6.

[32] Vezi în acest sens nota nr. 26.

[33] Ambruş Coloman, la data respectivă, era inspector regional de Siguranţă în cadrul Inspectoratului Regional de Siguranţă Timişoara, Biroul 1, Secţia a 3-a. Aurel Moiş era în august 1948 chestor, fiind şeful Serviciului de Siguranţă Timişoara.

[34] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 9. Securitatea era tentată să pună în legătură „M.N.R."-ul lui Mitucă cu „Mişcarea Naţională de Rezistenţă", organizaţia condusă de generalul Aldea. Confuzia era deliberată, menită fiind coroborării în anchetă cu acţiunile de urmărire şi anchetele desfăşurate pe numele celor ce activau în Mişcarea Naţională de Rezistenţă. La fel se explică şi încercările, abandonate ulterior din lipsă de probe, de a-l pune în relaţie cu diferite grupări de partizani din zonă.

[35] *Ibidem*, f. 13.

În aceeaşi logică reducţionistă, Securitatea îl acuză că ar fi „pus bazele unei organizaţii subversive” denumite „Comandamentul Detaşamentului Cerna”[36], care ar îngloba teritoriul de sud al judeţului Severin, plus valea Globul Craiovei, până la Bozovici. Organizaţia era, pe rând, acuzată de: „1. o activitate de instruire şi înarmare a elementelor din munţi; 2. o activitate de propagandă, de recrutare de membrii şi de achiziţionare de fonduri şi muniţii”[37]. Într-un raport a regionalei de Siguranţă Timişoara din 2 august 1948[38], adresat D.G.S.S., se preciza că misiunea organizaţiei pe care o iniţiase Mitucă ar fi fost „să primească paraşutişti americani, în momentul lansării, ferindu-i de atacul comuniştilor (…). Să pună mâna pe telefoane, poştă şi gară, să arunce în aer podul C.F.R. dintre tunelele de la Iablaniţa, în care scop se spune ca ar poseda cantitatea de 16 kg de dinamită. Să pună mâna pe Porţile de Fier, în care scop ar fi luat contact cu un ofiţer comandant al Companiei de grăniceri Orşova, şi care ar fi acceptat acest lucru”[39]. Activitatea organizaţiei era „conspirativă”, „legătura fiind asigurată de persoane de încredere, din satele din apropierea grupelor din munţi”[40]. Afirmaţiile nu aveau suport real, ele bazându-se doar pe notele confuze ale informatorilor. Totuşi, este adevărat că unele accente războinice din manifestele descoperite, erau în măsură să direcţioneze strădania autorităţilor către descoperirea eventualelor tentative de a cultiva teroarea în rândul lor. Astfel, manifestul *Fraţi Români!* (datat iulie 1948) clama intenţia de a distruge „tunelurile şi podurile de pe Valea Prahovei, Oltului, Jiului şi din Banat şi de oriunde se întrerupe legătura cu Bucureştiul şi ţările vecine” (anexa nr. 1). Într-o tonalitate chiar mai belicoasă, cel de-al doilea manifest, *Deşteaptă-te Române* (august 1948) prescria „Aruncări de sedii comuniste, poduri, tuneluri, ciocniri de trenuri, tăieri de linii telefonice, incendieri de magazii cu grâu furat pentru rezervele de război ale Rusiei” (anexa nr. 2). Având în vedere contextul cu totul special în care aveau loc evenimentele, apreciem că nu era vorba despre intenţii reale, ci de o tactică menită să panicheze guvernul comunist, pe de o parte, respectiv să ridice nivelul de speranţă al rezistenţei pasive în care se angajaseră majoritatea cetăţenilor, pe de alta. Intenţia de a face ca organizaţia aflată în spatele manifestelor să pară mult mai puternică decât era în realitate reiese, cu claritate, atât din „remarcarea” „acţiunilor detaşamentului Piatra Neamţ şi Domaşnea - Cornea” (cu mesajul implicat, dar fals, că era vorba de atentate de amploare – vezi anexa nr. 2), cât şi din numerotarea fantezistă a manifestelor (nr. 38, respectiv 39). Este de remarcat şi faptul că în cadrul proceselor „tip M.N.R.”, diversele loturi au fost acuzate, relativ des, de pregătirea unor atentate teroriste de amploare, acuzaţiile neavând fundament real, însă fiind menite să atragă de partea guvernanţilor simpatia majorităţii populaţiei. De pildă, membrii lotului „Popp-Bujoiu” au fost acuzaţi, printre altele, de tentativa de aruncare în aer a sediului parlamentului comunist, din Dealul Patriarhiei. În ciuda recunoaşterii de către

[36] „Cerna” era de fapt numele munţilor unde era prezumat a exista „comandamentului unic” al organizaţiei M.N.R. care coordona, în optica Securităţii, grupurile de partizani situate pe teritoriul de sud al judeţului Severin, de la Cornerova până la Orşova.

[37] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 22.

[38] *Ibidem*, f. 1.

[39] *Ibidem*.

[40] *Ibidem*.

George Manu, atât în anchetă[41], cât şi în interogatoriul din instanţă[42], în stadiul actual al cercetărilor, cel puţin, putem concluziona, fără nici un fel de rezervă, că aşa-zisul plan de aruncare în aer a sediului M.A.N. a fost o născocire a organelor de anchetă, care prin metode forte, i-au determinat pe unii acuzaţi să-şi „recunoască" aceste intenţii de natură criminală[43]. De ce a fost, totuşi, nevoie ca (după unele ezitări, cum s-a văzut) să fie reţinut şi acest cap de acuzare? Cu siguranţă, din motive propagandistice: una din căile cele mai sigure de succes în tentativa de a capta bunăvoinţa opiniei publice şi a canaliza spiritul de revoltă împotriva „bandei de sabotori" era tocmai cel de a atribui acestuia planuri de o violenţă extremă şi cu efecte nelimitate. Or, aruncarea în aer a Palatului din Dealul Patriarhiei era de natură atât de a distruge un monument de arhitectură românească, simbol al Capitalei, ci şi de a provoca un mare număr de victime nevinovate. În plus, mai exista un avantaj foarte important: opinia publică românească era încă traumatizată de bombardamentele aeriene teroriste, efectuate, în special în Bucureşti şi Valea Prahovei, atât de aviaţia aliată anglo-americană (în tot cursul anului 1944), cât şi de cea germană (în august 1944). Trebuie spus că autorităţile comuniste au jucat cu mult talent cartea umanitarismului, cel puţin în acest caz. De altfel, lotul Popp-Bujoiu nu a fost singurul în care au apărut asemenea inculpări. Într-o manieră foarte asemănătoare, componenţii lotului Mişcării Naţionale de Rezistenţă din Dobrogea, judecat în anul 1952, au fost acuzaţi de intenţia de a arunca în aer podul de la Cernavodă[44]. Nici această acuzaţie nu avea la bază un temei real, speculându-se aceleaşi modalităţi de a stimula revolta publică, de astă-dată prin agitarea pericolului de distrugere a unuia din cele mai importante obiective economice din ţară.

Securitatea suspiciona, de asemenea, legături ale organizaţiei cu un aşa-zis „comandament central" din Bucureşti, cu Consulatul american, dar şi cu „organizaţii similare din munţii Vrancei şi munţii Neamţului"[45]. Comandamentul nu fusese încă identificat când se realiza sinteza din care am citat (18 noiembrie 1948). Pe de altă parte exista bănuiala unor legături cu

---

[41] A.M.J., D.I.M., dosar nr. 14.900, vol. 1, ff. 428-434.

[42] Astfel, Manu declara că „am făcut calcule care se bazau pe o galerie de 300 metri cu scoaterea pământului, simulând o construcţie nouă pentru a nu atrage atenţia" (*Ibidem*, vol. 3, f. 92v.).

[43] În memoriile lui Nicolae Mărgineanu se relatează în amănunt perioadele de interes şi dezinteres ale anchetatorilor faţă de afacerea „palatul M.A.N.", când considerată vrednică de interes, când catalogată ca exagerată şi neverosimilă - N. Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori (Mărturii asupra unui veac zbuciumat)*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Voicu Lăscuş, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1991, *passim*. Pentru a nu mări prea mult dimensiunile prezentei lucrări, nu insistăm asupra acestui aspect.

[44] Vezi A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 815, *passim*. Povestea M.N.R. – Dobrogea este succint (prea succint) relatată în Antohe, Ion, *Răstigniri în România după Ialta*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1995, 504 p. (memorii difuzate în Occident, în anii `80). Istoria a rămas consemnată în încă cel puţin un manuscris, aparţinând lui Oprea Tărăban (membru, ca şi Antohe, al lotului M.N.R. – Dobrogea), a cărui existenţă am descoperit-o, cu ajutorul doamnei Rodica Băiaşu, după finalizarea prezentului studiu. De fapt, este vorba despre o copie a memoriilor pe care, din păcate, Oprea Tărăban (decedat în 1992, în urma unui infarct) le-a distrus, dezamăgit de faptul că n-a reuşit publicarea lor.

[45] *Ibidem*, f. 23.

Mişcarea Naţională de Rezistenţă a colonelului Uţă[46], legături pe care în aprilie 1949 Securitatea însăşi, în urma anchetelor, este nevoită să le infirme[47]. În aceeaşi logică a suspectării complotului general, rapoartele afirmă că Mitucă ar fi acceptat dirijarea organizaţiei din exil de către generalul Nicolae Rădescu, alături de un comitet compus din 10 persoane. Această acuzaţie este preluată din procesul lotului principal al Mişcării Naţionale de Rezistenţă (Popp-Bujoiu). Astfel, un număr de şase acuzaţi (Bujoiu[48], Mărgineanu[49], Gheorghiu[50], Balş[51], Macellariu[52] şi Bontilă"[53]) au format „«comitetul de conducere» al grupurilor subversive create de dânşii", însă doi ani mai târziu, după

---

[46] Colonelul Uţă (1891-1949) a fost într-adevăr implicat într-un proces cu denumirea „M.N.R.", ale cărui sentinţe au fost date de T.M.T. Timişoara în primul trimestru al anului 1950, fără însă ca numele său să figureze în acestea (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 71). În opinia lui Theodor Bărbulescu şi Liviu Ţăranu planurile colonelului Uţă „prevedeau extinderea controlului asupra teritoriului mai întâi la Banat, apoi prin contactul cu celelalte grupuri din munţi şi cu ajutorul democraţiilor occidentale s-ar fi încercat o mişcare de eliberare la scară naţională. Încercările în acest sens, făcute pe diverse canale, s-au izbit de refuzul conducătorilor unor astfel de grupări (de pildă, cazul legionarului Spiru Blănaru, care a respins orice propunere de acest fel, motivând persecuţia legionarilor de către colonelul Uţă în timpul cât fusese prefect)" - Theodor Bărbulescu, Liviu Ţăranu, *Din preliminariile rezistenţei armate anticomuniste. Cazul colonelului I. Uţă*, în *Experimentul Piteşti. Comunicări prezentate la Simpozionul „Experimentul Piteşti – Reeducarea prin tortură", ediţia a III-a, Piteşti, 26-28 septembrie 2003*, editor şi coordonator Ilie Popa, Fundaţia Culturală „Memoria", Filiala Argeş, Piteşti, 2005, p. 320). Este evident că de la aceste idei de unificare a grupurilor de rezistenţă şi până la integrarea lor efectivă într-o formă organizată sub denumirea „M.N.R." a existat o distanţă care nu a fost niciodată traversată. Denumirea M.N.R. pare a fi fost mult colportată de Securitate, după 1946, nefiind exclus ca diverse grupuri subversive s-o fi utilizat măcar dintr-un spirit mimetic.

[47] „Această organizaţie subversivă nu a avut nimic comun cu banda colonelului Uţă", scrie într-o adresă a regionalei de securitate Timişoara către D.G.S.P. Bucureşti din 27 aprilie 1949 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 44).

[48] Ion (Ionel) Bujoiu, fost preşedinte al Societăţilor „Petroşani" şi „Lupeni".

[49] Reputat cercetător în domeniul psihologiei, ca şi Gheorghe Bontilă (vezi Cristina Anisescu, *Nicolae Mărgineanu – un psiholog în temniţele comuniste,* Iaşi, Editura Polirom, 2006, 485 p.).

[50] Dimitrie (Dumitru) Gheorghiu, fost director general al Societăţii „Creditul Minier".

[51] Alexandru Balş, fost director general al Societăţii „Petroşani", membru în consiliile de administraţie ale Societăţilor „Lonea" şi „Lupeni".

[52] Amiralul Horia Macellariu – vezi Horia Macellariu, *În plin uragan. Amintirile mele*, Bucureşti, Editura Sagittarius, 1998, 224 p. Acest volum de memorii nu este însă lămuritor în privinţa nivelului real de implicare în acţiunile M.N.R.

[53] Vezi Cristina Anisescu, *In memoriam. Nicolae Mărgineanu şi George Bontilă – recurs la «procesul Mişcării Naţionale de Rezistenţă» din 1948*, în *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România, 1944-1962*, coordonator ştiinţific Gheorghe Onişoru, Bucureşti, Ed. Kullusys, 2003, pp. 223-250. De remarcat absenţa din listă a lui George Manu, deşi anterior acesta fusese nominalizat printre cei patru fondatori ai „centrului complotist". Surprinde, de asemenea, absenţa lui Max Auschnitt, căruia acuzarea îi acorda o mare atenţie în calitate de finanţator al mişcării subversive. Acesta a părăsit ţara un an după crearea „comitetului de conducere". Max Auschnitt era cel mai bogat dintre inculpaţii în lotul Popp-Bujoiu, fost proprietar al Uzinelor Domenii Reşiţa, al altor întreprinderi metalurgice (Titan-Nădlag-Călan), al unor exploatări forestiere, de asemenea colaborator al unor firme britanice şi acţionar al acestora.

condamnarea lui Iuliu Maniu, s-ar fi înfiinţat un „comitet de coordonare” condus de Alexandru Popp, „care a devenit centrul principal al activităţii subversive şi complotiste din ţară”. Nu se explică motivele acestei schimbări de comandă, surprinzătoare din moment ce Maniu nu fusese membru al „comitetului” de conducere, iar ceilalţi membri ai acestuia (între care nu se număra Popp) erau cu toţii, încă, în libertate. În fine, întreaga structură generase un guvern „în frunte cu criminalul Rădescu”, pe care intenţiona să-l aducă la putere în urma unei lovituri de stat[54]. Mai mult, se pare că la începutul anului 1948 în cadrul M.N.R. fusese elaborată şi o listă a „viitorului guvern”, pentru a fi trimisă prin legaţia S.U.A. grupului din exil condus de Nicolae Rădescu. Conform listei, prim-ministru şi ministru de Interne urma să fie numit Rădescu însuşi, iar la Finanţe şi Banca Naţională, „Romniceanu şi Tătăranu[55], secondaţi de Iordan”[56]. Afacerea listei guvernamentale a M.N.R. face parte din categoria acuzaţiilor formulate destul de des de Securitate dar contestate totdeauna de învinuiţi, pe motiv că declaraţiile au fost dictate de anchetatori[57].

Mişcarea Naţională de Rezistenţă, grupare asupra căreia istoriografia actuală a emis opinii foarte diferite[58], a fost distrusă de autorităţi în mai multe etape, marcate în special de două mari procese politice: primul în 1946 (cunoscut sub numele „procesul sumanelor negre”), al doilea în 1948 (popularizat în epocă în special ca „procesul M.N.R.”). Ulterior, au avut loc şi procese ale unor subdiviziuni regionale şi locale ale M.N.R.

„Încercuit” de informatori, Mitucă şi cei câţiva cărora le împărtăşise proiectul organizaţiei erau, la numai câteva săptămâni după primele discuţii, atent supravegheaţi de Securitatea Timişoara. Extrema operativitate se explică prin existenţa la nivelul regionalei de Securitate a preocupărilor privind înfiinţarea unui Comandament unic menit lichidării grupărilor de partizani care activau în zona munţilor Banatului[59]. Activitatea acestui Comandament cu sediul în Caransebeş este reglementată la data de 21 ianuarie 1949[60], printr-o adresă a D.G.S.P. către

---

[54] Pentru cele de mai sus, A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 14.900, vol. 12, f. 67.

[55] Mihail Romniceanu şi Costel Tătăranu, foşti guvernatori ai Băncii Naţionale a României şi politicieni naţional-liberali.

[56] *Ibidem*, vol. 20, f. 64. Dumitru Iordan era un fost secretar general în Ministerul de Finanţe (*ibidem*, vol. 12, f. 92). În cadrul procesului M.N.R., a fost şi el prezentat ca agent informativ al lui Popp (*ibidem*, vol. 3, f. 155 v).

[57] Lista la care ne-am referit mai sus apar în declaraţiile din anchetă ale lui N. Mărgineanu.

[58] De la susţinerea existenţei unei adevărate armate secrete, de rezistenţă naţională, până la identificarea acesteia drept o ficţiune aparţinând Securităţii. Opinia noastră este una relativ mediană: rezistenţa (organizată la nivel naţional) a fost o virtualitate nematerializată, însă intenţii şi contacte în acest sens au existat într-adevăr.

[59] Securitatea îşi propusese ca regionalele Timişoara şi Craiova să coopereze prin organizarea „unei reţele informative în regiunea munţilor”, folosind pădurarii noi angajaţi, odată cu reorganizarea direcţiilor silvice, intenţionând să-i folosească drept „informatori în orb”, instituirea unor posturi de filaj în comuna Bozovici şi satul Sumiţa, pentru a descoperi căile de acces în munţi ale partizanilor (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 23).

[60] Comandamentul unic va deveni funcţional efectiv începând cu 23 ianuarie 1949.

D.R.S. Timişoara, fiind coordonată de maiorul Aurel Moiş, alături de maiorul Kling Zoltán de la Securitatea judeţului Severin. Preparativele punerii în practică a acestuia datau însă cu câteva luni înainte. Comandamentul era singurul organism abilitat să conducă „operaţiunile de lichidare" de pe teritoriul fixat, activitatea fiind coordonată de la Bucureşti de însuşi Gheorghe Pintilie[61]. La 11 februarie 1949, în cadrul şedinţei de analiză a muncii depuse de la înfiinţarea Direcţiunii Generale a Securităţii Poporului, ministrul de Interne, Teohari Georgescu, aprecia că „Problema Teregova trebuie legată cu problema externă. Bandele formează puncte de rezistenţă unde duşmanii poate [sic!] să-şi arunce oamenii lor. În perspectivă, trebuie să vedem unde poate [sic!] să meargă lucrurile"[62].

Tocmai în virtutea acestor preocupări preventive, Mitucă a fost arestat, împreună cu Constantin Răutu, la nici două luni de la producerea discuţiilor „duşmănoase". Evenimentul s-a petrecut pe 19 septembrie 1948, cei doi fiind transferaţi după câteva zile la penitenciarul Lugoj, unde s-au desfăşurat interogatoriile. În 8 octombrie 1949 sublocotenentul de securitate Mircu Vasile din S.J.S. Severin semnează procesul verbal de trimitere în judecată a grupului „M.N.R." din jurul lui Răutu şi Mitucă, catalogând faptele celor nouă implicaţi[63] drept uneltire contra ordinii sociale. Sentinţa de condamnare este datată 9 noiembrie 1949. Cercetările în acest caz au durat un an fiind operate de Securitatea Timişoara, iar ancheta în Penitenciarul Lugoj încă un an.

Ulterior, doi dintre cei închişi vor fi puşi în libertate la 10 ianuarie 1950[64] (este vorba despre Ioan Damsescu şi Mihai Costescu, primul pentru că se dovedise a nu avea nici o legătură cu Mitucă, al doilea pentru că-l denunţase la Securitate[65]).

Singurele probe în acest dosar au fost cele două manifeste şi notele informative ale informatorilor. În urma anchetei Mitucă a fost acuzat de înfiinţarea organizaţiei „Mişcarea Naţională de Rezistenţă", răspândirea de manifeste şi mai cu seamă – ca rezultat al unei lecturi agravante a textului acestora – de plănuirea unor atentate împotriva unor personalităţi ale partidului, distrugerea unor căi de comunicaţie, poduri, şosele etc., organizarea primirii unor presupuşi paraşutişti americani, ocuparea gărilor, clădirilor Poştei sau a telefoanelor. Securitatea nu a putut proba niciodată aceste acuzaţii. Textele manifestelor au mai curând o dimensiune deziderativă, polemică şi incitativă, neputând constitui ca atare probe de sine stătătoare. Pentru Securitate însă intenţiile au devenit foarte uşor fapte[66].

---

[61] Vezi A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 125, vol. 3, ff. 121-123.

[62] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 76.

[63] Este vorba despre Ion Mitucă, Constantin Răutu, Miron Stoica, Cristin Rudolf, Valeriu Belba, Teodor Păun, Emil Constantinescu, Ioan Cumpănaşu, Nicolae Trapcea (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 61).

[64] *Ibidem*, f. 55.

[65] Două din denunţurile adresate şefului de post de jandarmi din Teregova, unul din 16 iulie 1948, celălalt câteva zile mai târziu se regăsesc la dosarul de anchetă informativă (*Ibidem*, ff. 49-50).

[66] Într-o adresă a D.R.S.P. Timişoara către D.G.S.P. Bucureşti din 28 septembrie 1948, dată la care Mitucă, Constantin Răutu şi Miron Stoica erau în arestul Securităţii Timişoara, se menţionează: În ce priveşte atentatul ce l-a plănuit contra Domnului Ministru Teohari Georgescu la Băile Herculane, susnumitul

Efectul anchetei este o condamnare la cinci ani închisoare pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale", prin sentinţa nr. 1737/1949 a T.M.T. Timişoara.

Într-o „Sinteză a informaţiilor privind punctele de rezistenţă din regiunea Banatului"[67], din 18 noiembrie 1948, întocmită de Securitatea Timişoara, se pretindea că „încă din 1947, imediat după dizolvarea P.N.Ţ-ului, o parte din fruntaşii manişti s-au refugiat în munţii din regiunea Banatului. (…) În această regiune şi anume în jurul punctelor Teregova, Iablaniţa şi Vârciorova (lângă Caransebeş), fiinţează trei grupuri de rezistenţă organizate şi înarmate, formate din elemente maniste, legionare şi ofiţeri deblocaţi, şi care au legături cu elemente din regiune. În acest sens au fost semnalaţi următorii: inginerul Vernichescu, colonelul Uţă[68], avocat Târziu şi generalul Atanasiu"[69]. În optica Securităţii „legăturile" acestor grupuri se regăsesc „în cadrul unei organizaţii subversive denumită „Rezistenţa Naţională". Un informator al Securităţii, cu legături în mediile invocate, preciza conexiunile acestor grupuri cu „elemente din fostul P.N.Ţ." Aceeaşi sinteză recunoaşte însă că informaţiile deţinute nu sunt în măsură să poată „contura forma de organizare" a acestora, „însă s-a putut stabili că în munţi se tinde la o unire a grupelor de rezistenţă într-un comandament unic denumit „Cerna, care ar îngloba grupurile situate pe teritoriul de sud al judeţului Severin, începând de la Cornerova până la Orşova, plus Valea Globul Craiovei

recunoaşte că *a discutat* acest fapt pentru faptul că *în manifestul* acestei Organizaţii s-a cerut să se treacă la acte de teroare contra conducătorilor Statului, însă declară că nu a trecut la nimic mai concret decât la discuţia ce-a avut-o cu două elemente din organizaţie" (*Ibidem*, f. 14). Sublinierile din text ne aparţin. Limita (şi transgresarea ei) dintre interpretarea abuzivă a Securităţii şi conţinutul efectiv al manifestului e prinsă riguros în această adresă.

[67] *Ibidem*, f. 21.

[68] Ion Uţă, participant la campania militară din 1913 şi la primul război mondial; rămâne în cadrele active ale armatei până în 1943, când demisionează, fiind trecut în rezervă cu gradul de colonel; prefect al judeţului Severin în perioada 1943-1944; membru al Partidului Naţional Ţărănesc; din mai 1947 fuge de la domiciliul său din Lugoj şi se refugiază în zona Munţilor Semenicului; organizează în vara aceluiaşi an un grup de rezistenţă în zona muntoasă a judeţului Severin, mai exact în plasa Teregova; moare împuşcat într-o ambuscadă în 7 februarie 1949 (Theodor Bărbulescu, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, pp. 319-320). Securitatea încercase în prima fază să coroboreze datele despre organizaţia în care activa Mitucă cu cea condusă de colonelul Ion Uţă, fără însă a găsi elemente probatorii în acest sens. Prima încercare de conexiune este din 19 septembrie 1948 (*Ibidem*, f. 9), fiind vorba de o adresă în care se pretinde că după înfiinţarea organizaţiei M.N.R. a intrat în rândurile ei şi colonelul Ion Uţă. Colonelul era intens urmărit la acea vreme de Securitatea Timişoara, începând din iulie 1948. Acelaşi tip de informaţie este repetată într-o notă din 2 noiembrie 1948 a D.G.S.P., Direcţia I, Serviciul 1 (*Ibidem*, f. 18). Gruparea înfiinţată de colonelul Ion Uţă a activat între mai 1947 şi noiembrie 1949 (inclusiv după decesul acestuia). Existenţa unei legături cu gruparea Uţă ar fi conferit o notă de suplimentară gravitate organizaţiei din care făcea parte Mitucă, oferind un plus acuzator scenariilor Securităţii. Ulterior acest scenariu a fost infirmat. Astfel într-o adresă a D.R.S.P. Timişoara către D.G.S.P. Bucureşti din 23 aprilie 1949 se apreciază că „Această organizaţie subversivă nu a avut nimic comun cu banda colonelului Uţă" (*Ibidem*, f. 44). Urmare a acestor bănuieli, ancheta a cuprins mult mai multe persoane decât cele care vor fi trimise efectiv în justiţie. O bună parte din cei menţionaţi au stat în anchetă până în 1950, când se va decide eliberarea lor.

[69] *Ibidem*, f. 21.

până la Bozovici". Observaţia face mai curând parte din „mitologia" complotului general sub presiunea căreia Securitatea îşi construia adversarii, pentru a le consolida circumstanţe agravante şi pentru a-şi justifica poziţia represivă. Sinteza vorbeşte de un număr de 30-40 de persoane, „gata de a fi trimise trupelor din munţi"[70]. Organizaţia amintită, „Rezistenţa Naţională", cuprindea printre membrii, conform raportului invocat: „căpitan deblocat Mitucă Ion, fost în Regimentul 14 Artilerie, originar din comuna Scorila, judeţul Mehedinţi, cu ultimul domiciliu în comuna Mehadia, judeţul Severin, î*n prezent arestat, semnalat ca făcând parte din conducerea centrală a organizaţiei*"[71], Constantin Răutu, gazetar din Turnu Severin, fost în Comitetul de Conducere al P.N.Ţ. Maniu din Mehedinţi, Cristescu Gheorghe din comuna Plugova Severin, Grecu Ioan, Miron Stoica[72], învăţător din comuna Mehadia. Erau numiţi şi inginerul Vernichescu[73], avocatul Târziu, generalul Atanasiu[74], Ungurenaş, plutonier, fost în secţia militară a P.N.Ţ, Jedăneanu Nicolae, fost inspector financiar, Petică Vasile, inginerul Olec, „un ofiţer, comandant al Companiei de Grăniceri Orşova", „un fost industriaş din Orşova, care finanţează această organizaţie"[75], Petru Belavici, Ioan Damsescu, Mihai Costescu, maior deblocat[76], Romulus Costescu (frate cu Mihai Costescu, fost avocat în Teregova, arestat în noaptea de 12/13 ianuarie 1949 când postul de jandarmi Teregova a fost atacat[77].), Emil Constantinescu[78], învăţător din Topleşti, Cristin Rudolf[79], Teodor Păun, Valeriu Belba[80], Ioan Cumpănaşu[81], Păun Teodor[82], Trapcea Nicolae[83].

---

[70] În context, prin „trupe" se înţelege grupările de rezistenţă.

[71] Textul în aldine este adăugat cu creionul peste documentul dactilografiat, fiind vorba de o actualizare a informaţiilor, efectuată de un ofiţer de Securitate (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 61).

[72] Miron Stoica, născut la 5 septembrie 1908 în comuna Racoviţa din judeţul Sibiu, de profesie învăţător.

[73] Este vorba despre Aurel Vernichescu, acuzat într-un dosar întocmit împotriva „M.N.R." de T.M.T. Timişoara în ianuarie-martie 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 71).

[74] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f.21. Nici unul dintre aceştia nu va fi însă implicat în procesul din 1949, fiind doar una din suspiciunile extensive ale Securităţii, pentru care vinovăţiile erau de fiecare dată colective şi organizate.

[75] *Ibidem*, f. 22.

[76] Mihai Costescu, născut la 27 noiembrie 1906 în comuna Eşalniţa, judeţul Severin, maior, absolvă şcoala militară în promoţia 1929. Arestat în cadrul operaţiunilor declanşate împotriva „organizaţiei" conduse de Ion Mitucă, se va dovedi ca nu a făcut parte din grupul din jurul fostului căpitan (*Ibidem*, f. 51). Tot el este cel care-l denunţă pe Mitucă în 16 iulie 1948 şefului de post de jandarmi din comuna Teregova, denunţ în care relata vizita pe care Mitucă o făcuse fratelui său, maiorul în rezervă Costescu Mihai (*Ibidem*, f. 50).

[77] Atacul fusese organizat de partizanii din jurul lui Spiru Blănaru şi fusese determinat de faptul că în postul de jandarmi era arestat un plugar din Teregova, Anculia Moise, camarad al partizanilor. Acesta era curierul grupului, cunoscând locurile de refugiu din munţi dar şi cel care era responsabil cu aprovizionarea. Cu aceeaşi ocazie, pe lângă Anculia a mai fost eliberat şi Grigore Ienăşiga.

[78] Emil Constantinescu, născut la 23 august 1915 în comuna Măceşul de Sus, judeţul Gorj, serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 1 Dorobanţi din Craiova, la terminare având gradul de locotenent în rezervă.

[79] Cristin Rudolf, născut la 3 aprilie 1911 în comuna Caransebeşul Nou, judeţul Severin, serviciul militar satisfăcut la Regimentul 11 Jandarmi din Timişoara; de profesie apicultor.

Situarea în aceeaşi organizaţie, invocarea unui „comandament central", construirea unor intenţii de acţiune regională, fac parte mai degrabă din planurile Securităţii decât din intenţiile efective ale celor arestaţi. Un proces verbal din 8 octombrie 1948[84], care sintetiza rezultatele anchetei asupra „organizaţiei M.N.R.", era construit aproape integral din materiale furnizate de textele celor două manifeste, fără nici o altă probă secundară. Menţionarea în textul manifestelor a „marilor noştri aliaţi" care „ne vor ajuta la timpul potrivit" devine în sinteza citată: „organizaţia subversivă se bazează pe un conflict americano-rus, unde în spatele frontului să producă acte de sabotaj şi teroare, în favoarea americanilor"[85].

După condamnare, căpitanul Ion Mitucă va traversa experienţa mai multor penitenciare, Lugoj mai întâi, de la arestarea din septembrie 1948 până în octombrie 1949, apoi Aiudul – din 1949 până în 16 mai 1950, ulterior, între 16 mai - 25 iunie 1950, a fost internat la colonia Cernavodă. Din 25 iunie 1950 până la 15 iulie 1952 va fi internat la colonia Peninsula, fiind trimis apoi, în 15 iulie 1952, la Baia Sprie, unde va sta până la 10 decembrie 1952, iar de la această dată până la 23 decembrie 1953, la mina de plumb de la Cavnic, de unde a fost şi eliberat.

Mutarea lui Mitucă de la colonia Peninsula la Baia Sprie fusese o măsură disciplinară. Administraţia coloniei a ales un grup format din cei mai recalcitranţi deţinuţi, din cei care transmiteau ştirile în penitenciar şi astfel contribuiau la ridicarea moralului deţinuţilor, din cei care refuzau să se supună ordinelor sau încercau să constituie diferite forme de organizare a deţinuţilor. Nu ştim exact componenţa acestui lot, printre cei trimişi la Baia Sprie figurând alături de Mitucă şi Dan Cernovodeanu. Era perioada în care tocmai se dăduse în funcţiune colonia de muncă, creată în toamna anului 1950[86], sub indicativul „Formaţiunea 0627 Baia-Sprie".

Există multiple referinţe privind activitatea dusă în detenţie de Mitucă[87]. Astfel, sunt amintite scrisori trimise din penitenciarul Lugoj[88], prin intermediul soţiei sale[89], episcopiei greco-

[80] Valer Belba, născut la 31 mai 1914 în comuna Pecinişca, judeţul Severin, serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 17 Infanterie din Lugoj, cu gradul de căpitan, contingentul 1936; de profesie comerciant.

[81] Ioan Cumpănaşu, născut la 14 octombrie 1908 în comuna Bărbăteşti, judeţul Gorj; de profesie învăţător.

[82] Teodor Păun, născut la 23 octombrie 1915 în comuna Gurbăneşti, judeţul Ilfov; serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 1 transmisiuni; de profesie electrician.

[83] Nicolae Trapcea, născut la 22 ianuarie 1927 în comuna Mehadia, judeţul Severin. Este acuzat în acelaşi lot doar pentru că „*a avut cunoştinţă* de o ladă de dinamită care ar fi fost ridicată de Cristin Rudolf pentru o organizaţie subversivă" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f.60). Condamnările pentru nedenunţare erau foarte frecvente în epocă.

[84] *Ibidem*, ff. 57-60.

[85] *Ibidem*, f. 58.

[86] *Dicţionarul penitenciarelor…*, p. 381. În memoriul său, Mitucă înaintează luna septembrie ca dată de înfiinţare a coloniilor de la Baia Sprie şi Valea Nistrului, dată confirmată şi în lucrarea citată, p. 383.

[87] Rapoartele despre deţinuţi erau făcute de şeful Biroului Inspecţii de la colonia Peninsula, lt. Chiroin Toma şi ofiţerul operativ Pârlea Alexandru şi trimise la Bucureşti la D.G.P.C.U.M., Serviciul Inspecţii.

[88] Scrisoarea provenea de la episcopul greco-catolic Ioan Ploscaru, aflat şi el în detenţie la penitenciarul Lugoj. Scrisoarea a fost scoasă din penitenciar cu ajutorul unui gardian, fiind înmânată soţiei lui Mitucă şi transmisă ulterior episcopului greco-catolic din Lugoj, acesta trimiţând-o prin Nunţiatura Apostolică din

catolice din Lugoj, de aici ajungând prin Nunţiatura Apostolică din Bucureşti la Vatican, punerea la punct a unei aşa zise „organizaţii subversive, al cărei program prevedea instaurarea unei dictaturi sângeroase" la Aiud împreună cu fruntaşi liberali şi naţional-ţărănişti, expedierea din colonia Peninsula a unor scrisori către rudele celor închişi, conţinând date despre condiţiile cumplite din colonia de muncă şi punerea la punct în mina de la Cavnic a unei organizaţii a foştilor ofiţeri etc. Securitatea vorbea despre o veritabilă organizare a deţinuţilor la Cavnic: „grupul liberal condus de Cernovodeanu[90], grupul naţional-ţărănist condus de Radu Boroş, ing. Mihăilescu Mişu şi preotul

---

Bucureşti la Vatican. Nunţiatura Apostolică este misiunea diplomatică a Sfântului Scaun la Bucureşti. Ioan Ploscaru (9 noiembrie 1911 în comuna Frata, judeţul Cluj – 31 iulie 1998), episcop de Trapezunt, „Episcopus Trapezopolitanus", în noiembrie 1948 şi vicar-general episcopal la Lugoj; abia după căderea comunismului, în mai 1990, a putut fi numit episcop de Lugoj prin Decretul 216 din 7 mai 1990 al C.P.U.N.; după scoaterea în afara legii a Bisericii Greco-Catolice la 1 decembrie 1948, va fi arestat şi încarcerat în două rânduri, mai întâi în intervalul 1949-1955 şi ulterior 1956-1964; îşi va povesti experienţele carcerale în volumul *Lanţuri şi Teroare*, apărut la Editura Signata, Timişoara, în 1993.

[89] Este vorba despre Zoia Mitucă, născută Colojoară, fiică de preot din Mehadia.

[90] Dan I. Cernovodeanu, născut la 10 octombrie 1921 în Ploieşti; licenţiat al Facultăţii de istorie din cadrul Universităţii Bucureşti; specialist în heraldică şi sigilografie românească; fruntaş liberal, membru al organizaţiei de tineret a P.N.L. Brătianu, unchiul său fiind Bebe Brătianu, secretarul general al P.N.L. Până în august 1947 a lucrat în cadrul Ministerului de Externe, dată de la care – odată cu îndepărtarea lui Tătărescu – este comprimat (fusese numit de Tătărescu secretar de legaţie la Stockholm, neapucând însă să-şi ia funcţia în primire); arestat în ianuarie 1949 pentru trecere frauduloasă a frontierei în Iugoslavia şi condamnat la 8 ani închisoare corecţională. „În vara anului 1948 Dan Cernovodeanu a reuşit să se strecoare şi să treacă frontiera în Iugoslavia pe la localitatea Stamora-Moraviţa, reg[iunea] Timişoara, orientându-se cu o harta a drumurilor (automobilistică). Ajuns în Iugoslavia s-a predat autorităţilor de acolo şi a fost dus la Belgrad unde a fost cercetat timp de 2 luni, după aceea a fost depus într-o altă închisoare mare din partea de vest a ţării, unde a fost ţinut încă cca. două luni printre alte elemente de aceeaşi categorie ca şi el. În acest timp au fost puşi să lucreze într-o mină, însă vreo 20 astfel de deţinuţi, printre care se afla şi Dan Cernovodeanu, au refuzat, astfel că s-au luat măsuri şi au fost expulzaţi în R.P.R. În acest sens Dan Cernovodeanu, împreună cu fostul general Sărăcin, fostul avocat Licea din Turnu Severin, fostul consilier Amărăscu, de la Concordia Ploieşti, fostul colonel Badea Constantinescu şi alţii pe care eu nu-i mai reţin, au fost transportaţi cu maşina până la frontiera R.P.R. în dreptul oraşului Oraviţa, unde în grup i-au expulzat în R.P.R. Acest fapt nu a fost observat de grănicerii români, astfel că susnumiţii timp de două zile au stat ascunşi pe un deal dintr-o pădure, în apropiere de Oraviţa, unde au fost prinşi de autorităţile române" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 2, f. 30). Citatul este un fragment dintr-un interogatoriu luat lui Mitucă în arestul penitenciarului Craiova în 12 iulie 1954. Va fi încarcerat mai întâi la Jilava în perioada februarie-august 1949, din august până în februarie 1950 fiind încarcerat în penitenciarul Principal Aiud; din februarie 1950 până în mai 1950 este trimis la colonia de muncă de la Poarta Albă; din mai 1950 până în iunie 1950 va fi transferat la colonia de muncă Cernavodă; de aici, la finele lunii iunie 1950, cu întreaga colonie este mutat la colonia Peninsula-Valea Neagră, unde va sta până în iulie 1952; de la această dată până în ianuarie 1953 va fi mutat împreună cu Mitucă la mina de la Baia Sprie iar din ianuarie 1953 până la eliberare va fi închis la mina de plumb de la Cavnic. La colonia de muncă Peninsula Valea Neagră, fiind considerat „element duşmănos", acuzat de „difuzare de zvonuri războinice şi alte zvonuri false", va fi supravegheat informativ, iar din 10 februarie 1952 i se va deschide un

greco-catolic Raicu, care în martie 1953 a venit de la penitenciarul Sighet, unde stătuse cu Maniu[91] (…); grupul legionar cu prof. Constant[92] şi Petrescu Cristian; grupul militar, col. Enescu Virgil, cpt. Mitucă şi cpt. Savel[93]; grupul ţăranilor cu Muşat Ionică, chiabur din comuna Sarai, regiunea Constanţa"[94].

---

dosar de verificare. În concluziile Biroului Inspecţii trimise D.G.P.C.U.M. Bucureşti se menţionează: „Deţinutul criminal politic Cernovodeanu Dan este un deţinut care continuu inventează şi tălmăceşte zvonuri pe care le răspândeşte în colonie, face instigaţii ca să nu muncească deţinuţii şi să nu-şi consume puterile şi forţele, că vor avea nevoie de ele când vor fi liberi; este un deţinut care poate influenţa deţinuţii pentru faptul că este cunoscut că a fost coleg cu Monarhul Mihai. Deoarece acest bandit nu aduce nici un aport în această colonie, mai mult face greutăţi în muncă propunem ca să fie transferat la un penitenciar şi să fie ţinut la celulă" (*Ibidem*, f. 162). Cernovodeanu va fi eliberat în 1955 şi rearestat în 1959 şi condamnat la 8 ani închisoare conform Sentinţei 551 din 20 aprilie 1959.

[91] Într-o sinteză informativă a Serviciului II din cadrul Securităţii Craiova, nedatată, acelaşi text prezintă lecţiunea: „…care a fost cu Maniu în aceeaşi închisoare şi a adus cuvântul de ordine al acestuia, adică, după răsturnarea regimului democrat, fiecare fost deţinut politic să fie în localitatea sa conducător timp de 48 de ore, fără lege şi fără rege. Să fie adus în ţară fostul rege şi să se formeze un guvern de coaliţie în frunte cu Mihalache" (*Ibidem*, vol. 1, f. 119).

[92] Este vorba despre Alexandru Constant (1906, Olteniţa – 1986); jurist, publicist, om politic; absolvent al Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii Bucureşti în 1930; doctor în ştiinţe juridice şi economice; devine membru al Mişcării Legionare în 1932; cunoscut publicist, fondator împreună cu Mihail Polihroniade a revistei *Axa*; subsecretar de stat pentru Presă şi Propagandă în guvernul condus de g-ral Ion Antonescu (18 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941); în 1941 publică volumul *Un an decisiv: 1939-1940* la Editura Eminescu; este încarcerat în închisorile comuniste din 1946 până în 1964, trecând prin penitenciarele Jilava, Ocnele Mari, Sighet, Râmnicu Sărat şi mina de plumb de la Cavnic.

[93] Numele este subliniat, pe marginea textului în dreptul acestuia, fiind plasat un semn de interogaţie. Este vorba despre căpitanul Gheorghiţă Savel, cu care Mitucă stătuse alături în colonia de muncă Peninsula şi cu care fusese apoi trimis la mina de plumb de la Cavnic. Savel Gheorghiţă, născut la 8 martie 1921 în comuna Gorbăneşti, judeţul Iaşi (după alte surse, în comuna Vânători, judeţul Suceava); căpitan; arestat în aprilie 1949 şi condamnat la 12 ani muncă silnică. A traversat reeducarea de la penitenciarul Gherla, coordonată de Eugen Ţurcanu, transferat special la acest penitenciar pentru a continua „munca" cu deţinuţii; „Din celular se auzeau sunete de instrumente muzicale, administraţia explicând că, printre privilegiile acordate celor din celular, era şi dreptul de a-şi alcătui o orchestră. Dar, două zile mai târziu, a izbucnit pe poarta celularului, în curte, Gheorghiţă Savel. Plin de sânge şi cu doi sau trei «reeducatori» în cârcă sau agăţaţi de el care încercau să-l reţină. Gheorghiţă, însă, era la vremea aceea solid ca un taur şi se dezlănţuise. Aşa au aflat deţinuţii ce se întâmpla în celular şi că orchestra n-avea decât rol de bruiaj, trebuind să acopere eventualele ţipete sau urlete, pe care «reeducatorii» nu parveneau să le înăbuşe din timp. Gheorghiţă a fost din nou dus în celular, fiind crunt bătut şi schingiuit zile în şir. Acum, la Cavnic, era iar blajin, domol şi tăcut. Avea lungi momente de neatenţie, cu privirea aţintită în gol. Trebuia să-l strigi de mai multe ori şi atunci se trezea tresărind ca din somn" (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 156-157); Gheorghiţă Savel l-a cunoscut pe Mitucă în noiembrie 1952, la colonia Baia Sprie, unde au locuit o perioadă alături în dormitorul nr. 1 al coloniei.

[94] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 64.

Activitatea „subversivă” a lui Mitucă la Cavnic a fost notificată de Securitate cu acribie: „a avut ca sarcină obţinerea de ziare, a recrutat un muncitor artificier[95] din comuna Cavnic ce a dus o scrisoare preotului din comună de la părintele Raciu şi care apoi a trimis regulat ziare şi unele buletine de ştiri de la posturile imperialiste folosind cuvinte latineşti. Ziarele erau aduse în cizmele de cauciuc, în lampa de miner sau în coada unui ciocan pe care muncitorul artificier o găsise şi îi pusese un dop de lemn la cap. Mitucă a mai recrutat şi pe un caporal de pază maghiar din jurul oraşului Sighet, fost mecanic, de cca. 35 ani, care avea radio. Acesta i-a dat ziare şi ştiri de la radio Londra şi [radio, n.n.] America, iar în ajunul anului nou 1954 i-a adus un kg. de ţuică şi sirop. Ziarele erau date şefilor de grupuri politice care le citeau în mână şi apoi veştile erau prelucrate cu cei de încredere. La fel, producţia – când erau veşti bune pentru ei – scădea cu 50%. În aprilie 1953, când a fost discursul lui Eissenhower, artificierul le-a adus 4 ziare şi cele ce a vorbit [Eissenhower, n.n.], răstălmăcite, au fost împrăştiate în toate grupurile. Toată speranţa lor era în Eissenhower, căruia îi spuneau Eissen-Mausser. Activitatea lor a fost înlesnită prin faptul că şeful tehnic al minei era Burjoiu[96], care repartiza la aceleaşi locuri de lucru pe şefii grupurilor politice. Mulţi fără partid s-au înscris aici în mină, în special la naţional-ţărănişti. La 8 noiembrie 1953, după ce au luat măsuri intense de precauţie la orizontul 12, a fost ţinut un Te Deum, după modelul reacţionar dinainte în cinstea zilei fostului rege, luând parte şefi de grupuri politice şi 8 preoţi vorbind[97]. Preotul Ioniţă din Botoşani, pentru biserica ortodoxă; preotul Dobrinaş, greco-

[95] Este vorba despre Şimi Rujinschi, angajat ca artificier la mina Cavnic, locuind în localitatea cu acelaşi nume. Iată, în rememorarea lui Ion Ioanid, momentul acestei întâlniri: „Timp de câteva zile, Mitucă i-a ţinut calea artificierului care venea să ia în primire găurile de la perforatorii din abatajul nostru. Cu o perseverenţă nemaipomenită, a reuşit până la urmă să-i câştige încrederea, să-i alunge frica şi să-l facă să vorbească. Durata acestor contacte cu artificierul era limitată, el trebuind să-şi termine treaba până la capătul abatajului nostru şi să coboare în galeria principală, unde era aşteptat de un alt coleg al lui, care-şi terminase şi el treaba pe o altă ramură. De multe ori artificierul de pe galerie era însoţit de un gardian. Strategia lui Mitucă era să-l aştepte pe artificier la suitoare, când acesta urca în abataj şi să stea cu el de vorbă însoţindu-l pe o distanţă de vreo 50 de metri, până la primul front de lucru. De aici înainte nu se mai putea ţine de el, deoarece la următorul front lucra un turnător, pe nume Ceatău. Pentru o mai mare siguranţă a întâlnirii, fiecare din noi îşi avea un rol. Unul pândea la suitoare, ca să anunţe în cazul că urcă cineva nedorit. Altul mergea la locul de muncă al lui Ceatău şi sub un pretext oarecare, îl ţinea de vorbă, ca nu cumva, din cine ştie ce motiv, să se îndrepte spre porţiunea de abataj unde se afla Mitucă cu artificierul. Toată grija noastră era să-l apărăm pe artificier, ştiind că orice indiscreţie l-ar fi putut costa libertatea. Şimi Rujinschi îl chema pe artificier, care pe măsură ce căpăta încredere, prindea tot mai mult curaj” (Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 82). Datorită lui, deţinuţii au putut avea acces la ştirile din ziare sau la cele difuzate la radio. Rujisnchi aducea paginile de ziar ascunzându-le în cizme. Pentru a-l proteja, deţinuţii difuzau mai departe informaţiile politice a doua zi după comunicarea lor, pentru ca administraţia coloniei să nu poată asocia ziua cu serviciul în mină a unui anumit angajat. În ciuda tuturor acestor precauţii, Şimi Rujinschi a fost în cele din urmă victima unei delaţiuni, fiind la rându-i închis.

[96] Este vorba, după toate probabilităţile, despre inginerul Ion (Ionel) Bujoiu, decedat în timpul detenţiei. Acesta fusese condamnat în cadrul procesului M.N.R. din toamna anului 1948.

[97] Exprimarea nu corespunde adevărului, în grupul amintit au fost trei preoţi, apartenenţi ai principalelor confesiuni creştine din România.

catolic; preotul Butnaru, romano-catolic; colonelul Enescu, [din, n.n.] armată; Cernovodeanu, liberal; Boroş Radu, naţional ţărănist; Constant, legionar. În general intelectualii deţinuţi manifestă aversiune faţă de biserica ortodoxă şi circulă pe plan intens că, după schimbarea pe care contează ei, toţi românii să fie făcuţi catolici”[98].

Un alt raport, de această dată al unui brigadier de la colonia Peninsula din 14 mai 1952, releva atitudinea refractară şi rebelă a lui Mitucă, care se încăpăţâna să se considere „deţinut politic” şi să solicite tratament în consecinţă de la administraţia coloniei: „Colonistul Mitucă Gh. Ion din secţia F.4, din toate punctele de vedere, are o atitudine necuviincioasă, răspunde şefilor de grupă, cât şi subsemnatului, pe şantier cât şi în colonie; pleacă din secţie, ia contact cu diferiţi prieteni de-ai lui, ofiţeri etc., aducând în brigadă zvonuri false [pe] care le comunica şi prietenilor lui, de exemplu: Lăpuşneanu Gheorghe, Cioară Ştefan, formând o gaşcă, şi astfel dăunează atmosferei din brigadă cât şi din producţie. În seara zilei de 14 mai a.c., când am dat alinierea, acest Mitucă nu a voit să se alinieze, până când nu a fost împins de mine cu mâna. Pentru acest lucru a început să se exprime murdar faţă de mine, exprimându-se că el nu este criminal de război, ci el cu multă mândrie spune că este deţinut politic, şi că să mă port cu el ca atare. A făcut instigaţie în această brigadă, astfel agitând şi pe ceilalţi colonişti. Tot colonistul Mitucă insultă organele noastre administrative, vorbeşte cu dispreţ despre conducătorii noştri, dovedind în tot timpul activităţii lui de colonist, o atitudine nejustă şi duşmănoasă faţă de regim. De asemenea, sfidează şi vorbeşte urât cu mine, pontator[99] şi şefii de grupă, exprimându-se că azi în orice post conduc proştii. Nu vrea să muncească, limitându-se abia să atingă norma, exprimându-se că aceasta este prea deajuns. (…)”[100]. Acelaşi brigadier va nota că, datorita atitudinii deţinutului, i s-a retras dreptul la colet, vorbitor şi carte poştală. Din notele informative ale agenţilor din colonie ne putem da seama că Mitucă era unul dintre deţinuţii extrem de interesaţi de informaţiile politice, el fiind şi unul din cei care au răspândit date despre atrocităţile petrecute la Piteşti şi Gherla. La Peninsula, Mitucă a fost ajutat de un angajat civil al coloniei, care le-a facilitat deţinuţilor trimiterea corespondenţei către familii sau lectura ziarelor, aduse de acesta clandestin în colonie. Este vorba despre „un tânăr mecanic, numit Pivotaru, de prin Alba Iulia sau Sibiu, care a venit cu o echipă de excavatoare electrice şi care i-a furnizat ziare vreme de 5 luni şi care a primit şi expediat mai departe scrisorile clandestine ale deţinuţilor către familii şi care ar fi dus o scrisoare informativă dată de Mitucă la o agenţie din Constanţa, care avea legături diplomatice. Scrisoarea arăta informaţii din Aiud şi Canal şi unele date ce au fost prelucrate la posturile de radio imperialiste în 1951”[101]. Date despre această scrisoare nu avem, altele decât cele notificate în acest raport. Informaţia despre transmiterea acestui text în Occident este plauzibilă în contextul intenţiilor lui Mitucă de a face cât mai cunoscute detaliile despre universul concentraţionar din România. Este ceea ce îl determină, câţiva ani mai târziu, să trimită în Franţa, cu succes, „Memoriul privind aspecte ale vieţii deţinuţilor politici din lagărul Cavnic”.

---

[98] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, ff. 64-65.
[99] Corect ar fi în text, pentru a-şi păstra logica gramaticală, „cu pontatorul”.
[100] *Ibidem*, ff. 37, 37 v.
[101] *Ibidem*, f. 64.

Aceste informaţii au ajuns în Occident în timpul Conferinţei de la Geneva (1955) producând, conform unei note a Securităţii din august 1956, „multă vâlvă".[102] Conform acestei surse, Grigore Gafencu[103] ar fi scris atunci o scrisoare către preşedintele american Dwight Eissenhower, arătând situaţia închisorilor din România, precizând că „dacă se mai amână eliberarea lor, se vor găsi doar cadavre ambulante"[104].

După eliberarea de la Cavnic, lui Mitucă i s-a stabilit domiciliul obligatoriu la Craiova, unde s-a mutat în aprilie-mai 1954. La nici şapte luni de la eliberare[105] a încercat să fugă din ţară în Iugoslavia, fiind însă reţinut în 5 iulie 1954 la Vânju Mare şi condamnat din nou la 5 ani închisoare corecţională conform articolului 267 c.p. pentru „acte preparatorii la delictul de trecere frauduloasă a frontierei". Conform scenariilor Securităţii, presupusul parcurs în Occident, după evadare, ar fi presupus o vizită făcută Regelui Mihai la Lausanne, după care urma intrarea în legătură cu „Comitetul Naţional Român"[106], unde Mitucă îl cunoştea pe un fost comandant al său de pe frontul din U.R.S.S., colonelul Dan Ivanovici[107] din Regimentul 37 Artilerie[108], fost ataşat militar la Londra şi membru al Ligii Românilor Liberi.

---

[102] *Ibidem*, f. 66.

[103] Fost deputat, ministru de Externe şi reprezentant diplomatic la Moscova, Grigore Gafencu a activat într-o „delegaţie" neoficială a exilului românesc, grupare care, în paralel cu delegaţia oficială a României la Conferinţa păcii de la Paris, a depus o serie de memorii, susţinând şi cauza Basarabiei: *Le probleme des Frontieres de la Roumanie*, septembrie 1946; *Observations sur le Projet de Traite de Paix avec la Roumanie*, octombrie 1946; *Romania at the Peace Conference*, 1946; *Memorandum des Roumains a la Conference de Paix pour la Roumanie*, aprilie 1946 (Valeriu Florin Dobrinescu, *România şi organizarea postbelică a lumii, 1945-1947*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1988, p. 228).

[104] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 66.

[105] Eliberarea de la Cavnic se produsese în 23 decembrie 1953.

[106] Comitetul Naţional Român, cu sediul la New York, a fost constituit la 6 aprilie 1949, fiind conceput de iniţiatorii săi ca un guvern român în exil, funcţionând în cadrele legislative ale Constituţiei de la 1923 şi sub recunoaşterea prerogativelor regelui Mihai I; primul preşedinte a fost generalul Nicolae Rădescu, fostul preşedinte al Consiliului de Miniştrii al României; din el mai făceau parte Cornel Bianu, Nicolae Caranfil, Alexandru Cretzianu, Mihail Fărcăşanu, Grigore Gafencu, Grigore Niculescu-Buzeşti, Augustin Popa, Constantin Vişoianu şi Iancu Zissu; prin statutul adoptat la 3 iunie 1949 C.N.R. îşi propusese reprezentarea naţiunii române în Occident, desfăşurarea de acţiuni care să ducă la restabilirea sistemului democratic în România şi coordonarea acţiunilor românilor din diaspora; ulterior, datorită scandalului din jurul Fondului Naţional Român, generalul Rădescu se va retrage din funcţia de preşedinte al C.N.R. înfiinţând în 1951, la New York, Liga Românilor Liberi (Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, Editura Compania, Bucureşti, 2003, pp. 181-186). Trebuie menţionat faptul că C.N.R. nu a fost niciodată recunoscut diplomatic ca un guvern în exil al României.

[107] Mitucă a luptat sub comanda lui Ivanovici în anul 1942.

[108] Daniel D. Ivanovici (1894-?). Militar de carieră; colonel; consul al României la Paris; membru al Comitetului Executiv al Ligii Românilor Liberi, (A.C.N.S.A.S., *Un sfert de veac de urmărire. Documente din dosarele secrete ale Generalului Nicolae Rădescu*, documente selectate şi editate de Monica Grigore, Oana Ionel, Dragoş Marcu, studiu introductiv de prof. univ. dr. Gheorghe Onişoru, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 406). Securitatea îl bănuia pe Ivanovici de a fi fost „în serviciul de informaţii al armatei

Mitucă cunoştea încă din 1946 topografia locului pe unde urma să fugă, când fusese cu Regimentul nr. 17 Artilerie cu diferite aplicaţiuni militare. Descripţia planului de fugă o găsim într-un proces verbal de interogatoriu din 7 iulie 1954: „Sosind în zona de frontieră, la Vânju Mare, de aici urma ca în seara zilei de 4 iulie a.c. să merg pe drumuri lăturalnice până în comuna Izvoru situată la marginea Dunării, locul pe care l-am considerat cel mai indicat de a trece frontiera. La marginea acestei comune m-aş fi postat într-un lan de porumb sau alt loc acoperit pentru a putea supraveghea trecerea patrulei ca să-mi dau seama de distanţa în timp a trecerii patrulei. Locul cel mai indicat de trecere al Dunării era «Conacul lui Vârcol» de la marginea satului Izvor.

După aceasta urma să mă întorc la Vânju Mare unde aveam un topor şi o foarfece de tăiat sârmă pe care urma să le iau de la gazda unde stătea fratele meu, fără ştirea acestei gazde. Menţionez că foarfeca era pentru tăiat vie, însă se putea folosi şi la tăiatul sârmei. Toporul urma să-l folosesc la tăiatul a două crengi din pădurea de lângă frontieră, pe care urma să le ajustez şi să mă folosesc de ele pentru menţinerea echilibrului pe Dunărea pe care urma să o trec ajutat şi de trei troci pe care le luam de la aceeaşi gazdă, deoarece le văzusem în podul unui pătul. Cu foarfeca mă foloseam la tăierea sârmei la Dunăre”[109].

Securitatea aflase despre întreaga operaţiune prin intermediul informatorului „Nae”[110], implicat şi el în pregătirile de plecare. Grupul[111] era compus din patru persoane: Passa Agnes

lui Antonescu şi totodată agent al Intelligence Service-ului” pentru că, aflat la Londra ca ataşat militar din 1945, refuzase înapoierea în ţară (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol.1, f. 66).

109 *Ibidem*, vol. 2, ff. 59-61.

110 Din coroborarea informaţiilor din dosare, informatorul „Nae” era un anume Ciucă Vasile, născut la 4 septembrie 1932, contabil, angajat la cooperativa „7 Noiembrie” din Craiova (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol.1, f. 198). Dintr-o declaraţie dată de acesta în 25 mai 1954 se confirmă implicarea sa în supravegherea lui Mitucă: „[Mitucă] mi-a spus că vrea să treacă frontiera şi că l-ar interesa situaţia aerodromului Craiova, tipurile de avioane care se găsesc pe aerodrom şi gradul de aprovizionare cu combustibil. De asemenea, locurile din avioane, de personal şi să mă interesez de un pilot bine pregătit din punct de vedere profesional şi care ar vrea şi el să treacă graniţa. Desigur că m-a învăţat şi pe mine să plec cu el însă eu am refuzat această propunere pentru faptul că eu am insinuat că duc o acţiune personală care mă forţează să rămân aici. (…) Eu i-am promis că am să-l ajut printr-o rudă a mea care este pilot şi cu care urmează să discut. Menţionez că în realitate nu am această rudă şi i-am spus-o din proprie iniţiativă cu scopul de a mă informa mai mult asupra intenţiilor lui”. Acelaşi informator „Nae” relata că în grupul celor care intenţionau fuga din ţară s-ar fi aflat şi „soţia fostului ministru [Constantin] Pantazi” (*Ibidem*, ff. 198-199). Informatorul „Nae” era în coordonarea locotenentului Firu Jean, şeful Serviciului 2 din cadrul regionalei de Securitate Craiova, acelaşi în faţa căruia dă declaraţia olografă.

111 Exista bănuiala că alături de cei patru s-ar putea afla şi soţia fostului general Constantin Pantazi, Adriana Pantazi. Generalul era la acea vreme închis la penitenciarul Aiud (*Ibidem*, f. 149 v). Bănuiala avea la bază o informaţie provenind de la informatorul „Nae”, fără a avea însă vreo acoperire reală. Mitucă se întâlnise cu Adriana Pantazi în aprilie 1954, aceasta fiind interesată de fapt de soarta fiului ei, Ion Pantazi, aflat în detenţie la mina de plumb de la Cavnic. Mitucă îi va comunica „amănunte în legătură cu el şi anume despre modul cum muncea în mină, cum era îmbrăcat, cum era alimentat şi altele în legătură cu viaţa lui de deţinut. De asemenea, i-am spus doamnei Pantazi că fiul ei împreună cu alţi deţinuţi, în ziua de 6 iunie 1953, a evadat din colonia Cavnic şi de la această dată nu mai cunosc nimic în legătură cu el” (*Ibidem*, vol.

(Aurel)[112], Toma Mircea, Mitucă şi informatorul. Prima opţiune de fugă din ţară era pe calea aerului, Mitucă încercând să ia legătura cu un pilot de pe aerodromul din Slobozia[113]. Legătura ar

---

2, f. 56). Aventura acestei evadări a fost povestită de protagonist în primul volum al lucrării *Am trecut prin iad*, apărută la Editura Dacia, Cluj-Napoca, în 2003. Ion Pantazi, (26 iulie 1920 – 9 august 1996); fiul generalului Constantin Pantazi, absolvent al Liceului Militar din Cernăuţi, după care, la 10 mai 1942 a Şcolii Militare de Ofiţeri de Cavalerie cu gradul de sublocotenent; la 1 iunie 1942 pleacă pe frontul rusesc cu Regimentul 9 Roşiori „Regina Elena" cu care participă la bătălia pentru strâmtoarea Kerci; este avansat, la 10 mai 1945, la gradul de locotenent; în 1946 va fi înaintat la gradul de căpitan în rezervă; a fost decorat cu Coroana României clasa a V-a, Steaua României clasa a V-a, Ordinul „Mihai Viteazul", Crucea de Fier clasa a II-a şi clasa I-a; în contextul epurărilor din armată, este „trecut în cadru disponibil" la 1 martie 1946 fiind exmatriculat, în acelaşi an, din cadrul Facultăţii de Drept, unde era în anul IV; la 1 martie 1946 este arestat; execută 16 ani de închisoare; este eliberat la 1 iunie 1964; după eliberare lucrează ca miner şi maistru miner la hidrocentralele Lotru, Someş şi Argeş; la 28 aprilie 1978 i se aprobă plecarea definitivă din ţară; se va stabili în Germania, la München; a debutat ca ziarist la „Stindardul", o publicaţie care a apărut prima oară la Innsbruck, în Austria şi ulterior în Germania din 1953 până în noiembrie 1985, fiind condusă de Ion V. Emilian; va colabora şi la „Curierul din Los Angeles" condus de Gabriel Bălănescu; în octombrie 1985 va edita ziarul „Stindardul românilor" (vezi Ion Pantazi, *op. cit.*, vol. I, *passim*; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, Editura Compania, Bucureşti, 2003, pp. 636-638).

[112] „Pe Passa Aurel l-am cunoscut la Craiova, în casa familiei Nistorescu, str. 7 noiembrie, nr. 16, unde eu am venit la data de 1 februarie 1954, după eliberarea din închisoare şi am stat în această casă câteva zile până mi-am găsit casă. În această locuinţă se afla în gazdă şi numitul Passa Aurel cu care m-am cunoscut şi am intrat în discuţii. (...) În discuţiile purtate cu el, i-am vorbit despre situaţia mea, de regimul de la închisoare, felul de viaţă pe care l-am dus în ultimii ani. El îşi manifesta duşmănia faţă de regimul actual, vorbind despre cotele [pe] care este obligat să le dea tatăl său şi astfel am căpătat încredere în el, constatându-l că duşmăneşte regimul", aşa rezuma Mitucă întâlnirea cu Aurel Passa, într-un proces verbal de interogatoriu luat în anchetă, pe data de 7 iulie 1954 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 15).

[113] În alte documente este vorba despre aerodromul din Craiova. Informatorul „Nae", cel de la care provin detaliile acestei tentative de evadare, aminteşte ambele locaţii. Mitucă luase legătura în acest sens cu un cunoscut mai vechi al său din 1946, Petolescu Gheorghe, de la Regimentul nr. 14 Artilerie unde acesta fusese submaistru militar clasa a II-a, maistru tâmplar în Craiova în acea perioadă, al cărui frate fusese locotenent colonel de aviaţie în Bucureşti. Mitucă îl va contacta pe Petolescu la începutul anului 1954. Acesta îi înlesneşte legătura cu fratele lui, Petre Petolescu, fost comandor de aviaţie la aeroportul din Slobozia, înmânându-i o scrisoare de recomandare, misivă interceptată însă de Securitate. Mitucă va abandona această pistă, motivând că legătura cu Petre Petolescu, fratele cunoscutului său din Craiova, era compromisă dată fiind rechemarea acestuia în armată. Mitucă va considera că reînrolarea ridică probleme privind garanţiile de încredere pe care Petre Petolescu ar fi trebuit să le prezinte. Un alt motiv a fost reprezentat şi de faptul că fuga cu avionul din Slobozia ar fi însemnat aterizarea în Turcia, ceea ce ar fi presupus un drum prea lung, avionul fiind astfel „uşor de interceptat". Singura cale sigură părea aşadar frontiera de vest cu Iugoslavia, cale abandonată la rându-i în favoarea zonei de frontieră de la Vânju Mare, unde a şi fost arestat. Petolescu Gheorghe va fi şi el arestat în decembrie 1954 de Regionala de Securitate Craiova şi implicat în ancheta grupării lui Mitucă, fiind judecat alături de acesta, de către Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti în deplasare la Craiova, fiind condamnat prin sentinţa nr. 783 din 30 iunie 1955 şi

fi trebuit perfectată de informatorul „Nae”, căruia i se ceruseră informaţii detaliate despre „tipurile de avioane, despre gradul de aprovizionare cu combustibil”, dar şi despre un pilot „bun din punct de vedere profesional care ar fi de acord să treacă frontiera”[114]. În caz de nereuşită se preconiza trecerea frontierei prin traversarea Dunării la Turnu Severin. „Echipamentul de trecere trebuia să fie format din una pereche chiloţi, o centură de pânză impermeabilă pentru a fi folosită la trecerea documentelor şi câte trei tiugi pentru a fi folosite la asigurarea rezistenţei la apă”[115]. Operaţiunea a fost riguros plănuită de Mitucă, fiind pregătită cu antrenamente la râul Jiu[116], cu perfectarea unor legături cu legaţiile străine[117] din Bucureşti etc. Mitucă studiase trei posibilităţi de trecere a frontierei, pe uscat, pe apă şi cu avionul. Singura însă care prezenta o oarecare siguranţă, fiind în acelaşi timp şi cu şanse de succes, era traversarea Dunării cu o ambarcaţiune construită artizanal sau înot.

În 26 iunie 1954 Passa Agnes (Aurel) este arestat, iar la 27 iulie 1954 aceeaşi soartă o are şi Mitucă. Întreaga anchetă se va desfăşura la penitenciarul Craiova, în perioada iulie-septembrie 1954. „Faţă de anchetă spune că a adoptat poziţia de a spune «puţin câte puţin» ca să aibă mereu cum să tergiverseze cercetarea căci «eliberarea» nu mai poate întârzia”[118]. Plănuia, de asemenea, să evadeze din penitenciarul Craiova, operaţiunea fiind însă descoperită de Securitate ca rezultat al unor informatori din celulă: „Împreună cu Turinschi nutreşte intens gândul evadării şi anume: noaptea să bată la uşă pentru a ieşi la W.C. Dacă pe sală va fi numai un sergent la întoarcere, să-l atace pe cel ce a deschis uşa, să-l bage în celulă, să-l lege sub pat cu căluşul în gură. Să iasă apoi pe uşa de lângă W.C. în curte, iar de aici fie să atace brusc şi să dezarmeze santinela şi pe ofiţerul de serviciu, fie să escaladeze clădirea din fund cu frânghia [făcută] din fâşii de pături şi cearceafuri, apoi să meargă spre Clenov, prin culturi de unde,

ulterior graţiat. Împotriva graţierii Regionala de Securitate Craiova va introduce o cerere de îndreptare, aşa cum rezultă dintr-o adresă către Direcţia a VIII-a Bucureşti (*Ibidem*, f. 3). Şeful Regionalei Craiova era la acea vreme lt. colonelul I. Vasilescu.

[114] *Ibidem*, vol.1, f. 143 v.

[115] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol.1, f. 153. Amănuntele provin dintr-o adresă pe care Regionala de Securitate Craiova o trimite Direcţiei a II-a Bucureşti în 22 iulie 1954.

[116] Passa Agnes va mărturisi într-un interogatoriu din 1 iulie 1954 la Securitatea Craiova: „Plecarea urma să se facă în jurul zilei de 15 iunie a.c. în care scop, tot din iniţiativa lui Mitucă, am făcut şi antrenamente la Jiu la înot” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 187 v).

[117] Într-o discuţie, în preajma plecării, Mitucă dădea de înţeles că ar fi luat contact cu membri ai legaţiei iugoslave în România. Nu se poate proba cât din aceste afirmaţii făceau parte din strategia de încurajare a celor cu care intenţiona fuga din ţară sau cât corespundea faptelor reale. Întâlnirile s-ar fi petrecut în Bucureşti, „aproape de dealul Teilor, unde nu au venit cu maşina legaţiei ci cu o maşina străină, iar ei erau în totală stare de incognito” (*Ibidem*, vol. 1, f. 145 v). Evadarea era preconizată în noaptea de 11 spre 12 iunie 1954, dată însă la care s-a renunţat, Mitucă realizând că Securitatea îi supraveghea atent.

[118] *Ibidem*, f. 67.

conduşi de omul fost sergent în Regimentul nr. 37 Artilerie[119], [să ajungă, n.n.] la Dunăre şi în Iugoslavia[120]".

În 30 iunie 1955, Ion Mitucă a fost condamnat conform articolului nr. 267 din Codul Penal, prin sentinţa nr. 783 a Tribunalului Militar Bucureşti aflat în deplasare la Craiova, la 5 ani închisoare corecţională pentru acte preparatorii de trecere frauduloasă a frontierei, fiind amnistiat prin efectul decretului 421 din 18 octombrie 1955[121]. După eliberare se va stabili la Tr. Severin. Preliminariile evaziunii se găsesc în perioada de detenţie, unde Mitucă îşi asumase sarcina de a face cunoscute în Occident ororile ce se derulau în locurile de detenţie din România.

Astfel, din declaraţiile pe care le face Mitucă în anchetă se poate înţelege că ar fi avut un veritabil mandat[122] după eliberarea din închisoare: „În vara anului 1953, fiind ultimul an când îmi expira pedeapsa şi lucrând în aceeaşi colonie cu Dan Cernovodeanu, în timpul lucrului, de faţă fiind şi Gheorghiţă Savel, fost ofiţer şi avocat, condamnat la 13 ani în procesul misiunii catolice a lui O'Hara din Bucureşti, am deschis discuţia toţi trei despre situaţia politică internaţională. În acest sens, am hotărât ca eu după ce ies din închisoare să fac tot posibilul şi să trec frontiera cu Iugoslavia, să merg în Italia la Florenţa, unde se află fostul ministru de externe Petrescu Comnen, unchiul lui Dan Cernovodeanu şi cu care să iau legătura, folosind parola «Dindin», numele diminutiv folosit în familie pentru Dan Cernovodeanu. La Florenţa cu ajutorul lui Petrescu Comnen[123] să aranjez trecerea mea în Elveţia la oraşul Lausanne unde se află ex-regele Mihai, aşa după cum se vorbea printre deţinuţi. Acolo să iau legătura cu ex-regele Mihai căruia să-i vorbesc despre Dan Cernovodeanu, care fusese coleg şi şeful clasei ex-regelui şi despre scopul pentru care am trecut frontiera, adică de a susţine o propagandă foarte puternică prin radio şi presă asupra situaţiei deţinuţilor politici din România, lucru pe care l-am stabilit cu cei doi prieteni ai mei, Dan Cernovodeanu şi Savel Gheorghiţă. De asemenea urma să arăt ex-regelui că prin el şi cu ajutorul meu să se treacă la formarea unor unităţi speciale de paraşutişti, care să fie instruiţi

---

[119] Ambiguitate în original. Probabil, *condus de acel om, fost sergent în Regimentul nr. 37 Artilerie*.

[120] *Ibidem*, f. 67.

[121] *Ibidem*, vol. 2, f. 192.

[122] „Mitucă Ion şi-a luat angajamentul faţă de mai mulţi arestaţi, că va duce veşti despre ei la familii, în care sens a luat adresa din Bucureşti a acestora, de la Dan Cernovodeanu, ing. Mişu Mihăilescu, Octav Rădulescu, Enescu Virgil, lui Mişu Catan şi Dăruială din Tr. Severin şi probabil şi alţii, pe care nu-i ştiu", avea să declare Gheorghiţă Savel într-un interogatoriu din 19 septembrie 1954 luat la Securitatea Baia Mare (*Ibidem*, vol. 1, f. 82).

[123] Nicolae Petrescu-Comnen, (24 august 1881 – 8 decembrie 1958); om politic şi diplomat; „trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Berna (1923-1928), Berlin (1928-1930), Vatican (1930-1932) şi din nou la Berlin (1932-1938). În anul 1938, este chemat în ţară şi numit în funcţia de subsecretar de Stat în Ministerul Afacerilor Străine (17 februarie - 30 martie 1938) şi apoi în cea de ministru de externe (30 martie - 20 decembrie 1938), în cel de-al doilea guvern prezidat de către patriarhul Miron Cristea. Este apoi trimis din nou cu misiuni diplomatice la Vatican în perioada 1938-1940. După ce generalul Ion Antonescu devine prim-ministru al României, Nicolae Petrescu-Comnen a fost disponibilizat şi apoi pensionat" (http://ro.wikipedia.org/ wiki/Nicolae_Petrescu-Comnen, consultat la data de 19 noiembrie 2008).

pentru ca în momentul începerii unui război, să fie lansaţi în apropierea închisorilor principale de deţinuţi politici, închisori pe care să le ocupe şi să le dea drumul"[124].

În intervalul dintre cele două condamnări, în martie 1954, Mitucă va face o vizită la Bucureşti pentru a aduce veşti despre cei închişi rudelor acestora. Cu această ocazie, va vizita familiile lui Virgil Enescu, Dan Cernovodeanu, inginerului Mihai Mihăilescu, profesorului Mihai Paulian, fost membru al P.N.Ţ. pe care Mitucă îl întâlnise la Peninsula, avocatului Puiu Calleya[125], căruia îi vizitează soţia, Ştefan Ionescu, fost maior, condamnat la 8 ani la colonia Baia Sprie şi familia lui Constantin Ocoleanu. Îl va vizita[126], de asemenea, şi pe Dinu Pillat, despre care îi vorbise în închisoare Dan Cernovodeanu[127]. Conform declaraţiei lui Mitucă, „Dinu Pillat mi-a făcut o expunere a situaţiei politice internaţionale aşa după cum era informat de la posturile de radio străine. (…) Mi-a spus că în ceea ce priveşte Conferinţa de la Berlin nu s-a ajuns la un acord în problema europeană, ci numai în problema Extremului Orient şi că destinderea internaţională, aprecia dânsul, nu se va rezolva în cursul acestui an. Am fost întrebat de Dinu Pillat despre situaţia mea politică, când am fost arestat, din ce organizaţie şi lot am făcut parte; i-am spus tot adevărul, cum că am fost în lotul lui Răutu, în care am fost implicaţi 12 acuzaţi; i-am spus şi denumirea organizaţiei, «M.N.R.». I-am arătat şi biletul de eliberare din penitenciar spre a se convinge de ceea ce i-am spus. În discuţiile purtate l-am întrebat pe Dinu Pillat dacă eu aş putea să iau contact cu cineva de la legaţiile din Bucureşti ale ţărilor apusene, pentru a da unei asemenea persoane un raport informativ[128] despre situaţia din colonia de muncă Cavnic,

---

[124] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 80.

[125] În dosar, numele lui Nicolae (Puiu) Calleya apare în diferite forme (Colea, Coleea). Acesta a fost un apropiat al amiralului Horia Macellariu, în perioada 1945-1946. Membrii organizaţiei (cu caracter parţial militar) conduse, în cadrul Mişcării Naţionale de Rezistenţă, de amiralul Macellariu, au fost condamnaţi prin sentinţa nr. 2.195 din 16 decembrie 1948 a Tribunalului Militar Bucureşti (vezi A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 16.163, vol. 3, ff. 244-271).

[126] Aşa cum rezultă din interogatoriile luate lui Mitucă în penitenciarul Craiova la începutul lunii iulie 1954, prima vizită făcută lui Pillat a fost la sfârşitul lunii februarie 1954. La zece zile distanţa de momentul amintit îi va face a doua vizită, al cărei conţinut e relatat în cele de mai sus. Este şi perioada în care va redacta memoriul „privind aspecte ale vieţii deţinuţilor politici din lagărul Cavnic" pe care îl va înmâna lui Pillat în vederea scoaterii lui peste graniţă.

[127] „În timpul cât am stat la colonia Cavnic, am stat împreună în cursul anului 1953 cu deţinutul Cernovodeanu Dan, care era condamnat la 10 ani pentru trecerea frontierei în Iugoslavia în toamna anului 1948. Acesta m-a rugat ca după ce ies din închisoare să transmit ştiri despre el prietenului său Dinu Pillat, a cărui adresă o găsesc în cartea de telefoane" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 23 v).

[128] Expresia este inspirată, evident, de anchetatori. Securitatea utiliza programatic expresia „raport informativ" (un termen de specialitate, de altfel, în lumea serviciilor de informaţii) pentru a sublinia „culpa" autorilor de memorii sau eseuri inspirate din realităţile dure ale perioadei, asimilând opiniile critice cu spionajul. Foarte mult tapaj s-a făcut, de pildă, în 1948, în cadrul procesului Mişcării Naţionale de Rezistenţă, în legătură cu aşa-zisul „buletin informativ" redactat de George Manu (1903-1961), cu titlul *În spatele Cortinei de Fier* (o descriere realistă a abuzurilor comunisto-sovietice din România). Vezi, în acest sens, *Procesul grupului de complotişti, spioni şi sabotori. Textul complect al dezbaterilor care au avut loc în*

regiunea Baia Mare, unde erau deţinuţi politici[129]. La această întrebare Dinu Pillat mi-a răspuns că din anul 1946 nu mai are nici un fel de legătură cu astfel de legaţii[130] şi m-a sfătuit în sensul că asemenea încercare este un risc inutil. Aceasta a fost prima conversaţie cu Dinu Pillat"[131]. La începutul lunii iunie 1954 Mitucă îi va face ultima vizită lui Pillat: „Am stat de vorbă cu acesta separat într-o cameră. Discutând evenimente internaţionale, el a apreciat că din cauza pierderii de către trupele franceze a fortăreţei Dien Bien Fu din Indochina[132], americanii vor interveni acolo cu trupe mai masive şi în acelaşi timp se va extinde războiul, ducând la apariţia sa şi în Europa. Această situaţie l-a făcut pe Dinu Pillat să apară mai optimist decât atunci când am comentat situaţia internaţională în luna martie a.c. Aceasta a fost discuţia cu caracter politic. În restul discuţiilor m-a întrebat despre familia mea şi dacă am ocupat serviciu la Craiova, la aceasta am răspuns că nu am luat serviciu şi aş încerca să mă ocup cu afaceri cu alimente"[133].

Încercând să-l protejeze pe Dinu Pillat, căruia îi dăduse memoriul, Mitucă inventează în faţa anchetatorilor din penitenciarul Craiova, imediat după ultima sa arestare din 23 iulie 1959, calea clandestină pe care ar fi reuşit să transmită textul său protestatar: „Am scris pe 28 pagini, în limba română un raport informativ, intitulat *Memoriu asupra lagărului special Cavnic*. În acest document am descris tot felul de viaţă şi de muncă al deţinuţilor politici de la această colonie, arătând că sunt maltrataţi de către paza închisorii şi alte asemenea aspecte. Documentul acesta l-am lucrat personal în Craiova în camera mea de pe str. Henri Barbusse nr. 11. După ce l-am terminat, pe la data de 20 martie 1954 am plecat singur la Bucureşti cu el asupra mea. În prima parte a zilei am ajuns în Bucureşti, am mers pe strada Amzei unde este situat sediul Legaţiei Franţei şi am cercetat şi studiat felul cum se mişcă miliţianul care făcea paza localului şi modul

faţa Tribunalului Militar din Bucureşti de la 27 octombrie la 2 noiembrie 1948, Bucureşti, Ed. de Stat, f.a., 264 p.

129 În acest scop, în martie 1954, la prima vizită efectuată la Bucureşti, Mitucă copiase într-o agendă adresele legaţiilor Marii Britanii la Bucureşti, a Statelor Unite ale Americii, Spaniei şi Biroului Ataşatului militar al S.U.A. în România.

130 Acest amănunt pare inventat de Mitucă pentru a-l proteja pe Pillat, în fapt memoriul fiindu-i înmânat acestuia, cum va fi nevoit să şi recunoască după câteva zile de interogatorii dure în penitenciarul Craiova. Pillat recunoştea că plasarea memoriului n-ar fi putut fi făcută de Mitucă însuşi, „nereprezentând încrederea necesară", dar şi pentru că „supravegherea este foarte strictă". În schimb, Pillat se angaja să ducă el documentul „acolo unde trebuie, adică la una din legaţiile străine". Predarea memoriului se va face în jurul datei de 20 martie 1954 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 34).

131 *Ibidem*, f. 16.

132 Este vorba despre bătălia de la Bien Den Phu din aşa-numitul prim război din Indochina (1946-1954), dintre trupele franceze şi cele comuniste vietnameze pentru controlul unui avanpost din zona montană aflat la frontiera vietnameză cu Laosul. Victoria trupelor vietnameze a pus capăt unui război de opt ani de zile (*Encyclopædia Britannica. Ultimate Reference Suite*, Chicago, 2008). Contrar aşteptărilor unor cercuri est-europene şi chiar unor solicitări ale Parisului, S.U.A. au refuzat să se implice direct de partea coloniştilor francezi, însă după 1961 au declanşat, progresiv, cel de-al doilea război din Indochina, terminat în 1973 cu un succes al vietnamezilor, urmat de unificarea părţilor de nord şi sud ale ţării , doi ani mai târziu.

133 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 23.

cum voi proceda ca să arunc acel document ca să ajungă în mâna funcţionarilor de la acea legaţie. Am observat că o fereastră se ţinea deschisă şi că miliţianul se deplasa de pe trotuar în curte şi invers. Am ajuns la concluzia că pot să arunc pe fereastră acest document pe care îl introdusesem într-o pungă de cârpă în interiorul căreia mai introdusesem o bucată de fier lungă de cca. 5 cm., aceasta pentru a da greutatea necesară la azvârlirea pe fereastră. După amiaza aceleiaşi zile am revenit în acelaşi loc, având documentul în buzunarul raglanului, aranjat în pachet aşa cum arătat mai sus. M-am postat pe trotuar la vreo 20 m. Faţă de fereastra care era deschisă şi mă prefăceam că citesc un ziar, însă în acelaşi timp supravegheam pe miliţian. Când am prins momentul că intrase în curte miliţianul, m-am apropiat de fereastră care era la înălţimea unui om şi zidul pornea chiar din trotuar, şi am aruncat pe această fereastră în cameră, pachetul cu documentul respectiv, după care am plecat. Se observase că în camera unde am aruncat documentul era o femeie care stătea în picioare, aceasta am observat-o când am aruncat documentul pe fereastră. (…) Clădirea respectivă este situată pe partea stângă a străzii în sensul când mergi pe strada Amzei, venind de pe Calea Victoriei către Bulevardul N. Bălcescu. Fereastra pe care am aruncat documentul, este a doua din prima aripă a clădirii, în total fiind 4 sau 5 ferestre. Întreaga clădire are două aripi care încep de lângă trotuar, iar între cele două aripi este o curte, având la stradă un gard de fier, fixat pe beton, având poartă de intrare la care era postul miliţianului. *Întrebare*: Ai semnat acel document? *Răspuns*: Nu am semnat cu numele meu, ci am încheiat cu formula «un fost deţinut politic de la Cavnic». *Întrebare*: Ce ai urmărit prin informaţiile pe care le-ai dat unor cetăţeni străini? *Răspuns*: Am urmărit ca materialul informativ pe care l-am dat să ajungă în străinătate, de unde să fie difuzat la posturile de radio ale ţărilor imperialiste, ca o propagandă împotriva regimului din R.P.R. De asemenea, am urmărit ca prin realizarea acestui fapt, după ce aş fi reuşit să trec frontiera în Iugoslavia, aş fi declarat acolo faptul pe care l-am comis eu mai sus şi care – verificându-se – s-ar fi constatat că sunt duşman al regimului şi mi s-ar fi acordat încrederea necesară faţă de declaraţiile ce urma să le fac acolo"[134].

În fapt memoriul, redactat la Craiova în intervalul februarie – martie 1954, a fost înmânat personal lui Pillat pe 20 martie. Cu ocazia celei de a treia vizite pe care i-o face acestuia, la începutul lunii iunie 1954, Mitucă află că memoriul său ajunsese la una din legaţiile apusene la Bucureşti. Intenţionând să treacă graniţa, Mitucă îi va solicita lui Dinu Pillat o scrisoare de recomandare pe lângă Mihail Fărcăşanu, sora lui Pillat, Pia, aceasta fiind căsătorită cu liderul tineretului liberal, pe atunci coordonator al „Comitetului Naţional Român". Pillat, din prudenţă, va refuza, indicându-i lui Mitucă să pomenească doar de recomandarea lui explicită.

Există o notă a Securităţii din 27 iulie 1954 în care se relevă faptul că Mitucă reuşise să expedieze „unei legaţii externe"[135], prin intermediul legăturilor realizate de foştii săi colegi de detenţie, un text intitulat *Uzina morţii, robia şi universitatea suferinţei*[136], despre ororile de la penitenciarul Aiud şi mina de plumb de la Cavnic şi Canalul Dunăre – Marea Neagră: „Informaţia

---

[134] *Ibidem*, ff. 25 v-26. Declaraţia este parte dintr-un interogatoriu ce i s-a luat lui Mitucă la 9 iulie 1954 în penitenciarul Craiova.

[135] *Ibidem*, vol. 1, f. 65.

[136] Titlul real al manuscrisului este „Memoriu privind aspecte ale vieţii deţinuţilor politici din lagărul Cavnic".

a ajuns în străinătate şi posturile imperialiste au prelucrat din ea. A mai dat şi alte informaţii despre situaţia din ţară precum şi date asupra forţelor dispozitivului de pază de la coloniile de muncă şi penitenciarele mari: Aiud, Sighet, Gherla, Cavnic, Baia Sprie, pentru ca, în situaţia ce credea că se întâmplă de izbucnire [a] războiului[137], batalioanele de paraşutişti să fie lansate ca să scape pe deţinuţi"[138].

La rigoare, implicarea lui Mitucă în celebrul proces cadru al elitelor intelectuale din 1960 a fost posibilă datorită strânsei prietenii pe care acesta a legat-o în penitenciarul Aiud[139] şi ulterior în colonia Peninsula şi la mina de plumb Cavnic cu colegul său de detenţie Dan Cernovodeanu, acesta fiind cel care l-a îndemnat să intre în legătură cu Dinu Pillat, ca personalitate care-l putea efectiv susţine în difuzarea textelor protestatare[140]. Primele suspiciuni de „spionaj" datau din 1955, când Mitucă începe să fie asociat în anchetele Securităţii cu Constantin (Dinu) Pillat. Acesta era urmărit la acea vreme pe linie de contraspionaj de Direcţia a II-a a Securităţii. În februarie 1955 colonelul Francisc Butika[141] recomanda Serviciului 8 din cadrul Regionalei de Securitate Craiova judecarea lui Mitucă mai întâi pentru acte preparatorii de trecere frauduloasă a frontierei, urmând ca după clarificarea situaţiei lui Pillat, să fie judecat şi pentru spionaj. Serviciul 8 va răspunde Direcţiei a VIII-a (Cercetări Penale) că „dacă Mitucă Ion ar fi judecat numai pentru acte preparatorii la trecerea frauduloasă a frontierei, în timpul dezbaterilor fie chiar şi în proces închis şi-ar mărturisi activitatea sa, inclusiv în legătură cu Dinu Pillat, deoarece nu poate fi prelucrat să nu vorbească despre acesta, întrucât s-ar ajunge în situaţia să-şi retracteze definitiv declaraţia despre Dinu Pillat şi atât acesta cât şi el ar scăpa de răspunderea penală în ceea ce priveşte trădarea de patrie, care constituie capul de acuzare principală"[142]. Mitucă va fi însă judecat şi condamnat doar pentru acte preparatorii la trecerea frontierei în 30 iunie 1955, fiind

---

137 Erorile de topică aparţin originalului.

138 *Ibidem*, f. 66.

139 *Ibidem*, f. 63. Mitucă este transferat în 1949 la Aiud, unde va rămâne până în iunie 1951.

140 „Înainte de a fi eliberat din închisoare - decembrie 1953 -, stând de vorbă cu deţinutul Cernovodeanu Dan, pe care-l cunoşteam din anul 1952 de la Canal, însă ne-am împrietenit la închisoarea Cavnic, acesta mi-a spus că are un prieten în Bucureşti – Dinu Pillat -, fost conferenţiar universitar, care la rândul său are pe cumnatul său Fărcăşanu Mihail, fugit din ţară din 1946-47 în Franţa. Cu această ocazie, Cernovodeanu Dan mi-a spus că după ce voi ieşi de la închisoare, să întocmesc un memoriu detaliat asupra situaţiei închisorilor şi a deţinuţilor din închisorile prin care am trecut eu, despre «suferinţele» acestor deţinuţi, după cum spune Cernovodeanu Dan. După întocmirea acestui memoriu, mi-a spus, în continuare Cernovodeanu Dan, să-l predau lui Dinu Pillat, care este aproape singurul arestat şi trebuie să aibă legături cu fugarul Mihail Fărcăşanu şi prin aceste căi ilegale să trimeată şi «memoriul» meu în occident spre a fi folosit în propaganda ce se duce acolo împotriva R.P.R. şi pentru a fi informate puterile occidentale de această situaţie a deţinuţilor din R.P.R., spre a face «presiuni» şi eventual a interveni în favoarea acestora" (*Prigoana…*, p. 66-67). Versiunile diferite în privinţa momentului exact în care Mitucă a stabilit legături de prietenie cu Dan Cernovodeanu (vezi nota anterioară) nu sunt neobişnuite în contextul declaraţiilor din anchetele anilor `48-`60. În locul citat la nota nr. 139, Cernovodeanu este menţionat cu prenumele Mircea.

141 Colonelul Francisc Butika era în acea perioadă şeful Direcţiei a VIII-a, Cercetări Penale.

142 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol. 2, f. 6 f.+v.

eliberat la 18 octombrie acelaşi an. La acea dată, deşi Memoriul fusese înmânat lui Pillat şi ajunsese în Franţa, Securitatea nu ştia încă de existenţa lui. Primele informaţii despre acesta provin de la Dinu Pillat, mai precis din interogatoriile dure care i se iau în primele luni ale lui 1959 în închisoarea Malmaison din Bucureşti. Două procese verbale de interogatoriu (din 9 şi 10 aprilie 1959) vorbesc despre relaţiile dintre Mitucă şi Dinu Pillat[143].

Destinatarul final al memoriului lui Mitucă, Mihai Fărcăşanu[144], deja refugiat la Paris[145], a fost condamnat politic atât în „procesul sumanelor negre" (primul din seria marilor procese ale M.N.R.)[146], la muncă silnică pe viaţă, cât şi în cel al „Rezistenţei spirituale" (din aceeaşi serie)[147],

[143] În interogatoriul ce i s-a luat în 10 aprilie 1959 la Malmaison, Pillat declara: „Mitucă mi-a spus că atunci când va fugi din ţară şi va ajunge în străinătate, va lua legătura cu ex-regele Mihai, dar pentru a ajunge la el, este nevoie să fie recomandat de o persoană competentă şi m-a rugat dacă pot să-l ajut, ştiind (încă din închisoare, de la Cernovodeanu Dan, prietenul meu) că în străinătate am pe cumnatul meu Fărcăşanu Mihail. (…) Atunci Mitucă Ion mi-a spus că în cazul unui război, primii care vor fi lichidaţi de către regim, vor fi deţinuţii politici şi că, pentru a evita această lichidare, este necesar ca locurile unde se găsesc deţinuţii politici (respectiv închisorile) să fie cunoscute în occident de către puterile occidentale şi aceasta pentru ca înaintea declanşării războiului să fie paraşutate trupe în imediata apropiere a închisorilor pentru eliberarea deţinuţilor. Eu i-am spus lui Mitucă Ion că nu cred că vor fi lichidaţi deţinuţii politici, dar că situaţia deţinuţilor politici cât şi situaţia din închisori trebuie să fie cunoscută de puterile occidentale. Mitucă Ion mi-a spus că totuşi dacă va fugi din ţară, odată ajuns în străinătate, o să povestească fugarilor români situaţia din închisorile R.P.R. ca unul ce a stat mai mulţi ani închis şi care a trecut prin mai multe închisori, însă, datorită faptului că eu îl sfătuiesc să nu fugă din ţară, el a spus ca totuşi trebuie să facem într-un fel ca aceste lucruri să ajungă în străinătate pentru a fi cunoscute de puterile occidentale. (...). I-am spus că ideea sa este bună şi că toată situaţia din închisorile R.P.R. pe care el o cunoaşte, merită să fie aşternută de el pe hârtie. (…) În luna martie-aprilie 1954 [la 20 martie 1954] a venit la mine acasă Mitucă Ion (…) pentru a-mi aduce memoriul scris cu situaţia deţinuţilor politici din închisorile din R.P.R. Nu-mi amintesc precis dacă acest memoriu era bătut la maşină sau scris de mână, dar, din câte îmi amintesc, parcă era bătut la maşină. Memoriul se găsea într-un plic, de [ce] culoare nu-mi amintesc. Acest memoriu era scris pe circa 20 de pagini (coală de hârtie). (…) Eu i-am spus că memoriul, din punct de vedere informativ, este bun şi să mi-l lase pentru a-l trimite în străinătate. Nu i-am specificat prin cine îl voi trimite şi nici cui. I-am spus că memoriul va ajunge în mâini bune" (*Prigoana…,* pp. 25-28). Memoriul va ajunge, în vara aceluiaşi an, prin intermediul Elenei Brătianu, mătuşa lui Dinu Pillat, la Legaţia Franţei. De aici va fi trimis unui unchi al lui Pillat stabilit în Franţa, Nicolae Pillat, care-l va înmâna, la rândul său, lui Mihail Fărcăşanu (vezi *Prigoana…,* pp. 28-30).

[144] Fostul lider al tineretului naţional-liberal.

[145] În 1947, Mihai Fărcăşanu activa deja, la Paris, în conducerile Asociaţiei Culturale „Mihail Eminescu" şi „Asociaţiei ziariştilor români fugiţi din ţară", colaborând în special la publicaţia „L`Action Roumaine", iniţiată de aşa-numita în epocă grupare Gafencu – Tilea şi agreată de generalul Rădescu (*Români în exil, emigraţie şi diaspora. Documente din fosta Arhivă a C.C. al P.C.R.*, volum îngrijit de Dumitru Dobre şi Dan Taloş, cuvânt înainte de Dumitru Dobre, Bucureşti, Ed. Pro Historia, 2006, p. 104).

[146] Prin Decizia nr. 2 din 11 noiembrie 1946 a Curţii Militare de Casare şi Justiţie (vezi A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 6, ff. 41-146 f.+v.).

[147] Prin sentinţa nr. 2.159 din 16 decembrie 1948 a Tribunalului Militar Bucureşti (vezi Idem, dosar nr. 16.163, vol. 3, ff. 244-271).

la 10 ani detenţie riguroasă şi 5 ani degradare civică „pentru crima de complot în scop de răzvrătire" şi la 25 ani muncă silnică şi 10 ani degradare civică „pentru crima de organizare şi participare la organizaţii de tip fascist, politice şi paramilitare"[148]. Printre acuzaţiile ce i s-au adus, în 1948, a fost şi aceea că „a organizat legătura informativă între organizaţie şi Misiunea engleză"[149]. Numele lui Mihai Fărcăşanu reapărea, în contextul menţionat, în anii 1959-1960, cu ocazia anchetei şi a procesului lotului Noica-Pillat, beneficiind şi de împrejurarea că unul din principalii acuzaţi, scriitorul Constantin Pillat, era cumnatul său[150]: „Astfel inculpatul [Constantin Pillat – S.B.-M.] a recunoscut că a colaborat la revista «Perspective» cu caracter de dreapta după rebeliunea din 1941 iar după anul 1944 a purtat discuţii cu un ziarist englez Chaullerton şi cu şeful misiunii engleze Yvor Porter pe care i-a cunoscut prin cumnatul său Mihai Fărcăşanu şi că le-a comunicat acestora informaţii în legătură cu alegerile şi cu situaţia de la facultatea de litere; de asemenea că le-a dat informaţii şi în legătură cu procesul lui Maniu în anul 1947, informaţii pe care le obţinuse de la avocatul Ionel Teodoreanu care pleda în acest proces"; „După ce a fost demascat Yvor Porter ca spion englez, inculpatul Pillat C-tin şi-a continuat această activitate trădătoare prin aceea că a transmis date şi informaţii calomnioase tendenţioase cu privire la situaţia economică, politică şi socială din R.P.R., lui Fărcăşanu Mihail în străinătate, prin intermediul lui Dugaujar, fost ataşat comercial al legaţiei Franţei la Bucureşti"[151].

O altă idee a lui Mitucă, vizibilă din intenţiile sale manifestate la Aiud, era legată de asumarea explicită a statutului de deţinut politic, prin înfiinţarea „Asociaţiei foştilor deţinuţi politici". Astfel, conform unei note redactate în 27 iulie 1954, Asociaţia „ar fi cuprins 40.000-50.000 de membri"[152]. Bazele acesteia, după cum va mărturisi Mitucă într-un interogatoriu din 16 august 1954[153], au fost puse în discuţiile cu avocaţii Radu Cernovodeanu şi Gheorghiţă Savel şi Mihai Mihăilescu. „Am discutat ca la ieşirea noastră din închisoare, pe care o vedeam în urma schimbării regimului actual, ce s-ar fi produs în urma unui conflict armat din partea statelor imperialiste, aşa cum noi credeam, să se pună bazele în Bucureşti acestei «asociaţii» având drept scop următoarele: *1.* Prin această «asociaţie» să ne putem căpăta o serie de drepturi în stat, adică: gratuitate pe C.F.R., îngrijirea sănătăţii, ajutoare băneşti, dreptul de a fi preferaţi la ocuparea funcţiunilor în stat; 2. Al doilea obiectiv al acestei asociaţii urma să fie acela de a controla întregul aparat de stat şi guvernul ce ar fi fost la cârma ţării. *3.* Din această asociaţie să

---

[148] Idem, dosar nr. 17.349, vol. 2, f. 203.

[149] *Ibidem*, f. 26.

[150] Această relaţie apropiată nu l-a ferit pe Pillat de unele aproximaţii surprinzătoare: „Fărcăşanu Mihail a fost fruntaş liberal, trădător de patrie fugit din ţară prin anul 1947 împreună cu sora mea"; „în străinătate am pe Fărcăşanu Mihail (fruntaş liberal, fugit din ţară în anul 1945-1946)" – *Prigoana…*, p. 16, 25. Dacă epitetul de „trădător" reflectă întrutotul logica strâmbă a Securităţii, impreciziile temporale par să fie, şi ele, mai mult rodul confuziilor din mintea anchetatorilor decât al pierderilor de memorie ale anchetatului. Anchetatorii erau evident mai atenţi la duritatea epitetelor decât la exactitatea datelor pe care le invocau în acest scop.

[151] *Ibidem*, p. 453, 451.

[152] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 63. Estimarea provine din discuţiile dintre deţinuţi în penitenciar, reţinute într-o notă informativă.

[153] *Ibidem*, vol. 2, f. 96 v.

se recruteze întregul aparat de stat, adică din noi, foştii deţinuţi politici. *4.* Tot această «Asociaţie a deţinuţilor politici» urma să verifice pe cei ce au colaborat cu regimul actual, aplicând sancţiuni severe prin justiţie celor ce au comis în special «crime» iar celorlalţi de asemenea aplicarea de sancţiuni. *5.* În capitală această asociaţie urma să aibă un comitet de conducere cu o serie de secţii reprezentând fiecare categorie socială. *6.* În fiecare capitală de judeţ urma ca aceasta asociaţie să aibă filiale cu aceleaşi scopuri. A doua problemă a fost problema fostei monarhii, era considerată ca necesară cel puţin încă 50 de ani. Se punea problema ca factorul constituţional, adică regele, să exercite un control mai serios asupra aparatului de stat şi să fie mai des în contact cu masele populare pentru a putea ştii ce vor. Deci se punea problema aducerii fostei familii Hohenzol[l]ern. *7.* Se punea problema marilor moşii ce urmau a rămâne expropriate, însă proprietarilor să li se dea un quantum de 50 ha. *8.* Marile industrii să fie naţionalizate după sistemul statelor imperialiste. *9.* Comerţul şi proprietatea particulară rămân libere. Întrucât consideram că biserica ortodoxă nu a avut o atitudine corespunzătoare se preconiza uniunea cu biserica catolică, deci trecerea la catolicism. Teritoriul ţării la schimbarea actualului regim urma să fie ocupat de trupele statelor imperialiste care să asigure ordinea luării puterii de stat, formată din reprezentanţii tuturor fostelor partide ca P.N.Ţ., P.N.L., etc, care să pregătească alegerile după circa 6 luni de la instalare. Pe plan internaţional, se prevedea înfiinţarea de state dunărene într-o confederaţie a sud-estului european, sub egida S.U.A. Din elementele capabile să organizeze armata, se punea bază pe fostul general Mardare şi colonelul Harabagiu, ambii deţinuţi"[154]. Mitucă se va remarca totodată, fapt reţinut recurent de multiple rapoarte ale Securităţii, prin culegerea ştirilor şi menţinerea moralului colegilor de detenţie. Informaţiile în penitenciare circulau prin diferite surse, aşa cum avea să declare chiar Mitucă într-un interogatoriu din 16 august 1954, luat în penitenciarul Craiova: „La penitenciarul Aiud primeam informaţii de la detaşamentele de deţinuţi ce soseau de la Jilava şi care aveau contact cu avocaţii de la tribunale şi răspândeau aceste ştiri printre deţinuţi"[155]. Întâlnirile între deţinuţi se produceau la infirmeria penitenciarului. O altă sursă de informaţii erau deţinuţii politici care făceau curăţenie şi ajungeau, astfel, în legătură cu deţinuţii de drept comun. Aceştia din urmă având dreptul să meargă în oraş după diferite alimente. La colonia de muncă de la Peninsula informaţiile veneau prin intermediul ziarelor ce soseau cu pachetele deţinuţilor dar şi prin vizitele la vorbitor care se organizau între 1 şi 18 ale fiecărei luni. „O altă sursă de informare pentru deţinuţi erau locuinţele familiilor personalului administraţiei, unde deţinuţii făceau săptămânal curăţenie şi unde găseau regulat ziare întregi sau bucăţi pe care le difuzau în colonie apoi"[156]. De asemenea inginerii şi şoferii care lucrau în colonie erau şi ei surse de informaţii. La mina Cavnic, odată cu aprovizionarea cu legume, în căruţele care veneau din oraş deţinuţii găseau şi ziare sau bucăţi de ziare. Ulterior, ştirile odată citite, se răspândeau de la om la om. Uneori şi miliţienii care asigurau paza comunicau ştirile politice. De asemenea artificierii şi maiştrii civili angajaţi comunicau deţinuţilor informaţiile politice la zi:

[154] *Ibidem*, ff. 96-98.
[155] *Ibidem*, ff. 97-98.
[156] *Ibidem*, f. 97 v.

„Procedeele prin care se introduceau ziarele erau următoarele: sub carbitul din lămpile de miner, în cozile de ciocane cu care intrau civilii în mină, în cutiile de astralită”[157].

Sursele de informare deveniseră o veritabilă problemă pentru Securitate. Există numeroase rapoarte ale brigadierilor sau personalului de pază care atestă atmosfera de revoltă, refuzul muncii sau încetinirea simţitoare a ritmului de lucru atunci când anumite informaţii erau în măsură să ofere speranţe deţinuţilor privind posibilitatea schimbării contextului politic intern prin modificarea geografiei politice internaţionale. Astfel discursul ţinut de Eissenhower, moartea lui Stalin, declararea agresiunii din Coreea erau contexte care animau speranţele deţinuţilor. Mitucă era unul dintre cei mai activi în transmiterea ştirilor politice, aşa cum regăsim menţionat de Gheorghe Georgescu Topîzlău într-un interogatoriu luat la Securitatea din Baia Mare la 1 septembrie 1954: „Prin luna aprilie 1954 eu personal am primit următoarele informaţii politice de la Mitucă Ion: 1. Conferinţa de la 17 mai 1953 de la Londra; 2. Semnarea tratatelor din Germania; 3. Congresul mondial al păcii de la Stockholm; 4. Ciocniri la frontiera dintre R.P. Ungară şi Iugoslavia; 5. În R.P.R. gările C.F.R. sunt dublate de personal sovietic şi altele”[158]. Blocarea muncii era considerată sabotaj, fiind pedepsită ca atare.

Începând cu luna iulie a anului 1958 Mitucă s-a stabilit în Turnu Severin, lucrând ca funcţionar la un aprozar. La nici două luni de la angajare îi va fi desfăcut contractul de muncă, pentru că „unii salariaţi[159] au sesizat că este element duşmănos condamnat, lucru ce nu l-a arătat în actele de angajare şi că din nou se manifestă de a fugi din ţară”[160]. Ulterior se va angaja la G.A.S. Halinga, lângă Turnu Severin, ca „şef birou muncă şi salarii”. În 25 martie 1959 va fi concediat şi de la această unitate. Până la arestarea sa din 23 iulie 1959 nu va reuşi să se reangajeze, fiind „mirosit”, cum îi va scrie el unui cunoscut din Braşov. În tot acest interval este intens urmărit de Securitate, în principal ca efect al legăturilor din martie 1954 cu Dinu Pillat, aflat, la rându-i, sub vigilenta supraveghere a Direcţiei a II-a.

Unitatea Militară 0194 din Turnu Severin (grăniceri)[161], în 12 decembrie 1958 redactează o „Hotărâre de deschidere a dosarului de verificare cu privire la Mitucă Ioan, [cunoscut] cu intenţii de evaziune din ţară”, dar suspect şi de activităţi de spionaj, concretizate printr-un interes faţă de

---

[157] *Ibidem*, f. 98.

[158] *Ibidem*, f. 108. Acelaşi Gheorghe Georgescu Topîzlău va mărturisi că Mitucă i-ar fi dat informaţii politice „deţinutului evadat Ioan Ioanid”.

[159] Sintagma generoasă ascunde un denunţ al secretarului organizaţiei de bază a P.M.R. din întreprinderea respectivă, Răducă Gheorghe (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, ff. 17, 30). Mitucă a fost angajat la O.C.L. Aprozar Turnu Severin din aprilie 1958 până la sfârşitul lui august acelaşi an, „când a fost dat afară ca un element duşmănos al regimului nostru”, cum descrie situaţia secretarul organizaţiei P.M.R într-o informare către Securitate (*Ibidem*, ff. 29-31).

[160] *Ibidem*, f. 17. Topica agramată aparţine originalului.

[161] Este vorba despre o secţie de informaţii din cadrul Brigăzii 191 Grăniceri. Comandantul acestei brigăzi era lt. colonelul Trică Atanasie. Şeful Secţiei Informaţii grănicereşti era la acea vreme căpitanul Trifu Gheorghe, locţiitor comandant pentru informaţii, el fiind şi cel care semnează planul de măsuri în dosarul de verificare deschis pe numele lui Mitucă.

anumite „informaţii militare de la Regimentul 114 infanterie din Vânju Mare”[162]. Verificarea avea în vedere stabilirea eventualelor activităţi de culegere de informaţii „despre teritoriul nostru şi [dacă] are legături cu un serviciu de spionaj”[163]. În urma verificărilor „s-a stabilit că individul se ocupă cu culegerea de informaţii despre unităţile militare, despre situaţia economică, întreţine legături cu ofiţeri deblocaţi şi şi-a manifestat dorinţa de evaziune din ţară”[164]. Hotărârea de închidere a dosarului de urmărire este datată 12 septembrie 1960, fiind redactată de Secţia Informaţii Grănicereşti a U.M. 02855[165] din Turnu Severin.

Informaţiile legate de aşa zisa activitate de spionaj proveneau de la o sursă a Securităţii, cu numele conspirativ „Valerică Ioan”[166], care comunica încă din mai 1957 unui ofiţer de contrainformaţii din Unitatea Militară 03227 din Vânju Mare, diferite convorbiri pe care le avusese cu Mitucă, legate de întâlnirile sale cu comandantul unităţii, sau un prezumat interes al acestuia faţă de informaţii cu caracter militar. Un alt informator, „Mureşanu Viorel”, militar în cadrul aceleiaşi unităţi militare, era plasat să verifice informaţiile primului. Cei doi erau coordonaţi de lt. major Petcu Vasile, ofiţer cu contrainformaţiile din cadrul U.M. 03227 din Vânju Mare şi de şeful Biroului de Contrainformaţii Militare din cadrul U.M. 04918 Craiova, lt.major Rânzescu Ioan. Contrainformaţiile militare din cadrul regimentului de Artilerie nr. 14 din Turnu Severin a avut deschisă o acţiune de supraveghere pe numele lui Mitucă pentru suspiciuni de spionaj până în 1958, când acestuia i s-ar fi pierdut urma.

La data de 28 aprilie 1959 dosarul de verificare se transformă într-unul de urmărire informativă individuală ce va purta numărul 1100, controlul întregii operaţiuni revenindu-i căpitanului Gheorghe Trifu, şeful Grupei Informaţii Grănicereşti a Batalionului Grăniceri din Turnu Severin, alături de căpitanul Petre Galai, adjunctul acestuia şi căpitanul Aurel Ene, lucrător operativ.

În 29 iunie 1959 Brigada 191 Grăniceri, Secţia Informaţii Grănicereşti[167], trimite un raport Direcţiei Regionale M.A.I. Craiova cu propuneri de arestare a lui Mitucă. Raportul primeşte aprobarea şefului acestei Direcţii, lt. colonelul Petre Socol. Ancheta prealabilă arestării a fost instrumentată de căpitanul Aurel Ene. În raportul citat se menţionau pe rând legăturile cu „prinţesa Elisabeta, căreia în perioada 1945-1946 i-a furnizat informaţii despre democratizarea

[162] Hotărârea de deschidere este semnată de căpitanul Galai Petru, şef Birou, şi căpitanul Ene Aurel, lucrător operativ de informaţii din Grupa de Informaţii Grănicereşti.

[163] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 1.

[164] *Ibidem*, f. 2.

[165] Este vorba despre o unitate de grăniceri.

[166] „Valerică Ioan” era „agent al organelor de contrainformaţii din Regimentul 114 Vânju Mare”, fiind vorba de un plutonier angajat în cadrul acestui regiment de infanterie, recrutat pe linie de contrainformaţii militare. Acesta îl cunoscuse pe Mitucă în 1939, când fusese instruit militar de acesta.

[167] Vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, ff. 211-216. Şeful Grupei Informaţii Grănicereşti era căpitanul Petru Galai iar cel care instrumentase probatoriul era lucrătorul operativ căpitan Ene Aurel. Raportul este contrasemnat şi de şeful Secţiei Informaţii Grănicereşti, maiorul Trifu Gheorghe şi de şeful raionului M.A.I., lt. major Iacobescu Constantin, primind aprobarea şefului Direcţiei Regionalei de Securitate Craiova, lt. colonelul Socol Petre.

armatei". Legătura nu poate fi nici probată, dar nici infirmată. Securitatea făcuse conexiunea plecând de la faptul că Mitucă, ca efect al primirii ordinului „Mihai Viteazul", fusese împroprietărit cu 5 ha în comuna Partiş, regiunea Timişoara, având în vecinătate o proprietate a Prinţesei Elisabeta, moşia Bârloc. Acelaşi raport îl acuza că ar fi „membru activ al P.N.Ţ." şi ar „desfăşura propagandă în rândul militarilor, împotriva democratizării armatei şi împotriva aparatului politic din armată". Pe de altă parte, în calitate de şef al Serviciului Aprovizionare, ar „întârzia în mod intenţionat aprovizionarea unităţii cu alimente, furaje şi combustibil cu scopul de a lovi în moralul armatei, făcând si fraude de bani pentru care a fost trimis în judecată [în faţa] Curţii Marţiale Craiova, însă a fost achitat şi deblocat din armată"[168].

Concluzia acestui raport era una fără echivoc: „Din materialele informative existente la dosarul acţiunii informative rezultă că numitul Mitucă Ion este un duşman înrăit al regimului nostru, a desfăşurat şi desfăşoară activitate duşmănoasă împotriva statului, şi-a manifestat intenţia de evaziune din ţară în mod ilegal, are două condamnări pentru activitate contrarevoluţionară, este un element fanatic şi versat, în prezent[169] este fără serviciu, iar rămânerea lui în libertate prezintă un pericol pentru securitatea frontierei şi pentru societate"[170]. Arestarea se va produce însă trei săptămâni mai târziu, fiind operată de Direcţia a VIII-a a Securităţii.

Astfel, în 9 iulie 1959 Direcţia VIII-a a Securităţii[171] trimite telegrafic regionalei de Securitate Craiova solicitarea de arestare a lui Mitucă: „ca urmare a raportului dvs. nr. 232/100527 din 16.06.1959 comunicaţi-ne urgent dacă aveţi obiecţiuni privind arestarea de către noi a numitului Mitucă Ion, urmărit de dvs.". Conform telegramei semnate de şeful Direcţiei, raportul respectiv confirma faptul că regionala de Securitate Craiova avea deschis un dosar de verificare pe numele lui Mitucă, instrumentat de Biroul de informaţii grănicereşti din Turnu Severin, dar deţinea şi informaţia că „Mitucă a înmânat un raport informativ lui Pillat Constantin asupra situaţiei deţinuţilor din închisoarea Cavnic – Baia Mare şi Valea Nistrului, urmând ca acel material să fie predat unei legaţii străine, cu care Pillat avea legături"[172]. La 14 iulie 1959 şeful Direcţiei regionale de Securitate Craiova, lt. colonelul Petre Socol, răspundea Direcţiei a VIII-a Bucureşti: „La ordinul dvs. nr. 810/00109715 din 07.07.1959 raportăm că nu avem nimic de obiectat în privinţa arestării de către dvs. a numitului Mitucă Ion"[173]. Direcţia a II-a a Securităţii, Contraspionaj, îl urmărea pe Constantin Pillat pentru „activitate de spionaj" şi prin asta şi pe

168 *Ibidem*, f. 211.
169 Raportul de arestare este datat 26 iunie 1959.
170 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 215.
171 Direcţia a VIII-a, Anchete Penale, era condusă la acea vreme de colonelul Francisc Andrei Butika, iar locţiitorii şefului Direcţiei erau maiorul Gheorghe Enoiu, respectiv locotenent colonelul Toma P. Nicolae, (A.M.I., fond D.M.R.U., nr. inventar: 7374, dosar nr. 2, f. 2).
172 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 117.
173 *Ibidem*, f. 122.

Mitucă, considerat „legătură” a lui Pillat. Arestarea lui Mitucă va avea loc la 23 iulie 1959, fiind trimis în judecată sub învinuirea de trădare de patrie[174] şi de uneltire contra ordinii sociale[175].

În timpul procesului, desfăşurat la începutul anului 1960, pe lângă acuzaţiile legate de activitatea sa precedentă (organizarea Mişcării Naţionale de Rezistenţă alături de Constantin Răutu, comportarea duşmănoasă în detenţie, încercarea de expediere în Occident „încă din timpul detenţiei a unor scrisori cu caracter calomnios la adresa R.P.R.”, discuţii cu Dan Cernovodeanu „asupra modului în care să acţioneze împotriva R.P.R. după ce vor ieşi din închisoare”), este acuzat şi de redactarea şi expedierea Memoriului în Franţa, prin intermediul lui Dinu Pillat:

„Când a ieşit din închisoare în decembrie 1953 (…) a luat legătura cu Dinu Pillat şi împreună au stabilit modalitatea acestei acţiuni întocmind un memoriu cu conţinut contrarevoluţionar, plin de calomnii la adresa ţării noastre, memoriu pe care la începutul lui martie 1954 Pillat Constantin l-a expediat pe cale ilegală, prin legaţia franceză la Bucureşti, trădătorului de patrie Fărcăşanu Mihail la Paris.

În acest memoriu scris de Mitucă Ion (…) au fost consemnate o serie de date privind securitatea statului şi regimului din închisori, în scop de a calomnia regimul democrat popular şi pe lângă aceste date care constituie partea informativă, are şi un apel adresat puterilor occidentale pentru a interveni în situaţia din R.P.R. în privinţa deţinuţilor”[176].

Mitucă va insista pentru expedierea memoriului la Paris, sperând că dezvăluirea unor informaţii despre ororile petrecute în lagărele din România ar putea determina o reacţie a Occidentului în favoarea deţinuţilor politici. Aflase de la Dan Cernovodeanu că Dinu Pillat este înrudit cu Mihail Fărcăşanu[177], iar prezentarea documentului la Comitetul Naţional Român ar fi fost o garanţie a difuzării şi impactului acestuia în presa vestică. Memoriul va ajunge în cele din urmă la Paris, expediat de către Pillat unchiului său care locuia în capitala Franţei, Nicolae Pillat, cu indicaţia de a fi înmânat lui Fărcăşanu.

În 1960, prin sentinţa nr. 24 din 1 martie 1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militară, Mitucă este condamnat, „cu unanimitate de voturi” la 20 de ani muncă silnică, 15 ani temniţă grea, 10 ani degradare civilă şi confiscarea averii personale pentru „activitate de spionaj în favoarea unui stat capitalist” şi uneltire contra ordinii sociale, alături de alte 22 de persoane. Conform art. 101 din Codul Penal, Tribunalul decide ca Mitucă „să execute pedeapsa cea mai grea, adică 20 ani muncă silnică”. La cuvântul final acordat inculpaţilor „în apărarea lor”, Mitucă va afirma: „În informaţiile date lui Pillat C-tin nu am trecut date care sunt secrete sau nu ar putea fi destinate publicităţii. Am executat 7 ani de închisoare şi sunt bolnav. Cer o sancţiune dreaptă”[178].

---

[174] Pedeapsa era prevăzută de articolul 194/2, 194/3, combinat cu art. 194/4 din Codul Penal.
[175] Încadrarea s-a făcut cu celebrul articol 209, C.P.
[176] *Ibidem*, vol. 5, f. 139.
[177] Sora lui Dinu Pillat, Pia Pillat, a fost prima soţie a lui Mihail Fărcăşanu, părăsind ţara împreună cu acesta, în 1946.
[178] *Prigoana…*, p. 429.

Din 23 iulie 1959 până la 3 martie 1962, Mitucă este încarcerat la Securitatea Malmaison, în perioada 3 martie - 10 iunie 1962 la Jilava, iar din 10 iunie 1962 până la 29 noiembrie 1962 la Aiud. De la această dată şi până la eliberarea care a avut loc în 3 august 1964 va fi deţinut la Colonia de muncă de la Salcia[179], de unde este graţiat ca efect al Decretului nr. 411/1964[180]. O mărturie a agentului „Bârsan Gheorghe" din 30 septembrie 1964, dată căpitanului Gheorghe Rovenţa din cadrul Securităţii Turnu Severin, relata poziţia lui Mitucă în penitenciar: „În celulă era nemulţumit faţă de regim, pe care-l critica. Era agitat şi făcea agitaţie printre deţinuţi, cărora le spunea că se va termina cu comuniştii. Spunea «Eu sunt un bun român». Critica şi avea o atitudine ostilă faţă de deţinuţii pe care-i bănuia că simpatizează cu regimul. După ce a plecat de la Jilava, a fost adus la Aiud. Aici n-a vroit să primească procesul de restructurare şi – din această cauză – a fost trimis într-o colonie de muncă în Deltă"[181]. O altă mărturie a unui coleg de detenţie, devenit între timp informator al Securităţii, cu numele conspirativ „Traian", aflat sub coordonarea aceluiaşi căpitan Gheorghe Rovenţa, din octombrie 1964, afirmă: „L-am cunoscut în anul 1962-1963, fiind împreună în detenţie la Aiud, în timp ce lucram în fabrică. De la început nu a primit reeducarea şi nici pe parcurs, până în anul 1963 nu ştiu luna exactă, când l-au trimis la colonia Periprava. La Aiud era prieten bun cu un avocat al cărui nume nu-l ştiu şi cu care a fost trimis în colonia enunţată mai sus. A mai fost prieten bun cu Blaga Cornel şi Păcală, ambii din Turnu Severin. Atât Mitucă cât şi cei doi prieteni, Blaga Cornel şi avocatul, duceau discuţii duşmănoase la adresa regimului şi ponegreau reeducarea"[182].

Imediat după eliberare, Mitucă va face diferite demersuri, va înainta memorii către Sfatul Popular din oraş şi către Securitate pentru a-şi recupera locuinţa din Turnu Severin, ocupată după arestarea sa din 1959, însă fără nici un succes[183]. O bună perioadă va locui împreună cu soţia sa în condiţii mizere, ocupând o singură cameră în casa fratelui său din Turnu Severin. În 28 octombrie 1964 Securitatea îi deschide un nou dosar de urmărire, cu numele de obiectiv „Scorileanu Ion", pe linia „Foşti condamnaţi". Dosarul este deschis de Biroul 3 din cadrul

---

179 Despre regimul dur de la colonia de muncă Salcia, găsim o descripţie a lui Mitucă expusă unui fost coleg de detenţie, sursa „Traian": „La Salcia la stuf, miliţienii de pază s-au purtat foarte urât, până în 1963-1964. Dimineaţa, la -27° C, îi scoteau cu paturile şi cearceafurile la scuturat. Cu deţinuţii făceau în fiecare dimineaţă gimnastică. Mai afirma că după ce veneau uzi de la lucru şi nu aveau unde să-şi usuce hainele, nici dimineaţa nu-i lăsau în pace. Deducţia lui Mitucă era că erau puşi spre exterminarea deţinuţilor, după câte mizerie li s-a făcut" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 224).

180 A.C.N.S.A.S., fond Documentar nr. 10.408, vol. 6, f. 66.

181 *Ibidem*, f. 271.

182 *Ibidem*, f. 269.

183 Este o perioadă destul de dificilă pentru Mitucă, îşi va schimba de câteva ori locul de muncă şi domiciliul. Într-o scrisoare expediată de soţia lui (în aprilie 1967 - când încă era la Baia de Aramă), interceptată de Securitate, sunt surprinse eforturile de integrare în noua societate: „Noi suntem tot pe loc, nu am reuşit nimic nicăieri, cu toate că Mitucă a umblat şi cheltuit peste 500 de lei pe drumuri la Craiova cu zeci de cereri şi memorii pe la toate uşile. O luptă aprigă pentru existenţă şi pentru pereţi, pe care nu-i poţi primi pe cale legală" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 306).

Securităţii Turnu Severin[184]. Conform indicaţiilor, „obiectivului"[185] i se dă dreptul să-şi ocupe postul pe care-l avusese înainte de arestare, la G.A.S. Halinga, unde va fi încadrat în funcţia de contabil.

Dificultăţile întâmpinate după arestare sunt multiple. Într-o scrisoare trimisă de soţia lui Mitucă şi interceptată de Securitate se spune: „Uite care este situaţia soţului meu, nu are nici un fel de acte, toate s-au pierdut, cu multă greutate va trebui să le scoată de la Târgu Mureş, unde a făcut şcoala militară. Deci nu are cu ce să se prezinte aici[186], vechime şi carte de muncă nici atât nu are. (…) Aici îi cunosc toţi situaţia, începând cu Securitatea, care conform hotărârii din august 1964, toţi deţinuţii politici au fost plasaţi în locurile [pe] care le-au avut înainte de arestare, nu se leagă nimeni deci. Dispoziţie a fost ca să le dea serviciile [pe] care le-au avut şi la vechiul domiciliu. Ce facem noi dacă venim aici, cu ce acte să se prezinte? Ce va face când îl vor întreba de acte, ce a fost şi ce a făcut înainte, groaza de a rămâne în vânt ne derutează, de a nu şti încotro s-o iei, aşa cum am rămas cu transferul de la Craiova (…). Viaţa e insuportabilă (…) sunt moartă de frică că nu ştiu ce se întâmplă aici cu situaţia lui"[187].

Opiniile politice ale lui Mitucă nu se schimbaseră fundamental nici după ultima detenţie. Într-o discuţie reţinută de sursa „Traian" în decembrie 1965, Mitucă îi confia abuzurile Securităţii, caracterul „sovietic" al sistemului de securitate, „procedeul fiind de a reduce pe fiecare individ la tăcere chiar dacă acesta ar avea altă gândire decât cea comunistă. La noi omul este îngrădit să vorbească sau să gândească altfel decât prin prisma comunistă. (…) La ora actuală se duce o luptă pe plan mondial pentru libertatea popoarelor, dreptate socială şi dreptate individuală. De aceea se tinde către mai multe partide, ca omul să aibă posibilitatea să-şi aleagă ceea ce-i convine. Noi ne-am luat după ruşi, pentru că ei şi-au dat seama că lăsând poporul să-şi spună cuvântul ar însemna moartea fără glonţ pentru comunişti"[188].

Mai târziu Securitatea îi va da numele de obiectiv „Mitu", fiind urmărit pe linia Serviciului 3 (Contraspionaj). Odată cu schimbarea locului de muncă la Industria Judeţeană a Cărnii din Mehedinţi, urmărirea va fi instrumentată de judeţeana de Securitate Mehedinţi, mai întâi de serviciul amintit, ulterior de Serviciul 1, fiind în continuare „lucrat" de Biroul 3 pe linia problemei „Foşti condamnaţi".

Negăsind locuinţă în Turnu Severin, se va muta în decembrie 1965 la Baia de Aramă, angajându-se la Întreprinderea Forestieră „Apa Neagră", după care la mina Motru, de unde îi va fi desfăcut contractul de muncă, pe motive politice. În 1968 se va angaja la I.A.S. Craiova, de unde va fi dat din nou afară, motivându-se acelaşi trecut politic. Revenit la Turnu Severin, va fi supravegheat şi urmărit pe tot intervalul 1970-1982, fiind chemat de mai multe ori la Securitate.

---

184 Şeful Direcţiei era lt. colonelul Firu Jean iar şeful Serviciului III, maiorul Popescu Grigore.

185 Termenul desemna o persoană *urmărită* informativ. Facem această precizare întrucât în presă au apărut referiri la acest termen ca la o dovadă a faptului că persoanele în cauză ar fi fost informatori ai Securităţii.

186 Scrisoarea este trimisă de la Tr. Severin în 28 ianuarie 1965 (*Ibidem*, f. 319).

187 *Ibidem*, f. 319. Scrisoarea este trimisă de la Turnu Severin, în 28 ianuarie 1965.

188 *Ibidem*, f. 226.

Coordonarea acţiunii informative i-a aparţinut colonelului Popescu Toma[189], comandantul Securităţii judeţene, acelaşi care fusese şeful anchetelor penale la Craiova în perioada anchetării lui Mitucă (iulie-septembrie 1954). Pe tot intervalul amintit va avea corespondenţa interceptată şi telefonul ascultat. La începutul anilor '80 Direcţia I a Securităţii, care primise dosarul de la Inspectoratul Judeţean de Securitate Mehedinţi, propunea ca până la 30 noiembrie 1980 să fie instalate mijloace T.O.[190] la domiciliul obiectivului, „în scopul concretizării poziţiei prezente a acestuia şi pentru a cunoaşte efectul procesului de influenţare pozitivă ce se desfăşoară asupra sa".

În perioada 1968-1969, rapoartele Securităţii reţineau că Mitucă „este semnalat în legătură cu diverse categorii de elemente ca: foşti condamnaţi, legionari, [ofiţeri] deblocaţi, membrii ai fostelor partide burgheze P.N.L. şi P.N.Ţ., fiind suspect de iniţierea unor activităţi duşmănoase"[191]. Un prin contact mai dur cu Securitatea se va produce la cinci ani după eliberare, în 1969. „Având semnalări că este în legătură cu diverse categorii de elemente, ca foşti condamnaţi, legionari, [militari] deblocaţi, membrii ai fostelor partide burgheze P.N.Ţ. şi P.N.L. şi e suspect de iniţierea unei activităţi duşmănoase, a fost luat în contact de organele noastre şi s-a

---

[189] Toma Popescu, născut la 1 aprilie 1923 în comuna Perieţi, judeţul Ialomiţa; membru de partid din decembrie 1947; în acelaşi an este numit comisar ajutor la Serviciul de Siguranţă din Târgu Jiu; în 1948 este dat afară din serviciu pentru că şi-a împuşcat mortal un coleg; este reîncadrat însă după o lună, iar după înfiinţarea Securităţii va lucra cu gradul de sublocotenent, în funcţia de şef birou anchete; „pe baza meritelor deosebite pe care le-a avut în acţiunile împotriva unor elemente contrarevoluţionare, în 1950 a fost avansat la gradul de locotenent, iar în 1952 promovat şef al biroului anchete din cadrul Direcţiei regionale de securitate Oltenia, funcţie pe care o îndeplineşte până în 1963"; din 1963 ocupă funcţia de şef al Serviciului informaţii interne; locotenent colonel în 1964, când ocupă funcţia de locţiitor al şefului Direcţiei regionale M.A.I. Oltenia; ocupă şi funcţia de lector la cabinetul de partid al regiunii Oltenia; termină facultatea de drept şi universitatea serală de marxism-leninism; din 1968 este şeful Inspectoratului de Securitate Mehedinţi şi membru supleant al Comitetului judeţean de partid Mehedinţi; în 1972 era şeful Securităţii judeţene Craiova - *Securitatea, Structuri-cadre, Obiective şi metode,* vol. II *(1967-1989)*, documente editate de Florica Dobre - coordonator, Elis Neagoe-Pleşa şi Liviu Pleşa, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, pp. 95-96; A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 122).

[190] Mijloace de tehnică operativă tip I.C.D.T. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 52). În 3 noiembrie 1983 o Notă de analiză a Judeţenei de Securitate Mehedinţi proba că la domiciliul lui Mitucă fuseseră instalate mijloace T.O. Raportul privind aprobarea instalării mijloacelor T.O. este din 5 mai 1980 (*Ibidem*, vol. 6, f. 77). Coordonarea informaţiilor cu Unitatea „T", care asigura înregistrarea convorbirilor, era realizată de maiorul Eugen Suitaru, din cadrul Securităţii Mehedinţi. În 16 iulie 1981 se aprobă un plan de măsuri privind instalarea unor mijloace T.O. tip I.D.M., mai exact introducerea unui microfon prin plafon, în camera obiectivului (*Ibidem*, f. 75), ascultarea fiind prelungită şi în noiembrie 1982 (*Ibidem*, f. 13). O notă de analiză din august 1981 semnala faptul că „s-au instalat mijloace tehnice de tip I.D.M. la domiciliu şi din exploatarea acestora rezultă că «Manu» [Ion Mitucă] are o poziţie profund duşmănoasă la adresa politicii partidului şi statului nostru" (*Ibidem*, vol. 4, f. 25).

[191] *Ibidem*, vol. 3, f. 44.

realizat destrămarea anturajului şi izolarea lui de aceste elemente"[192]. În intervalul 1974-1975 intră din nou în vizorul Securităţii, obţinându-se materiale informative „din care rezultă că Mitucă Ion comenta denaturat unele hotărâri şi măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândea ştiri false audiate la posturi de radio străine, denigra realizările obţinute în ţara noastră, calomnia şi aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid şi a cadrelor de conducere din întreprinderea în care lucra şi avea o comportare abuzivă la locul de muncă"[193]. Ca atare va fi avertizat[194] la 8 aprilie 1976 „în cerc lărgit de persoanele din cadrul întreprinderii", fiind ulterior pus şi în discuţia consiliului de conducere al aceleiaşi întreprinderi pentru comentarii tendenţioase şi calomnii la adresa conducerii superioare de partid şi de stat. Urmările nu se vor lăsa aşteptate: Mitucă este înlocuit din funcţia de revizor contabil la Întreprinderea de Industrializare a Laptelui Mehedinţi. Acesta se pare că descoperise o serie de fraude comise de diverşi şefi din întreprindere, cărora le-a instrumentat dosare şi le-a trimis la procuratură. Cei vizaţi fiind, însă, cu toţii membrii P.C.R., printre care şi un secretar al partidului pe întreprindere, s-a produs intervenţia Securităţii. Mitucă este avertizat, acuzat de încercare de subminare a prestigiului partidului şi de sabotaj. De asemenea, Securitatea a solicitat să fie concediat, pentru a se muşamaliza întreaga afacere[195]. Este obligat să dea în aprilie 1976 o declaraţie la Securitate, în

---

[192] *Ibidem*, f. 1. Destrămarea anturajului era o metodă operativă a Securităţii. „Destrămarea constă în luarea unui complex de măsuri preventive pentru curmarea activităţilor necorespunzătoare care au loc în cadrul unor grupuri şi anturaje şi care pot degenera în infracţiuni ori alte fapte antisociale de competenţă organelor de securitate. Metoda destrămării se aprobă de şefii unităţilor centrale (ai securităţilor judeţene şi ai municipiului Bucureşti), precum şi de şefii serviciilor de contrainformaţii militare, cu avizul Direcţiei de Cercetări Penale a D.S.S." (Instrucţiuni Nr. D – 00190/1987, în *„Partiturile" Securităţii, Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan şi Mirela Matiu, studii şi note de Cristina Anisescu şi Silviu B. Moldovan, glosar de termeni de Cristina Anisescu, Editura Nemira, Bucureşti, 2007, p. 678 – în continuare, se va cita *„Partiturile"…*).

[193] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 43.

[194] „Avertizarea este măsura prin care persoanei în cauză i se pune în vedere să adopte o conduită conformă legilor şi normelor de convieţuire socială, deoarece preocupările şi manifestările sale pot degenera în fapte de natură să aducă atingere securităţii statului. Persoanelor avertizate li se iau angajamente prin care acestea declară că au înţeles justeţea măsurii de prevenire şi se angajează să respecte legile şi să nu aducă, sub nici o formă, atingere intereselor de apărare a securităţii statului. Măsura avertizării se aplică cu aprobarea şefilor unităţilor centrale (ai securităţilor judeţene şi a municipiului Bucureşti) şi a locţiitorilor acestora (…). Avertizarea poate fi efectuată şi în prezenţa altor persoane, factori de răspundere de la locul de muncă sau membri de familie" (*„Partiturile"…*, p. 677).

[195] Directorul Întreprinderii de Industrializare a Laptelui Mehedinţi, Virgil Jianu, va clarifica, într-o discuţie pe care o considera privată, situaţia lui Mitucă. O regăsim reprodusă într-o notă informativă a agentului „Stancu" din 12 decembrie 1977: „Sursa l-a întrebat ce părere i-a lăsat Mitucă Ion, atât cât a lucrat la întreprinderea condusă de el, la care Jianu a răspuns că Mitucă şi-a făcut pe deplin datoria, dar că descoperind nişte afaceri ale unor salariaţi care aveau relaţii mai sus, i s-a creat o atmosferă ostilă, care până la urmă a dus la îndepărtarea sa – chiar organele de securitate i-au cerut directorului să-l schimbe din funcţie şi să-i încredinţeze alte sarcini de execuţie. El, spunea Jianu, atât cât a deţinut funcţia de director, a ajutat foarte mulţi oameni, indiferent de păcatele lor din trecut, atâta timp cât ei şi-au văzut de treabă şi

faţa maiorului Eugen Suitaru, cel care a coordonat câţiva ani urmărirea sa informativă[196], prin care se angaja „să nu mai comită fapte care ar dăuna orânduirii noastre socialiste şi fapte antisociale"[197]. Este efectul avertizării, aşa cum găsim într-o adresă a Inspectoratului judeţean de Securitate Mehedinţi către Direcţia I-a Bucureşti: „În ziua de 8 aprilie 1976 a fost avertizat la sediul Inspectoratului Judeţean Mehedinţi numitul Mitucă Ion (…). Avertizarea s-a făcut în baza materialelor informative verificate din care rezulta că cel în cauză comenta denaturat unele hotărâri şi măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândea ştiri false audiate la posturile străine, denigra realizările obţinute în ţara noastră, calomnia şi aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid şi a cadrelor de conducere din întreprindere şi avea o comportare necuviincioasă la locul de muncă"[198]. Avertizarea, „în cadru lărgit" s-a făcut în prezenţa directorului întreprinderii, a şefului biroului personal şi „a unui număr de cinci persoane cu funcţii, care au luat cuvântul şi au dezbătut faptele comise de cel în cauză"[199]. Ca măsură operativă era propusă continuarea urmăririi lui Mitucă, „pentru a-i cunoaşte reacţia faţă de măsurile luate"[200].

Referatul cu propuneri de avertizare din 13 martie 1976 conţine şi un scurt istoric al supravegherii, începând cu 1964. Este luat mai întâi în atenţia Serviciului III, fiind trecut ulterior pe linia problemei „Foşti condamnaţi". În 11 noiembrie 1964 i s-a deschis dosar de urmărire individuală de către Serviciul Raional de Securitate din Turnu Severin[201], fiind în atenţia Serviciului I, Biroului 3, condus de maiorul Grigore Popescu, şeful Direcţiei regionale Mehedinţi fiind lt. colonelul Jean Firu. Într-o notă de analiză a Direcţiei I[202] din 2 noiembrie 1980, judeţeana de Securitate Mehedinţi era lăudată pentru măsurile întreprinse împotriva lui Mitucă: „Reţinem modul competent în neutralizarea lui Mitucă Ion în 1969 prin destrămarea anturajului, în 1976 [prin] aplicarea măsurii de avertizare, unele contactări în scop de influenţare şi crearea stării de derută"[203]. Erau implicate în supravegherea lui, alături de Securitatea Mehedinţi, care instrumenta în principal dosarul, inspectoratele de Securitate din Timiş, Caraş-Severin, Vâlcea[204], urmărindu-i-

această optică a sa i-a adus multe necazuri" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 184).

196 Urmărirea lui Mitucă, pe tot intervalul 1970-1985, va fi coordonată de şeful Serviciului 1 (Informaţii interne) din cadrul I.J. de Securitate Mehedinţi, lt. colonel Vintilă Colceag şi de ofiţerul operativ, maior Eugen Suitaru. Şeful Securităţii judeţene era colonelul Mircea Pârvulescu.

197 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 43 v.

198 *Ibidem*, f. 41.

199 *Ibidem*.

200 *Ibidem.*

201 *Ibidem*, f. 24. În alte documente, data de deschidere a D.U.I. este 28 octombrie 1964.

202 Nota de analiză din 2 noiembrie 1980 este semnată, din partea Direcţiei I, de colonelul Constantin Badea.

203 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 51.

204 De la Inspectoratul Judeţean de Securitate Vâlcea se va ocupa de obiectivul „Manu" lt. colonel A. Chivu, căpitanul N. Popescu, ambii din cadrul Serviciului I (Serviciul de Informaţii interne) şi şeful acestui Serviciu, colonelul Constantin Rizea. Doi informatori care locuiau pe raza acestui judeţ erau folosiţi pentru supravegherea lui Mitucă: „Informatorul Broşteanu Dan, conspirativ «Vasilescu», care se cunoaşte cu

se legăturile, cunoscuţii, foştii colegi de serviciu, rudele şi oricine ar fi putut să dea detalii despre concepţiile sale politice. Avertizarea va avea loc pe 8 aprilie 1976 la sediul Securităţii Mehedinţi. O rezoluţie scrisă pe raportul făcut a doua zi după avertizare, semnată de general maior Pleşiţă, afirma: „să fie scos din această funcţie"[205], mai exact să fie concediat din postul de revizor contabil la I.I.L. din Turnu Severin, ceea ce se va petrece, aşa cum găsim confirmat într-o notă de analiză din 4 octombrie 1976[206]. „Avertizarea s-a făcut în baza materialelor informative din care rezultă că cel în cauză comenta denaturat unele hotărâri şi măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândirea de ştiri false audiate la posturile străine, denigra realizările obţinute în ţara noastră, calomnia şi aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid şi a cadrelor de conducere din întreprindere şi avea o comportare necorespunzătoare la locul de muncă. Cu ocazia avertizării, numitul Mitucă Ion şi-a recunoscut activitatea şi s-a angajat să nu mai comită astfel de fapte în viitor. Avertizarea s-a făcut în prezenţa directorului întreprinderii, a şefului biroului personal şi a unui număr de 5 persoane cu funcţii care au luat cuvântul şi au dezbătut faptele comise de cel în cauză"[207].

O propunere făcută de şeful Securităţii Mehedinţi viza şi sesizarea organului de partid judeţean, în vederea înlocuirii din funcţie şi a fratelui lui Mitucă, Mircea, care ocupa funcţia de inspector şef la controlul financiar al Consiliului Judeţean Mehedinţi. Raportul de avertizare este semnat de şeful Serviciului 1, lt. colonel Grigore Vişan şi de şeful Inspectoratului Judeţean de Securitate, colonelul Mihai Rotaru.

În 25 februarie 1977 Inspectoratul judeţean de Securitate Mehedinţi propune închiderea dosarului de urmărire informativă deschis pe numele lui Mitucă. Documentele existente însă în dosarul informativ al lui Mitucă contrazic această intenţie, acesta fiind supus operaţiunilor de supraveghere, interceptare a corespondenţei şi plasare de informatori până în 1985. În 18 noiembrie 1978 Inspectoratul Judeţean de Securitate Mehedinţi îi va deschide un nou D.U.I., cu numele conspirativ „Manu", Mitucă fiind bănuit în continuare că întreţine legături cu foşti colegi de detenţie, foştii membri ai partidelor istorice, „precum şi persoane nemulţumite în anturajul cărora şi-a expus concepţiile ostile, încurajându-se reciproc în discuţii de denigrare a realităţilor din ţara noastră"[208].

În toată perioada de după 1964, un număr impresionant de informatori a fost dirijat în jurul obiectivului. Cele şase volume ale dosarului informativ instrumentat pe numele lui conţin într-o proporţie copleşitoare note informative. În 1981, Direcţia I va ordona judeţenei de securitate

Mitucă Ion din perioada când a urmat liceul militar şi a mai furnizat date despre el în anul 1977, va fi dirijat să reia relaţiile cu el telefonic sau prin corespondenţă (…) şi informatorul Ştefănescu Paul, conspirativ «Ion Chivu», semnalat de asemenea în relaţii de corespondenţă în anul 1977 cu Mitucă Ion" (*Ibidem*, ff. 37, 37 v).

205 *Ibidem*, vol. 5, f. 131.

206 *Ibidem*, f. 108.

207 *Ibidem*, f. 131 f.+v.

208 *Ibidem*, vol. 4, f. 13.

Mehedinţi limitarea numărului surselor[209] implicate în supravegherea obiectivului „Manu". Notele informative, pe tot parcursul intervalului 1964-1985, se succed cu o frecvenţă de câteva zile. Îi este de asemenea interceptată corespondenţa şi este filat, urmărindu-i-se toate deplasările din oraş, notele de filaj întinzându-se pe o perioadă de patru ani (1969-1973).

Încercând să se pensioneze în 1979, Mitucă va constata că perioada de detenţie nu îi va fi recunoscută ca vechime în muncă. „Pe această temă el spune că a discutat cu nişte oameni mari din Bucureşti referitor la recunoaşterea vechimii cât a fost închis şi a lucrat efectiv şi considerarea acestei perioade ca vechime în muncă, dar i s-a spus că să nu mai încerce nimic că nu va mai putea realiza ceea ce doreşte. N-are decât o singură alternativă, să lucreze în continuare până ajunge la vârsta de pensionare legală şi atunci să-şi facă actele"[210].

Discuţiile de la Bucureşti, amintite de Mitucă, se referă în fapt la un memoriu adresat lui Emil Bobu privind vechimea în câmpul muncii, la care i se va răspunde negativ, motivându-i-se că în perioada detenţiei figurează ca executant al unei pedepse politice şi nu ca încadrat în câmpul muncii. Va reuşi în cele din urmă să se pensioneze doi ani mai târziu, în 1981[211].

Atent supravegheat de Securitate în continuare, va fi din nou avertizat în 1980, 1982, respectiv în 26 ianuarie 1983. La începutul lunii februarie 1983 judeţeana de Securitate Mehedinţi înainta un raport amănunţit către Centrul de Informatică şi Documentare Bucureşti - Serviciului central de analiză şi sinteză, în care expunea pe larg desfăşurarea operaţiunii de avertizare. Mitucă era acuzat că „a făcut apologia doctrinelor politice ale fostelor partide burgheze, susţinând necesitatea existenţei mai multor partide de opoziţie în ţara noastră, a susţinut propaganda occidentală privind aşa-zisa lipsă de drepturi ale omului în ţările socialiste, a denigrat sistemul economic actual din România, relaţiile sale cu alte state, precum şi măsurile luate în agricultură şi s-a făcut ecoul nemulţumirii existente în rândul populaţiei în legătură cu unele neajunsuri privind aprovizionarea cu bunuri de larg consum, amplificându-le"[212]. În 1983 cazul său devine obiectul unei prelucrări publice în Turnu Severin, vizându-se combaterea ştirilor transmise la „Europa Liberă" şi pericolul născut de discuţiile împotriva regimului. Intenţia principală era însă compromiterea lui Mitucă şi limitarea contactelor pe care acesta le-ar fi avut cu diverse persoane din oraş.

După avertizarea din 1983, „s-au iniţiat şi alte măsuri informativ-operative care să ducă la neutralizarea, compromiterea şi izolarea celui în cauză. Astfel, „«Manu» a fost menţinut în contact, ocazie cu care i s-a atras de mai multe ori atenţia să-şi respecte angajamentul luat cu

---

209 *Ibidem*, f. 104. „Întrucât în acest D.U.I. sunt folosiţi 11 informatori şi nu toţi au posibilităţi să pătrundă în intimitatea obiectivului, se va face o selectare a acestora şi vor fi dirijaţi în continuare, cu sarcini pe bază de plan, numai aceia care au posibilităţi reale pe lângă Mitucă şi se bucură de încrederea acestuia", găsim într-o „Notă de analiză" întocmită de Direcţia I în 2 noiembrie 1980 (*Ibidem*, f. 55 v).

210 *Ibidem*, f. 158.

211 „La 1 septembrie 1981, la vârsta de 62 de ani am fost pensionat. Nu am avut 30 de ani în serviciu pentru că cei 12 ani din viaţa mea executaţi la facultăţile socialiste (Minele de plumb de la Baia Sprie, Cavnic, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Bălţile Brăilei, Aiud, Jilava, Lugoj, Timişoara) nu s-au luat în consideraţie" (*Ibidem*, vol. 5, f. 33).

212 *Ibidem*, vol. 4, ff. 10-11.

ocazia avertizării"[213]. În aceeaşi perioadă Securitatea va interoga diversele legături ale lui Mitucă, lansând „combinaţia operativă" conform căreia chemarea acestora la Securitate s-ar datora lui Mitucă, „creându-se în rândul foştilor condamnaţi impresia că „Manu" este informatorul nostru şi din cauza lui au fost chemaţi o parte din ei la Securitate"[214].

În 21 octombrie 1983 există un raport cu propuneri de închidere a D.U.I. privind pe Ion Mitucă („Manu")[215], aprobat de conducerea Securităţii Mehedinţi. Urmărirea informativă nu va înceta însă cu totul, aşa cum o dovedeşte o notă din aprilie 1985 a Direcţiei I[216], în care se specifica: „Mitucă Ion, în vârstă de 67 ani, contabil pensionar, fost şef al organizaţiei Mişcarea Naţională de Rezistenţă, în anul 1983 cercetat şi avertizat[217], s-au obţinut date şi informaţii din care rezultă că în cadrul legăturilor ce le realizează cu diferite persoane din ţară se interesează de situaţia prezentă a unor foşti condamnaţi, preconizând să redacteze o lucrare referitoare la persoanele ce au executat pedeapsa în penitenciarul Peninsula. Dată fiind această situaţie, Securitatea judeţului Mehedinţi continuă măsurile de cunoaştere şi prevenire a materializării intenţiilor acestui element". Documentul vădeşte continuitatea preocupărilor lui Mitucă pe linia memorializării suferinţelor victimelor represiunii politice, atitudinile acestuia de tip disident nefiind întâmplătoare sau episodice.

Datorită refuzului de a-i fi recunoscută perioada de 12 ani de detenţie la calcularea drepturilor de pensie, fostul rezistent, devenit disident, va trăi într-o sărăcie cruntă în ultimii ani de existenţă ai regimului comunist. Cităm dintr-o scrisoare a soţiei lui Mitucă din martie 1983, interceptată de Securitate: „Aici rele şi mai rele, frig peste tot, n-am făcut o baie de 3-4 luni. Ne spălăm în lighean în bucătărie cu lampa şi radiatorul aprinse şi tot [este] frig. Ion aleargă şi el în toate părţile, de pe 21 martie se duce şi la Halinga, iar înainte de 1 martie a alergat după analize. Azi s-a dus la butelie de la ora 5 dimineaţa şi a fost al 50-lea. A venit pe la ora 11, obosit şi apoi a plecat la Halinga. Amândoi suntem şi în vârstă şi extenuaţi de viaţă, toate se iau greu de nu-ţi mai vine nici pâine să mănânci"[218].

Preluăm, în cele ce urmează, un fragment din opiniile lui Ion Mitucă, care sintetizează, după mai bine de 11 ani de detenţie în închisorile comuniste poziţia acestui om: „Toţi cei care au avut de suferit, pentru că în mod incontestabil lucrurile se vor schimba, chiar dacă nu vom mai fi noi, dar trebuie să lăsăm posterităţii numele nostru de luptători. Eu sunt încrezător în destinul neamului meu. Toată ţara este revoltată, se iau măsuri draconice, peste tot există feudalism. Eu nu i-am pus pe înţelepţii partidului să se bage datori faţă de Apus, ei au construit cu banii altora.

[213] *Ibidem*, f. 39. Cel supus avertizării era obligat să semneze la Securitate un angajament prin care se obliga să nu mai săvârşească fapte considerate „duşmănoase". În unele cazuri şi rudele erau obligate să se angajeze similar în contul celor supravegheaţi, pentru extinderea responsabilităţii şi pentru lărgirea câmpului de presiune. Astfel, şi apropiaţii puteau fi direct traşi la răspundere dacă cel urmărit recidiva. Subliniem însă că nu era vorba, în asemenea situaţii, de angajamente de colaborare cu Securitatea.
[214] *Ibidem*, f. 39.
[215] *Ibidem*, vol. 5, f. 228.
[216] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 131, vol. 1, f. 91.
[217] Mitucă fusese avertizat de nu mai puţin de cinci ori: 1976, 1978, 1980, 1982 şi 1983.
[218] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 260.

Dacă aş fi fost în opoziţie, băteam monedă împotriva guvernanţilor, dar aşa, tac chitic. În 40 de ani, adică din 1900-1940, vechile regimuri au construit, au realizat România Mare, pe care apoi, cei de azi, au dat-o altora şi noi batem din palme: ce bine trăim, când noi nu avem pâine pe masă. Cum gândesc eu, gândeşte toata ţara"[219]. Fragmentul citat provine dintr-o convorbire a lui Mitucă cu un informator al Securităţii, reprodusă într-o notă extras a Direcţiei I din 19 august 1982. Mitucă îi mărturisea informatorului că deţine un text despre cele petrecute „din toată perioada de după 23 august şi mai ales perioada detenţiei", urmând să i-l pună la dispoziţie. Serviciul 3 al Direcţiei I transmitea judeţenei de Securitate Mehedinţi sarcina de a „stabili existenţa scrierilor, locul unde se păstrează şi conţinutul lor"[220]. O altă adresă a aceleiaşi Direcţii I din 15 noiembrie 1982 către Inspectoratul Judeţean de Securitate Mehedinţi semnala, datorită aceluiaşi informator, că Mitucă „a reuşit să redacteze scrieri foarte importante cu privire la activităţile politice desfăşurate de către membrii P.N.Ţ. din Mehedinţi, critici la adresa politicii comuniste care a maltratat populaţia şi a falsificat alegerile din 1946", dar şi „contribuţia judeţelor olteneşti în contul armistiţiului încheiat cu sovieticii". Lucrarea, continuă informatorul, ar fi intenţionat s-o scoată în vara anului 1983 în străinătate şi s-o publice sub pseudonim[221]. Ca reacţie, Securitatea Mehedinţi, sub „acoperirea organelor de Miliţie", va face o percheziţie la domiciliul lui Mitucă în 17 noiembrie 1982, fără a găsi vreun material probator. Rezultatul acestei percheziţii a fost nesemnificativ: copia unei poezii aparţinându-i lui Adrian Păunescu, considerată „cu conţinut necorespunzător", diverse scrisori către reşedinţele ambasadelor străine la Bucureşti prin care Mitucă solicita ajutor medical pentru soţia lui şi două abonamente pentru butelie. Cum nu aveai dreptul decât la o singură butelie, „proba materială" a celui de al doilea abonament este considerată importantă… Ca motivaţie a percheziţiei, Mitucă fusese acuzat că ar deţine stocuri de mărfuri aduse din Iugoslavia, valută şi alte bunuri. Din discuţiile înregistrate imediat după plecarea ofiţerilor de securitate din apartament, reiese că Mitucă intuise „legenda", dându-şi seama că totul fusese un pretext ca să-i fie controlată locuinţa pentru căutarea eventualelor documente[222]. Descrierea operaţiunii Securităţii este păstrată într-o scrisoare interceptată a soţiei lui Mitucă, din 25 ianuarie 1983: „Apoi a venit catastrofa cu Ion, ne-au luat dimineaţa din pat, pe bază de anonimă, cu nişte învinuiri ce n-au existat în casă la noi, s-au convins ei până la urmă. Ion, care de obicei îşi menţine curajul, de data asta înlemnise, nu putea scoate un cuvânt. Eu am încercat să fiu mai tare şi m-am luat cu ei în beţe, le-am scos toate zdrenţele din casă şi le-am arătat «valuta forte». Eu, după ce mi-au întors casa pe dos, m-am ţinut destul de tare şi atunci le-am spus: «aţi controlat peste tot şi tocmai valuta forte nu aţi găsit-o». Deodată, ca lupii s-au repezit la mine să mă sfâşie. Eu, foarte liniştită am scos plicul de sub saltea unde mai aveam 400-500 lei şi le-am spus, «asta-i toată valuta forte». Domnul securist din Bucureşti care era foarte ameninţător a ţipat la mine, «îţi baţi joc de noi!», «nu, din contra, vă arăt ce valută am în casă» pe care erau informaţi că am avea-o. Mie mi-a fost rău pe urmă când am văzut că-l iau pe Ion şi – plângând –

[219] *Ibidem*, f. 81.
[220] *Ibidem*, f. 78.
[221] *Ibidem*, f. 72.
[222] *Ibidem*, vol. 6, ff. 30-34.

i-am întrebat dacă mai vine acasă, să ştiu ce să-i dau la el. Dl. căpitan a râs şi mi-a spus că să n-am grijă că vine. M-am uitat după Ion, îl duceau patru inşi, 2 securişti şi 2 miliţieni, parcă ar fi omorât pe cineva sau furase ceva, ei, cu atâţia hoţi şi responsabili de alimentare care fură sute de mii de lei, îi mută dintr-un loc în altul şi nu le fac nimic. Când m-am văzut singură în casă, am vrut să-i dau telefon lui Mircea [fratele lui Mitucă] la birou, atunci am observat că ne luaseră carnetul cu numere de lângă telefon, pe care ulterior mi l-au dat înapoi, ca să zică că au găsit ceva de luat. Până la ora 14, când i-au dat drumul lui Ion, am crezut că înnebunesc în casă, să n-ai la cine spune o vorbă…De la 17 noiembrie 1982, o lună l-au plimbat pe Ion, de dimineaţă de la 8 până la ora 15-16, când venea istovit. Toate aceste întâmplări au lăsat urme pe sănătatea noastră şi ne-au mai scurtat viaţa cu 5-6 ani”[223].

Căpitanul Ion Mitucă a decedat în primăvara anului 2005 la Turnu Severin, fără a desfăşura activitate politică militantă după anul 1989. Faptul că activitatea sa în beneficiul democratizării societăţii româneşti nu este suficient cunoscută, ne-a determinat să dăm publicităţii, în cele ce urmează, alături de memoriul privind situaţia deţinuţilor politici, câteva documente reprezentative, atât din perioada rezistenţei, cât şi din cea a crepusculului regimului comunist.

Există şi alte cazuri de persoane care au încercat ori au întocmit texte protestatare. Am ales să zăbovim asupra lui Ion Mitucă deoarece cazul său este unul special, din moment ce, în diferite etape ale vieţii, a cunoscut atât postura de rezistent (ca membru al unui grup ce intenţiona trecerea la rezistenţa armată şi ca autor de manifeste cu tentă războinică, ce îndemnau la răsturnarea guvernării), cât şi cea de disident, ca autor al unor texte cu conţinut politic protestatar. Chiar dacă este posibil ca ideea memoriului privind starea deţinuţilor politici să-i fi fost inspirată de alte persoane[224], meritul autorului nu este cu nimic ştirbit. O problemă mai delicată o reprezintă eventuala lipsă de acurateţe a relatărilor, deseori în asemenea cazuri protestatarii fiind tentaţi ca, pentru a-şi asigura mai uşor simpatia destinatarilor, să exagereze anumite aspecte: „Tot în cadrul acestor discuţii, Cernovodeanu Dan mi-a spus că datele pe care le voi relata în «memoriu» să fie exagerate în sensul de a denatura situaţia reală a închisorilor şi deţinuţilor, formulând în «memoriu» «suferinţe, chinuri şi torturi» etc. imaginare pe care deţinuţii le-ar îndura în închisori, aceasta pentru ca «memoriul» să pară mai «impresionant» şi să aibe efectul dorit de noi”[225]. În orice caz, este în afara oricărui dubiu tratamentul extrem de dur aplicat deţinuţilor politici, eventualele exagerări fiind plauzibile[226], eventual, numai în chestiuni spectaculare, dar care nu

[223] *Ibidem*, f. 276.
[224] Mitucă susţinea că ideea redactării memoriului i-a fost sugerată de către Dan Cernovodeanu (vezi nota nr. 140). Este posibil ca acest lucru să fi fost declarat ca urmare a presiunilor anchetatorilor, nefiind cu certitudine adevărat.
[225] *Prigoana…*, p. 68.
[226] Nu considerăm că aceste elemente erau necesarmente exagerări, în asistenţa medicală din penitenciarele anilor 1948-1960 semnalându-se şi alte cazuri de sadism, absenţa medicamentelor constituind, de asemenea, o situaţie frecventă, ci doar că acest lucru este plauzibil. În cazul punctual al rănilor provocate de sfredele, probabil că nu este vorba despre o exagerare, din moment ce Mitucă invocă o experienţă personală în acest sens.

modificau nota generală (de pildă cazul şpanurilor de la sfredelele de perforator, înfipte în globul ocular).

Fără a intra în contradicţie cu delimitările deja formulate, în sensul în care „disidenţa faţă de regimurile comuniste din blocul sovietic reprezintă un fenomen cu caracteristici şi dinamică proprii, asociat sfârşitului anilor 1970 şi anilor 1980"[227], considerăm că au fost şi manifestări mai timpurii, care, este adevărat, nu au beneficiat de susţinerea externă pe care dizidenţa post-Helsinki a primit-o. De altfel, cazul lui Mitucă ar corespunde şi definiţiei date, în acelaşi text: „dăm termenului disident sensul pe care l-a căpătat în contextul anilor 1970-1980, de persoană care în mod conştient, coerent şi public se opune regimului comunist"[228]. Delimitarea temporală citată este întemeiată pe faptul că apariţia „fenomenului [disidenţei] a fost posibilă numai datorită unor schimbări fundamentale pe plan internaţional, iniţiate prin semnarea Actului final de la Helsinki în 1975, care s-a suprapus peste un proces paralel de transformări interne ale regimurilor comuniste", autorii ei menţionând însă şi că „acest lucru nu înseamnă, desigur, că în perioadele anterioare nu ar fi existat critici sau proteste împotriva acestor regimuri"[229]. Prin proteste, se înţelegeau diferite forme de rezistenţă sau nesupunere: „Impuse prin forţă şi fraudă electorală, regimurile comuniste din întreaga Europă Centrală şi de est s-au confruntat de la bun început cu diverse forme de rezistenţă. În România, cea mai notabilă formă de contestare a fost aşa-numita «rezistenţă armată» sau «rezistenţa din munţi», al cărei scop, niciodată realizat din păcate, a fost crearea unei reţele clandestine capabile să provoace o revoltă naţională împotriva puterii comuniste nelegitime. În afară de aceasta, există deja la acest stadiu al cercetărilor destule dovezi ale existenţei unor răscoale ţărăneşti, greve muncitoreşti şi revolte studenţeşti, cele mai multe suprimate în mod brutal de către regim. Toate aceste forme de contestare, care au apărut ca reacţie la instaurarea dictaturii comuniste, au dispărut treptat după ce au cunoscut un vârf în anul 1956"[230].

În ideea că Actul Final de la Helsinki „a oferit un temei legal mişcărilor disidente din întreg blocul sovietic"[231], se identifică punctul de debut al disidenţei est-europene în anul 1975. Mai concret, „Actul Final de la Helsinki – asupra căruia căzuseră de comun acord state comuniste şi ne-comuniste – i-a ajutat pe criticii din Europa de Est să-şi internaţionalizeze protestele prin apelul la diverse instanţe occidentale: guverne ale statelor semnatare, organizaţii care monitorizau respectarea drepturilor omului sau diverse agenţii de presă"[232].

---

[227] Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2007, p. 712 (în continuare, se va cita *Raport final…*).
[228] *Ibidem*, p. 731.
[229] *Ibidem*, p. 712.
[230] *Ibidem*.
[231] *Ibidem*, p. 713
[232] *Ibidem*.

În orice caz, „Eliberarea O.N.U. de orice implicaţie ce o împiedică să îşi exercite autoritatea supremă, va determina eliberarea popoarelor asupra cărora existau sarcini nejuste. De această dublă eliberare va depinde împlinirea păcii mondiale”[233].

Totuşi, fostul ministru de Externe al României nu era un naiv, aşa cum, din motive pragmatice[234] dorea să pară uneori în comentariile sale din presă; într-un articol publicat în „România Muncitoare”, în februarie 1957, acesta remarca în cuvinte simple dar directe eşecul oricăror intenţii de a susţine revolta anticomunistă a budapestanilor lui Imre Nagy: „Care va fi atitudinea lumii libere în această nouă eră? Ea a început prin a nu da la iveală nici o atitudine Cel mai important eveniment al timpului nostru a găsit Occidentul dezbinat. Evenimentele s-ar fi întâmplat probabil aidoma în Ungaria, chiar dacă expediţia franco-britanică n-ar fi avut loc. Încercarea de a construi o legătură cauzală între zdrobirea insurecţiei maghiare şi acţiunea de la Port Said[235] nu este îndreptăţită”[236]. Cu atât mai tragică ne apare soarta disidenţilor est-europeni, care nu-şi puteau alege perioada în care le era dat să trăiască. Puteau, cel mult, să aleagă neimplicarea.

[233] *România la conferinţa de pace de la Paris*, ediţie îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre şi Veronica Nanu, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, 2007, p. 188. Volumul reprezintă editarea integrală a memoriului intitulat *România în faţa Conferinţei de pace*, finalizat la 29 iulie 1946 de o grupare din cadrul exilului românesc şi predat delegaţiilor participante la Conferinţă.

[234] La fel cum unii disidenţi exagerau anumite aspecte pentru a atrage mai uşor compasiunea instituţiilor internaţionale, exilaţii militanţi exagerau anumite manifestări sau determinări anticomuniste din Occident, pentru a sădi încredere în rândurile simpatizanţilor pe care-i aveau în ţările est-europene.

[235] Referire la aşa-numita „criză a Suezului” – expediţia armată combinată franco-britanică din Egipt, folosită deseori ca „scuză” pentru neimplicarea în favoarea revoluţiei de la Budapesta, de către opozanţii est-europeni. Atacarea Egiptului nu a beneficiat însă de contribuţia principalului stat occidental, Statele Unite. Dimpotrivă, S.U.A. şi preşedintele Eissenhower au condamnat categoric aventura franco-britanică.

[236] Grigore Gafencu, *Situaţia politică. Articole, interviuri, portrete şi luări de poziţie publicate în România Muncitoare între 1953-1957*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de Dan Taloş, Bucureşti, Ed. Paideia, 2007, p. 238-239.

Anexa 1

„Rezistenţa"
Organ al Mişcării Naţionale de Rezistenţă din România
Nr. 38 – iulie 1948.

Citiţi, copiaţi, transmiteţi mai departe
să ia cunoştinţă cât mai mulţi români.

Fraţi Români!

Neamul românesc trece de patru ani prin cele mai grele momente din existenţa lui. Patria noastră este acum mai mult ca oricând într-un grav pericol, pe punctul de a dispărea de pe harta Europei, ca stat independent. Guvernul samavolniciei comuniste de la Bucureşti, menţinut la cârma ţării contra voinţei naţionale prin teroare, fraudă şi minciună, ajutat de baionetele ruseşti şi-a dat asentimentul ca România să fie alipită de U.R.S.S. Aşa zisul parlament ales prin fraudă şi falsuri grosolane, va fi chemat în curând să-şi exprime „liber şi în unanimitate" votul pentru alipirea la U.R.S.S. România va fi deci a 17-a şi prima republică din Balcani alipită de „bună voie" la U.R.S.S. Români şi Românce, studenţi şi studente, ostaşi, funcţionari şi muncitori, dovediţi prin atitudinea voastră zilnică legătura voastră cu trecutul patriei, dovediţi că neamul românesc nu este de vânzare şi nu doreşte alipirea la Rusia bolşevică şi poliţienească. Fiecare dintre voi acolo unde sunteţi din întâmplare sau cu rosturi precise, prin faptele voastre treceţi alături de noi în rândurile Mişcării de rezistenţă. Scopul mişcării, este de a lupta prin orice mijloc, permis sau nepermis de legile actuale, pentru a reda patriei independenţa ce i se cuvine, răpită definitiv de comunişti. Lupta noastră să fie un vifor peste capetele nechemaţilor care vor să ne vândă străinilor. Nu precupeţiţi nimic, nici viaţa. Ea nu are sens fără libertate. Nu ascultaţi minciunile mieroase ale comunismului distrugător.

Oricine deţine un carnet de comunist este un duşman al vostru şi al patriei. Împuşcaţi-l fără milă, prin orice mijloc şi oriunde s-ar găsi. Români şi Românce dacă în sufletele voastre mai este o flacără de credinţă, treceţi imediat în slujba patriei. Contribuiţi cum puteţi la salvarea ei. Războiul dintre democraţiile populare comuniste şi Apusul democrat este în faşă din cauza Rusiei hrăpăreţe. Mareşalul Tito a tras semnalul în Balcani. Nu a vroit să-şi vândă poporul Kremlinului. Curând şi alţi vecini îl vor imita. Foarte curând alţi vecini îl vor urma. Luaţi exemplu pe octogenarul Iuliu Maniu închis cu ceilalţi fruntaşi la Odessa[237], pentru că a fost bun român.

Români şi Românce, adunaţi-vă şi organizaţi-vă în secret, zece, zece, alegeţi-vă un şef destoinic şi acolo unde vă găsiţi faceţi un zid de netrecut. Dacă e nevoie plecaţi la munte sau oriunde puteţi lovi duşmanul. Ţineţi calea la drumuri potrivite, verificaţi călătorii şi executaţi fără milă pe cel ce poartă un carnet de comunist. Opriţi trenurile în acest sens. Aruncaţi [în aer] tunelurile şi podurile de pe Valea Prahovei, Oltului, Jiului şi din Banat şi de oriunde se întrerupe legătura cu Bucureştiul şi ţările vecine. Aceasta la izbucnirea conflictului sau la ordinul nostru. Nu

[237] Eroare datorată, probabil, unor zvonuri nefondate care circulau în acea perioadă (inclusiv pe seama liderului comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej, care ar fi fost „sechestrat" sau chiar „executat" de sovietici). În realitate, Iuliu Maniu nu a fost niciodată deţinut în Uniunea Sovietică.

vă fie teama de nimeni şi de nimic. Luaţi cu voi: securi, topoare, furci, arme, grenade etc. Marii noştri aliaţi ne vor ajuta la timp cu cele necesare. Războiul [odată] declanşat, puneţi stăpânire pe telefoane, telegraf, radio, prefecturi, poliţie, jandarmerie, primării etc. Dacă se poate fără vărsare de sânge, iar de se opune cineva după ce l-aţi făcut atent să treacă de rezistenţă, arestaţi-l şi împuşcaţi-l imediat. Cel ce se opune năzuinţelor noastre româneşti nu trebuie să mai trăiască alături de noi în România.

Aplicaţi-i pedeapsa capitală fără nici o milă. Studenţi şi studente, tineri şi tinere din fabrici şi de pe ogoare, voi sunteţi speranţă noastră. Patria care v-a crescut şi v-a îndrumat vă va ocroti şi în viitor, dacă ştiţi acum să-i redaţi libertatea, independenţa şi suveranitatea furate. Intraţi cu toţii în mişcarea de rezistenţă. Nu este nevoie să vă înscrieţi nicăieri. Voi între voi luaţi contact şi constituiţi-vă în cel mai mare secret, în unităţi de 10 inşi hotărâţi şi lucraţi după indicaţiile noastre. Căutaţi să stăpâniţi regiunea, satul sau oraşul unde vă aflaţi. Dacă într-o localitate sunt mai multe unităţi de 10 inşi, formaţi companii, batalioane, regimente de partizani. Fiecare unitate alegeţi-vă comandantul hotărât, curajos, drept şi care să se bucure de deplina voastră încredere. Dacă aveţi între voi foşti militari, cereţi-le sfatul şi daţi-le ascultare numai după ce v-aţi convins de sinceritatea lor. Verificaţi pe toţi cei ce vin alături de voi. Cel dovedit nesincer, împuşcaţi-l imediat. Trebuie încheiat cu laşitatea şi trădarea! Păstraţi secretul şi nu vă dedaţi la jafuri şi omoruri.

Când vom avea posibilitatea să ne mişcăm liberi vă veţi cunoaşte conducătorii de care trebuie să ascultaţi. Până atunci fiecare dintre voi alegeţi-vă un nume conspirativ şi o parolă sub care să lucraţi şi să vă recunoaşteţi.

Toate acţiunile voastre să fie bine pregătite pentru a nu da greş şi le veţi executa numai la ordinul comitetului central al mişcării. Comandanţi de regimente şi de orice unităţi militare, ostaşi, subofiţeri şi ofiţeri, treceţi cu unităţile voastre complete de partea mişcării de rezistenţă. Constituiţi-vă imediat în unităţi de rezistenţă şi căutaţi să luaţi contact cu unul din partizanii noştri, pentru a vă pune sub ordinele mişcării.

Nu trebuie să ne batem unii cu alţii. Cei care nu trec alături de noi vor fi pedepsiţi cu moartea fără nici o judecată. Nimeni nu va putea vreun motiv să invoce şi nu va avea scăpare. Izbânda noastră este asigurată.

C.F.R.-işti, şefi de staţie, funcţionari, împiegaţi de mişcare, treceţi alături de noi. Voi şi ostaşii, vă considerăm din clipa aceasta mobilizaţi în slujba patriei şi orice neexecutare a ordinelor noastre atrage pedeapsa cu moartea. Nu aveţi frică de pedepsele ce ar inventa guvernul comunist. Nu au valoare dacă voi sunteţi hotărâţi. Faceţi să deraieze trenurile oriunde ar fi şi ori cu ce ar fi încărcate. Din clipa aceasta, sfătuiţi pe prietenii voştri să nu mai călătorească cu trenul sau cu maşinile. Toate sunt urmărite de unităţile noastre, percheziţionate şi aruncate în aer. Nici un soldat rus, ceh, bulgar, ungur sau polonez să nu folosească pământul nostru în conflictul viitor[238]. Întregul sistem de circulaţie pe C.F.R., drumuri naţionale, telefoane, telegrafe, radio, trebuie şi va fi paralizat la timpul oportun. Faceţi-vă datoria faţă de voi, faţă de patrie şi faţă de generaţiile viitoare.

Trecutul de jertfă şi de zbucium al poporului nostru să ne fie de exemplu.

[238] Referire la anticipatul conflict Est-Vest.

Trăiască România liberă şi independentă!

General,
Gheorghe Românul
(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. 35-36)

Anexa 2

Mişcarea Naţională de Rezistenţă
Nr. 39 din 23 august 1948
Copie

Citiţi, copiaţi, transmiteţi!

Deşteaptă-te Române

Se împlinesc azi patru ani de la izgonirea cotropitorului fascist şi atâtea clipe de tragedie pentru poporul românesc, [de] propagandă mincinoasă a lui Molotov, anunţată lumii la 23 august 1944, sentimente de prietenie ale Rusiei Sovietice pentru noi. Ce a urmat cunoaştem prea bine. Neamul nostru a fost obligat de lacheii Moscovei să se încadreze într-o formă de viaţă străină de firea lui. Istoria poporului nostru a fost călcată în picioare, instituţiile noastre terfelite, libertăţile complet suprimate. Străinii pe care i-am ocrotit şi tolerat, conduc cu neruşinare destinele patriei noastre de care nu-i leagă nimic.

Cu un sadism neîntâlnit, de patru ani asupresc acest popor blând şi tolerant cu ajutorul unei specii diformate de români, numiţi lichele. Viaţa noastră a tuturor este un calvar. Toate aceste suferinţe şi nedreptăţi se cunosc de toţi şi peste tot unde domneşte libertatea. Drumul eliberării noastre este greu, dar deschis. Jugul comunist va cădea în curând. Nu trebuie să aşteptam însă totul din afară.

Voi muncitori din fabrici, aţi fost înşelaţi şi ne-aţi dus la marginea prăpastiei. Greşeala mare o reparaţi numai prin fapte pe care noi le urmărim.

Tu intelectual român, eşti un pigmeu pe lângă înaintaşii tăi care jucau hora unirii, între baionetele ungureşti şi putrezeau în închisorile de la Szegedin. Ţi-ai vândut conştiinţa şi demnitatea pentru a nu-ţi pierde salariul. Trezeşte-te, în ceasul al 11-lea căci activitatea ta se verifică numai de la 23 august 1944.

Industriaşi şi comercianţi, chivernisiţi la adăpostul sângelui nostru vărsat pentru patrie, v-aţi ascuns din nou sub cârpa roşie şi continuaţi afacerile. Vă veţi convinge în curând că tot ce aţi realizat nu-i decât o iluzie amară.

Studenţi şi elevi, unde este patriotismul vostru? La U.N.S.R. sau U.A.E.R. Toate idealurile mari ale neamului au găsit aliniaţi în primele rânduri pe înaintaşii voştri, azi voi sunteţi lipsă la apelul patriei.

Fraţi ţărani, nădejdea este numai la voi pentru patrie. Tu păstrezi de aproape două mii de ani busola neamului, în tine este personificat bunul simţ al poporului. Umerii tăi au simţit din plin toată povara vremurilor, sângele tău a stropit câmpiile îndepărtate, copii tăi nu au azi cui zice tată. Tu azi eşti jupuit de rodul muncii tale. Nu-ţi pierde credinţa şi răbdarea, căci tu [eşti] talpa ţării, vei fi în curând izvorul politicii româneşti. Tu eşti singurul care nu ai dezertat de la linia neamului.

Justiţiei, poliţiei şi jandarmeriei comuniste, lichele vândute Moscovei, fărădelegile tale sunt nesfârşite. Eşti unealta cea mai infectă a comunismului distrugător. Ne-ai vândut străinilor. Foarte curând va trebui să dai socoteală de faptele tale. Închisorile gem de trupuri româneşti schingiuite, codrii au înfrăţit iarăşi cu românii. Cum vei răspunde mâine?

Tu oştire română, care ai purtat falnicul tricolor de la Stalingrad la Praga, azi eşti o pepinieră comunistă. Comandanţi de unităţi şi ofiţeri, orientaţi ostaşul pe făgaşul naţiunii. Treceţi imediat şi fără rezerve sub ordinele M.N.R.-ului, căci munţii şi codrii vor crea noile cadre ale armatei.

Din suferinţe şi nedreptăţi, cu credinţă şi hotărâre s-a ridicat năvalnic M.N.R. la chemarea patriei în primejdie. Cei mai buni fii ai neamului sunt prezenţi în rândurile ei. Marii noştri aliaţi cunosc ţelurile noastre şi ne vor ajuta în timpul oportun. Dacă inimile voastre bat încă româneşte întăriţi rândurile noastre şi uniţi-vă fraţi români în faţa pericolului comun, organizaţi-vă în secret în unităţi de partizani şi prin orice mijloc, legal sau ilegal, treceţi la acţiune.

Unităţi de partizani, constituite sau neconstituite, cu sau fără legături cu M.N.R., aveţi următoarele misiuni în planul general de rezistenţă până la izbucnirea conflictului:

- Suprimări imediate şi demonstrative ale elementelor comuniste.
- Prin orice mijloace, executarea Statului Major Comunist: Ana Pauker, Luca, Bodnăraş, Teohari Georgescu.
- Siguranţa, Poliţia, Jandarmeria, care încearcă împiedicarea acţiunilor noastre, să plătească cu sânge îndrăzneala lor.
- Aruncări de sedii comuniste, poduri, tuneluri, ciocniri de trenuri, tăieri de linii telefonice, incendieri de magazii cu grâu furat pentru rezervele de război ale Rusiei.
- Controlul circulaţiei pe drumuri naţionale şi C.F.R. şi suprimarea fără milă a celor ce posedă o legitimaţie comunistă.
- Aprovizionarea cu arme, muniţii, echipamente şi hrană prin orice mijloace şi din orice depozit până la stabilirea legăturilor cu M.N.R.

Tribunalele poporului, ce se vor constitui automat la căderea regimului, vă vor absolvi de orice răspundere pentru acţiunile voastre efectuate în planul general de salvare a patriei. Luaţi de îndată legătura cu comitetul central al mişcării pentru a primi detalii de organizare a legăturii şi aprovizionării. Nu uitaţi legătura cu unităţile vecine, cu care stabiliţi un plan comun de acţiune şi verificarea strictă a tuturor partizanilor. Evitaţi jafurile şi excesele de zel.

Curând, agenţi ai Mişcării Naţionale de Rezistenţă, pe care-i veţi recunoaşte după indicaţiile noastre, vor veni în mijlocul vostru pentru a vă înmâna ordinul general de operaţiuni nr. 1. Vom urmări cu atenţie activitatea voastră în cadrul misiunilor fixate.

Dragostea de patrie să vă lumineze acţiunile voastre viitoare. Remarcăm acţiunile detaşamentului Piatra Neamţ şi Domaşnea-Cornea.

Trăiască România liberă şi independentă!

Gen[eral]
Gheorghe Românul

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. 111-1

Anexa 3

Notă de analiză

Ministerul de Interne Strict Secret
Inspectoratul Judeţean Mehedinţi Ex. nr. 1
- Securitate-
3.XI.1982

De la ultima analiză şi până în prezent în D.U.I. „Manu" au furnizat informaţii informatorii „Tudor Sandu", „Pistritu Vasile", „Stancu Dumitru", „Livezeanu", „Ion Dumitru" şi „Adam", s-au folosit în continuare mijloace T.O. de la domiciliul său, sursa „S"[239] şi a fost pus în filaj în Bucureşti când a participat la o întâlnire colegială a promoţiei de ofiţeri 1941.

Din materialele obţinute rezultă că obiectivul se menţine pe o poziţie duşmănoasă orânduirii socialiste, audiază şi colportează ştirile transmise de „Europa Liberă", comentează tendenţios măsurile luate de partidul şi statul nostru, face comparaţii nefavorabile între situaţia din ţara noastră şi alte ţări, întreţine relaţii cu diverse persoane din judeţ şi din alte localităţi din ţară cunoscute cu trecut politic reacţionar şi faţă de un interlocutor din Bucureşti a afirmat ca ar avea unele „creionări" din perioada de după 23 august în special din anii de detenţie, scrieri pe care le ţine undeva la ţară.

Pentru a curma activitatea duşmănoasă pe care „Manu" o desfăşoară propunem luarea următoarelor măsuri:

1. Întrucât obiectivul a făcut comentarii duşmănoase faţă de mai multe persoane, în ultimul timp şi în locuri publice şi fără reţineri, se va trece la audierea unor persoane în vederea obţinerii de probe care să-i documenteze activitatea ostilă.

Astfel vor fi audiaţi Staresin Gheorghe şi Saizescu Nicolae, foşti condamnaţi faţă de care „Manu" s-a manifestat ostil şi contactat din nou Broşteanu Teodor care a dat deja o declaraţie împotriva obiectivului, semnalându-l cu poziţie ostilă.

Concomitent cu audierea celor trei se va crea impresia că aducerea şi anchetarea lor la organul de securitate se datorează lui „Manu", deoarece avem date că acesta este suspicionat de

[239] Referire la Unitatea Specială „S" care se ocupa cu interceptarea corespondenţei.

o parte din condamnaţi ca fiind informator al organelor Ministerului de Interne şi provocator. Scontăm prin aceasta compromiterea şi discreditarea lui „Manu" în rândurile foştilor condamnaţi.

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

2. Având date că „Manu" a primit la domiciliul său cetăţeni iugoslavi şi alte relaţii necunoscute faţă de care a avut manifestări duşmănoase, precum şi faptul că audiază permanent posturile de radio străine, atrăgându-şi reproşuri din partea soţiei că se aude la vecini şi ar putea fi reclamat, se va face o scrisoare, „anonimă" în care „un vecin binevoitor" va sesiza aceste fapte, scrisoare care va fi folosită la anchetarea lui „Manu" cu scopul de a-l determina să-şi recunoască faptele săvârşite şi a conspira mijloacele speciale[240].

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

3. Întrucât deţinem date certe că „Manu" foloseşte orice prilej pentru a-şi însuşi unele foloase materiale, promiţând diferite servicii unor persoane (făcând uz şi de funcţia fratelui său, şeful C.F.I. pe judeţul Mehedinţi), iar de la unele relaţii din Bucureşti „cerşeşte" diferite obiecte şi favoruri, se va urmări obţinerea unor probe care să fie folosite, în funcţie de gravitatea faptelor, ori în luarea unor măsuri pe linie de miliţie, ori în compromiterea şi discreditarea sa (eventual publicarea „preocupărilor" sale în ziarul local). În acest sens vor fi audiaţi H[…] C[…], R[…] T[…] din Jiana şi respectiv Vlădaia judeţul Mehedinţi, B[…] N[…] din Verendin judeţul Caraş-Severin, V[…] D[…], R[…] I[…], M[…] L[…] şi alţii din Bucureşti.

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Marica Ion, Direcţia I-a

Cpt. Ciută Gheorghe

4. După ce se vor obţine probe suficiente care să-i documenteze activităţile ostile pe care le desfăşoară şi preocupările infracţionale de competenţa organelor de miliţie se va trece la cercetarea lui „Manu" la organele de securitate, urmărindu-se elucidarea tuturor suspiciunilor ce planează asupra acestuia.

Cercetarea sa va dura mai multe zile timp în care vor fi exploatate intens mijloacele T.O. de la domiciliul său, trimiterile de informatori etc.

Termen: 20.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

5. În funcţie de datele obţinute în urma măsurilor de mai sus se va analiza măsura preventivă care trebuie luată asupra celui în cauză. Concomitent cu măsurile propuse mai sus, cât şi după măsura preventivă care se va lua, se vor intensifica măsurile informativ-operative asupra sa pentru a-i stabili reacţia.

Şeful Securităţii Judeţului	Ofiţer specialist III
Colonel Pârvulescu Mircea	Cpt. Marica Ion

[240] Această măsură va fi pusă în practică, percheziţia legendată fiind efectuată la 17 noiembrie 1982.

Direcţia I-a
Ofiţer specialist II
Cpt. Ciută Gheorghe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, ff. 47-48)

Anexa 4

Ministerul de Interne
Inspectoratul Judeţean Mehedinţi
-Securitate-
15.06.1981

Strict secret
Exempl[ar] unic

[Adnotare:] *S-au instalat pe data de 16.06.1981*

Plan de măsuri
Pentru instalarea mijloacelor tehnice tip I.D.M. la domiciliul numitului Mitucă Ion

Pentru a stabili dacă Mitucă Ion desfăşoară activitate clandestină împotriva statului nostru este necesară introducerea mijloacelor tehnice de tip I.D.M. la domiciliul acestuia.

Susnumitul domiciliază în Drobeta Turnu Severin, Aleea Garoafelor […], apartamentul fiind compus din sufragerie, dormitor, bucătărie, baie şi hol.

Obiectivul se află în prezent în staţiunea Covasna împreună cu soţia, iar în apartament nu locuieşte nimeni. Temporar în apartament vine o femeie care udă florile şi aeriseşte. Vecinii de pe palier sunt plecaţi dimineaţa cu toţii la serviciu.

Din studiul făcut la domiciliul acestuia s-a ajuns la concluzia că mijloacele T.O. de tip I.D.M. se pot introduce prin apartamentul 17, situat deasupra apartamentului obiectivului şi se va proceda în felul următor:

La apartamentul 17 locuieşte numita […], fiica lui […], născută la […] în Filipeşti, judeţul Prahova, economistă la […]. Din verificările făcute rezultă că cea în cauză este despărţită în fapt de soţul ei care este plecat din municipiu. Are un copil care este crescut de bunici şi se află în comuna Ilovăţ, jud. Mehedinţi, deci locuieşte singură în apartament. Lucrează program de 8 ore între orele 7,30 şi 16,00. Nu este cunoscută în evidenţă, este o femeie discretă, cu o comportare corespunzătoare, nu are relaţii apropiate cu vecinii şi nu ridică probleme care să intereseze organele noastre.

La etajul 4, unde domiciliază […], vecinii lucrează de asemenea încă de dimineaţă şi sunt plecaţi de la domiciliu.

Purtându-se discuţii cu aceasta la sediul organului nostru, i s-a explicat că în apropierea locuinţei sale urmează să aibă loc un eveniment care interesează organele de securitate şi trebuie să facem observaţii pentru a surprinde acest lucru. Din studiul făcut am ajuns la concluzia că din apartamentul ei se pot face acele observaţii întrucât este cel mai bine situat, oferă condiţii

discrete, iar ea este o femeie care prezintă garanţie şi nu va divulga. A fost de acord fără rezerve să ne pună apartamentul la dispoziţie şi să nu divulge nimănui că a fost solicitată în acest sens, oferindu-ne cheile.

Pe data de 15.06.1981 lt. maj. Ciută Gheorghe şi cpt. Ilinca Constantin au mers în apartamentul sus-numitei unde s-a făcut studiu, ajungându-se la concluzia că se poate proceda la introducerea mijloacelor T.O. de tip I.D.M. în sufrageria obiectivului.

Pe data de 16.06.1981 se vor instala mijloace T.O. La orele 7,30 lt. maj. Ciută Gheorghe şi ofiţerii T.O. lt. maj. Băcanu C., cpt. Ilinca Constantin, lt. Doandeş Victor vor pătrunde în apartamentul numitei […] fără să fie văzuţi.

În acelaşi timp cpt. Vlădaia Marius va merge la apartamentul obiectivului şi va suna. Dacă în eventualitatea că se află cineva în apartament îi va face invitaţie la responsabilul cărţii de imobil, care este rezervist M.I., va confrunta datele din carte cu cele de pe buletin şi i se va crea impresia că are o sesizare că pe la etajul 3 a intrat un cetăţean iugoslav cu marfă de contrabandă. Pentru conspirarea acţiunii vor fi invitate la cartea de imobil şi alte persoane care eventual se găsesc la etajul 3 la acea oră.

Persoana care se găseşte la Mitucă Ion va fi reţinută cca. 15’, timp necesar perforării plafonului şi introducerii microfonului, restul lucrării putându-se face fără zgomot[241].

În cazul în care în apartamentul obiectivului nu se găseşte nimeni, cpt. Vlădaia Marius va aştepta pe scară până se execută operaţia de perforare şi în cazul în care intenţionează cineva să intre în apartament va fi invitat la responsabilul cărţii de imobil.

În eventualitatea că numita […] va fi întrebată de prezenţa unor persoane în apartamentul ei, va fi instruită să spună că a avut nişte musafiri, rude, din judeţul Prahova, de unde este ea de origine.

La scoaterea mijloacelor T.O. se va proceda în mod asemănător.

Şeful Serviciului I
Lt. col. Colceag Vintilă

Ofiţer specialist III
Lt. maj. Ciută Gheorghe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 6, ff. 75-76)

[241] Adnotare: „Nu a fost cazul. 16 iunie 1981” (data instalării mijloacelor de tehnică operativă).

Anexa 5

Memoriu privind aspecte ale vieţii deţinuţilor politici din lagărul Cavnic

În regiunea de nord a Ardealului, în anul 1950 luna septembrie, iau fiinţă două lagăre speciale, lagărul Baia Sprie şi lagărul special Valea Nistrului[242].

Aceste lagăre, spre deosebire de restul coloniilor de muncă, au un regim cu totul special. În primul rând nu este permisă nici un fel de legătură între deţinuţii politici şi familiile lor. Deci, ani de zile, aceşti deţinuţi nu au putut să comunice nimic celor rămaşi despre starea lor şi nici să afle veşti de la familiile lor. Nu există din punct de vedere moral o situaţie mai grea, decât ruperea oricăror legături între cei închişi şi familiile lor.

În aceste lagăre speciale, au fost trimise în special elemente pe care regimul le-a considerat refractare sau de nereeducat. Împotriva tuturor legilor şi acordurilor internaţionale privind deţinuţii politici, în aceste lagăre speciale se execută o muncă subterană, în minele de plumb[243]. Este bine cunoscut că plumbul în stare nativă sau diferite combinaţii exercită lent, dar sigur o intoxicare totală a organismului; deci, cu timpul, deţinuţii care lucrează în aceste mine, în mod sigur merg către curăţire, sau în cel mai fericit caz rămân cu diferite afecţiuni ale inimii, ficatului sau plămânilor, care niciodată nu vor mai putea să fie vindecate. În regulamentele de organizare ale tuturor minelor din lume, este interzisă cu desăvârşire trimiterea ca în aceste mine de plumb să lucreze muncitori care să depăşească vârsta de 50 de ani, sau să aibă diferite afecţiuni pulmonare. Aceste reguli elementare au fost călcate în mod conştient şi s-au trimis elemente care depăşeau vârsta respectivă sau aveau diferite afecţiuni ale corpului. În cele două mine de plumb de la Baia Sprie şi Cavnic, unde am lucrat, am întâlnit cca. 20% din efectivul acestor mine care depăşeau vârsta de 50 de ani[244]. S-au trimis în aceste mine oameni de la marile închisori din ţară, Aiud, Jilava, Piteşti, Peninsula, care sufereau de ficat, inimă, plămâni, [sau care] nu vedeau. Trimiterea acestor oameni poartă şi avizul medicilor respectivi, care cunoşteau f[oarte] bine rezultatul ce se va obţine prin intoxicarea organismelor bolnave cu plumb în stare nativă sau combinaţii diferite. La toate minele din lume, acolo unde se lucrează la plumb,

[242] La minele de plumb din Maramureş, spre deosebire de alte zone de detenţie, erau trimişi condamnaţii la pedepse care depăşeau 10 ani. Lagărul de la Baia Sprie a început să fie populat din toamna anului 1950 cu deţinuţi provenind de la penitenciarul Aiud şi de la colonia de muncă Peninsula. Lagărul de la Valea Nistrului va fi deschis tot în toamna lui 1950. Lagărul de la Cavnic s-a deschis la 10 decembrie 1952, prin aducerea a două loturi de câte 100 de deţinuţi, jumătate transferaţi de la Baia Sprie, cealaltă jumătate veniţi de la penitenciarul Jilava.

[243] În întregul document, cuvântul „plumb” apare prescurtat („pb”).

[244] Într-un ordin al M.A.I. din 5 septembrie 1950 către Direcţia Generală a Penitenciarelor, în care erau specificate condiţiile în care puteau fi trimişi deţinuţi politici în nou înfiinţatele colonii de muncă, exista reglementarea potrivit căreia „vârsta maximă a celor care se vor trimite în mine să nu depăşească 45 de ani” (*Dicţionarul penitenciarelor…*, p. 383).

minerii au un regim special de lapte, care produce dezintoxicarea organismului după ieşirea din mină.

De la 18 iulie 1952, până la 23 decembrie 1953 când m-am eliberat de la lagărul special Cavnic, nu am văzut cel puţin cum arată acest lapte, necum să ni se dea pentru fenomenul de dezintoxicare. La plecarea mea din lagărul Cavnic, mi-am dat seama că peste 75% din efectivul deţinuţilor politici prezentau diferite afecţiuni ale organelor principale. Eu însumi am ieşit bolnav de inimă, plămâni şi ficat.

Mina de plumb de la Cavnic a fost părăsită în anul 1924. Aici lucrase o societate cu capital anglo-american. Deci lotul mutat disciplinar în anul 1952 luna decembrie, ziua 10, de la Baia Sprie la Cavnic, găseşte această mină în completă părăsire. Deci lucrul în această mină începe în condiţiuni extrem de grele şi trebuieşte o muncă titanică pentru ca să ne asigurăm condiţiile minime pentru a putea respira şi a putea avea un minim de protecţie, prăbuşirile galeriilor fiind f[oarte] dese.

Deşi regulamentele minelor de plumb prevăd precis ca timpul maxim de lucru efectiv subteran nu trebuie să depăşească 6 ore, restul de două ore fiind pentru intrare, ieşire din mină şi pregătirea sculelor pentru lucru, această dispoziţie nu a fost absolut niciodată respectată. Intrările şi ieşirile din mină s-au făcut foarte repede, lăsând întotdeauna peste 8 ore [de] lucru efectiv în mină. Pentru a accelera intrarea în mină, miliţienii respectivi ai schimbului, călcând în mod flagrant legile elementare ale corfelor, au băgat şi 7 şi 8 oameni într-o colivie, regulamentul neadmiţând mai mult de 6 oameni.

În zilele în care se programau anumite întreceri aşa zise „socialiste" care niciodată nu au fost cerute de noi, lucrul în mină se prelungea până la 9 sau chiar 10 ore de lucru efectiv. La sfârşitul fiecărei săptămâni, metoda aceasta devenise obişnuită.

În acest fel, timpul afectat pentru explozii şi aerisire între cele două schimburi de lucru, nu putea aduce aerisirea minei fiind, f[oarte] multe gaze.

Toate aceste ordine, de prelungire a şutului în lucru, precum şi scurtarea timpului afectat exploziei, erau date în mod samavolnic de comandantul cu producţia al coloniei, plutonierul Şaramet[245], pe care deţinuţii îl porecleau „Tămâie", ordine pe care în mod tacit, Directorul Coloniei[246] le accepta, dând dovadă de o slăbiciune condamnabilă. Regulamentele minei interzic în mod categoric intrarea în mină atâta timp cât gazele n-au fost evacuate. Totuşi ordinele acestui plutonier zbir, au fost executate la milimetru de miliţienii care ne împingeau cu forţa la lucru.

245 Şeremet/Şaramet(?), plutonier, a fost comandant al producţiei la colonia de muncă Cavnic. „Lui îi aparţine invenţia carcerei cu sârmă ghimpată pe interior. Nu accepta întreruperea muncii la mina din Cavnic, pedepsele erau executate în timpul liber, după ieşirea din schimbul minier. A obţinut şi prime datorită hărniciei muncitorilor lui. Pe deţinutul Tăbăcaru l-a lovit cu un piolet în cap, perforându-i craniul, acesta şi-a pierdut memoria definitiv, comportându-se ca un copil de un an" (*Raport Final…*, p. 492). Portretul citat este rezultatul colaţionării mai multor surse memorialistice.

246 În perioada 1952-1953, comandantul coloniei a fost locotenent-major Scripa Dumitru, iar din 1954 până în 1955 funcţia de comandant a fost ocupată de locotenent-major Fersedi Ioan (Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România, 1940-1962*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001, p. 317).

Intrând în atmosfera gazată, oamenii cădeau pe galerii în stare gravă, gazaţii [fiind] aduşi la postul de ajutor medical, care nu putea să-i ajute decât cu sfaturi.

Normal era ca imediat să fie evacuaţi la suprafaţă. Niciodată nu am văzut acest lucru. Ei rămâneau în stare aproape de inconştienţă până la terminarea şutului, când erau scoşi la suprafaţă. Condicile de vizită medicală ale infirmeriei sunt zilnic pline la ieşirea din mină a deţinuţilor, de zeci de gazaţi. Nu s-a dat absolut niciodată atenţie protecţiei în mină. Singura preocupare a conducerii era: vagoane multe de plumb.

S-au văzut nenumărate cazuri de fracturi şi prăbuşiri, care ar fi putut fi evitate dacă această problemă ar fi preocupat conducerea. Notez cazul colonelului Luca, ale cărui picioare au fost fracturate şi nu ştiu dacă a scăpat cu viaţă. Cazuri de accidente şi fracturi sunt nenumărate şi zilnic se produceau.

Deţinuţii în mină executau muncile brute propriu zise: perforajul, încărcarea vagoanelor, transportul minereului până la corfe şi lucrări auxiliare de dulgherie şi altele. Normele fixate au fost supraomeneşti şi creşteau lunar, în timp ce oamenii slăbeau şi se prăbuşeau. Întocmirea acestor norme niciodată nu a ţinut seama că lucrul în această mină se execută cu deţinuţi care au câte 4-5 ani de închisoare, extenuaţi de regimul de exterminare ce se aplicase în diferite închisori şi – majoritatea dintre ei – bolnavi. Aceşti oameni, majoritatea intelectuali, nu au absolut nici un fel de contingenţă cu munca aceasta brută, fizică. Îmi amintesc că un om trebuia să producă în fiecare zi 7000 kg. plumb, pe care să le treacă prin mâna sa. Aceste 7 tone, raportate la alimentele – care nu depăşeau 3500-4000[247] calorii – nu puteau decât [să ducă] la o distrugere lentă, a acelora pe care neşansa îi făcuse să ajungă în aceste mine.

Acei care nu putea[u] să satisfacă aceste norme aveau de lucru în fiecare zi cu Domnul Plutonier Tămâie, care pentru fiecare avea plafonată pedeapsa, despre care voi vorbi mai jos.

Munca de mină este o muncă f[oarte] grea. Pentru efortul care se depune în atmosfera aceea gazată, este absolut necesară o alimentaţie consistenţă, pentru ca alimentele să poată produce forţa necesară. Conform scriptelor un miner trebuia să aibă în fiecare zi alimente care să producă cel puţin 5200 calorii. Niciodată, de când am fost în această colonie, nu-mi amintesc ca valoarea caloriilor să fi depăşit 4000 de calorii. M-am sculat şi m-am culcat flămând, atât eu cât şi ceilalţi camarazi de lucru, luni de zile. Nimeni nu poate să-şi închipuie ce însemnează această chinuitoare foame, care devenise o foame fiziologică şi o foame psihică, mai ales când în mină ţi se cerea să execuţi o normă de 7 tone. Din cauza acestei lipse de alimentaţie, care în anul 1953 în primăvară atinsese culmea, oamenii au slăbit atât de rău, încât începusem a ne pierde echilibru[l] în mers prin mină, fapt care a atras o serie întreagă de accidente. Zilnic la inspecţiile ce ni se făceau în mină, raportam şefilor coloniei, starea îngrozitoare la care ajunseseră aceste cadavre subterane de la Cavnic. Răspunsul era acelaşi: „Daţi vagoane multe şi vom îmbunătăţi

[247] Informaţia furnizată aici este corectă, alimentaţia era în funcţie de îndeplinirea sarcinilor în muncă, mai exact în funcţie de îndeplinirea normei. Într-un raport întocmit de Procuratura Militară Oradea, în urma unui control întreprins în lunile mai-iunie 1955 la Baia Sprie, se făcea precizarea: „caloriile se calculau după procentul de îndeplinire a normei de producţie. Ca bază de calcul se lua norma de miner de 4000 de calorii" (Andrei Muraru şi colab., *op. cit.*, p. 385).

mâncarea!" Au fost zile şi săptămâni întregi, când deţinuţii au intrat în mină seara în special, cu 250 grame de pâine şi o cafea chioară, pentru a lucra de la orele 12 noaptea, până a doua zi la orele 8.

Alimentaţia în special se compunea din zarzavaturi: varză, morcovi, sfeclă, ceapă, spanac, a căror valoare nutritivă se cunoaşte f[oarte] bine. Hrana de bază era pâinea, 750 de grame de pâine pe zi. Carnea apărea f[oarte] rar şi mâncarea nu avea decât puţine urme de grăsime. Fasole nu am văzut niciodată şi deseori, lagărul Cavnic fiind pe un fir de vale între munţi, în special în timpul iernii sau în zilele când ploua, maşina care venea cu alimente de la Baia Sprie, nu putea ajunge la destinaţie, colonia rămânând fără alimente câte două, trei zile. Totuşi intrarea în mină se făcea regulat, la orele 12 şi seara mâncând un sfert de pâine şi o cafea neagră, de cele mai multe ori amară.

Cu această mâncare trebuia să intrăm în mină şi să lucrăm de la orele 24, până la orele 8 a doua zi dimineaţă. Alimentaţia în special a fost slabă în perioada primăverii anului 1953, când oamenii slăbiţi la maximum şi lucrând în condiţiuni foarte grele, îşi pierdeau de cele mai multe ori echilibru[l] şi f[oarte] des accidente erau semnalate în mină, fără a se lua vreo măsură împotriva cauzelor reale ce determinau această stare îngrozitoare de lucruri.

În luna iunie 1953, datorită condiţiilor insuportabile de lucru, alimentaţiei f[oarte] proaste şi tratamentul[ui] inuman al personalului administrativ, s-a produs o evadare de 14 oameni[248], care riscându-şi viaţa, au comis această grozavă abatere faţă de legile regimului şi şi-au luat

---

[248] În aceeaşi noapte au mai evadat de la Valea Nistrului trei deţinuţi: Ţucă Marin, Românu (?) şi Coţofană (?) Într-o descripţie care aparţine deţinuţilor legionari reeducaţi de la Formaţiunea 0622 - Aiud, Clubul Deţinuţilor, Secţia a XII-a – Fabrica se spune: „Şi unii şi alţii îşi procuraseră arme albe, explozibil şi grenade rudimentare, confecţionate de ei în mină. Unii le-au folosit, alţii nu. Aşa cum la evadarea de la Aiud a lui Sirianu şi a celorlalţi, trecuseră peste cadavre de oameni, omorându-şi doi colegi de detenţie, aşa vor nesocoti vieţile altora şi la Valea Nistrului. Ca să producă panică şi să-şi poată asigura fuga, la mina aceasta au introdus trotil sub minereul din două vagonete şi i-au dat foc, nu însă înainte de a calcula cu oarecare aproximaţie locul unde să se producă explozia. Gestul a costat schilodirea unui ostaş de gardă din post, care încercând să-şi salveze viaţa, şi-a fracturat picioarele. Deţinuţilor de la ieşire, după ce au fost legaţi, li s-a pus cătuşe. Pactizând cu cei fugiţi, camarazii şi prietenii lor s-au pretat ulterior la felurite acte de ostentaţie şi potrivnicie, care au culminat cu organizarea unui refuz de hrană a peste o sută de deţinuţi. Coroborarea mai multor asemenea «vitejii» a obligat direcţia celor trei mine să izoleze pe o parte dintre cei ce iniţiaseră dezordinile. Un număr de 81 elemente turbulente (50 de la Valea Nistrului, 18 de la Baia Sprie şi 13 de la Cavnic) au fost trimise şi au stat o jumătate de an în fiare la Aiud. Nu pentru toţi însă pedeapsa a însemnat o lecţie, căci parte dintre aceştia aveau să participe şi în 1957 la refuzul de hrană organizat la Aiud şi apoi la Gherla de Nistor Chioreanu" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12581, f. 35). Evadarea amintită aici de Mitucă a avut loc în noaptea de 6 iunie 1953, grupul care a organizat-o fiind compus din Alexandru Ciocâlteu, Simion Cojocaru şi Ion Cojocaru, Ion Pantazi, Ghiţă Brânzaru şi Ion Brânzaru, doctorul Miltiade Ionescu, Ion Ioanid, Colea Ungureanu, Paul Iovănescu, Mircea Vueric, Constantin (Titi) Coşereanu cărora li s-au alăturat Gheorghe Chiper şi Titi Spânu (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 178-179). Toţi cei evadaţi vor fi prinşi de Securitate, Ion Ioanid fiind ultimul, arestat în 13 septembrie 1953 în Bucureşti, la 100 de zile de la data evadării (6 iunie 1953).

lumea în cap, pentru a da de gândit celor ce dirijau aceste colonii de muncă, că la Cavnic se produc lucruri peste închipuirea minţii omeneşti.

Rezultatul a fost dezastruos pentru noi ce am rămas mai departe în colonie. Din mâncarea proastă care era, s-a prostit mai mult. Colonia a fost pedepsită disciplinar timp de 6 luni, pentru că nu „semnalase" pregătirea acestei acţiuni de evadare, deşi nimeni absolut nu a avut cunoştinţă, acţiunea acestui grup fiind pur personală, fără a avea nici un fel de contingenţă cu nimeni din lagăr. S-au redus raţiile alimentare şi a început un regim groaznic de teroare, care a adus diferiţi oameni cu ochii loviţi, îmbolnăviţi după zilele şi nopţile de carceră.

În această colonie, numită lagăr special, au fost aduşi deţinuţi politici, care au fost consideraţi de regim elementele cele mai periculoase şi nereeducabile. Deci şi administraţia coloniei a fost compusă din cei mai răi şefi de colonie şi miliţieni. Prin toate închisorile prin care am trecut, şi mai ales la Cavnic, nu am văzut absolut niciunde un regulament scris în care Ministerul de Interne să legifereze drepturile – dacă un deţinut politic din România poate avea drepturi – şi datoriile sale. În regimul comunist, nu sunt grele legile scrise de executat, ci labirintul legilor şi dispoziţiile nescrise, pe care din umbră le dirijează partidul.

În aceste lagăre nu erau decât deţinuţi politici, nici un deţinut de drept comun, oameni care erau închişi pentru că ideile şi credinţele lor se opuneau ideologiei de teroare care domneşte în România. Deci un om de idee trebuie tratat ca atare. Îmi amintesc că la scurt timp după venirea noastră la Cavnic, am fost adunaţi în curtea lagărului şi ni s-a citit un ordin al M.A.I., Direcţia Generală a Penitenciarelor, care prevedea următoarele:

1. Este interzisă cu desăvârşire bătaia, ca pedeapsă ce se va aplica deţinuţilor.
2. Nu este permis a se înjura deţinuţii şi a fi brutalizaţi.
3. Se desfiinţează carcera ca metodă disciplinară împotriva deţinuţilor.

Ordinul a fost citit de sublocotenentul ajutor de comandant al coloniei şi plutonierul Şomoioagă, comandantul miliţienilor lagărului Cavnic. Sunt singurii oameni din acest lagăr, care prin măsurile ce au luat, au dovedit omenie şi au căutat, în limita puterii ce deţineau în această colonie, să aducă unele îmbunătăţiri vieţii noastre.

Acest ordin a fost extrem de bine primit şi ascultat de deţinuţi, toţi având însă rezerva categorică a neexecutării lui, căci experienţa de afară în anii prin care trecusem, a dovedit că comuniştii una scriu, alta vorbesc şi altceva fac. Scrisul este forma, fondul este în slujba marilor idei. Aceasta se produce de altfel şi pe plan mare în viaţa juridică a statului român. Constituţia română votată în anul 1948, dacă este citită de un străin de dincolo de cortina de fier, este tot ceea ce poate fi mai bun în ceea ce priveşte drepturile de libertate ale omului şi progresul ideilor sale. Vei citi acolo că nici un cetăţean nu poate fi arestat, fără a avea un mandat emis de procuror. N-am auzit nici unul din miile de deţinuţi pe care i-am întâlnit în diferitele închisori, că i s-ar fi arătat acest mandat. I s-a arătat însă „pistolul şi cătuşele americane". Scrie mai departe că nici un cetăţean nu poate fi reţinut în cercetare la organele de anchetă mai mult de 5 zile. Şi acum cred că sunt oameni în beciurile Securităţii [şi] după 5-6 ani de la arestare, a căror anchetă şi cercetări nu s-au încheiat. Deci dacă acest procedeu este în viaţa statului şi în relaţiile internaţionale, cu atât mai mult într-un lagăr special cum era Cavnicul trebuia să existe.

Ordinul s-a citit, a rămas la dosar şi plutonierul Şaramet la cca. două ore a şi început bombardamentul de pumni şi înjurături. În fiecare dimineaţă, în faţa barăcii Serv[iciului] Tehnic şi Contabilităţii, începea „Tribunalul", compus din plutonierul Tămâie asistat de judecătorii populari care erau miliţienii schimbului respectiv. Motivele pentru care erai chemat în faţa „Tribunalului"[249] erau de diferite cauze: nesatisfacerea normelor, refuzul oamenilor de a intra în gaze - oameni cu temperaturi peste +38 °C - sau alte mici indiscipline faţa de miliţienii din curte.

Una din pedepsele cele mai inumane pe care o aplica acest plutonier bestie era schimbul dublu, adică acela care nu făcea norma, forţat de miliţieni, trebuia să intre încă 10 ore în mină cu schimbul următor, pentru a-şi completa miile de kilograme lipsă. Ieşit la suprafaţă, omul extenuat după cele 2 schimburi de lucru se odihnea 4 ore şi din nou intra cu schimbul său în lucru. Deci, în total, omul lucra în mină 30 de ore continuu. Aş vrea să ştiu în care mină din lume[250] sau în care planetă este o exploatare şi un drum către exterminare mai mare decât în România? Lagărul special Cavnic. Pe drumul pe care a apucat acest lagăr, cred că deţinuţii vor fi mutaţi definitiv în mină, pentru a nu mai pierde timp cu hrănirea şi ieşirea [din mină]. O parte din oameni au refuzat acest ordin extrem de abuziv şi inuman, care întrecea toate aşteptările. Aceştia au fost duşi la „Înalta Poartă" şi aici plutonierul Tămâie, cu o serie de dulăi solizi şi bine hrăniţi ca: Zablăul, Balamuc, Berbecul, Coreeanul, Clipici, Ciobanul, Mireasa (nume date de deţinuţi) maltratau în modul cel mai sălbatec pe cei ce nu executau ordinele. De aici, cu cătuşele pe mâini şi picioare, iarnă sau vară, oamenii erau duşi în carcere şi stăteau de la 2 zile până la 10 zile, până când se îndura domnul plutonier Tămâie să îl scoată.

Pe această perioadă, un sfert de pâine, apă şi o ciorbă pe zi. Am văzut diferiţi confraţi de suferinţă, după acest greu examen: vânătăi pe tot corpul, capete sparte, mâini strivite, purtând săptămâni şi luni pecetea nopţilor de groază prin care trecuseră. Eu însumi am trecut printr-un asemenea examen greu. Bătăile acestea se dădeau de obicei în timpul nopţii, când colonia întreagă era alarmată de ţipetele nefericiţilor care treceau prin această şcoală. Amintesc cazul Preotului Butnaru I[oan][251] (romano-catolic) şi [a] avocatului A. Bratu din Bucureşti. Casele locuitorilor din Cavnic se aflau la cca. 100 m peste drum de colonie. Bieţii români îşi aminteau de

---

[249] O altă variantă a prezentului Memoriu, pe care am identificat-o în dosarul de urmărire informativă a lui Ion Mitucă, are aici lecţiunea „în faţa lui Tămâie" (vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 118 – în continuare, se va cita *loc. cit.*).

[250] În *loc. cit.*, f. 118 găsim lecţiunea „în care mină de pe pământ".

[251] Ioan Butnaru, preot romano-catolic; paroh în Faraoani, judeţul Bacău; arestat la 13 martie 1949; este acuzat de crimă de înaltă trădare şi condamnat la 10 ani de închisoare după 18 luni de anchetă; a fost inclus în grupul Partizanii României Creştine, grup judecat la Tribunalul Militar Galaţi, sentinţa fiind dată în 30 august 1950; este închis mai întâi la Galaţi, ulterior din 3 aprilie 1951 este mutat la Poarta Albă, după care la Cavnic; după expirarea pedepsei este trimis cu domiciliu forţat în Bărăgan; va muri la scurt timp după eliberarea din detenţie (Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *The Imprisoned Church, 1944-1989,* Bucureşti, The National Institute for the Study of Totalitarianism, 1999, p. 103).

timpurile grele ale jugului[252] ce au purtat, şi-şi făceau cruce de ce se întâmpla la această aşa zisă colonie de muncă[253].

Preotul Butnaru I[oan], într-una din zilele lunii februarie 1953, este bătut măr şi în lac de sânge adus la colonie de către miliţianul Clipici, pretextând că preotul ar fi intenţionat să-l bată. Nu există în toate închisorile din ţară un deţinut mai moale şi mai liniştit decât acest distins preot. Totuşi miliţianul Clipici trebuia să execute ordinele lui Tămâie, căci Preotul Butnaru Ioan nu putea să-şi facă norma. Clipici a găsit pretextul şi a dovedit «vigilenţă» faţă de duşmanul de clasă. Preotul a fost izolat timp de 3 săptămâni într-o celulă fără foc, regim de carceră severă; s-au vopsit geamurile acestei camere cu negru. De acum, ne puteam mândri noi deţinuţii de la Cavnic, că regimul ne-a binecuvântat cu o nouă îmbunătăţire a vieţii noastre, conform ordinului citit în faţa coloniei. Părintele Butnaru a început acest macabru dans urmat de sute de alţi deţinuţi, care au trecut prin această cameră neagră.

Un alt caz care trebuie semnalat: plutonierul Feer, ajutorul lui Tămâie, care de obicei venea beat în colonie sau în mină, sub diferite pretexte, împreună cu miliţianul Clipici, cheamă la ei pe deţinutul Brediceanu C., îl duc pe una din galeriile cele mai izolate ale minei, unde nu se lucra, erau gaze, ploua mult. Îl bat aşa cum numai comuniştii ştiu să bată, îl leagă fedeleş şi pleacă lăsându-l prizonier întunericului, gazelor şi apei acidulate care curgea continuu pe pereţii minei[254].

Din întâmplare, este descoperit către sfârşitul şutului de prietenii lui, dezlegat şi adus la suprafaţă. Aici a fost imediat internat în infirmerie 5-6 zile. L-am văzut şi eu. Aveai impresia că în faţa ta se află un mutilat de război.

Nenumărate sunt cazurile acestea de maltratare a deţinuţilor de la Cavnic. Uneori mergând şi judecând diferite ipoteze pentru a ne explica nebunia acestor scelerați care nu mai cunoşteau nici Dumnezeu, nici lege, nici omenie, ajungeam la concluzia că s-ar putea ca aceştia să facă tot ceea ce pot pentru a compromite regimul. Din patru duminici ale fiecărei luni, trei în mod regulat erau zile de lucru. Trebuia să depăşim planul cu X vagoane şi aceasta se putea realiza numai cu aceste trei duminici. O singură duminică din lună o aveam pentru spălat rufe sau odihnă. Nici aceasta nu era însă a noastră, căci se găseau diferite corvezi neaşteptate, pe care le dirija mintea f[oarte] pricepută a miliţianului din curte. Nu există nici o minte mai ascuţită în a descoperi cele mai năstruşnice metode de a schingiui şi a face mizerie omului, decât a miliţienilor din lagărul de la Cavnic. Copii de 20 [de] ani, îmbrăcaţi în haină de miliţian, fac tot ceea ce este posibil pentru a umili şi batjocori oameni care ar putea să le fie tată.

Nu-ţi vine deloc uşor când, preoţi de 50 de ani şi colonei cu părul alb, sunt puşi să ducă capra de tăiat lemne de la miliţianul Mireasă la miliţianul Balamuc, de câte 10-20 de ori, de la Ana la Caiafa, iar ei se distrează pe socoteala bătrânilor aceştia necăjiţi.

În sala de mese suntem scoşi de câte 4-5 ori afară, pentru că urechea fină a Domnului Miliţian este deranjată de zgomotul prea mare. Mâncarea proastă o mănânci de cele mai multe ori

---

[252] „timpurile grele ale ocupaţiei" (*loc. cit.*, f. 119).
[253] „la această colonie zisă de muncă" (*loc. cit.*, f. 119).
[254] Paragraf inexistent în *loc. cit.*

şi rece. Au fost luni de zile când fumătorii de la Cavnic au tot aşteptat ţigările care se fabricau probabil în India. Măsura aceasta o elaborase tot mintea domnului plutonier [responsabil] cu producţia, care nu se mai mulţumea niciodată cu munca ce [o] depuneau banditii. „Banditii", acesta este numele cu care regimul de largă democraţie populară a botezat pe toţi deţinuţii politici din România, care s-au organizat în bande, împotriva regimului atât de popular de la Bucureşti.

O măsură care depăşeşte absolut toate aşteptările este următoarea: după evadarea celor 14 deţinuţi în luna iunie 1953 de la Cavnic, în jurul barăcilor la 3 m. distanţă, apar deodată garduri de sârmă înaltă, prin care nici tigrii cei mai fioroşi nu ar mai fi putut să vie. Aceasta pe linia vigilenţei, pentru ca banditii să nu mai aibă absolut nici o posibilitate de a circula de la o baracă la alta. Nenorocirea însă nu se opreşte aici. După ieşirea din mină, la orele 9,30 dimineaţa, începea baia până la orele 11, baie care de cele mai multe ori era rece. După baie urma masa până la orele 12, oamenii simţeau nevoia după 10 ore de atmosferă subterană plină de gaze, să respire aerul curat al munţilor şi să vadă lumina sfântă a soarelui. Dar [datorită] faptul[ui] că în alegerile din 19 noiembrie 1946 nu au votat soarele, nu aveau acest drept să se încălzească la razele lui binefăcătoare şi f[oarte] repede domnul caporal Balamuc ne închidea barăcile[255]: „că aşa e ordinul şi apoi aer respiraţi destul şi în mină". Deci iată felul în care reprezentanţii M.A.I. de la Bucureşti executau ordinele şi tratau oamenii care nu făcuseră nici o crimă şi nici nu jefuiseră pe nimeni la drumul mare. Toate acestea se găseau încă pe linia mare pe care regimul o urmărea faţă de duşmanii săi: exploatarea cea mai crâncenă a acestor braţe speciale de muncă, cu minimum de cheltuieli, exterminarea înceată, lentă dar sigură a acelora care s-au ridicat împotriva terorii.

Ultimul capitol despre care vorbesc în continuare este problema asistenţei medicale la acest lagăr special, pentru a completa o firavă imagine a celor ce se petrec la această colonie, pe care deţinuţii cu drept cuvânt au numit-o: „Uzina morţii". Cabinetul medical al coloniei Cavnic se deschidea într-o cămăruţă de 4 m. lungime, 2 m. lăţime şi 2,50 m. înălţime, având un dulap cu geam, o masă, sare amară, aspirină, şi alte medicamente pe care le găsiră prin cine ştie ce depozit uitat de lume. Lipsa medicamentelor absolut necesare şi a tot ceea ce constituia un minim în materie de medicină, a dura cca. 4 luni de zile. Cum au scăpat bieţii deţinuţi bolnavi până au sosit primele medicamente, este o întrebare la care numai Dumnezeu ar putea să răspundă. A fost într-adevăr un miraj. Tinerii doctori care au deservit acest cabinet şi următorii după ei, căci fac parte din grupul fugarilor, în zadar au raportat permanent această stare intolerabilă de lucruri. Rapoartele scrise au ajuns probabil la dosar, până în luna iunie, când Ministerul Afacerilor Interne [fiind] sesizat, a trimis o parte din medicamentele cerute de prin luna decembrie. Nenumărate au fost rapoartele Serviciului Medical, prin care se făcea cunoscut administraţiei insuficienţa alimentară pentru muncile grele ce se depuneau în mină. Zilnic aproape medicul coloniei[256]

---

255 „ne închidea în dormitoare" (*loc. cit.*, f. 120 v.).

256 Personalul medical al coloniei era format dintr-un ofiţer şi doi deţinuţi, medici de profesie, doctorul Miltiade Ionescu („fiu de cârciumar din Galaţi, fusese şef de promoţie la Facultatea de Medicină. Excepţional de inteligent şi cu o memorie fenomenală, avea o condamnare de 15 ani pentru «organizaţie subversivă». Era mic de talie şi rotofei" (Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 125) şi doctorul Paul Iovănescu („din

raporta comandantului că oamenii sunt băgaţi cu forţa în gaze contrar regulamentului şi nu are nici medicamentele necesare. Rezultatul, la calendele greceşti, pe româneşte, Sfântu' aşteaptă.

Cine făcea parte din personalul medical [?]. Responsabilul medical al coloniei era un sergent oficiant, care probabil că înainte de a fi oficiant, fusese „vrăjitor". Acesta era ajutat de doi medici, dintre deţinuţi. Un om sărac complet cu duhul, străin de această mare ştiinţă, dar totuşi avea meritul că ţinea uneori seama de recomandările medicului şi raporta de multe ori Administraţiei cele sugerate de doctor. Acţiunea lui era însă fără rezultate.

Cum se făcea vizita medicală? Medicul, în fiecare zi înainte de intrarea oamenilor în mină, făcea vizita medicală a tuturor ce se simţeau bolnavi[257]. Vizita era obiectivă şi reală – pe cei găsiţi bolnavi îi propuneau pe lista celor scutiţi de a intra în ziua aceea în mină. După vizita medicului, cei propuşi erau aduşi la contravizita oficiantului sanitar, care tăia cam 1/3 din ei[258]. Cei care treceau[259] această contravizită, mai aveau însă de trecut cel mai mare hop. Aici dădeai ochii cu marele medic Tămâie[260], care ştie tot, cunoaşte tot şi vede tot ce se ascunde sub pretextul diferitelor boli: chiulangeala. Din cei ajunşi până la excelenţa sa Domnul Tămâie, 1/2 în mod sigur erau tăiaţi de pe această listă. „N-au nimic. Trag chiulul. La lucru!" Acesta era singurul diagnostic pe care-l cunoştea Tămâie. Cu aceasta se încheia supravizita. În acest fel, zeci de oameni în fiecare zi, zile şi luni de-a rândul, cu temperaturi peste 38° C, crize de inimă, ficat, scuipând sânge şi şchiopi, urmau coloana pe Golgota aceasta a neamului românesc.

Încă o chestiune demnă de remarcat era plafonarea scutiţilor. Tămâie, în fiecare zi, planifica numărul maxim al celor ce puteau fi scutiţi, număr care nu depăşea niciodată 5-6-8 [oameni] la o colonie de cca. 800 oameni. Deci dacă cineva era grav bolnav, nu putea fi scutit, pentru că depăşea planul fixat de domnul Comandant cu Producţia. În felul acesta s-a ajuns la dezastruoasa situaţie ca mai mult de 2/3 din efectivul oamenilor de la Cavnic să se îmbolnăvească. Erau foarte dese cazurile când, din cauza lucrărilor în mină, oamenilor li se înfigeau în globul ocular, pe cornee, şpanuri de la sfredelele de perforat sau minereu. Oricine dintre oameni cunoaşte ce înseamnează puţin praf în ochi. Închipuiţi-vă ce dureri îngrozitoare erau pentru cel ce avea un asemenea caz. Subsemnatul am trecut prin aceste chinuri îngrozitoare. Din lipsă de instrumente, medicul dându-şi toată silinţa pentru confraţii săi de suferinţă reuşea, după ore întregi de chinuri, să scoată cu vârful unui ac de seringă acest corp străin din ochi. Cred că nici la Ecuator, la triburile de negrii, nu se mai folosesc asemenea procedee. La Cavnic însă, se folosesc din plin.

comuna Băileşti, judeţul Dolj. Foarte slab şi înalt, flegmatic ca un englez", (*Ibidem*, p. 125), condamnaţi în acelaşi lot. Prestaţia lor, după testimoniul lui Ion Ioanid, a fost extraordinară. Încercărilor de a stabili starea de sănătate a deţinuţilor mai gravă decât era în realitate, pentru a le obţine câteva zile de odihnă, li s-au adăugat multiple solicitări de medicamente precum şi executarea unor operaţii complicate în condiţii extrem de vitrege şi cu un instrumentar rudimentar.

[257] „celor ce se nu se simţeau apţi a intra în mină" (*loc. cit.,* f. 121 v.).

[258] „din cei propuşi" (*loc. cit.*, f. 121 v.).

[259] „cei care scăpau de" (*loc. cit.*, f. 121 v.).

[260] „Era supravizita marelui medic Tămâie" (*loc. cit.*, f. 122).

Soseau la infirmerie diferite accidente grave, pe care medicii nu aveau priceperea necesară sau instrumentele pentru a face cuvenita operaţie. Aceste cazuri trebuiau operate urgent la spitalul Baia Mare. Pentru aceasta însă, mai curgea destul sânge din corpul celui accidentat până sosea aprobarea oficială de la Bucureşti, care nu se dădea şi ea decât pe cale politică. Poate cel accidentat să aibă încrederea de a fi dus la Baia Mare sau s-ar putea să fugă. Colonelul Luca, ale cărui picioare au fost fracturate, prin greoiul sistem de mai sus, a fost dus la spitalul de stat din Baia Mare. După 3 zile de la operaţia ce i s-a făcut la acel spital, a fost adus înapoi la infirmeria coloniei, având picioarele în ghips, pentru o perioadă de trei luni de zile. Am stat de vorbă cu medicul infirmeriei. Metoda ce i se aplicase la operaţie, se întrebuinţa acum 20 de ani. Probabil că a costat mai puţin şi probabil că Luca va rămâne şchiop de ambele picioare. Să nu se uite, că la această colonie, nu există la ora când eu am plecat o targă pentru răniţi. Deţinuţii, dându-şi seama de necesitatea ei, au confecţionat-o după puterile proprii, pentru a-şi putea transporta confraţii răniţi. Aceasta este o imagine f[oarte] palidă a ceea ce se numeşte: „Uzina morţii" de la Cavnic.

Am stat în lagărele de la Baia Mare şi Cavnic şi Peninsula, cu evrei care au cunoscut Dachau, Auschwitz etc. Povesteau că acestea au fost cu mult depăşite de lagărele din România şi în special de lagărul de la Cavnic.

În concluzie, acest lagăr este menit exterminării în mod lent dar sigur, a tuturor deţinuţilor politici din România, care au neşansa să treacă prin această uzină a morţii, de care mă înfior când îmi aduc aminte şi tare aş dori să întreb pe conducătorii ideologi ai regimului de azi care au trecut prin închisori, dacă îşi mai amintesc de felul în care au fost trataţi ei şi felul inuman în care suntem trataţi noi. Este f[oarte] uşor pentru dânşii să îmbrace haine englezeşti, cămăşi de mătase franţuzeşti, cravate japoneze, pălării italiene, pantofi cehoslovaci, ceasuri extraplate elveţiene şi să vorbească despre doctrina lui Karl Marx, Engels, Lenin[261].

---

[261] Una din consecinţele încarcerării la mina de plumb de la Cavnic se va vedea peste 30 de ani. Într-o adresă a judeţenei de Securitate Mehedinţi către Serviciul 1 din 3 martie 1981, se reia textul unei scrisori trimise de Mitucă unei farmaciste din Bucureşti: „Am fost internat la Spitalul Fundeni cu diagnosticul purpură vasculară. În prezent sunt în concediu medical până la 1 aprilie 1981. Boala este consecinţa celor doi ani când, fără voia mea, în perioada 1949-1953 am fost obligat să lucrez la 2000 de metri sub pământ la minele de plumb de la Baia Sprie. (…) În perioada 1948-1964 am fost obligat, ca mulţi din această ţară, să trec prin universitatea socialistă din Aiud, Jilava, Minele de plumb, Canalul Dunăre-Marea Neagră şi Bălţile Brăilei, de unde în 1964 am fost eliberat. Am plătit cu ani grei (12) faptul că nu mi-am plecat fruntea, nu mi-am înclinat spinarea – rezultat al educaţiei de la Târgu Mureş. Singur am trecut din promoţia mea prin acest infern. Consecinţele, sănătatea zdruncinată, biata nevastă-mea (fostă moşieriţă) s-a îmbolnăvit si ea rezistând ca o mucenică. (…) În această furtună am primit tot, în afară de onoare, demnitate şi credinţă" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 5, f. 81 f.+v.).

Aiud, universitatea suferinţelor româneşti

Nu există copil în România, care să nu cunoască vestita închisoare Aiud. Nu există sat în România, familie, care să nu-şi aibă cel puţin un reprezentant în una din marile închisori sau lagăre din această ţară.

Ţara geme de oamenii care au fost răpiţi din mijlocul familiilor lor şi aruncaţi pe drumurile închisorilor.

Aiudul este cea mai mare închisoare din ţară şi este destinată pentru intelectuali. Aici se aplică regimul cel mai strict pe care l-a putut concepe vreodată mintea omenească. Aici rafinamentul asiatic în ceea ce priveşte temniţa, depăşeşte cu mult metodele pe care le practica altă dată inchiziţia spaniolă. Această închisoare uriaşă, în formă de T, temniţă, domină oraşul Aiud. Este într-adevăr o cetate uriaşă. Ziduri de peste şase metri înălţime, cu reţele de sârmă împrejmuiesc Aiudul, iar din 100 în 100 de m., santinele cu puşti mitralieră îndreptate către interiorul închisorii, cu proiectoare f[oarte] puternice, stau de veghe permanent ca nici pasărea să nu pătrundă în lumea acestor oameni morţi, între vii.

Închisoarea are trei mari pavilioane. Cel mai impunător este celularul în formă de T, cu o capacitate de cca. 3000 de oameni – un oraş. A doua este Zarca, cu o capacitate de 600 de oameni, iar al treilea pavilion este Secţia, cu o capacitate de 1000-1500 de oameni. Aici se găsesc şi marii criminali şi tâlhari, condamnaţi la muncă silnică. Vei găsi aici pe Sile Constantinescu, care şi-a tăiat părinţii şi i-a făcut săpun, pe vestitul Berilă, autor a şapte crime, [pe] Blazian care şi-a tăiat logodnica şi a aruncat-o pe Dâmboviţa etc. Aceştia sunt liberi prin curte, primesc pachete, scrisori etc. şi sunt elemente de încredere ale administraţiei. În general, în România deţinuţii de drept comun, criminalii, hoţii, pungaşii, escrocii etc. sunt mult mai bine trataţi decât deţinuţii politici. La Zarca sunt închişi marii criminali de război, guvernul antonescian, şefii de organizaţii teroriste, fruntaşii legionari şi toţi cei consideraţi recalcitranţi. La Secţie sunt închişi cei sosiţi din toată ţara, pentru o perioadă de trei luni, aşa-zisa carantină. De aici sunt trecuţi la celular, unde se execută pedeapsa de temniţă grea. Am sosit la Aiud în toamna anului 1949. Am trecut prin faza de carantină, prin diferite celule. Primul act al piesei în Aiud este percheziţia la pielea goală. Nu a rămas nimic necontrolat. Am fost cercetaţi în ochi, în urechi, în nas şi în anus, pentru a se găsi eventualele pistoale sau cuţite. Aici ţi se opreşte tot ceea ce îţi mai aduce aminte de civilizaţie, familie sau cultură – tocuri rezervoare[262], inele, ceasuri, creioane, hârtii, lame, scule de ras, perie de dinţi, paste, şireturi, aţă, absolut totul ia drumul magaziei de unde nu se ştie dacă se mai întorc vreodată. Ţi se lasă 10 ţigări. De aici treci în celule comune de 30 de oameni cu 15 paturi [de] fier fără saltele, pături, nimic.

A doua zi pe spatele nostru erau urmele paturilor. Deţinuţii îşi fac nevoile în cameră, la tinetă, care se aruncă de două ori pe zi afară. Nu este voie să se ţină fereastra deschisă. Pentru cea mai mică indisciplină, bătăi, înjurături şi afumătoarea. Ce este afumătoarea: o firidă de zid de cca. 1 m³ pe unde trece fumul. Am stat în ea şi eu 30´, după care mi-au curs ochii mereu 2 luni.

[262] Ion Mitucă se referă aici la stilouri.

Focul se face f[oarte] rar, cu cărbuni care dau gaze în aşa fel că toţi erau zăpăciţi de fum şi renunţau la foc. Mâncarea f[oarte] lichidă - 1/4 de pâine pe zi şi ciorbă. De aici am trecut în Celular. Cine a trecut prin celular, are impresia că a intrat într-un mormânt viu. O linişte gravă domneşte aici, unde zac duşmanii poporului, în cele 350 de celule aşezate în T, în cele trei etaje ale Pavilionului.

Sârme ce străjuiesc golurile etajelor şi miliţieni încălţaţi cu pâslari, cu cravaşe de bou în mână, le aplică f[oarte] des pe oasele bandiţilor. Aici te mişti f[oarte] repede şi nu se aude nici un zgomot. Este un mormânt viu. Cele 3000 de cadavre vii, de abia mai respiră. Când am păşit în celular, am avut impresia că nu voi mai ieşi niciodată. Este înfiorător acest mormânt. Aici sunt toţi şefii de loturi, ofiţeri, partizani, preoţi, doctori, toată elita intelectuală a ţării, pradă mâniei comuniste. Am ajuns, cu şase bice pe spate, la colţurile pe unde treceam în faţa celulei 204 etaj II. O uşă maron – cu vizetă – pe uşă [o] carte de vizită unde se scrie număr matricol, numele şi prenumele, organizaţia şi pedeapsa. Suntem strigaţi numai pe numere. Zăvoare care în momentul când se trag ai impresia declanşării unui foc de mitralieră. Cred că au concurat toţi psihologii pentru a da ideea acestor pistoale care distrug nervii. Celula în Aiud este de 3/2/2,5 metri, în care intră 4-5 oameni. Dormitul se face jos, pe scândura goală, unde aşterni ceea ce ţi-a mai rămas de la percheziţie. Nu este permis nimic – căciuli, cojoace etc. Din haine, numai două rânduri de rufe.

Când am plecat din Aiud la Canal, şoldurile mele erau tăbăcite ca la cai. În cursul zilei se ridică hainele şi celula este goală. Nu este voie să stai jos. Ochiul legii este mereu treaz. Nevoile ţi le faci în găleată, care se aruncă o dată pe zi. Faci mii de mişcări în celulă din cauza frigului, care este f[oarte] puternic la Aiud. Pedepsele sunt crunte. [Pentru] faptul că am îndrăznit să mă uit pe geam, am fost dus în pielea goală la Răcoroasa, o cameră cu geamurile sparte, [pe] jos cu apă îngheţată. Am fost ţinut 5 ore şi am fost adus în celulă aproape leşinat. Inima aproape nu mai funcţiona. Aceasta în luna februarie.

Mâncarea la Aiud este îngrozitor de puţină. Dimineaţa, 200 grame ceai sec. La 12 – 1/4 [de] pâine, o ciorbă de sfeclă, seara o ciorbă goală[263]. Deţinuţii în Aiud se culcă şi se scoală flămânzi, luni şi ani de zile. Simţeam cu toţii că ne stingeam de foame. Simţeam moartea în mod conştient, fără a putea face ceva. Am ajuns din 72 kilograme la 42 kilograme în mai puţin de patru luni de zile. Schelete ambulante. Într-una din nopţi am auzit strigând: „Vreau lapte!” Doctorul Dumitrescu de la Buzău înnebunise de foame şi a murit. Din 4-5 zile ne venea rândul la plimbare în curte. De abia ne ţineam pe picioare. Mergeam în cerc, cu capul în jos. Când gardianul nu era atent, ne repezeam şi luam păpădie din iarbă, pe care o mâncam în celule[264]. Corpul simţea nevoia de vitamine şi calciu. Vizita medicală era o problemă vitală. N-am putut decât o dată ajunge acolo, după 6-7 reţele prin care am trecut. Aici mai mult sfaturi. În fiecare dimineaţă de pe fereastra celularului vedeam căruciorul tras de un măgar al închisorii, care ducea pe câte unul sau doi din cei ce terminaseră cu suferinţele.

Aşteptam în fiecare zi rândul.

---

[263] „o ciorbă de coji de cartofi” (*loc. cit.*, f. 125 v.).
[264] „cu cea mai mare poftă” (*loc. cit.*, f. 125 v.).

Aiudul rămâne în mintea mea şi a tuturor ce l-am cunoscut [drept] cea mai neagră închisoare din România, unde în modul cel mai sistematic s-a urmărit exterminarea deţinuţilor politici prin foame.

Peninsula, piramidele României

În Aiud am fost supuşi la o foame chinuitoare, pentru ca oamenii să ceară să iasă la lucru. Ieşind la lucru, în anul 1950 la Canal, au dorit din nou Aiudul, ca să scape de muncile de robie unde au fost duşi.

Aşa cum s-a lucrat la piramidele din Egipt, tot aşa guvernul comunist a întrebuinţat deţinuţii politici la muncile de robie de pe Canal, unde s-au vărsat atâtea lacrimi, suferinţe şi sânge, cât duce toată Dunărea şi afluenţii săi.

Prin deschiderea acestui Canal, regimul comunist a urmărit din punct de vedere politic exterminarea celor trimişi aici, iar pe plan social exploatarea cea mai cruntă a acestor braţe ieftine de lucru, pentru a construi un canal cu care să se poată mândri. Aici nu a fost o muncă omenească, aşa cum mulţi naivi au crezut când au venit la Canal. Aici s-a purtat o muncă forţată de cel mai avansat grad, care a dărâmat fiziceşte pe toţi cei care au trecut pe aici. Peninsula este situată lângă Siut-Ghiol, vis-á-vis de hotelul Rex de la Mamaia, în plin câmp, unde în anul 1950, iunie 26, când cei 800 de pionieri au început construcţia, nu au găsit nimic. Azi aci este un oraş de barăci, şosele, grădini, şantiere care au dat viaţă acestei regiuni lipsite de aşezăminte omeneşti. Aici sunt vânturi şi zăpezi în timpul iernii, care te doboară. A avut dreptate Ovidiu, poetul roman, când a scris *Tristae pontice*. Cine a trecut prin Peninsula, poate în mod sigur să suporte toate chinurile la care diavolii în iad supun oamenii.

Dacă la Cavnic fiecare avea patul său, în Peninsula nu există decât priciuri goale, unde se aştern hainele. Într-un dormitor intră 60-70 oameni, cca. 4 m³ aer de fiecare. Oamenii stau ca peştii unii lângă alţii. Dacă în timpul nopţii doreşti să te întorci de pe o parte pe alta, absolut tot rândul trebuie să se întoarcă.

În dormitoare este miros f[oarte] greu, mai ales de pe hainele cu care vii de la muncă. De cele mai multe ori te acoperi cu aceste haine ude. Dimineaţa, câte o jumătate de oră, stai ca să-ţi tragi bocancii uzi şi îngheţaţi. Înainte de lucru ţi se dă o cană de cafea surogat şi 1/4 pâine. De aici, constituiţi în brigăzi, conduse de un brigadier, care este omul de încredere al Administraţiei (de obicei [deţinuţi de] drept comun aduşi în mod special) te deplasezi la orele 6 la şantier. Aici ai să auzi nume: Mamaia –Ring – Taşaul – Peninsula, diferitele şantiere de lucru. Pe Canal se lucrează numai cu deţinuţii politici, 36.000 [de] oameni. Aceste nume te înfioară când le auzi. Austerlitz, Waterloo sunt nimic[265]. Se lucrează câte 10-11 ore pe zi, cu o întrerupere de 1 oră pentru masă. La acest Canal, unde trebuiau să vină maşini grele, deţinuţii lucrează cu hârleţ, lopată, târnăcop, roabă pentru a săpa miliarde de metri cubi. Fiecare deţinut are o roabă de fier f[oarte] grea. Ţi se dă o porţiune de 5 metri cubi pe care să o sapi, să o încarci şi să o transporţi la cca. 150 metri. Ar reveni cca. 100 roabe de fiecare om. Cine a trecut prin aceste şantiere de

[265] „Austerlitz, Waterloo etc. sunt nume care nu reprezintă, pentru noi, ceea ce reprezintă aceste şantiere de groază” (*loc. cit.*, f. 126).

roabe, a înţeles perfect de ce cuvântul robie vine de la roabă. Să vezi acest spectacol sinistru în secolul XX. Oamenii cu jugul de gât, legat de braţele roabei, corpul într-o încordare supremă, apa curgând pe frunte şi corp, iar de la spate vătaful cu parul, miliţianul cu lopata lovind pe cei care cad sub povara greutăţii. Să nu mai văd roabă în viaţa mea.

Întâlneai dese [des] terenuri unde loveai de 20 [de] ori pentru a scoate o lopată de pământ. La orele 12 ciorba de varză cu mămăligă sau morcovi muraţi [făcuţi] ciorbă. După o oră, din nou acest martiraj începe. Soarele bate puternic, iar robii urcă Drumul Golgotei. Seara cazi ca vita de la jug, frânt de oboseală. Carcerele gem, la Administraţie se aud ţipete; cei care nu trag bine la jug trebuie să suporte nopţi de chinuri. Dimineaţa te trezeşti cu degetele zgârcite, nu le poţi descleşta. Calvarul începe iarăşi.

Asistenţa medicală este iluzorie. În regimul comunist, medicul este şeful coloniei, care te ia cu parul la goană dacă-i spui că eşti bolnav. Calvarul acesta s-a terminat în anul 1952, când şefii comunişti au găsit ţapi ispăşitori, pe inginerii de la Canal.

Viaţa aici este la discreţia lt. Chirion[266], ofiţerul politic al coloniei, dirijat de colonelul Albon[267], şeful Securităţii Canalului.

Cazul de evadare a deţinutului Dumitrache este tipic. Acesta, fugind de mizerie, este prins, legat cu cătuşele la mâini, băgat în carceră şi închis cu lacăt. Totuşi, el evadează şi lt. Chirion îl împuşcă, cu un om al său, în cap şi-l expune trei zile în faţa coloniei, pentru exemplu. Iată ce este viaţa în spatele Cortinei de fier.

Reţin din Peninsula o altă situaţie care denotă starea de înapoiere în concepţia morală, pentru veacul XX. Aici, pentru stimularea celor ce trebuie să facă acte de credinţă faţă de

---

[266] Chirion (prenume incert), ofiţer politic, şef al Biroului operativ al lagărului de muncă forţată şi de exterminare Peninsula. „«Călăul nr. 1» al lagărului de la Peninsula, avea o putere diabolică în a născoci chinurile ce se practicau în brigăzile 13-14, cele ale studenţilor reeducatori. El l-a schingiuit pe dr. Simionescu care, nemaisuportând chinurile a simulat evadarea, fiind împuşcat de gardieni. Împuşcă fără ezitare deţinuţi sau, când nu o făcea el, punea arma în mâna unor deţinuţi obligându-i să ucidă" (*Raport Final…*, p. 488)

[267] Augustin Albon, locotenent colonel; „numeroase mărturii ale supravieţuitorilor de la Canal îl pomenesc pentru cruzimea sa; el a inventat tortura «stâlpul infamiei»: deţinutul era legat de stâlp, bătut şi batjocorit de gardieni, brigadieri şi deţinuţi. Se afirmă că a omorât mulţi deţinuţi la Canal, bătându-i cu lopata sau călcându-i în picioare, călare pe calul său alb" (*Ibidem*, p. 486); ulterior, director al Direcţiei a VI-a a Securităţii (Paza guvernului); originar din Turda, născut la 22 mai 1910, ceaprazar de meserie; a lucrat în Siguranţă din 1945; după înfiinţarea Canalului, în a doua jumătate a anului 1949, va lucra la paza unităţilor de muncă de aici; în 1954 devine director general al Penitenciarelor; va fi arestat şi încarcerat la Jilava, (Marius Oprea, *op. cit.,* p. 170); a fost condamnat alături de locotenent major Liviu Borcea, comandantul Coloniei de Muncă Capul Midia (U.M. 0837) pentru atrocităţile comise în coloniile Salcia, Capul Midia şi Peninsula. Liviu Borcea va fi destituit de la conducerea coloniei Capul Midia la 17 iunie 1953, iar la 30 octombrie 1954 Procuratura Militară va întocmi un rechizitoriu complet privind abuzurile săvârşite la Canal. Albon era naşul de căsătorie al lui Liviu Borcea (Monica Grigore, Oana Ionel, *Colonia de muncă forţată Capul Midia: punct terminus al Canalului suferinţei*, în Arhivele Securităţii, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, pp. 94-115).

Administraţie, se dau vorbitoare familiare. Ce sunt acestea? În baraca 13 sunt 20 de cămăruţe mici, cu un pat şi lighean. Aici soţiile celor care şi-au pierdut orice simţ al demnităţii sunt aduse, introduse cu soţii în aceste celule, unde se împreună după cele mai elementare reguli animalice. După 30´ gardianul de pe sală fluieră „încetarea". Femeia iese roşie, cu fusta şifonată şi trece printre copii şi fetele ce au venit să-şi vadă părinţii. Acesta este fenomenul de „prostituare a instituţiei familia", pe care regimul comunist are tot interesul s-o distrugă.

Colonia Peninsula va rămâne în mintea tuturor ce au cunoscut-o ca ceva de neînchipuit. Aiudul reprezenta exterminarea prin foame. Peninsula reprezintă pe Canal exterminarea prin munci forţate.

Abatorul uman de la Timişoara

Litera „A" a alfabetului de suferinţă în regimul comunist începe cu Securitatea lui Teohari Georgescu. Probabil că la Dv. se cunoaşte instituţia Inchiziţiei spaniole, când Biserica, pentru a aduce la numitor comun pe cei ce se ridicau împotriva Papei, a folosit metodele cunoscute pe atunci. Pentru a vă face o imagine de ceea ce reprezintă în România Securitatea lui Teohari Georgescu, gândiţi-vă că Inchiziţia spaniolă este depăşită cu f[oarte] mult de această instituţie. Securitatea în România este urâtă ca şi moartea şi de la copilul de 2 ani şi până la bătrânul de 80 de ani toţi tremură când aud cuvântul „Securitatea". Este chintesenţa puterii şi terorii în Statul comunist şi reprezintă garanţia existenţei statului poliţist.

Burghezia, slabă, a avut să înveţe ce înseamnă Statul şi aparatul de siguranţă, care în trecut era o platonie[268]. Aici se îmbină metodele de schingiuială cele mai perfecte. Rafinamentul în Securitatea comunistă a atins punctul maxim. Aci găseşti metodele asiatice, experienţa rusească, adaptate la noi. Este imposibil ca în faţa torturilor la care eşti supus, dacă eşti om, să poţi suporta. Semnezi şi spui că ai comis orice, numai să scapi de chinuri.

Cercetările aici nu se fac după o ştiinţă. Adică delicventul, prin probele ce i se pun în faţă, să fie dus în mod ştiinţific la fapt. Aici anchetatorul urmăreşte să te ducă la o ţintă. Vrând-nevrând trebuie să ajungi acolo şi să recunoşti fapte pe care numai în gând poate le-ai comis. Niciodată anchetatorul nu este mulţumit. Mereu spune că mai ai ceva de spus şi nu spui adevărul. Din mofturi se creează organizaţii pe hârtie, se înscenează organizaţii. Toate pentru a justifica existenţa acestui aparat de stat şi a uşura drumul regimului comunist în atingerea ţelului său. Securitatea este aparatul de cea mai mare încredere al statului şi în el nu pătrund decât elemente bine verificate.

În fostele beciuri ale Gestapoului din Timişoara, vis-á-vis de Liceul „Coriolan Brediceanu", am cunoscut în anul 1948 Securitatea Timişoara, condusă de colonelul Moiş[269], fost avocat, fiu de preot din Ardeal, care şi-a pus ştiinţa în slujba acestui aparat diabolic. Moiş este cunoscut în Banat aşa cum în Apus este cunoscut Churchill sau Eissenhower. A bătut tot Banatul şi jumătate din Ardeal. Colaboratorii lui [sunt] sârbi, evrei şi unguri. Pensionarii beciurilor Securităţii Timişoara sunt românii. Azi în România s-a terminat cu ura de rasă împotriva naţiunilor

[268] Text probabil, în ambele copii ale Memoriului fiind greu descifrabil.

[269] Este vorba de colonelul Aurel Moiş.

conlocuitoare, evrei, unguri, sârbi, ţigani, însă se practică cu o ură înverşunată, ura împotriva românilor.

În beciurile Securităţii nu se circulă decât cu ochelari. Oamenii se ţin de obicei izolaţi. Dacă ar putea să introducă un securist în fiecare celulă şi în capul fiecărui arestat, bucuroşi şefii comuniştilor ar face-o, pentru ca şi gândurile duşmănoase să fie controlate.

Am dormit la Timişoara jos pe ciment şi pe scândură mult timp. Mâncarea în perioada cercetărilor: 100 gr. pâine pe zi şi o ciorbă de arpacaş. Cu 5 linguri şi 5 blide ruginite am mâncat sute de oameni luni de zile. Cum nu s-au îmbolnăvit oamenii, trebuie tot Dumnezeu întrebat.

Metodele întrebuinţate de Securitatea Timişoara erau:

- bătăi la tălpi – 300-400 lovituri;
- bătăi cu sacii pe piept;
- ringiespielul[270] pe două scaune legat;
- curent electric;
- bătăi la coate şi genunchi;
- bătăi la testicule şi urechi.

În tot timpul acesta, aparatul de radio cânta tangouri sau romanţe.

Vestiţi în maltratarea arestaţilor la Securitatea Timişoara, rămân pentru vecie:

- Vida[271], locotenent major, femeie, sârboaică, care bătea oamenii peste testicule şi urechi;
- Locotenent Bugarschi[272];
- Locotenent Jivoiu;
- Locotenent Schnellbach;
- Maiorul Kling, evreu de la Lugoj;
- Plutonierul Saboilă şi alţii.

De aici ieşeai cu oasele rupte şi cu dosarul complet, terminând: „Aceasta îmi este declaraţia pe care o dau şi o semnez propriu, neforţat de nimeni".

Ajungeai în faţa Tribunalului Militar. Pedepsele erau deja fixate de Securitate, aşa [că] aci ajungeai ras, tuns şi frezat, rămânând ca irozii, care se numeau judecători militari, să îndeplinească ultima formalitate. Din vreme, la procesele noastre din Timişoara se pregăteau muncitorii de prin fabrici, care de voie, de nevoie veneau la tribunal şi strigau: „Moarte lor!"[273]. Apărarea arestatului este tot o formalitate banală în justiţia populară. Avocatul vorbeşte pentru că trebuie să vorbească, căci a luat bani de la familie. Dacă nu ţi-ai luat avocat, statul, f[oarte] milos, îţi dă avocat din oficiu, care spune în concluzie că nu meriţi 15 ani pentru faptele tale, dar meriţi 14 ani.

---

[270] Mitucă se referă, cel mai probabil, la *Ringespiel*, care înseamnă în limba germană, carusel. În context, o formă ironică a coregrafiei torturii pusă în scenă de anchetatori.

[271] Este vorba despre Vidosa Nedici.

[272] Este vorba de locotenentul Sava Bugarschi din cadrul regionalei de Securitate Timişoara. Directorul Regionalei era lt. colonelul Coloman Ambruş.

[273] „Moarte trădătorilor" (*loc. cit.*, f. 130 v.).

În acest fel, ultimul act al acestor irozi se termină şi bietul român apucă drumul greu al închisorii.

Într-un stat din centrul Europei, care se numeşte Elveţia, există un vechi obicei. Deasupra închisorilor unde nu sunt deţinuţi, se arborează steagul alb. De cele mai multe ori acolo se văd aceste steaguri albe.

Mă întreb când va veni ceasul acela ca în România, deasupra tuturor închisorilor să fie arborate steaguri albe?

În ţara aceasta zac peste 200.000 de deţinuţi politici, care nu şi-au pierdut credinţa şi ideile lor. S-au scârbit însă de vorbele şi conferinţele interminabile ale Apusului. Mereu, mereu conferinţe.

Când citesc conferinţele dumneavoastră, am următoarea imagine în faţă:

- un lup care se repede asupra unui miel să-l mănânce şi mielul îi spune: „Stai, Lupule, să vorbim. Articolul 3 din Charta Naţiunilor Unite spune că popoarele au dreptul la autodeterminare şi libertăţi fundamentale".

- „Bine, bine, îi răspunde lupul. Eu trebuie întâi să te mănânc şi după aceea te adresezi Consiliului de Securitate".

Gândiţi-vă bine, Domnilor din Apus. Să nu fie prea târziu când vă veţi trezi.

Un fost deţinut la Cavnic

Menţiune

Aceasta este o reconstituire a memoriului pe care l-am întocmit în februarie-martie 1954 şi pe care l-am predat lui Dinu Pillat, aşa cum am declarat în cursul anchetei penale, reconstituire pe care am făcut-o din cap, în luna august 1954, în timp ce mă aflam rearestat la Securitatea Craiova.

17 decembrie 1959.

Ss. Ioan Gh. Mitucă.

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol. 2, ff. 135-151)

Alina ILINCA
Liviu Marius BEJENARU

ION EREMIA. BIOGRAFIA UNUI REBEL DIN P.M.R.

ION EREMIA. A BIOGRAPHY OF A REBEL FROM ROMANIAN WORKING PARTY

General Ion Eremia joined the Communist Party in 1942, when it was still an underground party. After World War Two, he was appointed to higher and higher positions in the armed forces, but beginning with 1953, his career failed and he gradually turned away from the party's official policy. Because of a memorandum sent to Gheorghiu-Dej, after debating the matter with other underground activists (Victor Duşa, Dumitru Petrescu, Constantin Agiu etc.), he was ousted from the party in 1956, for „factional activity". He was arrested in October 1958, for having tried to send the novel *Gulliver in the Land of Lies (Gulliver în Țara Minciunilor)*, to France for publication in which he lashed at the Bucharest regime. Released in 1964, rehabilitated in 1979, he was not taken back into the ranks of the party.

Etichete: Ion Eremia, *Gulliver în Țara Minciunilor,* Gh. Gheorghiu-Dej, revoluția maghiară, 1956, destalinizare, revizionism

Keywords: Ion Eremia, *Gulliver in the Land of Lies,* Gh. Gheorghiu-Dej, Hungarian Revolution, 1956, destalinization, revisionism

Moartea lui Stalin, survenită la 5 martie 1953, a marcat intrarea ţărilor din lagărul socialist într-o nouă etapă. Odată ridicat vălul uniformizării staliniste, diversitatea punctelor de vedere din ţările intrate în sfera de influenţă sovietică a reapărut, demonstrându-se astfel faptul că încercarea lui Stalin de a topi în acelaşi creuzet popoarele aservite eşuase[1].

Aşa cum s-a înţeles abia după sfârşitul Războiului rece, „a existat un personaj care ar fi putut deveni un obstacol în calea sovietizării Europei de Est: naţional-comunismul". Aceasta întrucât, „contestarea de către Tito a acordului procentual dintre Stalin şi Churchill şi, în final, a întregului sistem Ialta, a fost, poate, singurul eveniment foarte dramatic din analele mişcărilor anti-Ialta din Europa de Est", existând tendinţe latente şi în alte partide comuniste din această zonă[2]. Comunismul naţional a favorizat alternativele revizioniste, atât pe cele moderate, cât şi pe cele

[1] *Apud* Florin Constantiniu, *1956: de la Budapesta la Bucureşti*, în Dan Cătănuş, Vasile Buga (coordonatori), *Putere şi societate. Lagărul comunist sub impactul destalinizării – 1956*, I.N.S.T., Bucureşti, 2006, p. 442.

[2] Agnes Heller, Ferenc Fehér, *De la Yalta la Glasnost. Dezmembrarea imperiului lui Stalin*, Editura de Vest, Timişoara, 1993, p. 27.

radicale, în acest fel diferenţiindu-se de stalinismul naţional, care s-a opus în mod sistematic oricărei forme de liberalizare şi de democratizare[3].

Pentru ţările din Europa Centrală şi de Est, moartea lui Stalin a dat semnalul declanşării desprinderii de monopolul ideologic instituit de Moscova. „A doua transmitere a puterii bolşevice, după cea care dusese de la Lenin la Stalin, s-a realizat deci, ca şi prima, în condiţiile venerării lui Lenin, dar, spre deosebire de prima, sub semnul unei întoarceri la părintele fondator"[4]. Schimbările introduse de noul lider sovietic N. S. Hruşciov au fost: depenalizarea relaţiilor sociale, sfârşitul represiunii în masă, restabilirea controlului partidului asupra poliţiei politice, destalinizarea moderată[5]. Evenimentul cel mai important rămâne însă „raportul secret" asupra crimelor stalinismului. Deşi incomplet, deoarece în cuprinsul său Stalin era acuzat nu pentru că a martirizat popoare ale Uniunii Sovietice, ci pentru vina de a-şi fi terorizat, torturat şi asasinat tovarăşii de partid, raportul a bulversat ideea comunistă din întreaga lume, deoarece glasul care s-a ridicat acuzator nu mai venea din Occident, ci chiar din inima Kremlinului[6]. Au fost criticate, de asemenea, cultul personalităţii lui Stalin, violarea principiului conducerii colective, acumularea în mâinile unei singure persoane a unor puteri nelimitate, luarea deciziilor în mod personal, fără informarea Biroului Politic sau Comitetului Central, birocratizarea aparatului de partid etc[7]. Raportul a fost precedat de reconcilierea cu Tito, din mai 1955, care semnifica recunoaşterea de către conducerea P.C.U.S. a principiului pluralităţii căilor de trecere la socialism. Au urmat schimbările de la vârf din cadrul conducerii partidelor comuniste din Ungaria şi Polonia, fapt ce ţinea de tradiţia Moscovei de a-şi instala oamenii în ţările din sfera sa de influenţă. Făcând toate aceasta, sovieticii se expuneau unei duble primejdii: compromiteau schimbările pe care ei înşişi le preconizaseră, dându-le forma unui ordin venit de la Moscova, iar punerea în discuţie a erorilor trecutului slăbea dictatura partidelor frăţeşti din ţările socialiste[8].

De altfel, aceste lucruri au ieşit în evidenţă imediat după dispariţia lui Stalin. În iunie 1953, muncitorii din Berlinul de Est s-au revoltat şi, cu toate că, iniţial, declarase că acţiunile ostile s-au datorat activităţii unor „bandiţi fascişti şi unor elemente provocatoare din Vest", preşedintele Consiliului de Miniştri, Otto Grotewohl, a recunoscut că fitilul a fost aprins de serioasele lipsuri alimentare şi de alte probleme economice[9]. În felul acesta, alternanţa dintre comunismul reformist

---

[3] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Polirom, Iaşi, 2005, p. 55.
[4] François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX,* Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 469.
[5] Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice. De la Hruşciov la Gorbaciov (1953-1985),* Editura Corint, Bucureşti, 2000, p. 6.
[6] François Furet, *op. cit.*, p. 472.
[7] Dan Cătănuş, *Destalinizarea în variantă românească. Cazul Miron Constantinescu – Iosif Chişinevschi, 1956-1961,* în „Arhivele Totalitarismului", nr. 3-4/1999, pp. 99-112.
[8] François Furet, *op. cit.*, p. 471.
[9] Thomas Parish, *Enciclopedia Războiului rece*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002, p. 38.

şi neostalinism a marcat întreaga istorie a comunismului de tip sovietic şi poate fi privită ca pe o reluare/rafinare a ciclului leninist „fondator”, comunism de război – N.E.P.[10].

Pe de altă parte, în raportul său, noul lider de la Kremlin nu a făcut o analiză istorică sau sociologică a sistemului stalinist, termenul de „destalinizare”, sub care a fost cunoscut procesul transformărilor petrecute după 1953, nefiind folosit în limbajul partidelor comuniste, ci doar corectarea unor erori şi deficienţe datorate cultului personalităţii. Acest eufemism trebuia să inducă ideea conform căreia doar Stalin a fost vinovat de aceste erori şi nu sistemul însuşi[11]. Demonstraţia pornea de la argumentul folosit de Stalin că membrii de partid „ne amintesc de eroul mitologiei greceşti Anteu. Ca şi Anteu, ei sunt tari prin faptul că-şi păstrează legăturile cu mama lor, cu masele care i-au născut, hrănit şi educat. Şi atâta timp cât îşi păstrează legătura cu mama lor, cu poporul, ei au toate şansele să rămână invincibili”[12]. Prin urmare, Hruşciov denunţa tocmai ruperea de mase a predecesorului său, lucru nemaiîntâlnit pentru un comunist. Era necesară, aşadar, crearea unui nou liant, care să aibă o componentă de continuitate, dar şi una de ruptură cu trecutul, fără a pune în discuţie natura regimului. Dorinţa liderilor partidelor comuniste intra în conflict cu cea a generaţiei revizioniste, care era interesată, cu precădere, de restaurarea a ceea ce ei credeau a fi esenţa umanistă a filozofiei sociale marxiste[13].

După ce raportul a fost citit de către Hruşciov, liderul comunist italian Palmiro Togliatti a fost cel care a cerut o adâncire a criticii aduse lui Stalin de la nivelul psiho-personal la cel structural-instituţional. Argumentele lui Togliati au fost preluate şi de revizioniştii polonezi sau maghiari, grupaţi în jurul revistelor „Po Prostu” şi „Nowa Kultura” sau al cercului literar „Petöfi”. Nu trebuie să provoace uimire faptul că teza conform căreia cultul personalităţii lui Stalin ar fi fost generat nu de anumite condiţii istorice, care erau deja de domeniul trecutului, ci de însuşi sistemul sovietic, a fost promovată, în special, de unii comunişti. În fond, datorită faptului că proveneau din cadrul sistemului, ei aveau acces la o serie de informaţii secrete şi cunoşteau mai mult decât oricine ideologia comunistă, precum şi modul în care funcţiona maşinăria de partid şi de stat. Nu în ultimul rând, faptul că foloseau zi de zi stereotipiile din limbajul comunist le-a permis să realizeze o devastatoare comparaţie între viitorul promis de clasicii marxism-leninismului şi realitate[14].

De altfel, încă din anul 1954, atât în Polonia cât şi în Ungaria exista o stare de nelinişte latentă. Intelectualii alcătuiau nuclee de opoziţie organizată, dispunând cel mai adesea de instituţiile oficiale ale regimului, care aveau datoria să-i înregimenteze: uniuni ale scriitorilor,

---

[10] Adrian Pop, *Tentaţia tranziţiei. O istorie a prăbuşirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, Bucureşti, 2002, p. 37.

[11] Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism. Its origins, growth and dissolution, vol. 3 – The Breakdown,* Oxford University Press, New York, 1978, p. 454.

[12] I. V. Stalin, *Despre lipsurile muncii de partid şi despre măsurile pentru lichidarea troţchiştilor şi a altor făţarnici. Raport şi cuvânt de încheiere la Plenara C.C. al P.C$_{(b).}$ al U.R.S.S. din 3-5 martie 1937*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1952, p 47.

[13] Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 74.

[14] Leszek Kolakowski, *op. cit.*, pp. 456-457.

reviste literare, ziare, şcoli, asociaţii studenţeşti. Peste tot se vorbea doar despre consiliile muncitoreşti şi autogestiunea muncitorească. Numai că aceste consilii muncitoreşti semănau destul de puţin cu sovietele de la Petersburg din anul 1917, deoarece, chiar dacă luptau pentru pâine şi dreptate ca şi predecesoarele lor, activitatea lor se ducea, în Polonia, şi pentru libertatea Bisericii catolice, iar în ambele ţări şi pentru libertatea naţională[15]. Reapariţia Consiliilor muncitoreşti ţinea mai ales de ideea reformării socialismului, deoarece, aşa cum constata Raymond Aron într-o lucrare devenită clasică, pe măsură ce regimul comunist din Uniunea Sovietică se consolida şi maturiza, domeniile de maxim interes începeau să fie acaparate de specialişti care nu îşi mai datorau poziţia exclusiv originii sociale şi activităţii revoluţionare sau în cadrul partidului, ci cunoştinţelor şi profesionalismului lor, astfel încât conservarea dogmelor se opunea profesionalizării elitelor[16]. Încă de la bun început au fost priviţi de către birocraţii de la putere drept revizionişti, adjectiv creat la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, pentru a condamna tezele unor gânditori ca fiind contrare marxismului[17]. Polemica a pornit de la faptul, aşa cum sublinia Ernst Nolte, că marxismul a fost, pe de-o parte, baza partidului speranţelor şi protestelor din epoca industrială, care se orienta după un străvechi vis al omenirii, iar pe de altă parte, justifica convingerile unei clase în ascensiune de muncitori calificaţi care cerea dreptul la luarea deciziilor într-o nouă civilizaţie, dar încă nu îşi propunea în mod serios să impună dictatura unică, prima treaptă spre înfăptuirea unei societăţi fără clase. Din această cauză, mulţi observatori, printre care şi Max Weber, au remarcat acest aspect din gândirea lor şi nu rareori au vorbit cu dispreţ despre mic-burghezii din mişcarea muncitorească. Însă aceşti mic-burghezi catalogaţi de adversarii ortodocşi drept revizionişti şi acuzaţi frecvent de gândire burgheză, se raportau la factorul timp ca la cel mai puternic element ce obliga la revizuiri. Altfel decât a presupus Marx, revizioniştii considerau că numărul burghezilor, adică al celor care nu se dedicau nemijlocit activităţilor productive, ci unor modalităţi diversificate de intermediere, nu scădea, ci, dimpotrivă, creştea în proporţie uimitoare; contradicţia dintre capitalişti şi muncitori nu era rigidă şi doar negativă, întrucât exista o muncă a capitalului, tot aşa după cum exista un capital al muncii şi numai această opoziţie făcea posibile sindicatele adevărate şi participarea muncitorilor la stabilirea ratei de investiţii în economia naţională; postulata omogenitate a proletariatului nu exista nici măcar în statele industriale şi cu atât mai puţin în lume; soarta fiecărui muncitor era strâns legată de cea a statului său; capitalismul nu era gata să se prăbuşească, ci mai avea încă în faţă un mare viitor, în care fără îndoială se va transforma tot mai mult în direcţia statului social şi abia după o lungă perioadă de tranziţie va ajunge la socialism. Datorită acestor convingeri, revizioniştii afirmau, în final, că mişcarea muncitorească trebuia desprinsă de impulsul

[15] François Furet, *op. cit*, p. 483.
[16] Raymond Aron, *Lupta de clasă. Noi prelegeri despre societăţile industriale,* Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 216.
[17] François Furet, *op. cit,* p. 482.

utopic ca parte a ideologiei, proclamându-şi ideile drept nucleu al teoriei marxiste, în timp ce adversarii lor le considerau numai o parte a sa[18].

Revizionismul apărut după moartea lui Stalin, încerca, înainte de toate, să spargă carcasa mitologică a ideologiilor oficiale[19]. Mai simplu spus, era vorba despre critica teoriei marxist-leniniste pentru a o adapta, de aici şi utopia, la mutaţiile care aveau loc în cadrul sistemului internaţional, ambiţia lui fiind aceea de a formula o alternativă la distorsiunile leninismului sau ale marxismului, şi nu să regândească, să recreeze o filozofie socială[20]. Revizionismul nega caracterul de clasă al statului, inevitabilitatea revoluţiei pentru trecerea de la capitalism la socialism şi rolul partidului de avangardă a clasei muncitoare, revendicând libertatea de gândire în afara oricărei presiuni politice, mai ales a staliniştilor, pe care-i considerau promotorii moderni ai scolasticii din evul mediu[21]. În paginile ziarelor, o serie de articole s-au inspirat din aceste idei noi. În Polonia, corespondentul Agenţiei Tass semnala diverse „manifestări antisocialiste în coloanele presei poloneze". Astfel, în „Nowa Kultura", organul de presă al Uniunii scriitorilor polonezi, în articolul „O discuţie cu Occidentul", se arăta că „discuţia trebuie să fie purtată pe o altă bază decât cea de până acum", fiindcă „proletarul universal este o noţiune învechită. Acum trebuie să ne gândim la omul universal". Ziarul „Zycie Warsawi" proclama eşecul economiei de comandă, care „putea funcţiona doar în anumite condiţii politice, a înăbuşirii criticii şi a terorii poliţiste", devenind necesară „anularea dictaturii Gosplanului, lichidarea atotputerniciei direcţiilor generale, publicitatea vieţii de stat, descentralizarea, democratizarea, suveranitatea", deoarece „cele două sisteme (comunist şi capitalist – n.n.) tind spre unul singur şi anume spre contopirea într-un singur organism mondial"[22]. Discuţiile nu au ocolit deci principiile doctrinare ale regimului[23].

În Ungaria, criza a luat proporţii mult mai mari, intervenţia armatei sovietice, care, la 4 noiembrie 1956, a ocupat Budapesta a făcut ca insurecţia populară să fie înfrântă. După ce intervenţia armată a fost susţinută de toate statele socialiste, Iosip Broz Tito, într-o cuvântare rostită la Pola, la 11 noiembrie acelaşi an, în faţa activiştilor Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia, apărută într-o variantă cenzurată, o lună mai târziu, în „Scânteia", afirma că „viitorul depinde de faptul dacă în partidele comuniste va învinge noua orientare care a fost începută de Iugoslavia"[24]. Referindu-se la insurecţia din Budapesta şi condamnându-l pe Imre Nagy că nu a ştiut să ţină sub control manifestările de nemulţumire ale maselor şi, totodată, că nu s-a folosit de consiliile muncitoreşti[25], liderul iugoslav adăuga: „Iată, priviţi cum un popor cu mâinile goale, prost înarmat,

---

18 Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Naţional- Socialism şi Bolşevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005, p. 66.

19 Vladimir Tismăneanu, *Arheologia Terorii*, ediţia a II-a, Editura Alfa, Bucureşti, 1998, p. 155.

20 Idem, *Mizeria Utopiei…*, p. 76.

21 Ana Selejan, *Literatura în totalitarism, 1957-1958,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1999, p. 462.

22 A se vedea, pe larg, în „Scânteia" din 21 octombrie 1956.

23 Raymond Aron, *op. cit*. p. 223.

24 A se vedea, pe larg, în „Scânteia" din 20 noiembrie 1956.

25 Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 137.

opune o rezistenţă foarte puternică dacă îl animă un singur ţel: de a se elibera şi de a fi independent. Nu-l mai interesează cum va fi această independenţă, dacă în ţară va avea loc restaurarea burgheziei şi a sistemului reacţionar, numai să fie independent din punct de vedere naţional. Acestea sunt în linii esenţiale gândurile care-l preocupau". Pentru situaţia din Ungaria, Tito găsea vinovat grupul stalinist din conducerea P.C.U.S., care nu dorea să extindă şi asupra celorlalte ţări socialiste principiile consemnate în acordurile din iunie 1955, conform cărora „problemele interne de organizare, sistemele sociale şi diferitele forme de dezvoltare socialistă privesc exclusiv popoarele diverselor ţări"[26].

La 19 noiembrie, „Pravda" publica un comentariu despre cele afirmate de Tito la Pola, oferind spre exemplificare o serie de alte pasaje din discursul încriminat. În privinţa textului discursului lui Tito, cititorii români au fost nevoiţi să se mulţumească cu fragmentele reproduse din organul de presă al P.C.U.S., cu specificaţia: „Cuvântarea conţine unele declaraţii care, atât prin forma, cât şi prin conţinutul lor, contravin principiului internaţionalismului proletar şi solidarităţii internaţionale ale oamenilor muncii". „Pravda" arăta în continuare că, „remarca lui Tito «cultul personalităţii a fost produsul unui anumit sistem», nu făcea decât să dea apă la moară forţelor ostile socialismului, deoarece „este ştiut că tocmai propaganda reacţionară în lupta ei împotriva marxism-leninismului susţine acum cu deosebită perseverenţă că cultul personalităţii lui Stalin ar fi fost generat nu de anumite condiţii istorice, care sunt deja de domeniul trecutului, ci de însuşi sistemul sovietic"[27]. Aceeaşi idee a fost reluată peste câteva zile în articolul de fond „Pentru o tot mai strânsă unire a forţelor socialismului pe baza principiilor marxism-leninismului", „Pravda" strecurând, în final, o ameninţare voalată la adresa Uniunii Comuniştilor Iugoslavi: „Cum să nu se pună întrebarea dacă aceasta nu este o repetare a vechilor atacuri la adresa Uniunii Sovietice, care fuseseră la modă în trecut". În final, răspunzând la remarca lui Tito că U.R.S.S. „are o încredere insuficientă în forţele socialiste din ţările de democraţie populară", „Pravda" aprecia că, „dacă există unitate în ceea ce este principial şi fundamental pentru cauza asigurării victoriei socialismului, în diferite ţări se pot aplica forme şi metode diferite de soluţionare a problemelor concrete ale construcţiei socialiste, în funcţie de particularităţile istorice şi naţionale"[28].

Disputa ideologică renăscută dintre cele două state nu s-a oprit însă aici. Convins că Hruşciov, supus presiunilor Chinei şi conducătorilor stalinişti din propriul partid, era pe cale să abandoneze linia congresului al XX-lea, Tito a dat publicităţii, la 13 martie 1958, un program ce reafirma orientările majore ale comuniştilor iugoslavi. Documentul a nemulţumit atât China, care l-a interpretat ca pe o abandonare a socialismului, cât şi Uniunea Sovietică, care, la 27 mai 1958, a anulat ajutorul economic şi a denunţat, la începutul lui iunie, aşa numitul revizionism iugoslav[29].

Dar dacă în Iugoslavia, Polonia şi Ungaria revizionismul echivala cu reforma, în interiorul P.M.R. acesta era sinonim cu trădarea ideologiei marxist-leniniste şi a intereselor partidului. Practic, în România, avem de a face cu o situaţie paradoxală: pe de o parte, conducerea de la

---

[26] A se vedea, pe larg, în „Scânteia" din 27 noiembrie 1956.
[27] *Ibidem*, 20 noiembrie 1956.
[28] *Ibidem*, 27 noiembrie 1956.
[29] Jean François Soulet, *op. cit.* p. 138.

Bucureşti era solidară cu Moscova în ceea ce priveşte respingerea punerii în discuţie a dogmei marxist-leniniste, dar, în acelaşi timp, răstălmăcea un alt principiu care pornise din interiorul P.C.U.S. şi anume, atitudinea critică faţă de cultul lui Stalin şi modul cum a fost el reflectat în România. Cea mai cunoscută acţiune împotriva acestor idei a rămas Plenara C.C. a P.M.R. din iunie 1957, când au fost excluşi din Biroul Politic Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi, care se convertiseră în liberali de factură hruşciovistă. Dar, la fel ca aceştia, mai erau şi alţi membri de partid care doreau să se deschidă un proces public stalinismului şi a modului în care acesta se reflectase în realitatea socială din România.

Unul dintre aceştia era generalul Ion Eremia[30]. Devenit membru al partidului comunist în perioada celui de al doilea război mondial când, aşa cum observa François Furet, lupta împotriva lui Hitler fusese transformată de către politica sovietică şi partidele comuniste ce urmau calea trasată de către aceasta într-o concepţie optimistă asupra istoriei, Ion Eremia, după ce a participat la războiul antisovietic, cât şi la cel împotriva Germaniei naziste, a fost numit, la 1 august 1945, în funcţia de redactor şef al publicaţiei „Glasul Armatei". În acea perioadă, prioritară era politizarea armatei române, publicaţia fiind creată ca un important mijloc pentru atingerea acestui obiectiv. De altfel, „Glasul Armatei" a fost cea mai importantă publicaţie militară, aflată încă de la înfiinţarea sa, la 15 iulie 1945, sub controlul comuniştilor. Devenit cotidian la 25 octombrie 1946, în plină campanie electorală, ziarul a fost tribuna prin care Inspectoratul General al Armatei pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă, iar, din octombrie 1948, Direcţia Superioară Politică a Armatei a transmis şi a impus, la nivelul întregii armate, cuvântul partidului, orele de lectură ale militarilor, impuse prin programul zilnic de instrucţie, fiind cu precădere destinate citirii respectivei publicaţii, dar şi a altor publicaţii cu caracter militar, precum şi a ziarului „Scânteia"[31]. Alături de Ion Eremia mai semnau colonelul Dumitru Petrescu, care era şi directorul publicaţiei, locotenentul Sorin Toma, care avea să devină redactor-şef la „Scânteia" şi sublocotenentul Aurel Lambrino.

Pentru ca activitatea de propagandă să dea rezultate, armata a trebuit să procedeze la scoaterea din biblioteci a cărţilor considerate ca având un caracter fascist. Acţiunea, normală până la un punct, ţinând cont de noile realităţi geopolitice, s-a extins şi la cele considerate a avea un caracter subversiv sau, mai bine spus, a nu fi pe placul noilor autorităţi comuniste. Astfel, în acea perioadă, Eremia scria că „străduinţele aparatului de cultură, educaţie şi propagandă în direcţia democratizării armatei pot rămâne în bună măsură infructuoase, dacă nu se cercetează şi se selecţionează cu o deosebită atenţie materialul de lectură aflat în bibliotecile militare din cazărmi, şcoli şi instituţii militare"[32], deoarece „vechile «cuiburi» se cheamă acum «centre de rezistenţă»" şi „deasupra lor stă «Căpitanul» reînviat – Călăul Rădescu"[33], iar „campionul

---

[30] A se vedea, pe larg, în Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Ion Eremia (1913-2004),* în „Arhivele Totalitarismului" nr. 1-2/2004, pp. 238-244.

[31] Florin Şperlea, *De la armata regală la armata populară. Sovietizarea armatei române, 1948-1955*, Editura Ziua, Bucureşti, 2003, p. 200.

[32] I. Er, *Curăţirea bibliotecilor*, în „Glasul Armatei" din 30 august 1945.

[33] Idem, *Călăii din nou la lucru,* în „Glasul Armatei" din 2 septembrie 1945.

şovinismului ardelean, Maniu, nu a renunţat la preţioasa lui armă nici după 23 August"[34]. Atunci când se referea la „călăul Rădescu", Eremia nu uita să ameninţe că „poporul are poliţia lui, care ştie să vegheze". Desigur, el nu se gândea că într-o zi va fi anchetat tocmai de instituţia cu care îi ameninţa pe cei care se opuneau regimului comunist.

Dacă Ion Eremia ar fi lucrat doar în aparatul de propagandă al partidului, ar fi ajuns ca unul din personajele romanului pe care l-a scris şi pentru care a fost condamnat politic. Este vorba de bătrânul scriitor pe care Gulliver îl întâlneşte în vizita de la Palatul Scriitorilor şi care îşi lepădase onoarea şi demnitatea intrând în slujba stăpânirii, tăvălindu-se în noroi, minţind cu neruşinare şi batjocorind suferinţa poporului, proslăvind-o[35]. Mai mult, poate, decât defecţiunea titoistă, vizitele în calitate de deputat M.A.N. în satele româneşti, precum şi experienţa pe care a trăit-o în funcţia de ministru adjunct pentru construcţii şi cazarea trupelor au avut darul să-l transforme mai întâi într-un adept al reformelor, apoi într-un eretic al ideologiei oficiale. Evident, aici a fost vorba şi de o anumită disponibilitate de a recunoaşte şi vorbi de greutăţile întâmpinate ca fiind produse de către sistem, neconsiderându-le doar simple „exagerări" sau „lipsuri temporare", aşa cum o făcea ideologia oficială.

Mai întâi avea să constate că planificarea în construcţii era birocratică şi greoaie, iar cei care lucrau în acest domeniu, înguşti şi rupţi de realitate, favorizaţi de o legislaţie încurcată şi adeseori inutilă[36] şi de nişte miniştri incompetenţi, dar menţinuţi cu toate acestea în funcţii[37], în timp ce vechii ilegalişti fuseseră puşi în posturi de mică răspundere[38]. Apoi, deoarece răspundea de cazarea cadrelor din armată, a observat că „pentru ofiţerii sovietici s-a găsit imediat spaţiu suficient, dar lui, care a cerut de atâtea ori şi de atâta timp spaţiu de cazare pentru ofiţerii români, nu i s-a dat, spunându-i-se că nu sunt posibilităţi"[39]. Dezaprobarea sa mergea mai departe atunci când auzea de „greşelile grosolane şi de abuzurile" săvârşite de „organele Ministerului Afacerilor Interne, ale Procuraturii şi ale Ministerului de Justiţie", pe care el şi le explica doar prin faptul că „cei de specialitate au fost scoşi şi au fost aduşi muncitori care nu se pricep"[40]. Astfel, opinia sa era identică cu cea a altor comunişti revizionişti, pentru care Gulagul era o deviere, adică o nenorocire aleatorie, fără legătură cu sistemul[41], doar propria sa experienţă din închisoare făcându-l să-şi schimbe părerea.

Dar cele mai amare reflecţii le făcea atunci când constata similitudinile existente între economia sovietică şi cea din România comunistă. De la desfiinţarea N.E.P., economia sovietică fusese organizată în mod esenţial în vederea puterii, acordându-se prioritate industriei grele, în

[34] Cpt. Eremia, *Lupta guvernului contra şovinismului,* în „Glasul Armatei" din 7 octombrie 1945.
[35] Ion Eremia, *Gulliver în Ţara Minciunilor,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1992, p. 218.
[36] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, vol. 11, f. 154.
[37] *Ibidem*, f. 123.
[38] *Ibidem*, f. 156.
[39] *Ibidem*, f. 169.
[40] *Ibidem*, f. 159.
[41] François Furet, *Revoluţia în dezbatere*, Editura Polirom, Iaşi, 2000, p. 16.

numele unei ideologii a bunăstării[42]. Cu toate acestea, aşa cum au demonstrat-o evenimentele din celelalte ţări socialiste, o revoltă împotriva acestei realităţi era oricând posibilă. În privinţa principiului ce devenise sacrosanct, conform căruia trebuiau repartizate investiţiilor 25% din produsul naţional, acesta nu a mai fost respectat, considerându-se că se mersese prea departe cu sacrificarea consumului[43]. Eremia era la curent şi cu experienţa maghiară, „arătând că ungurii au schimbat proporţiile din planul lor de investiţii, dând o atenţie deosebită sectorului B. Susţinea în acest fel că s-au orientat bine şi era de părere că noi facem prea mari investiţii în sectorul A şi nu dăm atenţie sectorului bunuri de consum. În acest fel trăgea concluzia că de aceia nivelul de viaţă la noi este scăzut şi ca atare este bine să schimbăm şi noi proporţiile în ceea ce priveşte investiţiile pe care le facem"[44]. În consecinţă, conchidea generalul, „în politica economică pe care o ducem copiem metodele, experienţa şi formele de organizare din Uniunea Sovietică şi le aplicăm la noi cu toate că nu se potrivesc şi nu dau rezultate"[45].

Discuţiile pe care le-a avut cu alţi foşti ilegalişti, precum Victor Duşa, Dumitru Petrescu, fostul său şef de la ziarul „Glasul Armatei" şi de la Direcţia Superioară Politică a Armatei, cu Constantin Agiu, dar şi cu Mihail Levente şi Bucur Şchiopu, vizau tocmai problemele care erau la ordinea zilei şi în Polonia şi Ungaria: analiza cultului personalităţii lui Stalin şi semnalarea unor probleme cu care partidul şi statul se confruntau, şi anume insuficienta democraţie internă de partid, unele aspecte neprincipiale în aplicarea politicii de cadre, greşelile săvârşite în agricultură şi în politica de investiţii, samavolnicii şi acte de încălcare a legalităţii socialiste din activitatea aparatului de securitate al statului, insuficienta rezolvare a problemei pensiilor şi salariilor. La unele din aceste discuţii a participat şi Ion Gheorghe Maurer, pe care, în final, aceştia doreau să-l coopteze, datorită calităţii sale de membru al C.C. al PM.R. şi supleant al Biroului Politic, la redactarea şi susţinerea unui memoriu adresat conducerii partidului. Refuzând să semneze memoriul, Maurer îi atenţiona totuşi că nu e bine să trimită un asemenea document, pentru că asta înseamna fracţionism. Aceeaşi părere o avea şi Biroul Politic care, în iunie 1955, pentru a da o aparenţă de democraţie internă, a numit o comisie de partid formată din Constantin Pârvulescu, Dumitru Coliu şi Mihai Gavriliuc pentru a stabili caracterul acestor discuţii. În paralel, în timp ce era chemat în faţa comisiei de partid, Ion Eremia începea să cunoască soarta celor căzuţi în dizgraţie. La 30 aprilie 1955, printr-un Decret al Prezidiului M.A.N., a fost eliberat din funcţia de locţiitor al ministrului Forţelor Armate, „primind alte însărcinări", formulă sub care se ascundea faptul că generalul fusese lăsat fără nici o sursă de venit. La scurt timp, soţia sa a fost concediată de la Teatrul Armatei, iar prin Decretul Prezidiului M.A.N. din 22 noiembrie 1955, era trecut în rezervă, deoarece „nu a luat măsuri împotriva elementelor birocratice care au frânat îndeplinirea sarcinilor de plan" şi „nu a promovat cu curaj elementele tinere"[46]. De abia ultimele două motive – „a ţinut în posturi de conducere elemente necorespunzătoare din punct de

[42] Raymond Aron, *op. cit.*, p. 205.
[43] *Ibidem*, p. 207.
[44] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, vol. 11, f. 153.
[45] *Ibidem*, f. 168.
[46] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_2-117, c. 114.

vedere politic" şi „nu s-a sprijinit în activitatea sa pe organizaţia de partid şi de U.T.M." – ofereau o imagine mai exactă asupra trecerii în rezervă.

Exclus din partid la Plenara C.C. al P.M.R. din iunie 1956, Ion Eremia a continuat să-şi susţină cauza. De data aceasta, încercarea sa de schimbare a conducerii P.M.R. s-a legat de colaborarea cu alţi foşti ilegalişti: Petre Costache, ministru pentru problemele organelor locale ale administraţiei de stat, Gheorghe Vidraşcu, membru al prezidiului M.A.N., Ioan Cibu, redactorul şef al ziarului „Glasul Armatei" şi Aurel Ardeleanu, şeful Facultăţii de Arme din cadrul Academiei Militare din Ministerul Forţelor Armate. Speranţa schimbării de la putere a lui Gheorghiu-Dej s-a reaprins odată cu vizita lui Tito la Bucureşti, în perioada 23-26 iunie 1956. Tito, considera Eremia într-o convorbire cu Vidraşcu, va determina şi chiar conduce schimbarea Biroului Politic al P.M.R. şi în primul rând al primului-secretar, care „s-a pus rău cu Tito încă de pe vremea primelor măsuri luate de Biroul Informativ al Partidelor Comuniste şi Muncitoreşti împotriva lui Iosip Broz Tito şi conducătorilor Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia"[47].

Persoana la care Eremia se gândise să-l înlocuiască pe primul-secretar al partidului era Gheorghe Vasilichi, fost ilegalist, luptător în războiul civil din Spania şi care în vremea stalinismului fusese aproape de o condamnare la moarte. În concluzie, Eremia i-a propus lui Vidraşcu să-i facă legătura cu ambasadorul Iugoslaviei în R.P.R., cu care să discute eventualitatea unei întâlniri secrete cu Tito sau, dacă acesta va aprecia că nu este posibil, să-i prezinte acestuia un mesaj pe care să-l transmită liderului iugoslav. Aveau să renunţe însă la această idee deoarece, după părerea lui Vidraşcu, întâlnirea trebuia, pe de-o parte să fie secretă, necunoscută de organele de stat, iar pe de altă parte el „trebuia să apară în faţa ambasadorului iugoslav ca un om politic şi nu ca un spion"[48]. În cele din urmă au ajuns la concluzia că nu poate întreprinde nici această acţiune, deoarece cele două condiţii nu pot fi întrunite în acelaşi timp.

Câteva luni mai târziu izbucnea revoluţia maghiară, iar speranţele s-au aprins iarăşi. Cibu, care considera că grupul se mişcă prea încet, a fost convocat, la 25 octombrie 1956, la Direcţia Superioară Politică a Armatei „pentru a fi trimis în misiune la unităţi în legătură cu ultimele evenimente". Într-o pauză a şedinţei, i-a spus „şefului comisiei de partid a armatei că el consideră că nu este cazul să fie trimis, deoarece nici el nu este de acord cu unele măsuri ale guvernului şi partidului, arătând că se iau cote prea mari de la ţărani, că se fac abuzuri şi oamenii sunt arestaţi, apoi unii eliberaţi fără ca cei ce au făcut abuzuri să fie pedepsiţi"[49]. Drept urmare, a fost acuzat că „a avut manifestări duşmănoase şi s-a declarat împotriva intervenţiei trupelor sovietice pentru înăbuşirea contrarevoluţiei. Pentru aceste motive a fost trecut în rezervă, iar pe linie de partid a fost sancţionat ca pe timp de doi ani să nu ocupe funcţie de răspundere"[50]. Entuziasmul lui Cibu era împărtăşit şi de ceilalţi membrii ai grupului. Într-o discuţie cu Vidraşcu, Eremia a caracterizat evenimentele din Ungaria ca reprezentând: „o acţiune pornită de la o nemulţumire reală a maselor şi membrilor de partid faţă de politica stalinistă a conducerii de partid", „roadele politicii

[47] *Ibidem*, rola AS_1-332, c. 601.
[48] *Ibidem*, c. 602.
[49] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3822, vol. 2, f. 82.
[50] *Ibidem*, f. 83.

staliniste din Ungaria", precum şi „un semn că socialismul nu se poate construi cu ciomagul, ci cu entuziasm"[51].

La rândul său, Gheorghe Vidraşcu a spus că, într-adevăr, ultimele evenimente din Ungaria s-ar întemeia „pe nemulţumirile membrilor de partid şi ale maselor faţă de politica stalinistă a clicii Rákosy". El a adăugat că aceste evenimente „constituie o grea lovitură dată partidelor comuniste şi muncitoreşti, prestigiului şi influenţei lor în lume". De asemenea, a mai spus că „trebuie făcută o cotitură hotărâtă în activitatea partidelor comuniste, în sensul înlăturării influenţei stalinismului". Vidraşcu a adăugat că „evenimentele din Ungaria trebuie să dea de gândit conducătorilor stalinişti" ai P.M.R., căci s-ar putea să primească şi ei aceeaşi sancţiune de ordin politic din partea maselor, pe care au primit-o cei din Ungaria[52].

În cadrul unei alte discuţii, Eremia i-a atras atenţia lui Ardeleanu să se gândească la ofiţerii care au făcut studii în U.R.S.S., deoarece evenimentele se desfăşurau în sensul dorinţelor lor. Cei doi au reuşit să se pună de acord doar cu atragerea în conspiraţie a colonelului Graţian Opriş, şeful secţiei a II-a Informaţii din Marele Stat Major, ceilalţi ofiţeri proveniţi din Divizia „Tudor Vladimirescu", ca generalii Tutoveanu, Arhip sau Haupt fiind consideraţi, fie de către Ardeleanu, fie de către Eremia, ca nesiguri. În consecinţă, cei doi au hotărât să mai aştepte pentru a vedea cum vor evolua lucrurile, lui Ardeleanu revenindu-i sarcina „de partid" ca, la locul de muncă sau printre cunoştinţe, să popularizeze ideile lui Tito şi ale revoluţiei maghiare. Ardeleanu a şi făcut acest lucru în discuţiile avute cu subalternul său Sabin Tudosie şi cu colonelul Lungu Nistor, şeful Comenduirii Garnizoanei Bucureşti, caracterizând evenimentele ca o mişcare de eliberare anticomunistă şi antisovietică, lansând, în acelaşi timp, ideea că asemenea acţiuni contrarevoluţionare vor avea loc şi în România.

Plenara din iunie 1957, când au fost excluşi din Biroul Politic Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi a avut darul să le taie avântul. „Evenimentul arăta", declara mai târziu Eremia în arestul Securităţii, „că partidul este puternic şi că a eliminat din rândurile conducerii, elementele oportuniste şi revizioniste ca şi noi, iar noi ne aşteptam la operaţia inversă şi admiteam că conducerea P.M.R. este pe ducă, «bate în retragere», se aşteaptă ea însăşi la schimbare. Tito o păştea îndeaproape şi toate judecăţile noastre ridicole şi pline de speranţe carieriste, începeau să se clatine. Ne-am liniştit singuri, ajungând la concluzia că, curăţirea partidului de elemente oportuniste pe care o făcea partidul este o operaţie «disperată» şi de ultimă oră pe care o face conducerea «stalinistă», fără ştirea şi binecuvântarea lui Tito, pe cont propriu, fără sprijinul acelora pe care noi îi socoteam, de asemenea, revizionişti, Nichita Hruşciov şi Mao-Tse-Dun, şi îi socoteam că se amestecă în treburile interne ale celorlalte partide comuniste şi muncitoreşti frăţeşti"[53].

Atât Eremia, cât şi Vidraşcu s-au gândit şi la cooptarea altor persoane în cadrul grupului. Vidraşcu a făcut o referire discretă la Paul Niculescu-Mizil, membru al C.C. al P.M.R., iar Eremia, din spirit de reciprocitate, la Costache Petre, despre care a afirmat că se poate conta pe el în

---

[51] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-332, c. 603.
[52] *Ibidem*, c. 604.
[53] *Ibidem*, c. 605.

viitor ca element de participare la funcţii importante. De asemenea, întrucât Vidraşcu urma să plece ambasador în Cehoslovacia, cei doi s-au gândit la redactarea unei scrisori pe care să o adreseze lui Hruşciov prin intermediul ambasadorului sovietic, pentru a cere sprijinul în înlăturarea lui Gheorghiu-Dej. Ea se compunea dintr-o parte introductivă de jumătate pagină în care Eremia afirma că neavând înţelegere din partea conducătorilor partidului care îl excluseseră, era nevoit să facă apel la sfatul şi ajutorul conducătorului P.C.U.S., căruia i se adresa ca unui „tovarăş mai cu experienţă" şi ca uneia dintre figurile de frunte ale mişcării comuniste şi muncitoreşti. Scrisoarea continua cu critici la adresa primului-secretar P.M.R. şi a membrilor comisiei de anchetă de partid, Gheorghe Apostol, C. Pârvulescu şi D. Coliu, care nu se conformau şi nu aplicau învăţămintele Congresului al XX-lea, dovedindu-se stalinişti. Deşi participase la recepţia dată de ambasadorul sovietic, Vidraşcu nu a găsit nici un moment prielnic pentru a înmâna scrisoarea, urmând să o ia cu el la Praga. „Am căzut de acord asupra acestei atitudini", afirma Eremia mai târziu în ancheta Securităţii, „şi am stabilit să-i mai telefonez la Minister, până la plecare. Planul era de acum compromis şi înmormântat şi nici nu prea am pomenit de el în discuţie, subînţelegând, renunţarea definitivă la el. Sunt convins, de altfel, că nu a predat scrisoarea. Dacă a făcut totuşi acest lucru şi ea a fost transmisă, sunt sigur că ea a fost citită cu un zâmbet de compătimire pentru autorul ei şi apoi azvârlită la coş"[54].

După eşuarea acestui plan, derivaţia sa ideologică a îmbrăcat forma unui roman satiric scris în genul literar antiutopic care, de la Jonathan Swift încoace, a cunoscut o mare răspândire. În scrierile lor, revizioniştii din Estul Europei au folosit mai multe surse de inspiraţie: filozofia lui Hegel, scrierile lui Jean-Paul Sartre, romanele lui Camus, Koestler, dar şi Orwell, al cărui roman, *1984,* a fost cu timpul privat de contextul în care a fost conceput şi redus la dimensiunea unei maşini de război anticomuniste, ignorându-se faptul că lupta antitotalitară a scriitorului a fost dusă în numele ideii socialiste[55]. Ion Eremia nu a avut astfel de surse de inspiraţie, ci s-a bazat numai pe experienţa acumulată în perioada în care a slujit puterea comunistă. „Cunoscând adevărul gol-goluţ despre acest regim despotic, până, chiar, în cele mai tainice unghere ale sale, i-am denunţat cu violenţă aberaţiile", avea să afirme mai târziu Ion Eremia. „În acţiunea lui, se afirma în nota informativă din 4 aprilie 1960, a unui informator al Securităţii, aflat în acelaşi celulă din închisoarea Jilava cu Ion Eremia, a conceput la un moment dat publicarea peste hotare a celor ce se petrec în ţară şi a scris un volum cuprinzând o satiră din care cititorul să poată vedea clar cele ce nici o minte omenească nu-şi poate închipui. A intitulat-o *Gulliver în Ţara Minciunilor* şi în diferite capitole metodic aranjate, prezenta realitatea, impostura, falsificarea adevărului, înscenările Securităţii cu procese regizate, ridicolul unui parlament în care nimeni nu îndrăzneşte să-şi spună cuvântul, că tot ce se prezintă votării se primeşte prin ridicarea de mâini, o adevărată gimnastică suedeză, exercitată cu docilă supunere de aşa numiţii deputaţi. Că în sfârşit, în acest volum are şi un capitol rezervat acţiunii titoiste. Toate acestea sub formă de satiră în care umorul este prezent neîncetat".

---

54 *Ibidem*, c. 606.

55 Simon Leys, *Orwell ou l'horreur de la politique*, Collection Savoir, Herman, Paris, 1984, p. 2.

În roman, care a văzut lumina tiparului după căderea regimului comunist, există şi un capitol care descrie revoluţia maghiară. „Însuşindu-mi părerile lui Tito în privinţa cauzelor care au determinat izbucnirea contrarevoluţionară", afirma Eremia în arestul Securităţii într-un limbaj care, neapărat, trebuia să consoneze cu viziunea şi principiile partidului comunist, „arăt că, contrarevoluţia din Ungaria nu s-a datorat acţiunilor imperialiste din afară, ci că ea ar izbucnit din cauza nemulţumirii maselor faţă de regimul democrat-popular şi faţă de conducerea de stat aşa-zis stalinistă şi, plasându-l pe Tito în centrul desfăşurării evenimentelor, am vrut să arăt că el, de fapt, a inspirat şi a pregătit terenul pentru izbucnirea contrarevoluţiei din Ungaria.

În cuprinsul capitolului respectiv am vorbit numai despre prima parte a desfăşurării evenimentelor contrarevoluţionare din Ungaria, arătând că contrarevoluţia a reuşit. Cele relatate mai sus eu mi le-am însuşit din discursurile ţinute de Tito şi Kardelj, precum şi din comentariile duşmănoase ale ziarului «Borba», pe care eu le-am ascultat la posturile de radio iugoslave în cursul anilor 1956 şi 1957, în care ei «analizau» cauzele contrarevoluţiei din Ungaria şi cu care ocazii atribuiau ţărilor lagărului socialist calomniile arătate mai sus"[56].

Astăzi, când o serie de documente referitoare la revoluţia maghiară au devenit accesibile, relevând jocul dublu al lui Tito faţă de Imre Nagy, admiraţia lui Ion Eremia faţă de liderul iugoslav poate părea rodul unei naivităţi politice. Nu e mai puţin adevărat însă, aşa cum afirmă astăzi istoricii, şi Eremia a intuit foarte clar acest fapt, că una din cauzele principale care au determinat marile revolte sociale din Polonia şi Ungaria, din vara şi toamna anului 1956, a reprezentat-o şi procesul de recunoaştere a titoismului, altfel spus, de acceptare a unui model de edificare a socialismului, altul decât cel sovietic. De altfel, şi presa din ţările de democraţie populară, după execuţia lui Imre Nagy, a salutat victoria împotriva „contrarevoluţiei şi a rolului nefast jucat de Tito". Astfel, la 20 iunie 1958, publicaţia albaneză „Zeri i Popullit" afirma că „evenimentele din Ungaria şi procesul lui Imre Nagy au demonstrat în mod clar că Nagy şi complicii săi erau vechi partizani ai revizionismului iugoslav", iar „Rude Pravo" din Cehoslovacia, afirma, la 18 iunie că „legătura dintre revizionismul iugoslav şi cel al lui Imre Nagy nu vine decât să confirme odată în plus aprecierea corectă a revizionismului ca pericolul numărul unu pentru cauza socialismului, pericol împotriva căruia trebuie dusă o luptă fără compromis". În acest sens, observaţia lui François Fejtö în postfaţa cărţii despre procesul lui Imre Nagy, apărută la Paris în anul 1958, că „procesul liderului maghiar a fost, în mod simbolic, şi cel al lui Tito, după cum în 1949, procesul lui Rajk a fost dirijat în primul rând contra lui Tito", îşi păstrează şi astăzi valabilitatea. De aceea, continua Fejtö, „pentru Tito adevăratul vinovat al insurecţiei a fost stalinistul Rákosi, în timp ce Imre Nagy nu a jucat decât rolul unei victime într-o situaţie de nerezolvat"[57], opinie împărtăşită şi de către Eremia şi de adepţii săi.

Sfârşitul grupului care dorea să schimbe conducerea P.M.R. a fost unul în logica regimului comunist. După ce, la 11 septembrie 1958, a terminat de redactat manuscrisul, Ion Eremia a dorit să-l încredinţeze lui Gabriel Brola, cetăţean francez de origine română, care

---

[56] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-332, c. 607.

[57] *La Vérité sur L'affaire Nagy. Les faits, les documents, les témoignages internationaux*, Librairie Plon, Paris, 1958, p. 255.

părăsise ţara în perioada interbelică, romanul urmând să fie publicat în Occident. Cum acest lucru nu a fost posibil, a fost căutată o altă persoană, fiind găsit marinarul Pompiliu Pănescu. Doar că acesta era informator, lucrarea ajungând în posesia Securităţii. Eremia a fost arestat în noaptea zilei de 17 octombrie 1958, la fel ca şi Aurel Ardeleanu. La percheziţia realizată la domiciliul acestuia din urmă în momentul arestării a fost găsit un exemplar din manuscrisul romanului *Gulliver în Ţara Minciunilor*,[58] „o nouă formă de regim politic" la care lucra de mai mult timp, intitulată „Academia" şi pe care ancheta penală a considerat-o, datorită faptului că Ardeleanu nega „rolul conducător al clasei muncitoare şi a avangărzii sale"[59], partidul comunist, preconizând ca de conducerea vieţii economice şi politice să se ocupe intelectualitatea, ca fiind inspirată de „principiul vânturat de cercul Petöfi din Ungaria"[60]. Nistor Lungu a fost arestat în noaptea de 16 ianuarie 1959, la fel ca şi fostul subaltern al lui Ardeleanu, Sabin Tudosie. Petre Costache a fost chemat în faţa Comisiei de control al partidului, la 10 februarie 1959, unde a recunoscut că „a purtat discuţii cu Eremia Ion în perioada 1953-1954 şi că de fapt ele erau pe linia tezelor contrarevoluţionare ale trădătorului Imre Nagy, când acesta deţinea funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri din R.P.U.". În cele din urmă, după ce a fost anchetat o scurtă perioadă în stare de arest, a fost exclus din partid şi destituit din funcţia de ministru pentru problemele organelor locale ale administraţiei de stat[61].

Sentinţa împotriva celor arestaţi a fost pronunţată la 27 octombrie 1959, toţi fiind condamnaţi la ani grei de închisoare. Înaintea condamnării celor arestaţi, procurorul militar a declanşat un adevărat atac împotriva acestora, „nişte veritabili scutieri ai revizionismului, căci colaborarea între clase, renunţarea la dictatura proletariatului, negarea rolului conducător al partidului, orientarea antisovietică şi ura faţă de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, avangarda mişcării comuniste şi muncitoreşti mondiale a cărei experienţă a devenit de mult un bun al proletariatului mondial, nu sunt altceva decât teze din conţinutul politic al revizionismului contemporan.

Revizionismul şi teoriile lui reprezintă un pericol deosebit pentru mişcarea muncitorească, pentru lupta revoluţionară a maselor şi pentru construirea socialismului, pentru că în spatele lui stă imperialismul al cărui produs este"[62].

Calvarul lui Ion Eremia era departe însă de a se fi încheiat. La 17 octombrie 1960, acesta a fost „ridicat pentru cercetări"[63] din penitenciarul de la Râmnicu-Sărat şi trimis din nou în arestul Securităţii. Aici, a fost ţinut două luni, timp în care a fost nevoit să dea unele declaraţii despre unii lideri ai P.M.R. Ameninţările cu moartea, pe care le primise în penitenciar din partea legionarilor vecini de celulă, precum şi faptul că partidul a făcut apel la conştiinţa sa de comunist, pentru a arăta tot adevărul, au făcut ca fostul general să fie foarte cooperant. Pe baza acestor

---

[58] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3819, vol. 2, f. 162.
[59] *Ibidem*, f. 17.
[60] *Ibidem*.
[61] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 14/1959, f. 136.
[62] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, f. 262.
[63] *Ibidem*, fond Informativ, dosar nr. 3819, vol. 2 f. 180.

declaraţii, la 24 octombrie 1960, a fost arestat şi Ioan Cibu. Astfel, a fost demonstrat faptul că, pentru a-şi consolida poziţia, Gheorghiu-Dej s-a bazat pe cunoscuta tehnică stalinistă a asigurării mobilităţii sociale a noilor membrii de partid, care îi datorau lui ascensiunea şi pe subminarea treptată a poziţiei vechii gărzi a partidului[64].

Ultimul dintre complotişti, Gheorghe Vidraşcu, se părea că va scăpa de răzbunarea liderului P.M.R. În 1962 însă, a fost exclus din partid şi din Comisia de revizie şi destituit din funcţia de adjunct la Consiliul de Miniştri „pentru fapte grave de imoralitate". Este adevărat că morala proletară nu se bucura de mulţi adepţi, dar faptul că în referatul de cercetare se specifica că „organele Ministerului de Interne au efectuat o anchetă asupra unor elemente duşmănoase din care a reieşit şi participarea lui Gheorghe Vidraşcu"[65], relevă faptul că înlăturarea sa se datora şi participării la acţiunile lui Ion Eremia.

Cine citeşte, astăzi, *Gulliver în Ţara Minciunilor*, lipsit de cheia identificării personajului „Lola" în persoana lui Tito, nu vede în roman decât o critică devastatoare la adresa regimului comunist şi a posibilităţii răsturnării acestuia printr-o insurecţie populară. Valoarea cărţii constă, aşadar, în această forţă de previziune, care a reuşit să depăşească încadrarea sa în epocă. „Această previziune a căderii comunismului", scria mai târziu Ion Eremia, „nu se datorează descendenţei mele din strămoşi care având darul prezicerii au fost porecliţi cu numele profetului biblic Ieremia, ci este un amestec de inspiraţie şi analiză raţională". Analiza raţională de la care a pornit Ion Eremia era, de altfel, comună tuturor comuniştilor revizionişti: dacă existenţa partidului unic reprezintă cheia de boltă a existenţei comunismului, atunci comunismul nu poate fi reformat, iar apariţia deosebirilor de idei din cadrul societăţii vor duce la dispariţia acestuia ca ideologie şi regim politic. Dintre revizionişti însă, aşa cum remarca acelaşi François Fejtö, singurul care a avut curajul să treacă Rubiconul ce separa comunismul naţional în maniera lui Tito sau Gomulka de democraţia parlamentară a fost Imre Nagy[66], la rândul său, forţat de amploarea manifestaţiilor ce nu mai puteau fi controlate.

---

[64] Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker,* Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 168.
[65] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7348, f. 144.
[66] *La Vérité sur L'affaire Nagy…,* p. 256.

Liviu PLEŞA

ISTORICUL IOAN LUPAŞ ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

THE HISTORIAN IOAN LUPAS DURING THE COMMUNIST REGIME

First class political and cultural personality of the interwar Romania, fighter for Romanians rights prior to 1918, participator in the Great Union, Minister in two governments, President of the Historical Section of the Academy, founder of a historical school, Ioan Lupas has left his mark on the Transylvanian intellectual life of the time. Since the activities of the communist regime in Romania were aiming at taking control over the entire society and at the elimination of the former elites, we have tried to identify the impact the setting up of the new power have had over the historian's destiny.

When P.C.R. took over the power, negative effects over Ioan Lupas situation immediately occured and they constantly grew: in 1945 he was eliminated from the University and from the Historical Institute in Cluj (the one he himself had founded), in 1948 he was draught from the Academy and afterwards he was arrested and incarcerated in Sighet (1950 – 1955). The repressive measures the regime took against the historian were exclusively aiming at his political interwar activity (as former Minister and ex front-ranker of P.N.C.). Imprisoned in the Sighet Penitenciary, though he was an old man (being over 70 years old), Ioan Lupas had the strength to get into a hunger strike and for this reason the guardians often bestially maltreated him.

The historian's strong personality is also revealed by the fact that, after he was released from detention, though his health was seriously affected and he was stressed by the Security's actions, all his efforts were aimed at resuming the contact with the historiography. Lupas managed to reintegrate himself into the historical community by publishing more studies through which, unlike the large majority of the other active historians, he made not the smallest concession to the Marxist-Leninist ideology, his approach being purely scientific.

One must not also leave out the fact that, during the entire communist regime, Ioan Lupas has been under the surveillance of the repression authorities. With the help of the informative network, the Security was gathering information about the historian, though there was never a qualified chase. This time as well, the Security officers were mainly interested in the historian's political nature relations and less interested in his scientific activity.

Etichete: Ioan Lupaş, regimul comunist, istoric, Securitate, detenție

Keywords: Ioan Lupaş, communist regime, historian, the Securitate, detention

Instaurarea regimului comunist a adus schimbări majore în cadrul întregii societăţi româneşti. Acţiunile noii puteri au avut repercusiuni directe asupra majorităţii categoriilor sociale, cele mai afectate fiind însă elitele politice şi economice. În perioada imediat următoare anului 1945, liderii P.C.R. erau mult mai preocupaţi de atragerea elitei intelectualilor, în dorinţa de a legitima regimul, decât de a trece la represalii împotriva reprezentanţilor acestei categorii. Cum însă marea majoritate a intelectualilor de vârf avuseseră numeroase conexiuni politice cu fostele partide „burghezo-moşiereşti" sau chiar fuseseră lideri ai acestora, deputaţi, miniştri etc., măsurile represive luate de regim au atins şi această categorie socială. Ele vizau şi erau o consecinţă aproape exclusiv a atitudinii politice din trecut a acestora şi mult mai puţin aveau vreo legătură cu activitatea ştiinţifică desfăşurată. Cu toate acestea, numărul mare de oameni de ştiinţă de prim rang arestaţi şi închişi, dintre care unii şi-au găsit chiar sfârşitul în detenţie, au avut consecinţe pe care le apreciem ca fiind dezastruoase asupra mediului intelectual din România, multe personalităţi de prestigiu internaţional, creatori de şcoală, fiind îndepărtaţi din viaţa ştiinţifică.

Ioan Lupaş a fost una dintre personalităţile politice şi culturale de prim rang ale României în perioada interbelică. Luptător activ pentru drepturile românilor înainte de 1918 – motiv pentru care a fost închis de mai multe ori de guvernul maghiar –, participant la Marea Unire, ministru în două guverne, preşedinte al Secţiei Istorice a Academiei, creator de şcoală istorică, din mâinile căruia au ieşit numeroşi istorici de prestigiu, Lupaş şi-a pus amprenta asupra vieţii intelectuale ardelene din acea perioadă.

Tocmai din aceste considerente, vom încerca să urmărim impactul adus de instaurarea regimului comunist asupra destinului istoricului: eliminarea de la catedră şi Institut, epurarea din Academie şi mai ales arestarea şi închiderea sa la Sighet.

Nu vom scăpa din vedere nici repercusiunile instalării noului regim asupra carierei ştiinţifice a istoricului şi nici încercările sale, ulterioare ieşirii din detenţie, de a se reintegra în cadrul noii istoriografii. Considerăm a fi un subiect interesant devoalarea, în măsura în care este posibil, a modului în care unul dintre istoricii de prestigiu ai României a încercat să se acomodeze cu puterea comunistă şi să rămână conectat la viaţa ştiinţifică fără a face compromisuri.

Principala sursă documentară folosită este constituită din materialele întocmite de fosta Securitate, care conţin atât date referitoare la perioada detenţiei, cât şi informaţii rezultate din supravegherea informativă a istoricului. Considerăm că aceste tipuri de documente sunt o sursă de neocolit în tratarea subiectului, ca de altfel în a oricărei teme privind perioada comunistă. Desigur, toate aceste materiale trebuie citite în cheie critică, ţinând cont de faptul că unele dintre ele pot avea o doză ridicată de subiectivism (mai ales în cazul notelor informative).

În abordarea subiectului, o sursă de prim rang ar fi trebuit să o reprezinte memorialistica. Însă, în timpul regimului comunist, şi mai ales în epoca lui Gheorghiu-Dej, ţinerea unor jurnale sau iniţierea unor lucrări de memorii putea avea consecinţe grave, care mergeau uneori până la trimiterea în închisoare[1]. În consecinţă, volumele de această factură sunt puţine la număr, fiind

[1] Spre exemplu, în 1961, când istoricul Ştefan Manciulea a fost arestat a doua oară, Securitatea a găsit la percheziţie patru caiete cu însemnări zilnice, iar apoi anumite pasaje din acestea, în care era criticat

publicate doar după căderea regimului comunist. Am folosit însă cu bune rezultate unele dintre puţinele lucrări de tip memorialistic existente, mai ales cele scrise de Onisifor Ghibu, David Prodan sau Constantin C. Giurescu.

Născut la 9 august 1880, în com. Sălişte, jud. Sibiu, Ioan Lupaş provenea dintr-o familie relativ înstărită, proprietară a peste 300 de oi. Într-un document al Securităţii se menţiona faptul că Lupaş era de origine socială „chiabur”[2], iar fratele său mai mare, care moştenise întreaga avere a părinţilor, avea să fie expropriat în 1945, fiind considerat moşier[3].

În aceste condiţii, situaţia materială a familiei sale i-a permis să aibă acces la o educaţie foarte înaltă pentru acele timpuri. A urmat Şcoala primară ortodoxă din Sălişte (1886-1890), apoi Gimnaziul de Stat din Sibiu (1890-1899). Cu toate că limba de predare de la gimnaziu era cea maghiară, pe care nu o cunoştea, Lupaş a reuşit să se claseze primul în clasa sa. Lovindu-se însă de naţionalismul profesorului maghiar de istorie, în ultimul an de şcoală s-a mutat, împreună cu colegul său Octavian Goga[4], la Liceul românesc „Andrei Şaguna” din Braşov, unde, în 1900, a absolvit primul din clasă[5].

Începând din 1900 a studiat istoria şi limba latină la Facultatea de Litere şi Filosofie din Budapesta, studii pe care le-a finalizat în 1904 cu un doctorat *magna cum laude*, cu teza *Biserica ortodoxă română din Transilvania şi unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, lucrare publicată în acelaşi an la Budapesta[6].

Împreună cu Octavian Goga, Lupaş a urmat şi o specializare în istorie la Universitatea din Berlin (1904-1905)[7], ambii fiind trimişi cu o bursă de către societatea „Transilvania”[8]. De asemenea, în anul 1905 cei doi au întreprins şi o călătorie de studii în Italia de Nord[9].

regimul comunist, aveau să fie folosite împotriva lui la proces, fiind condamnat la 5 ani închisoare corecţională (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 5.704, vol. 1-17). În anii ’80, un caz similar a fost cel al lui Gheorghe Ursu, care şi-a pierdut viaţa din cauza jurnalului pe care îl ţinea.

[2] Menţiunea este trecută pe fişa dosarului de penitenciar (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 1).

[3] *Ibidem*, f. 96.

[4] Pentru alte detalii privind această primă acţiune de frondă a celor doi viitori mari intelectuali români, urmată apoi şi de alţi elevi, a se vedea Vasile Crişan, *Ioan Lupaş (1880-1967). Gândirea şi acţiunea pedagogică*, în Nicolae Scutea (coord.), *Repere sibiene. Studii şi referate*, vol. III, Sibiu, 1982, p. 14-17.

[5] Prestaţia lui Lupaş la Braşov a impus noi standarde în ceea ce priveşte situaţia la învăţătură: „În toamna aceluiaşi an [1900 – n.n.], când m-am dus şi eu la Braşov, în clasa a VII-a, am avut de la început o situaţie grea: câţiva dintre profesori, cari ştiau că vin din acelaşi sat şi din aceeaşi şcoală cu Lupaş, aşteptau de la mine aceleaşi prestaţiuni cari, spre părerea mea de rău, n-au urmat întocmai” (Onisifor Ghibu, *Amintiri despre Ioan Lupaş*, în *** *Omagiu lui Ioan Lupaş la împlinirea vârstei de 60 de ani. August 1940*, Bucureşti, 1943, p. 278).

[6] Vezi Ioachim Crăciun, *Bio-bibliografia d-lui Ioan Lupaş cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani. 1880-1940*, Monitorul Oficial, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1943, p. 3; Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002, p. 254.

[7] I. Crăciun, *op. cit.*, p. 3.

[8] Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne şi guvernanţi (1916-1918)*, Bucureşti, Editura Silex, 1996, p. 198.

[9] I. Crăciun, *op. cit*, p. 3.

La Berlin, viitorul istoric a avut ocazia să-l audieze pe Leopold von Ranke, fiind influenţat de unele dintre ideile pozitivismului acestuia. În lucrarea *Sensul şi scopul istoriei*, Lupaş afirma următoarele, referitor la această ştiinţă şi la rolul istoricului: „Din punct de vedere ştiinţific, legea ei fundamentală rămâne, înainte de toate, redarea adevărului pur al lucrurilor astfel cum s-au întâmplat. Datoria noastră este deci să ne mulţumim cu un rol mai modest, dar mai sigur, aplicând în cercetările noastre metoda explicativă-ştiinţifică şi lăsând-o pe cea reconstructivă-individualistă în grija celor înzestraţi în mod excepţional cu darul intuiţiei pătrunzătoare"[10]. Ulterior îi va dedica o lucrare profesorului său, intitulată *Leopold Ranke şi Mihail Kogălniceanu* (1936).

În 1905 a fost numit profesor de istorie la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu (cunoscut şi sub numele de Seminarul „Andreian", întrucât fusese înfiinţat de către Andrei Şaguna). Concomitent a urmat şi studii de teologie la acest seminar (1905-1908), deoarece regulamentul şcolii nu permitea ca cineva să predea dacă nu avea pregătire teologică[11].

Încă din timpul facultăţii, Ioan Lupaş se remarcase prin acţiunile sale de sprijinire a luptei de emancipare naţională a românilor din Ardeal. Înscriindu-se în cadrul Partidului Naţional Român, s-a alăturat grupării numită „Tinerii oţeliţi", condusă de Octavian Goga, care era adeptă a unei activităţi politice şi culturale cât mai intense a românilor din Transilvania[12]. În 1902, la Budapesta, a fost unul din întemeietorii revistei „Luceafărul", alături de Goga şi Alexandru Ciura, iar în aceeaşi perioadă a devenit şi membru al Societăţii academice „Petru Maior", în care activau studenţii şi intelectualii români din capitala Ungariei.

De asemenea, tot din aceşti ani a început să publice intens în diferite reviste, precum „Telegraful român", „Transilvania", „Luceafărul", „Tribuna", „Viaţa românească", „Convorbiri literare" etc.[13], trimiţând totodată şi diverse studii istorice la Academia Română. În aprilie 1907 a publicat în revista „Ţara noastră", editată de ASTRA, al cărei colaborator era, articolul *Toate plugurile umblă…*, apărut în contextul răscoalei ţăranilor din România, articol în care îşi manifesta simpatia faţă de cauza răsculaţilor. Prin urmare, guvernul maghiar i-a intentat un proces la Cluj, iar la 15/23 noiembrie 1907 a fost condamnat la 3 luni închisoare şi 200 de coroane amendă, pentru că „a instigat clasa plugarilor la ură împotriva clasei proprietarilor de pământ". În sentinţă se arăta faptul că situaţia de profesor a lui Lupaş era considerată a fi o circumstanţă agravantă. A fost închis la Seghedin începând cu 1 august 1908[14]. Tot la Seghedin avea să fie închis în 1910, timp de o lună, şi poetul Octavian Goga.

O primă consecinţă directă a fost aceea că în 1909 guvernul maghiar a atras atenţia mitropolitului Ioan Meţianu asupra faptului că Lupaş nu mai putea fi tolerat ca profesor la Sibiu. În

---

[10] Ştefan Pascu, Pompiliu Teodor, *Introducere*, la Ioan Lupaş, *Scrieri alese*, Cluj, Editura Dacia, 1977, p. 26.

[11] I. Crăciun, *op. cit*, p. 4.

[12] I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198.

[13] Date suplimentare privind activitatea publicistică a lui Lupaş vezi în V. Crişan, *op. cit.*, p. 19-23.

[14] Pentru numeroase detalii referitoare la desfăşurarea procesului şi la perioada detenţiei lui Lupaş a se consulta Dimitrie Braharu, *«Toate plugurile umblă…». O pagină din istoria ziaristicei româneşti transilvănene*, în *** *Omagiu…*, p. 113-126.

aceste condiţii, mitropolitul l-a numit protopop de Sălişte şi inspector şcolar confesional[15], funcţii pe care Lupaş le-a îndeplinit timp de zece ani. În aceste calităţi, el a depus eforturi intense pentru dezvoltarea învăţământului rural în zona Săliştei[16], acţiuni continuate apoi şi în perioada interbelică[17].

La Sălişte Lupaş şi-a continuat activitatea publicistică, pe care şi-a axat-o însă pe domeniul istoriei, publicând numeroase lucrări şi studii ştiinţifice. În 1909 a văzut lumina tiparului lucrarea *Mitropolitul Andrei Şaguna*, redactată în mare parte chiar în timpul detenţiei de la Seghedin, volum care l-a adus rapid în atenţia istoricilor din România. În anul următor a fost distins cu Premiul „Adamachi" al Academiei Române[18] şi i-a adus apoi şi alegerea ca membru în acest înalt for ştiinţific[19]. De altfel, monografia dedicată lui Şaguna a rămas actuală nu doar pe întreaga perioadă interbelică[20], ci şi pe timpul regimului comunist[21].

Tânărul istoric a continuat să publice intens, în special volume de istorie bisericească, dar şi lucrări de evocare a unor personalităţi care luptaseră pentru emanciparea românilor din Transilvania, cum ar fi *George Bariţ* (1913). Unele dintre volumele sale au apărut la Bucureşti, remarcându-se *Contribuţiuni la istoria românilor ardeleni, 1780-1792* (1915). Ca urmare a activităţii sale laborioase în domeniul istoriei, la 29 mai 1914 Ioan Lupaş a fost numit membru corespondent al Academiei Române[22], iar la 17 mai 1916 membru titular, la propunerea lui

---

[15] Într-o declaraţie dată în 1950 la Securitate, Ioan Lupaş arăta următoarele referitor la acest moment: „Fostul ministru de Instrucţie de atunci, contele Albert Apponyi, cerând să fiu îndepărtat de la catedră, mitropolitul Ioan Meţianu mi-a oferit postul de protopop al Săliştei şi inspector şcolar confesional" (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 6).

[16] Pentru detalii a se vedea excelentul studiu al lui V. Crişan, *op. cit.*, p. 11-76.

[17] Eugen Lazăr, *Ioan Lupaş şi conceptul de învăţământ sătesc modern*, în N. Scutea, *op. cit.*, p. 77-85.

[18] Ştefan Ştefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 202.

[19] „Această lucrare şi multe altele, rezultate ale cercetărilor neobositului istoric, au deschis Părintelui Lupaş uşile înaltei Instituţiuni de cultură românească, Academia Română" (C. Angelescu, *Profesorul Lupaş*, în *** *Omagiu…*, p. 12).

[20] În 1948, Onisifor Ghibu nota: „de la Lupaş încoace, de 40 de ani, nimeni, aproape, nu l-a mai studiat, *ex a ex*, pe Şaguna" (Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal*, vol. I, *1935-1963*, Bucureşti, Editura Albatros, 1996, p. 169).

[21] În primele decenii ale regimului comunist, activitatea mitropolitului Andrei Şaguna nu doar că nu mai era valorizată, ci chiar se înregistrau numeroase acuze dure din partea cercetătorilor care îmbrăţişaseră cheia de interpretare a istoriografiei marxist-leniniste. Spre exemplu, într-un studiu din anul 1963, Bujor Surdu arăta că înaltul ierarh ortodox „în epoca aceea se situa pe linia unei înţelegeri cu cercurile nobiliare conducătoare maghiare" (Bujor Surdu, *George Bariţ despre Conferinţa naţională de la Miercurea*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", nr. VI/1963, p. 152; vezi şi studiul *Conferinţa naţională de la Miercurea (1869)*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", nr. VIII/1965, p. 173-209). Aceeaşi opinie o avea şi Simion Retegan, care elogia activitatea lui George Bariţiu, „în opoziţie cu orientarea clericală şi reacţionară reprezentată de Andrei Şaguna" (Simion Retegan, *O scrisoare a lui George Bariţ referitoare la adunarea generala a Astrei de la Dej*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", nr. VI/1963, p. 157).

[22] La propunerea lui Ioan Bogdan (V. Crişan, *op. cit.*, p. 25).

Nicolae Iorga. Din cauza izbucnirii războiului, ceremonia sa de investire a avut loc abia la 8 iunie 1920, când a rostit un discurs de recepţie cu titlul *Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovan*[23]. Cel care i-a răspuns la discurs a fost chiar Nicolae Iorga, care aprecia că Lupaş era „cel mai bun scriitor istoric din tânăra generaţie ardeleană"[24].

La 15 august 1916, când România a declarat război Austro-Ungariei, Ioan Lupaş a fost din nou arestat, fiind internat în Ungaria, la Rust, în lagărul de la Sopron, alături de alţi intelectuali, preoţi şi lideri români. Ulterior a fost mutat la Budapesta, reîntorcându-se acasă abia la 24 martie 1917[25].

Activitatea sa intensă pentru emanciparea politică şi culturală a românilor, coroborată cu rigoarea ştiinţifică[26], nu a rămas însă fără ecou. În opinia istoricului Vasile Netea: „Articolele lui Ioan Lupaş, versurile lui Octavian Goga, nuvelele şi povestirile lui Ion Agârbiceanu au constituit înainte de unirea din 1918 manifestaţii dintre cele mai viguroase ale spiritului şi speranţelor româneşti transilvănene"[27].

Ca un corolar firesc al activităţii sale publicistice în favoarea românilor din Transilvania, la 1 decembrie 1918 Ioan Lupaş a participat în calitate de delegat[28] la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, iar după înfăptuirea Marii Uniri a fost ales membru în Marele Sfat Naţional şi secretar general al resortului Culte şi Instrucţiune Publică din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, funcţie pe care a deţinut-o până în 1920.

În perioada imediat următoare, Lupaş s-a afirmat ca membru activ al P.N.R. Ulterior cariera sa politică a cunoscut însă un nou curs. Nemulţumit de fuziunea P.N.R. cu Partidul Ţărănesc al lui Mihalache, în martie 1927 Lupaş s-a alăturat Partidului Poporului[29], condus de Alexandru Averescu. În aprilie 1932 s-a numărat printre membrii fondatori ai Partidului Naţional Agrar, condus de Octavian Goga, aceasta şi ca o consecinţă directă a legăturilor foarte strânse dintre cele două personalităţi, existente, cum am văzut, încă din timpul gimnaziului. De asemenea, din iulie 1935, după fuziunea Partidului Naţional Agrar cu Liga Apărării Naţionale Creştine, a devenit membru marcant al Partidului Naţional-Creştin[30].

---

[23] Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2003. Dicţionar*, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Enciclopedică/Editura Academiei Române, 2003, p. 480. Conform tradiţiei, discursul trebuia să se refere la personalitatea fostului academician căruia îi luase locul, în cazul de faţă Ioan M. Moldovan.

[24] Conform Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 14.

[25] Dumitru Lăpădat, *Amintiri dintr-o viaţă închinată binelui obştesc*, în *** *Omagiu…*, p. 467-473.

[26] Pompiliu Teodor afirma că Ioan Lupaş „A fost un istoric militant în spiritul tradiţiei Şcolii Ardelene, legat de destinele politice ale poporului român, dar atent şi la valorile unei istoriografii ştiinţifice [...] Ioan Lupaş rămâne un ultim reprezentant al unei glorioase tradiţii fundamentată de iluminiştii români" (Pompiliu Teodor, *Evoluţia gândirii istorice româneşti*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 435).

[27] Vasile Netea, *Ioan Lupaş*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 5/1967, p. 1067.

[28] A participat în calitatea de preşedinte al Consiliului naţional cercual din plasa Sălişte şi de membru al Consiliului naţional român din Sibiu (V. Crişan, *op. cit.*, p. 26).

[29] I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198.

[30] *Ibidem*.

Ca fruntaş al acestor partide, Ioan Lupaş a deţinut funcţiile de ministru al Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale în guvernul Averescu (30 martie 1926-4 iunie 1927) şi ministru al Cultelor şi Artelor în guvernul Goga-Cuza (1937-1938). Totodată, a fost ales de multe ori deputat de Sălişte în Parlamentul României (1919-1920, 1922-1926, 1926-1927, 1939-1940)[31]. În august 1940 a fost invitat să facă parte din guvernul Gigurtu, în calitate de ministru al Instrucţiei Publice, dar a refuzat postul, pe motiv că nu dorea să facă parte dintr-un guvern de dictatură („am refuzat categoric să primesc oferta ce mi s-a făcut de a primi sarcina conducerii Ministerului de Instrucţie Publică, motivându-mi răspunsul cu voinţa hotărâtă de a nu participa la o guvernare dictatorială"[32]).

În 1919 a fost numit profesor la Facultatea de Litere şi Filozofie a nou-înfiinţatei Universităţi din Cluj, unde a predat cursuri de Istoria Transilvaniei şi Istoria modernă a românilor. În perioada interbelică, istoricul a efectuat mai multe călătorii în Occident, unele dintre ele de documentare, în Franţa (1927), Germania (1934), Cehoslovacia (1934, 1939), Elveţia (1938)[33]. Cercetările sale erau uşurate şi de faptul că Lupaş cunoştea mai multe limbi străine: germana, maghiara, italiana, precum şi limba latină[34].

În anii '40 a deţinut şi funcţia de prorector al Universităţii din Cluj, din care însă a demisionat la 28 martie 1944, în urma unor neînţelegeri cu rectorul Iuliu Haţieganu. Conform unei note a Siguranţei, datată 1 aprilie 1944, Lupaş şi-a prezentat demisia ca „un act demonstrativ împotriva rectorului Iuliu Haţieganu"[35].

În 1920 a fost cofondator, alături de Alexandru Lapedatu, al Institutului de Istorie Naţională din Cluj[36], institut pe care l-a organizat şi condus până în 1945[37]. Sub conducerea sa, Institutul a devenit un „centru istoric de valoare europeană"[38]. În această calitate a iniţiat apariţia unor publicaţii istorice de prestigiu, precum: „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" (1921, împreună cu Alexandru Lapedatu) şi „Biblioteca Institutului de Istorie Naţională" (1928). Înfiinţarea acestor periodice se înscria şi în cadrul necesităţii generale a istoricilor ardeleni de a avea propriile publicaţii ştiinţifice, în care să-şi poată exprima opiniile[39].

---

[31] I. Crăciun, *op. cit.*, p. 7.
[32] Conform unei declaraţii date la Securitate în 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 7).
[33] Ioan Opriş, *Istoricii şi Securitatea*, vol. I, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 339.
[34] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 1.
[35] *Ibidem*, f. 55.
[36] Institutul de Istorie Naţională din Cluj a fost înfiinţat de regele Ferdinand I la 1 februarie 1920, cu ocazia inaugurării Universităţii din Cluj (I. Crăciun, *op. cit.*, p. 6).
[37] Pentru date privind activitatea lui Ioan Lupaş în fruntea Institutului de Istorie Naţională a se vedea şi Stelian Mândruţ, *Istorici clujeni, membri ai Academiei Române. Cercetători şi universitari în epoca interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţiu» din Cluj-Napoca", tom XLVI/2007, p. 49-64.
[38] Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 17.
[39] Referitor la apariţia anuarului, istoricul Constantin C. Giurescu afirma: „era, pur şi simplu, afirmarea unei necesităţi, aceea a generaţiei noastre de cercetători de după primul război mondial şi din cuprinsul statului naţional întregit să-şi aibă organul propriu, în care să se exprime noile puncte de vedere" (Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, Bucureşti, Editura All, 2000, p. 188).

La Universitatea din Cluj s-a remarcat totodată şi ca un bun conducător de doctorate. Au beneficiat de îndrumarea sa majoritatea reprezentanţilor noii generaţii de istorici clujeni: Ioachim Crăciun (1930), Ioan Moga (1933), Aurel Decei (1938), David Prodan (1939), Dimitrie Braharu (1941), Ştefan Pascu (1942), Francisc Pall şi alţii[40], care îi vor rămâne recunoscători toată viaţa. Şi-a adus aşadar o contribuţie semnificativă, probabil cea mai importantă, la formarea acestor istorici ai Universităţii din Cluj[41]. De altfel, cariera ulterioară a doctoranzilor îndrumaţi de el îl aşează pe Lupaş în rândul creatorilor de şcoală istorică[42].

Spre exemplu, în memoriile sale, David Prodan îşi aminteşte sprijinul pe care l-a primit din partea lui Ioan Lupaş, după ce s-a prezentat la acesta cu propunerea de a redacta o teză de doctorat referitoare la răscoala lui Horea în comitatul Cluj, profesorul cerându-i să extindă aria de cercetare: „Discuţii de detalii, de concepţii, de temeiuri bibliografice, care au amânat acceptarea cu doi ani. Omul de ştiinţă Lupaş a înţeles să o accepte până la urmă în forma susţinută de mine. Rezultatul a fost că m-am bucurat pe urmă de preţuirea lui deosebită până la capăt"[43]. Interesat desigur de subiect – Lupaş publicase deja *Revoluţia lui Horia* (1921) şi *Răscoala ţăranilor din Transilvania la 1784* (1934) – istoricul ar fi preferat probabil o altă abordare decât discursul cu un pronunţat caracter social propus de Prodan, dar rezultatul final nu a putut decât să-l mulţumească.

După venirea la Universitatea din Cluj, Ioan Lupaş a continuat să publice intens, cu precădere materiale privind evul mediu transilvănean, periodizarea istoriei Transilvaniei, problematica unirii religioase, istoria Bisericii Ortodoxe din Ardeal, istoria satelor ardelene, istoria culturii românilor din Transilvania, lupta de emancipare naţională a românilor, dar şi materiale de teorie istorică, metodologie istorică şi istoria istoriografiei ardelene, pe care a reuşit s-o integreze în cadrul istoriografiei româneşti[44].

Spicuim mai jos câteva dintre titlurile lucrărilor sale: *Istoria bisericească a românilor ardeleni* (1918), *Scrierile istorice ale lui Petru Maior* (1921-1922), *Activitatea literară-ştiinţifică a lui Dimitrie Cantemir* (1923), *Sensul şi scopul istoriei* (1923), *Hegel şi filosofia istoriei* (1932), *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, vol. I-II (1933), *Istoria Unirii românilor* (1937), *Realităţi istorice în voievodatul Transilvaniei în secolele XII-XIV* (1938), *Chestiuni de metodă privitoare la lucrări de sinteză istorică* (1939), *Documente istorice transilvănene, vol. I, 1599-1699* (1940)[45].

---

[40] Rolf Kutschera (1939), Helmut Klima (1939), Emil Panaitescu, Augustin Bena ş.a. Printre doctoranzi s-a aflat şi fiica sa Marina-Minerva, căsătorită Vlasiu, viitoare cercetătoare la Institutul de Istorie Universală din Bucureşti, care şi-a luat doctoratul în anul 1939. Pentru detalii vezi *** *Omagiu…*, p. III.

[41] Conform lui Ştefan Ştefănescu, Ioan Lupaş „prin opera lui, a fost creator de problematică de şcoală istorică, cu un preţios aport la formarea primelor generaţii de istorici ai Universităţii din Cluj" – Şt. Ştefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 202.

[42] Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 17.

[43] David Prodan, *Memorii*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993, p. 44.

[44] Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 24.

[45] A se vedea lista completă a tuturor lucrărilor şi studiilor publicate de Ioan Lupaş până în anul 1940 la I. Crăciun, *op. cit.*, p. 12.

Conform propriei sale afirmaţii, „în cercetările şi lucrările mele istorice nu m-am mulţumit niciodată cu metoda istoriei de suprafaţă, ci am căutat totdeauna să aplic metoda istoriei de adâncime, pe care nu am pregetat a îndemna şi pe foştii mei studenţi să şi-o însuşească”[46]. Vastitatea operei lui Lupaş şi larga arie tematică abordată, au atras şi aprecierea colegilor săi, care-i recunoşteau, precum Silviu Dragomir, meritele incontestabile în domeniul istoriei[47].

Studiile teologice, activitatea de protopop, dar şi scrierile istorice pe teme şi chiar nuanţe ortodoxiste, i-au adus de timpuriu numirea ca membru în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiu (din 1909), în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului (din 1909), în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului sau în Congresul Naţional Bisericesc din Bucureşti (după 1921). În august 1925 a participat la Congresul Ecumenic de la Stockholm, ca delegat din partea Bisericii Ortodoxe Române[48].

Deşi Lupaş era, după cum vedem, foarte apropiat de Biserica Ortodoxă, scrisul istoric practicat de el nu a fost tributar întrutotul credinţei sale, fiind influenţat doar într-o anumită măsură în acest sens[49]. Accente ortodoxiste mai evidente în discursul istoric al lui Lupaş sunt vizibile cu precădere în unele dintre lucrările sale de la sfârşitul perioadei interbelice[50]. Cu toate acestea, „raţionalismul şi viziunea laică rămân prevalente în opera lui istorică”[51], Lupaş neavând nici pe departe un discurs fanatic în acest sens.

Ca urmare a activităţii sale ştiinţifice, Ioan Lupaş a cunoscut şi recunoaşterea academică la nivel înalt, fiind numit preşedinte al Secţiei de istorie a Academiei (1932-1935). Totodată, a fost ales şi membru în Comitetul Central şi preşedinte al Secţiei istorice a ASTRA[52].

Ultimul an al războiului şi instaurarea regimului comunist au adus însă şi primele schimbări notabile în viaţa istoricului. În toamna anului 1944, unul din ziarele comuniste, „România liberă”, publica un foarte dur atac la adresa lui Lupaş, cu referire la manualele de istorie scrise de acesta: „Nici Horia Sima n-ar scrie altfel dacă ar publica azi o carte în România. Cerem

---

[46] Declaraţie dată la Securitatea din Sibiu la 6 mai 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 9).

[47] În 1926, Silviu Dragomir afirma următoarele: „Nici unul dintre istoricii ardeleni n-a avut până la Ioan Lupaş orizontul larg şi concepţia pur românească, cari formează punctul de plecare al istoriei moderne a românilor ardeleni” (*apud* E. Lazăr, *op. cit.*, p. 77).

[48] M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 254.

[49] „Deşi un credincios în explicarea istorică, a acordat factorului religios doar un loc alături de ceilalţi factori. Confesionalismul a stânjenit însă aprecierile sale, cu toate că a văzut în ortodoxie nu atât o religie, cât o modalitate a unităţii româneşti” (P. Teodor, *op. cit.*, p. 438).

[50] Un excelent studiu privind acest aspect al operei lui Lupaş a fost publicat la începutul anilor ’90 de Greta Miron. Referitor la lucrarea *Contribuţiuni documentare la istoria satelor transilvane* (1943), autoarea afirmă următoarele: „În locul spiritului critic şi obiectivităţii ce au caracterizat primele studii, autorul a adoptat în acesta din urmă o evidentă poziţie partizană, aliniindu-se istoriografiei de nuanţă ortodoxistă” (Greta Miron, *Ioan Lupaş – istoric al unirii religioase*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historia”, nr. 1-2/1991, p. 108).

[51] Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 27.

[52] D.N. Rusu, *op. cit.*, p. 480-481.

imediata confiscare a volumului şi judecarea autorului pentru încercarea de a continua otrăvirea sufletelor elevilor şi de a compromite politica externă a ţării"[53].

De asemenea, după încheierea armistiţiului, Ioan Lupaş s-a aflat în atenţia autorităţilor în cadrul acţiunii generale de „defascizare" a ţării, impusă de Puterile Aliate. Astfel, la 21 decembrie 1944, Lupaş a fost cercetat la Sibiu de către o comisie instituită de Ministerul Învăţământului, fiind învinuit că „a desfăşurat o activitate pro-hitleristă" în timpul celui de-al Doilea Război Mondial[54] (a se vedea documentul integral în *Anexă*).

Citat pentru „a lămuri atitudinea sa politică în ultimii 5 ani", lui Lupaş i se imputa, printre altele, prezenţa în fruntea Asociaţiei Germano-Române (filiala Sibiu) şi a Asociaţiei Slovaco-Române. Istoricul a arătat însă că scopul prezenţei sale în asociaţii fusese eminamente cultural, neavând un aspect politic. Mai exact, el a încercat să-şi folosească prestigiul ştiinţific de care se bucura pentru a ajuta la obţinerea din partea Germaniei a revenirii Ardealului de Nord la România: „Experienţa din trecut a dovedit absenţa totală a unei organizaţii româneşti care să ne susţină interesele în străinătate. Chiar mie mi s-a atras atenţia că ungurii şi bulgarii ne întrec cu mult în această propagandă. Faţă de această situaţie, colegii m-au rugat să iau preşedinţia filialei de la Sibiu a acestei asociaţii. Am primit-o pentru a servi cauza Transilvaniei [...] Orice acuză ce mi s-ar aduce că aş fi servit interese politice o consider nedreaptă, deoarece convingerea mea permanentă a fost că eu servesc ţara"[55].

Principala acuză adusă însă istoricului viza prezenţa sa la un congres antisemit desfăşurat în anul 1941 la Frankfurt pe Main, unde a plecat la insistenţele mareşalului Antonescu. Lupaş nu a participat efectiv la lucrări, întrucât a ajuns după terminarea congresului, dar a recunoscut ca dorea să fie prezent, „cu intenţia de a contrabalansa propaganda maghiară [...] pentru că Rosenberg publicase un articol cu oarecare tendinţă de a favoriza pe unguri în detrimentul nostru"[56].

După audierea istoricului, preşedintele comisiei a arătat că „nu găseşte dovedită o acţiune hitleristă a d-lui prof. Lupaş, d-sa luptând în scris şi prin conferinţe, ca şi prin cuvântările de la Asociaţia Germano-Română, numai pentru grăbirea restituirii Ardealului de Nord". El propunea totuşi, „pentru vina de a fi acceptat să reprezinte România la Congresul de la Frankfurt", admonestarea în scris a acestuia[57].

Unii dintre membrii comisiei, Emil Petrovici[58] şi Tiberiu Moşoiu[59], au fost însă de o cu totul altă părere, ei afirmând că activitatea lui Lupaş „a fost determinată în primul rând de afinităţi

---

[53] Articolul, intitulat *Istoria d-lui Lupaş*, avea în vedere ediţia a XV-a a manualului *Istoria Românilor pentru cursul superior*, apărut la Sibiu în 1944 (Petre Popescu Gogan, *Memento!*, în „Memoria", nr. 28, p. 14).

[54] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 106.

[55] *Ibidem*, f. 106-107.

[56] *Ibidem*, f. 107.

[57] *Ibidem*, f. 109.

[58] De altfel, în foarte scurt timp Emil Petrovici (1899-1968) a fost ales rector al Universităţii, poziţie pe care a deţinut-o până în anul 1951. De asemenea, la 21 mai 1945 a fost ales şi membru corespondent al Academiei. Între anii 1956 şi 1957 a mai deţinut şi funcţia de rector al Institutului „Maxim Gorki" din Bucureşti (D.N. Rusu, *op. cit.*, p. 646). Într-o autobiografie scrisă la 24 februarie 1950, Emil Petrovici

ideologice", ca o consecinţă „a unei notorii activităţi într-un partid antisemit", cu referire la Partidul Naţional Creştin[60].

Punctul lor de vedere a prevalat, astfel încât, trecându-se la vot, comisia a hotărât, cu majoritate de voturi, „licenţierea din serviciu" a lui Ioan Lupaş, dar fără afectarea drepturilor sale de pensie[61]. În consecinţă, la 1 aprilie 1945, imediat după instalarea guvernului Groza, Lupaş a fost practic forţat să se pensioneze de la Universitatea din Cluj[62]. În opinia istoricului Stelian Mândruţ, „din motive obiective şi într-o conjunctură marcată de ofensiva pe faţă a elementelor comuniste în structura organizatorică autonomă, dascălul de generaţii şi diriguitorul de Institut de cercetare a istoriei naţionale a fost obligat să se pensioneze prematur, la vârsta de 64 ani, să activeze tot mai sporadic în profilul propriu"[63].

Foarte probabil din aceleaşi considerente, tot în 1945 Lupaş a fost pensionat de la Institutul de Istorie Naţională, pe care îl crease şi îl conducea. Înainte de a pleca şi-a donat întreaga biblioteca Institutului, pe seama căruia a făcut şi o donaţie de 250.000 lei, fără a primi nici măcar un rând de acceptare a acestor donaţii[64].

Cu toate schimbările apărute în situaţia istoricului, activitatea sa ştiinţifică a continuat aproape neschimbată în primii ani după instaurarea regimului comunist. Făcând abstracţie de istoriografia marxist-leninistă, care începuse să câştige tot mai mult teren, Lupaş a publicat în continuare pe teme de care se ocupase şi în perioada anterioară, discursul său istoric nefiind afectat de ideologic. În această perioadă, el a publicat volumul V din seria de *Studii istorice* (1945-1946) şi mai multe lucrări, precum *Înfăptuiri româneşti în vieaţa economică-socială şi finanaciară din Transilvania veacului al XIX-lea* (1945), *Ioan Bogdan în lumina unor fragmente din corespondenţa sa* (1946), *Problema transilvană în timpul lui Cuza şi Carol I* (1946)[65].

În 1947, Ştefan Pascu îi va dedica lui Lupaş volumul *Răscoalele ţărăneşti din Transilvania*, precizând totodată faptul că a păstrat sistemul structural-morfologic al istoriei

preciza următoarele: „Ca rector al Universităţii, având foarte puţini colegi comunişti, am readus Universitatea la Cluj, fiind în veşnică luptă distrugătoare de nervi cu spiritul şovin şi reacţiunea care domina în sânul personalului Universităţii" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.880, f. 16).

59 Ironia sorţii a făcut ca Tiberiu Moşoiu, care a fost atât de dur cu Ioan Lupaş, să devină apoi coleg de penitenciar la Sighet cu istoricul, întrucât deţinuse în trecut, printre altele, şi funcţiile de subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, la Departamentul Justiţiei şi la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor. Mai mult, Moşoiu chiar s-a numărat printre victimele din acel penitenciar, decedând în anul 1953 (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 476-477).

60 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 108-109.

61 *Ibidem*, f. 109.

62 I. Opriş, *op. cit.*, p. 339. Istoricul Mircea Păcurariu precizează eronat că Lupaş a fost pensionat în anul 1946 (M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 254).

63 Stelian Mândruţ, *Istorici clujeni „epuraţi" în anul 1948*, în „Analele Sighet", nr. 6, *Anul 1948 – instituţionalizarea comunismului*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 569.

64 O. Ghibu, *op. cit.*, p. 156.

65 Gabriel Catalan, *Rezistenţă şi compromis în istoriografia anilor 1944-1948*, în „Anuarul Institutului Român pentru Istorie Recentă", nr. 2/2003, Iaşi, Editura Polirom, p. 89.

Transilvaniei folosit de fostul său profesor[66]. Cu toate acestea, unele dintre concepţiile sale ştiinţifice erau criticate indirect de cerberii culturali instalaţi de regim. În 1947, Mihail Roller trecea la atacuri contra istoricilor care nu reliefau caracterul pur social al răscoalelor din Transilvania, insistând pe cel naţional: „Istoricii burghezi vorbesc despre marea răscoală ţărănească condusă de Horia, Cloşca şi Crişan, dar dau acestei răscoale un caracter exclusiv naţional, eludând astfel caracterul profund social al răscoalei şi realitatea care arată că ţăranii au luptat în primul rând împotriva exploatării sociale"[67].

Deşi retras la Sibiu, anul 1948 va aduce alte schimbări notabile în situaţia lui Ioan Lupaş. Unul dintre nepoţii săi, Nicuşor Lupaş, a fost arestat, iar încercarea istoricului de a interveni în favoarea acestuia la diferiţi membri ai Prezidiului M.A.N. (C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Ştefan Voitec) s-a soldat cu un eşec. Mai mult, a fost practic obligat să-şi dea demisia şi din poziţia de membru în consiliul de administraţie de la Banca „Albina". Conştient de faptul că putea fi arestat oricând, în virtutea activităţii sale politice din trecut în Partidul Naţional Creştin, Ioan Lupaş a încercat să-şi „epureze" biblioteca de unele lucrări care i-ar fi putut crea probleme în cazul unei eventuale percheziţii[68].

Treptat, până în 1950, conştient de faptul că putea să intre în vizorul organelor de represiune, Ioan Lupaş şi-a redus tot mai mult legăturile cu persoanele care avuseseră activitate politică în trecut, fiind foarte atent la discuţiile cu acestea. Istoricul a preferat să se retragă în izolare, dedicându-se aproape exclusiv activităţii ştiinţifice: „de când locuiesc în Sibiu, pot afirma că trăiesc în condiţii materiale dificile, dar caut să înving dificultăţile refugiindu-mă între cărţile, fie din biblioteca mea personală, puţină câtă mi-a mai rămas, majoritatea cărţilor mele fiind dăruite pentru biblioteca Institutului de Istorie din Cluj, fie din biblioteca ASTRA, Bruckenthal sau a Mitropoliei […] La întâlnirile mele cu prieteni mai vechi sau mai recenţi mă silesc de obicei de a fi cât se poate de scurt la vorbă, evitând cu grijă discuţiile de ordin politic-militant"[69].

În iunie 1948, când vechea Academie Română a fost desfiinţată şi înlocuită cu Academia R.P.R., nici Ioan Lupaş nu şi-a mai regăsit locul în cel mai înalt for ştiinţific al ţării. Nu a fost însă singurul istoric care luptase pentru interesele naţionale ale românilor şi pentru realizarea Unirii omis în 1948 din noua Academie, în aceeaşi situaţie aflându-se şi Silviu Dragomir, Ştefan Meteş, Alexandru Lapedatu, Ion Nistor, Ştefan Ciobanu ş.a.[70]. Reparaţia morală avea să vină abia

[66] Gabriel Moisa, *Evoluţii istoriografice transilvănene în primele două decenii ale regimului comunist*, în „Crisia", tom XXX/2000, p. 402.
[67] Mihail Roller, *Cu privire la studiul istoriei României*, publicat în 1947 şi republicat în Idem, *Probleme de istorie*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura P.M.R., 1949, p. 60.
[68] Onisifor Ghibu, la 1 martie 1948: „A fost astă-seară la mine I. Lupaş, care mi-a povestit că a fost zilele trecute la Bucureşti, spre a se interesa de cazul nepotului său, inginer Nicuşor Lupaş. A fost în audienţă şi la 3 membri ai Înaltului Prezidiu: C. Parhon, M. Sadoveanu şi Ştefan Voitec. Mi-a mai comunicat că a fost somat să-şi dea demisia din consiliul de administraţie de la *Albina* […] Şi, în sfârşit, mi-a spus că, revizuindu-şi biblioteca şi arhiva pe care o mai are aici, la Sibiu, a dat de o ladă de manuscrise, notiţe etc., pe care vrea să le arunce în foc! L-am sfătuit să nu facă una ca aceasta" (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 156).
[69] Declaraţie dată la D.R.S.P. Sibiu la 6 mai 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 10).
[70] Cristina Păiuşan, *Epurările din Academia Română*, în „Analele Sighet", nr. 6, *Anul 1948…*, p. 542.

postum, la 3 iulie 1990, după căderea regimului comunist, când a fost repus în drepturi de către Academia Română[71].

În încercarea de a ameliora situaţia fostului său coleg şi consătean, Onisifor Ghibu îl îndemna pe Lupaş să revină în funcţia de protopop ortodox de Sălişte (devenită vacantă în 1946), dar istoricul avea să refuze să se îndepărteze de activitatea ştiinţifică[72]. De asemenea, în 1949, Ghibu i-a propus patriarhului Justinian să-l aducă şi pe istoric la Institutul Biblic, unde el primise un post de consilier tehnic, dar rezultatul a fost nefavorabil: „Îmi răspunde că pe Lupaş cenzura nu-l acceptă deloc, îl respinge mereu. Dar crede că vom putea ajunge încetul cu încetul ca şi cei ce nu înţeleg acum lucrurile să le înţeleagă"[73]. Aşadar, cu toate că între Justinian şi Lupaş existau relaţii apropiate[74], patriarhul Bisericii Ortodoxe nu a reuşit să-l ajute pe istoric. Condiţiile politice de la sfârşitul anilor '40, când regimul comunist pregătea măsuri dure contra foştilor lideri politici, nu permiteau integrarea unui fost ministru în cadrul „democraţiei-populare".

La Sibiu, Ioan Lupaş se întâlnea deseori şi cu un alt fost fruntaş politic, ţărănistul Ionel Pop, participant şi el la realizarea actului Marii Uniri din 1918. Ionel Pop, arestat de mai multe ori începând din 1947, a fost eliberat din detenţie la 3 octombrie 1949, şi s-a retras şi el, precum Lupaş şi Ghibu, la Sibiu. Cei trei se întâlneau săptămânal la un restaurant unde luau masa, întâlniri care desigur nu au scăpat atenţiei Securităţii. Într-un referat întocmit în acea perioadă de lt. maj. Mathe Emeric[75], şeful Secţiei I Informaţii interne din D.R.S.P. Sibiu, privindu-l pe Ionel Pop, se arăta că acesta „de la data eliberării din penitenciar şi până în prezent a locuit la Sibiu,

---

[71] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 480.

[72] La 6 septembrie 1946, după ce a aflat de decesul fostului protopop din Sălişte, Ghibu nota în jurnalul său următoarele: „Eu sunt pentru formula I. Lupaş. I-am spus astăzi, fără nici o rezervă. Şi pentru Sălişte şi pentru el ar fi cea mai frumoasă soluţie. Dacă nu vine în momentele acestea critice un conducător de mare autoritate în fruntea Săliştei dezastrul definitiv al acesteia nu se va putea evita. I-am amintit lui Lupaş ce-a însemnat Săliştea, în trecut, pentru românism şi i-am amintit cuvintele lui Iorga din «Semănătorul» de la 1905: «Dacă într-un cataclism România întreagă ar pieri, ea s-ar renaşte de la sine în chip spontan din acest colţ de ţărani». Aşa, prin această prismă trebuie privită Săliştea. Privită astfel, ea merită să i se jertfească cineva cu totul. Lupaş mi-a răspuns că «nu e potrivit» ce vreau eu, dar n-a insistat asupra acestei atitudini şi m-a ascultat până la sfârşit, fără să zică nici ba, nici da"; (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 128).

[73] *Ibidem*, p. 226.

[74] Spre exemplu, conform lui Onisifor Ghibu, Lupaş l-a vizitat pe Justinian în aprilie 1948, când „l-a găsit pe acesta studiind cărţile mele, în vederea desfiinţării Bisericii Greco-Catolice" (*Ibidem*, p. 162). De asemenea, în 1955, după ce Lupaş a fost eliberat din detenţie, Justinian l-a vizitat la spital pe istoric.

[75] Lt. maj. Mathe Emeric a condus Secţia I din D.R.S.P. Sibiu în perioada 1948-1950. Şi-a început cariera în organele de represiune imediat după instaurarea regimului comunist, fiind numit, chiar din martie 1945, şef al Biroului de Siguranţă al Municipiului Sibiu. Ulterior a ocupat şi funcţiile de şef al Serviciului judeţean de Siguranţă/Securitate Târnava Mică (1948) şi apoi şef al Serviciilor I, V şi III la D.R.S. Botoşani (1951-1952), iar după desfiinţarea regiunii Botoşani a fost numit şef al Serviciului III şi locţiitor al şefului D.R.S. Iaşi (din sept. 1952-1953). Pentru alte detalii privind activitatea acestui ofiţer a se vedea *** *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste. 1945-1989*, ediţia a II-a, Alba Iulia, Editura „Altip", 2005, şi Ion Gavrilă Ogoranu, Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Apuseni*, Baia Mare, Editura Marist, 2007, p. 374-375.

fiind zilnic văzut în anturajul prof. Lupaş, prof. Ghibu Onisifor şi alţi indivizi suspecţi şi duşmani ai regimului”[76].

La începutul anului 1950, când regimul pregătea represiunea împotriva foştilor lideri politici, Securitatea a început să adune tot mai multe date referitoare la activitatea lui Ioan Lupaş. În rapoartele acestei instituţii se arăta faptul că istoricul fusese membru de frunte al partidului averescan şi al partidului condus de Goga-Cuza, că a fost deputat în mai multe legislaturi şi mai ales că deţinuse de două ori funcţia de ministru. Toate acestea arătau că Lupaş fusese „o figură marcantă a fostului regim burghezo-moşieresc”. Ca o circumstanţă agravantă, erau menţionate şi călătoriile dese pe care istoricul le efectuase în străinătate, cu predilecţie în Occident, în ţări precum Germania, Franţa, Suedia sau Elveţia.

Nu au scăpat desigur atenţiei nici legăturile sale sporadice cu unii foşti lideri politici, precum cele cu cei amintiţi mai sus, dar şi cu alte persoane (precum Dori Popovici[77] – arestat şi el în aceeaşi noapte cu Lupaş). Astfel, în primăvara anului 1950, cu puţin timp înainte de arestare, Direcţia Regională a Securităţii Poporului Sibiu a întocmit o fişă personală în care, după ce se arăta că în perioada 1941-1944 istoricul fusese „simpatizant şi susţinător al regimului antonescian”, se precizau următoarele: „Deşi este bătrân, îşi menţine vederile sale politice, întreţine legături cu foştii oameni politici”[78]. Este vorba de Onisifor Ghibu, Dori Povovici, Ionel Pop, dr. P. Bodogae, dr. Ştefan Lupşa, dr. Spiridon Cândea, dr. Nicolae Neaţă, Ioan Deju ş.a. Conform Securităţii din Sibiu, „toţi cei de mai sus au fost fruntaşi ai partidelor istorice, cunoscuţi de organele noastre ca elemente ostile regimului nostru”[79].

De altfel, pregătind arestarea, în luna aprilie 1950 Securitatea l-a pus sub filaj pe Ioan Lupaş, activitatea sa fiind urmărită permanent. De supravegherea acestuia se ocupa slt. Neţ Nicolae, ofiţer din cadrul D.R.S.P. Sibiu. Într-un raport din 25 aprilie 1950, ofiţerul preciza foarte amănunţit toate deplasările istoricului, menţionând şi numele persoanelor cu care acesta s-a întâlnit[80].

Şi Ioan Lupaş, ca fost ministru în guvernele din perioada interbelică, a căzut victimă arestărilor ordonate de conducerea Securităţii în primăvara anului 1950. În baza unui ordin semnat de col. Birtaş Gavrilă, şeful Direcţiei I Informaţii Interne din Direcţia Generală a Securităţii Poporului, au fost închişi 74 de foşti miniştri şi secretari de stat[81]. În noaptea de 5/6 mai 1950,

---

[76] Referitor la aceste întâlniri, într-o declaraţie dată ulterior la Securitate, Ionel Pop preciza următoarele: „susnumiţii au fost de alt colorit politic, diferit de al meu, nu aveam intimităţi, ne mărgineam la discuţii fără interes public, lucruri banale, de toate zilele” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 10, 12).

[77] Dori (Dorimedont) Popovici – n. 1873 – a decedat în anul 1950 la Penitenciarul de la Sighet. Fusese secretar de stat la Interne în guvernul provizoriu al Bucovinei (1919), apoi ministru secretar de stat în 1921 şi 1926-1927 (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 478).

[78] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 4.

[79] *Ibidem*, f. 5.

[80] *Ibidem*, f. 119.

[81] Pentru mai multe amănunte, a se vedea Claudiu Secaşiu, *Noaptea demnitarilor. Contribuţii privind distrugerea elitei politice româneşti*, în „Analele Sighet”, nr. 6, *Anul 1948…*, p. 894-921.

după o percheziţie care a durat patru ore, între orele 0 şi 4 Ioan Lupaş a fost arestat de Direcţia Regională a Securităţii Poporului Sibiu. Acţiunea a fost executată de plt. maj. Mânzat Ioan şi plt. maj. Popa Opriş, fără a exista însă nici o autorizaţie din partea Parchetului Tribunalului Sibiu. Dus la sediul Securităţii din Sibiu, Lupaş a fost imediat obligat să dea mai multe declaraţii autobiografice, prima dintre ele semnând-o la ora 5^{15} dimineaţa[82].

Conform procesului-verbal de percheziţie, Securitatea a confiscat următoarele: „1 Decoraţie «Coroana României», 1 Buletin al Albumului naţional cu fotografii, 6 monede cu busturile foştilor regi, diferită corespondenţă şi notiţe care îi aparţin, mai multe articole din ziarele trecute, tăiate şi păstrate, 1 notes personal. Date cu caracter antidemocratic"[83]. Ulterior, în 1957, după eliberarea din detenţie, Ioan Lupaş a solicitat Serviciului Raional de Securitate Sibiu să-i fie înapoiate mai multe obiecte ridicate „fără motiv" la arestare, printre care uniforma de academician şi o sabie cu mânerul şi vârful tecii aurit; un volum german de istorie (*Zür Geschichte der Rumänen*), precum şi „notiţe istorice culese cu scopul de a întocmi o monografie relativ la istoria căilor ferate din Transilvania"[84]. Solicitarea sa a rămas însă fără răspuns, întrucât într-o adresă a D.R.S. Stalin (Braşov) se arată că „în urma verificărilor efectuate de organele noastre, nu s-au putut găsi lucrurile pe care le solicită din lipsă de documente, iar elementele pe care le precizează în declaraţia sa nu există la fosta regiune Sibiu"[85].

În aceeaşi noapte, la Sibiu au fost arestate şi alte foste personalităţi politice ce făcuseră parte din guvernele interbelice: Aurel Vlad[86], Dori Popovici, Constantin Tomescu[87] şi Ioan Pop[88]. Lupaş şi cei patru au fost trimişi imediat de Securitatea din Sibiu „la Penitenciarul indicat de D.G.S.P.", adică la Penitenciarul din Sighet, unde au fost închişi toţi foştii miniştri interbelici. La 17 mai 1950, şeful D.R.S.P. Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, a înaintat către Direcţia I dosarele celor cinci, dosare care „conţin fişele personale, un referat, declaraţiile celor în cauză, procesul verbal de percheziţie domiciliară"[89].

La fel ca şi în cazul celorlalţi arestaţi, nici în situaţia lui Ioan Lupaş nu a existat vreo decizie judecătorească sau măcar una administrativă care să justifice trimiterea în detenţie. De abia la 1 august 1951 a fost emisă o decizie a M.A.I. prin care se preciza internarea sa într-o

[82] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 10.
[83] *Ibidem*, f. 118.
[84] *Ibidem*, f. 80.
[85] *Ibidem*, f. 71.
[86] Născut la 27 ianuarie 1875 la Orăştie, Aurel Vlad a decedat în Penitenciarul de la Sighet la 30 iunie 1953. Fusese ministru de Finanţe în guvernul Vaida-Voievod (1919-1920) şi ministru al Cultelor (1928-1929), apoi ministru al Industriei şi Comerţului (1929-1930) în guvernul Iuliu Maniu (C.C. Giurescu, *op. cit*, p. 481).
[87] Constantin Tomescu (1890-1983), fost profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău, deţinuse funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Cultelor şi Artelor în guvernul Goga-Cuza, fiind aşadar subordonatul lui Ioan Lupaş (*Ibidem*, p. 502).
[88] Ion (Ienci) Pop a fost unul dintre principalii organizatorii ai Adunării Naţionale de la Alba Iulia, fiind apoi prefect de Alba şi subsecretar de stat la Interne în mai multe guverne din anii 1932-1933 (I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, 224). A decedat în anul 1953 în Penitenciarul de la Sighet (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 478).
[89] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 3.

colonie de muncă pe o durată de 24 de luni. Este vorba de Decizia M.A.I. nr. 334, prin care se reglementa situaţia tuturor celor arestaţi în mai 1950 şi închişi la Sighet[90]. Ulterior, prin Decizia M.A.I. nr. 559/1953, lui Lupaş i s-a majorat pedeapsa cu 60 de luni, urmând ca detenţia să expire la 1 august 1958[91].

Edificator pentru „legalitatea" detenţiei lui Lupaş este şi faptul că mandatul de arestare preventivă pe numele său a fost emis abia la 1 septembrie 1954, de către col. Râpeanu Grigore, şeful Direcţiei a II-a din Procuratura Generală[92]. Motivarea oficială a actului era aceea că istoricul „în timpul regimului burghezo-moşieresc a desfăşurat activitate intensă contra clasei muncitoare", faptă care „se califică crimă"[93]. Ulterior, col. Râpeanu a prelungit continuu acest mandat de arestare, la 28 octombrie 1954, 28 noiembrie 1954 şi 28 aprilie 1955, până în momentul în care deţinutul a fost eliberat[94].

Reţine atenţia şi faptul că în sarcina istoricului erau trecute, ca antecedente penale, şi lunile în care a fost închis la Seghedin. Într-o fişă personală din dosarul de penitenciar al lui Lupaş se menţionează şi faptul că în 1908 acesta a fost „condamnat 3 luni pentru presă oprită"[95]. Aceasta cu toate că Ioan Lupaş arătase explicit, într-o declaraţie dată la Securitate, că în 1907 fusese condamnat „pentru un articol scris în «Ţara noastră» din Sibiu în interesul şi pentru apărarea ţăranilor răsculaţi în primăvara acelui an contra moşierilor exploatatori"[96].

După arestarea istoricului, Securitatea din Sibiu a încercat să adune diverse date care să-l incrimineze pe Lupaş, motiv pentru care a luat declaraţii de la mai multe persoane care avuseseră legături cu el. În acest sens, în primăvara anului 1950, ofiţerii Securităţii l-au anchetat pe Ionel Pop, care declara următoarele: „Pe profesorul Lupaş Ioan l-am cunoscut la Cluj, la Universitate şi la sinoadele bisericeşti. El a făcut politică averescană. Nu am avut intimităţi şi prietenii, la masă ne întâlneam de 3 ori pe săptămână (…) Discuţii politice n-am avut, nu aveam intimităţi, eram contrari politici şi ne feream unul de altul"[97]. Totodată, ofiţerii D.R.S.P. Sibiu au trecut la valorificarea informativ-operativă a întregii corespondenţe a istoricului cu foştii lideri politici, corespondenţă confiscată în timpul percheziţiei domiciliare ce a premers arestării[98].

Într-o declaraţie dată la Securitate imediat după arestare, Ioan Lupaş a amintit şi de activitatea sa în calitate de preşedinte al Secţiei pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste (înfiinţată de Nicolae Titulescu), când printre ceferiştii prezenţi la şedinţe s-a aflat şi Gheorghe

[90] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 9, f. 35-37.
[91] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 2.
[92] Este vorba de Direcţia Procuraturilor Militare pentru Unităţile M.A.I.
[93] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 59.
[94] *Ibidem*, f. 61-63.
[95] *Ibidem*, f. 58.
[96] *Ibidem*, f. 6.
[97] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 13.
[98] Conform unui *Referat* al lt. maj. Mathe Emeric: „Cu ocazia percheziţiei domiciliare, în locuinţa numitului s-a găsit mai multă corespondenţă purtată cu foştii oameni politici, care în prezent este în curs de exploatare" (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 5).

Crăciun[99]: „îmi amintesc de a fi auzit adeseori cuvântul răspicat al tânărului entuziast de atunci, actualmente tov. colonel Gheorghe Crăciun, şeful Securităţii din Sibiu"[100].

În timpul detenţiei, deşi avea peste 70 de ani, a fost grav bătut de gardieni pentru că avusese tăria să declare greva foamei, bătăi care i-au afectat iremediabil sănătatea. Constantin C. Giurescu ne-a lăsat o mărturie dramatică: „Apoi *bătaia*, care s-a practicat adesea, în primii ani. Au fost bătuţi: V. Slăvescu, Sever Dan, I. Lupaş, M. Romaşcanu, A. Bentoiu, Victor Papacostea, C. Zamfirescu şi mulţi alţii (…) Ion Lupaş a fost bătut rău fiindcă a făcut greva foamei. Pe când îl băteau, Lupaş a strigat: «Daţi-mi în cap să se isprăvească odată». La care gardianul bătăuş i-a răspuns: «Ăla vine la urmă». Lupaş a trebuit să renunţe la greva foamei, altfel l-ar fi ucis în bătăi"[101]. De altfel, regimul de detenţie de la Sighet a fost unul foarte dur, fiind practic unul de exterminare, dovadă în acest sens fiind şi zecile de morţi din perioada 1950-1955[102].

La Sighet, Ioan Lupaş a fost coleg de celulă cu diverse foste personalităţi politice, iar uneori a împărţit camera şi cu alţi istorici ardeleni, precum Ştefan Meteş[103].

În timp ce Lupaş era închis, soţia sa a fost deseori tracasată de autorităţile comuniste, fiind evacuată de mai multe ori din locuinţă. La 17 februarie 1951, Onisifor Ghibu nota în jurnalul său: „Aflu că pe Lupăşica au evacuat-o din nou, în oraşul de jos"[104]. Cazul nu a fost însă singular, uneori măsurile luate asupra familiilor celor închişi la Sighet fiind chiar mai aspre. Spre exemplu, în 1951 a fost arestată Flora Dragomir, soţia istoricului Silviu Dragomir, care a fost trimisă într-o colonie de muncă, fiind eliberată abia la 5 iulie 1953[105].

Şi una dintre fiicele lui Ioan Lupaş, Marina Minerva, a avut de suferit în timpul regimului comunist. De formaţie istoric, problemele acesteia au început încă din ianuarie 1945, când a fost contestată, poate nu fără temei, numirea sa, la 1 februarie 1944, în funcţia de şef de lucrări la Institutul de Istorie Naţională din Cluj, condus chiar de tatăl său[106]. Ulterior a făcut parte dintr-un lot masiv de femei arestate la 14-15 aprilie 1952 şi închise în lagărul de la Ghencea. Conform

---

[99] În perioada interbelică, Gheorghe Crăciun a activat de mai multe ori în anumite cercuri cu nuanţă naţionalistă din Ardeal. Spre exemplu, la 15 noiembrie 1936, în calitate de membru în Comitetul naţional al organizaţiei „Noi", el a luat cuvântul la Reuniunea Meseriaşilor, Comercianţilor şi Muncitorilor Români din Ardeal şi Banat, care s-a desfăşurat la Teatrul Naţional din Cluj. Printre ceilalţi participanţi se aflau Sebastian Borhemisa, Ion Agârbiceanu, Aurel Hetea, Gheorghe Sion ş.a., toţi etichetaţi de Siguranţă ca fiind „cuzişti" sau „naţionalişti" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, 118).

[100] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 8.

[101] C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 447, 466.

[102] Vezi o excelentă prezentare a condiţiilor precare de detenţie din penitenciar şi a numelor persoanelor decedate în Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iaşi, Editura Polirom, 2008, p. 459-474.

[103] La 29 septembrie 1954, C.C. Zamfirescu a fost mutat „jos, în colectivul 17", unde a fost închis „împreună cu Gheorghe Vântu, Mihai Popovici, Vasile Sassu, Lupaş, Meteş şi alţii" (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 464).

[104] O. Ghibu, *op. cit.*, p. 229.

[105] A.C.N.S.A.S., fond Penal Bucureşti, dosar nr. 2.127, f. 8.

[106] G. Catalan, *op. cit.*, p. 93-94.

mărturiei unei colege de detenţie: „La Bucureşti, spune doamna Vlasiu-Lupaş, niciodată n-aveam timp să mă uit la cer. Acolo îi cunoşteam toate nuanţele. Când apărea uneori vreun avion, vedeam în el pasărea salvatoare, purtând pe aripi americani. Dar aceştia întârziau”[107]. O altă deţinută îşi aminteşte că în acel lagăr erau închise peste 300 de femei, toate într-o singură baracă din lemn, iar Minerva Vlasiu-Lupaş „tremura de grija tatălui şi a fiicei, rugându-se pentru soarta lor”[108].

Închiderea istoricului în penitenciar i-a nemulţumit atât pe apropiaţii acestuia, cât şi pe unii dintre foştii săi elevi. La 8 aprilie 1955, agentul „Lucreţiu” a furnizat lt. Căpudeanu o notă informativă referitoare la o discuţie purtată la Institutul de Istorie din Cluj, între Ioachim Crăciun, Martin Septimiu şi Pompiliu Teodor: „Martin Septimiu: «Mi-a spus cineva că Groza ar fi intervenit să le dea drumul din închisori lui Silviu Dragomir şi lui Lupaş. Să vină la şcoala lor şi să le dea posibilitatea să lucreze. Eu cred că jidanii le-au făcut-o de au stat atâta timp la închisoare, dar acum tot e bine că vor fi liberi». La aceasta, Crăciun Ioachim a spus: «Abia acum le dau drumul, după ce au stat la închisoare peste 5 ani? Crede Groza că prin aceasta va scăpa de ce-l aşteaptă?» (aici a făcut gestul de spânzurare)”. Ofiţerul a dat ca sarcină informatorului „să stabilească cine e persoana care a spus acestea”[109]. Atitudinea lui Ioachim Crăciun este explicabilă, dacă ţinem cont de faptul că Lupaş îi îndrumase lucrarea de doctorat, continuând apoi să-l sprijine[110].

Printre cei mai afectaţi de arestarea lui Lupaş a fost Onisifor Ghibu, care i-a deplâns de mai multe ori absenţa în jurnalul său, precum nota la 6 mai 1953: „Astăzi sunt trei ani de când a dispărut de pe orizontul vieţii noastre de aici prietenul meu Ioan Lupaş, despre care, de atunci încoace n-am mai auzit absolut nimic. O fi scris în vreo stea să ne mai întâlnim?”[111].

În toată perioada detenţiei, activitatea sa de istoric a fost incriminată de noii istorici de partid, în cadrul curentului mai larg de atacare constantă a reprezentanţilor vechii istoriografii[112].

---

[107] Eugenia Tudor-Anton, *Memorie tragică*, în „România literară”, 2 mai 2001, vezi şi www.memoria.ro/?location=view_article&id=977.

[108] Liana Nedelcu-Stan, *Din închisorile comuniste*, în „Memoria”, nr. 28, p. 91.

[109] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.883, f. 24.

[110] Referitor la Ioachim Crăciun, agentul „Timoftache” arăta lt. Jakal, de la D.R.S. Cluj, că acesta a fost „format şi promovat la început de prof. Lupaş” (*Ibidem*, f. 40).

[111] De asemenea, la 18 aprilie 1954, în Duminica Floriilor, Ghibu i-a dedicat câteva versuri lui Lupaş: „Lui Ionu Mitişorului – undeva, pe glob: Trec ani şi ani, şi tu nu mai revii…/Pe unde, oare-ţi porţi tristul alean?” (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 266, 282).

[112] Vechea şcoală de istorie din România era acuzată de a fi „burghezo-reacţionară”, „ruptă de mase”, „aservită Occidentului”, „antiromânescă”, având o concepţie idealistă şi falsificând istoria. Spre exemplu, în 1950 Constantin Daicoviciu arăta că vechea istoriografie, „din pricina concepţiei cu totul idealiste şi neştiinţifice”, nu ar fi avut „o atitudine justă” faţă de daci. Alături de reprezentanţii Şcolii Ardelene, mai erau criticaţi A.D. Xenopol, Constantin Andrieşescu, D.M. Teodorescu şi mai ales Vasile Pârvan, care, dată fiind „orientarea idealistă şi mistică” a acestuia în istorie, nu ar fi înţeles în întregime problema dacică (Constantin Daicoviciu, *Dacii din Munţii Orăştiei şi începuturile statului sclavagist dac*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice”, nr. 2/1950, p. 112). În aceeaşi perioadă, Daicoviciu sublinia şi faptul că istoricii şi cercetătorii

Spre exemplu, în 1955, într-un articol din revista „Studii", Traian Udrea îl acuza că, alături de alţi istorici „burghezi" (Nicolae Iorga, C.C. Giurescu, Gheorghe Brătianu ş.a.), „a trecut cu arme şi bagaje în slujba fascismului"[113]. Un atac asemănător împotriva lui Lupaş era pregătit să scrie şi Ladislau Bányai, dar David Prodan a reuşit să-l facă pe acesta să renunţe la macularea numelui fostului său profesor[114].

De asemenea, într-un raport al Biroului 7 din Serviciul III al D.R.S. Cluj, datat 18 august 1953[115], prin care se propunea deschiderea dosarului de obiectiv Academia R.P.R. filiala Cluj, se precizau următoarele: „Filiala Academiei R.P.R. din Cluj a luat fiinţă în anul 1949. Înainte de asta la Cluj exista «Institutul de Istorie Naţională din Cluj», care a difuzat concepţiile reacţionare în rândul maselor. Acest institut a fost o creaţie a unei mari bănci din Cluj, cu scopul de a alimenta, în mod ştiinţific, şovinismul şi naţionalismul. În rândurile istoricilor naţionalişti români, pot fi remarcaţi Lupaş, Silviu Dragomir"[116].

În paralel cu îndepărtarea istoricului din toate funcţiile deţinute a avut loc şi includerea unora dintre volumele sale în indexul cărţilor interzise consultării. Pe această listă au fost incluse titluri precum *Factori istorici ai vieţii naţionale româneşti* (1919), *la Transylvanie, coeur de la vie roumanie* (1942), *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, vol. I-IV (1927), *Studii istorice* (1943)[117]. În urma acestui fapt, ca şi a arestării care a urmat, nici una dintre lucrările lui Ioan Lupaş, nu doar cele de mai sus, nu au mai fost citate în notele bibliografice din cuprinsul studiilor apărute în prima jumătate a anilor '50. Referinţele la volumele lui Lupaş au dispărut aproape cu desăvârşire chiar şi din materialele redactate de istoricii şi cercetătorii clujeni[118], deşi o mare parte dintre ei beneficiaseră de ajutorul fostului lor profesor.

Vara anului 1955 a adus însă şi eliberarea lui Ioan Lupaş din detenţie, petrecută în contextul amnistiilor politice din acea perioadă. La 5 iulie 1955, calvarul său de la Sighet s-a

---

clujeni, „la lumina farului materialismului istoric", au început să scoată la iveală „intenţionatele falsuri ale istoriografiei şovine burgheze" (Constantin Daicoviciu, *Din activitatea institutelor şi colectivelor de cercetări ale Filialei Cluj a Academiei R.P.R. Institutul de Istorie şi Filozofie din Cluj al R.P.R.*, în Idem, p. 173).

113 Traian Udrea, *Despre unele probleme privind ştiinţa istorică în R.P.R.*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 1/1955, *apud* Florin Müller, *Politică şi istoriografie în România, 1948-1964*, Cluj, Editura Nereamia Napocae, 2003, p. 177.

114 „Mi-aduc aminte că trebuia să scriu ceva despre Bălcescu împreună cu Bányai. El a profitat de prilej, sau i s-a sugerat?, să profere nişte atacuri violente la adresa istoriografiei româneşti dinainte, mai ales a lui Lupaş. Cum să mă descurc? Ca să nu refuz de la început direct, am recurs mai întâi la o stratagemă. I-am zis: ce facem? Prin asemenea atacuri nu facem decât să popularizăm numele, nu e mai bine să lăsăm să fie uitate? Argumentul s-a prins, a renunţat, altfel trebuia să-mi refuz direct semnătura, ceea ce pe atunci trecea de mare vinovăţie" (D. Prodan, *op. cit.*, p. 59).

115 Documentul a fost întocmit pe baza datelor oferite de unul dintre activiştii de partid din cadrul filialei Cluj a Academiei R.P.R.

116 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 7.

117 F. Müller, *op. cit.*, p. 120.

118 În 1950, G.S. Ardeleanu aminteşte totuşi într-un studiu lucrarea *Mitropolitul Sava Brancovici* a lui Lupaş (G.S. Ardeleanu, *Note istorice româno-ruse*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", fascicula 2/1950, p. 127-142.

sfârşit, el fiind scos din penitenciar şi transferat în arestul Securităţii. În aceeaşi zi, a fost obligat să semneze o declaraţie în care se angaja „de a nu discuta cu nimeni nimic în legătură cu cele ce am fost anchetat, ce am văzut şi ce am auzit în timpul deţinerii mele de către organele de stat, cât şi locurile pe unde am trecut în perioada arestării”[119]. La 27 iulie 1955, când a fost pus în libertate din arestul Securităţii, a semnat o nouă declaraţie, prin care arăta că îşi va stabili domiciliul în Sibiu şi că nu va divulga „ce am văzut, auzit sau am fost întrebat pe timpul cât am stat la dispoziţia Securităţii Statului”[120]. Întrucât în detenţie sănătatea sa fost grav afectată, după eliberare s-a internat imediat în spital.

Trebuie menţionat faptul că Lupaş a dorit încă de la început reluarea activităţii ştiinţifice, cu toate că vederea îi fusese deteriorată de regimul de detenţie. Astfel, nu se poate afirma că istoricul şi-ar fi încetat total activitatea, cum se susţine în anumite lucrări[121]. De altfel, Constantin C. Giurescu menţionează şi un alt fapt interesant referitor la Lupaş, anume că „el a constatat – ca şi mine – că, în închisoare, memoria i s-a ascuţit, din cauza necontenitului exerciţiu”[122], aspect care este amintit uneori şi de alţi foşti deţinuţi politici. În anii imediat următori, Ioan Lupaş va compensa sănătatea slabă cu o determinare deosebită, dorind să revină cât mai rapid în activitate.

La câteva luni după eliberarea de la Sighet, chiar în timp ce era internat în spital la Bucureşti, pentru o operaţie de cataractă, Lupaş a solicitat să i se aducă cele mai recente publicaţii scoase de istoricii clujeni, fiind desigur foarte curios să vadă care era stilul noii istoriografii. În acest sens, el l-a trimis la Cluj pe ginerele său, Mircea Georgescu, profesor la Institutul de Planificare din Bucureşti. Sosit la Institutul de Istorie din Cluj la 1 noiembrie 1955, Georgescu s-a întâlnit cu Ioachim Crăciun, Martin Septimiu, Mihail Dan şi Ştefan Pascu, toţi foşti colaboratori, unii foarte apropiaţi, ai istoricului. Ceea ce nu-i va opri însă pe doi dintre aceştia să informeze imediat Securitatea despre această vizită.

Chiar a doua zi, la 2 noiembrie 1955, agentul „Lucreţiu” a furnizat o notă lt. Căpudeanu Remus[123], ofiţer la Biroul 1 din Serviciul III, în care arăta că „Lupaş Ioan se află internat la Bucureşti, la Institutul Parhon, unde, după spusele lui Georgescu Mircea, a fost vizitat de Daicoviciu Constantin. Numitul Georgescu Mircea a spus că patriarhul Justinian Marina de asemenea a stat de vorbă cu Lupaş Ioan”[124].

---

119 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 65.
120 *Ibidem*, f. 70.
121 Spre exemplu, Ioan Scurtu şi Ion Mamina afirmă că Lupaş că a ieşit din temniţă în 1955 „cu vederea atât de slăbită încât nu mai poate cerceta; de altfel nici nu mai încearcă să scrie”. Lucrarea conţine şi alte erori, cum este şi aceea că istoricul ar fi fost arestat în 1948 şi închis la Aiud (I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198). Această ultima informaţie eronată a fost foarte probabil preluată şi de Petre Popescu Gogan, *Tragedia de la Sighet şi Academia*, în „Memoria”, nr. 36-37, p. 128.
122 C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 466.
123 Lt. Căpudeanu Remus şi-a desfăşurat activitatea în acest compartiment în perioada 1954-1959, fiind numit apoi lucrător operativ prim la Problema III în cadrul Serviciului raional Turda. În anul 1960 avea un salariu de 1.110 lei (A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7.369, dosar nr. 28, f. 126).
124 A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 178.437, f. 58.

Pentru a verifica acest aspect, la 10 aprilie 1956, lt. Marchiş Augustin[125] şi mr. Iacob Martin[126], ultimul fiind şeful Serviciului III Informaţii Interne, au solicitat o notă informativă agentului „Brânduşa", prezent şi el la întâlnirea de mai sus. „Brânduşa" a confirmat prezenţa profesorului Georgescu la Cluj, arătând faptul că acesta „Cu sursa s-a întâlnit tot atunci, având din partea prof. Lupaş însărcinarea de a procura unele publicaţii istorice ale Institutului, pentru a-şi mai trece vremea în spital, unde este internat. Apoi a spus că prof. Lupaş e tot în spital, aşteptând să i se maturizeze cataracta de la ochi, pentru a fi operat. Între timp a venit Mihail Dan, aşa că împreună au adunat câteva lucrări ale Institutului, le-au împachetat în hârtie şi le-au predat lui Georgescu Mircea. Georgescu Mircea le-a luat şi a spus că le duce de-a dreptul la gară, deoarece pleacă în aceeaşi zi. În prezenţa sursei, cu Dan, au vorbit tot despre prof. Lupaş, iar la despărţire, atât sursa, cât şi Dan, au transmis prof. Lupaş urări de însănătoşire"[127].

Treptat a reînceput şi reintegrarea lui Ioan Lupaş în viaţa ştiinţifică, acesta beneficiind, ca şi alţi istorici ardeleni ce au cunoscut traumele detenţiei, precum Silviu Dragomir şi Ştefan Meteş, de sprijinul unor istorici cu trecere pe lângă liderii P.M.R. (precum Constantin Daicoviciu, Andrei Oţetea ş.a.). Încă din 1956 Lupaş a fost inclus, alături de Dragomir şi Meteş, în colectivul însărcinat cu elaborarea tratatului de istorie a României[128], o sarcină trasată Academiei R.P.R. de Gheorghiu-Dej la Congresul al II-a al P.M.R.[129]. Nu deţinem însă date conform cărora Ioan Lupaş, ca şi Ştefan Meteş, ar fi contribuit efectiv cu materiale concrete la această sinteză a istoriei României, fie şi sub forma contopirii acestora în materialul vreunui istoric agreat de partid, cum s-a întâmplat cu contribuţia lui Silviu Dragomir[130].

---

[125] Lt. Marchiş Augustin era ofiţer la Biroul 2 Serviciul III din anul 1953. I-a supravegheat pe mai mulţi istorici clujeni: Ştefan Pascu, Ioachim Crăciun, Dumitru Braharu (vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosarele nr. 195.665 şi 3.883).

[126] Mr. Iacob Martin a deţinut funcţia de şef al Serviciului III între anii 1956 şi 1958. În anul 1957 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel. În ianuarie 1958 a întocmit planul de măsuri care a dus la uciderea fraţilor Teodor şi Avisalon Şuşman (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 41, vol. 2, f. 80).

[127] A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 178.437, f. 68.

[128] Alexandru Matei, *Ştefan Meteş văzut de contemporani*, în *** *Ştefan Meteş la 85 de ani*, Cluj, Arhivele Statului din Cluj-Napoca, 1977, p. 112.

[129] Gheorghiu-Dej în Raportul C.C. al P.M.R.: „O sarcină de mare răspundere stă în faţa istoricilor noştri – aceea de a elabora, cu forţele unui larg colectiv de cercetători ştiinţifici, o istorie a României care să sintetizeze, de pe poziţiile învăţăturii marxist-leniniste, tot ce s-a realizat la noi pe tărâmul ştiinţei istorice şi să însemne un pas înainte în dezvoltarea acestei ştiinţe, îndeosebi în soluţionarea unor probleme de bază ale istoriei noastre – probleme ale procesului de formare a poporului român, ale istoriei contemporane, ale periodizării istoriei". Nu lipsit de importanţă credem că este şi amănuntul că, în cadrul raportului, această indicaţie era cuprinsă la subcapitolul *Munca ideologică* din capitolul *Partidul* (Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări. Decembrie 1955 - iulie 1959*, Editura Politică, Bucureşti, 1959, p. 145).

[130] În noiembrie 1960, agentul „Tudor" l-a vizitat acasă pe Silviu Dragomir, care i-a relatat că a terminat colaborarea sa la *Tratatul de Istoria României*, el ocupându-se de secolul al XVIII-lea. Cu toate acestea, după cum menţiona informatorul, „numele lui nu va apărea în volum alături de capitolele scrise, ci ele vor fi contopite în materialul tov. acad. David Prodan, care le va da şi interpretarea marxistă corespunzătoare"

Susţinerea de care s-a bucurat Lupaş s-a mai manifestat şi prin includerea sa în alte colective de lucru ale Academiei. Conform lui Vasile Vaida, prim-secretar al Comitetului Regional P.M.R. Cluj, în anul 1957, Ioan Lupaş, alături de Silviu Dragomir, Ştefan Meteş, Constantin Daicoviciu şi alţi istorici, au fost însărcinaţi de C.C. al P.M.R. „să documenteze din punct de vedere istoric falsitatea propagandei contrarevoluţionarilor din Ungaria cu privire la Ardeal şi relaţiile româno-maghiare”[131].

Vaida, care beneficia şi de date oferite de Securitatea din Cluj, menţiona faptul că, în cercetările sale făcute cu acest prilej, Ioan Lupaş a descoperit anumite documente „prin care se dovedeşte că unirea bisericii greco-catolice cu Roma în 1698 n-a fost reală, fiind făcută în mod samavolnic de catolici, care au falsificat actele de unificare”. Nefiind hotărât dacă să publice sau nu aceste documente, Lupaş ar fi cerut „un sfat politic filosofului reacţionar Lucian Blaga”, care i-ar fi cerut să le păstreze „pentru când nu vor mai fi comuniştii la conducere”, opinie ascultată de istoric[132]. Toate aceste date au fost înaintate de Vasile Vaida către C.C. al P.M.R., într-o *Informare* din 28 august 1958, la puţin timp după Plenara din iunie acelaşi an. Referitor la documentele de mai sus, Vaida arăta Comitetului Central faptul că „ar fi necesar ca ele să fie preluate şi publicate, pentru a se stabili adevărul din această perioadă a istoriei Ardealului”. Prim-secretarul Comitetului P.M.R. Cluj cerea totodată aplicarea unor măsuri punitive împotriva celor doi intelectuali („luându-se totodată măsurile corespunzătoare faţă de cei care au căutat să ascundă aceste documente”)[133].

Nu în ultimul rând, Lupaş a început să colaboreze şi cu diverşi istorici cu care avusese legături în trecut, cărora le furniza informaţiile de care aceştia aveau nevoie. În anul 1957, în cadrul supravegherii istoricului Vasile Netea, informatorii Securităţii menţionau faptul că acesta lucra la elaborarea unui lexicon al cărturarilor, iar pentru realizarea acestuia a luat legătura cu mai mulţi intelectuali, printre care şi Ioan Lupaş, care avea să-i răspundă la chestionarele trimise[134].

În atenţia Securităţii se aflau şi acei istorici care continuau să menţină contactul cu Ioan Lupaş, precum era Martin Septimiu[135]. Într-un referat al D.R.S. Cluj din septembrie 1956, bazat pe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 512, vol. 2, f. 18). În memoriile sale, David Prodan arată că: „Eu răspundeam de istoria Transilvaniei, scriind-o singur în cea mai mare parte” (D. Prodan, *op. cit.*, p. 126).

131 Lucian Nastasă, *Constantin Daicoviciu – „un element descompus”*, în „Magazin istoric”, nr. 9/2003, p. 50.

132 *Ibidem*.

133 *Ibidem*.

134 Într-o notă informativă furnizată de agentul „Paloş” la 9 martie 1957, primită de lt. Dumitru Vasile, lucrător operativ la Serviciul I din Direcţia a III-a, se arăta că Vasile Netea „lucrează într-un colectiv de cercetători al Academiei R.P.R. la elaborarea unui lexicon al cărturarilor şi oamenilor care s-au distins în trecut în probleme intelectuale. I s-a încredinţat regiunea Ardealului şi a Banatului. Pentru a-şi completa toate datele necesare asupra unei personalităţi, profesorul Netea a stabilit legături personale şi de corespondenţă cu o sumă de intelectuali din oraşele Ardealului, de la care culege informaţii. Stând de vorbă asupra acestei chestiuni, el mi-a arătat scrisori de la profesorul Lupaş (…) în care i se răspunde la chestionarele cerute” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.986, vol. 1, f. 138).

135 Martin Septimiu era cercetător la Institutul de Istorie din Cluj. Fost membru P.N.C. în perioada interbelică, după război s-a înscris în P.S.D. (unde a deţinut funcţia de membru în Comitetul judeţean Cluj)

„semnalările agenţilor «Lucreţiu» şi «Ban Ioan»", se arăta că Martin Septimiu „în prezent mai întreţine legături cu: […] Lupaş Ioan, fost ministru P.N.C., domiciliat în Bucureşti"[136].

Totodată, unii dintre informatorii din rândul cercetătorilor erau folosiţi şi pentru a furniza date referitoare la Ioan Lupaş. Astfel, în referatul cu propunerea de recrutare a viitorului informator „Tudor", întocmit la 3 septembrie 1956 de lt. Matei Teodor, lucrător operativ prim la Biroul 2 Problema 1 din Serviciul III al D.R.S. Cluj[137], se arăta că acesta urma a fi folosit „ca agent în acţiunea informativă Martin Septimiu, precum şi asupra numiţilor: […] Pascu Ştefan, Lupaş Ioan […], cu care candidatul este în bune relaţii"[138].

Reîntors la Sibiu în anul 1956, o anumită perioadă Ioan Lupaş a fost lăsat practic nesupravegheat de către Securitate, care a obţinut doar sporadic informaţii privindu-l pe istoric. Fenomenul s-a manifestat însă identic în cazul majorităţii foştilor deţinuţi de la Sighet, care nu au intrat imediat în atenţia organelor de Securitate, preocupată mai mult de alte domenii. Uneori ofiţerii de Securitate nu deţineau nici măcar date sumare referitoare la aceste persoane (adresa unde s-au stabilit după eliberarea din detenţie, locul de muncă etc.).

Ocazional, cu ajutorul reţelei informative, Securitatea mai afla totuşi diverse date privind activitatea lui Ioan Lupaş. Astfel, la 11 septembrie 1956, sursa „Zamfirescu Zamfir" a furnizat o notă lt. maj. Iacobuţă Ioan, ofiţer la Serviciul Raional Sibiu, arătând că recent Lupaş l-a vizitat pe directorul Muzeului Bruckenthal din Sibiu, Nicolae Lupu. Agentul semnala şi faptul că istoricul îşi reluase preocupările ştiinţifice, fiind în continuare interesat de problematica Bisericii Ortodoxe: „Probabil Lupaş a fost şi la secţia manuscrise, arătând acolo un articol de 3 pagini scrise cu maşina, în care vorbeşte el despre o carte religioasă veche, tipărită în Moldova, şi răspândirea acestei cărţi în Ardeal. Articolul este o curată propagandă religioasă. Lupaş nu a spus cu ce scop a scris acest articol"[139].

Urmărirea sa de către organele de Securitate din Sibiu şi Cluj a prins mai multă consistenţă abia pe la sfârşitul anilor '50. Situaţia a fost însă similară şi în cazul altor istorici ardeleni eliberaţi din detenţie, precum Silviu Dragomir[140] şi Ştefan Meteş[141], a căror supraveghere a cunoscut o anumită intensificare în aceeaşi perioadă.

şi apoi în P.M.R., de unde a fost exclus ulterior. A fost închis într-o colonie de muncă în perioada 1952-1954. Conform unui document al Securităţii, „în 1952 a fost internat la Canal pentru colportarea ştirilor transmise de posturile de radio capitaliste" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 73). După eliberarea din detenţie a fost urmărit activ de Securitatea din Cluj pentru activitatea lui politică din trecut.

136 A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 178.437, f. 4.

137 Propunerea de recrutare a fost aprobată de şeful Serviciului III, lt. maj. Albu Ioan, de locţiitorul şefului D.R.S., cpt. Moraru Ioan, şi apoi de şeful D.R.S. Cluj, col. Nedelcu Mihail. Acţiunea a fost finalizată cu succes la 25 septembrie 1956, când cpt. Moraru Ioan, folosind şantajul, a obţinut angajamentul informatorului (*Ibidem*, f. 10-11).

138 *Ibidem*, f. 3.

139 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 76.

140 Silviu Dragomir a fost urmărit destul de superficial până în anul 1958, când, primindu-se o informaţie că s-ar fi întâlnit la Cluj cu un diplomat englez, i-a fost deschis un dosar de verificare ca suspect de spionaj în favoarea Marii Britanii. Suspiciunile nu s-au confirmat, astfel încât acţiunea fost închisă în anul 1960. Detalii

La 11 iulie 1957, lt. Ghergan Ştefan, lucrător operativ la Secţia „C", după ce a studiat dosarele de detenţie deschise pe numele lui Lupaş, a propus luarea în evidenţă a istoricului, întrucât în trecut desfăşurase „activitate duşmănoasă", propunere aprobată de către superiorii săi[142]. La 16 februarie 1958, Serviciul Raional Sibiu l-a trecut pe Lupaş în evidenţa problemei P.N.C., întrucât fusese membru marcant al acestui partid, deţinând şi funcţia de ministru, cerere aprobată de şeful serviciului[143].

Date referitoare la Ioan Lupaş erau obţinute de Securitate şi din supravegherea foştilor lideri politici interbelici, cu care uneori istoricul se mai întâlnea în timpul vizitelor la Cluj. La 7 mai 1958, agenta „Sanda Petrescu" a furnizat o notă informativă privind o discuţie avută cu Emil Sabău, fost ziarist P.N.Ţ. Sabău, care se întâlnea des cu Silviu Dragomir, Ioan Lupaş, Teofil Bugnariu şi Emil Haţieganu, îi spusese informatoarei că „Lupaş, fostul profesor, operat din nou la ochi, profiriu şi mic, zglobiu altfel, ar fi ca un tinerel dacă nu ar suferi cu ochii. Are pensie de 2.000 lei, stă bine deci". Ofiţerul care dirija informatoarea, lt. maj. Banciu Constantin, a trasat ca sarcină agentei „să întocmească câte o notă referitor la persoanele semnalate ca legături a lui Sabău Emil"[144].

În cursul anilor 1958 şi 1959 a fost arestat pentru scurte perioade şi anchetat la Securitate, ceea ce a lăsat urme asupra psihicului istoricului, nevoit să trăiască într-o stare de continuă frică. La 30 mai 1960, Securitatea a interceptat o scrisoare adresată de Lupaş lui Mircea Georgescu, ginerele său: „Apropiindu-se luna iulie, mă tem să nu se repete cazul reţinerilor şi în acest an, ca şi în 1958 şi, parţial, în 1959 […] O repetare a cazului în actualele circumstanţe ar fi grozav de dureroasă, căci o ducem f.f. greu şi cu sănătatea şi cu disponibilităţile materiale. Sperăm însă că în curând se vor îndrepta lucrurile şi ni se va îndrepta situaţia. În această speranţă vă îmbrăţişăm cu dor pe toţi"[145]. În acea perioadă, teama de arestare era resimţită şi de alţi foşti deţinuţi la Sighet, precum Teofil Sauciuc-Săveanu, care, spre deosebire de Lupaş, se aştepta ca lucrurile să se înrăutăţească[146].

în Liviu Pleşa, *Dosarul de Securitate al istoricului Silviu Dragomir*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica", tom 9/I, 2005, p. 223-227.

141 Supravegherea lui Ştefan Meteş a fost practic inexistentă până în anul 1960, abia în acel an fiind luată, de către D.R.S. Cluj, măsura trecerii sale în evidenţa dosarului de problemă P.N.Ţ. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.885, f. 1).

142 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. fără număr.

143 *Ibidem*, f. 74.

144 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, 86-88.

145 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 75.

146 Conform unei note informative a agentului „Ardeleanu" din iunie 1960: „La biblioteca Academiei R.P.R. domneşte, printre cititorii reacţionari Sauciuc-Săveanu, Slăvescu Victor, Giurescu C.C., o mare fierbere în urma congresului P.M.R. Sauciuc-Săveanu a spus că s-ar putea ca congresul să aducă hotărâri dintre cele mai grave în treburile interne. Crede că Hruşciov n-a venit degeaba la noi. Sigur că rumegă o mare lovitură pe plan extern şi va da mână liberă pe plan intern, de a se trece din nou la o politică de «mare vigilenţă», ceea ce va duce la înăsprirea măsurilor contra reacţionarilor" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr.

Situaţia istoricului a cunoscut însă o anumită ameliorare în a doua parte a anilor '50, când a obţinut majorarea pensiei (de la 500 lei, cât era pensia maximă pe atunci, la 2.000 de lei[147]), prin acordarea unei „pensii speciale" pentru foştii profesori universitari. Aceste pensii se acordau doar la recomandarea universităţilor, astfel încât nu toţi foştii profesori universitari au obţinut-o (spre exemplu, cererea similară a lui Onisifor Ghibu a fost respinsă)[148]. Se pare, aşadar că Lupaş a beneficiat din nou de ajutor din partea unor persoane cu trecere la partid, cel mai probabil al fostului său student Constantin Daicoviciu, care pe atunci deţinea funcţia de rector al Universităţii „Victor Babeş" din Cluj.

Motivul principal pentru care Ioan Lupaş s-a aflat în atenţia Securităţii l-a constituit activitatea sa politică din trecut şi cu precădere aderenţa la Partidul Naţional Creştin, partid considerat de Securitate ca fiind de orientare „fascistă". La începutul anilor '60, Securitatea a trecut la o campanie la scară naţională de reconstituire a schemelor de organizare ale acestui partid şi la identificarea tuturor foştilor membrii marcanţi ai P.N.C., care erau suspicionaţi ca având simpatii legionare sau fasciste. În consecinţă, organele de Securitate din mai multe regiuni au transmis către D.R.S. Cluj date obţinute de la informatori privind activitatea lui Ioan Lupaş în acest partid.

La 5 martie 1960, cpt. Szöcs Andrei, din cadrul Direcţiei Regionale de Securitate a Regiunii Autonome Maghiare, a cerut D.R.S. Cluj identificarea cât mai urgentă a lui Ioan Lupaş, Silviu Dragomir şi Onisifor Ghibu, care în 1938 au fost preşedinţi ai organizaţiilor judeţene P.N.C. din judeţele Sibiu, Hunedoara, respectiv Sălaj. Aceste date erau necesare „pentru a vă trimite materialele compromiţătoare ce le posedăm asupra lor"[149]. La 12 mai 1962, lt. Gane Marin, din cadrul D.R.S. Banat, a transmis D.R.S. Cluj o notă informativă primită de la agentul „Sergiu Valeriu" referitoare la Ioan Lupaş. După ce arăta că l-a cunoscut pe Lupaş la Universitatea din Cluj, în perioada 1934-1938, agentul adăuga următoarele: „Personal nu l-am cunoscut şi n-am vorbit niciodată cu el, eu fiind tânăr student, iar el om bătrân, profesor universitar şi fost ministru. De prin anul 1941-1942 n-am mai auzit nimic de el şi nici n-aş crede să mai fie în viaţă, deoarece încă de atunci era bătrân". Conform ofiţerului, „Nota a fost cerută de la agent deoarece a fost solicitată de Direcţia Regională Cluj pentru identificarea şi luarea în evidenţă a elementelor ce au făcut parte din P.N.C. pe teritoriul regiunii Cluj"[150].

Informaţii similare erau obţinute şi de către ofiţerul de la D.R.S. Cluj care se ocupa în acea perioadă de Problema P.N.C., şi anume de lt. Hăţiş Gheorghe. Acesta aduna informaţii din

3.722, f. 24, vezi şi Ioan Opriş, *Istoricii şi Securitatea*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 46-47).

147 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, f. 86-88.

148 O. Ghibu, *op. cit.*, p. 367, nota nr. 395, redactată de Octavian Goga.

149 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 31.

150 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.577, f. 2.

mai multe surse, cum ar fi procese-verbale de interogatoriu ale unor foşti membri P.N.C.[151] sau consultarea unor lucrări sau broşuri[152].

După cum se poate observa, materialele obţinute prin aceste tipuri de acţiuni erau de cele mai multe ori pur formale, datele obţinute fiind în general de suprafaţă, privind probleme arhicunoscute, precum „a fost ministru", „fost în conducerea P.N.C." etc. În aceste condiţii, suntem departe de a putea afirma că supravegherea lui Ioan Lupaş s-ar fi desfăşurat la cote ridicate.

Pentru completarea datelor necesare, lt. Hăţiş solicita însă şi sprijinul celorlalte compartimente informativ-operative din cadrul D.R.S. Cluj. La 13 noiembrie 1961, el a întocmit următoarea adresă către Serviciul II Contraspionaj, solicitând cooperarea lt. maj. Erdely, de la Biroul 1 din serviciul III. Lt. maj. Erdely îl avea în reţea pe agentul „Falk Felix", ce se afla în relaţii cu Ioan Lupaş, Sofroniu Lupaş, Toader Pop şi Martin Septimiu, care „au făcut parte din partidul Goga-Cuza". Lt. Hăţiş preciza şi tipul de informaţii de care avea nevoie referitor la cele patru persoane: „rugăm a se dirija agentul «Falk Felix», ce-l are în legătură tov. lt. maj. Erdely, pe lângă elementele specificate mai sus, cu scopul de a stabili următoarele: 1) Locul de muncă şi domiciliul prezent. 2) Ce persoane mai cunosc că elementele de mai sus au făcut parte din partidul Goga-Cuza. 3) Dacă în prezent desfăşoară activitate politică şi în ce constă această activitate. 4) Dacă ei întreţin relaţii de prietenie, natura acestor relaţii sau dacă au relaţii cu diferite elemente de altă nuanţă politică. 5) Despre ce elemente mai are cunoştinţă că au făcut parte din partidul Goga-Cuza. 6) Comportarea lor în familie, în afara familiei, la serviciu, dacă sunt mulţumiţi cu munca ce-o prestează. 7) Ce fac ei în timpul liber"[153].

Supravegherea a istoricului de către Securitate, chiar şi atât de redusă precum era, s-a încheiat însă la 14 aprilie 1964, când Secţia „C" din cadrul D.R.S. Braşov a hotărât predarea la arhiva operativă a dosarului privindu-l pe Lupaş, dosar provenit de la Serviciul Raionul Sibiu. Motivul: „În anul 1960 a depăşit vârsta de 80 ani"[154].

Revenind la activitatea ştiinţifică a lui Lupaş din acea perioadă, trebuie să amintim faptul că acesta trecea deseori pe la Institutul de Istorie şi Universitatea din Cluj, manifestându-şi de fiecare dată interesul pentru ultimele apariţii istorice. Pompiliu Teodor precizează că Ioan Lupaş,

---

[151] Spre exemplu, la 8 februarie 1962, lt. Hăţiş a întocmit o *Notă-extras privindu-l pe numitul Ioan Lupaş*, în care arata că în procesul-verbal al interogatoriului luat deţinutului Popa Grigore, fost membru P.N.C., se menţiona că din acest partid „a făcut parte şi numitul Ioan Lupaş, profesor de istorie ce se află în Cluj sau Sibiu" (*Ibidem*, f. 4).

[152] La 17 aprilie 1962, lt. Hăţiş, după ce a consultat broşura *Cataclism naţional-creştin*, scrisă de Sebastian Bornemisa, a redactat o nouă *Notă-extras privind pe Lupaş Ioan*, în care preciza că, în anul 1936, „printre fruntaşii naţional-creştini mai de seamă a fost amintit şi numitul Lupaş Ioan, profesor universitar în acea perioadă" (*Ibidem*, f. 3).

[153] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 29.

[154] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.577, f. 1.

„după Eliberare, deşi în vârstă, a continuat să frecventeze Institutul de Istorie, publicând articole şi nutrind proiecte”[155].

Între anii 1957-1961, Lupaş a publicat mai multe articole ştiinţifice în diverse periodice, precum „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj” şi altele. În această perioadă şi alţi istorici, precum Ioachim Crăciun, fac trimitere în studiile lor la lucrările lui Lupaş[156], ceea ce până atunci nu se întâmpla. Unul dintre primele articole l-a publicat în anul 1957 în revista „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, periodic condus de George Călinescu, care foarte probabil i-a facilitat apariţia. Ioan Lupaş făcea şi menţiunea că acele pagini le-a dictat unui student sibian în vara anului 1957[157], starea sa de sănătate nepermiţându-i încă reluarea lucrului, ceea ce relevă încă o dată determinarea deosebită a istoricului, care a uzat de toate mijloacele pentru a nu abandona dragostea sa de-o viaţă. Continuându-şi cercetările în colecţia de manuscrise a Muzeului Bruckenthal din Sibiu, istoricul a publicat în 1959 un studiu referitor la corespondenţa generalului Puchner[158], în încercarea de a scoate la iveală noi surse documentare privitoare la Revoluţia din 1848 în Transilvania. Preocupat în continuare de istoria zonei sale natale, în 1961 Lupaş a scris studiul referitor la cneazul Dumitru din Sălişte, pe care îl descrie ca fiind un „ţăran luminat”[159].

Articolele sale nu au absolut nimic ideologic, dar nici nu sunt articole de interpretare, doar scurte descrieri ale unor documente inedite, istoricul fiind conştient de faptul că altfel ar fi trebuit să facă rabat de la opiniile sale.

Pentru procurarea unor materiale bibliografice necesare redactării studiilor sale ştiinţifice, Lupaş apela deseori la unii dintre foştii săi colaboratori din Cluj, rugându-i să-l ajute cu anumite volume. Nici aceste activităţi nu scăpau însă ochiului vigilent al anumitor informatori. La 31 iulie

---

[155] Conform lui Teodor, Lupaş „privea cu satisfacţie şi nădejde la realizările istoriografiei moderne, pe care o urmărea cu pasiunea din totdeauna” (P. Teodor, *op. cit.*, p. 436), afirmaţie care trebuie privită totuşi cu circumspecţie, ţinând cont de anul apariţiei lucrării, 1970.

[156] În 1959, Ioachim Crăciun arăta că multe din vechile cronici transilvănene „au fost editate, total sau parţial, de I. Lupaş în studiul *Cronicari şi istorici români din Transilvania* (ed. a 2-a Craiova, 1941)”, amintind apoi deseori lucrările fostului său conducător de doctorat (Ioachim Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului. Consideraţii preliminare*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. I-II/1958-1959, p. 126). Volumele lui Ioan Lupaş au mai fost citate în această perioadă, sfârşitul anilor ’50-prima parte a anilor ’60, şi de alţi istorici şi cercetători clujeni, cum ar fi Ion Sabău, Samu Benkő, Ştefan Pascu ş.a.

[157] Ion Lupaş, *Două manuscrise cu conţinut juridic din activitatea lui Samuil Micu-Clain*, în „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, nr. 3-4/1957, p. 667-674.

[158] Ioan Lupaş, *Un episod istoric şi consecinţele lui militare, înfăţişate în lumina cîtorva fragmente din corespondenţa inedită a generalului Puchner*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. I-II/1958-1959, p. 191-197.

[159] Ioan Lupaş, *Din relaţiile Transilvaniei cu Ţara Romînească: activitatea cnezului Dumitru din Sălişte*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. IV/1961, p. 69-73.

1959, agentul „Lucreţiu" îl informa pe cpt. Puşcaşu Ilie[160], şeful Biroului 1 din Serviciul III, că „a văzut la Belu Sabin o carte poştală adresată lui Martin Septimiu de către Lupaş Ioan […] În această scrisoare, Lupaş Ioan îi cerea lui Martin Septimiu şi la rândul lui acesta i-a cerut lui Belu Sabin să-i procure pentru Lupaş Ioan cartea *Germanii*, de Emil Ludvig. Profesorul Lupaş Ioan cerea să se caute la biblioteci, la anticariat sau la Harold Krasser, profesor de limba germană la Universitatea «Babeş-Bolyai». Stând de vorbă cu Belu Sabin, acesta a spus sursei că respectiva carte este un elogiu al germanilor şi s-ar găsi la Biblioteca Universitară, dar la cărţile epuizate şi că poate o are şi prof. Harold Krasser, cunoscut al lui Lupaş Ioan, dar că el, Belu Sabin, nu îndrăzneşte s-o ceară, deoarece este o carte epuizată"[161]. Prin sintagma „carte epuizată" se avea în vedere faptul că respectiva lucrare era prohibită, consultarea acesteia fiind interzisă de regim[162], fapt care de altfel explică şi reticenţa lui Sabin Belu de a o solicita pentru împrumut. Cpt. Puşcaşu a predat o copie după această notă la Serviciul raional Sibiu, în raza căruia locuia Lupaş, şi la Biroul 6 din Serviciul III, care se ocupa cu supravegherea intelectualilor din Cluj.

Cu toate acestea, nu toţi cercetătorii, şi mai ales istoricii de partid, erau favorabili reintegrării ştiinţifice a lui Ioan Lupaş. La 8 august 1957, lt. Banciu Constantin[163], ofiţer la Biroul 1 din Serviciul II Contraspionaj, a primit o notă informativă furnizată de agentul „Voicu", referitoare la Ştefan Pascu, cu următorul conţinut: „Cu ocazia sesiunii închinate aniversării răscoalei din 1907 [desfăşurată recent la Cluj – n.n.], Ştefan Pascu a făcut în comunicarea sa, cu titlul *Despre importanţa răscoalei*, o adevărată apologie a intelectualilor burghezi, căutând să-i facă pe toţi «devotaţi» răscoalei şi a citat chiar şi o lucrare a lui I. Lupaş, deşi n-avea nimic comun cu titlul comunicării. Cu toate că are legături serioase la Bucureşti, aceştia şi-au dat seama că s-a sărit peste cal, căci nici nu au programat comunicarea pentru tipar"[164]. Idiosincrazia informatorului este vizibilă, dacă ţinem cont de faptul că Lupaş fusese condamnat în 1907 tocmai pentru că scrisese un articol favorabil răscoalei.

De asemenea, la 3 septembrie 1958, agentul „George Axinteanu" a oferit lt. maj. Mărgineanu Emil[165], şef al Biroului 6 din Serviciul III, o notă informativă privindu-l pe Silviu Dragomir, cu referire şi la scrisul istoric practicat în trecut de Ioan Lupaş. Conform informatorului,

---

[160] Cpt. Puşcaşu Ilie a deţinut mai multe funcţii de conducere în cadrul Securităţii din Cluj: şef al Biroului 1 din Serviciul III (1954-1961), şef al Serviciului III (1961-1963), adjunct al şefului Serviciului III (1963-1968), inspector şef al I.J. Sălaj (1973), şef al Serviciului I la I.J. Cluj (1979-1980).

[161] A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 187.897, vol. 1, f. 61.

[162] Istoricul Şerban Papacostea, care a cunoscut şi el traumele vieţii de penitenciar în timpul regimului comunist, arată următoarele: „Epurarea cărţilor «nesănătoase» ideologic a devenit o practică curentă; cărţile înlăturate din circuitul public, pe baza unui nomenclator oficial, tipărit […] erau transferate în «fonduri speciale» al căror acces era strict supravegheat" (Şerban Papacostea, *Istoriografia română în epoca totalitarismelor*, în Iordan Chimet, *Momentul adevărului*, Cluj, Editura Dacia, 1996, p. 249).

[163] În acea perioadă, lt. Banciu urmărea informativ mai mulţi istorici clujeni, de regulă pe cei suspectaţi de spionaj, cum era cazul lui Francisc Pall (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 32-33).

[164] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 195.665, f. 66.

[165] Lt. maj. Mărgineanu Emil a condus Biroul 6, care se ocupa de supravegherea intelectualilor şi a studenţilor din Cluj, între anii 1958 şi 1960, după care a fost numit adjunct al şefului Serviciului III.

Silviu Dragomir „A reprezentat orientarea naţionalistă clericală în cercetarea istorică (e adevărat, în mai mică măsură decât numitul Ioan Lupaş) […] În perioada de tinereţe, numitul Silviu Dragomir s-a preocupat, ca şi numitul Ioan Lupaş, de clarificarea Bisericii Ortodoxe şi a clerului, militând împotriva catolicismului"[166].

Începând cu prima parte a anilor '60 în istoriografie a început să se manifeste o relaxare ştiinţifică, fapt care a permis apariţia unor studii care încep să recunoască şi calităţile istoricilor afirmaţi înainte de instaurarea comunismului. Unii cercetători, precum Dan Simionescu au cerut chiar includerea în tematica istoriografică a unor istorici ca Gheorghe Brătianu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaş, Ion Nistor ş.a.[167].

Cu doar câteva zile înainte ca Lupaş să înceteze din viaţă, regimul comunist, la conducerea căruia se afla acum un nou lider, Nicolae Ceauşescu, a făcut un gest menit să recunoască meritele ştiinţifice şi naţionale ale istoricului. La 30 iunie 1967 Ioan Lupaş a primit titlul de profesor emerit din partea Ministerului Învăţământului[168]. Un gest venit mult prea târziu şi care oricum era departe de a putea să şteargă imensa pierdere adusă ţării prin scoaterea din activitate a istoricului pentru o lungă perioadă.

După o grea suferinţă, care l-a pus în imposibilitatea de a-şi mai continua cercetările ştiinţifice, Ioan Lupaş a decedat la 3 iulie 1967, la Bucureşti, fiind înmormântat la Mănăstirea Cernica. Pe piatra de mormânt este scris următorul epitaf: „Istoria ne învaţă să cunoaştem trecutul, să înţelegem prezentul şi să credem în viitorul României"[169]. În acelaşi an, istoricul Vasile Netea va publica un articol comemorativ în revista „Studii"[170].

Reala recuperare istoriografică a lui Ioan Lupaş s-a produs însă ceva mai târziu, în anii '70, ea datorându-se îndeosebi lui Ştefan Pascu, un fost doctorand al său, cum am amintit, şi lui Pompiliu Teodor. În 1970, Pompiliu Teodor afirma următoarele: „O apreciere obiectivă trebuie să recunoască că opera lui Ioan Lupaş conţine multă lumină, fapt care-i conferă un loc de seamă în istoria istoriografiei româneşti […] Multe din ideile istoricului Lupaş s-au impus în istoriografie, dăinuind până astăzi. Aşa e, spre exemplu, problema voievodatului şi a esenţei sale, a periodizării istoriei Transilvaniei, a stăpânirii lui Mihai Viteazu, care rămân bunuri câştigate pentru istoriografie, alături de problema largă dezbătută de el a unităţii româneşti"[171].

În 1977, Ştefan Pascu, împreună cu Pompiliu Teodor, a editat la Cluj o selecţie a lucrărilor lui Lupaş, sub titlul *Scrieri alese*. După ce subliniau actualitatea operei lui Ioan Lupaş, arătând că îşi dovedea „rezistenţa în confruntarea cu timpul", cei doi istorici elogiau activitatea acestuia: „El a fost un istoric de solidă informaţie, un om de temeinică cultură, cu un orizont filozofic neobişnuit pentru istoricul perioadei interbelice […] Ioan Lupaş a fost însă prin excelenţă istoricul patriot, aplecat cu neţărmurită dragoste asupra istoriei naţionale, unul care a crezut în

---

[166] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, f. 79.
[167] F. Müller, *op. cit.*, p. 270.
[168] V. Netea, *op. cit.*, p. 1067.
[169] V. Crişan, *op. cit.*, p. 29.
[170] V. Netea, *op. cit.*, p. 1067-1069.
[171] P. Teodor, *op. cit.*, p. 435, 438.

valoarea educativă a istoriei poporului […] creator de problematică istorică care a contribuit cel mai mult la stabilirea unor direcţii de cercetare"[172]. Totodată, în 1976 şi 1980 Ştefan Pascu i-a dedicat două studii, exemplul său fiind urmat şi de alţii, precum Mihai Sofronie şi Vasile Crişan.

Unele dintre lucrările amintite anterior conţin şi diverse critici ale activităţii lui Lupaş, unele aduse în spiritul ideologiei comuniste şi vizând mai ales activitatea politică interbelică a istoricului. Spre exemplu, Pompiliu Teodor era de părere că Ioan Lupaş „deputat în mai multe rânduri, ministru în guvernele burgheze, a fost prins adeseori, asemenea lui Nicolae Iorga, în jocul nestatornic al politicianismului dăunător"[173].

După 1990, au fost republicate şi alte lucrări ale lui Ioan Lupaş: *Istoria bisericească a românilor ardeleni* (Cluj, 1995), cu o introducere de Doru Radosav, şi *Din istoria Transilvaniei* (Bucureşti, 1998), cu o introducere de Marina Lupaş-Vlasiu.

Pentru Ioan Lupaş, personalitate de prim rang a vieţii intelectuale şi politice ardelene, instaurarea regimului comunist s-a dovedit a avea consecinţe dintre cele mai grele. Înlăturat din învăţământ şi de la conducerea Institutul de Istorie încă din 1945, situaţia istoricului s-a agravat continuu: a urmat interzicerea unora dintre lucrările sale, epurarea din Academie şi apoi arestarea şi întemniţarea la Sighet.

Trebuie menţionat însă faptul că toate aceste măsuri represive au vizat exclusiv activitatea politică din trecut a lui Ioan Lupaş (ca fost ministru şi fost fruntaş al P.N.C.). Pentru noul regim de la Bucureşti nu au contat absolut deloc eforturile susţinute depuse de Ioan Lupaş pentru emanciparea naţională a românilor şi mai ales pentru realizarea Marii Uniri din 1918, cariera sa universitară prodigioasă sau generaţiile de istorici de prestigiu pe care i-a format.

Deşi înlăturat vreme de aproape un deceniu din viaţa ştiinţifică a ţării, cu o vârstă înaintată şi o sănătate afectată de regimul de detenţie, istoricul s-a dovedit însă a avea o personalitate puternică, toate eforturile sale după eliberarea de la Sighet fiind depuse pentru reluarea contactului cu istoriografia. Beneficiind de sprijinul unor foşti colegi de breaslă, Lupaş a reuşit să se reintegreze în cadrul comunităţii istorice, publicând mai multe studii. În cuprinsul acestora, spre deosebire de marea majoritate a celorlalţi istorici aflaţi atunci în activitate, Ioan Lupaş nu a făcut nici cea mai mică concesie ideologiei marxist-leniniste, abordarea sa fiind una pur ştiinţifică, identică cu discursul istoric pe care l-a practicat şi în perioada anterioară comunismului.

Atât înainte, cât şi după eliberarea din penitenciar, Ioan Lupaş s-a aflat sub supravegherea organelor de represiune, dar nu se poate afirma că acestea i-ar fi acordat vreo atenţie deosebită. Cu ajutorul reţelei informative, Securitatea aduna ocazional date referitoare la istoric, dar marea majoritate a acestora erau de suprafaţă şi de interes general. Din datele pe care le deţinem până în prezent nu rezultă faptul că Lupaş s-ar fi aflat vreodată sub o urmărire calificată (prin D.U.I. sau dosar de verificare), supravegherea sa fiind efectuată doar în cadrul evidenţei generale a problemei P.N.C. Şi în acest caz, ofiţerii Securităţii erau cu precădere

[172] Şt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 27.
[173] P. Teodor, *op. cit.*, p. 436.

interesaţi doar de legăturile de natură politică ale istoricului şi mult mai puţin de activitatea sa ştiinţifică.

Anexă

Proces-verbal

Astăzi, 21 decembrie 1944, orele 4^{30} p.m.

Noi, Preşedintele şi membri Comisiei instituită de Ministerul Educaţiei Naţionale, adresa telegrafică nr. 184.829/1944 şi nr. 486, privitoare la purificarea administraţiei publice, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 233/1944 şi modificată prin Legea nr. 594, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 273/1944, ne-am întrunit în localul Rectoratului spre a lua în cercetare situaţia d-lui profesor Ioan Lupaş, titularul catedrei de Istoria românilor de la Facultatea de Litere a Universităţii Cluj-Sibiu.

Comisia a fost sesizată că dl. prof. Lupaş a desfăşurat o activitate pro-hitleristă, prin Societatea Germano-Română şi Slovaco-Română, prin participarea la un Congres în Frankfurt a/M.

Citat în faţa Comisiei, dl. profesor Lupaş se prezintă personal. După ce i se pune în vedere scopul citării Domniei Sale, de a lămuri atitudinea sa politică în ultimii 5 ani, i se fixează întrebările menţionate mai jos, la care dl. prof. Lupaş dă răspunsurile rezumate în continuare:

1. Ce ştiţi despre constituirea filialei Sibiu a Asociaţiei Germano-Române?

Răspuns: Înainte cu un an am fost convocat şi eu, ca alţi colegi, în sala S. Bărnuţiu de la Facultatea de Drept. Eu însă am sosit cu oarecare întârziere şi, intrat în sală, am constatat prezenţa câtorva germani, cum şi a profesorului Haţieganu, atunci rector în funcţie, care probabil făcuse convocarea pentru această şedinţă. Scopul Asociaţiei, ai cărei membri pentru filiala Sibiu au fost desemnaţi la cea şedinţă, s-a stabilit a fi: „relaţii culturale româno-germane”.

2. Dar cele politice?

Răspuns: Experienţa din trecut a dovedit absenţa totală a unei organizaţii româneşti care să ne susţină interesele în străinătate. Chiar mie mi s-a atras atenţia că ungurii şi bulgarii ne întrec cu mult în această propagandă. Faţă de această situaţie, colegii m-au rugat să iau preşedinţia filialei de la Sibiu a acestei asociaţii. Am primit-o pentru a servi cauza Transilvaniei, fiindcă chiar şi armata simţise nevoia unei astfel de organizaţii, dovadă că dl. general Macici, care trebuia să fie preşedinte de onoare al filialei, însă plecând la Bucureşti şi-a scuzat absenţa, mi-a declarat că aderă sufleteşte la această organizare. Orice acuză ce mi s-ar aduce că aş fi servit interese politice o consider nedreaptă, deoarece convingerea mea permanentă a fost că eu servesc ţara. Dovada acestei convingeri se poate vedea şi în faptul că la prezentarea secretarului general, Băduţă, care venise să conferenţieze în cadrele Asociaţiei despre Carmen Sylva, eu am vorbit despre legăturile reginei poete cu oamenii din popor (citează un exemplu tipic) şi, despre Sibiu, ca cel mai vechi centru de cultură românească. Toate acestea sunt deci dovezi care servesc cauzei româneşti. La terminare am amintit chiar şi nedreptul arbitraj de la Viena (1940), cerând repararea nedreptăţii ce ni s-a făcut prin acel act politic.

3. Figura în sală o hartă a ţării ciuntită? S-a strigat pentru Hitler?

Răspuns: Nu. Dacă ar fi fost o hartă de acest fel eu aş fi înlăturat-o.

4. Credeţi că o propagandă pentru Germania putea fi eficace în cercurile conducătoare naziste?

Răspuns: E greu de răspuns, fiindcă n-am avut legături cu oficialitatea. Anumite întâmplări sporadice m-au făcut însă să am această credinţă. De exemplu istoricul Fritz Hartdung mi-a spus, la sfârşitul unei conferinţe ce am ţinut-o, că el n-a ştiut că românii au avut un stat independent în sec al XV-lea. Mi-a reproşat chiar de ce până acum n-am făcut nici o propagandă în această direcţie. La fel, şi rectorul Universităţii din München şi tot aşa la Tübingen, unde am vorbit de temeliile etnicităţii româneşti. Conferinţa aceasta a avut un atât de mare succes încât am fost rugat să mai fac o conferinţă şi asupra realizărilor acestei etnicităţi, după care mi s-a cerut a treia conferinţă, despre regele Ferdinand, care a fost imprimată într-o gazetă.

5. Credeţi că restituirea Ardealului se putea face prin Germania?

Răspuns: Da.

6. Cum înţelegeţi această restituire, în cadrul conflictului războinic, adică dacă Germania ar câştiga războiul?

Răspuns: La această întrebare nu pot să vă răspund, pentru că misiunea mea de preşedinte al filialei Sibiu a luat sfârşit în 1943.

7. Aţi luat parte la vreun congres antisemit?

Răspuns: În preajma Paştilor anului 1941 am fost chemat la telefon de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri spre a mi se transmite un ordin din partea conducătorului statului să plec cu Cuza şi alţii la Congresul din Frankfurt am Main, cu intenţia de a contrabalansa propaganda maghiară. Am răspuns că nu pot pleca imediat. După amiază, din nou am fost solicitat insistent să plec şi pe urmă mi s-a trimis chiar o maşină, cu care m-am dus la Bucureşti. Acolo, după ce am luat viza de ieşire din ţară, am plecat a doua zi. Călătoria a fost foarte grea, astfel încât am ajuns la Frankfurt am Main după terminarea congresului antisemit, unde am auzit că profesorul Cuza ar fi luat cuvântul, dar că nu prea a avut material documentar suficient. Acolo mi s-a spus că rolul meu ar fi să ţin o conferinţă la Berlin şi într-adevăr am vorbit despre amintiri din viaţa de student a lui Kogălniceanu. Conferinţa a avut un succes deosebit, dar aceasta a avut loc după ce se încheiase lucrările congresului, deşi doream aceasta pentru că Rosenberg publicase un articol cu oarecare tendinţă de a favoriza pe unguri în detrimentul nostru.

8. Este adevărat că Ministerul a dispus retragerea manualelor d-voastră şi pentru care motiv?

Răspuns: Când s-a constituit Comisia de revizuire a manualelor, editurile unde am publicat eu manuale au primit o decizie cu vot unanim de aprobare a acestor manuale. Totuşi, am aflat că ulterior ar fi intervenit ceva nou şi că aş fi fost declarat indezirabil. Am cerut atunci explicaţii Ministerului. Dl. ministru Papacostea[174] mi-a promis că va obţine reparaţie fie de la

[174] Victor Papacostea (1900-1962) a deţinut funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale în perioada noiembrie 1944 - februarie 1945, în cel de-al doilea guvern Sănătescu şi apoi în guvernul Rădescu (Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Bucureşti, Editura Meronia, 2001, p. 144-145). După instaurarea regimului comunist, a fost epurat din

Minister, fie de la Comisia de aplicarea a armistiţiului. La câtva timp mi s-a comunicat că am şi obţinut această aprobare, deoarece convingerea a fost unanimă că manualele mele sunt cele mai pătrunse de spiritul democratic (dovadă că ţărănimea este descrisă în aceste manuale pe larg, în diferite faze ale istoriei noastre).

9. Cum explicaţi d-voastră această revenire?

Răspuns: Am stăruit în primul rând la profesorul Ilie Cristea, pe care îl cunoşteam mai demult şi care mi-a adus laude manualului.

10. În ce împrejurări şi cine v-a oferit preşedinţia Asociaţiei slovaco-române?

Răspuns: Am fost rugat de conducătorii Universităţii din Bratislava, cu ocazia conferinţei ţinute acolo. În afară de aceasta, eu am legături vechi cu slovacii şi în special cu Hlinka, cu care am fost 3 luni în închisoare sub regimul maghiar.

11. Cunoaşteţi cazul vreunui coleg al d-voastră că ar fi refuzat preşedinţia filialei Sibiu a Asociaţiei Germano-Române pe motiv că nu împărtăşeşte aceleaşi tendinţe politice?

Răspuns: Nu.

Terminându-se audierea d-lui profesor Ioan Lupaş, domnia sa declară că susţinerile verbale de azi le va relata şi printr-un memoriu scris, ce urmează să-l depună la Comisie.

Terminându-se audierea d-lui profesor Ioan Lupaş şi a informatorilor chemaţi să lămurească problemele ridicate, Comisia intră în deliberare.

Domnii Petrovici şi Moşoiu, membri ai Comisiei, constatând că:

1. Prin declaraţia sa, dl. prof. Lupaş afirmă că n-a militat în nici un fel de organizaţie fascistă sau hitleristă, deşi a făcut parte, ca membru marcant, din Partidul Naţional Creştin, a cărui emblemă era svastica.

2. În demisia d-sale din calitatea de preşedinte al Asociaţiei Germano-Române, din 24 august 1944, îşi motivează gestul prin raţiuni politice.

Considerăm că misiunea d-lui prof. Lupaş la congresul de la Frankfurt am Main n-a fost decât urmarea firească a unei notorii activităţi într-un partid antisemit, iar declaraţia privind caracterul nepolitic al Asociaţiei Germano-Române este infirmată prin însăşi demisia sa din demnitatea de preşedinte.

De aceea, socotesc că activitatea desfăşurată în ultimii ani de către dl prof. Lupaş a fost determinată în primul rând de afinităţi ideologice.

Preşedintele Comisiei nu găseşte dovedită o acţiune hitleristă a d-lui prof. Lupaş, d-sa luptând în scris şi prin conferinţe, ca şi prin cuvântările de la Asociaţia Germano-Română, numai pentru grăbirea restituirii Ardealului de Nord. Pentru vina de a fi acceptat să reprezinte România la Congresul de la Frankfurt – deşi efectiv n-a luat parte la congres – d-l prof. Lupaş ar merita poate o pedeapsă prevăzută la art. 55 al Legii învăţământului superior: admonestare în scris.

învăţământ (1947) şi apoi închis la Sighet (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 474). Ulterior a fost iarăşi arestat şi anchetat în procesul lui Aurel Bentoiu (1956-1957). Pentru acest ultim aspect vezi detalii în Florica Dobre (coord.), Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Diucă, Liviu Ţăranu, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective şi metode*, vol. I, *1948-1967*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006, p. 501-502.

Concluzii

Din examinarea faptelor imputate rezultă că activitatea d-lui prof. Ioan Lupaş se încadrează în dispoziţiile art. II, litera a) al Decretului-Lege pentru modificarea Legii nr. 486/1944, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 273/1944. În consecinţă, Comisia propune **cu majoritate** aplicarea dispoziţiilor art. II, aliniatul prim: licenţierea din serviciu.

Preşedintele opinează pentru una din pedepsele propuse de comisie.

Menţionăm că d-l Lupaş este membru al Academiei Române.

Comisia înţelege că această licenţiere nu prejudiciază cu nimic asupra drepturilor la pensie ale funcţionarilor.

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 106-109.

Nicolae IONIȚĂ

„MARTORII LUI IEHOVA" ÎN ARHIVELE SECURITĂȚII ROMÂNE – PROBLEMA TOLERĂRII ACTIVITĂȚII CULTULUI

JEHOVAH'S WITNESSES IN ROMANIAN SECURITATE ARCHIVES

Jehovah's Witnesses appeared as a result of the activity of Charles H Taylor, at the end of the XIX-th century and after the setting up, in 1884, in Allegheny – Pittsburgh, Pennsylvania, The United States of America, of the *Zion's Watch Tower Tract Society*, which will later move its headquarters to New York, becoming Watch Tower Bible and Tract Society. This would be the beginning of a new religious cult that, in the XX-th century will spread in almost all the states of the world and will reach more than 6 million advocates at the end of the year 2007.

The present study presents a short history of the cult, the main aspects of the religious doctrine of the ‚witnesses' – especially those that differentiate them from the other religious cults and a history of this movement starting with its appearance in Romania. But the most important aspects are the relations between ‚Jehovah's Witnesses' and the Romanian authorities after the year 1945, the repressive measures taken against the advocates of the cult in Romania, the regulating measures of their legal situation by tolerating their religious activity and the consequences of the political repressive continuation over the witnesses.

Etichete: Martorii lui Iehova, culte, secte, Securitate, represiune, libertate religioasă

Keywords: Jehovah's Witnesses, cults, sects, the Securitate, repression, religious freedom

Sfârşitul celui de-al doilea război mondial şi primii ani de după instaurarea regimului comunist au adus o importantă (şi temporară) liberalizare a regimului cultelor din România. Datorită unei legislaţii devenite brusc mult mai permisive decât în perioada anterioară, au primit dreptul de a funcţiona în mod legal o serie de culte religioase nerecunoscute sau supuse unor severe restricţii în perioada interbelică, precum „cultul creştin Adventist de ziua a 7-a", „Asociaţia Biserica lui Dumnezeu Apostolică (penticostală)" – din Bucureşti şi Arad – „Creştinii Tradiţionalişti", „Asociaţia religioasă a Adventiştilor de ziua a 7-a – mişcarea de reformaţiune" etc.[1] Chiar şi Asociaţia „Martorii lui Iehova" primeşte acum o autorizaţie de funcţionare, prin sentinţa nr. 58 a

[1] Alexandru Alin Spânu, *Sectele religioase în rapoartele Serviciului de Informaţii al Armatei*, în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea şi cultele*, Bucureşti, Ed. Nemira, 2005, p. 118.

Tribunalului Ilfov, Secţia I Civilă Comercială[2], deşi sentinţa respectivă nu însemna, totuşi, recunoaşterea ei drept cult religios de către autorităţile române, ci doar în calitate de asociaţie civilă. Cu toate acestea, liberalismul iniţial de care au dat dovadă autorităţile comuniste – declarat ateiste – în materie religioasă a trezit multe speranţe în rândul adepţilor cultelor minoritare din România acelor vremuri.

Însă aceste speranţe nu au apucat să se împlinească. Adoptarea „Legii pentru regimul general al cultelor religioase", promulgate la 4 august 1948, şi politica în domeniul cultelor bazată pe aplicarea acestei legi de regimul comunist în perioada ulterioară au reprezentat sfârşitul oricărei iluzii cu privire la liberalismul de care ar fi fost dispuse autorităţile să dea dovadă în privinţa religiei. Prevederile referitoare la controlul care putea fi exercitat de către stat asupra vieţii religioase a adepţilor diferitelor culte din România nu au făcut decât să ducă, prin interpretarea lor abuzivă de către autorităţile statului, la restrângerea considerabilă a exercitării libertăţii religioase de către cetăţenii români[3]. În fapt, pentru unele culte din România, apariţia şi aplicarea acestei legi a însemnat, practic, scoaterea lor în afara legii sau dizolvarea forţată şi începutul unei lungi perioade de persecuţii – se poate aminti, în acest sens, exemplul cultului greco-catolic. Pentru altele, însă, punerea în aplicare a noii Legi a Cultelor a adus prima recunoaştere oficială a calităţii lor de cult de către autorităţile române – acesta fiind cazul a patru dintre cultele neoprotestante (baptist, penticostal, adventist de ziua a 7-a şi creştin după Evanghelie), care în perioada interbelică aveau un regim de „asociaţii", ceea ce le expunea, potrivit aprecierilor ulterioare ale autorităţilor comuniste, „unui tratament restrictiv, discriminatoriu şi arbitrar"[4]. Aceasta era doar o concesie minoră a autorităţilor comuniste, care sperau, conform mărturisirilor propriilor reprezentanţi, să reuşească astfel să le scoată de sub influenţa „centralelor lor din Apus" şi eventual să se folosească de exemplul lor pentru scopuri propagandistice. Indiferent de scopurile iniţiale ale oficialilor Departamentului Cultelor, efectul pe termen lung al deciziei lor de a accepta

[2] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 142, vol. 2, f. 6.

[3] În mod normal, majoritatea prevederilor acestei noi legi a cultelor nu puteau fi considerate ca fiind de natură a duce la restrângerea libertăţii religioase a cetăţenilor: „Statul garantează libertatea conştiinţei şi libertatea religioasă pe tot cuprinsul Republicii Populare Române"(art.1); „Nimeni nu poate fi urmărit pentru credinţa sa religioasă sau pentru necredinţa sa"(art.3); „Cultele religioase se vor organiza după norme proprii, conform învăţăturilor, canoanelor şi tradiţiilor lor, putând organiza, potrivit aceloraşi norme, aşezăminte, asociaţiuni, ordine şi congregaţiuni"(art.7) etc., în timp ce alte prevederi puteau sugera, într-adevăr un amestec mai mare din partea statului, deşi în nici un caz un control absolut: „Cultele religioase, pentru a putea să se organizeze şi să funcţioneze, vor trebui să fie recunoscute prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naţionale (…) În cazuri bine motivate, se va putea retrage recunoaşterea în acelaşi mod"(art. 13); „Cultele religioase pot ţine congrese sau adunări generale cu aprobarea Ministerului Cultelor, iar conferinţele şi consfătuirile locale (adunări eparhiale, protopopeşti), cu aprobarea autorităţilor locale respective"(art. 24). Ca de obicei însă, în asemenea situaţii, cel mai mult conta interpretarea celui care aplica legea respectivă, nu textul propriu-zis al acesteia. – vezi Elis Neagoe–Pleşa, Liviu Pleşa, *Cultele neoprotestante din România în perioada 1975 – 1989,* în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *op. cit.,* p. 351, nota 2.

[4] *Ibidem,* p. 351.

recunoaşterea oficială a celor patru culte neoprotestante nu a fost cel dorit. Chiar dacă această calitate de „cult recunoscut oficial" nu putea să le fie de un real ajutor adepţilor acestora în anii `50, când măsurile de represiune adoptate de autorităţile comuniste împotriva „duşmanilor de clasă" erau în plin avânt şi când sensibilitatea lor la eventualele proteste venite din Occident era foarte scăzută, în perioada următoare, mai ales după strângerea relaţiilor cu statele occidentale şi semnarea, în 1975, a Actului final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, de la Helsinki, apartenenţa la un cult recunoscut a însemnat un avantaj considerabil pentru cei care aparţineau unei asemenea confesiuni. Atunci calitatea de adepţi ai unui cult legal recunoscut şi sprijinul pe care l-au primit din partea oficialităţilor occidentale i-au ajutat pe mulţi să se opună cu şanse reale de succes presiunilor autorităţilor române.

Nu aceasta era situaţia cultelor ilegale, care nu primiseră nici recunoaşterea oficială a calităţii lor din partea autorităţilor române şi nici nu erau în poziţia de „cult tolerat"[5]. Aceste culte, în lipsa unui sprijin real din exterior, concretizat prin presiuni exercitate asupra autorităţilor române pentru limitarea abuzurilor la care erau supuşi adepţii lor, rămâneau la discreţia organelor de represiune, care erau libere să le trateze după gradul de pericol pe care îl puteau reprezenta – se pot aminti, drept exemple în acest sens, cazurile pocăiţilor (nazarenii sau nazarineenii), secerătorilor, inochentiştilor, „Martorilor lui Iehova", adventiştilor reformişti etc. Între cele mai sus amintite existau însă şi unele care nici nu puteau spera la un sprijin foarte convingător din partea autorităţilor occidentale, ce le acordaseră statutul de culte legale în ţările respective, dar tolerau cu dificultate activitatea adepţilor acestora, datorită radicalismului concepţiilor lor. Aceste culte au intrat în atenţia organelor de represiune române încă dinainte de 1945, putând fi siguri că vor beneficia de o atenţie specială şi din partea organelor Securităţii române. Acesta a fost şi cazul „Martorilor lui Iehova".

Apariţia „Martorilor lui Iehova" şi dezvoltarea noului cult în perioada sa iniţială se datorează aproape în totalitate personalităţii lui Charles Taze Russel (1852 – 1916). Acesta, fiu al unui comerciant înstărit din Statele Unite, îmbrăţişează o carieră religioasă şi după o perioadă de intense căutări, în care va adopta, pe rând, dogmele cultelor congregaţionist, prezbiterian şi adventist, sfârşeşte prin despărţirea de acestea şi fondarea unui mic grup de „cercetători ai Bibliei", care îşi va publica ideile în revista *Zion`s Watch Tower and Herald of Christ`s Presence (*Turnul de Veghere al Sionului şi Mesagerul Prezenţei lui Christos), apărută în iulie 1879, în localitatea Allegheny – Pittsburg (Pennsylvania, SUA). Din 1880, micul grup reuşeşte să câştige noi adepţi în Statele Unite şi astfel se formează mici congregaţii religioase, cuprinzând câteva zeci de membri, ce vor fi reunite în cadrul unei noi forme de organizare în domeniul religios – o societate pe acţiuni, avându-l ca acţionar principal pe fondatorul noii mişcări, C. Russel – şi care va dobândi personalitate juridică în 1884, fiind înregistrată la Pittsburg, Pennsylvania sub numele

[5] Aşa cum a fost multă vreme situaţia cultului romano–catolic, care nu a fost declarat ilegal, fiindu-i tolerată activitatea, chiar dacă nu s-a ajuns la un acord între cult şi stat pentru a i se întocmi un statut. Aceeaşi situaţie a deţinut-o multă vreme şi cel stilist.

de *Zion`a Watch Tower Tract Society* , numită mai târziu *Watch Tower Bible and Tract Society*[6]. Activitatea frenetică de prozelitism desfăşurată de adepţii noului cult şi talentul organizatoric al conducătorului său vor duce la creşterea rapidă a numărului aderenţilor, a tirajului publicaţiei sale de propagandă religioasă – redenumită, ulterior, *The Watch Tower* (*Turnul de Veghe* – varianta în limba română) – şi a profiturilor Societăţii, care în 1908, îşi va muta sediul central în cartierul Brooklyn din oraşul New York. Tirajul principalei publicaţii a Societăţii va creşte, în decursul timpului, de la o cifră de 6000 de exemplare, în 1879, la circa 22 milioane, publicate în 132 de limbi, în ziua de azi, iar acesteia i se vor adăuga şi alte publicaţii, dintre care cea mai importantă va deveni cea intitulată iniţial *Epoca de Aur,* ulterior *Awake* (*Treziţi-vă*), care a ajuns azi la un tiraj de peste 20 milioane exemplare, publicate în peste 80 de limbi[7] . Numărul adepţilor va creşte mai mult după înfiinţarea, în 1914, la Londra, a societăţii *International Bible Students Association,* care, ulterior creează „filiale” pe toate continentele (o filială a societăţii putând să cuprindă adepţii cultului din una sau mai multe ţări), răspândind ideile lui Charles Russel, creând noi grupuri ale celor ce s-au numit iniţial „Studenţi în Biblie”.

Moartea, în 1916, a fondatorului cultului, a provocat o criză de scurtă durată în activitatea „Studenţilor”, ce va fi depăşită rapid după venirea în fruntea Societăţii din Brooklyn a fostului judecător Joseph Franklin Rutherford. Acestuia i se datorează o serie de clarificări doctrinare ale noului cult, preluarea numelui de „Martorii lui Iehova”, începând cu anul 1931, declanşarea unei virulente campanii de propagandă împotriva vechilor culte creştine (îndeosebi împotriva Bisericii Catolice şi a „religiilor organizate”, numite de Rutherford „escrocherii”[8]), dar şi apariţia primei schisme în rândul noii comunităţi religioase, prin plecarea unui grup de adepţi rămaşi credincioşi ideilor fondatorului Charles T. Russel, care vor păstra vechiul nume de „Studenţi în Biblie” sau „milenişti”, aflându-se sub conducerea unui anume Johnson[9]. După moartea lui J. Rutherford, în 1942, la conducerea societăţii îi va succeda Nathan H. Knorr (1942 – 1977). Acesta a iniţiat un program de instruire metodică prin înfiinţarea, în 1943, a Şcolii Biblice *Galaad a Societăţii Watch Tower*, destinată pregătirii misionarilor, care vor fi conduşi apoi spre răspândirea ideilor „martorilor” în întreaga lume. Rezultatele acestei politici de sporire a prozelitismului au fost spectaculoase – la moartea lui Nathan Knorr, în 1977, numărul „martorilor” sporise de la 115 000, în 1942, la peste 2 milioane, răspândiţi în întreaga lume[10]. N. Knorr este şi cel care a dat o formă definitivă structurii organizatorice a Societăţii şi Corpului de Guvernare aflat

[6] Conform articolului *Măsluitorii Domnului,* de Rolf Nobel apărut în revista germană *Stern,* nr. 11/08.03.1984, „«Martorii lui Iehova» este unica sectă din lume constituită ca societate pe acţiuni. […] Câştigurile de folos comun ale sectei sunt investite în întreaga lume în construcţii de săli imperiale (cum numesc Martorii bisericile), tipografii şi clădiri administrative” – vezi ACNSAS, dosar nr. 142, vol. 2 , f. 310.
[7] www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008.
[8] Walter Martin, *Împărăţia cultelor eretice,* Editura Cartea Creştină, Oradea, 2001, p. 56.
[9] Maior Ion Necula, căpitan Traian Chiş, *Din activitatea duşmănoasă a unor sectanţi milenişti – cazul „Ruginoasa”,* revista *Securitatea* – buletin intern, nr. 2(14)/1971, editată de Consiliul Securităţii Statului, p. 86 – ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.
[10] http: //logos.md/2008/02/20/martorii-lui-iehova/, consultat la data de 19.11.2008.

la conducerea acesteia. Succesorul său va fi F.W. Franz, sub conducerea căruia „Martorii lui Iehova” va ajunge la un număr 6.691.790 membri la sfârşitul anului 2007, fiind pe locul 15 între religiile lumii, în ceea ce priveşte numărul adepţilor[11].

Doctrina religioasă a „Martorilor lui Iehova” se prezintă ca o încercare de reîntoarcere la puritatea monoteismului[12] şi la credinţa creştinilor secolului I. Dorinţa de afirmare a unicităţii fiinţei divine rezultă şi din numele adoptat de noul cult – „Martorii lui Iehova” – Iehova fiind, în concepţia lor, numele lui Dumnezeu, revelat încă din Vechiul Testament[13]. În consecinţă, „martorii” resping doctrina Trinităţii (potrivit lor Satan ar fi iniţiatorul acesteia), spunând că Iehova este singurul Dumnezeu atotputernic, Iisus – „un «dumnezeu puternic», însă nu Dumnezeul atotputernic, care este Iehova”[14] – iar Sfântul Duh – „invizibila forţă activă a Dumnezeului Atotputernic ce-i determină pe slujitorii săi să facă voia Lui”[15]. Alte elemente distinctive ale doctrinei „Martorilor lui Iehova”, aşa cum au fost ele configurate de Charles T. Russel şi de succesorii săi la conducerea Societăţii, vor contribui la situarea noii credinţe pe o poziţie unică între cultele creştine existente la apariţia sa. Astfel, se respinge ideea învierii ca fiinţă umană a lui Iisus Christos, care, în fapt, ar fi înviat „ca duh”[16], iar acesta nu ar reveni pe pământ ca om, ci ca „persoană spirituală glorioasă”; se neagă existenţa Iadului şi a chinurilor veşnice[17]; se afirmă că sufletul omului nu ar fi veşnic, ci muritor[18]; se respinge adorarea crucii, afirmându-se că Iisus ar fi fost răstignit pe un „stâlp”; sfârşitul lumii s-ar produce în urma Războiului Armagheddon-ului, în urma căruia s-ar instaura un Regat al celor drepţi, în ceruri, peste care ar domni Iisus Christos, iar numărul celor drepţi –

---

[11] http://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C5%A3ia_Religioas%C4%83_Martorii_lui_Iehova, consultat la data de 19.11.2008.

[12] „Există o fiinţă unică din veci de veci, Dumnezeu Iehova, Creatorul şi Păstrătorul întregului Univers şi a tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute” – cf. Walter Martin, *op. cit.,* p. 63.

[13] În fapt, numele revelat lui Moise, în Vechiul Testament, se prezenta sub forma unui şir de consoane – în limba ebraică veche nu existau vocale – care a fost citit, ulterior, sub forma Yahve. Iehova a fost numele adoptat de „martori”, pe considerentul că ar fi fost mai uşor de citit. Pe lângă acestea, numele mai sus amintit nu era un nume propriu-zis, ci o afirmaţie: „Eu sunt cel ce sunt!” – vezi Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* vol. I, Chişinău, Ed. Universitas, 1995, pag. 168.

[14] Walter Martin, *op. cit.,* p. 64.

[15] *Ibidem,* p. 65.

[16] „Acest întâi-născut dintre cei morţi a fost înviat din mormânt nu ca şi creatură umană, ci ca duh” – vezi *ibidem,* p. 66

[17] „Iadul, care înseamnă un loc al «chinului în flăcări», unde rămân păcătoşii după moarte până la înviere, nu există. Aceasta este o doctrină a «religiei organizate» şi nu a Bibliei. Iadul este mormântul comun al omenirii , ad litteram *sheol* (în ebraică), un loc al «odihnei în nădejde», unde răposaţii dorm până la învierea lor de către Dumnezeu Iehova”; „Pedeapsa Veşnică [...] nu înseamnă «chinul veşnic» al sufletelor vii. Anihilarea, a doua moarte, este soarta tuturor acelora care-l resping pe Dumnezeu Iehova şi ea este veşnică” – *ibidem,* p. 63.

[18] „[...] Afirmaţia habotnicilor că omul are un suflet nemuritor şi prin aceasta diferă de dobitoace nu este conformă cu Scriptura” – *ibidem,* p. 68.

„Martori ai lui Iehova" – care ar guverna alături de acesta, ar fi precis limitat la 144 000[19]. Pentru susţinerea unora dintre dogmele mai sus amintite, „Martorii" au reclamat faptul că traducerea Bibliei din limbile greacă şi ebraică, folosită până atunci de diversele culte creştine, nu ar fi exactă şi nu ar reda în totalitate voinţa lui Iehova, aşa că s-a recurs la o nouă traducere a Bibliei, apărută începând cu 1961, intitulată „Noua Traducere Mondială a Scripturilor Greceşti", care se pretinde a fi o traducere exactă, literală, a Bibliei originare, lipsită de interpretările şi deformările celorlalte traduceri.

Teologia „Martorilor lui Iehova" a stârnit numeroase controverse în rândul comunităţii creştine, dar ele nu le-au egalat nici pe departe pe cele stârnite de regulile impuse „martorilor" cu privire la modul lor de comportament în viaţa socială şi politică.

Regulile de comportament în cadrul societăţii stabilite pentru „martori" de către conducerea Societăţii din Brooklyn au fost acuzate ca fiind de natură a conduce la izolarea acestora. Astfel, normele mai sus amintite stabileau interdicţia serbării zilelor de naştere ale „martorilor" şi de a participa la sărbătorirea Crăciunului sau a Paştilor, motivându-se că acestea nu ar fi menţionate în Biblie, decât, eventual, în mod negativ. Aceste reguli şi altele, care impuneau interzicerea participării „martorilor" la diverse evenimente sociale cu participare colectivă, limitarea pregătirii şcolare a copiilor în sistemul public de învăţământ etc. nu au stârnit însă atâtea controverse precum interdicţia de a accepta transfuziile de sânge – care este explicată prin interdicţia biblică de a consuma sânge de orice fel[20].

Dacă dogmele religioase şi normele cu privire la comportamentul social al „martorilor" au condus, într-o oarecare măsură, la izolarea acestora în cadrul societăţii, concepţiile de natură politică ale acestora, organizarea lor – bazată pe subordonarea totală faţă de directivele Societăţii din Brooklyn – şi activitatea intensă de prozelitism desfăşurată de toţi membrii comunităţii (numiţi „vestitori" tocmai pentru a arăta principala lor obligaţie: răspândirea cuvântului Evangheliei) i-au adus cu adevărat în atenţia autorităţilor din toate statele unde activau. Dacă în ţările cu un regim democratic s-a ajuns, în cele din urmă, la tolerarea existenţei cultului – deşi această acceptare nu a fost întotdeauna uşoară şi „Martorii lui Iehova" au avut mari probleme şi în ţara de origine,

---

[19] *Ibidem,* p. 68 – 69. În această privinţă au existat anumite probleme, pentru că Charles Russel a ţinut, la începuturile existenţei noului cult, să precizeze şi data când s-ar produce Armagheddon–ul, el fixând-o pentru anul 1914. Când profeţia sa nu s-a îndeplinit, conducătorii Societăţii au proclamat că Iisus s-ar fi întors pe pământ, sub formă imaterială – de Logos, în 1914, l-ar fi izgonit pe Satan din cer şi ar pregăti instaurarea Regatului său pe pământ – *ibidem,* p. 64. Cu toate că profeţia lui C. Russel nu s-a îndeplinit atunci, aceasta nu a fost singura la care s-au hazardat cei din conducerea Societăţii, care au continuat să anunţe date ale sfârşitului lumii, probabil şi datorită faptului că aceste profeţii apocaliptice contribuiau la sporirea atractivităţii „Martorilor lui Iehova".

[20] *Ibidem.* „Martorii" consideră că a accepta o transfuzie de sânge este echivalent cu faptul de a „mânca" sânge, aducând drept argument faptul că, în caz de urgenţă, în spitale se practică hrănirea intravenoasă şi, în consecinţă, acceptarea unei transfuzii înseamnă a te hrăni cu sânge.

Statele Unite, cunoscută totuşi pentru toleranţa manifestată faţă de mişcările religioase[21] - în ţările lipsite de un regim democratic situaţia a fost cu totul diferită.

O sinteză a motivelor care i-au adus în atenţia organelor de represiune pe adepţii „Martorilor lui Iehova", cel puţin în România, este oferită şi de o notă a Securităţii române: „Pornind de la considerentul că statul este principalul lor duşman, iehoviştii desfăşoară o propagandă acerbă, instigând la nerespectarea legilor, refuzul satisfacerii stagiului militar, îndeamnă să nu se citească altă literatură decât cea iehovistă, să nu participe în nici un fel la viaţa politico – socială, să nu se asculte radioul, să nu se vizioneze spectacole, toate acestea fiind, spun ei, în slujba răului.

Conducătorii sectei, alături de această propagandă ostilă, susţin şi ideea prăbuşirii iminente a statelor, pretind că, în viitorul apropiat, conducătorii de state vor fi «nimiciţi», împreună cu popoarele în fruntea cărora se află, pe pământ urmând să supravieţuiască numai membrii sectei"[22].

Dincolo de unele exagerări ale organelor de Securitate române, ostilitatea „Martorilor lui Iehova faţă de orice autoritate, cu excepţia celei a Societăţii şi vehemenţa cu care au condamnat orice sistem politic rezultă în mod clar şi din publicaţiile acestora, confiscate ulterior de autorităţile române: „Spre deosebire de multe alte organizaţii religioase, care pretind a fi organizaţii ale lui Dumnezeu şi care compun o parte a acestei lumi înstrăinate de Dumnezeu, organizaţia «Martorii lui Iehova» nu cooperează cu guvernele politice lumeşti. [...]

Înseamnă că ne separăm de societatea politicienilor, de războaiele lor, de răscoalele lor, de religiile lor false, de desfrâul şi imoralitatea lor"[23].

„Tot sistemul politic al acestei lumi, care asupreşte şi se poartă cu cruzime faţă de popor, este destinat distrugerii. Acest sistem avar şi lacom de putere a produs o istorie cruntă şi ultrasângeroasă. Şi din aceste motive potrivite, Cuvântul lui Dumnezeu compară aranjamentul politic din trecut şi prezent cu o «fiară sălbatică» arătându-ne, totodată că (sic!) de ce guvernele acestea manifestă aşa fel de calităţi bestiale. Şi spunându-ne că toate aceste guverne îşi primesc puterea de la Satan Diavolul şi că operează sub controlul lui" [24].

„A intra în organizaţia lumii înseamnă compromis.

---

[21] www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008. Site-ul oficial al mişcării menţionează faptul că mulţi „martori" au fost arestaţi în SUA, în perioada 1930 – 1950, dar, în urma intentării a numeroase procese autorităţilor de către Societate, care a ridicat problema apărării dreptului la libera exprimare, la libera asociere şi a libertăţii presei, membrii comunităţii arestaţi au fost eliberaţi, iar Statul a fost nevoit să accepte existenţa unei comunităţi religioase care-i contesta, în fond, legitimitatea.

[22] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 7 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»".

[23] *Ibidem,* vol. 3, f. 98 – „Notă cuprinzând extrase din materialele de propagandă, având conţinut duşmănos, editate de Centrala Mondială «Martorii lui Iehova», introduse clandestine în ţară şi difuzate membrilor acestei grupări religioase" – extras din broşura *Organizaţia lui Iehova într-o continuă dezvoltare*, f.e., f.a.

[24] *Ibidem,* f. 98 – 99 – extras din broşura *Adevărul care duce la viaţa eternă*.

A intra în organizaţiile politice de şcolari, tineret, a lua parte la alegeri, armată, religie etc., fie pentru copii, tineri sau bătrâni, înseamnă o dezertare de sub comanda regelui Christos şi trecerea la duşmani"[25].

Consecinţa acestei atitudini a fost reţinerea „martorilor" de a vota la alegerile de orice fel, refuzul de a saluta steagul oricărei naţiuni (de altfel, „Martorii lui Iehova" nu recunosc nici o naţiune), menţinerea lor pe o poziţie neutră din punct de vedere politic şi militar şi nerecunoaşterea obligativităţii respectării legilor oricărui stat, în special pe acelea care veneau în contradicţie cu propriile principii. La toate aceste venea să se adauge refuzul de a îndeplini serviciul militar, spunându-se că una din poruncile lui Iehova este „să nu ucizi", iar Iisus a îndemnat oamenii să-şi iubească semenii, or, prin slujirea în rândurile armatei, s-ar încălca unul din comandamentele cele mai importante ale Bibliei[26].

Cu toate că şi-au impus o neutralitate desăvârşită din punct de vedere politic, „Martorii lui Iehova" au făcut o excepţie de la această regulă, cu consecinţe foarte importante pentru o parte din adepţii lor: au avut o atitudine net anticomunistă şi au dus o propagandă intensă împotriva statelor comuniste. Deşi se considera, aşa cum s-a văzut mai sus, că toate guvernele îşi primeau puterea de la „Satan diavolul", apariţia unui regim politic care-şi declara deschis o poziţie antireligioasă, dar şi propaganda intensă a comunismului, care propunea construirea unui paradis pe Pământ, realizat doar prin puterea oamenilor şi independent de voinţa divină, au dus la îndreptarea întregii propagande a Societăţii din Brooklyn împotriva statelor comuniste apărute după 1917: „Astăzi, leopardul comunismului, jefuitor pătat de sânge, intolerant, totalitar, susţine că şi-a schimbat petele. În ofertele sale de prietenie faţă de Apus, purtătorii săi de cuvânt asigură tare şi adesea despre străduinţele lor de reformare şi pun vina pe un Stalin pentru toate faptele rele săvârşite în trecut.[…] Leopardul comunist se teme de adevărul Bibliei. Adevărul este cu mult mai puternic decât propaganda comunistă mincinoasă…"[27]

„Lupta comuniştilor împotriva religiei nu a adus nici o speranţă de un trai mai bun, poporul continuă să trăiască în sistemul stricat şi asupritor.[…]

Noi nu luptăm împotriva cărnii şi a sângelui, ci împotriva căpeteniilor, împotriva demonilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac"[28].

Această atitudine, cu toate că nu a afectat în mod semnificativ stabilitatea regimurilor comuniste, a avut consecinţe importante asupra „martorilor" care trăiau dincolo de „Cortina de Fier", după 1945. Datorită faptului că se cerea tuturor adepţilor să urmeze fără şovăire toate

[25] *Ibidem*, vol. 5, f. 232 – extras din revista *Informator.*

[26] www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008.

[27] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 97 – „Notă cuprinzând extrase din materialele de propagandă, având conţinut duşmănos, editate de Centrala Mondială «Martorii lui Iehova», introduse clandestine în ţară şi difuzate membrilor acestei grupări religioase" – extras din broşura *Mesajul lui Iehova împotriva lui Gog din Magog.*

[28] *Ibidem,* f. 121 – „Notă privind unele aspecte ale activităţii iehoviste", a Consiliului Securităţii Statului, din 8 mai 1970, semnată de preşedintele CSS, Ion Stănescu – extras din revista *Veste bună despre o lume fără religie falsă.*

directivele Societăţii şi să răspândească materialele sale de propagandă, mulţi „martori” au intrat fără ezitare în conflict deschis cu autorităţile din statele comuniste est-europene, între care şi cu cele din România, unii dintre ei, după arestarea lor (previzibilă, de altfel), declarând chiar în faţa organelor de anchetă: „Menţionez că am propagat (sic!) şi nimicirea orânduirii socialiste […], lucru pe care l-am făcut şi îl fac conştient, cunoscând că pentru astfel de propagandă pot fi tras la răspundere […]. Doresc să mai menţionez că, până când am posibilităţi fizice, nu voi renunţa şi voi continua să mă folosesc de toate împrejurările şi ocaziile – anturaje, pe stradă, la târguri săptămânale – pentru a propaga preceptele organizaţiei în rândurile oamenilor”[29].

Într-o vreme în care simple declaraţii de nemulţumire faţă de unele măsuri luate de regimul comunist puteau conduce la arestarea celui care le făcea în public, asemenea „manifestări ostile” au stârnit, fără îndoială, interesul autorităţilor comuniste ale vremii. Dacă dorea captarea atenţiei organelor de represiune comuniste, Societatea din Brooklyn putea fi sigură că şi-a atins scopul[30].

Informaţiile referitoare la **apariţia şi răspândirea în România** a „Martorilor lui Iehova” sunt, în bună măsură, contradictorii. Cea mai veridică variantă este cea conform căreia învăţătura „martorilor” ar fi fost adusă pe teritoriul de azi al României, în Transilvania, de doi foşti emigranţi în Statele Unite, Szabo Karol şi Iosif Kiss, care s-au repatriat în anii 1911 – 1912 şi s-au stabilit în oraşul Târgu Mureş[31]. Primii convertiţi au provenit mai ales din rândul maghiarilor din oraşele Cluj şi Târgu Mureş. Ulterior, în jurul anului 1916, cultul se răspândeşte şi în Valea Jiului, iar cei doi conducători ai săi, menţionaţi mai sus, au fost arestaţi şi condamnaţi pentru că îndemnau soldaţii

---

29 *Ibidem,* f. 123 – declaraţie a lui Szasz Iuliu, din Reghin, făcută la data de 14 decembrie 1969.

30 Cel mai probabil, prin această propagandă anticomunistă pe care o răspândea în rândurile credincioşilor din statele căzute sub influenţă sovietică, Societatea dorea să-şi sporească prestigiul şi autoritatea în rândul „martorilor” din aceste state şi din cele occidentale – afirmându-şi o dată în plus radicalismul şi contracarând posibilele influenţe ale propagandei comuniste, încă foarte influente, în anii `50 cel puţin. În ceea ce priveşte sfidarea adresată autorităţilor comuniste de către „martorii” din România, ea îşi găsea explicaţia atât în dorinţa acestora de a-şi mări autoritatea în acest mod în cadrul comunităţii lor, cât şi în încurajarea de către preceptele cultului a martiriului pentru credinţă, fapt care transpare şi din declaraţia unui „martor” închis în Penitenciarul Poarta Albă: „Pentru noi este mai bine să facem puşcăria pe neobservate, să nu ne expunem, deoarece o facem din convingerea noastră sfântă. Acest rău va fi un bine în viaţa noastră, atunci când Atotputernicul, la ceasul hotărât, va plăti fiecăruia în bine şi belşug contravaloarea suferinţelor. Pentru alţii, aceste idei par de neînţeles, dar noi trebuie să le avem în sânge şi să le cultivăm mereu.” – vezi *ibidem,* vol. 4, f. 154 – raport al Direcţiei a IV-a a CSS, din 13.10.1972, semnat de şeful Direcţiei, general maior Gherguţ Dumitru. Chiar dacă pare că atât Societatea din Brooklyn, cât şi „martorii” din ţările comuniste îşi atingeau astfel propriile obiective, nu se poate trece cu vederea faptul că, în final, singurii care plăteau cu adevărat erau cei din urmă.

31 Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *Periculozitatea social – politică a activităţii desfăşurată* (sic!) *de secta religioasă „Martorii lui Iehova”,* studiu – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 152.

să nu lupte pe front şi instigau la nesupunere la legile statului. După arestarea acestora, conducerea mişcării religioase a fost preluată de Nagy Valentin[32].

La sfârşitul primului război mondial, noul conducător al Societăţii din Brooklyn, Rutherford, îl trimite în România pe imigrantul Iacob Sima, căruia îi pune la dispoziţie o importantă sumă de bani pentru desfăşurarea unei intense propagande în ţară. Acesta din urmă reuşeşte, în 1924, să fondeze, la Cluj societatea „Viaţa", al cărei obiect de activitate consta în tipărirea de materiale de propagandă religioasă. Preşedinte al noii societăţi era Iacob Sima, ajutat de Faluvegy Dionisie şi O. Filipoiu[33]. Dispunând de o tipografie modernă, societatea „Viaţa" tipăreşte numeroase broşuri cu caracter religios, care sunt răspândite mai ales în judeţele din Transilvania de noii convertiţi din rândul populaţiei maghiare şi române.

În anul 1926, la Cluj, are loc înfiinţarea primei congregaţii importante a celor care vor adopta mai târziu numele „Martorii lui Iehova"[34]. După formarea noii congregaţii, neînţelegerile n-au întârziat să apară în rândul acesteia, motiv pentru care Societatea a trimis în România doi emisari de origine germană – Dolliger şi Balzereit – cu misiunea de a cerceta cauzele şi a aplana conflictul. Aceşti emisari au fost, însă, arestaţi de Siguranţa română, în urma intervenţiei făcute în acest sens de Iacob Sima, care, potrivit unor consideraţii ulterioare ale organelor Securităţii, nu ar fi fost „interesat să se cunoască situaţia neînţelegerilor şi mai ales felul cum au fost cheltuiţi banii primiţi de la Rutherford, din care îşi însuşise o parte substanţială"[35].

Disensiunile dintre membrii comunităţii aveau, însă, la origine, dispute doctrinare, dat fiind faptul că o parte dintre ei nu acceptau inovaţiile teologice introduse de Rutherford, ceea ce a condus, în final, la scindarea noii congregaţii în două facţiuni şi la destrămarea conducerii societăţii „Viaţa". Cea mai importantă dintre facţiuni, care accepta ideile lui Rutherford, a ajuns sub conducerea lui Magyarossy Martin şi în urma instrucţiunilor primite după Congresul „martorilor" de la Berlin, a adoptat numele de „Martorii lui Iehova" în anul 1931. Preşedinte al asociaţiei religioase a fost numit Albu Pamfil, din Bucureşti, secondat de Magyarossy Martin[36].

Radicalismul concepţiilor noii mişcări nu i-a permis acesteia să obţină recunoaşterea sa în calitatea de cult religios, avându-se în vedere faptul că Legea română a Cultelor din 1928

[32] Maior Ion Necula, căpitan Traian Chiş, *op. cit.,* p . 85 – vezi ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.
[33] Lt. col. C. Ristache ş.a., *op. cit.* – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 153.
[34] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 108 – „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, fără dată, semnată de Ion Stănescu, preşedintele CSS. Trebuie menţionat că această congregaţie nou formată a reunit şi pe aceia dintre convertiţi care erau adepţii ideilor lui Rutherford, noul conducător al Societăţii din Brooklyn, după moartea lui C. Russel, dar şi pe adepţii rămaşi fideli întru totul lui Russel. După despărţirea celor două grupări, cei din urmă, care au rămas cunoscuţi sub numele de „Studenţi în Biblie" sau „milenişti" şi pentru care principala lucrare dogmatică rămânea cartea lui C.T. Russel, *Studii în Scriptură,* publicată în 7 volume, au fost denumiţi de restul „martorilor" şi de autorităţi şi „rămaşi pe baza veche", fiind, totuşi, mult mai puţini, în România, decât „Martorii lui Iehova" – vezi maior Ion Necula, căpitan Traian Chiş, *op. cit.,* p. 86 - ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.
[35] Lt. col. C. Ristache ş.a., *op. cit,* p. 153 – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1.
[36] *Ibidem,* p. 153 – 154.

prevedea interzicerea oricărei grupări sau propagande care ar aduce atingere legilor de organizare ale statului sau instituţiilor sale[37]. Cu toate acestea, „Martorii lui Iehova" reuşesc să-şi reglementeze situaţia, obţinând înscrierea în calitate de societate comercială sub numele de Societatea Anonimă „Societatea de Biblie şi Tractate Martorii lui Dumnezeu – Iehova". Noua persoană juridică a primit autorizaţie legală de funcţionare prin sentinţa Tribunalului Ilfov, Secţia I Comercială nr. 1145 din 22 mai 1933[38]. Scopul declarat al societăţii consta în „editarea, traducerea, tipărirea, punerea în vânzare prin comerţ de librărie [...] sau prin orice mijloace obişnuite în comerţul de editură şi librărie a scrierilor cu conţinut biblic şi moral creştinesc"[39]. Această situaţie nu va dura însă foarte mult, „Martorii lui Iehova" intrând relativ repede în atenţia autorităţilor române datorită propagandei sale îndreptate împotriva statului şi a efectuării serviciului militar. Astfel, în 1937, Ministerul de Interne dispunea închiderea caselor de rugăciuni şi stoparea activităţilor de prozelitism religios, „fie că această propagandă se face verbal, fie că se face în scris, prin răspândirea de broşuri, reviste etc. de către colportori, membri" ai „Martorilor lui Iehova" şi ai altor culte neoprotestante interzise prin ordin al Ministerului[40]. La doi ani după această măsură a Ministerului de Interne, în 1939, Ministerul Justiţiei, prin Decizia nr. 31 999, interzice în mod expres activitatea „martorilor" pe teritoriul României şi desfiinţează societatea comercială care primise autorizaţia de funcţionare în 1933[41].

Interzicerea activităţii „martorilor" în 1939 nu a însemnat stoparea activităţii de propagandă religioasă a acestora, dar riscurile, asumate de cei care o desfăşurau şi de cei care ascultau unele din preceptele cultului, au crescut considerabil. Izbucnirea celui de-al doilea război mondial şi participarea României la acesta îi va aduce pe adepţii „Martorilor lui Iehova" în conflict deschis cu autorităţile, datorită faptului că, „pornind de la poruncile biblice: «să nu ucizi», au refuzat în masă să satisfacă serviciul militar, să lupte pe front"[42]. Urmarea acestei atitudini a fost arestarea în masă a conducătorilor români ai organizaţiei şi a celor care refuzau efectuarea serviciului militar, fapt atestat ulterior, în cazul multora dintre membrii vechi ai cultului şi de documentele Securităţii comuniste[43]. Cu toate acestea, datorită faptului că perioada de persecuţii

---

[37] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 2 , f. 47 – „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun", documentar nesemnat şi fără dată.

[38] *Ibidem*, f. 4 – Certificat de grefă al Tribunalului Ilfov, Secţia I Comercială, semnat de preşedintele Secţiei, din 17 august 1934.

[39] *Ibidem,* f. 5 – Statute, art. 4.

[40] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.,* p. 117 – 118.

[41] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 2, f. 47 - „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun", documentar nesemnat şi nedatat.

[42] *Ibidem*, vol. 3, f. 108 – „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată.

[43] *Ibidem*, vol. 4, f. 89 – „Fişă personală privind pe Morărăscu Toader, iehovist din Bucureşti", din 15 august 1973. Morărăscu T. intrase în rândul „martorilor" din 1932, fiind unul din membrii fondatori ai comunităţii acestora şi a fost într-adevăr condamnat pentru insubordonare în 1942, dar aceeaşi fişă personală mai

oficiale a fost de scurtă durată, „martorii" depăşesc dificultăţile de moment. Încheierea războiului, în 1945, îi găseşte pregătiţi să-şi reia activitatea, cu mai mult succes decât înainte – având în vedere faptul că propaganda lor putea avea mai multă trecere în rândul unei populaţii obosite de război şi speriate de schimbările majore care erau aşteptate după încheierea acestuia – şi, eventual, să obţină recunoaşterea lor oficială din partea statului sau, măcar, o formă de trecere în legalitate. Iar această speranţă a „martorilor" de a fi recunoscuţi de autorităţile române părea cu atât mai îndreptăţită cu cât, după 1945, ei cunosc prima creştere semnificativă a numărului adepţilor de la apariţia lor în România.

Progresul din punct de vedere numeric al „Martorilor lui Iehova" din România, în perioada ulterioară lui 1931 nu a fost foarte spectaculos. Asemenea multor alte culte radicale, numărul credincioşilor rămâne relativ redus, dar el creşte brusc în perioadele de criză ale societăţii în care se afirmă. Oricum, în comparaţie cu alte culte neoprotestante, apărute în România cam în aceeaşi perioadă precum „martorii" – de exemplu, penticostalii - creşterea numărului „martorilor" este mult mai modestă. Astfel, în 1932, un raport al Congresului Naţional Bisericesc al Bisericii Ortodoxe Române menţiona existenţa a 39 472 „sectanţi" – adepţi ai diferitelor culte neoprotestante – dintre care 922 „milenişti" şi 300 „studenţi în Biblie"[44]. Există, aşa cum se poate observa, o confuzie în modul de desemnare a adepţilor „Martorilor lui Iehova", explicabilă, dacă avem în vedere faptul că acest nume a fost adoptat de-abia din anul precedent raportului sus-menţionat, dar, cel mai probabil, această diferenţiere făcută între cele două categorii – „milenişti" şi „studenţi în Biblie" – are o bază reală, ea desemnând cele două facţiuni ale foştilor adepţi ai lui C. Russel: „martorii" (probabil aceştia fiind cea mai numeroasă facţiune, cu cei 922 membri, desemnaţi sub termenul de „milenişti" în acest caz) şi „studenţii în Biblie" propriu zişi, menţionaţi şi mai sus. Peste 17 ani, în 1949, în momentul celei de-a doua interziceri oficiale a „martorilor", se consemnează o creştere remarcabilă a numărului acestora, ajungându-se la circa 15 000 membri[45] (de data aceasta, nu mai este menţionată nici o diferenţiere între cele două facţiuni amintite mai sus), însă faptul este explicabil, dacă ne gândim la evenimentele petrecute în perioada anterioară. Ulterior, după intrarea în ilegalitate, probabil ca urmare a măsurilor represive luate de autorităţile române, numărul adepţilor cultului scade, ajungând la circa 12 000 în 1965, pentru ca în perioada următoare să crească din nou, ajungându-se la 21 245 membri botezaţi în

precizează faptul că aceasta nu a fost cea mai grea condamnare suferită de acesta: în 1949 – a fost condamnat la 8 ani închisoare pentru „activitate duşmănoasă desfăşurată sub masca sectei", eliberat în 1953, pentru a fi rearestat în 1956 şi condamnat la 7 ani închisoare corecţională, după executarea cărora îi este impus domiciliu obligatoriu până în 1964. Deci cele mai grele condamnări împotriva „martorilor" nu s-au dat în perioada războiului, deşi aceştia refuzau să participe la luptă, ci ulterior.

[44] George Enache, *Problema „sectelor" în România. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948 (I)*, în «Analele Universităţii „Dunărea de Jos" din Galaţi – Istorie», seria 19, tom VI, 2007, Ed. Galaţi University Press, p. 118.

[45] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 8 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»".

1975[46]. În 1989, înainte de sfârşitul regimului comunist în România, organele Securităţii consemnau existenţa unui număr de circa 28 000 „martori", dintre care aproximativ 2 000 făceau parte din categoria celor numiţi „rămaşi pe baza veche" sau „studenţi în Biblie", iar restul erau „martori" propriu zişi[47]. Nici după prăbuşirea regimului comunist în România şi reintrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova", în 1990 şi recunoaşterea lor oficială în calitatea de cult religios, în 2003, numărul lor nu creşte spectaculos, ajungând la 38 544 membri botezaţi la finalul anului 2007 (76 000, dacă sunt incluşi simpatizanţii şi, eventual, membrii minori ai familiilor membrilor, nebotezaţi încă, dar aceştia nu au fost niciodată incluşi nici în statisticile din perioada anterioară)[48].

Reintrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova" după încheierea celui de-al doilea război mondial se produce chiar în 1945, în urma unei sentinţe a Tribunalului Ilfov, Secţia I Civilă Comercială[49], care aproba înfiinţarea unei asociaţii care avea ca scop declarat „apărarea şi dezvoltarea intereselor morale şi sociale ale membrilor săi şi în special desăvârşirea culturii acestora, prin conferinţe, şezători, simpozioane"[50]. Era o soluţie de compromis, aceeaşi la care se ajunsese în 1933, datorită faptului că Ministerul Justiţiei respinsese cererea de recunoaştere şi legalizare a „Asociaţiei Internaţionale Religioase Martorii lui Iehova – Grupa pentru România",

[46] *Ibidem,* f. 50 – „Situaţie – întocmită la 28.10.1975 în problema sectei interzise «Martorii lui Iehova»".Judeţele unde se consemna cel mai mare număr de „martori" în 1975 erau: Alba (1231 adepţi), Cluj (2810), Mureş (3214), Maramureş (2300), Satu Mare (2319), Suceava (1022), Bistriţa Năsăud (862), Braşov (854) şi în municipiul Bucureşti (620). După cum se poate observa, în 1975, „martorii" continuau să se răspândească preponderent în Transilvania şi în judeţele din Nordul Moldovei. Vezi *ibidem.*

[47] *Ibidem,* vol. 2, f. 354 – „Aspecte caracteristice ale activităţii clandestin – ostile desfăşurate de membrii sectei «Martorii lui Iehova». Rolul şefilor serviciilor de informaţii interne în organizarea şi conducerea activităţii de cunoaştere şi prevenire a acţiunilor duşmănoase şi antisociale specifice elementelor iehoviste", lucrare de absolvire a Şcolii Militare pentru Perfecţionarea Cadrelor Active şi Pregătirea Ofiţerilor de Rezervă, din 04 noiembrie 1989, susţinută de căpitanul Sabău Nicuşor.

[48] http://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C5%A3ia_Religioas%C4%83_Martorii_lui_Iehova, consultat la data de 20 noiembrie 2008 şi http://www.jw-media.org/frames/growth.htm, consultat la data de 21 noiembrie 2008 - acesta din urmă este site-ul oficial al organizaţiei „Martorii lui Iehova", dar cifra de 76 000 de membri şi simpatizanţi în România este valabilă pentru sfârşitul lui 2006. Pentru a face o comparaţie cu alte culte neoprotestante apărute în aceeaşi perioadă cu „martorii", putem alege, aşa cum am menţionat şi mai sus, penticostalii, care au apărut în România în jurul anului 1922 şi al căror număr de adepţi a evoluat astfel: în 1940 – 4564 penticostali botezaţi; în 1948 – 60 000; în 1982 – 120 720 membri şi 47 735 aderenţi, cunoscând, în perioada 1968 – 1988, o creştere medie de 2 721 credincioşi pe an – vezi Elis Neagoe – Pleşa, Liviu Pleşa, *op. cit.*, p. 358.

[49] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 2, f. 6 – Sentinţa nr. 58 din 11 iulie 1945 a Tribunalului Ilfov, Secţia I C.C.

[50] *Ibidem,* f. 47 – „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun".

înaintată pe 12 mai 1945[51], dar exista speranţa că se va reveni asupra acestei decizii în viitor. Această sentinţă care conferea asociaţiei personalitate juridică a fost însă suficientă pentru „martori" ca să înceapă o intensă activitate de propagandă în toate judeţele ţării, dar mai ales în cele din sud – Vlaşca – şi est – Suceava, Dorohoi etc.. În propaganda desfăşurată în această perioadă, adepţii cultului îşi reiau vechile idei, atacând toate instituţiile statului laic, armata (considerată a fi, în discursurile lor, „principala cauză a nenorocirilor"), instituţia monarhică (Albu Pamfil, care rămăsese preşedintele Asociaţiei din România şi după 1945, declara la o adunare a „martorilor" de la Suceava, din 7 iulie 1946 – „mai sunt şi azi câţiva regi şi împăraţi care vor pleca şi ei prin voia lui Iehova, fie siliţi de popor"[52]) precum şi celelalte culte şi pe deservenţii acestora. Dat fiind faptul că apar prozeliţi şi în rândul armatei, fiind atestate cazuri în care unii soldaţi şi subofiţeri au refuzat să depună jurământul militar sub pretextul că „nu le permite credinţa"[53], „Martorii lui Iehova" încep să reintre în atenţia autorităţilor, pentru început în cea a Serviciului de Informaţii al Armatei, dar aceasta nu-i va împiedica să-şi continue propaganda. Succesul obţinut în racolarea de noi adepţi îi va determina să organizeze, în toamna anului 1946, un Congres la Bucureşti, la Arenele Romane, la care participă şi Alfred Rutyman, conducător desemnat de Societate pentru Europa[54].

Schimbările prin care trecea România în acea perioadă nu-i influenţează pe „martori", care-şi înmulţesc acţiunile de propagandă, prin care îndeamnă populaţia să rămână departe de politică şi de activitatea partidelor, făcându-se remarcaţi îndeosebi cu prilejul campaniei electorale din 1946, când nu pierd prilejul de a milita împotriva alegerilor şi a participării populaţiei la vot[55], repetând apoi acţiunea şi cu prilejul alegerilor din 1948. Ulterior, „martorilor" li s-a adus şi acuzaţia că s-ar fi declarat „făţiş împotriva cooperativizării agriculturii"[56]. Toate aceste acţiuni nu aveau cum să treacă neobservate de noile autorităţi de la Bucureşti. În ciuda dorinţei „Martorilor lui

[51] *Ibidem*, vol. 3, f. 71 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova», condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracţiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin 2 din Codul Penal)", din 26 iulie 1974.

[52] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.,* p. 120 – aluzia autorului privind legătura lui Pamfil Albu cu propaganda comunistă este oarecum hazardată, dacă avem în vedere faptul că, după declararea ca ilegală a Asociaţiei, fostul ei preşedinte a fost condamnat , în 1950, la 10 ani închisoare, fiind graţiat în 1955, apoi arestat şi condamnat din nou, la 6 ani închisoare, în 1956, pentru a fi eliberat în 1961 şi pus sub urmărire informativă . – vezi ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 4, f. 93 – „Fişă – privind pe Albu Pamfil din Bucureşti", din 15 august 1973.

[53] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.,* p. 121 – 122.

[54] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 109 – „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată.

[55] *Ibidem*, vol. 2, f. 186 – „Informare privind preocupările iehoviştilor de a-şi organiza activitatea, în scopul intensificării acţiunilor ostile politicii partidului şi statului nostru, sub acoperirea religiei", a Direcţiei I, din 24 iulie 1975.

[56] *Ibidem,* f. 224 – „Documentar privind unele aspecte din activitatea clandestină a sectei interzise «Martorii lui Iehova»", al Direcţiei I, din 6 februarie 1976, semnat de şeful Serviciului IV din cadrul Direcţiei, lt. col. Banciu Ion.

Iehova" de a se ţine departe de politică, aveau să descopere că schimbările din viaţa politică a României de atunci îi puteau privi în mod direct. Cu toate că, încă de la apariţie, au fost mereu vizaţi de autorităţile poliţieneşti din ţară, o dată cu înfiinţarea Securităţii Poporului, situaţia lor avea să se schimbe fundamental, ajungând brusc în centrul atenţiei noilor organe de represiune.

Această schimbare are, în principal, trei motive. În primul rând, conducerea Partidului Muncitoresc Român remarcă activitatea „Martorilor lui Iehova" şi, prin rezoluţia Plenarei Comitetului Central al P.M.R. din 10 – 11 iunie 1948, se stabileşte că „«Martorii lui Iehova» au servit drept instrument al elementelor fasciste legionare"[57]. Această etichetare a „martorilor", drept legionari care se ascund în spatele unei aşa-zise activităţi religioase, continuându-şi, în fond, acţiunile anticomuniste – va duce la confundarea lor cu principalii adversari ai regimului, cu toate consecinţele ce decurgeau de aici. Timp de aproape 20 de ani, până prin anii 1967 – 1968, „martorii" vor fi consideraţi de către Securitate drept legionari[58], care ameninţau direct siguranţa statului şi, în consecinţă, arestarea şi condamnarea lor au fost văzute ca o prioritate.

Un al doilea motiv al represiunilor îndreptate împotriva „martorilor" după instaurarea regimului comunist în România îl constituie influenţa Moscovei şi a consilierilor KGB existenţi în structurile de securitate ale României de atunci. KGB se confruntase pentru prima dată cu „Martorii lui Iehova" o dată cu alipirea la Uniunea Sovietică a părţii de răsărit a Poloniei, a Lituaniei şi Basarabiei, în 1939 – 1940, iar conducerea organelor de represiune sovietice fusese şocată de virulenţa atacurilor acestora la adresa statului sovietic şi membrilor Partidului: „Secta Martorii lui Iehova sau Studenţii Bibliei este o invenţie străină. Ea prezintă un mare pericol, deoarece se străduieşte să facă noi prozeliţi... Sectanţii îi numesc pe comunişti şi pe comsomolişti «fii ai Diavolului».

Ei afirmă că statul sovietic este întemeiat de Satana"[59].

Iniţial, KGB a rezolvat problema „martorilor" într-un mod specific – i-a declarat „sectă americană" şi a trimis mulţi dintre aceştia în lagărele din Siberia[60]. Ulterior, s-a constatat că aceştia nu „îşi părăseau convingerile ostile şi în condiţiile lagărului continuau să-şi ducă activitatea iehovistă"[61], ceea ce a determinat organele de represiune sovietice să iniţieze un îndelungat şir de măsuri operative pentru a prelua controlul grupării religioase din URSS şi pentru infiltrarea Societăţii din Brooklyn, operaţiuni cărora nu a început să li se pună capăt decât prin anii `80, când, în contextul reformei sistemului sovietic, noii conducători au constatat că ele sunt total

[57] Adrian Nicolae Petcu, *Securitatea şi cultele în 1949,* în A. N. Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea şi cultele 1945 – 1989*, Bucureşti, Ed. Nemira, 2005, p. 149.

[58] Vezi ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 13 182, f. 25 - „Raport asupra muncii informativ – operative desfăşurată (sic!) de Direcţia Regională MAI Suceava în cursul anului 1958", semnat de şeful Direcţiei, lt. col. N. Munteanu, exemplele sunt însă mult mai numeroase.

[59] Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa şi în Vest,* trad. Ion Aramă, Bucureşti, Ed. Orizonturi şi Sirius, 2003, p. 504.

[60] *Ibidem,* p. 503. Referitor la problema deportării în Siberia a „Martorilor lui Iehova" din Uniunea Sovietică, vezi şi http://www.jw-media.org/edu_videos/vcut_e.htm.

[61] *Ibidem,* p. 504.

inutile. Era însă prea târziu pentru Securitatea română, care a rămas la convingerea, inspirată iniţial şi de KGB, că „Martorii lui Iehova" erau un pericol pentru siguranţa statului socialist, chiar dacă încetase să-i mai considere legionari „sub acoperire".

În fine, un al treilea motiv pentru care „Martorii lui Iehova" au intrat în atenţia organelor de represiune comuniste este reprezentat de ideologia şi modul lor de organizare. Doctrina religioasă a „martorilor" şi propaganda făcută pentru răspândirea acesteia au stârnit interesul organelor de Siguranţă (după 1945) şi apoi de Securitate mai ales prin caracterul lor deschis anticomunist dar şi prin componenta lor escatologică. Profeţiile „martorilor" cu privire la apropiatul „sfârşit al lumii" în urma unui „Război al Armagheddonului" au fost considerate ca având un caracter „duşmănos" din două motive: în primul rând, pentru că această credinţă în apropierea sfârşitului lumii „îndepărtează pe credincioşi de la tumultul constructiv care se manifestă pretutindeni în ţara noastră, prin aceea că li se pretinde să nu facă altceva decât să-şi îndeplinească serviciul divin, să se pregătească pentru a intra în graţiile lui Iehova"[62], iar în al doilea rând, pentru că, prin această propagandă, „martorii" ar fi devenit susţinători ai „politicii agresive a imperialismului, sădind panică în rândul credincioşilor şi demoralizându-i şi oferind şi un suport moral imperialismului războinic"[63]. La toate acestea se adăugau, desigur şi problemele create de normele de comportare în viaţa socială şi în relaţiile cu autorităţile statului ale adepţilor cultului, precum: refuzul de a efectua serviciul militar, refuzul de a saluta drapelul şi de a depune jurământul militar, neparticiparea la vot şi la marile manifestări propagandistice organizate de autorităţile comuniste, neacceptarea transfuziilor de sânge etc.

Dar aceste aspecte, care ţineau mai mult de doctrinele religioase împărtăşite de „martori", ar fi fost, poate, ignorate de organele de represiune din România – cu unele excepţii – dacă situaţia nu ar fi fost înrăutăţită de problemele referitoare la organizarea „Martorilor lui Iehova". Aşa cum am amintit mai sus, organizarea acestui cult religios este foarte asemănătoare unei societăţi comerciale, având în centru societatea *Watch Tower Bible and Tract Society*, cu sediul în oraşul New York din Statele Unite, în cartierul Brooklyn. Aceasta era o societate pe acţiuni, care-şi deschisese filiale în aproape toate ţările lumii. Filiala din România a Societăţii, fiind de mai mică importanţă, era subordonată în mod direct filialei din Berna, care răspundea la rândul ei în faţa Centralei din New York. „Martorii lui Iehova" nu erau nici pe departe singurul cult neoprotestant care îşi avea centrul de conducere pe teritoriul Statelor Unite, iar unele dintre acestea – de exemplu, baptiştii şi adventiştii – au primit chiar recunoaşterea lor oficială în calitate de cult religios din partea autorităţilor comuniste. Problema era că asemănările cu celelalte culte neoprotestante se opreau aici. În concepţia „martorilor", Societatea din Brooklyn era cea care conducea membrii comunităţii pe drumul spre un loc în Regatul celor Drepţi care urma să fie instaurat după Armagheddon. Fiecare dispoziţie a sa era o expresie a revelaţiei divine, dăruite de

[62] Sau, după cum se susţinea într-un documentar redactat ulterior de ofiţerii Securităţii: „isteria războinică a cercurilor imperialiste este susţinută şi de «Martorii lui Iehova», dându-i-se o justificare «biblică»" – vezi Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *op. cit.* – ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 160.
[63] *Ibidem,* p. 159.

Iehova conducătorilor comunităţii. Societatea era cea care numea conducerea fiecărei filiale, până la nivelul „supraveghetorilor” de district, iar propaganda religioasă care circula în toată lumea era elaborată în Brooklyn, apoi tradusă şi răspândită în toată lumea. În felul acesta, Societatea exercita un control strict asupra vieţii religioase a comunităţilor „martorilor” din toată lumea, stabilind care erau temele de studiu al Bibliei pentru fiecare „grupă de studiu” de pretutindeni. Mai mult decât atât, fiecare credincios avea ca îndatorire fundamentală, pe lângă răspândirea mesajului lui Iehova în rândul celorlalţi membri ai societăţii, alcătuirea unui „raport de activitate”, în care prezenta numărul celor convertiţi, timpul pe care-l alocase studiului şi activităţii de propagandă religioasă, precum şi problemele pe care le întâmpinase. Rapoartele erau înmânate „supraveghetorului” fiecărei „grupe de studiu”, acesta le înainta „supraveghetorului” de circuit, ajungând în final, după centralizarea lor, până la sediul din Brooklyn. În perioada de început a regimului comunist în România, aceasta nu putea însemna decât un singur lucru – spionaj, iar acest verdict nu a întârziat să fie dat de conducătorii PMR: „Organele de securitate, trecând la arestarea unor conducători ai sectei Martorii lui Iehova, au stabilit că aceştia transmiteau în mod regulat centralei din Brooklyn şi celei din Berna informaţii cu caracter de spionaj şi date calomnioase cu scopul de a compromite regimul nostru”[64].

În cele din urmă, după confiscarea a numeroase rapoarte de activitate şi după ce regimul comunist din România dobândeşte o mai mare stabilitate, acuzaţia de spionaj la adresa „martorilor” nu mai este reluată, dar se conturează o altă învinuire, preluată şi aceasta de la mai experimentatele organe de represiune sovietice – cea de participare la acţiunea de „subversiune ideologică” împotriva regimului: „[…] Centrala Mondială a difuzat o circulară, prin care solicită iehoviştilor rapoarte cu privire la măsurile luate de organele de stat […], în care să includă date amănunţite despre ofiţerii de Securitate şi Miliţie, care au efectuat percheziţii şi anchete informative asupra lor.

Analiza acestor intervenţii şi acţiuni, ca şi a altor date de acest gen, atestă faptul că Centrala iehovistă mondială a declanşat o acţiune organizată de calomniere şi denigrare a politicii statului nostru în problema libertăţilor religioase”[65].

---

[64] Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.,* p. 149.

[65] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar 142, vol. 2, f. 217 – „Notă cu concluziile rezultate din analiza problemei iehoviste” a Direcţiei I, din 10 iunie 1976. Problema naturii relaţiilor dintre adepţii diferitelor culte din ţară şi structurile de conducere ale acestora din exterior – acolo unde era cazul – a preocupat mereu Securitatea română. Astfel, într-o notă a Direcţiei I din 1972, se precizau următoarele instrucţiuni pentru informatorii din cadrul cultelor legale: „Informatorii care deţin funcţii în conducerea sectelor legale mai sunt instruiţi să cultive relaţii bazate pe **principiul neamestecului în treburile bisericilor respective** (s.n.). Să explice că sunt dispuse să întărească legăturile cu sectele din alte ţări numai atât timp cât, în cadrul acestora, se respectă atât prevederile legale cât şi precizările care se fac în statutele lor de organizare şi funcţionare […] **Să nu dea socoteală nimănui despre felul în care se desfăşoară activitatea lor internă** (s.n.)” – *Ibidem,* f. 87 – „Notă – raport privind concluziile ce se desprind cu privire la activitatea desfăşurată din străinătate împotriva ţării noastre şi măsurile necesare de contracarare”, a Direcţiei I, din 30 mai 1972.

Având în vedere toate acestea, era firesc ca schimbările produse în decursul anului 1948 să afecteze şi mişcarea „Martorilor lui Iehova", care, până în acel moment, păruse să profite de tulburările din viaţa internă şi de nesiguranţa generală pentru a-şi spori numărul de adepţi. Din acest an încep să fie luate primele măsuri împotriva asociaţiei înseşi, nu numai a unora dintre membrii săi. Astfel, în aprilie 1948, în urma apariţiei publicaţiei „martorilor" intitulate *Informator*, prin care s-ar fi declanşat „o campanie de defăimare împotriva statului" democrat – popular, Asociaţiei „Martorii lui Iehova" i se interzice să mai editeze şi difuzeze materiale propagandistice[66]. Apoi, în data de 4 august 1948, apare noua Lege a Cultelor, care stipula obligativitatea cultelor de a obţine recunoaşterea din partea autorităţilor statului. Iniţial, aceasta nu părea a fi o problemă – în fond, Asociaţia „Martorii lui Iehova" nu a avut niciodată până atunci parte de recunoaşterea sa drept cult religios, dar era înregistrată în calitate de asociaţie civilă, ceea ce-i permitea să-şi desfăşoare în continuare activitatea netulburată. Autorităţile române nu erau însă de aceeaşi părere, considerând că natura activităţilor desfăşurate de asociaţia civilă înregistrată de Tribunalul Ilfov îi impunea să aibă şi o recunoaştere a „Martorilor lui Iehova" drept cult religios, conform prevederilor noii Legi a Cultelor: „Cum însă, din prevederile art. 2 din Statutul acestei «asociaţii» rezultă că – între altele – ea are drept scop «traducerea, răspândirea şi tipărirea a diverse opere literare sau scrieri indigene şi străine cu conţinut biblic şi de morală creştină», rezultă că este o asociaţie civilă care urmăreşte scopuri religioase, astfel că, pentru a fi recunoscută, trebuie să aibă încuviinţarea guvernului, potrivit dispoziţiilor din Decretul nr.177/1948"[67].

În consecinţă, „Martorii lui Iehova" trebuia să obţină recunoaşterea drept cult religios sau asociaţia lor civilă urma să fie desfiinţată. Este ceea ce s-a şi întâmplat un an mai târziu, când, prin Decizia nr. 86 310 din 8 august 1949 a ministrului Justiţiei, Avram Bunaciu, se constată: „dizolvarea de plin drept […] [a] asociaţiei religioase «Martorii lui Iehova», persoană juridică cu sediul în Bucureşti, […] întregul patrimoniu al acestei asociaţiuni dizolvate se atribuie Sfaturilor populare din localitate"[68]. Era o lovitură grea dată „martorilor", la nici patru ani de la reintrarea lor în legalitate şi se anunţa începutul unor noi măsuri de represiune împotriva celor ce urmau principiile Societăţii din Brooklyn. Pentru a preveni din vreme toate acestea, crezând, probabil, că era vorba de o neînţelegere, 284 de „martori" îşi pun semnătura pe o scrisoare adresată prim–ministrului român de atunci, cerând să se revină asupra deciziei de radiere a asociaţiei lor din Bucureşti: „[…] Cu onoare supunem aceste doleanţe ale noastre, apelând pe această cale la înaltele Dumneavoastră sentimente umanitare şi de dreptate ca să se intervină locului în drept, spre revenirea şi anularea oricărei dispoziţiuni, care ne-ar împiedica sau constrânge exercitarea oricăror drepturi ale noastre, de orice natură, dat fiind că noi nu am ieşit şi nu ieşim niciodată din

[66] Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *op. cit.,*– vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 163.
[67] Idem, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 71 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova» condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracţiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin. 2 din Codul penal)" din 26 februarie 1974.
[68] *Ibidem,* vol. 2, f. 8.

cadrul dispoziţiunilor statutare şi regulamentare ale Asociaţiei noastre, conforme cu legile şi Constituţia Ţării, azi în vigoare"[69].

Nu era însă vorba de nici o neînţelegere, aşa cum aveau să dovedească şi evenimentele ulterioare. Astfel, după desfiinţarea Asociaţiei „Martorii lui Iehova" din Bucureşti, în august 1949, s-a trecut la reţinerea, de către organele Securităţii Poporului, a membrilor comitetului de conducere al acesteia, în frunte cu Albu Pamfil, preşedinte, Magyarossy Martin, vicepreşedinte şi Ranca Petre, secretar general. Alături de aceştia, au mai fost reţinuţi alţi 109 membri activi şi servi de grupă din toată ţara[70]. Arestările au continuat de-a lungul întregului deceniu următor, fiind consemnate mai ales în anii 1951, 1953, 1956, 1959, numai în perioada 1951 – 1953, fiind arestaţi aproximativ 800 „martori" – din totalul celor 15 000 membri existenţi în 1949[71]. Condamnările celor arestaţi s-au bazat, în principal, pe acuzaţiile: delict „de instigare publică, prin aceea că au organizat, condus şi propagat o doctrină religioasă contrară legilor Statului, demobilizând prin acţiunea lor masele muncitoare de la munca constructivă şi îndemnându-i la nesupunere faţă de legile RPR"; delict „de răspândire de publicaţii interzise, prin aceea că au difuzat şi folosit în activitatea lor material propagandistic multiplicat ilegal", şi, în fine, „omisiune de denunţ"[72]. La acestea trebuie adăugate condamnările – cele mai numeroase, de fapt – celor care refuzau să se prezinte la încorporare sau, în timpul satisfacerii stagiului militar, dădeau dovadă de insubordonare – refuzau folosirea armei, salutarea drapelului etc. Pedepsele pentru cei condamnaţi au variat, în general, în funcţie de gravitatea faptelor acestora, între 5 şi 25 ani închisoare, dar cele mai grele pedepse, de multe ori, nu ajungeau să fie executate integral, mulţi „martori" fiind graţiaţi, pentru a fi rearestaţi ulterior[73]. Simpla condamnare a „martorilor" nu părea însă să fie o măsură suficientă, aşa că autorităţile hotărăsc organizarea unor procese publice ale conducătorilor cultului din România, ocazie cu care erau demascate practicile şi doctrinele nocive ale acestora[74] sau prezentarea unor expoziţii în holurile tribunalelor unde erau judecaţi adepţii cultului, cuprinzând materialele găsite cu ocazia percheziţiilor făcute la domiciliile celor arestaţi[75].

---

[69] *Ibidem,* f. 9.

[70] *Ibidem,* f. 3 – „Tactica şi organizarea cultului clandestin «Martorii lui Iehova»", documentar din 2 octombrie 1951. „Servii de grupă" erau conducătorii grupelor de studiu ale „martorilor". Aceste grupe erau, la rândul lor, unităţile organizatorice de bază ale cultului, fiind formate dintr-un număr restrâns de persoane care studiau împreună textele biblice sau cele publicate în „Turnul de Veghe", sub îndrumarea „supraveghetorului" sau „servului" amintit mai sus.

[71] *Ibidem,* vol. 3, f. 9 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»".

[72] *Ibidem,* vol. 5, f. 364 – „Referat asupra cercetărilor efectuate în legătură cu activitatea ilegală a cultului «Martorii lui Iehova»", din 22 mai 1951, întocmit de lt. major de Securitate, Ciobotaru Petre şi sublocotenent de Securitate Zanea Gheorghe, din cadrul Direcţiunii Generale a Securităţii Statului – Regiunea Bucureşti

[73] Vezi, de exemplu, *ibidem,* vol. 4, f. 89, 93 – fişele personale ale unor conducători ai „martorilor".

[74] *Ibidem,* vol. 3, f. 202 – „Sinteză privind activitatea sectei ilegale «Martorii lui Iehova» din RPR şi propuneri în legătură cu descompunerea şi limitarea activităţii ei", din 18 iunie 1964.

[75] *Ibidem,* f. 222 – „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR şi propuneri de lichidare a activităţii ei", din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliţă Dumitru şi lt. col. Angelescu Gh.

Arestările au continuat şi în deceniul următor, dar, cel puţin până în anii 1967 – 1968, într-o măsură mult mai mică decât în anii `50. În plus, în 1964 are loc eliberarea din detenţie a tuturor deţinuţilor politici arestaţi în trecut (categorie în care au fost încadraţi şi „Martorii lui Iehova"), ocazie cu care se va constata că, din totalul persoanelor condamnate la diverse pedepse pentru „activitate ostilă sub acoperirea religiei" – 786 persoane – cei mai mulţi aparţineau „Martorilor lui Iehova": 552 condamnaţi[76]. După eliberarea din penitenciare a celor arestaţi au urmat câţiva ani de acalmie, în care numărul arestărilor s-a redus foarte mult, până în momentul în care s-a constatat că activitatea „martorilor" era departe de a se fi oprit şi că cei eliberaţi din 1964 îşi reluaseră netulburaţi activitatea de prozelitism, iar măsurile preventive care se luaseră între timp împotriva lor nu aveau nici un efect. În consecinţă, s-a hotărât că era momentul pentru luarea unor măsuri mai drastice împotriva acestora, aşa cum constata, în 1970, un ofiţer din cadrul Inspectoratului de Securitate al judeţului Bistriţa – Năsăud: „Multă vreme a existat o oarecare reţinere din partea noastră. Până la începutul anului 1968, s-au folosit anumite metode simpliste, care nici nu puteau duce practic la sistarea activităţii de reorganizare a elementelor iehoviste, deoarece ne-am rezumat la unele percheziţii şi avertizări, acestea din urmă dovedindu-se pe parcurs neeficiente. La elementele conducătoare, avertizările nu numai că nu au avut şi nu pot avea efectul scontat, dar, din felul cum s-au făcut, până la începutul anului 1968, afirm că ele au constituit, în unele situaţii, o greşeală. Astfel, în baza art. 1, alin. 3 din vechiul Cod penal, noi am fost cei care încălcam legalitatea, prin redactarea acelor ordonanţe de refuzarea pornirii procesului penal. După ce, în prima parte, arătam faptele incriminate de lege comise de elementul în cauză, după ce îi spuneam că aceste fapte au un conţinut duşmănos, în partea finală a ordonanţei, tot noi îi arătam că faptele sunt lipsite de periculozitate socială şi astfel refuzam pornirea procesului penal. Noi eram deci cei ce lăsam să se înţeleagă posibilitatea continuării activităţii desfăşurate până atunci, fapt remarcat de unii conducători iehovişti, care fuseseră avertizaţi în perioada 1965 – 1967 o dată sau de două ori, iar acum luaţi în cercetare penală pentru o vină identică celei din trecut"[77].

În consecinţă, pentru ca organele de Securitate să reintre în „legalitate" şi pentru că „Martorii lui Iehova", „datorită principiilor doctrinare deosebit de duşmănoase, a metodelor şi formelor de activitate pe care le îmbracă, […] continuă să fie cea mai periculoasă grupare

[76] *Ibidem,* vol. 7, f. 141- „Raport privind situaţia foştilor condamnaţi din problema «Elemente ostile din rândul cultelor şi sectelor»", din 27 aprilie 1978, semnat de şeful Serviciului 4 din cadrul Direcţiei I, colonel Banciu Ioan. Trebuie menţionat, totuşi, că, cel mai probabil, majoritatea „martorilor" eliberaţi atunci erau arestaţi nu pentru infracţiuni contra securităţii statului ci pentru nesupunere la încorporare sau insubordonare. În afară de „martori", atunci au mai fost eliberaţi: 85 adventişti reformişti, 82 greco şi romano-catolici, 47 aderenţi la „Oastea Domnului", iar restul de 20 persoane aparţineau cultelor legale. Dintre cele 786 persoane eliberate atunci, în 1978 mai trăiau 703 persoane.

[77] Colonel Neculai Dumitraşcu, *Măsuri hotărâte împotriva tendinţei de intensificare a activităţii iehoviste",* revista „Securitatea" – buletin intern, nr. 1(9)/1970, editată de Consiliul Securităţii Statului, p. 86 – ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 2.

religioasă din România socialistă"[78], în cursul anului 1968 sunt reluate arestările masive în rândul acestora. În anul 1975, se va constata că au fost condamnate în perioada scursă după graţierile colective din 1964, 645 persoane din rândul „Martorilor lui Iehova", dintre care 111 pentru infracţiuni contra securităţii statului, iar 534 – pentru infracţiuni contra capacităţii de apărare a patriei. Majoritatea pedepselor suferite de aceştia erau cuprinse între 3 şi 5 ani (pentru cei care refuzau satisfacerea stagiului militar) şi între 5 şi 10 ani, excepţie făcând şapte persoane cărora le-au fost acordate pedepse privative de libertate pe un termen mai mare de 10 ani.

Infracţiunea îndreptată împotriva securităţii statului de care au fost acuzaţi „martorii" după adoptarea noului Cod penal, în 1968, se rezuma la „propaganda împotriva orânduirii socialiste", prevăzută de articolul 166, alineatul 2 al Codului. Conform organelor Securităţii, existau patru modalităţi de săvârşire a acestei infracţiuni: propaganda pentru schimbarea orânduirii socialiste; întreprinderea oricărei acţiuni pentru schimbarea orânduirii socialiste; propaganda din care ar putea rezulta un pericol pentru securitatea statului; întreprinderea oricărei acţiuni din care ar putea rezulta un pericol pentru securitatea statului[79]. Alte infracţiuni de care erau acuzaţi „martorii" arestaţi în această perioadă şi prevăzute de noul Cod penal erau: „împiedicarea libertăţii cultelor" prevăzută de articolul 318 C.p.[80], sustragerea de la recrutare pe timp de pace (art. 353 C.p.) şi neprezentarea la încorporare (art. 354 C.p.). Pe lângă cele prevăzute de Codul penal intrat în vigoare în 1968, „martorii" mai erau susceptibili de săvârşirea, în cursul activităţii lor, a unor infracţiuni prevăzute de Decretul 153/1970[81] sau de Legea Presei, nr. 3/1974[82].

În afara arestării şi condamnării lor, mai sunt luate şi alte măsuri împotriva adepţilor grupării religioase, precum: avertizările, sancţionările contravenţionale prevăzute de Decretul

---

[78] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 208 – „Notă privind unele aspecte ale activităţii cultelor şi sectelor", nedatată.

[79] *Ibidem*, vol. 3, f. 68 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova» condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracţiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin. 2 din Codul Penal)", din 26 februarie 1974.

[80] Conform articolului 318 C.p. se pedepsea cu închisoare corecţională de la o lună la 6 luni sau amendă fapta „de a obliga o persoană, prin constrângere morală, să participe la serviciile religioase ale vreunui cult sau să îndeplinească un act religios legat de exercitarea unui cult" – vezi ACNSAS, fond Documentar Vâlcea, dosar 38, vol. 1, f. 328. Infracţiunea este prevăzută şi astăzi de Codul penal, sub aceeaşi formă.

[81] Decretul 1753/1970 – art. 1, lit d: „se pedepseşte cu închisoare contravenţională de la o lună la 6 luni sau amendă de la 1000 la 5000 lei fapta de a iniţia sau constitui grupuri de persoane care, prin comportarea lor exprimă o concepţie de viaţă parazitară sau anarhică, contrară regulilor elementare de bună cuviinţă, străină principiilor de convieţuire socialistă, precum şi sprijinirea sub orice formă a unor astfel de grupări sau aderarea la acestea". – vezi *ibidem*.

[82] Legea nr. 3/1974: art. 94: „Tipărirea, înregistrarea, sau difuzarea pe orice cale, fără autorizarea legală, a unui imprimat grafic, fonic sau magnetic ori peliculă, destinat a fi folosit ca mijloc de informare publică constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă". Cu aceeaşi pedeapsă se sancţiona, conform art. 90, lit.e „introducerea presei străine spre difuzare sau punerea în vânzare în alte condiţii decât cele autorizate" – vezi *ibidem.*

153/1970 – acestea sunt acordate mai ales de organele de Miliţie – sau sunt adoptate o serie de măsuri operative de către organele de Securitate precum compromiterea unor „martori" în faţa comunităţii din care făceau parte, contactarea periodică a unor conducători pentru „ţinerea sub influenţă" a acestora sau demascarea lor ca „imorali" în presa centrală şi locală[83].

Măsurile informativ – operative au ocupat un loc mult mai important decât arestările între acţiunile întreprinse de Securitate împotriva „Martorilor lui Iehova" de-a lungul celor peste patru decenii în care activitatea grupării religioase a fost interzisă. Aceasta datorită faptului că obiectivul organelor de represiune române a fost, încă din 1949, „destrămarea treptată a sectei"[84]. La început, s-a crezut că simpla interzicere a grupării şi arestarea conducătorilor şi membrilor ei vor atrage de la sine şi dispariţia „Martorilor lui Iehova", dar, în curând organele Securităţii s-au văzute nevoite să ia în seamă şi afirmaţiile propagandei „martorilor", care anunţa că „nici taberele de concentrare, nici penitenciarele, nici alte măsuri represive şi nici rezistenţele de la locul de muncă şi în şcoli, unde suntem dezaprobaţi, nu pot să ne învingă şi nu pot să ne împiedice să propagăm cuvântul lui Iehova"[85]. În aceste condiţii apreciindu-se că s-a „mers prea mult pe linia represivă"[86], conducerea Securităţii ia în considerare o schimbare de tactică în problema „Martorii lui Iehova", prin punerea unui accent sporit pe măsurile destinate să ducă la accentuarea disensiunilor din cadrul grupării din România şi la infiltrarea unor informatori de valoare în conducerea acesteia.

Iniţial, planul Securităţii pare să reuşească întru totul. În primul rând, profitându-se de eliberarea din închisoare a fostului „supraveghetor pe ţară" al „martorilor" din România, Pamfil Albu, se creează o serie de divergenţe între acesta şi alţi conducători, aflaţi în clandestinitate, ai grupării religioase şi, în final, primul hotărăşte să rupă legăturile cu noua conducere a cultului pe ţară, formând, împreună cu o serie de adepţi care-i recunoşteau autoritatea, o nouă grupare numită „a celor rămaşi", care continua să „desfăşoare activitate mistico-ostilă, refuzând însă să recunoască noile elemente cu rol de conducere pe ţară, să primească literatura şi instrucţiunile difuzate de aceştia, acuzându-i că îşi desfăşoară activitatea sub controlul organelor noastre (ale Securităţii n.m.)"[87]. Nu este clar în ce măsură această ruptură s-ar fi datorat măsurilor întreprinse de Securitate şi informatorilor infiltraţi în conducerea mişcării sau orgoliului foştilor conducători ai acesteia, dar, în mod cert, rezultatul a fost pe placul organelor de represiune, al căror interes

[83] Vezi, de exemplu, idem, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 3, f. 112 – „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată.

[84] *Ibidem,* f. 116 .

[85] *Ibidem,* vol. 11, f. 67 – Raport al Inspectoratului Judeţean Mureş al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1/A, din 14.06.1984, semnat de şeful Securităţii judeţene, col. Agoston Alexandru şi şeful Serviciului 1/A, col. Băţaga Tiberiu.

[86] *Ibidem,* vol. 3, f. 223 - „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR şi propuneri de lichidare a activităţii ei", din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliţă Dumitru şi lt. col. Angelescu Gh.

[87] *Ibidem,* vol. 2, f. 407 – „Documentar privind secta religioasă «Martorii lui Iehova»"al Direcţiei I, din 6 ianuarie 1988.

principal consta tocmai în ruperea legăturilor dintre Societatea din Brooklyn şi „martorii” din România, iar gruparea condusă de Pamfil Albu chiar asta făcuse.

Ulterior, organele Direcţiei a III-a (Informaţii Interne) a Securităţii repurtează un succes neaşteptat – recrutarea informatorului „Dumitrescu Cornel”, cunoscut ulterior şi sub numele conspirativ de „Mihai Dragomir” – în cursul anului 1956[88]. Acesta făcea parte din conducerea pe ţară a „Martorilor lui Iehova” şi reuşeşte, profitând de disensiunile existente în rândul „martorilor”, să preia rolul de „supraveghetor pe ţară” al unei grupări de aproximativ 2 500 adepţi, aceasta fiind singura dintre grupările existente care era recunoscută de Societatea din New York şi menţinea legăturile cu aceasta. Prin intermediul lui „Dumitrescu Cornel” şi apoi şi al altui agent – „Goja Gavrilă”, care preluase conducerea unei alte grupări a „martorilor”, formată din 4500 membri, „majoritatea lor elemente fanatice şi duşmănoase”[89] – se reuşeşte preluarea controlului asupra activităţii „Martorilor lui Iehova” din România, atât pe plan intern, cât şi pe planul relaţiilor externe ale acestora, în special a acelora stabilite cu Societatea. Organele de Securitate controlau astfel activitatea majorităţii „grupelor de studiu” din ţară, conţinutul literaturii de propagandă religioasă introduse în ţară, canalul de legătură cu exteriorul, prin care erau introduse broşurile de propagandă, contactele cu emisarii străini veniţi în ţară cu instrucţiuni de la Societate etc.[90]. Succesul obţinut în acest fel îi încurajează pe unii ofiţeri ai Securităţii să propună desfăşurarea unei ample operaţiuni de lichidare a mişcării religioase din România, cu ajutorul celor doi informatori mai sus menţionaţi, prin aplicarea unor măsuri represive şi propagandistice, care să-i afecteze concomitent pe toţi „martorii”: „Având în vedere că activitatea sectei nu urmăreşte subminarea prin violenţă a politicii de construire a socialismului în ţara noastră, că în apărarea iehoviştilor nu se pronunţă nici un organ internaţional, considerăm că este oportun să se întreprindă măsuri mai hotărâte pentru lichidarea activităţii ei, din punct de vedere organizatoric şi dogmatic”[91].

Acest plan a fost respins, în cele din urmă, de conducerea Direcţiei a III-a, datorită faptului că punea un accent prea mare pe măsurile represive[92], dar, în curând, avantajul operativ al Securităţii în problema „Martorii lui Iehova” va fi pierdut definitiv. Cei doi agenţi ai săi aflaţi la conducerea „martorilor” sunt pe rând excomunicaţi datorită abaterilor acestora de la normele morale ale mişcării şi datorită greşelilor comise de ofiţerii Securităţii, care duc la deconspirarea propriilor informatori. Ultimul care este excomunicat din rândul „martorilor” este agentul

---

[88] *Ibidem,* f. 59 – „Raport cu propuneri privind pe informatorul «Dumitrescu Cornel», folosit în problema iehovistă”, din 23 decembrie 1968, semnat de maior Gh. Derscanu şi aprobat de şeful Direcţiei I, col. D. Borşan.

[89] *Ibidem,* vol. 3, f. 201 – 202 – „Sinteză privind activitatea sectei ilegale «Martorii lui Iehova» din RPR şi propuneri în legătură cu descompunerea şi limitarea activităţii ei”, din 18 iunie 1964.

[90] *Ibidem,* f. 199 – 201.

[91] *Ibidem,* f. 224 - „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR şi propuneri de lichidare a activităţii ei”, din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliţă Dumitru şi lt. col. Angelescu Gh.

[92] Vezi *ibidem,* f. 216.

„Dumitrescu Cornel", la sfârşitul anului 1968[93]. Prin excomunicarea celor doi agenţi, organele române de represiune pierd definitiv şi controlul asupra „martorilor", într-un moment în care activitatea acestora începuse să ia din nou amploare, profitând şi de eliberarea foştilor conducători, în 1964. În consecinţă, se pare că reluarea arestărilor, începând cu anul 1968, nu este atât o tentativă de a „reintra în legalitate", după cum aprecia ofiţerul Securităţii Bistriţa Năsăud citat mai sus, cât expresia eşecului organelor de Securitate de a mai controla activitatea „martorilor", după pierderea celor doi informatori ai săi. Asta datorită faptului că, după excomunicarea lui „Dumitrescu Cornel", încetează cenzura exercitată asupra literaturii de propagandă religioasă care circula în ţară, care începe să conţină din nou afirmaţii denigratoare la adresa regimului comunist, iar canalul de legătură cu exteriorul, prin intermediul căruia se introduceau în ţară materiale de propagandă, aparatură de multiplicat şi instrucţiuni venite din partea Societăţii era definitiv pierdut de sub controlul organelor de represiune, ce nu vor mai reuşi să-l recapete până în 1989. În consecinţă, în lipsă de o mai bună alternativă, se recurge din nou la arestări.

Treptat, însă, se impune concluzia că arestările nu sunt nici ele o soluţie. În primul rând, se constata că, în ciuda arestării elementelor conducătoare ale „martorilor", care erau prioritari din acest punct de vedere, activitatea religioasă a restului membrilor comunităţii părea să continue netulburată, iar legăturile cu filiala din Berna, care coordona activitatea filialei române, rămâneau intacte, materialele de propagandă religioasă venind şi fiind multiplicate clandestin în ţară, în ciuda tuturor restricţiilor[94]. În plus, locul celor arestaţi era luat de alţi conducători, mai radicali şi, de multe ori, necunoscuţi organelor de Securitate. Pe lângă toate acestea, exista o problemă legată de atitudinea celor arestaţi şi condamnaţi, care se dovedeau refractari oricăror tentative de reeducare, deşi se depuneau eforturi considerabile în acest sens. Această situaţie era recunoscută şi de conducerea Securităţii: „Din datele existente, rezultă că iehoviştii nu renunţă la concepţiile lor antisociale, chiar când sunt condamnaţi. Aceasta reiese din faptul că o mare parte au mai fost condamnaţi pentru fapte similare, iar majoritatea nu declară recurs pentru a fi consideraţi «martiri» de către ceilalţi membri ai grupării.

De altfel, chiar în timpul executării pedepselor, mulţi dintre condamnaţi îşi menţin concepţiile iehoviste, se opun acţiunilor educative, încearcă să facă prozeliţi printre ceilalţi deţinuţi şi au manifestări ostile faţă de orânduirea socialistă din ţara noastră"[95].

Cât de lipsită de eficienţă era politica de arestare a adepţilor şi conducătorilor mişcării religioase „Martorii lui Iehova" din ţară o dovedea şi cazul lui Goronovici Gheorghe, din Arad, care era lucrat prin dosar de urmărire informativă în 1977, pentru că era suspectat că ar fi fost „supraveghetorul" pe ţară al grupării, şi care avea la activ, în acel moment, nu mai puţin de 17 ani

[93] *Ibidem,* vol. 2, f. 64 - „Raport cu propuneri privind pe informatorul «Dumitrescu Cornel», folosit în problema iehovistă", din 23 decembrie 1968, semnat de maior Gh. Derscanu şi aprobat de şeful Direcţiei I, col. D. Borşan.

[94] Vezi *ibidem,* f. 72 – „Sinteza în problema secte pe perioada 15.01 – 20.07.1972".

[95] *Ibidem,* vol. 3, f. 101 – 102 - „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată.

de închisoare executaţi[96]. Deci, după cum apreciau şi organele Securităţii la începutul anilor `70, era necesară o nouă abordare a situaţiei: „[…] Deşi mulţi dintre cei condamnaţi în această perioadă [1970 – 1972] au fost sancţionaţi şi anterior, tot pentru activitatea lor iehovistă, uneori la pedepse cu mult mai grele, cu toate acestea, după liberare (prin executarea integrală a pedepselor sau în urma graţierii) ei şi-au reluat activitatea. Totodată, în multe cazuri, ei nu au declarat recurs împotriva hotărârilor de condamnare.

Din aceste situaţii rezultă că, faţă de aceste persoane, pedepsele nu şi-au îndeplinit , în marea majoritate a cazurilor, rolul educativ şi că, deci, acţiunea represivă, prin ea însăşi, este ineficientă".

În consecinţă, se consideră că ar trebui ca, pe de o parte, tragerea la răspundere penală a membrilor sectei «Martorii lui Iehova» pentru fapte de natura celor care au făcut obiectul condamnărilor […] să se facă numai în cazuri deosebite, care prezintă un pericol social real; pe de altă parte, ar fi necesar să se găsească alte mijloace pentru educarea şi atragerea la activităţi culturale şi la o viaţă socială corespunzătoare, în special a tinerilor proveniţi din familii de iehovişti"[97].

La toate acestea, se adăuga constatarea că, în ciuda arestărilor făcute începând cu anul 1968, numărul de adepţi ai mişcării creştea într-un ritm accelerat, în câţiva ani de zile acest număr mărindu-se cu câteva mii. Numai în două localităţi din judeţul Mureş de exemplu – Valea Largă (de unde era originar unul dintre conducătorii „martorilor", Piper Ioan) şi Zau de Câmpie – numărul „martorilor" crescuse cu câteva sute într-o perioadă scurtă de timp[98].

În aceste condiţii, constatându-se lipsa de inventivitate a propriilor ofiţeri în găsirea unor soluţii pentru a realiza un control eficient al „Martorilor lui Iehova" din România, conducerea Securităţii hotărăşte să ia în considerare modul în care alte ţări socialiste rezolvaseră această problemă.

Situaţia „Martorilor lui Iehova" în ţările socialiste era, în general, la începutul anilor `70, asemănătoare cu cea din România, în sensul că gruparea religioasă mai sus menţionată era interzisă, iar adepţii ei erau urmăriţi activ de către organele de represiune. În plus, la fel ca în România, pe planul reglementării penale, în toate ţările socialiste existau prevederi care incriminau fapte de natură a îngrădi libertatea de credinţă, dar nu existau dispoziţii exprese pentru sancţionarea acţiunilor desfăşurate de membrii unor culte sau asociaţii religioase nerecunoscute[99].

Cu toate acestea, ceea ce a atras atenţia conducerii Securităţii române a fost faptul că existau şi excepţii de la regula interzicerii activităţii „martorilor" chiar şi printre ţările socialiste

[96] *Ibidem,* vol. 4, f. 123 – 124 – „Notă privind iehoviştii care ne sunt semnalaţi că ar deţine rol de conducere în sectă (locală, zonală sau pe ţară)", a Direcţiei I, din 19 iulie 1977.

[97] *Ibidem,* vol. 5, f. 21 – „Situaţia persoanelor condamnate în anii 1970 – 1972", nedatată.

[98] *Ibidem,* vol. 2, f. 102 – „Notă", a Direcţiei I, din august 1972.

[99] *Ibidem,* f. 47 – „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun", nedatată. Rămâne un miracol al ştiinţei juridice demn de Orwell modul cum puteau fi interpretate nişte prevederi legale menite să apere libertatea religioasă tocmai pentru a se realiza îngrădirea acesteia.

vecine României. La începutul anilor `70, aceste excepţii de la regulă erau constituite de R. P. Ungară şi RSF Iugoslavia. Însă, deşi în nici una din cele două ţări cultul „Martorilor lui Iehova" nu era interzis, situaţia lui era diferită de la o ţară la alta.

Astfel, în R.S.F. Iugoslavia, „Martorii lui Iehova" aveau statutul de cult recunoscut legal, cu toate drepturile şi obligaţiile ce decurgeau din acesta, beneficiind de dreptul de a avea case de rugăciuni, tipografii, fonduri băneşti proprii etc. Pe de altă parte însă, prestarea serviciului militar rămânea obligatorie în Iugoslavia, iar cei care se sustrăgeau de la această obligaţie riscau o pedeapsă de 5 ani închisoare, iar recidiviştii una cuprinsă între 10 şi 15 ani. În consecinţă, în Iugoslavia, majoritatea „martorilor" îşi executau serviciul militar, iar comunitatea credincioşilor nu lua nici o măsură împotriva lor, deşi „nu li se acordă prea mare încredere"[100]. Modul în care a fost acordat acest statut cultului „Martorilor lui Iehova" din Iugoslavia a fost relatat ulterior de un emisar al Societăţii organelor de Securitate române: „[…] Actualul conducător iehovist pe ţară [Iugoslavia], Kalle, a fost invitat de organele de securitate iugoslave şi împreună cu reprezentanţi ai Departamentului Cultelor i-au cerut să prezinte, dacă doreşte, statutul de organizare şi funcţionare al sectei iehoviste, în vederea legalizării sectei. Primind un răspuns favorabil de la Centrala iehovistă din SUA, Kalle a prezentat statutul respectiv. Fiind supus unor discuţii, lui Kalle i s-a spus că statutul va fi supus aprobării numai dacă se vor respecta câteva condiţii, şi anume:

a) iehoviştii să nu desfăşoare propagandă din casă în casă, potrivit practicii lor din trecut ;
b) să fie eliminate din reviste articolele ce sunt nepotrivite ori împotriva guvernului;
c) în adunări ori în învăţătura oficială iehovistă, să nu se înveţe că iehoviştii nu au voie să meargă în război – să se păstreze o poziţie de neutralitate;
d) toată literatura necesară să fie tipărită numai la tipografiile statului şi după ce fost verificat conţinutul"[101].

Ca urmare a acceptării acestor condiţii de către Societatea din Brooklyn şi de către „supraveghetorul pe ţară", Kalle, „Martorii lui Iehova" a devenit cult legal în Iugoslavia, adepţii lui primeau vize pentru ieşirea din ţară atunci când voiau să participe la congresele „martorilor" ce aveau loc în Occident, iar, în probleme precum participarea la vot, efectuarea stagiului militar etc., conducerea cultului din ţară lăsa la aprecierea fiecăruia dintre membri atitudinea pe care voia să o ia.

În R.P.Ungară, pe de altă parte, situaţia „martorilor" era oarecum diferită, în sensul că aici ei nu au primit statutul de cult legal, ci numai pe cel de „tolerat". Exemplul maghiar a tentat cel mai mult organele de Securitate din România, constituind un model care avea mari şanse de a fi urmat şi în România. Modul în care autorităţile maghiare au ajuns la această soluţie şi care a fost compromisul la care au ajuns cele două părţi implicate le-a fost comunicat organelor de Securitate române chiar de omologii lor din Ungaria: „În timpul convorbirilor avute cu delegaţia organelor de securitate din RP Ungară, am fost informaţi că, în cursul anului 1969, au iniţiat o combinaţie, prin care Nathan Homer Knorr – preşedintele mondial iehovist din SUA – a acceptat

---

[100] *Ibidem,* vol. 3, f. 235 – „Notă – raport privind discuţiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghőnert Nicolaus din R.F. a Germaniei", a Direcţiei I, din 26 aprilie 1971.
[101] *Ibidem,* f. 233 – 234.

ca activitatea iehoviştilor în RP Ungaria să se desfăşoare sub controlul statului; toate materialele de propagandă să fie cenzurate, pentru ca din conţinutul lor să fie îndepărtate articolele ori textele care afectează securitatea statului ori care – din alte motive – nu convin statului"[102].

În afară de obligaţia de a nu răspândi materiale de propagandă cu un conţinut ostil, „martorii" din Ungaria mai aveau obligaţia de a efectua serviciul militar, dar şi în acest caz autorităţile maghiare dădeau dovadă de multe precauţii, potrivit organelor româneşti de securitate: „Tinerii iehovişti sunt chemaţi la încorporare în armată numai în momentul când există certitudinea că nu vor refuza satisfacerea stagiului militar – după ce, cu ei, s-a desfăşurat muncă de educaţie în acest sens"[103].

De asemenea, conducătorii „martorilor" de pe plan local – Bartha Andrei şi Konrad Janos– erau chemaţi periodic de organele de securitate maghiare pentru a se discuta cu ei „diferite probleme referitoare la reglementarea situaţiei lor"[104].

Treptat, acest model dat de cele două state vecine României se răspândeşte în rândul ţărilor socialiste. Prima care hotărăşte să rezolve problema „martorilor" în acelaşi mod este R.S. Cehoslovacia, care le acordă şi ea statutul de cult tolerat[105]. Apoi, la sfârşitul deceniului opt, autorităţile din Polonia iau şi ele în considerare posibilitatea de a acorda statutul de cult legal „Martorilor lui Iehova" din această ţară. Această permisiune acordată „martorilor" din Polonia de a-şi desfăşura activitatea în mod legal ar fi fost, potrivit celor spuse de reprezentanţii Societăţii din New York, un drept câştigat de aceştia, care ar ajuns foarte numeroşi în Polonia, ar fi avut o producţie impresionantă de materiale de propagandă tipărite chiar în ţară, cu ajutorul unor tipografii off–set de ultimă generaţie şi, în acest fel, „autoritatea a fost silită de a înţelege că permisiunea pentru tipărirea oficială sub supravegherea legală ar fi un pericol mai mic"[106]. În consecinţă, aici autorităţile ar fi avut iniţiativa de a propune intrarea în legalitate a „martorilor". Dincolo de aceste considerente, probabil că, în decizia autorităţilor poloneze de a tolera activitatea „Martorilor lui Iehova", cel mai mult nu au cântărit tipografiile off-set ale acestora, cât, mai ales faptul că „martorii" erau cunoscuţi prin campaniile lor virulente la adresa Bisericii Catolice. Cum, pe atunci, Biserica Romano – Catolică tindea să devină cea mai mare problemă pentru autorităţile poloneze, acestea din urmă au găsit, probabil, că ar fi o mişcare foarte inspirată să-l favorizeze pe unul din adversarii declaraţi ai acesteia, pentru a-i crea o contrapondere în societatea poloneză.

În fine, ultimul dintre statele socialiste care acceptă, într-un final, activitatea „Martorilor lui Iehova" pe teritoriul său este chiar Uniunea Sovietică. Astfel, în a doua jumătate a deceniului al nouălea al secolului trecut, se atestă o schimbare radicală de atitudine faţă de „martori" chiar în

---

[102] *Ibidem,* f. 118 – „Notă – raport" a Direcţiei I, din 02.07.1971, semnată de şeful Direcţiei, general maior D. Borşan.

[103] *Ibidem,* f. 10 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»", nedatată.

[104] *Ibidem,* vol. 3, f. 235 – „Notă – raport privind discuţiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghőnert Nicolaus din R.F. a Germaniei", a Direcţiei I, din 26 aprilie 1971.

[105] *Ibidem,* f. 233.

[106] *Ibidem.* f. 294 – „Scrisoare" a Societăţii adresată „martorilor" din România din 19 ianuarie 1978.

ţara care iniţiase persecuţiile împotriva acestora în lagărul socialist. Însă, dintr-o notă informativă furnizată Securităţii române în această perioadă, se poate observa că decizia de tolerare a activităţii „martorilor” luată de organele de securitate sovietice fusese una pur pragmatică, aceştia fiind văzuţi drept „răul cel mai mic”: „Martorii lui Iehova din URSS au speranţe că şi la ei se va admite să facă congrese ca în Polonia, aici fraţii sunt bine apreciaţi, deoarece nu au făcut greutăţi, nu s-au amestecat în probleme politice, nu au luat parte la greve, mitinguri şi nici la alte activităţi sindicale. În URSS, în prezent, îi lasă mai liberi, cu ocazia căsătoriilor fac nunţi mari, unde au ocazie să se adune mulţi fraţi, precum şi cu ocazia unor înmormântări, deşi de multe ori sunt reclamaţi, dar nu se iau măsuri asupra lor”[107].

Având în vedere experienţa celorlalte state socialiste din Europa de Est, în care a fost acceptată activitatea „martorilor”, reprezentanţii Societăţii hotărăsc să ia legătura şi cu organele de Securitate române, pentru a verifica disponibilitatea acestora la realizarea unui compromis. În întâmpinarea emisarilor trimişi în România cu sarcini în acest sens au venit chiar organele de Securitate române, ce-l contactează în repetate rânduri, în cursul anilor 1970 şi 1971, pe un vechi emisar al Societăţii din Statele Unite în România, Ghönert Nicolaus, originar din România, stabilit în R.F. Germania, cu care poartă o serie de tratative referitoare la o formă de tolerare a „Martorilor lui Iehova” de către autorităţile române[108]. Din convorbirile purtate între reprezentanţii organelor de Securitate şi Ghönert Nicolaus, a rezultat că Societatea din Brooklyn era pregătită să facă o serie de concesii autorităţilor române în privinţa doctrinei religioase şi a practicii sale organizatorice: „Centrala mondială iehovistă militează în continuare pentru a obţine unele avantaje în favoarea iehoviştilor din România, respectiv tolerarea activităţii sau legalizarea ei. Totodată, cel în cauză [-Ghönert Nicolaus-] a subliniat că, dacă până în anii 1964 – 1965, iehoviştii au fost îndemnaţi să nu recunoască autoritatea de stat, ulterior s-a revenit şi s-au publicat materiale prin care se explică acestora că trebuie să recunoască autoritatea statului. În ceea ce priveşte problema serviciului militar, el spunea că s-a precizat că aceasta trebuie lăsată la latitudinea fiecărui tânăr, nimeni neavând dreptul să dea indicaţii [...]”[109].

De asemenea, Societatea din Brooklyn era dispusă să accepte cenzurarea literaturii religioase trimisă din exterior „martorilor” din România, preşedintele Nathan H. Knorr fiind dispus „să accepte autorităţilor competente din Republica Socialistă România să cenzureze întreaga literatură, înainte de multiplicare, iar ceea ce nu este necesar să se publice să fie îndepărtat din

[107] *Ibidem*, vol. 4, f. 2 – Notă informativă nr. 00206/10533, din 27 decembrie 1986, sursa – „Radu Ioan”, pentru ofiţer de legătură – maior Grijac A.

[108] *Ibidem,* vol. 3, f. 113 - „Informare” a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată. O altă formă în care apare numele emisarului german, mai plauzibilă decât cea folosită în text, este cea de Gönert Nicolaus, dar am folosit-o pe cea menţionată mai sus datorită faptului că aceasta apare în majoritatea covârşitoare a cazurilor.

[109] *Ibidem,* vol. 2, f. 152 – „Notă privind aspectele ce s-au desprins din urmărirea emisarilor centrelor cultice şi sectante veniţi în ţara noastră în perioada ianuarie – august 1972”, din 14 septembrie 1972.

text"[110]. Singurele aspecte în care conducerea „Martorilor lui Iehova" nu era dispusă să facă mari concesii erau cele care priveau normele de conduită impuse adepţilor cultului, rezerva Societăţii în această privinţă fiind explicată prin faptul că nu dorea să intervină prea mult în problemele care priveau viaţa privată a credincioşilor săi, care trebuia să fie puşi în situaţia de a face opţiunile pe care le găseau cele mai potrivite, pentru acestea asumându-şi ulterior răspunderea fiecare: „La insistenţele exprimate de a face unele precizări în legătură cu rezerva conducerii mondiale iehoviste faţă de intervenţia acesteia în probleme cum ar fi satisfacerea serviciului militar, votul, participarea la acţiuni politice, emisarul [-Ghönert Nicolaus-] a spus că, dacă Societatea ar interveni în astfel de probleme, în sensul de a da indicaţii ca tinerii să facă sau nu serviciul militar, atunci ei nu s-ar mai deosebi de alte religii şi nu ar mai fi iehovişti"[111].

După cum se poate observa, acordul propus autorităţilor române era similar cu cel încheiat de Societate în Ungaria, Cehoslovacia şi Iugoslavia în anii precedenţi, care, după aplicarea lor, au fost considerate foarte convenabile de conducerea „martorilor"[112]. În fapt, însă, organele de Securitate române cunoşteau condiţiile acordurilor încheiate de „Martorii lui Iehova" cu autorităţile statelor socialiste vecine încă din cursul anului 1969, având în vedere faptul că, în cursul unei întâlniri efectuate „pentru schimb de experienţă cu organele de securitate din R.P. Ungară, R.P. Bulgară şi R.S.F. Iugoslavia" şi pentru „sporirea eficienţei măsurilor antiiehoviste", au fost informate de omologii lor din Ungaria de „combinaţia" iniţiată de aceştia în vederea tolerării activităţii cultului mai sus menţionat. Ulterior, după ce Societatea a început să-şi manifeste în mod deschis dorinţa de a se ajunge la un asemenea compromis şi cu partea română, organele Securităţii decid să apeleze la asistenţa părţii maghiare, care având o mai mare experienţă în această problemă, putea să le indice dacă o asemenea soluţie părea să fie cea mai potrivită pentru a satisface şi pretenţiile românilor: „[...] Ne-am putea documenta asupra măsurii în care acordând o situaţie tolerată, evident condiţionată, activităţii iehoviste, s-ar putea realiza eliminarea totală a acţiunilor ostile desfăşurate de aceştia. Pe baza concluziilor la care vom ajunge, am putea formula un studiu cu propuneri pentru conducerea partidului şi statului"[113].

Studiul mai sus menţionat a fost elaborat cel mai probabil în cursul anului 1972, după numeroase tergiversări, consultări şi analize ale situaţiei, şi s-a prezentat sub forma unei informări a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele Consiliului, Ion Stănescu şi destinată aprobării de către conducerea PCR[114]. Această informare, după prezentarea situaţiei operative

[110] *Ibidem,* f. 118 – „Documentar privind unele aspecte ce se desprind cu privire la activitatea desfăşurată de centrele cultice şi sectante din străinătate împotriva ţării noastre, măsurile necesare de contracarare ce se impun", din 6 iunie 1972, semnat de lt. col. Banciu I. şi col. Iancu Constantin.

[111] *Ibidem,* vol. 3, f. 233 – „Notă – raport privind discuţiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghönert Nicolaus din R.F.a Germaniei", a Direcţiei I, din 26 aprilie 1971.

[112] *Ibidem.*

[113] *Ibidem,* f. 118 – „Notă – raport" a Direcţiei I, din 02 iulie 1971, semnată de şeful Direcţiei, general maior D. Borşan.

[114] *Ibidem,* f. 108 – 116 - „Informare" a Consiliului Securităţii Statului, semnată de preşedintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată. Data probabilă a acestui document a fost stabilită pe baza evenimentelor menţionate

existente în cadrul problemei „martorilor" şi a dificultăţilor cu care se confruntau organele de Securitate în găsirea celor mai potrivite soluţii pentru controlarea activităţii acestora, propune o schimbare majoră în modul de tratare a problemei „Martorilor lui Iehova" de către autorităţile române, sprijinind iniţiativa de tolerare a activităţii acestora şi aducând următoarele argumente în acest sens:

- „Tolerarea sectei ar fi posibilă, dar numai atât timp cât Centrala mondială poate asigura îndepărtarea acţiunilor ostile din practica activităţii iehoviste şi limitarea lor la preocupări pur religioase, dar prin care să nu se încalce legile statului;

- Tolerarea sectei nu creează nici obligaţii pentru statul român; în felul acesta, se va crea posibilitatea de a se întreprinde orice măsuri ce vor fi considerate ca fiind necesare, atunci când se va constata că membrii sectei nu vor renunţa la activităţile ostile;

- În poziţia de tolerare – şi nu recunoscută de lege – secta «Martorii lui Iehova» nu va deveni persoană juridică şi, deci, nu se va putea prevala de prerogativele prevăzute într-o astfel de situaţie. Activitatea sa fiind încadrată între anumite limite, stabilite de către stat, cea mai importantă fiind aceea că se poate realiza controlul oficial al literaturii şi eliminarea din cuprinsul acesteia a ceea ce este dăunător.

- Situaţia de sectă tolerată creează, pentru organele de Securitate, posibilitatea de a acţiona în continuare pe linia limitării activităţii iehoviştilor, de a determina Centrala iehovistă din SUA să nu mai emită şi difuzeze instrucţiuni ostile pentru statul nostru. De asemenea, vom putea efectua un control continuu asupra conducătorilor sectei, iar pe cei fanatici şi ostili să-i compromitem în faţa iehoviştilor din ţară şi a centralei, fapt ce va duce la înlăturarea lor din funcţii.

- Având în vedere că, pentru început, nu toţi iehoviştii vor fi de acord să recunoască statul şi să respecte legile pentru a beneficia de tolerarea activităţii, se va ivi posibilitatea ca anumite fricţiuni şi disensiuni dintre ei să fie exploatate de organele de stat, în direcţia anihilării activităţii grupărilor disidente şi ostile"[115].

Dacă tolerarea activităţii „Martorilor lui Iehova" ar fi fost considerată acceptabilă de conducerea de partid, urmau să fie iniţiate tratative în acest sens de către Departamentul Cultelor cu Societatea din Brooklyn, care „acum este dispusă trateze această problemă cu organele de stat competente din Republica Socialistă România". O alternativă supusă atenţiei conducerii de partid era cea a acordării statutului de cult legal pentru „Martorii lui Iehova", dar varianta aceasta era nerecomandabilă din mai multe motive:

- „Ar fi posibil ca Centrala mondială să nu-şi respecte promisiunile pe care le-a făcut, de-a îndemna iehoviştii din România să recunoască statul şi legile sale, precum şi de a nu difuza literatură cu conţinut ostil. De asemenea, este posibil ca, prin unii emisari, să se introducă în ţară literatură cu conţinut ostil sau instrucţiuni pentru desfăşurarea activităţii sectei în alte condiţii decât cele ce se vor stabili;

în cadrul acestuia, care îl plasează în cursul anului 1972, înainte de numirea lui Ion Stănescu în funcţia de Ministru de Interne.

[115] *Ibidem,* f. 114 – 115.

- Legalizarea sectei – într-o asemenea situaţie – ar însemna editarea unei legi şi apoi, la scurt timp, abrogarea ei, ceea ce ar duce la comentarea nefavorabilă a ordinei de drept din ţara noastră;

- În situaţia când secta ar activa legal, de această împrejurare ar putea să se folosească elementele fanatice şi ostile şi să activeze ca atare, fără ca împotriva lor să se poată întreprinde cele mai corespunzătoare măsuri"[116].

Sfârşitul studiului mai sus citat lăsa însă deschisă opţiunea continuării unei politici dure faţă de „Martorii lui Iehova" din România, amintind faptul că organele Securităţii vor acţiona „pentru contracararea şi lichidarea activităţii ostile a iehoviştilor, în vederea destrămării treptate a sectei".

S-a dovedit o bună măsură de prevedere, pentru că propunerea de tolerare mai sus citată nu a avut nici o finalitate. Fie că ea a fost respinsă de conducerea PCR, fie că schimbarea lui Ion Stănescu din funcţia de preşedinte al Consiliului Securităţii Statului a dus la venirea în fruntea Securităţii a unor personaje care nu erau de acord cu noua strategie în această problemă, rezultatul a fost că în politica organelor de represiune faţă de „Martorii lui Iehova" nu se produce pentru moment nici o schimbare. În ceea ce priveşte motivele respingerii planului de tolerare a activităţii „martorilor" pe teritoriul României, documentele Securităţii nu oferă nici o explicaţie plauzibilă, ele doar nu mai fac nici o referire la acest plan, decât atunci când prezintă diverse încercări ale Societăţii de a-l readuce în discuţie, dar acestea erau văzute de atunci înainte drept o acţiune „ostilă". Din acest motiv nu se pot decât bănui motivele reale care au dus la respingerea unei propuneri care, aparent, era raţională şi chiar aducea multe avantaje pentru autorităţile române – este suficient să ne gândim la faptul că, prin acceptarea acesteia, controlul asupra activităţii „Martorilor lui Iehova" ar fi ajuns aproape la nivelul atins când la conducerea filialei din România era un informator al Securităţii.

Un prim motiv al respingerii planului de tolerare a activităţii cultului în România îl poate reprezenta, cred, imposibilitatea conducătorilor români de a admite existenţa pe teritoriul ţării a unei minorităţi care nu accepta să le recunoască legitimitatea. Desigur, erau şi reprezentanţi ai fostelor partide politice, foşti deţinuţi politici, care refuzau să accepte legitimitatea conducătorilor comunişti, dar aceştia nu erau toleraţi, se aflau sub o atentă supraveghere din partea organelor de represiune şi nu li se permitea să-şi exprime deschis aversiunea faţă de regim. Pe când, prin tolerarea „martorilor", se accepta activitatea unor persoane care declarau deschis că toţi conducătorii îşi primeau puterea de la „Satan diavolul" şi apoi s-ar fi putut justifica prin faptul că aceasta era o manifestare religioasă. Acordul încheiat cu Societatea era menit să prevină asemenea manifestări, dar ele nu puteau fi excluse şi astfel s-ar fi creat un pol al opoziţiei faţă de regim care ar fi atras şi mai mulţi adepţi. Ungaria şi Cehoslovacia încheiaseră asemenea acorduri cu „Martorii lui Iehova", dar ele puteau face parte dintr-o strategie de reconciliere a regimurilor comuniste din ţările respective cu societatea civilă, traumatizată încă de intervenţiile sovietice şi încă profund ostilă puterii. Prin asemenea acorduri, autorităţile respective au crezut, probabil, că vor ţine mai bine sub control o mişcare radicală care putea avea o mare forţă de atracţie pentru

[116] *Ibidem,* f 115 – 116.

populaţia nemulţumită. Conducătorii români, pe de altă parte, nu credeau că sunt în poziţia în care să caute o reconciliere şi preferau să trateze orice opoziţie făţişă prin excluderea şi persecutarea celor care o practicau.

Un al doilea motiv al eşecului planului de tolerare a „Martorilor lui Iehova" l-ar putea constitui experienţa neplăcută avută de autorităţile române în privinţa controlării activităţii celorlalte culte religioase neoprotestante din România. Acordarea statutului de cult legal pentru baptişti, penticostali, adventişti şi „creştinilor după Evanghelie" nu a avut rezultatul scontat de Departamentul Cultelor, care a luat această măsură cu scopuri propagandistice şi a realizat, în final, că şi-a creat singur mai multe probleme decât rezolvase. Această situaţie nu putea decât provoace nemulţumirea oficialilor Departamentului, care notau încă din 1958: „Cei zece ani care au trecut de la recunoaşterea acestor culte au fost suficienţi pentru a demonstra prozelitismul lor şi a ne atrage atenţia asupra pericolului pe care-l prezintă, cu atât mai mult cu cât ele pretind că propagă credinţa «adevărată», fără popi, fără icoane şi ritualuri învechite […] Continuă să caute dependenţa spirituală faţă de centrele lor care sunt în apus (Elveţia şi SUA) şi manifestă o preocupare intensă pentru practici ilegale, dovedind în comportare o duplicitate prezentă în toate acţiunile lor (ţin şedinţe nestatutare, înfiinţează comunităţi nerecunoscute, trimit în ţară agitatori fără legitimaţii, culeg fonduri pe care nu le declară, se preocupă în mod deosebit de tineret etc.)"[117].

Reproşurile Departamentului Cultelor la adresa cultelor neoprotestante continuă şi în deceniile următoare, în 1974 Corpul Inspectorilor Centrali plângându-se de comportamentul adepţilor acestora, „care în repetate rânduri încalcă legalitatea socialistă, […] prin atitudine şi comportare sfidează legislaţia ţării" şi care „mergând în străinătate în calitate de turişti, «au uitat» drumul de întoarcere acasă, preferând să devină trădători de ţară şi unelte în mâna celor răuvoitori, care, în mod demenţial, se dedau la injurii şi calomnii la adresa ţării noastre"[118].

Având în vedere cele de mai sus, se pune întrebarea: de ce ar fi riscat Securitatea să reia aceleaşi experienţe neplăcute, precum cele încercate după „legalizarea" celorlalte culte neoprotestante, prin tolerarea unuia mult mai radical decât cele amintite mai sus? Este adevărat că, spre deosebire de celelalte culte menţionate, „Martorii lui Iehova" ar fi avut doar statutul de tolerat, dar acelaşi statut îl avea şi Biserica Catolică, ceea ce însemna că această variantă nu putea fi lipsită de probleme. Tolerarea „martorilor" ar fi adus şi multe avantaje, aşa cum se arăta şi mai sus, dar pentru a beneficia de aceste avantaje ofiţerii Securităţii trebuia să acţioneze în această problemă cu mult mai multe precauţii şi mai multă subtilitate decât o făcuseră până atunci, or, aşa cum o arăta experienţa din relaţiile cu celelalte culte, mulţi dintre aceşti ofiţeri, mai ales cei din teritoriu, nu erau capabili de aşa ceva. Concluzia se impunea de la sine: tolerarea „Martorilor lui Iehova" era o complicaţie inutilă, cel mai înţelept era să se continue politica de

[117] Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *op. cit.,* p. 352.
[118] ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 11198, vol. 2, f. 83 – 84 – „Tendinţele actuale ale cultelor din R.S. România şi aspectele nocive ale acestora", raport din 10 ianuarie 1974, alcătuit de Corpul Inspectorilor Centrali din cadrul Departamentului Cultelor.

excludere şi de represiune aplicată până atunci, în speranţa că, în cele din urmă, aceasta va aduce şi unele rezultate sau, măcar, va putea să-i ţină sub control pe adepţii acestora.

În consecinţă, se revine – deşi este un termen impropriu, pentru că nu se renunţase niciodată – la vechile metode aplicate în problemă: arestări, avertizări, amenzi, infiltrări de informatori, urmărirea informativă şi supunerea unor „martori" dezbaterii publice în faţa „oamenilor muncii" etc. Rezultatele sunt, în bună măsură, aceleaşi ca în trecut şi, în curând, se constată faptul că, din motive obiective, trebuia să fie aduse şi unele modificări vechilor metode de acţiune.

Astfel, politica de arestări masive, reluată în 1968, nu mai poate continua pentru multă vreme. Mai mult decât atât, cea mai mare parte dintre cei arestaţi deja pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste" a trebuit să fie eliberaţi în 1976[119], fiind eliberaţi chiar şi cei pentru care Securitatea a dat aviz negativ. Deşi documentele nu oferă o explicaţie pentru această clemenţă, ea este uşor de intuit – la 1 august 1975, conducerea de stat a României a comis, alături de cea a celorlalte state comuniste din Europa (în afară de Albania), ceea ce a fost considerată a fi „o gafă strategică" semnând Actul final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, de la Helsinki. Cel mai probabil, asemenea conducerii sovietice, conducătorii români împărtăşeau şi ei opinia lui Gromîko: „Suntem stăpâni în casa noastră!"[120], însă, chiar dacă nu împărtăşeau opinia sovieticilor, românii nu puteau face notă discordantă în această privinţă fără a suporta consecinţe grave pe planul credibilităţii internaţionale. Urmările semnării acestui acord internaţional n-au întârziat să se vadă în privinţa politicii în domeniul cultelor, în special în ce priveşte cultele ilegale, precum „Martorii lui Iehova". Din acest an se înregistrează, în afară de eliberarea din închisori a celor deja arestaţi pentru motive considerate „politice", o scădere semnificativă a numărului de noi arestări pentru aceleaşi motive, iar dacă acestea se produceau, totuşi, pedepsele acordate de instanţe erau semnificativ mai reduse decât în anii anteriori – deşi, se poate remarca, în cazul „martorilor", arestările nu încetează niciodată cu totul de-a lungul anilor `80[121]. Se poate constata o schimbare şi în ceea ce priveşte condamnările pentru insubordonare sau nesupunere la încorporare, în sensul că se preferă executarea pedepsei la locul de muncă de către cei aflaţi într-o asemenea situaţie[122].

O altă schimbare a metodelor folosite de organele de represiune din România în problema „Martorilor lui Iehova" este sporirea cooperării cu organele de Miliţie. De fapt, mai ales în anii `80, se înregistrează o retragere a Securităţii din prim planul măsurilor adoptate împotriva

---

[119] Idem, dosar nr. 142, vol. 7, f. 140 – „Situaţia membrilor grupării «Martorii lui Iehova» condamnaţi în perioada anilor 1965 – 1975 pentru infracţiuni împotriva securităţii statului ori pentru infracţiuni contra capacităţii de apărare a patriei", nedatată.

[120] Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *op. cit.,* p. 324.

[121] Vezi, de exemplu, ACNSAS, fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 142, vol. 11, f. 124 – Raport al Inspectoratului Judeţean Alba al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1, din 20 februarie 1982, semnat de şeful Securităţii judeţene, lt. col. Brihac Florian şi şeful Inspectoratului, col. Dumitrescu Dumitru – în acest caz este vorba de 5 „martori", condamnaţi pentru propagandă împotriva societăţii socialiste, pedepsele lor variind între 1 şi 2 ani închisoare.

[122] *Ibidem,* vol. 2, f. 281 – Raport din mai 1980, semnat de şeful Direcţiei I, general maior Tăbăcaru Dumitru.

„martorilor", aceasta preferând ca organele sale să acţioneze mai ales sub acoperirea celor de Miliţie, pentru a nu se da prilej adepţilor cultului să se plângă de persecuţiile pe care le-ar suferi în România din partea poliţiei secrete a statului. De aceea, se preferă întărirea cooperării cu Miliţia, Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, autorităţile de la nivel local etc.[123], ceea ce nu însemna că Securitatea nu era la fel de activă ca înainte în problemă, ci numai că încerca să-şi ascundă cât mai bine implicarea. În acelaşi timp, se acordă, într-o primă fază, o pondere mult mai mare măsurilor de prevenire: avertizări, punerea în dezbaterea colectivului – în locul arestărilor, se preferă acordarea de amenzi contravenţionale, se urmăreşte confiscarea materialelor de propagandă intrate ilegal în ţară, depistarea canalelor de legătură cu exteriorul etc.

Într-un final, se constată că toate aceste acţiuni au rezultate minore. Canalul de legătură cu exteriorul nu poate fi descoperit, materialele de propagandă şi mijloacele de multiplicare a lor confiscate sunt imediat înlocuite, dezorganizarea produsă în cadrul comunităţii „martorilor" în urma aplicării unor măsuri operative de către organele de Securitate – compromiteri ale conducătorilor, inducerea de suspiciuni între membri, arestări – este depăşită de aceştia, iar numărul adepţilor cultului creşte în continuu. Lipsa unui progres real în domeniu este recunoscută şi de conducerea Securităţii[124], iar în rândul ofiţerilor acesteia începe să pătrundă ideea că pericolul reprezentat de „martori" este minor[125], mai ales dacă se avea în vedere ceea ce se recunoştea chiar în rapoartele oficiale: „În afară de conceptele şi manifestările antisociale menţionate, iehoviştii au – în general – o conduită corectă faţă de muncă (inclusiv la locurile de detenţie), unii susţin că ar fi de acord să accepte satisfacerea serviciului militar în unităţi de construcţii şi nu comit alte infracţiuni"[126].

Rezultate mai vizibile în activitatea organelor de represiune în problemă se vor observa abia după venirea în fruntea Direcţiei I a colonelului Gheorghe Raţiu, care, după mai mulţi ani în care ofiţerii din subordine au ezitat mereu între mai multe metode de combatere a activităţii „martorilor", toate cu un rezultat nesatisfăcător, optează pentru aplicarea cu consecvenţă a combinaţiilor informative, de natură să ducă la sporirea confuziei şi a disensiunilor interne a comunităţii „martorilor". Rezultatele nu au fost spectaculoase, dar acţiunile menite să ducă la discreditarea unor membri de seamă ai comunităţii „Martorilor lui Iehova", sporirea suspiciunilor reciproce între adepţii cultului cu privire la colaborarea cu Securitatea, intervenţiile de multe ori brutale în viaţa de familie a acestora, evitarea oricăror acţiuni care ar fi putut duce la sporirea

---

[123] *Ibidem,* f. 411 – „Documentar privind secta religioasă «Martorii lui Iehova»", al Direcţiei I, din 6 ianuarie 1988.

[124] Vezi, de exemplu *Ibidem,* f. 292 – Nota generalului Iulian Vlad pe marginea unui raport al Direcţiei I, în care se prezenta ultimul succes obţinut de aceasta în problema „Martorii lui Iehova" – capturarea unor aparate de multiplicat: „Asemenea acţiuni aţi mai avut şi, de fiecare dată, breşele au fost imediat acoperite. Cum vă gândiţi să preveniţi acest lucru ?".

[125] *Ibidem,* f. 241 – „Raport privind situaţia informativ – operativă în problema iehovistă" al Direcţiei I, din 28 august 1979.

[126] *Ibidem,* f. 48 – „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun".

prestigiului unor „martori", datorită persecuţiilor la care ar fi fost supuşi de autorităţi şi încercarea de a descoperi fapte care puteau duce la condamnarea unor „supraveghetori" pentru infracţiuni de drept comun – ceea ce avea ca efect discreditarea lor în cadrul comunităţii – au dus la apariţia şi menţinerea unei grave dezbinări interne în rândul „Martorilor lui Iehova", de pe urma căreia nu putea profita decât Securitatea. Nu era mult, dar era cel mai bun rezultat obţinut organele de represiune din România în problemă după aproape patru decenii de activitate.

„Martorii" au nutrit însă mereu speranţa că o tolerare, cel puţin, a activităţii cultului în România ar fi posibilă. Această speranţă le-a fost întărită de creşterea numărului statelor comuniste din Europa care erau de acord cu schimbarea statutului „Martorilor lui Iehova", precum şi de desfăşurarea unor negocieri cu autorităţile române. Nu s-a ştiut însă că planul de tolerare a activităţii lor a fost respins, pentru că Securitatea nu a simţit nevoia de comunica acest aspect, aşa încât multă vreme s-a crezut că o decizie în acest sens urma să fie luată în curând. Deşi nu toţi membrii comunităţii erau de acord cu condiţiile acceptate de Societate pentru tolerarea activităţii cultului în România[127], această posibilitate părea atractivă multor „martori" care se săturaseră de permanentele şicane la care îi supuneau autorităţile.

Treptat, a devenit însă clar că această dorinţă a lor nu se va realiza. În 1979, fostul negociator cu organele de Securitate din partea Societăţii, Ghönert Nicolaus, primeşte interdicţia de a mai veni în România[128], iar autorităţile nu dau semne că statutul cultului s-ar putea schimba. Pe măsură ce s-a înţeles că aşteptările „martorilor" nu aveau să se împlinească, unii dintre aceştia au început să formuleze diferite propuneri de acţiuni care să forţeze autorităţile române să accepte tolerarea lor, precum trimiterea a mii de scrisori la adresa şefului statului, în care să se ceară intrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova", adresarea unui apel postului de radio „Europa Liberă"[129]sau chiar recurgerea la acţiuni provocatoare, care ar fi forţat autorităţile române să recunoască faptul că acest cult devenise o problemă care cerea o altă abordare decât cea de până atunci: „Unele elemente iehoviste fanatice au încercat să propage ideea necesităţii desfăşurării acţiunilor de prozelitism şi a altor activităţi sectante în mod deschis, în locuri publice, pentru a determina intervenţia organelor de stat cu scopul de a se face publicitate «cauzei», atât în ţară, cât şi în străinătate şi să aibă motive pentru a se adresa unor personalităţi politice şi cercuri religioase reacţionare din străinătate, care să intervină pe lângă autorităţile române pentru legalizarea sau tolerarea sectei.

[127] Vezi, de exemplu, *ibidem,* f. 391 – „Notă privind situaţia informativ – operativă în rândul elementelor ostile din secta «Martorii lui Iehova» de pe raza judeţelor Alba, Bistriţa-Năsăud, Braşov, Cluj, Covasna, Harghita, Hunedoara, Maramureş, Mureş, Sălaj, Sibiu" din august 1988, a Direcţiei I, semnată de ofiţer specialist III, căpitan Sabău Nicuşor.

[128] *Ibidem*, vol. 4, f. 84 – „Fişă privind pe Ghönert Ludwig Nicolaus" din 10 septembrie 1984.

[129] *Ibidem,* vol. 2, f. 282 – „Raport cuprinzând informaţiile care vizează legalizarea sau tolerarea sectei «Martorii lui Iehova»" al Direcţiei I, din 20 iunie 1980, semnat de maior Ion Constantin.

Se impune să identificăm şi să neutralizăm, cu maximă operativitate, elementele cu astfel de preocupări, acţionând, în acelaşi timp, prin măsuri care să nu le permită realizarea scopurilor propuse"[130].

Însă, pe măsură ce asemenea iniţiative erau anihilate prompt de organele de Securitate, descurajarea începe să pună stăpânire pe acei „martori" care au căutat să obţină o modalitate de negociere cu autorităţile statului. În acest context au apărut acuzaţii la adresa organelor de Securitate, care „ar induce în eroare conducerea statului cu privire la pericolul pe care l-ar reprezenta secta faţă de orânduirea socialistă"[131], dar şi neînţelegeri între membrii comunităţii „Martorilor lui Iehova" cu privire la strategia care trebuia urmată precum şi învinovăţiri reciproce cu privire la cei care poartă responsabilitatea pentru eşecul tratativelor cu autorităţile statului. În final, membrii mai tineri ai comunităţii abandonează orice speranţă în privinţa îmbunătăţirii situaţiei din România şi recurg tot mai mult la plecarea din ţară, chiar şi ilegală, mai ales pentru a se stabili în Statele Unite şi a se pune la dispoziţia Societăţii din New York spre desfăşurarea de propagandă religioasă în alte locuri, mai prielnice acestei activităţi, deşi o astfel de atitudine era considerată de Securitate ca un „fapt cu totul nou şi în contradicţie cu învăţăturile religioase ale sectei"[132].

„Martorilor" rămaşi în ţară nu le rămânea decât să îndure în continuare măsurile operative ale organelor de Securitate. Consecinţa acestor măsuri a fost, în ultimii ani dinaintea prăbuşirii regimului comunist, apariţia unei atmosfere de suspiciune generalizată în cadrul comunităţii, întreţinută atât de Securitate, cât şi de mai vechile mesaje ale Societăţii, care-şi avertiza, încă din anii `60, adepţii că „noi ne aflăm în luptă nu cu oameni, ci cu demoni [...] de aceea trebuie să fim cu grijă ca nu cumva duşmanul să pătrundă în rândurile noastre"[133]. Drept urmare, „martorii" au fost tentaţi să vadă aceşti „demoni" – în acest caz, informatori ai organelor de represiune – pretutindeni în rândurile lor, fapt întreţinut cu abilitate de Securitate, ce profita de neînţelegerile şi acuzaţiile reciproce pe care şi le lansau membrii comunităţii, ştiind că, atât timp cât acestea persistau, nu puteau avea loc acţiuni deschise de protest ale „Martorilor lui Iehova" – posibilitatea apariţiei unor asemenea acţiuni era, în anii `80, cea mai mare spaimă a autorităţilor române, dat fiind faptul că nu se mai putea recurge la arestări în masă ale celor în cauză. Combinaţiile informative ale Securităţii, încercările acesteia de a-i face pe „martori" să-şi încalce interdicţiile impuse de religia pe care o adoptaseră – între care şi pe cea referitoare la participarea la vot – condiţiile de viaţă din România anilor `80, toate acestea duc la exasperarea membrilor comunităţii „Martorilor lui Iehova", dar şi la sporirea radicalismului unora dintre ei, aşa cum o arată şi convorbirile înregistrate dintre aceştia, prilejuite de presiunile care se făceau asupra lor pentru

---

130 *Ibidem,* f. 346 – „Notă privind situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova» de pe raza judeţelor Arad, Bihor, Caraş – Severin, Maramureş, Satu Mare, Sălaj şi Timiş", a Direcţiei I, din 1 aprilie 1987, semnată de locotenent major Sabău Nicuşor.

131 *Ibidem,* f. 283 – Raport al Direcţiei I, din 8 septembrie 1981, semnat de şeful Direcţiei, general maior Aron Bordea.

132 *Ibidem,* f. 50 – „Situaţia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme şi metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun".

133 *Ibidem,* vol. 3, f. 219 – extras din revista *Informatorul*, nr. 2, difuzată în România în anii 1960 – 1961.

a vota: „«Ziua de 21.11. va fi o zi hotărâtoare pentru încercarea credinţei, trebuie să dejucăm orice manevră a organelor statului, să nu participăm la alegeri. Mai bine să murim decât să votăm, pentru că noi nu avem ce pierde în orânduirea socială a Satanei».

Dosa Ioan, membru în «Comitetul de bătrâni» afirmă: «Dacă ne omoară, scăpăm de griji, nu vom sta la cozi pentru pâine, totodată ştim că am făcut un bine, murind pentru Iehova»"[134].

Starea de spirit a „martorilor" din România este adusă şi la cunoştinţa Societăţii, care, încurajată şi de toleranţa tot mai mare arătată cultului de regimurile comuniste din regiune şi, cel mai probabil, ca să nu fie acuzată de adepţii săi din ţară că nu a încercat să facă tot posibilul pentru a le uşura situaţia, trimite în ţară, la finele anului 1988, pentru o discuţie cu autorităţile române, trei negociatori, care făceau parte din conducerea sa din Statele Unite (cetăţenii SUA Jaracz Theodore, director în Colegiul central de Guvernare al Societăţii şi Brenca John, coordonatorul activităţii de traducere a materialelor de propagandă religioasă în limba română) şi din Europa (cetăţeanul vest-german Karl Fritz Willi, secretar al organizaţiei din RFG)[135]. Încercării acestora de a ajunge la o înţelegere cu autorităţile statului li se răspunde însă cu aplicarea de către Securitate a uneia dintre numeroasele sale „combinaţii informative": „În baza unei combinaţii informative, cei trei străini au intrat în contact cu o relaţie operativă şi, întrucât nu au reuşit să ajungă la conducerea Departamentului Cultelor, au solicitat să le facă legătura cu organele de Securitate. La «nedumerirea» interlocutorului, aceştia au precizat că, în Ungaria, Cehoslovacia şi Polonia, prin ministerele Cultelor, au intrat în contact cu organele de securitate, obţinând tolerarea activităţii sectei sub controlul acestora. La răspunsul că, în România, Departamentul Cultelor nu are relaţii directe cu organele de securitate şi, deci, nu poate facilita legătura solicitată, cei trei emisari au părăsit ţara în seara aceleiaşi zile"[136].

În asta consta, aşadar, ceea ce Securitatea numea „combinaţie informativă". Lăsând la o parte calitatea acestei manevre, recurgerea la asemenea procedee este semnificativă pentru modul în care organele de represiune române au acţionat în problema „Martorii lui Iehova".

În final, se poate aprecia că Societatea din Brooklyn încercase măcar să ofere o variantă de negociere, să găsească o soluţie a problemei apelând în mod deschis la autorităţile române,

---

[134] *Ibidem,* vol. 10, f. 49 - Raport al Inspectoratului Judeţean Harghita al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1, din 17 noiembrie 1982, semnat de şeful Securităţii judeţene, col. Rapilat Alexandru şi şeful Serviciului 1, lt. col. Suciu Mihăilă.

[135] *Ibidem,* vol. 2, f. 374 – „Raport privind situaţia operativă în rândul elementelor ostile din secta «Martorii lui Iehova». Măsuri ce se impun pentru descoperirea şi neutralizarea aparaturii de multiplicat, depozitelor de materiale de propagandă mistico-ostilă, canalelor de legătură cu exteriorul, precum şi sporirii eficienţei activităţii de prevenire a acţiunilor care pot afecta interesele securităţii statului", al Direcţiei I, din 31 ianuarie 1989, aprobat de şeful Direcţiei, colonel Gh. Raţiu.

[136] *Ibidem,* f. 360 - Aspecte caracteristice ale activităţii clandestin – ostile desfăşurate de membrii sectei «Martorii lui Iehova». Rolul şefilor serviciilor de informaţii interne în organizarea şi conducerea activităţii de cunoaştere şi prevenire a acţiunilor duşmănoase şi antisociale specifice elementelor iehoviste", lucrare de absolvire a Şcolii Militare pentru Perfecţionarea Cadrelor Active şi Pregătirea Ofiţerilor de Rezervă, din 4 noiembrie 1989, susţinută de căpitanul Sabău Nicuşor – Într-un fel, interlocutorul celor 3 emisari spunea chiar adevărul – el nu era în legătură cu Securitatea, el era chiar Securitatea.

pe când Securitatea nu a putut oferi nimic. Fără a avea planuri de viitor cu privire la problema „martorilor" şi fără să fi reuşit măcar să stopeze activitatea acestora pe teritoriul României sau creşterea numărului lor, organele de represiune române au preferat să aplice aceleaşi procedee la nesfârşit împotriva adepţilor unei noi religii radicale, în speranţa că vor da vreodată rezultatele pe care le sperau.

Pe de altă parte, este posibil ca şi soluţia propusă de reprezentanţii Societăţii să fi fost doar o iluzie, aşa cum recunoşteau şi aceştia, în mod deschis, într-o scrisoare adresată adepţilor lor din România: „Trebuie să avem punctul de vedere că, într-o ţară în care nu există libertate, o singură organizaţie nu poate avea izolat libertate. De a crede aşa ceva e o eroare. Exercitarea liberă a adoraţiei este numai posibil unde toţi oamenii au libertate într-o anumită măsură [...] şi reprezentanţii locali ai autorităţii au o anumită măsură de respect faţă de dreptul de libertate. La ce foloseşte o legalizare, dacă se referă numai la comitet [de conducere pe ţară, n.n.], însă vestitorul în localitatea sa mică este bătut mai departe prin poliţie, fiindcă tocmai în întreaga ţară nu există un spirit de libertate"[137].

[137] *Ibidem*, vol. 3, f. 294 – Scrisoare a Societăţii către „martorii" din România din 19 ianuarie 1978. Exprimarea deficitară din text se datorează, cel mai probabil, traducerii defectuoase a scrisorii din limba engleză de către „Martorii lui Iehova" din ţară.

III. SISTEMUL TOTALITAR DIN ROMÂNIA: ÎNTRE POLITICI DE CONTROL ŞI REZISTENȚA SOCIETĂȚII

Alina ILINCA

POLITICA DE CONTROL A REGIMULUI COMUNIST ASUPRA SPAȚIULUI PUBLIC. STUDIU DE CAZ: JOCURILE MONDIALE UNIVERSITARE DE IARNĂ DE LA POIANA STALIN (28 IANUARIE – 8 FEBRUARIE 1951)

THE CONTROL POLICY OF THE COMMUNIST REGIME CONCERNING THE PUBLIC AREA. CASE STUDY: WORLD UNIVERSITY WINTER GAMES IN POIANA STALIN (1951, JANUARY 28TH-FEBRUARY 8TH)

Unlike the political regimes in which the public opinion plays an important role, in the totalitarian regimes, mistrust in the virtues of communication between the State and the citizens is a basic trait.

This paper presents the reality of The Communist Romania in the contest of World University Winter Games in Poiana Braşov, at that time called Poiana Stalin. The official propaganda presented the games as a display of the growing force of "democratic" students within the peace movement. Due to the severe limitations imposed both by Securitate and by the International Students Association, a quasi-Communist organization, the atmosphere was very tense and glacial.

Etichete: Jocurile Mondiale Universitare, Poiana Stalin, stalinism, propagandă, politici de control, spațiu public, spațiu privat

Keywords: World University Games, Poiana Stalin, Stalinism, propaganda, control policies, public space, private space

Regimurile totalitare, atât cele de tip comunist, cât şi cele de tip fascist, au reuşit să-şi conserve existenţa un timp îndelungat într-o atmosferă de frică, de anihilare a oricărei opoziţii. Atât în Germania nazistă, cât şi în Uniunea Sovietică, partidul a reprezentat sursa cea mai

autorizată pentru colectarea şi diseminarea informaţiilor referitoare la starea de spirit a populaţiei[1]. De altfel, Uniunea Sovietică a fost primul stat din istorie întemeiat pe existenţa unui partid care avea pretenţia de a controla şi cel mai neînsemnat detaliu al existenţei umane[2].

Cercetări istorice recente realizate în arhivele C.C. al P.C$_{(b).}$U.S., ale Consiliului pentru Problemele Bisericii Ortodoxe Ruse, precum şi în arhivele create de unele instituţii ale statului sovietic, inclusiv cele ale Ministerului de Interne, au reliefat o multitudine de aspecte ale cotidianului sovietic după cel de-al doilea război mondial. Drept urmare, au fost publicate rapoarte privind cenzura corespondenţei, dări de seamă provenite de la organizaţiile de bază ale partidului, instituţii ale statului şi sindicate, alături de scrisorile unor cetăţeni către oficialităţi. Au fost evidenţiate, de asemenea, diverse aspecte ale stării de spirit a populaţiei în raport cu problemele politice, acestea provenind din dezbaterile realizate în cadrul adunărilor de partid sau din rapoartele informatorilor ce lucrau în întreprinderi, magazine, spitale etc[3].

În cadrul C.C. al P.C$_{(b).}$U.S. exista un grup special de activişti, „care aveau rolul de a prelucra informaţiile primite şi de a le pune la dispoziţia conducerii superioare de partid". Pentru liderul de la Kremlin personal se alcătuiau „mape speciale" sau „mapele lui Stalin", aşa cum mai erau numite, care conţineau cele mai importante informaţii[4]. Mai mult decât utilizarea terorii, absenţa comunicării şi existenţa unui riguros control al informaţiilor, precum şi manipularea şi dirijarea opiniei publice, au făcut ca regimul comunist să reziste un timp atât de îndelungat.

Toate aceste practici au fost exportate şi în ţările din Europa Centrală şi de Est care, după cel de-al doilea război mondial, au intrat în sfera de influenţă sovietică. Sovietizarea acestor ţări a constituit, după cum se exprima Jean Cathala, nu numai o schimbare sau o pierdere a suveranităţii, ci şi o încorporare într-un alt univers, „într-o lume de instituţii, de practici şi de moduri de a gândi care trebuie acceptate în bloc, fiindcă spiritualul şi lumescul, doctrina şi statul, regimul şi metodele de guvernare, patria şi partidul aflat la putere se confundă în el"[5].

După acest tipic, la 20 martie 1951, a fost trimis către toate raioanele de Securitate de pe teritoriul R.P.R., Ordinul nr. 500 al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, în care se specifica: „Buletinul informativ, care este mijlocul de informare rapidă şi precisă a conducătorilor instituţiei noastre, trebuie să conţină toate informaţiile despre faptele şi stările de spirit produse

---

[1] Aryeh L. Unger, *The Totalitarian Party. Party and People in Nazy Germany and Soviet Russia*, Cambridge University Press, London, 1974, p. 222.

[2] Richard Pipes, *Communism. A History of the Intellectual and Political Movement*, Phoenix Press, London, 2003, p. 42.

[3] A se vedea, în acest sens, E. Ju. Zubkova, L. P. Koševeleva, G. A. Kuznekova, A. I. Minjuk, L. A. Rogovaja (eds.), *Sovetskaja žizn*, Rosspen, Moskva, 2003.

[4] Tatiana Pokivailova, *Problema controlului asupra informaţiilor în contextul politicii represive a Kremlinului şi a partidelor comuniste din ţările Europei de Est, 1949-1953. (Pe baza documentelor din arhivele ruse)*, în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953: Mecanismele Terorii*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, pp. 418-425.

[5] *Apud* François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 352.

sau sesizate în decurs de 24 de ore în cuprinsul regiunilor respective". Acesta trebuia redactat cu respectarea anumitor norme şi împărţirea în mai multe capitole.

Primul capitol se referea la culegerea de informaţii. „În acest capitol – se arăta în ordinul amintit – se vor încadra toate informaţiile cu caracter general sau local despre unele evenimente sau fapte ce urmează a se desfăşura şi despre care organele noastre au fost sesizate sub o formă sau alta (de exemplu: se anunţă că se intenţionează ţinerea unei întruniri, a unei procesiuni religioase etc.)". Totodată, cadrele de Securitate trebuiau să prevadă şi să desprindă anumite concluzii din situaţia operativă care făcea obiectul culegerii de informaţii: „Pentru fiecare informaţie care se va raporta în buletin se va menţiona obiectul, timpul şi locul unde urmează să se producă unele fapte sau stări de fapt, precum şi categoria socială în mijlocul căreia se va produce". O altă cerinţă ce trebuia respectată pentru elaborarea unei decizii optime consta în veridicitatea informaţiei: „În acest capitol nu se vor insera informaţii neverificate"[6].

În cel de al doilea capitol erau clasificate evenimentele sau, altfel spus, „informaţiile despre fapte sau stări de fapt întâmplate în cuprinsul regiunii, semnalate organelor noastre de către alte autorităţi sau aflate de organele noastre, informaţii ce interesează securitatea statului". Aceste evenimente erau următoarele: „Agitaţiile în public împotriva regimului democrat (manifestaţii ostile în masă, tulburări religioase şi de altă natură etc.). În rapoartele date se va indica precis locul unde s-a produs agitaţia, scopul ei, numărul celor care au participat, cine a condus agitaţia (apartenenţa politică şi poziţia de clasă a acestora) şi orice alte detalii ce ar interesa securitatea statului"[7].

Alte tipuri de evenimente periculoase pentru stabilitatea regimului comunist erau „atentatele contra instituţiilor publice sau a sediilor de orice fel, a persoanelor din viaţa politică sau publică, precum şi agresiunile cu caracter politic şi actele ostile de orice fel". În acest caz era vorba de „atentatele izbutite sau neizbutite şi actele de ostilitate ale elementelor duşmănoase, arătându-se detaliat în ce a constat actul ostil sau atentatul, ce materiale s-au folosit, victimele sau pagubele produse, cine sunt autorii actului (apartenenţa lor politică şi de clasă), precum şi autorii morali ai acestui act". O altă prevedere, care lăsa loc înscenărilor pregătite de Securitate împotriva „duşmanului de clasă" sau al unei presupuse agresiuni străine, era „actul ce a fost descoperit înainte de a fi pus în practică", în acest caz fiind necesar a se „arăta ce intenţii a avut autorul, sau autorii, de cine au fost puşi la cale etc. Ulterior se vor raporta la buletin orice noi date în legătură cu actul respectiv, date de natură a completa prima sesizare". În acelaşi spirit al terorii staliniste se făcea următoarea referire: „Chiar la actele ostile de mai mică importanţă (injurii aduse regimului sau demnitarilor statului de elemente în stare de ebrietate, sau alte cazuri) se va arăta, de asemenea, apartenenţa politică sau de clasă a celor în cauză"[8].

Evenimente deosebite de care Securitatea trebuia să ţină seama erau şi cele de care depindea realizarea modelului de dezvoltare bazat pe o industrializare masivă, precum şi pe colectivizarea agriculturii. Aici erau avute în vedere „instigaţii printre ţărani pe tema

[6] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 53.
[7] *Ibidem*, ff. 53-54.
[8] *Ibidem*, f. 54.

colectivizărilor, a comasării terenurilor, a întovărăşirilor în muncă etc", unde, din cauza faptului că „în această direcţie acţiunea duşmanului de clasă este foarte mult concentrată, se va căuta ca, în notele raportate în cadrul buletinului, să fie cuprinse toate manifestările din acest domeniu". De asemenea, în analiza cauzelor care au dus la producerea instigării trebuia menţionată „de cine a fost făcută (apartenenţa politică şi de clasă a acestuia), de cine a fost pusă la cale, câţi oameni au fost antrenaţi în această instigaţie, autorii morali, precum şi modul în care a fost rezolvată situaţia".

În situaţia „instigaţiilor la greve", trebuia evidenţiată „amploarea acestora, câte persoane au fost antrenate în fiecare caz, cât a durat, de cine a fost pusă la cale greva, sau cine sunt instigatorii de fapt, sau cei ce manevrează din umbră, arătându-se apartenenţa lor politică şi de clasă".

Atunci când era vorba de „instigaţii la nesupunere faţă de dispoziţiile autorităţilor de orice fel ar fi ele (de exemplu: faţă de colectări etc.), se va arăta despre ce fel de dispoziţii este vorba, când s-a produs faptul, câţi cetăţeni au fost antrenaţi în acest act, de cine a fost comisă instigaţia, precum şi apartenenţa politică şi de clasă a instigatorilor sau autorilor morali". Dacă acel eveniment se prelungea, era necesar a se „raporta de mai multe ori (chiar în cursul aceleiaşi zile), tot în cadrul buletinului, cum decurg tatonările pentru liniştirea spiritelor, precum şi ecoul pe care l-a avut în public"[9].

În rândul măsurilor luate pentru combaterea subversiunii, un loc important îl ocupa „răspândirea de manifeste de orice fel", raportându-se „locul unde au fost găsite, forma sub care se prezintă (mărimea, cum sunt scrise etc.), de cine au fost colportate (sic!), conţinutul pe scurt şi orice alte date ce ar interesa securitatea statului. Ulterior, prin raport special, secţiile vor trimite textul manifestului"[10].

Descoperirea autorilor acestor „înscrisuri duşmănoase" devenea, aşadar, o sarcină prioritară a organelor de Securitate. De regulă, descoperirea autorilor se făcea pornindu-se de la adresa înscrisă pe plicuri, prin care se stabilea „cartierul cutiei poştale în care au fost aruncate manifestele". De asemenea, „stabilirea orei şi numărului de colectare a cutiei poştale de către cenzor", ajutau „organele operative în descoperirea autorului manifestelor", la acestea adăugându-se greşeala autorului „de a pune în cutia poştală odată cu manifestul şi o scrisoare personală"[11].

O deosebit de mare importanţă s-a acordat în epocă vânătorii de sabotori. Potrivit logicii staliniste şi pe motive care aveau prea puţină legătură cu realitatea, trebuia dusă o permanentă luptă „împotriva tovarăşilor care subapreciază forţele şi însemnătatea sabotajului"[12]. Vânturarea

[9] *Ibidem*, f. 55.
[10] *Ibidem*, f. 56.
[11] *„Partiturile" Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan şi Mirela Matiu, Nemira, Bucureşti, 2007, p 360.
[12] I. V. Stalin, *Despre lipsurile muncii de partid şi despre măsurile pentru lichidarea troţchiştilor şi a altor făţarnici. Raport şi cuvânt de încheiere la Plenara C.C. al P.C$_{(b)}$. al U.R.S.S. din 3-5 martie 1937*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1952, p. 21.

„ameninţării" sabotajului prin toate canalele de propagandă era destinată a crea o adevărată psihoză în rândul populaţiei, psihoză care să conducă la apariţia sindromului „cetăţii asediate". Omul de rând trebuia să se simtă ameninţat, într-o perpetuă stare de insecuritate, la bunul plac al unor forţe malefice obscure, forţe de care îl putea apăra doar atotputernicul Partid[13].

Securitatea avea în sarcină misiuni de acest fel din toate domeniile – „industriale, economice, agricole sau asupra căilor de comunicaţie, feroviare, telefonice, defecţiunile în producţie sau deficienţele în funcţionarea întreprinderilor de stat, cooperativelor, gospodăriilor de stat, S.M.T. etc.", în redactarea rapoartelor fiind important să se dea „toate detaliile necesare cu privire la amploarea sabotajului respectiv, ce reprezintă pentru producţie şi cine sunt autorii, cu toate datele asupra lor"[14].

Mari eforturi erau depuse de către regimul comunist, aceasta fiind o caracteristică a tuturor societăţilor închise, pentru stoparea „trecerilor frauduloase ale frontierei sau pregătirile şi tentativele în vederea unei treceri", deoarece, după cum remarca Ortega Y. Gasset, „funcţia de a comanda şi de a da ascultare este funcţia decisivă în orice societate (…). Dacă omul ar fi o fiinţă solitară, care accidental ar intra în relaţii de convieţuire cu celelalte, poate că ar rămâne neatins de asemenea repercusiuni ale puterii, ivite în deplasările şi crizele de comandă. Cum însă omul este o fiinţă socială în textura sa fundamentală, el este zguduit în natura sa intimă de mutaţii care, la drept vorbind, afectează imediat numai colectivitatea. De aceea, dacă un individ este luat în parte şi analizat, este suficient ca să aflăm, fără alte date, cum funcţionează în ţara sa conştiinţa despre comandă şi supunere"[15], în situaţia la care am făcut referire fiind necesar să se menţioneze „dacă cei în cauză au fost predaţi Securităţii de o altă autoritate (grăniceri, miliţie etc.) sau dacă au fost identificaţi de organele Securităţii, dându-se totodată toate datele asupra acestora"[16].

O mare atenţie s-a acordat în acea perioadă şi „zborurilor de avioane străine sau neidentificate deasupra teritoriului R.P.R.". De altfel, de-a lungul timpului, observarea aeriană a fost socotită una din căile cele mai importante în purtarea unui război, fiind folosită în observarea mişcărilor inamicului. De la observarea din balon, aplicată pentru prima dată în timpul războiului civil din America, până la apariţia avionului modern, forţa aeriană a fost utilizată pentru cercetarea dispozitivului trupelor inamice, poziţiile avansate şi rezervele acestora, supravegherea mişcărilor adversarului, căile acestuia de aprovizionare şi comunicaţii, într-un cuvânt toate forţele de care dispune acesta. Însă observarea din aer a fost folosită şi pentru stabilirea obiceiurilor şi a modului de viaţă a populaţiei civile din ţara inamică. Astfel, avioanele erau trimise pentru a descoperi dacă fabricile erau camuflate pe timpul nopţii, dacă au survenit anumite schimbări în activitatea obişnuită a ţării, dacă publicul se mai adună la curse şi pe stadioane, dacă şcolile mai funcţionează sau copiii au fost evacuaţi la ţară, cu alte cuvinte pentru investigarea stării de spirit a

---

[13] Florian Banu, *Sabotaj şi contrasabotaj în România anilor '50*, p. 2 (manuscris).

[14] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

[15] Ortega Y. Gasset, *Revolta maselor*, ediţia a II-a revăzută, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, pp. 184-185.

[16] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

populaţiei din ţara inamică, determinându-se în acest fel rezervele morale de care aceasta dispunea[17]. În observarea acestor zboruri trebuia să se indice precis „direcţia, atât geografică, cât şi locală (de la ce localitate spre ce localitate s-a efectuat zborul) şi înălţimea de la care a zburat, iar în caz că avionul a fost identificat se va arăta tipul"[18].

Conştiinţa de sine a unui partid de tip totalitar este dată de stabilirea rolului nefast al străinului, care se prezintă în forma sa cea mai subtilă ca literatură, iar în forma sa cea mai grosolană ca propagandă[19]. Astfel, în cazul intrărilor sau ieşirilor în şi din ţară a unor personalităţi străine, trebuiau menţionate „şi deplasările de mai mică importanţă ale unora dintre ei, dacă fac parte din problemele ce interesează securitatea statului"[20]. Practic, de la intrarea în ţară şi pe tot parcursul şederii pe teritoriul R.P.R., străinii erau permanent supravegheaţi de către Securitate.

Tot în cadrul celui de-al doilea capitol al Ordinului nr. 500 trebuia semnalată şi existenţa altor cazuri, „cum ar fi pagubele produse de fenomenele naturale etc"[21]. În fapt, această prevedere consfinţea multifuncţionalitatea aparatului de Securitate, care s-a dovedit pe tot parcursul existenţei sale o forţă eficientă şi flexibilă, un instrument al partidului, indispensabil şi util în orice situaţie, după modelul şi practicile serviciilor de securitate din Uniunea Sovietică[22].

În cadrul celui de-al treilea capitol se făcea referire la necesitatea contracarării şi semnalării unor acţiuni de a căror identificare depindea supravieţuirea regimului: „descoperirea de bande" – înfrângerea „banditismului politic" fiind una din sarcinile de bază ale Securităţii, după modelul Ceka[23] – , „descoperirea de armament sau materiale interzise", precum şi alte acţiuni. În aceste cazuri, „în rapoartele trimise prin buletin se vor specifica detaliat obiectele găsite (de exemplu: la descoperiri de armament se va arăta ce anume s-a găsit, în ce stare se găseşte etc.) precum şi apartenenţa politică şi de clasă a celui la care s-a găsit sau aparţin de fapt acele materiale"[24].

Problematica urmăririi stării de spirit a populaţiei era tratată în cadrul celui de-al patrulea capitol, fiind avute în vedere „informaţiile privind stările de spirit existente", precum şi „cauza care

---

[17] Ladislas Farago, *Războiul spiritelor. Analiza activităţii de informaţii şi a spionajului (pentru uz intern)*, f. e., 1958, p. 81.

[18] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

[19] Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Naţional-Socialism şi Bolşevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005, p. 299.

[20] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

[21] *Ibidem*.

[22] Astfel, în perioada când Felix Dzerjinski se afla la conducerea Comisiei Extraordinare Panruse pentru Combaterea Contrarevoluţiei şi Sabotajului, „acesta şi-a găsit timpul şi energia să se ocupe de unele sarcini suplimentare". Deşi unele dintre acestea, cum erau, de pildă, curăţarea zăpezii sau lupta împotriva epidemiilor, nu aveau aparent nimic în comun cu securitatea regimului, Dzerjinski a mobilizat rapid filialele Ceka, folosind poliţia politică pe post de comando, pentru supravegherea realizării acestor sarcini (George Leggett, *Ceka: Poliţia Politică a lui Lenin. Comisia Extraordinară Panrusă pentru Combaterea Contrarevoluţiei şi Sabotajului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 262).

[23] *Ibidem*, p. 355.

[24] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 57.

le-a determinat, stadiul în care se găsesc (faza de început, avansată sau de mare amploare) şi măsurile ce au fost luate pentru îndreptarea lor. La fiecare semnalare se va menţiona şi numele celor care au avut asemenea manifestări"[25]. Pentru semnalarea stării de spirit a populaţiei într-un anumit loc şi într-o anumită perioadă de timp erau stabilite următoarele categorii:

- Populaţia în general, urmărindu-se nemulţumirile generale sau ale unor categorii de locuitori pe teme economice, de ordin social etc.
- „Categoriile ostile regimului democrat", fiind avută în vedere încadrarea informativă a „chiaburilor, foştilor moşieri şi industriaşi, preoţi, ofiţeri deblocaţi, funcţionari comprimaţi, studenţi neîncadraţi în organizaţii democratice etc".
- Pentru crearea legitimităţii şi a bazei sociale a regimului era urmărită încurajarea stării de spirit a „categoriilor favorabile regimului democrat", formată din „muncitori industriali şi agricoli, ţărani săraci sau mijlocaşi, funcţionari, membrii ai corpului didactic, elevi, studenţi etc.".

În vederea realizării unei sinteze informative cât mai detaliate privind starea de spirit a populaţiei, cadrele de Securitate trebuiau să semnaleze şi „comentariile ce se fac de diferite categorii sociale, cu privire la unele evenimente interne sau internaţionale, legi, dispoziţii ale autorităţilor etc., dându-se şi numele celor care fac comentariile"[26]. Pentru o mai bună cunoaştere, se realizau şi sinteze ale stării de spirit a populaţiei pe diferite probleme[27].

Un alt capitol era consacrat întrunirilor, manifestărilor, aniversărilor, sărbătoririlor, precum şi altor evenimente asemănătoare (vizitele unor personalităţi sau delegaţii străine, inaugurări etc., organizate de către puterea comunistă), urmărindu-se modul în care acestea s-au desfăşurat, numărul aproximativ al participanţilor, participanţii marcanţi, numele celor care au luat cuvântul şi conţinutul pe scurt al discursurilor, numai în cazul în care interesau securitatea statului şi dacă au dat naştere la frământări în rândul participanţilor, precum şi starea de spirit a asistenţei (cum a fost primită manifestaţia respectivă, cum s-a manifestat în timpul desfăşurării ei, ce atitudine a avut după aceea etc.), fiind monitorizat astfel gradul de mobilizare a populaţiei. Dacă în cadrul diverselor evenimente se înregistrau „incidente sau încercări de tulburare din partea unor elemente duşmănoase, acest fapt se va raporta imediat printr-un buletin special, arătându-se de cine a fost produs, ce amploare are, ce măsuri s-au luat etc."[28].

Tot pentru o mai bună mobilizare şi socializare a populaţiei, în cazul unor manifestări importante ca 7 noiembrie (aniversarea revoluţiei ruse) sau 21 decembrie (aniversarea zilei de naştere a lui Stalin), „se va raporta în ajun ce măsuri s-au luat pentru preîntâmpinarea unor acţiuni duşmănoase şi pentru asigurarea pazei, iar în ziua respectivă se vor trimite buletine de trei ori pe zi: unul dimineaţa, arătându-se cum a început manifestaţia sau cum s-au pus la punct pregătirile; altul la prânz şi ultimul în seara zilei respective, arătându-se desfăşurarea

[25] *Ibidem*.
[26] *Ibidem*.
[27] *„Partiturile" Securităţii*…., p. 359.
[28] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 58.

manifestaţiei, faptele întâmplate în legătură cu ea şi ecoul avut în rândul populaţiei. Dacă faptul respectiv durează mai multe zile, se va raporta în fiecare zi stadiul în care se găseşte”[29].

Dispoziţiile ordinului la care ne-am referit arată cum, în cadrul regimurilor totalitare, propaganda a fost tot timpul însoţită de exercitarea unui control riguros asupra societăţii prin intermediul organelor de represiune, statul dorind în acest fel să influenţeze întregul mediu de viaţă al cetăţeanului, sistemul său propriu de valori, rezultatul fiind inducerea în rândul populaţiei a unui comportament obedient faţă de statul totalitar. Astfel, „procesele politice au avut şi un rol pedagogic, fiind adevărate mecanisme de profilaxie socială”[30], alte diferite acţiuni (în special cele desfăşurate de poliţia politică) având menirea de a provoca teamă în rândurile populaţiei, pentru a o paraliza şi a o împiedica să acţioneze[31].

În felul acesta a rezultat atomizarea vieţii publice şi disoluţia societăţii civile, care reprezintă premise ale dominaţiei totalitare efective[32], socializarea politică făcându-se cu ajutorul factorului ideologic, ce trebuia să cimenteze edificiul social şi să insufle opţiunea pentru valorile fundamentale ale sistemului[33].

Pentru a putea supravieţui în situaţia nou creată, întreaga populaţie, la fel ca şi cea din Uniunea Sovietică, a fost constrânsă să dezvolte un tip de comportament schizoid[34], care s-a manifestat în adoptarea unui dublu limbaj, ce a făcut obiectul a numeroase cercetări ştiinţifice sau opere literare. George Orwell vorbise despre „dubla gândire”[35], pe care apoi Czeslaw Milosz a numit-o Ketman, un termen preluat de la Arthur de Gobineau şi a cărei însuşire caracteristică era teama de a gândi pe cont propriu[36].

Mobilizarea maselor nu poate avea loc fără o emblemă distinctivă, chiar şi în cazul celui mai mic grad de mobilizare, insignele, culorile, sloganurile, siglele, imnurile reprezentând însemnele masei. Din această perspectivă, ca de altfel şi din alte privinţe, nu există nici o deosebire între adunările sportive şi cele ideologice[37], mai mult, este recunoscut rolul dimensiunii ludice în socializarea şi manipularea cetăţenilor[38].

---

[29] *Ibidem*, f. 59.

[30] Annie Kriegel, *Les grands procès dans les systèmes communistes. La Pédagogie infernale*, Gallimard, Paris, 1972, p. 160.

[31] Alex Mucchielli, *Arta de a influenţa. Analiza tehnicilor de manipulare*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 23.

[32] Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Polirom, Iaşi, 1997, p. 23.

[33] *Ibidem*, p. 61.

[34] Martin Malia, *La tragédie soviétique. Histoire du socialisme en Russie, 1917-1991*, Éditions du Seuil, Paris, 1995, p. 351.

[35] George Orwell, *Nineteen Eighty-Four*, Penguin Books, London, 1990, pp. 223-226.

[36] Czeslaw Milosz, *Gândirea captivă*, Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 24.

[37] Michel-Louis Rouquette, *Despre cunoaşterea maselor. Eseu de psihologie politică*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 31.

[38] Charles Debbasch, Jean-Marie Pontier, *Introduction à la politique*, 3e édition, Dalloz, Paris, 1991, pp. 14-16.

La începutul anului 1951, regimul comunist de la Bucureşti a organizat cea de a IX-a ediţie a Jocurilor Mondiale Universitare de Iarnă, locul de desfăşurare fiind Poiana Braşov, care a purtat în acei ani denumirea de Poiana Stalin. Conform obiectivelor definite de propaganda comunistă, aceste jocuri trebuiau „să se transforme într-o nouă manifestare a solidarităţii internaţionale a studenţimii democrate încadrate în Uniunea Internaţională a Studenţilor, într-o nouă manifestare a forţei crescânde a mişcării partizanilor păcii"[39]. În realitate, atmosfera a fost una glacială, specifică perioadei de exacerbare a Războiului rece, mai mulţi factori contribuind la aceasta. Pe plan intern, s-a realizat un adevărat transfer al tehnicilor puterii dinspre U.R.S.S., între care cea a represiunii deţinea rolul principal, fiind cuprinsă în „învăţăturile" lui Stalin, conform cărora, „pe măsură ce orânduirea socialistă se adânceşte, lupta de clasă se ascute".

Astfel, cu o zi înainte de deschiderea jocurilor, ziarul „Scânteia tineretului" făcea apel la ascuţirea vigilenţei împotriva duşmanului de clasă[40]. Pe plan extern, războiul din Coreea, aflat în plină desfăşurare, a oferit prilejul unor atacuri în paginile ziarelor la adresa „imperialiştilor americani"[41]. De altfel, chiar şi Jocurile Mondiale Universitare s-au dorit un motiv de propagandă împotriva „lagărului imperialist", duşman al păcii, Josza Grohman, preşedintele Uniunii Internaţionale a Studenţilor, unul din organizatorii manifestării, declarând: „Deschiderea Jocurilor Mondiale Universitare de Iarnă are loc într-un moment când studenţimea progresistă din întreaga lume luptă pentru pace, însuşindu-şi hotărârile istorice ale celui de al doilea Congres Mondial al Partizanilor Păcii, ţinut la Varşovia"[42].

Dacă la nivel propagandistic se dorea o înfrângere a „militarismului american", în mentalul colectiv, speranţele unora dintre români se legau de o victorie a S.U.A. în peninsula coreeană, pentru ca, ulterior, aceasta să declanşeze războiul împotriva U.R.S.S. Astfel, într-o „Sinteză privind starea de spirit a militarilor deblocaţi din Regiunea Iaşi" se consemna: „Comentariile în legătură cu situaţia internaţională sunt duse în special în jurul războiului din Coreea, foştii militari socotind drept o tactică retragerea americanilor de pe frontul coreean şi au convingerea că victoria va reveni tot americanilor, care vor ataca apoi Uniunea Sovietică"[43].

Participanţilor la Jocurile Mondiale, care nu manifestau simpatie faţă de cauza comunistă, atmosfera li s-a înfăţişat în „amestecul ei cumplit de cotidian, ascuns cu grijă de ochii străinilor, zidit într-o tăcere de cimitir"[44]. Deplasările străinilor pe perioada de desfăşurare a jocurilor au fost atent pregătite, încât cei care doreau să discute cu localnicii nu se puteau întâlni decât cu agenţi acoperiţi ai Securităţii, nefiind lăsaţi să intre în contact nici măcar cu reprezentanţii AGERPRES-ului. Astfel, într-un referat întocmit la cererea Direcţiei I - Informaţii

[39] D. Matei, *Întâlnirea de la Poiana Stalin a tineretului luptător pentru pace*, în „Contemporanul", nr. 4 din 26 ianuarie 1951, p. 3.

[40] *Vigilenţă şi luptă necruţătoare împotriva duşmanului de clasă*, în „Scânteia tineretului", nr. 555 din 27 ianuarie 1951.

[41] *Imperialismul american – cel mai turbat duşman al tineretului*, în *loc. cit.*, nr. 558 din 30 ianuarie 1951.

[42] *Vigilenţă şi luptă necruţătoare împotriva duşmanului de clasă*, în *loc. cit.*, nr. 555 din 27 ianuarie 1951.

[43] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 41.

[44] François Furet, *op. cit.*, p. 432.

Interne, din cadrul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, ziarista Yvonne Rusu consemna: „În ziua de 8 februarie a. c. am fost trimisă să iau interviuri participanţilor străini la Jocurile Mondiale Universitare şi la Tabăra Universitară de la Poiana Stalin. După ieşirea din gară, studenţii s-au urcat în autobuz. Vrând să vorbesc cu un grup de studenţi italieni, m-am urcat şi eu într-unul din autobuze. După ce am vorbit cu studenţii italieni, m-am apropiat de un student suedez, Eric Lindeborg. În clipa când i-am pus prima întrebare, s-a apropiat o tânără care mi-a spus că nu am voie să vorbesc cu străinii şi mi-a ordonat să părăsesc autobuzul. I-am explicat că vin din partea Agenţiei şi că am primit instrucţiuni în această privinţă. Apoi m-am întors din nou spre suedez, la care tovarăşa (mi-a spus că se numeşte Drăgan) i-a spus acestuia, în engleză, să nu mai vorbească cu mine. Tânărul suedez s-a arătat foarte surprins de această atitudine. Autobuzul pornind între timp, tov. Drăgan a încercat să mă forţeze să cobor din mers, ceea ce eu fireşte am refuzat. Atunci ea a strigat unui tovarăş din faţă să ceară şoferului să oprească. La oprirea autobuzului, am fost invitată din nou să cobor, ceea ce am şi făcut. Toate acestea s-au petrecut în prezenţa studenţilor străini”[45].

Dacă mişcările lor nu puteau fi atent supravegheate, studenţii străini erau împiedicaţi să viziteze anumite obiective trecute în program. O altă reprezentantă a AGERPRES-ului consemna: „Potrivit sarcinilor primite din partea conducerii agenţiei, tov. Măgureanu şi cu mine ne-am găsit joi, la ora 17, la Galeria de Artă Naţională pentru a lua interviuri studenţilor străini veniţi de la Poiana Stalin.

După sosirea echipei R.P.R., într-un grup compact, împreună cu însoţitorul respectiv, la ora 18 au apărut câţiva studenţi englezi şi danezi singuri, neînsoţiţi de nimeni. M-am apropiat de dânşii şi, profitând de faptul că vizitarea galeriei nu începuse, le-am cerut să-mi vorbească despre timpul petrecut la Poiană. Am legat discuţii şi, după câteva minute, m-au întrebat dacă nu ar fi posibil să înceapă vizitarea galeriei. Neştiind dacă este posibil acest lucru, am cerut tov. Custode al galeriei, care mi-a spus că, deoarece eu ştiu engleză, îmi va da un cicerone care să ne dea lămuriri asupra tablourilor din muzeu, urmând ca eu să le traduc. În holul galeriei se adunaseră între timp o mulţime de studenţi, responsabilii însoţitori se agitau pretutindeni, dar nimeni nu intra încă în sălile de expoziţie. Am rugat pe cei câţiva studenţi străini cu care legasem discuţii să mai aştepte, dar în faţa uşii de intrare în sălile expoziţiei numărul studenţilor creştea din ce în ce. Lumea era foarte impacientată din cauza faptului că tovarăşa Juster se încăpăţâna să nu permită accesul în galerie înainte ca toată lumea să fie adunată.

I-am explicat tovarăşei Juster că, din moment ce interpreta grupului de studenţi nu este acolo, eu aş putea da acestui grup lămuririle necesare în engleză, ceea ce va crea şi condiţii mai prielnice pentru a obţine declaraţiile necesare. Tovarăşa Juster a răspuns pe un ton mult prea categoric că acest lucru nu este posibil. Deşi studenţii străini nu au înţeles limba, din tonul ei şi din privirile ei furioase puteai crede că se petrece ceva „foarte grav”. Studenţii au repetat rugămintea de a intra în expoziţie, cu atât mai mult cu cât, dintre studenţii englezi, câţiva studiau arhitectura şi doreau să examineze unele tablouri mai pe îndelete. Li s-a dat din nou să înţeleagă că nu se poate, ceea ce a determinat pe unul din studenţii englezi să întrebe (citez textual): «Este

[45] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-2035, c. 380.

oare absolut necesar să vizităm galeria în grămezi (in heaps)…noi preferăm să mergem în grupuri mici»”[46].

Dacă Securitatea privea aceste manifestări ca pe un exces de zel din partea însoţitorilor grupurilor de studenţi străini, aşa cum rezultă din notele de pe marginea documentului, nu este mai puţin adevărat că la rândul ei a supravegheat atent orice mişcare a delegaţilor străini, în deplină concordanţă cu instrucţiunile date cu ani în urmă lui Dzerzynski de către Lenin, acesta din urmă fiind foarte preocupat de ideea că ar putea exista „scurgeri de secrete” cu prilejul vizitelor delegaţiilor străine pe teritoriul U.R.S.S.[47]. Într-un raport al Direcţiei I se consemna: „În faţa atitudinii duşmănoase a unora dintre delegaţi, au fost luate următoarele măsuri:

1. Încadrarea delegaţilor suspecţi, în special a englezilor, prin diferite mijloace, pentru a afla la timp ce acţiuni pregătesc. În acest scop s-a trecut la:

a) crearea unei agenturi care să ne ajute să cunoaştem starea lor de spirit, intenţiile lor, deplasările, întâlnirile etc.;

b) înregistrarea convorbirilor ce au avut loc în camerele delegaţilor englezi;

c) foto-copierea materialului găsit la englezi în camere pentru a vedea dacă nu cumva pregătesc vreo acţiune sau intervenţie dinainte pregătită cu ocazia lucrărilor U.I.S.-ului şi a Conferinţei din Bucureşti, a Comisiei de Călătorii şi Schimburi”[48].

Din cauza faptului că, într-un regim totalitar, informaţiile au doar o valoare propagandistică şi emană numai din surse oficiale, celelalte fiind catalogate drept spionaj, Securitatea a monitorizat atent şi comportarea populaţiei din localitate, precum şi manifestările participanţilor din delegaţia română. În acelaşi raport se mai consemna şi faptul că lotul de sportivi români, „compus din 88 de persoane, nu a fost suficient verificat şi de aceea au putut să se strecoare elemente reacţionare în rândurile sale. Aceste elemente nu ne puteau aduce aproape nici un folos din punct de vedere sportiv, dar ne puteau face mult rău din punct de vedere politic.

Astfel, de exemplu, este cazul lui Hella Siegens, care este fosta soţie a lui Rudi Glokner, o femeie de circa 35 de ani, campioană naţională la schi în 1938.

Soţul ei, Rudi Glokner, spion american, se află în închisoare şi din anchetă a reieşit că menţinea legătura cu soţia sa Hella Siegens, chiar şi după divorţ.

Participarea sus-numitei la competiţii nu putea în nici un caz să ne aducă vreun rezultat sportiv formidabil, fiindcă nu mai corespunde din punct de vedere al condiţiei fizice şi a vârstei, dar, în schimb, i-a dat eventual posibilitatea să transmită, prin vreunul din delegaţii străini, date referitoare la arestarea bărbatului ei către Serviciul de Informaţii din Austria (C.I.C.), căci Hella Siegens cunoaşte situaţia fostului ei soţ, deoarece a fost şi ea interogată şi confruntată cu el, cu ocazia anchetei.

Alte elemente suspecte, care nu ar fi trebuit să participe la Jocuri, sunt: Paul Anastasiu care a furnizat delegaţilor englezi date despre mişcarea de «partizani» din munţi, despre condiţiile grele de viaţă de aici etc. De asemenea, Rădulescu Tita şi alţi câţiva”.

---

[46] *Ibidem*, c. 378.

[47] Dmitri Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie*, Editura Orizonturi, Editura Lider, Bucureşti, f. a., p. 271.

[48] A.M.R., fond Microfilme, rola AS_1-2035, cc. 391-392.

În acelaşi timp, Securitatea îşi îndeplinea şi menirea de „surogat al transparenţei", furnizând factorilor de decizie din cadrul partidului comunist de la toate nivelurile rapoarte asupra situaţiei şi anomaliilor intervenite în cadrul organizării unui eveniment. Diverse informări ale unora dintre participanţii la evenimente ajungeau şi „direct la Partid", însă Securitatea avea premise mai importante pentru realizarea de rapoarte cât mai aproape de realitate, dispunând prin canale specifice de o bază largă informaţională, putând totodată realiza o analiză de la distanţa observatorului secret. Referitor la organizarea Jocurilor Universitare, la finele acestora se consemna: „În linii generale, principalele noastre lipsuri au fost:

1. În primele zile ale Jocurilor, paza din Poiana Stalin era asigurată printr-un număr exagerat de militari înarmaţi (Securitate, Miliţie, Grăniceri, Armată). Aceştia însă nu se ocupau numai cu paza, ci erau folosiţi şi la amenajarea terenurilor de sport (măturau gheaţa, cărau zăpada etc.). Aceasta a provocat multe comentarii, mai ales din partea delegaţilor ţărilor occidentale. După sosirea grupului trimis din partea Direcţiei I, s-au luat măsuri pentru reducerea şi camuflarea pazei (îmbrăcarea lor în civil, îndepărtarea armelor, lichidarea corvezilor efectuate în văzul tuturor).
2. La probele de sport s-au ivit dificultăţi din cauza lipsei de coordonare dintre forurile sportive şi cele ale conducerii U.I.S.-ului. Astfel, cazul cel mai grav a fost cel în legătură cu rezultatul obţinut de echipa engleză de bob. Comisia noastră tehnică a vrut pur şi simplu să anuleze acest rezultat, fără a ţine seama de efectul politic pe care ar putea să-l aibă o asemenea atitudine, englezii plasându-se pe locul întâi.
3. În afară de grupul trimis de Direcţia I, au existat în Poiana Stalin tovarăşi trimişi de Securitatea din Bucureşti şi din Oraşul Stalin pentru supravegherea delegaţilor străini. Desigur că acţiunile acestea, duse paralel şi necoordonat, au îngreunat munca şi ar fi putut duce la demascarea acţiunilor.
4. Lipsa de legătură a translatoarelor trimise de Direcţia I prin C.C. al P.M.R. cu colectivul de conducere U.T.M. a dus, de asemenea, la greutăţi în muncă. Colectivul se ocupa de problemele practice şi organizatorice legate de munca translatorilor, dar nicidecum de munca politică care s-ar fi putut duce cu delegaţii străini prin intermediul translatorilor.

   În privinţa acesteia, propunem ca pe viitor translatorii detaşaţi pe lângă diferite delegaţii străine să fie controlaţi şi instruiţi în direcţia aceasta, legătura cu delegaţii străini prin intermediul translatorilor fiind de fapt legătura cea mai bună de care dispunem.
5. Personalul auxiliar a lăsat mult de dorit; din această cauză au început să dispară lucruri din camerele delegaţilor. Aceasta a produs o atmosferă foarte neplăcută şi de dispreţ din partea unora dintre delegaţi, dând apă la moară elementelor duşmănoase.
6. De asemenea, nepunctualitatea şi nerespectarea programului fixat pentru competiţiile sportive şi manifestările culturale au produs o impresie nefavorabilă asupra delegaţiilor.
7. Unii dintre tovarăşii U.T.M.-işti nu au înţeles suficient ce atitudine ar trebui să aibă faţă de delegaţii străini. Astfel, de exemplu, tov. Orsa, secretar al U.T.M.-ului, cu ocazia festivalului dat

în cinstea delegaţiilor, în ultima zi a Jocurilor, a făcut observaţii tovarăşelor care dansau cu delegaţii englezi, chiar în faţa acestora, considerând că a dansa cu străinii este ceva imoral"[49].

În finalul raportului, pentru remedierea deficienţelor, erau prezentate diverse măsuri, multe dintre ele regăsindu-se în cadrul altui eveniment găzduit de regimul comunist din R.P.R., Festivalul Mondial al Tineretului şi Studenţilor din 2-14 august 1953: „De aceea, propunem ca, pe viitor, pentru ocazii similare, să se constituie o conducere mai centralizată, care să poată dirija toate laturile muncii.

Legătura cu direcţia noastră să fie stabilită numai printr-o singură linie, direct cu conducerea.

Măsurile necesare pentru încadrarea eventualilor suspecţi (agentură, înregistrare de convorbiri, foto-copieri) să fie luate din timp şi nu în ultima clipă, cum a fost cazul la Poiana Stalin.

Programul manifestărilor culturale trebuie astfel stabilit încât să nu coincidă cu alte manifestări care au loc, ci să fie plasat în orele libere. Astfel, delegaţii nu vor mai avea aproape deloc timp liber şi nici posibilitatea să ia contact cu elemente străine de noi.

Să se ia din timp legătura cu organizaţiile de masă care vor trimite în cursul anului acesta delegaţii în străinătate pe baza programului stabilit de Conferinţa Comisiei de Călătorii şi Schimburi pentru verificarea celor propuşi şi introducerea personalului nostru".

Aşa cum arăta Hannah Arendt, stabilitatea unui regim totalitar depinde în bună măsură de izolarea în care reuşeşte sau nu să ţină lumea fictivă auto-creată în raport cu lumea exterioară[50], fapt demonstrat şi de modul de acţiune al autorităţilor române pe parcursul Jocurile Mondiale Universitare de Iarnă de la Poiana Stalin. Dominaţia totalitară reprezenta însă o formă de guvernare, care nu se mulţumea cu această izolare faţă de lumea exterioară, ci distrugea, deopotrivă, şi viaţa privată a propriilor cetăţeni. Ea se baza pe singurătate, care nu însemna solitudine, deoarece acesta din urmă cere să fie singură, în vreme ce singurătatea se arată cel mai categoric în tovărăşie cu alţii[51]. Socialismul trebuia să fie construit cu ajutorul terorii exercitată de poliţia politică şi prin magia lingvistică, apanajul propagandei, care, după cum spunea scriitorul Boris Pasternak, reprezenta o tiranie mult mai rea, a frazei, şi „puterea magică a literei moarte"[52], deoarece educaţia comunistă nu consta în a-i convinge pe subiecţi numai să accepte socialismul, ci aceştia trebuiau să-l şi vadă[53].

Într-un document elaborat în anul 1949, în care se făcea referire la situaţia din România comunistă, analiştii americani prezentau starea de spirit a populaţiei drept una de „inerţie ostilă. Românii nu văd speranţa eliberării altfel decât printr-un război în care puterile occidentale să înfrângă Uniunea Sovietică. Astfel că românii se bucură de fiecare nou incident care marchează

[49] *Ibidem*, c. 394.
[50] Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 568.
[51] *Ibidem*, pp. 616-617.
[52] Cit. în Alain Besançon, *Originile intelectuale ale leninismului,* Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 270.
[53] *Ibidem*, p. 266.

deteriorarea relaţiei dintre U.R.S.S. şi Occident”[54]. Era, de altfel, caracterizarea stării de spirit a unei populaţii ce tindea, pe de altă parte, să adopte o atitudine defetistă în relaţia cu noul regim.

[54] Cit. în Constantin Buchet, *O necunoscută a rezistenţei anticomuniste şi antisovietice din România: sprijinul S.U.A.*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1-2/1999, pp. 98-120.

Liviu-Marius BEJENARU

MANIPULARE ŞI DIRIJARE PRIN OBSERVAREA STĂRII DE SPIRIT A POPULAȚIEI. STUDIU DE CAZ: FESTIVALUL MONDIAL AL TINERETULUI ŞI STUDENȚILOR DE LA BUCUREŞTI (2-14 AUGUST 1953)

MANIPULATION AND DIRECTING THROUGH OBSERVING THE POPULATION MOOD. CASE STUDY: INTERNATIONAL YOUTH FESTIVAL IN BUCHAREST (1953, AUGUST 2ND-14TH)

Using manipulation was the only way for the regime to make people believe what the Romanian Communist Party wanted to believe as true. In the communist regimes, people are manipulated by means of symbols, especially prosperity symbols.

Communist leaders used festivals to increase or consolidate their popularity. One special moment: organizing The Third Congress of the Democratic Youth World Federation and The Fourth Festival of Youth and Students for Peace and Friendship in Bucharest - August 1953. It was considered that the material and human efforts would pay, due to the propaganda effect of the festivities. So, propaganda was the main purpose of the 1953 events, as it also happened, in fact, with all festivals created by the communist regime. To verify these objectives, the communist leaders used the Securitate, the political police of the regime, who took the measures to mislead the citizens and foreign visitors by manipulating, distorting, false evidence, and observed the Romanians' morale to induce a mistaken perception.

Etichete: festival, tineret, studenți, politici de control, spațiu public, spațiu privat, propagandă, Bucureşti, 1953

Keywords: festival, youth, students, control policies, public space, private space, propaganda, Bucharest, 1953

Referindu-se la naşterea ideologiilor, Ernst Nolte afirma că baza din care rezultă acestea sunt date de experienţele şi emoţiile fundamentale. „Ideologiile nu sunt niciodată născocite de gânditori izolaţi, ci în aceştia se clarifică şi se articulează acele experienţe şi emoţii care sunt determinante pentru mulţi oameni şi care sunt proiectate în forme ideale. Solul în care cresc rădăcinile acestora sunt situaţiile fundamentale în care se pot găsi oameni din multe ţări, din mai multe clase sociale şi din câteva generaţii, dar al căror număr poate fi şi mai mult restrâns în funcţie de timp şi spaţiu. Dacă nu se realizează sindromul de situaţie, experienţă, sentiment şi ideologie, atunci oamenii acţionează numai după interese. Acolo unde acestea există, se

formează grupări şi partide, care se distanţează de «celelalte» şi care se percep pe ele însele drept «cei buni», iar pe celelalte drept «cei răi» sau «duşmanii»"[1].

Procesul de aliniere la o nouă ideologie este complicat şi necesită timp. Specialiştii au invocat paradigma lui Milgram, o tehnică de laborator pentru transformarea individului într-un automat supus, secretul fiind confruntarea cu o sursă de autoritate care se exercită prin violenţă, şi având ca obiectiv final dirijarea comportamentului acestuia[2].

Simplul apel la violenţă nu poate însă oferi o explicaţie pertinentă în privinţa stabilităţii unui regim politic. Definitorie pentru stabilitate este modul în care autoritatea reuşeşte să construiască o nouă identitate socială, în care tehnicile de manipulare, control al opiniei publice şi propaganda politică au jucat un rol deosebit de important.

Specialiştii în arta informaţiilor au atras atenţia că, odată cu apariţia Războiului Rece, arta militară veche care se baza pe forţa materială brută şi pe atributele militare, a trecut în domeniul intelectului. „Şi atunci pe primul plan îşi fac apariţia forţele şi mijloacele derivate din cunoştinţele, frământările, preocupările şi necesităţile omului"[3]. Din momentul apariţiei războiului total, când naţiunile au devenit factorul principal al vieţii de stat, informaţiile cele mai apreciate sunt cele care „dezvăluie însuşi sufletul naţiunii respective, deoarece cuprind date privitoare la ideile, dorinţele, năzuinţele şi speranţele poporului, înclinaţiile, prejudecăţile, lipsurile, morala şi conştiinţa lui de rasă, capacitatea şi chiar modul de organizare a familiei"[4].

Preocupările privind studierea stării de spirit a populaţiei au reprezentat o sarcină constantă a serviciilor secrete, deoarece în orice societate este nevoie de observatori competenţi şi atenţi, capabili să deceleze indícii ale unei evoluţii surprinzătoare a mentalităţilor pentru evitarea situaţiilor de criză. Aspectele pe care le exemplificăm au fost teoretizate în anii '80, dar este neîndoielnic că ele erau cunoscute şi în primii ani ai instaurării comunismului, mai ales că în acea perioadă teoria pedagogică formulată de Anton Makarenko, care enunţa că personalitatea umană este, fundamental, rezultatul influenţelor sociale, fiind posibilă modificarea ei pentru a răspunde necesităţilor dinamice, în permanentă schimbare, ale regimului[5], făcea parte din postulatele ideologiei sovietice.

Serviciile de securitate ale regimurilor comuniste au considerat întotdeauna că „manifestările unor stări de spirit colective, cum ar fi cazul trăirilor afective de masă, negative,

---

[1] Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Naţional-Socialism şi Bolşevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005, p. 299.

[2] Adrian Neculau, *Cum s-a construit o nouă identitate socială. O introducere*, în *Viaţa cotidiană în comunism,* Polirom, Iaşi, 2004, p. 19.

[3] Ladislas Farago, *Războiul spiritelor. Analiza activităţii de informaţii şi a spionajului.* f.e., 1958, p. 13.

[4] *Ibidem*, p. 25.

[5] Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Polirom, Iaşi, 1997, p. 51. Pentru concepţia lui Makarenko cu privire la rolul educaţiei în formarea omului sovietic, a se vedea Mariana Momanu, *Educaţie şi ideologie. O analiză pedagogică a sistemului totalitar comunist*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005, pp. 108-116.

necesită o cunoaştere ştiinţifică şi stăpânirea lor operativă"[6]. Stările de spirit care făceau obiectul preocupărilor organelor de Securitate erau cele subordonate factorului raţional, exprimate în comportament sub forma atitudinilor „şi stau la baza unor acte premeditate deosebit de grave. Acţiunile vădit duşmănoase, cum ar fi comploturile, sabotajele, manifestările revendicative de ură şi răzbunare derivă din astfel de stări de spirit negative"[7].

Emoţiile de masă erau definite ca fiind „procesele psihice care iau naştere ca urmare a trăirii nemijlocite şi puternice a relaţiilor subiecţilor cu lumea înconjurătoare, au loc în cadrul unor grupuri umane mai mari şi efemere, se repercutează asupra unui număr mai mare de oameni şi de la om la om, sau de la om la situaţie (prilej, eveniment, cauză) pe calea transferului, contaminării şi sugestiei"[8].

Pentru prevenirea, dirijarea sau înlăturarea unor emoţii de masă periculoase pentru stabilitatea regimului, cadrele de Securitate trebuiau să pornească mai întâi de la analiza situaţiei, prin aceasta înţelegându-se caracterul evenimentului petrecut, numărul persoanelor participante într-un spaţiu delimitat, sursele de pericol care determină emoţiile de masă, precum şi posibilitatea activizării mecanismelor de transmisie (molipsire, sugestie, influenţare) între persoanele participante.

Atunci când exista posibilitatea ca acestea să se producă, „succesul acţiunii organului de ordine, de prevenire, aplanare sau regularizare a fenomenelor emoţiilor de masă depinde de modul corect în care sunt utilizate forţele şi mijloacele şi este garantat de pregătirea din timp şi pe termen lung a forţelor de intervenţie"[9].

Pentru sesizarea stării de spirit a populaţiei, Securitatea folosea şi alte mijloace, cum ar fi cenzura corespondenţei, precum şi infiltrarea în mediile pe care urmărea să le studieze a reţelei informative. Se întocmeau şi sinteze ale stării de spirit a populaţiei în jurul unor evenimente, aşa cum a fost cazul Festivalului Mondial al Tineretului, Congrese, sau în legătură cu unele Hotărâri ale Guvernului şi Partidului. Comentariile în legătură cu unele accidente sau cataclisme (inundaţii, cutremure etc.), puteau constitui de asemenea probleme de sinteze. Sinteze asupra stării de spirit a populaţiei întocmeau şi Birourile din cadrul Securităţii care aveau ca sarcină filajul cetăţenilor consideraţi suspecţi din punct de vedere politic de către regimul comunist[10].

De fiecare dată, sărbătorile au fost prilej de bucurie, oferind spaţiul potrivit pentru publicitate şi propagandă, precum şi cadrul optim de influenţare a opiniei individuale sau

---

[6] Căpitan Nicolae Bogatu, *Fenomenele psihosociale de masă*, în revista *Securitatea*, nr. 1 (61)/1983, pp. 76-77.

[7] *Ibidem*.

[8] Locotenent-colonel Dumitru Dănău, *Aplicarea cunoştinţelor psiho-pedagogice în domeniul prevenirii, dirijării sau înlăturării fenomenelor negative ale emoţiilor de masă*, în „Securitatea", nr. 1 (69)/1984, pp. 62-68.

[9] *Ibidem*.

[10] *„Partiturile" Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987),* documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan şi Mirela Matiu, Editura Nemira, Bucureşti, 2007, pp. 359- 360.

colective[11]. Pentru regimul de la Bucureşti organizarea Festivalului a constituit un eveniment de o importanţă deosebită. În primul rând pentru că organizarea Festivalului reprezenta un semn de încredere acordat liderilor de la Bucureşti de către sovietici, propunerea venind din partea Comsomolului (organizaţia de tineret al PCUS) şi a Federaţiei Mondiale a Tineretului Democrat[12], iar în al doilea rând pentru obţinerea de popularitate în rândul populaţiei. De altfel, argumentând necesitatea ca Festivalul să se desfăşoare la Bucureşti, liderul comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej nu uita să arate că „manifestările politice, culturale şi sportive care vor avea loc vor constitui un ajutor politic în munca partidului nostru în mase, vor influenţa pozitiv tineretul şi clasa muncitoare din ţara noastră, vor ajuta la ridicarea nivelului politic şi cultural al maselor"[13].

Pregătirea Festivalului a însemnat un efort considerabil şi o povară deosebit de grea pentru populaţie. Într-o sinteză privind starea de spirit a populaţiei după încheierea Festivalului, Securitatea consemna: „Ciunganu Melania, domiciliată în Calea Victoriei nr. 30, arăta că deşi fiecare ţară plăteşte întreţinerea participanţilor la Festival, totuşi alimentele au fost date de noi şi aceasta a produs lipsuri atât înainte de Festival, cât şi după acest eveniment"[14]. Evenimentul însă a fost foarte bine valorificat din punct de vedere propagandistic de către regimul comunist, foarte mulţi participanţi plecând cu o impresie favorabilă despre România. Astfel, de exemplu, Securitatea consemna că delegata franceză Janine Mocele, funcţionară la o întreprindere din Paris, „arăta că ea a fost şi la Festivalul de la Berlin, şi în comparaţie cu germanii, s-a declarat surprinsă de felul cum au ştiut românii să organizeze Festivalul", iar Rosana Forli, delegată italiană, „se arăta încântată de buna primire ce a fost făcută delegaţilor, de prietenia cu care a fost primit tineretul mondial de către poporul român, iar despre Festival arăta că a fost foarte reuşit şi pentru aceasta, va pleca în Italia cu amintiri frumoase despre România"[15].

Deosebit de importantă era şi prezenţa României la Festival, alcătuirea delegaţiei făcându-se cu foarte multă atenţie. La 3 august 1953, raionul de Securitate Roşiori de Vede raporta că „în conformitate cu măsurile luate de regiunea UTM Bucureşti, din acest raion trebuiau să meargă ca delegaţi pentru Festival la Bucureşti, un număr de 968 de persoane. Asupra acestei măsuri s-a revenit şi s-a dispus să meargă numai 60 de delegaţi". O altă reducere a numărului de delegaţi s-a operat şi în regiunea Crevedia „astfel că din 538 de delegaţi, cât fuseseră propuşi la început, s-au ales numai 40", Securitatea consemnând şi faptul că „aceşti delegaţi au fost verificaţi de către organele noastre şi corespund atât din punct de vedere politic şi social"[16].

Au existat însă şi destule momente în care cu tot efortul propagandistic depus, regimul comunist nu a putut ascunde situaţia materială grea a populaţiei. Acest lucru a reieşit cel mai bine în evidenţă cu ocazia vizitelor delegaţilor străini în diferite întreprinderi. De exemplu, cu ocazia

[11] Brânduşa Costache, *Festivalul Mondial al tineretului democrat*, Bucureşti, 1953, în „Arhivele Totalitarismului", nr. 1-2/1999, pp. 116-122.
[12] *Ibidem*.
[13] *Ibidem*.
[14] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 2.
[15] *Ibidem*, f. 5.
[16] *Ibidem*, f. 226.

vizitei la Uzinele „23 August", „mulţi muncitori printre care şi numitul Nesthomer Friedrich, strungar la mecanică grea, au ieşit desculţi înaintea delegaţilor"[17], iar la vizita unei delegaţii suedeze la o Cooperativă de confecţii „o muncitoare din cooperativa respectivă, anume Domnica, a strigat tare că ei nu-i ajunge salariul şi nu mai are ce îmbrăca"[18]. Securitatea mai consemna şi faptul că delegatul austriac Franz Pixer din Viena, de profesie sculptor şi pictor, desena în Piaţa 1 Mai „făcea picturi cu aglomeraţii, oameni şi copii îmbrăcaţi prost şi cu picioarele goale"[19]. Adeseori, situaţiile deveneau jenante pentru autorităţi când, de exemplu, „într-un magazin alimentar de pe Şoseaua Vitan, un grup de italieni au cerut pachete de zahăr şi observând că la alţi cetăţeni români nu li se vindea acest articol, italienii împărţind zahărul gratis la populaţie"[20].

Posibilitatea ca străinii veniţi la Festival să cunoască aspecte ale realităţii româneşti dincolo de propaganda oficială reprezenta o adevărată obsesie pentru regimul comunist. Ca atare, pentru atingerea scopului propagandistic optim, supravegherea străinilor era absolut necesară, deoarece, aşa cum declara şi Gheorghiu-Dej „nu este exclus să vină şi elemente care să se ocupe şi de alte lucruri decât de Festival"[21]. Controlul s-a făcut cu prudenţă, prin intermediul forţelor de ordine, al ghizilor, translatorilor, personalului de serviciu, selectat cu atenţie şi instruit cu grijă[22]. În legătură cu acest aspect, Securitatea consemna că „arhitectul Marcu Lisnevschi membru PMR, salariat la Institutul de Proiectări, a afirmat că delegaţii italieni la festival sunt foarte interesaţi să culeagă impresii neoficiale despre RPR (…). Lisnevschi a mai arătat că o colegă a sa de la Institutul de Proiectări, desenatoare (nu i-a arătat numele) a fost delegată ca translatoare şi că ea ieşind din cantonament a fost acostată de un grup de italieni şi silită să răspundă la întrebările ce aceştia le puneau cu privire la costul vieţii în RPR, ritmul muncii, numărul şedinţelor, etc. În urma acestui fapt, această translatoare a fost trimisă înapoi la locul de producţie. Despre aceasta, numitul Lisnevschi arăta că constituie o dovadă că este bine organizată reţeaua informativă a Securităţii, care se interpune între vizitatori şi realităţi"[23].

Opiniile arhitectului, precum şi exemplul oferit, arată că instrumentul cel mai eficient în observarea stării de spirit a populaţiei şi a delegaţilor străini l-a reprezentat reţeaua informativă a Securităţii. Un document din arhivele postului de radio „Europa Liberă" descrie unul din modurile de operare ale poliţiei politice: „Securitatea din Bucureşti a folosit următorul sistem nou pentru a descoperi persoanele care nu aveau simpatii pentru regim: agenţii Securităţii au fost deghizaţi în cerşetori şi răspândiţi în oraş. Oriunde vedeau un delegat al Festivalului în compania unui localnic se apropiau şi încercau să afle subiectul discuţiei. Dacă acesta era nefavorabil regimului, ei semnalizau unor ofiţeri îmbrăcaţi în uniformă care legitimau persoanele urmărite şi apoi se scuzau. După plecarea oaspeţilor străini, toţi cei care au fost astfel identificaţi au fost convocaţi la

17 *Ibidem*, f. 8.
18 *Ibidem*, f. 47.
19 *Ibidem*, f. 71.
20 *Ibidem*, f. 158.
21 Brânduşa Costache, *op. cit.,* p. 116-122.
22 *Ibidem*.
23 *Ibidem*, f. 235.

Securitate, anchetaţi şi arestaţi"[24]. Un alt procedeu a fost descris de fostul deţinut politic Ion Ioanid, pe baza relatărilor unui coleg de detenţie, pe nume Moraru, ofiţer activ în armată şi participant la Festival. Acesta povestea cu mult umor împrejurările care au dus la arestarea sa. Totul a pornit de la un schimb de priviri cu o tânără fermecătoare, care i s-a adresat în franceză, recomandându-se ca făcând parte din delegaţia franceză. Tânărul s-a mai revăzut cu delegata, în scurt timp aceasta destăinuindu-se că a fost deosebit de indignată de propaganda cu care fusese intoxicată şi promiţând că la întoarcerea acasă se va adresa unchiului ei care era gazetar. Pentru ca relatarea să fie cât mai credibilă, tânăra i-a propus lui Moraru să-i redacteze în scris toate datele care i le putea furniza cu privire la abuzurile dictaturii comuniste. În ziua stabilită pentru întâlnire fata n-a mai apărut, iar Moraru a fost arestat, idila lui cu agenta Securităţii încheindu-se cu o sentinţă de 20 de ani muncă silnică[25].

Cel mai interesant document care atestă prezenţa informatorilor în rândurile participanţilor provine însă tot din arhiva Securităţii. Astfel, într-un raport al Securităţii din 2 august 1953, se consemna că „studentul Paul Constantin, din anul II al Facultăţii de Metalurgie din Bucureşti, a spus că a fost la raionul UTM I. V. Stalin, unde i s-a spus că este nevoie de încă 30 de oameni pentru a-i împrăştia printre populaţie în timpul Festivalului, cu scopul de a se vedea ce se vorbeşte şi a culege starea de spirit. În legătură cu aceasta Paul Constantin a afirmat că n-ar fi crezut că UTM-ul are nevoie de agenţi secreţi care să se ocupe cu aşa ceva"[26].

Prezenţa la Festival a numeroşi agenţi ai Securităţii, controlul asupra populaţiei exercitat brutal şi discreţionar avea drept scop de a introduce dacă nu convingerea că noua ordine este cea mai potrivită, măcar conformismul social, politic şi moral care să nu primejduiască regimul comunist. În rapoartele Securităţii din timpul manifestărilor este consemnată această stare de spirit: „Numitul Meicu, fost avocat, în prezent figurant la Teatrul Armatei, comentând în legătură cu delegaţii străini participanţi la Festival, arăta că este foarte riscant să stai de vorbă cu ei în special cu englezii şi americanii şi mai ales pe stradă. El crede că în localuri se poate mai bine discuta cu aceşti delegaţi, cu toate că are credinţa că ei ştiu mai mult decât trebuie, întrucât au oamenii lor care îi informează"[27]. Tot cu ocazia Festivalului, farmacistul Andronache „l-a sfătuit pe prietenul său că dacă ştie vreo limbă străină să nu discute cu nici un delegat, să fie foarte prudent întrucât în perioada actuală cei ce discută cu delegaţii sunt vizaţi de Securitate care este în permanenţă mobilizată", iar Kofler Bernard, Friedrich Weiss şi Mersolian Lerope, salariaţi la Baza Ministerului, comentau „în legătură cu faptul că ar fi constatat că mulţi invitaţi erau urmăriţi de către organele Securităţii Statului"[28].

[24] Cătălin Turliuc, *Festivalul Internaţional al Tineretului de la Bucureşti (1953) şi raportul public-privat în România „democraţiei populare"*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", tom XLI, 2004, pp. 375-381.

[25] Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele, volumul II (1953-1955)*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991, pp. 314-315.

[26] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, ff. 217-218.

[27] *Ibidem*, f. 107.

[28] *Ibidem*, ff. 14-15.

Nu puţine au fost însă cazurile când Securitatea a consemnat şi un anumit conformism social al populaţiei în raport cu oaspeţii străini. Deşi conducerea PMR a considerat că substratul ideologic trebuia să fie cât mai voalat, prin eliminarea din ziarele tineretului a articolelor stângiste cu caracter nepotrivit, iar oaspeţii aveau dreptul să filmeze şi să fotografieze orice, fără nici un fel de restricţii[29], numeroşi cetăţeni români i-au privit pe străini ca pe nişte spioni. În legătură cu acest aspect, Securitatea consemna că Vladimir Caminski „de la Sfatul Popular al Capitalei, exclus din PMR, arăta că după Festival se vor vedea consecinţele cheltuielilor făcute şi mai sublinia că printre delegaţii străini sunt mulţi spioni care cu ajutorul aparatelor fotografice şi de filmat iau diverse materiale din RPR în scopuri de propagandă şi el se arăta foarte mirat de ce delegaţii străini sunt lăsaţi liber să fotografieze"[30]. Astfel de opinii, printre numeroasele alte exemple, au mai exprimat Tudor Gheorghe, funcţionar la Gaz Metan, Any Scaiber, student la Facultatea de Mecanică[31], Şerban Anton, referent contabil la fabrica „Flacăra Roşie", ultimul afirmând „că toţi invitaţii din ţările capitaliste sunt spioni şi în loc ca cheltuielile de întreţinere a acestora să fie făcute de ţările respective, din fondul de dolari americani ce le-au fost alocaţi pentru spionaj, de data aceasta statul nostru le dă de mâncare de cinci ori pe zi"[32]. Explicaţia acestei atitudini trebuie căutată într-un anume succes al propagandei comuniste, care îi îndemna pe cetăţenii români să-i demaşte pe duşmanii Partidului şi care erau, pe lângă „duşmanul de clasă intern", în formulările epocii „imperialiştii americano-englezi" şi „agenţii tito-fascişti"[33].

Dintre delegaţiile care s-au bucurat de cea mai mare simpatie a fost cea italiană. Grupul francez, foarte numeros de altfel, nu s-a bucurat de mare popularitate datorită atitudinii mai rezervate şi a vestimentaţiei sumare cu care ieşeau pe stradă, considerată indecentă[34]. În acest sens, Securitatea consemna opinia profesorului Anghel Florea din Ministerul Învăţământului care, „referindu-se la aceiaşi problemă, arăta că francezii sunt un popor care degenerează şi lor nu le-a mai rămas decât limba"[35], sau părerea Soniei Nicolae, funcţionară la Uzinele „23 August", care „comenta că felul cum sunt îmbrăcaţi unii delegaţi străini (sumar) poate influenţa asupra felului de se îmbrăca a cetăţenilor români după festival"[36].

Au circulat, de asemenea, zvonuri că autorităţile au instruit unele localnice să nu refuze avansurile delegaţilor străini pentru ca şederea acestora să fie cât mai plăcută, locurile pentru asemenea întâlniri amoroase părând a fi pădurile Andronache şi zona Floreasca[37]. Pe de altă parte însă, Securitatea s-a văzut nevoită să stăvilească unele pasiuni ale localnicelor, considerate nepotrivite cu morala proletară. Astfel, pe baza unui denunţ al unei vecine de imobil, Securitatea

---

29 Brânduşa Costache, *op. cit.*, p. 118.
30 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 28.
31 *Ibidem*, ff. 3-4.
32 *Ibidem*, f. 83.
33 Brânduşa Costache, *op. cit.*, p. 120.
34 Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 375-381.
35 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f 139.
36 *Ibidem*, f. 127.
37 Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 380.

consemna că „R. R. s-a împrietenit cu doi delegaţi finlandezi cu care s-a plimbat prin oraş. Unul din aceşti delegaţi chiar a dormit la sus-numita o noapte. După plecarea finlandezului de la ea, organele Miliţiei au reţinut-o pentru acest motiv". Un alt caz considerat scandalos de către Securitate era cel al A. R. care „din relatările date de Secţia 12 Miliţie, rezultă că până în prezent a întreţinut legături sentimentale cu 13 delegaţi străini şi în prezent doreşte să aibă un negru. La domiciliu a fost căutată de un delegat străin, însoţit de un interpret, fără a se putea stabili motivele. Nu a fost arestată până în prezent de Miliţie"[38].

În ţările unde domneşte o atentă supraveghere a informaţiei se realizează o reunire a resurselor intelectuale ale grupului pentru obţinerea unei interpretări satisfăcătoare a evenimentului[39]. Astfel, atmosfera oarecum destinsă din timpul evenimentului, diferită de închistarea perioadei staliniste, a dat naştere la numeroase zvonuri pe care Securitatea le-a înregistrat metodic, mai ales că ele exprimau ostilitatea populaţiei faţă de autorităţi.

Cele mai frecvente zvonuri şi comentarii din partea populaţiei l-au vizat pe liderul PMR Gheorghe Gheorghiu-Dej. Astfel, lui „Tigoianu Mihai, fost fruntaş în PNL Tătărescu, i se părea curios că a observat că la toate manifestările Festivalului, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a apărut, exprimându-şi părerea că lipsa sa ar fi în legătură cu vizita prelungită pe care a avut-o la Moscova, în urma căreia, Tigoianu îşi exprimă siguranţa că în curând vor avea loc schimbări importante"[40]. O opinie similară a avut-o şi „Sekeri Hristache, maistru la Întreprinderea Electro-Montaj Bucureşti, a arătat că a participat la manifestaţia de la 9 august dată în cinstea tineretului şi s-a mirat că nu a văzut acolo pe tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Sus-numitul s-a manifestat duşmănos în legătură cu această problemă, arătând că tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a făcut nimic pentru clasa muncitoare şi crede că muncitorii îi aduc injurii pentru că a promis multe şi nu a făcut nimic de când a venit la conducere"[41]. Şi „Epangeac Ion, pensionar CFR, din strada Brezoianu 31 A spunea că după cum a anunţat radio Sofia, în România se vor produce schimbări în guvern şi de aceea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu s-a arătat prea mult în perioada Festivalului şi a dat sarcină tov. Groza să ţină o cuvântare care nu a avut nimic emoţionant. De asemenea, mai arăta că deşi organele Securităţii supraveghează delegaţii străini, totuşi delegaţii englezi şi americani au fotografiat aglomeraţiile şi casele ruinate de la periferie"[42].

Consecinţele pentru cei care propagau aceste zvonuri le aflăm tot din arhiva Securităţii. În zilele festivalului, Securităţii i-a fost semnalat „că de la Centrul de triere Ghencea au fost puse în libertate, în ziua de 7 august, două loturi de deţinuţi de circa 80 de oameni. Aceşti deţinuţi au fost asaltaţi de către cetăţeni, care-i întrebau pentru ce au fost închişi şi li se răspundeau că au fost zvonişti şi au fost închişi câte un an şi jumătate. Ei cereau bani pentru tramvai de la cetăţenii din jur. Deţinuţii eliberaţi mergeau în oraş înspre gară şi erau rupţi, unii aveau haine din pături,

---

[38] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f 111.

[39] Jean Noel Kapférer, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 32.

[40] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f 8.

[41] *Ibidem*, f. 46.

[42] *Ibidem*, f. 85.

ceea ce lăsa o impresie urâtă tocmai în momentul când în oraş circulă diferiţi delegaţi străini participanţi la Festival". Pentru ca cetăţenii străini să nu mai vadă existenţa deţinuţilor politici din România comunistă, Securitatea propunea „să se ia măsuri de către organele MAI de studiere a posibilităţii ca deţinuţii eliberaţi în perioada actuală să fie conduşi la urmă cu însoţitori, pentru a nu mai forma obiectul comentariilor diferiţilor cetăţeni sau delegaţi străini"[43].

Manifestările şi opiniile exprimate de către populaţie cu ocazia Festivalului arătau însă că starea de spirit era una de nemulţumire pasivă, fiind observată şi de către unii dintre delegaţii străini. Securitatea consemna că patru delegaţi italieni, „discutând cu un cetăţean român, l-au rugat să-i conducă spre a vedea clădirea Parlamentului nostru. Italienii l-au întrebat pe cetăţean despre modul de viaţă al poporului român şi la ezitările acestuia, ei au arătat că înţeleg necesitatea prudenţei, însă îl asigură că vor discuta liber şi apoi se despart, fără a se cunoaşte. Unul dintre italieni întreba că nu-i aşa că poporul român nu iubeşte comunismul şi se consideră asuprit? De asemenea mai întreba dacă industria noastră se dezvoltă şi ce produce mai mult, întrucât în Italia este cunoscut că produsele noastre pleacă în URSS, Ungaria şi Bulgaria şi l-a mai întrebat pe cetăţean de ce românii nu luptă şi aşteaptă ajutor din afară? A mai întrebat câţi la sută din studenţi sunt contra comuniştilor şi de ce nu se organizează?"[44].

Poliţia politică a regimului comunist a monitorizat şi alte forme de manifestare a emoţiilor de masă din timpul Festivalului. Una din aceste forme l-au constituit aplauzele spectatorilor prezenţi la întrecerile sportive. Era îndeobşte cunoscut faptul că „nu orice ovaţie venită din partea unei persoane sau a unui grup necesită intervenţie. În fiecare caz în parte ele sunt expresia sentimentelor şi stărilor de spirit ale participanţilor la o acţiune. Să ne gândim la emoţiile colective care caracterizează marile manifestaţii politice, care se traduc în acte de adeziune la lupta pentru pace, progres şi socialism". Securitatea trebuia însă să intervină atunci când „entuziasmul se transformă în furie, ovaţiile degenerează în furtuni de aplauze extatice, care depăşesc orice regulă şi normă de ordine, existând pericolul latent ca aceste stări să afecteze ordinea şi securitatea publică"[45]. De altfel, chiar şi autorii occidentali au pus în evidenţă atenţia de care se bucurau aplauzele în timpul unor manifestări: „În ţările satelite ale Uniunii Sovietice în timpul vizionării filmelor ruseşti publicul râde uneori tocmai acolo unde nu trebuie, sau izbucneşte în aplauze foarte puternice în momentul apariţiei pe ecran a vreunui colaboraţionist, interpretat de un actor rus", sovieticii interpretând aceste manifestări drept sabotaj psihologic[46]. În privinţa întrecerilor sportive, Securitatea menţiona următoarea manifestare a spectatorilor prezenţi: „În seara zilei de 8 august orele 21:00, pe stadionul Giuleşti a fost dată o reprezentaţie de box. La această manifestaţie s-a constatat că majoritatea publicului participant a aplaudat foarte mult când un boxer dintr-o ţară capitalistă, învingea pe unul dintr-o democraţie populară" sau aplauda foarte slab victoriile boxerilor din lagărul socialist[47]. O altă manifestare socotită duşmănoasă s-a

---

[43] *Ibidem*, f. 143.
[44] *Ibidem*, f. 136.
[45] Locotenent-colonel Dumitru Dănău, *op. cit.*, p. 66.
[46] Ladislas Farago, *op. cit.*, p. 211.
[47] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 119.

înregistrat şi a doua zi, când a avut loc pe stadionul Dinamo o competiţie de ciclism, iar „probele care au fost câştigate de cicliştii sovietici nu erau primite cu aplauze", mai mult, la „intonarea imnului sovietic publicul nu aplauda şi unii spectatori discutau între ei". Cu asemenea manifestări duşmănoase la adresa URSS Securitatea îl identifica pe „numitul Pârvulescu Sandu, funcţionar la Ministerul de Finanţe, fiu de avocat, care a afirmat că comisia de cronometrare dă timp foarte bun cicliştilor sovietici, indiferent dacă ceilalţi ciclişti merg mai bine"[48].

Cea mai mare provocare cu care s-au confruntat organele de securitate în zilele Festivalului a reprezentat-o descoperirea unor manifeste în care erau denunţate abuzurile dictaturii comuniste, mai ales că aria acestora de răspândire era una foarte mare. Astfel de manifeste au fost găsite în comuna Merenii de Jos, Piaţa Obor, în cantonamentul delegaţilor greci, cu această ocazie fiind arestate „două românce care însoţeau un delegat grec"[49], pe Bulevardul 6 Martie, raionul Nicolae Bălcescu, Şoseaua Kileseff, Şoseaua Mihai Bravu, precum şi în alte locuri. Securitatea mai semnala şi faptul că în ziua de 31 iulie, în faţa restaurantului „Potcoava", „au fost împrăştiate timbre cu capul fostului rege Mihai şi cu fosta stemă regală"[50].

Descoperirea autorilor acestor „înscrisuri duşmănoase" devenea, aşadar, o sarcină prioritară a organelor de Securitate. De regulă, descoperirea autorilor se făcea pornindu-se de la adresa înscrisă pe plicuri, prin care se stabilea „cartierul cutiei poştale în care au fost aruncate manifestele". De asemenea, „stabilirea orei şi numărului de colectare a cutiei poştale de către cenzor" ajutau „organele operative în descoperirea autorului manifestelor", la acestea adăugându-se greşeala autorului „de a pune în cutia poştală odată cu manifestul şi o scrisoare personală"[51]. De asemenea, Securitatea a luat măsura de a plasa informatori în grupurile ce se formau în jurul delegaţilor străini „pentru a supraveghea dacă cu această ocazie nu se difuzează manifeste"[52].

Printre cei care au împrăştiat manifeste au fost legionarii Ioan Mircea Samoilă şi Ioan Golea, paraşutaţi pe teritoriul RPR în noiembrie 1951. Timp de aproape doi ani Securitatea nu a reuşit să-i prindă, arestarea lor, la 25 august 1953, datorându-se răspândirii de manifeste anticomuniste şi pro-legionare în zilele Festivalului[53]. Unul din manifeste, intitulat „Manifestul pentru străini" avea următorul conţinut: „România reală, care luptă în munţi şi suferă în închisori, vă spune «Bine aţi venit!». Cei care ne conduc azi vor face totul spre a vă împiedica să cunoaşteţi adevărul asupra ţării în care vă aflaţi. Un munte de minciuni a fost ridicat între voi şi noi. În primul rând, guvernul a chemat la Bucureşti pe toţi agenţii săi de prin oraşe şi sate, pe toţi copii smulşi din familiile lor şi crescuţi în cultul urii pentru tot ce nu este sovietic. Luni întregi ei au fost instruiţi şi apoi ţinuţi în cantonamente spre a învăţa cum să se comporte la Festival, ce să răspundă, cum să mintă. Aceştia sunt singurii oameni care au dreptul să vă conducă şi au datoria să vă

[48] *Ibidem*, f. 120.
[49] *Ibidem*, f. 27.
[50] *Ibidem*, f. 240.
[51] *„Partiturile" Securităţii…*, p. 360.
[52] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 240.
[53] Mihai Pelin, *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică. Dicţionar alfabetic*, Editura Elion, Bucureşti, 2003, p. 240.

supravegheze, în timp ce populaţia este ţinută departe prin concentrări ad-hoc, prin arestări şi obligaţii de serviciu, sau pur şi simplu prin teroare. Organizaţiile politice au cerut salariaţilor să ocolească mai cu seamă delegaţiile apusene «compuse din spioni şi duşmani de moarte ai poporului român» (...). Dacă vă este greu să înţelegeţi toate acestea, amintiţi-vă din istorie că mistificarea în proporţii nebănuite este o veche specialitate rusească. Potemkin a folosit-o primul, ridicând în Crimeea sate din decoruri de scândură vopsită. Capitala RPR este astăzi un astfel de sat al lui Potemkin"[54].

În timpul Festivalului, Securitatea şi-a dovedit multifuncţionalitatea, ocupându-se de unele sarcini suplimentare, după modelul şi practicile serviciilor de securitate din Uniunea Sovietică. Deşi unele din acestea nu aveau aparent nimic în comun cu securitatea regimului, poliţia politică a fost folosită pe post de comando ca să supravegheze corectarea unor deficienţe în buna organizare a Festivalului.

Una din aceste sarcini o reprezenta eradicarea furturilor a căror victime le-au căzut unii dintre delegaţii străini care au intrat în contact cu localnicii. Circula şi un banc în rândul delegaţiilor străine: „un delegat străin a întrebat pe un miliţian cum le spune la oamenii care fură, la care miliţianul i-a răspuns că hoţi. Tânărul i-a răspuns că în ţara lui omul care fură nu se numeşte hoţ, ci se numeşte român"[55].

Securitatea s-a mai implicat şi în remedierea altor defecţiuni privind şederea participanţilor, semnalând că unii vânzători au dat restul mai puţin decât ar fi trebuit, că restaurantele nu dispun de destulă gheaţă, sau să se suplimenteze cordoanele de pază civile la spectacole pentru a se evita aglomeraţiile. Tot cu ocazia Festivalului, Securitatea a desfăşurat cercetări „în legătură cu înecarea delegatului din Madagascar, Rocoto Noel"[56].

În cadrul unui regim totalitar se poate afirma că orice barieră care desparte publicul de privat este suprimată, datorită metodelor poliţieneşti folosite de către puterea politică (violarea secretului corespondenţei, supravegherea informativă a populaţiei, denunţurile şi incitarea la vigilenţă revoluţionară, caracterul represiv al legislaţiei penale). Comunismul a cultivat ceea ce istoriografia numeşte „societatea iconică" pentru a omogeniza şi asimila. La fel ca şi în cazul altor regimuri totalitare, comunismul a nutrit o aversiune faţă de secretul care nu era generat de propria gândire politică. Comunismul a folosit secretul pentru crearea bazei stabilităţii sociale[57]. Cu toate acestea, datorită experienţei căpătate, imaginaţia umană s-a dovedit întotdeauna prolifică atunci când s-a pus problema supravieţuirii spaţiului privat şi apariţia fenomenului dizidenţei[58]. La trei luni după încheierea Festivalului, la 12 noiembrie 1953, Securitatea primea o Notă informativă aparţinând sursei „Cerna" din Roman, regionala Iaşi, care se vroia o sinteză a experienţei sale din

---

[54] *Procesul legionarilor paraşutaţi, 1953*, ediţia a V-a întregită cu biografii, mărturii şi fotografii, Editura Mişcării Legionare, Bucureşti, 2000, pp. 183-184.

[55] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 81.

[56] *Ibidem*, f. 92.

[57] Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 381.

[58] Bogdan-Alexandru Schipor, *Elemente de viaţă privată în Legislaţia Republicii Populare Române. „Legea Cultelor" şi Codul Familiei,* în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", tom XLI, 2004, pp. 367-374.

mediile şi obiectivele care erau intens lucrate de Securitate şi în care acesta se infiltrase. De la început, informatorul constata următoarele: „Pentru a mă putea strecura în rândul bandiţilor, este necesară o tactică schimbată cu totul ca până în prezent. Am prins metodele şi afacerile lor între ei, care puteau să te recunoască şi să poţi prinde tot ce vorbesc şi gândesc”[59]. În continuare, informatorul enumera principalele obstacole care puteau să apară în munca de culegere a informaţiilor:

„Nu poţi să te mai introduci cu vorbele că am fost ofiţer, sau alte funcţii din trecut, căci imediat tace, se fereşte până te cercetează şi verifică dacă nu îl duci în eroare (….).

Nu poţi să te introduci cu zicala că sunt de-ai voştri sau «lasă că va veni şi timpul nostru» (…).

Nu poţi să le pui întrebări sau să începi discuţii instantanee, până nu se convinge bine de persoana ta din toate punctele de vedere.

Nu poţi să te mai duci în anturaj până nu ai motive serioase.

Sunt foarte precauţi bandiţii şi duşmanii clasei muncitoare şi ştiu că Securitatea Statului este foarte bine instruită şi peste tot este înşirată reţeaua informativă”[60].

Pentru depăşirea acestor situaţii, informatorul propunea următoarele soluţii:

„Să nu te vadă că stai de vorbă cu membrii de partid sau militari (…);

Să nu te vadă prea mult la şedinţe;

Să nu te observe că iei diferite note;

Să nu te observe că eşti atent cu privirea la diferite discuţii intime sau secrete între ei;

Să nu te vadă că intri prea mult pe la birourile de cadre sau secrete;

Să nu observe că te introduci în rândurile lor fără să fii invitat;

Să vadă că eşti credincios în Dumnezeu;

Să nu te vadă că eşti bine cu conducerea întreprinderii;

Să fii atent la încercările ce se pun, să vadă dacă depui adevărată muncă sau nu pentru partid şi regim;

Tot timpul să le dai răspunsuri, după caz, şi după dorinţa lor, a bandiţilor”[61].

În finalul notei, informatorul se referea la căile de îmbunătăţire a muncii informative:

„Un informator să fie schimbat după un timp, de la un loc la altul, în alt sector, pentru a se putea califica, însă numai dacă lucrează din convingere şi din conştiinţă.

Să nu se introducă informatori prin partid sau organele Securităţii, că însăşi conducerea dă pe faţă la toţi ceilalţi.

Ofiţerul de Securitate trebuie să apară în faţa informatorului adevărat tovărăşeşte şi la o oră precisă, fără a se simţi de informator, delăsarea ofiţerului de Securitate, sau neglijenţa materialului (…).

[59] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7348, vol. 2, f. 62.
[60] *Ibidem*.
[61] *Ibidem*, f. 63.

Formarea informatorului şi a materialului de bună calitate cu urmărirea serioasă în continuare a problemelor depinde de ofiţerul de Securitate, cum ştie să aplice metodele de la om la om şi de la caz la caz şi să nu uite că este ofiţer de Securitate"[61].

Deşi pe alocuri lapidare, observaţiile informatorului „Cerna" sunt deosebit de importante în formularea următoarei concluzii: chiar dacă a pierdut teren în faţa ofensivei regimurilor totalitare, spaţiul privat a reuşit în cele din urmă să supravieţuiască.

Festivalul Mondial al Tineretului şi Studenţilor desfăşurat la Bucureşti a demonstrat şi existenţa unui paradox specific în întreaga existenţă a regimurilor comuniste, descris foarte plastic de către un disident sovietic: după ce mai întâi desfăşurau mijloace şi eforturi colosale pentru a obliga populaţia a se ralia comandamentelor ideologice, serviciile de securitate făceau apoi aceleaşi eforturi pentru a afla ceea ce oamenii gândesc şi doresc[62].

---

[61] *Ibidem*, ff. 63-64.

[62] Andrei Almarik, *L'Union Soviétique survivra-t-elle en 1984?*, Nouvelle édition, Librairie Générale Française, Paris, 1977, p. 152.

Adelina Oana ŞTEFAN

CASELE DE ODIHNĂ PENTRU MUNCITORI ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ A ANILOR 1950-1960

THE PENSIONS FOR WORKERS IN COMMUNIST ROMANIA

The communist regimes aimed at controlling the public as well as the private lives of their citizens. The communist power attempted to build a "socialist model" of the everyday life with a special focus on leisure and tourism, model that was mainly characterized by a strong collectivist identity. This research hypothesis is that the rest houses in communist Romania during the 1950s-1970s can be labeled as "socialist spaces". In this respect, we have applied David Crowley and Susan Reid theory regarding the "socialist spaces" on the area of the rest houses in Romania. Nevertheless, we were interested to analyze the official policy of the communist regime in Romania during the 1950s-1970s regarding the rest houses, the ways these policies were applied at the level of ideology and practices as well as the ways workers-tourists remember and perceive these policies nowadays. The conclusion of this study emphasizes that even at the level of discourse and official practices, the rest homes fit into the typology of "socialist spaces" when one examines the extent to which workers- tourists meet the official demands, a contradiction between the two levels of analysis occurs.

Etichete: muncitori, turism, casă de odihnă, regim comunist, politici de control, anii '50

Keywords: workers, tourism, retirement house, communist regime, control policies, the fifties

Regimurile comuniste au acordat o atenţie specială controlării timpului liber al „oamenilor muncii"[1]. În „Problems of Communism"(1960) Eric Goldhagen observa că „În ultimii ani partidul a acordat o tot mai mare importanţă modului în care, timpul câştigat în urma inovaţiilor tehnologice este folosit de către cetăţenii sovietici. Deoarece stă în natura unui regim totalitar să integreze *res privata* în *res publica*[2]. Cu alte cuvinte, un regim totalitar nu putea permite ca cetăţenii săi să

[1] Oamenii muncii reprezintă o sintagmă des întâlnită în discursul oficial al regimurilor comuniste, semnificând „alianţa" dintre muncitori, ţărani şi intelectualii progresişti pusă în slujba intereselor partidului, dar şi în numele căreia acesta deţinea puterea. Numeroase ilustraţii portretizau această alianţă prin reprezentarea grafică a unui grup de trei bărbaţi, în mijloc – ca un liant, aflându-se întotdeauna muncitorul.

[2] Eric Goldhagen, *The Glorious Future – Realities and Chimeras*, în „Problems of Communism", 9, no. 6, 1960, p. 7 – „In the past few years the Party has envinced a growing concern with the uses to which Soviet citizens put the leisure gained by technological advances. For it is endemic to a totalitarian regime that it insists on integrating *res privata* into *res publica".*

beneficieze de un timp şi de un spaţiu privat. Această idee a constituit premisa pentru „modelul socialist" de petrecere a timpului liber, implementat în URSS la mijlocul anilor 1930. Acest model insista asupra petrecerii vacanţelor într-un sistem organizat, punând accentul pe colectivism în detrimentul vieţii de familie şi al individualismului[3].

După 1948, regimurile comuniste instalate în Centrul şi Sud Estul Europei au preluat nu numai regimul politic de tip stalinist, dar şi tipologia specifică vieţii cotidiene[4]. Astfel, modelul sovietic privind petrecerea timpului liber a început să fie implementat în România la începutul anilor 1950[5].

Casele de odihnă au reprezentat o componentă importantă în cadrul modelului socialist de petrecerea a timpului liber. Definite de discursul oficial din România anilor 1950 ca locuri destinate odihnei „oamenilor muncii din ţara noastră"[6], casele de odihnă au devenit spaţii pentru petrecerea timpului liber şi, în special a vacanţelor, într-un mod organizat şi în concordanţă cu imperativele ideologice ale regimului comunist. Acest eseu îşi propune să analizeze atât politicile oficiale privind casa de odihnă cât şi felul în care acestea au fost asimilate de către „clasa muncitoare", argumentând că spaţiul casei de odihnă se încadrează în tipologia „spaţiilor socialiste". Studii recente s-au preocupat de influenţa pe care politica regimurilor de tip comunist a avut-o la nivelul vieţii cotidiene[7]. Dintre acestea remarcăm studiul lui Susan Reid şi David Crowley care analizează formarea, folosirea şi reprezentarea spaţiului în societăţile de tip comunist[8]. Ei susţin că o definiţie unitară a „spaţiilor socialiste" este greu de oferit, dar că acestea

---

[3] Diane Koenker, *Travel to Work, Travel to Play: On Russian Tourism, Travel and Leisure* în „Slavic Review", no. 4, 2003, p. 659.

[4] Sovietologii insistă asupra anului 1948 ca fiind momentul când regimurile comuniste se instalează *de facto* în ţările din centrul şi estul Europei, inclusiv în România (vezi Francais Soulet, *Histoire de l'Europe de l'Est, de la Seconde Guerre mondiale à nos jours*, Armand Colin, 2006; Alfred J Rieber, *The Crack in the Plaster: Crisis in Romania and the Origins of the Cold War,* în „Journal of Modern History", 76, 1, 2004, 62-106. etc).

[5] În 1949 ONT-ul (Oficiul Naţional pentru Turism) este transformat în Secţia Sport –Turism ce era subordonată Confederaţiei Generale a Muncii.

[6] *Cum îşi petrec concediul de odihnă tinerii muncitori în casele de odihnă de la Sinaia*, în Scânteia Tineretului", 5 martie 1949, p. 1.

[7] Vezi Sheila Fitzpatrick, *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraodrdinary Times*, Oxford University Press, 1999; Stephen Kotkin, *Magnetic Mountain: Stalinism as Civilization*, University of California Press, 1995, passim.

[8] David Crowley, Susan Reid*, Socialist Spaces, Sites of Everyday Life în the Estern Bloc*, Berg: Oxford, New York, 2002, p. 2. Ideea de a studia spaţiile ca pe nişte purtătoare şi creatoare de ideologie a pornit de la un studiu elaborat în anii 1980 de un istoric al ingineriei, pe numele său, Langdon Winner, care se întreba în ce măsură obiectele sunt supuse influenţei factorului politic. Winner dădea exemplul unui pod construit în New York la jumătatea secolului XX, care nu era accesibil transportului în comun şi care în felul acesta restricţiona accesul în zona plajelor a persoanelor care nu posedau o maşină personală. Aparent un simbol al tehnologiei şi construit fără o intenţie ideologică anume podul, prin noua geografie a spaţiului pe care a creat-o, a avut consecinţe de ordin politic. Regimurile comuniste din Centrul şi Estul Europei, şi nu

se referă în speţă la „proprietatea şi controlul asupra diferitelor spaţii, fie că este vorba de teritoriul naţional, locuinţe sau monumente publice, care sunt modelate conform politicii partidului unic"[9]. Aceasta înseamnă în termeni mai specifici că „naţionalizarea terenurilor - precum şi felul în care spaţiile şi clădirile dobândesc noi semnificaţii şi li se conferă destinaţii noi –chiar şi atunci când configuraţia fizică a acestora rămâne neschimbată – arată că spaţiile respective sunt supuse intereselor politice şi ideologice ale regimului"[10]. Crowley şi Reid susţin că în regimurile de tip comunist nu numai spaţiile publice au fost subiectul unor astfel de influenţe, dar şi spaţiile private[11]. „În timpul perioadei comuniste au fost vizibile eforturile regimului de a impregna cu ideologie nu numai locul de muncă sau ceremoniile publice, dar chiar şi cele mai intime spaţii ale vieţii cotidiene"[12]. Pornind de la această premisă acest studiu îşi propune să studieze felul în care politica oficială a regimului comunist din România anilor 1950-1960 a influenţat spaţiul casei de odihnă, cum s-a materializat această influenţă la nivelul ideologiei şi al practicilor precum şi felul în care turiştii-muncitori rememorează aceste politici.

Perioada acoperită de această cercetare se referă la anii 1950 -1960. Perioada studiată nu este unitară din punctul de vedere al practicilor şi al ideologiei regimului comunist privind casele de odihnă, remarcându-se două perioade: prima se referă la anii 1950 şi a doua perioadă la anii 1960. Astfel considerăm că mai ales în perioada anilor 1950 casele de odihnă au fost un spaţiu profund marcat de ideologie şi care au avut un rol determinant în educarea muncitorilor conform noilor imperative sociale, politice şi ideologice ale regimului. Perioada următoare, deşi nu mai puţin aflată sub control ideologic marchează totuşi o aparentă liberalizare vizibilă la nivelului discursului, dar şi al practicilor. În fapt, în continuare casa de odihnă rămâne un „spaţiu socialist", fiind totuşi un spaţiu ce încearcă să echilibreze ingerinţele politicului cu nevoia oamenilor de a beneficia de un timp şi un spaţiu de relaxare. Un element important în această transformare este posibilitatea oferită turiştilor de a-şi petrece vacanţa într-o casă de odihnă cu familia. Totodată ne-am limitat la anii 1960 deoarece atunci începe o politică de dezvoltare a infrastructurii turistice ce are drept consecinţă faptul că, pentru turistul muncitor, hotelurile încep să constituie o variantă mult mai atractivă, atât în ceea ce priveşte costurile, cât şi în privinţa condiţiilor oferite[13].

Sursele folosite pentru acest studiu sunt în primul rând materialele de presă din „Scânteia", „Scânteia Tineretului", „Munca", oficiosul Confederaţiei Generale a Muncii, fondurile de arhivă în special fondul CC al PCR - Secţia Cancelarie şi Secţia Agitaţie-Propagandă de la

---

numai, au confirmat premisa conform căreia amenajarea şi folosirea unui spaţiu poate avea conotaţii politice şi ideologice.

[9] *Ibidem*, p. 3.

[10] *Ibidem*, p. 3.

[11] *Ibidem*, p. 3.

[12] *Ibidem,* p. 3.

[13] Dacă în anii 1950 turismul este predominant orientat către destinaţii interne şi către turismul social, începând cu a doua jumătate a anilor 1960 acesta devine o variantă atractivă de profit pentru regimul comunist si este încurajat turismul internaţional.

Arhivele Naţionale. Totodată vom folosi şi o serie de interviuri de istorie orală luate unor muncitori din cartierele industriale ale Bucureştiului şi din Câmpina, Prahova.

Istoria caselor de odihnă pentru muncitori începe în România în perioada interbelică odată cu programul „Muncă şi Voe Bună" dezvoltat de Mihai Ralea la sfârşitul anilor 1930. Acest program, deşi în mare parte, rămas la stadiul de proiect sau având efecte minore pentru muncitorul interbelic a constituit prima încercare de organizare a odihnei muncitorilor în România. În acelaşi timp, este posibil să fi reprezentat şi o sursă de inspiraţie pentru oficialii comunişti după 1948. Termenul folosit în epocă era acela de „colonii de vară". Iată ce se menţiona într-un articol de Stavri Cunescu, secretar de stat in Ministerul Muncii sub ministeriatul lui Mihai Ralea „Aceste colonii sunt organizate regulat în timpul lunilor de vară pentru ucenicii şi ucenicele din ateliere şi fabrici *cari* au nevoie de odihnă şi refacere.[...] Ei găsesc acolo nu numai aerul liber şi supra - alimentaţia trebuitoare, dar şi jocuri, cântece şi o educaţie străjerească"[14]. Coloniile erau susţinute din banii Ministerului Muncii, care după cum spunea Stavri C. Cunescu „a mai acordat subvenţii în bani câtorva asociaţii sportive"[15]. Tot atunci încep să fie organizate primele excursii pentru muncitori: „În ceea ce priveşte turismul, activitatea Ministerului a constat în organizarea câtorva importante excursii şi a ajutorului dat sub formă de intervenţii pentru reducerea de tarife şi subvenţii în bani diferitelor asociaţii de muncitori or de absolvenţi ai cursurilor profesionale care au făcut excursii pe Valea Prahovei, a Oltului, a Jiului, la Constanţa. De menţionat este, excursia de informare făcută în Cehoslovacia de profesorii şi elevii şcoalelor de ucenici, excursie subvenţionată aproape în întregime de Minister"[16]. Interesul pentru timpul liber al muncitorilor survenit la sfârşitul anilor 1930 în România venea ca urmare a intensificării la nivel european a măsurilor pentru organizarea vacanţelor clasei muncitoare[17].

După 1948, activitatea caselor de odihnă şi în special normele de trimitere a muncitorilor în casele de odihnă au făcut obiectul mai multor reglementări. Prima dintre ele şi cea care a organizat turismul în România după normele puterii comuniste a fost *Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 296 din 1951 privind Clasificarea staţiunilor balneo-climaterice şi de odihnă, precum şi înfiinţarea întreprinderilor balneare de stat*[18]. Aceasta stabilea atât criteriile de organizare ale staţiunilor cât şi rolul acestora pentru regimul de „democraţie populară". Această hotărâre urmărea în primul rând utilizarea „mai justă a staţiunilor balneo - climaterice în acţiunea de ocrotire a sănătăţii şi de organizare a odihnei oamenilor muncii"[19].

[14] Stavri C. Cunescu, *Muncă şi Voe bună*, p. 37.
[15] *Ibidem*, p. 38.
[16] *Ibidem*, p. 38-39.
[17] În anii 1920 în Italia se dezvoltă mişcarea *Dopolavoro,* susţinută de regimul lui Benito Mussolini, iar în anii 1930 se remarca mişcarea *Kraft durch Freude* în Gemania nazistă. În 1936 în Franţa guvernul condus de Leon Blum legiferează pentru prima oară concediile plătite pentru muncitori.
[18] *Indicaţii şi Contraindicaţii pentru Tratamente Balneare*, Editura de Stat pentru Literatura Ştiinţifică şi Didactică, 1951, p. 194.
[19] *Ibidem*, p. 194.

Naţionalizarea fostelor hoteluri, a unor staţiuni şi baze de tratament a unor vile particulare precum şi a fostei baze a ONT (Oficiul Naţional al Turismului) a creat o bază logistică considerabilă pentru dezvoltarea ulterioară a turismului după 1950[20]. Aceasta bază a fost administrată începând cu 1949 de Confederaţia Generală a Muncii, Secţia Sport-Turism[21], organizaţie ce era responsabilă cu desfăşurarea întregului proces turistic în România anilor 1950. Din punct de vedere administrativ casele de odihnă au avut un traseu sinuos: astfel între 1949 şi 1951 s-au aflat sub dublă administraţie, atât a Confederaţiei Generale a Muncii, care era responsabilă cu partea logistică, cât şi a Ministerului Sănătăţii, ce asigura personalul medical şi administra bazele de tratament. Apoi, începând din 1951, o parte a caselor de odihnă ce asigurau şi tratament balneo-climateric se găseau sub tutela Direcţiei Generale Balneo–Climaterice, direcţie din cadrul Ministerului Sănătăţii[22]. O altă parte ţinea de Consiliul Central al Sindicatelor în cadrul căreia funcţiona Direcţia Caselor de Odihnă şi Sanatorii Balneare.[23] Cu toate acestea, trimiterile la sanatorii sau case de odihnă se făceau în urma deciziei comune a reprezentanţilor Ministerului Sănătăţii şi a sindicatelor: „O atenţie deosebită se acordă problemei trimiterilor la cură sau odihnă comitetele de întreprindere şi instituţiile. Activul sindical ...ajută comisiile de medici în trimiterea la tratament a muncitorilor, tehnicienilor şi funcţionarilor suferinzi. Delegaţii cu asigurările sociale din grupele sindicale, cunoscând de la locurile de muncă pe cei ce sunt bolnavi, încunoştiinţează pe medici şi mobilizează pe cei în cauză să-şi facă vizita medicală”[24].

În *Instrucţiunile Comitetului Executiv al CGM în legătură cu organizarea trimiterii muncitorilor, tehnicienilor şi funcţionarilor în sanatoriile balneare, în casele sanatoriale şi casele de odihnă* se menţiona, de asemenea, că: „Trimiterea muncitorilor, tehnicienilor şi funcţionarilor în case senatoriale şi în case de odihnă este gratuită sau cu o contribuţie de 30, 50 sau 100% din cheltuielile de transport şi de hrană. [...] La acordarea gratuităţilor, precum şi la stabilirea contribuţiei se va ţine seama de salariu şi de greutăţile familiare. Stahanoviştii vor fi trimişi în mod gratuit. Programarea şi trimiterea lor se va face direct de către Uniune, în casele speciale ale CGM”[25].

Selecţionarea muncitorilor şi a funcţionarilor se făcea după criterii clar stabilite ce ţineau de ramura în care lucra fiecare, precum şi de importanţa ei în ierarhia ideologică a regimului, de loialitatea manifestată faţă de regim şi nu în ultimul rând de vârstă, tinerii reprezentând o miză importantă pentru acesta. În sensul amintit, în aceleaşi *Instrucţiuni ...* se menţiona: „Comitetele sindicale de întreprindere repartizează pe secţii locurile gratuite sau cu

[20] În lucrarea *Staţiunile Balneo –Climaterice din Republica Populară Română* publicată la Editura Consiliului Central al Sindicatelor în 1955 se menţiona că numai în 1948 în urma naţionalizării, sindicatele au primit peste 1000 de imobile pentru a fi folosite de membrii de sindicat.

[21] *Un ajutor important în dezvoltarea turismului de mase,* în “Turismul Popular”, nr. 3, iulie 1949, p. 4.

[22] *Staţiunile Balneo -Climaterice din RPR*, Editura Consiliului General al Sindicatelor, 1955. p. 15.

[23] *Ibidem*, p. 22.

[24] *Ibidem,* p. 23.

[25] *Indicaţii şi Contraindicaţii pentru Tratamente Balneare*, Editura de Stat pentru Literatura Ştiinţifică şi Didactică, Bucureşti, 1951, p. 218.

contribuţie, pentru trimiterea în casele de odihnă, ţinând seama de importanţa fiecărei secţii, de condiţiunile de muncă, de starea sănătăţii şi de numărul muncitorilor, tehnicienilor şi funcţionarilor din secţiile respective. [...] Muncitorii, tehnicienii şi funcţionarii vor fi aleşi în ordinea următoare:

- Inventatorii, inovatorii şi fruntaşii în întrecerile socialiste;
- Cei care lucrează în munci subterane şi celelalte munci vătămătoare sănătăţii, prevăzute în decizia CGM pentru acordarea ajutoarelor, precum şi tehnicienii din producţie;
- Cei cu stagiu neîntrerupt de lungă durată în aceeaşi întreprindere;
- Tinerii între 16 -18 ani, evidenţiaţi în producţie"[26].

După ce era făcută selecţia de către comitetele sindicale, solicitantul era examinat de un medic care stabilea staţiunea unde trebuia repartizată persoana respectivă. Durata sejurului într-o casă de odihnă era diferită pentru un fruntaş faţă de un muncitor obişnuit. Fruntaşul avea dreptul la 15 zile calendaristice într-o casă de odihnă specială, în timp ce un muncitor obişnuit primea doar 12 zile calendaristice[27].

Selecţia muncitorilor şi a funcţionarilor pentru a fi trimişi în case de odihnă se făcea în funcţie de criterii ce ţineau de multe ori de priorităţile ideologice ale regimului comunist sau de loialitatea respectivilor muncitori sau funcţionari. Stahanoviştii şi fruntaşii în producţie erau printre privilegiaţi, beneficiind nu numai de un număr mai are de zile de concediu, dar şi de condiţii diferite faţă de ceilalţi muncitori.

Odată ajunşi „la odihnă", muncitorii aveau sarcini precise. În *Instrucţiunile Comitetului Executiv al CGM* se specifica faptul că muncitorii erau datori: „Să se prezinte în staţiuni fără copii sau alţi membrii de familie, la datele prevăzute în legitimaţiile de trimitere; să aibă grijă de bunurile cu care sunt înzestrate casele de odihnă, care sunt bunuri ale întregului popor; să respecte morala proletară şi normele de conduită generală din staţiuni; să fie vigilenţi şi să demaşte elementele duşmănoase strecurate în staţiuni"[28].

La rândul lor sindicatele aveau printre altele rolul de a „populariza în adunările sindicale pe muncitorii, tehnicienii şi funcţionarii aleşi pentru trimitere în casele de odihnă"[29] precum şi „să popularizeze în gazeta întreprinderii, în gazetele de perete, prin megafoane şi în adunările sindicale prin exemplificări concrete, rezultatele obţinute de cei trimişi în casele de odihnă"[30].

În final, obiectivul sindicatelor şi al Ministerului Sănătăţii era de a asigura prin trimiterile la odihnă „sănătatea naţiunii", aşa cum se menţiona într-o monografie a staţiunilor balneo - climaterice din R.P.R. publicată în 1955: „Astfel, în condiţiile favorabile create de regimul de democraţie populară, sindicatele şi organele sanitare de stat, în strânsă legătură, îndeplinesc una

[26] *Ibidem*, p. 219.
[27] *Ibidem*, p. 222.
[28] *Ibidem*, p. 225.
[29] *Ibidem,* p. 225
[30] *Ibidem*, p. 226.

din cele mai de seamă sarcini: organizarea asistenţei balneo-climaterice şi a odihnei oamenilor muncii pentru apărarea şi întărirea sănătăţii întregului popor muncitor"[31].

Începând cu anii 1960-1970, casa de odihnă deţine o pondere din ce în ce mai mică în infrastructura turistică în România. Datele despre ponderea numerică a caselor de odihnă lipsesc pentru anii 1950-1960, acestea fiind disponibile doar începând cu anii 1970.

Locuri	**1970**	**1980**	**1989**
Total din care	284 434	404 432	418 944
Hoteluri	85 511	146 531	168895
Hanuri turistice	1395	7208	8013
Cabane turistice	10834	12 651	12 325
Popasuri turistice	42845	53566	47212
Case de odihnă	**48953**	**47 491**	**49009**
Tabere de elevi şi preşcolari	17871	87380	53 901
Unităţi şcolare	15 211	63 631	57 981
Locuinţe contracte la cetăţeni	25 814	36 014	21 608

Sursa: *Anuarul Statistic al României*, 1990, p. 601.

Se poate observa că în timp ce numărul hotelurilor şi al altor stabilimente turistice creşte, cel al caselor de odihnă rămâne relativ constant, ceea ce arată o canalizare a priorităţilor regimului către dezvoltarea infrastructurii hoteliere. Casele de odihnă îşi pierd importanţa începând cu anii 1960, când sunt din ce în ce mai puţin menţionate în discursul oficial. Rolul cel mai important în implementarea politicii oficiale privind casele de odihnă l-au avut fără îndoială sindicatele, iniţial prin Confederaţia Generală a Muncii apoi prin Consiliul Central al Sindicatelor. Acestea au fost politizate şi supuse controlului puterii comuniste, fiind aşa cum le numise Lenin „cureaua de transmisie" dintre partid şi masele de muncitori şi funcţionari.

Având conturată politica oficială a regimului comunist privind casele de odihnă între anii 1950-1960, vom fi interesaţi să observăm in continuare cum aceasta s-a materializat la nivelul practicilor efective: care era programul muncitorilor, care erau condiţiile oferite şi de asemenea vom analiza în ce măsură aceştia se conformau perceptelor ideologice şi morale ale regimului. Vom face aceasta, în special, analizând bogatul material de presă, oferit de ziarele vremii[32], fondurile de arhivă, dar şi o serie de interviuri de istorie orală. Sursele studiate oferă o imagine antagonică. Dacă materialele de propagandă imaginează o casă de odihnă care se încadrează în limitele discursului oficial, documentele de arhivă contrazic această imagine prezentând

[31] *Ibidem*, p. 23.

[32] Vezi de exemplu: *Noi perspective de dezvoltare pentru turismul de mase* în „Turismul Popular", nr. 1, 1949, p. 4; *Turismul şi munca* în „Turismul Popular", an II, nr. 1, 1950, p. 13; *Cercul turistic în acţiune* în „Almanah Turistic", nr. 2, 1961, p. 47.

deficienţele cu care se confrunta turismul în România anilor 1950-1960, în timp ce interviurile de istorie orală prezintă o viziune care îmbină cele două perspective prezentate mai sus. În materialele de presă, casele de odihnă sunt imaginate ca un spaţiu unde muncitorii îşi petrec timpul liber, într-un mod eficient şi educativ: „Dacă vrei să vezi lucruri deosebit de frumoase, mergi la vila Stan unde se găsesc muncitorii de la Canal... Aproape toţi sunt tineri. Ca să ajungi acolo, trebuie să urci cam multişor, dar toţi se încumetă lesne să urce drumul şerpuitor, care duce la clubul nr 2, unde îşi petrec timpul liber tinerii de la Canal. Cine ştie ce sală de noroc şi de desfrâu mai era în 1945 în locul acestui club. Acum ca şi în celelalte cluburi se găsesc aici radio, pian, cărţi, reviste şi ziare de tot felul, măsuţe speciale de ping-pong, dar mai ales o atmosferă plină de voioşie. Se cântă în cor cântece pe care iţi e drag să le asculţi"[33].

Imaginea construită este una antitetică: decadenţa burgheză era înlocuită cu voioşia şi voluntarismul muncitorilor. Articolului doreşte să mobilizeze şi să ofere exemple. Departe de a reprezenta o situaţie reală, această imagine reprezintă doar o proiecţie ideologică a unei societăţi utopice.

Imaginea conturată de documentele de arhive contrazice proiecţia construită de propagandă în materialele de presă: „…din cauza componenţei sociale a grupurilor şi colectivelor de excursionişti, excursiile nu au devenit un mijloc de educaţie colectivă. În cabane se practică tot felul de jocuri de noroc, se fac chefuri interminabile care degenerează în certuri şi scandaluri, tulburând liniştea celor care vor să se odihnească. […] Dacă luăm un alt aspect acela al grijii faţă de bunul obştesc, putem spune că acei ce dorm la cabane, manifestă o atitudine condamnabilă faţă de bunurile acestora. Se fumează în dormitoare, unii se culcă încălţaţi pe cearşafuri, se fură tacâmuri şi altele"[34].

Din document reiese că proiectul regimului de a folosi turismul şi casele de odihnă ca pe un spaţiu şi un instrument de impunere a „educaţiei socialiste" nu avea rezultatele scontate. O altă nemulţumire exprimată în document se referea la numărul mic de muncitori care beneficiau de fapt de facilităţile oferite. Astfel se spunea că într-una din excursiile organizate pe Valea Prahovei dintr-un grup de 200 de persoane doar 10 erau muncitori. Numărul redus de muncitori care participă la excursiile organizate de sindicate întăreşte ideea eşecului regimului comunist în anii 1950-1960 de a-i mobiliza pe aceştia pentru diferite activităţi turistice. Dacă generalizăm acest exemplu prezentat, putem spune că în ciuda politicii oficiale de creare a unor facilităţi pentru clasa muncitoare în România anilor 1950-1960 - facilităţi ce aveau rolul pe de o parte de a educa muncitorii şi funcţionarii, iar pe de altă parte de a legitima regimul - subiecţii acestor politici nu au reacţionat pe măsura aşteptărilor oficiale.

O viziune care îmbină cele două perspective asupra caselor de odihnă reiese dintr-un interviu de istorie orală. Astfel, E. Mihai, muncitoare din Câmpina - a cărei mamă a fost administrator al unei case de odihnă din Predeal - povestind despre programul sindicaliştilor care veneau la odihnă spune că acesta era organizat de către reprezentanţii sindicatelor şi de casa de

[33] *Cum îşi petrec concediul de odihnă tinerii muncitori în casele de odihnă de la Sinaia* în „Scânteia Tineretului", martie 1950, p. 1.
[34] ANIC, fond CC al PCR - Secţia Propagandă şi Agitaţie, dosar nr. 28/1953, f. 68.

cultură din oraş. Astfel dacă ziua se mergea în excursii, seara erau reprezentaţii la casa de cultură ale diverselor ansambluri muncitoreşti sau se putea merge la „club" unde se juca remi sau şah. Tot ea îşi aminteşte că mama ei, administratorul casei de odihnă, citea turiştilor-sindicalişti în fiecare dimineaţă articolul de fond din Scânteia[35].

Cele trei tipuri de surse utilizate deşi au o tonalitate diferită conduc totuşi către aceeaşi concluzie: regimul depunea eforturi pentru a controla programul muncitorilor trimişi în casa de odihnă, dar succesul acestei acţiuni depindea de gradul de loialitate şi ideologizare a muncitorilor respectivi.

În ultima parte a acestei lucrări vom analiza felul în care muncitorii rememorează spaţiul casei de odihnă a anilor 1950-1960. Pentru aceasta vom folosi o serie de interviuri de istorie orală luate unor muncitori din Bucureşti, rezidenţi ai zonelor industriale ale oraşului, precum şi din Câmpina - Prahova. Problema memoriei şi a felului în care oamenii obişnuiţi îşi construiesc discursul despre perioada comunistă este o temă îndelung studiată şi dezbătută. Astfel, s-au conturat două teorii privind felul în care oamenii de rând rememorează perioada comunistă sau orice alt regim de tip totalitar. Prima a fost aceea de traumă, excelent analizată şi exemplificată în volumul coordonat de Luisa Passerini *Memory and Totalitarianism*[36] în timp ce a doua se referă la nostalgie, temă de care vorbeşte Svetlana Boym[37] referindu-se mai ales la cazul Rusiei post 1990. Pentru cazul românesc ambele teorii îşi găsesc utilitatea. Experienţele diverse ale indivizilor în perioada comunistă produc şi memorii pe măsură, ceea ce conduce la ideea că este greu de conturat o singură memorie a perioadei comuniste în România. În ceea ce priveşte casele de odihnă, atitudinea intervievaţilor a fost în mod predominant aceea de nostalgie, fiind vorba de un aspect pozitiv al vieţii în comunism: posibilitatea de a beneficia de vacanţe la un preţ redus.

Muncitorii intervievaţi în Bucureşti sunt un cuplu, familia Linculescu, ambii fiind născuţi în anii 1930 şi lucrând la fabrica Semănătoarea începând din anii 1950 până la pensionare, în anii 1980, precum şi o muncitoare, M. Mărculescu, lucrătoare într-o fabrică de textile. Intervievata din Câmpina-Prahova, E. Mihai, a fost croitoreasă, apoi muncitoare la o fabrică de textile. Intervievând aceste persoane, am dorit să observăm cum percep noţiunea de turism/timp liber, cum percep diferenţa între spaţiu public şi spaţiu privat în relaţia cu casa de odihnă, dacă şi în ce fel sesizau influenţa ideologiei asupra spaţiului casei de odihnă, dar şi asupra activităţilor lor turistice.

Familia Linculescu se încadrează în tipologia nostalgicului. Referindu-se la perioada de dinainte de 1989, G. Linculescu spunea: „Nu ştiu, nu pot să compar viaţa de acuma cu ce a fost să ştiţi!"[38]. Amândoi au fost membrii de partid „deoarece aşa se cerea, mai ales dacă ştiau că ai origine sănătoasă"[39] îşi motivează ei opţiunea. Vacanţele obişnuiau să şi le petreacă atât împreună cu colegii din întreprindere cât şi cu familia. În anii 1950, îşi amintesc că participau atât

[35] E. Mihai, interviu personal, 20 septembrie 2008.
[36] Luisa Passerini, *Memory and Totaliarianism*, New Bruncvick NJ, Transaction Publishers, 2005.
[37] Svetlana Boym, *The Future of Nostalgia*, New York, Basic Books, 2001.
[38] Linculescu, interviu personal, 2 iunie 2004.
[39] *Ibidem*.

la excursiile organizate de sindicate cât şi la cele realizate împreună cu echipa artistică a întreprinderii pentru a susţine diverse spectacole la sate. Obişnuiau să-şi petreacă concediile în casa de odihnă unde spun ei, erau condiţii excelente. Marea lor mulţumire era aceea că au putut să-şi ducă copiii la mare şi la munte, lucruri de care ei nu au beneficiat nici în copilărie şi nici în tinereţe[40].

M. Mărculescu este ceva mai critică în comparaţie cu ceilalţi doi intervievaţi faţă de perioada de dinainte de 1989. Provenită dintr-o familie de muncitori, ea a făcut doar 3 trei clase primare, apoi a mers să lucreze de la vârsta de 14 ani[41]. Prima ei vacanţă a fost la mare la sfârşitul anilor 1950. A plecat în aceea vacanţă împreună cu o colegă de întreprindere, beneficiind de un loc prin sindicat, deoarece era fruntaşă în producţie. Povesteşte despre condiţiile în care a plecat: a fost anunţată cu câteva zile înainte de plecare de responsabila de sindicat că sunt locuri disponibile la mare şi că are o zi la dispoziţie să se hotărască dacă doreşte să meargă sau nu. A călătorit cu trenul până la Eforie Nord, destinaţia ei şi a colegei de lucru. Primirea turiştilor era deficitară în staţiune, îşi aminteşte M. Mărculescu, ele fiind nevoite să caute singure vila unde erau cazate. „Vila...de fapt o casă ţărănească mai mare”[42] spune M. Mărculescu despre locul de cazare. În cameră stătea împreună cu colega de lucru şi încă alte două persoane, care le erau necunoscute. Fiind prima ei vacanţă la mare, consideră ca a fost o vacanţă reuşită şi îşi aminteşte despre ea ca fiind o experienţă pozitivă.

E. Mihai a absolvit o şcoală profesională de croitorie şi a lucrat între anii 1960 -1980 la „Cooperativa Munca” din Câmpina. Prima vacanţă ca turist a fost la mare „cu bilet” după 1960 împreună cu familia. Nemulţumirea cea mai mare a fost legată de programul prea strict care nu îi permitea să-şi petreacă timpul aşa cum şi-ar fi dorit. Tocmai acesta a fost motivul pentru care în anul următor a preferat o vacanţă pe cont propriu. E. Mihai îşi aminteşte cu mândrie că ea şi soţul ei au achiziţionat un autoturism Moskvitch, care le-a permis o mai mare libertate în alegerea destinaţiilor turistice şi în petrecerea timpului liber[43].

Cei patru intervievaţi au atitudini şi memorii diferite faţă de spaţiul casei de odihnă şi faţă de posibilităţile de petrecere ale vacanţelor din anii 1950-1980. Daca soţii Linculescu nu sesizează influenţa ideologică şi politică exercitată de regim prin programele generos oferite muncitorilor, ba chiar le consideră pe acestea ca făcând parte dintr-o anumită „normalitate”, M. Mărculescu şi E. Mihai sunt ceva mai critice faţă de încercarea puterii comuniste de a le controla timpul şi spaţiul privat. Deşi într-o manieră mai degrabă instinctivă, ele realizează că se produce o presiune asupra lor pe care încearcă să o respingă, e adevărat nu întotdeauna cu succes sau într-un mod foarte conştient. Şi ele sunt nostalgice faţă de perioada de dinainte de 1989, dar nu asociază întotdeauna acest sentiment cu regimul politic existent atunci, ci mai degrabă cu perioada tinereţii lor şi cu cea a unei lumi ce era caracterizată printr-un set de valori pe care astăzi nu-l mai regăsesc.

---

[40] *Ibidem.*
[41] M. Mărculescu, interviu personal, 2 iunie 2004.
[42] *Ibidem.*
[43] E. Mihai, interviu personal, 20 septembrie 2008.

Dacă acceptăm definiţia dată memoriei de Allon Confino conform căreia aceasta reprezintă „felul în care oamenii construiesc o istorie îmbibată cu sens”[44], interviurile luate sunt în esenţă „construcţii sociale” ale trecutului recent.

Această lucrare a pornit de la premisa că spaţiul casei de odihnă în România comunistă a anilor 1950-1970 se încadrează în tipologia „spaţiilor socialiste”. Casa de odihnă a reprezentat un loc care din punctul de vedere al politicilor oficiale trebuia să aibă atât forma cât şi simbolistica unui spaţiu care să corespundă ideologic perceptelor regimului comunist. Deşi există o diferenţă între gradul de control exercitat de către puterea comunistă între anii 1950, pe de o parte şi anii 1960, pe de altă parte, spaţiul casei de odihnă nu s-a modificat substanţial pe parcursul acestei perioade. Diminuarea importanţei ei pentru regim începând cu a doua jumătate a anilor 1960 se întrevede în special din scăderea sau în cel mai bun caz rămânerea constantă a numărului caselor de odihnă la nivelul întregii ţări în comparaţie cu numărul celorlalte stabilimente turistice, în special cu cel al hotelurilor. Acestea reprezintă un tip de construcţie turistică ce oglindeşte schimbarea de politică a regimului privind turismul în anii 1970. Credem că studii viitoare vor aprofunda diferenţele în plan ideologic între casa de odihnă şi hotel pentru România în perioada comunistă.

În ceea ce priveşte felul în care discursul oficial şi politicile regimului comunist privind turismul în general şi casa de odihnă în mod particular erau percepute şi asumate la nivelul maselor în anii 1950-1960 descoperim că exista o sincopă între mesajul oficial şi practicile turistice ale clasei muncitoare. Muncitorii de rând se arătau cel mai puţin dispuşi să se alinieze cerinţelor ideologice ale partidului, iar atunci când o făceau acest lucru se producea doar la un nivel formal. Nu acelaşi lucru se poate spune despre muncitorii fruntaşi sau despre stahanovişti, care beneficiind de o poziţie privilegiată în sistem acceptau să se supună ideologiei şi politicilor partidului. Casa de odihnă rămâne la nivelul politicii oficiale şi al discursului un „spaţiu socialist”, în timp ce la nivelul practicilor acest lucru depindea de gradul de loialitate mai mult sau mai puţin formal al muncitorilor faţă de regimul comunist.

[44] Alon Confino, *Collective Memory and Cultural History: The Problem of the Method* in „The American Historical Review”, vol. 102, no. 5, dec. 1997, p. 1386.

Nicoleta IONESCU-GURĂ

DISLOCAREA DIN CENTRELE AGLOMERATE A PERSOANELOR CARE „DĂUNAU CONSTRUIRII SOCIALISMULUI ÎN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ”

THE DISLOCATION FROM THE CROWDED CENTERS OF THE PERSONS WHO PREJUDICED THE SOCIALISM CONSTRUCTION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF ROMANIA

At the beginning of the 50s, in the 20th century, the Gheorghiu-Dej government imposed, after the Soviet pattern, the transfer model from the crowded centers (labor towns and centers) of the persons considered as hostile to the government due to their material situation and the political position held until the communist party rose to power.

The mass transfer proposal of the citizens from the crowded centers came from URSS through the path of the Soviet counselors within the Ministry for State Security. A mandatory domicile (DO) was established for the transferred persons in locations set by the government where work force was needed, also unqualified works in the forestry, ceramics and constructions industry. On eviction from the crowded centers, these persons were allowed to take only goods for personal use, the rest of the goods, as well as the dwelling places entering the state patrimony, after that being given for use to the executive committees of the respective popular councils.

No exact number of the transferred persons from the crowded centers during the Gheorghiu-Dej government is registered within the records of the former security body, or within the PCR (Romanian Communist Party) records. Hence, we are talking about tens of thousands of mass transferred persons or under the individual decisions of a Commission from the Ministry of Internal Affairs. For example, based on the records kept by the Militia, the number of those identified for transfer in 1953 amounted to 10 324 families with 23 300 persons, and in Bucharest to 7 000 families with round 16 000 persons.

The transfer of the persons from the crowded centers was an administrative measure used by the Gheorghiu-Dej government to isolate from the rest of the population the persons who, by means of their political past, social position and material situation during the old government, could hamper the development the Soviet communism in Romania. Out of authorities' perspective, this measure was meant to ensure peace and security within the communist state.

Etichete: dislocare, centre aglomerate, domiciliu obligatoriu, represiune, anii '50

Keywords: dislocation, crowded centers, mandatory domicile, repression, the fifties

Acţiunea de scoatere a persoanelor indezirabile regimului Gheorghiu-Dej din oraşe şi centre industriale a început în 1950. Prin HCM nr. 1154 din 26 octombrie, autorităţile comuniste au stabilit reguli pentru domicilierea în centrele aglomerate. Conform anexei hotărârii, centre aglomerate erau considerate următoarele localităţi: Bucureşti (cu o zonă de 20 km. în jurul oraşului), oraşul Stalin (*Braşov*), Ploieşti, Cluj, Oradea, Timişoara, Reşiţa, Hunedoara, Cugir, Constanţa, Galaţi şi Iaşi[1]. Potrivit articolului 2 al hotărârii, în centrele aglomerate se puteau stabili angajaţii organelor şi instituţiilor de stat, întreprinderilor şi organizaţiilor cooperatiste şi a celor cu caracter obştesc, militarii de carieră mutaţi în interes de serviciu, precum şi soţii, descendenţii şi ascendenţii acestora, adică persoanele şi familiile celor angajaţi la stat. Mutaţia în centrele aglomerate se acorda de miliţie numai pe baza ordinului de repartizare a unei locuinţe sau a adeverinţei instituţiilor sau organizaţiilor de stat care asigurau angajatului şi familiei sale spaţiul locativ necesar. În centrele aglomerate nu se puteau stabili în mod definitiv şi nu puteau locui ca flotanţi, persoanele care „prin manifestările lor faţă de poporul muncitor, dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română"[2], chiar dacă îndeplineau condiţiile prevăzute de art. 2, adică aveau un serviciu.

Conform articolului 6 al HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, cei care nu-şi justificau prezenţa în aceste centre (persoanele care nu aveau nici o ocupaţie, care refuzau sistematic plasarea lor prin Oficiul Forţelor de Muncă, care au suferit condamnări grave, „foştii exploatatori" etc) şi cei care se manifestau ostil faţă de regimul politic impus de Moscova erau evacuaţi din centrele aglomerate de organele Ministerului Afacerilor Interne, stabilindu-li-se domiciliu obligatoriu în orice localitate.

Câteva luni mai târziu, în 15 martie 1951, prin HCM nr. 344, a fost modificat art. 6 al HCM nr 1154/1950[3], în sensul că Ministerul Afacerilor Interne i se dădea posibilitatea, pe bază de

[1] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 50.
[2] *Ibidem*, f. 49.
[3] Teohari Georgescu, ministrul Afacerilor Interne, în expunerea de motive privind modificarea HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, arăta: „Prin HCM nr. 1154/1950 s-au stabilit reguli privitoare la domicilierea în centre aglomerate. Potrivit art. 6 din sus-zisa hotărâre, Ministerul Afacerilor Interne poate să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricăror persoane care nu-şi justifică prezenţa în aceste centre (cum ar fi cei care n-au nici o ocupaţie, cei care refuză sistematic plasarea lor prin Oficiul Forţelor de Muncă, cei care au suferit condamnări grave, foştii exploatatori etc.). Pentru a asigura apărarea cuceririlor democratice şi aplicarea în cele mai bune condiţiuni a legilor şi dispoziţiilor date de autorităţi, este necesar însă să se completeze dispoziţiunile art. 6 ale acestei hotărâri, dându-se posibilitatea Ministerului Afacerilor Interne ca pe cale de decizie, să poată dispune mutarea din orice localitate, inclusiv centrele aglomerate a persoanelor care prin manifestările lor faţă de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în RPR (cum ar fi cei care comit acte de sabotaj, se opun la executarea legilor şi măsurilor organelor de stat, răspândesc ştiri de natură a discredita regimul de democraţie populară şi alte fapte de asemenea natură). În acest scop am întocmit alăturatul proiect de hotărâre pentru modificarea şi completarea art. 6 al HCM nr. 1154/1950, prevăzând că celor mutaţi li se va putea stabili domiciliul obligatoriu în orice localitate". Dispoziţiile art. 6 din HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950 au fost modificate, prin HCM nr 344 din 15

decizie, *să dispună mutarea din orice localitate, nu numai din centrele aglomerate*, a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în RPR”[4]. Începând din anul 1952, conform art. 11 al HCM nr. 1554 din 22 august 1952, stabilirea domiciliului obligatoriu era făcută de către o comisie regională formată din: secretarul de partid, şeful regiunii securităţii statului şi şeful regiunii de miliţie care studiau dosarele şi propunerile pregătite şi prezentate de Securitate şi Miliţie (fiecare organ pentru persoanele care intrau în competenţa lui). După aprobarea comisiei regionale, tot materialul cu concluziile şi propunerile acestei comisii era înaintat Comisiei Centrale de la Ministerul Afacerilor Interne. Hotărârea rămânea definitivă după aprobarea Comisiei MAI. Pe baza deciziei acestei comisii, măsura dislocării era dusă la îndeplinire de organele MAI. În arhiva CNSAS sunt dosare cu astfel de decizii ale Comisiei MAI[5]. Un document din 1967 elaborat de Consiliul Securităţii Statului arată că în baza deciziilor individuale ale comisiilor MAI au fost dislocate şi li s-a fixat domiciliu obligatoriu unui număr de 4 052 persoane[6].

Comisia Ministerului Afacerilor Interne, care lua hotărâri în stabilirea domiciliului obligatoriu, a fost înfiinţată prin Decizia nr. 744 din 25 august 1952 şi era compusă din şapte persoane, un preşedinte şi şase membri: ministru adjunct, general locotenent de securitate *Gheorghe Pintilie – preşedinte*; general maior de securitate *Nicolschi Alexandru - membru*; colonel de securitate *Corin Aurel - membru*; locotenent colonel de miliţie *Erdei Iosif - membru*, maior de securitate *Butica Francisc - membru*, maior de securitate *Marin Vintilă - membru*, maior de securitate *Einhorn Wilhelm - membru*[7]. Comisia putea lucra şi în lipsa preşedintelui, fiind condusă de unul din membri desemnat de preşedinte pentru a-l înlocui. Într-o Notă din arhiva fostei securităţi, privind componenţa comisiilor şi procedura de urmat în vederea internării unor persoane în unităţi, colonii, locuri de muncă obligatorie şi în fixarea domiciliului obligatoriu, se arăta că „nu în toate cazurile, comisia specială a funcţionat în componenţa aceloraşi membri, uneori fiind cooptaţi ca membri persoane neprevăzute în decizia MAI nr. 744/1952, iar în alte cazuri comisia a funcţionat cu un număr redus de membri”[8].

Cercetând dosarele din arhiva CNSAS, care conţin procesele-verbale de dislocare a persoanelor de către comisia specială de la Ministerul Securităţii Statului, am putut constata că deciziile de dislocare nu au fost luate în componenţa comisiei stabilită prin Decizia nr. 744 din 25 august 1952 şi că în multe procese verbale de dislocare nu mai apare nici măcar componenţa comisiei. Spre exemplu, comisia din 27 mai 1953, care a hotărât dislocarea a peste 600 de

martie 1951, astfel: „Ministerul Afacerilor Interne va putea, pe cale de decizie, să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricărei persoane care nu-şi justifică prezenţa în aceste centre, precum şi mutarea din orice localitate a persoanelor care prin manifestările lor faţă de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română. Celor mutaţi li se va stabili domiciliul obligatoriu în orice localitate” (*Ibidem*, f. 51-52).

[4] *Ibidem*, f. 52.

[5] Vezi, spre exemplu, Idem, dosarele nr. 55 (vol. 47), 186, 187, 190, 3353, 3358, 3359 (vol. 1-5), 3360 (vol. 1-3).

[6] Idem, dosar nr. 53, vol. 30, f. 42.

[7] *Ibidem*, f. 69.

[8] Idem, dosar nr. 55, vol. 51, f. 93-94.

persoane, printre care familiile Caracostea, Gheorghe Cantacuzino, Rădulescu Pogoneanu, era formată din: ministru Alexandru Drăghici, ministrul adjunct Alexandru Ion, general maior Mazuru Vladimir, general maior Nicolschi Alexandru şi locotenent-colonel Aranici Pavel. În procesele-verbale de dislocare din 5 iunie 1953, 6 iunie 1953 şi 8 iunie 1953 nu apare componenţa comisiei[9].

Un rol important în comisiile regionale MAI l-a avut secretarul regional de partid. El conducea comisia. Secretarul regional de partid răspundea de activitatea comisiei şi propunerile făcute în faţa Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Într-o circulară către regiunile de partid se arată care erau sarcinile secretarilor regionali de partid în comisie: de a studia cu atenţie categoriile şi criteriile în stabilirea domiciliului obligatoriu „pentru a lua hotărâri în spiritul luptei de clasă, pentru izolarea elementelor duşmănoase"; în şedinţele comisiei, pe care le conduce secretarul de partid, acesta trebuie să studieze împreună cu ceilalţi doi tovarăşi, toate dosarele prezentate, să constate existenţa materialului documentar şi probatoriul necesar care să justifice măsura dislocării; „întrucât criteriile de apreciere şi categoriile prevăzute în hotărâre sunt destul de largi, secretarul regiunii de partid are datoria să vegheze ca să nu se facă abuzuri, stângisme sau alte abateri"[10]. În circulară se dădea şi un exemplu: „pentru stabilirea domiciliului obligatoriu, art. 6, punctul a, prevede între altele că în această categorie intră şi foştii mari negustori, care au avut comerţ cu ridicata sau amănuntul, care au fost expropriaţi sau ale căror bunuri au fost naţionalizate pe baza legilor în vigoare. Trebuie atenţie, ca să nu fie incluşi în această categorie foşti negustori, care au avut mici prăvălii de detaliu, cu unul sau doi vânzători sau chiar fără nici unul. Au fost, de asemenea, cazuri, când un mic negustor, chiar fără salariaţi, a fost expropriat sau i s-au naţionalizat bunurile din anumite interese de stat (localul era aşezat într-un loc unde era necesară lărgirea unui magazin de stat, sau casa în care era prăvălia a fost necesară unei instituţii de stat şi s-a naţionalizat etc). Astfel de cazuri şi altele similare nu trebuie să fie considerate că intră în criterii"[11]. În practică au fost dislocate şi astfel de persoane şi altele cu origine socială modestă. Redăm mai jos câteva exemple de persoane dislocate în 1952 şi motivele dislocării lor:

- Ciobotaru Petre, născut la 10 martie 1886 în Rubleniţa, URSS, fiul lui Pavel şi Rina, de profesie paznic a fost dislocat din Giurgiu, în comuna Cacica, Gura Humorului, în iunie 1952 *pe motiv că s-a născut în URSS şi a venit în ţară după 1940*[12].
- Kadar Coloman Ştefan, născut la 14 martie 1923 în Bixad, jud. Trei Scaune, călugăr, a fost dislocat, în septembrie 1951, de la Mănăstirea „Hunedoara" din jud. Hunedoara la Mănăstirea „Estelnic"-Regiunea Autonomă Maghiară *pe motiv că este „călugăr franciscan, capabil de acte duşmănoase"*[13].

---

[9] Vezi la idem, dosar nr. 190, f. 1-359.
[10] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 6/1952, f. 7-8.
[11] *Ibidem*, f. 8.
[12] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 47, f. 710.
[13] *Ibidem*, f. 749.

- Brad Petru, născut la 18 10. 1912, în comuna Margău-Cluj, de profesie geamgiu, a fost dislocat din Margău-Cluj, în 8 iunie 1952 în comuna Însurăţei Noi-Galaţi *pe motiv că a făcut politică legionară*[14].
- Ardelean Gheorghe, născut la 20 august 1894 în Beiuş, Oradea, fiul lui Gheorghe şi Izabela, de profesie farmacist, a fost dislocat la 1 septembrie 1952 din Vaşcău-Beiuş, Oradea, în Piatra-Neamţ, str. Victoriei, nr. 402 *pe motiv că a fost membru marcant în PNL Brătianu*[15].
- Mărgăritescu Smarandache, născut în 16 iunie 1919 în Costeşti-Rm-Sărat, fiul lui Dumitru şi Maria, de profesie referent, a fost dislocat în 5 august 1952 din Constanţa, Str. I. V. Stalin, nr. 64, în comuna Bicaz-Chei, Bacău *pe motiv că a fost proprietar de imobil*[16].
- Gherman Horia, născut în 1893, în Hunedoara, de profesie funcţionar, a fost dislocat din oraşul Stalin (*Braşov-n.n.*) în Sighişoara, la 27 mai 1952 *pe motiv că a fost prefect*[17].
- Nicolescu Constantin, născut în 6 august 1879, în Arefu, Argeş, de profesie funcţionar a fost dislocat în 5 august 1952 din Constanţa, Str. 30 Decembrie, nr. 10, în com. Bicaz-Chei, Bacău *pe motiv că are un fiu, Radu, fugit în Turcia în anul 1948*[18].
- Pletea Cristache, născut la 15 mai 1917 în Constanţa, de profesie fierar a fost dislocat la 5 august 1952 din Constanţa, Str. Petre Haşdeu, nr. 38 în comuna Bicaz-Ardelean, Bacău *pe motiv că a fost condamnat un an pentru omisiune de denunţ*[19]. Exemplele pot continua.

În 29 iunie 1952, Constantin Rădulescu-Motru nota în memoriile sale: „În Bucureşti, arestările şi evacuările se ţin lanţ. În acelaşi timp însă, gazetele comuniste sunt pline de proteste contra americanilor, englezilor şi francezilor, că se dedau la acte sălbatice contra coreenilor, greviştilor şi contra lui Jaques Duclos, comunistul arestat la Paris. Aşadar ceea ce este sălbăticie la Paris, este la Bucureşti măsură dreaptă şi civilizată!!”[20].

În 1953 a avut loc dislocarea în masă din centrele aglomerate a persoanelor considerate de autorităţile comuniste ca fiind periculoase, „duşmănoase” regimului Gheorghiu-Dej, datorită situaţiei materiale şi poziţiei politice avute până la venirea partidului comunist la putere. Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al CC al PMR, în şedinţa din 24 februarie 1953 a Biroului Politic al CC al PMR, i-a informat pe membrii Biroului Politic despre un plan întocmit de Ministerul Securităţii Statului cu privire la evacuarea din Bucureşti a unor „elemente foste exploatatoare şi duşmănoase” regimului democrat-popular şi trimiterea lor la „muncă productivă”. Astfel, „foşti moşieri, industriaşi, mari comercianţi, bancheri şi alţi mari capitalişti, foşti mari proprietari de case naţionalizate, foşti demnitari şi elemente care au avut diferite funcţii în aparatul de stat burghezo-moşieresc, elemente condamnate pentru infracţiuni politice sau infracţiuni grave de drept comun,

[14] *Ibidem*, f. 853.
[15] *Ibidem*, f. 884.
[16] *Ibidem*, f. 582.
[17] *Ibidem*, f. 211.
[18] *Ibidem*, f. 495.
[19] *Ibidem*, f. 487.
[20] Constantin Rădulescu-Motru, *Revizuiri şi Adăugiri. 1950 şi 1952*, postfaţă de Dinu C. Giurescu, volum îngrijit de Gabriela Dumitrescu, Bucureşti, Editura Floarea Darurilor, 2001, p. 190.

familiile trădătorilor de patrie plecaţi peste graniţă după 1947” au fost trimişi în alte regiuni ale ţării, unde era nevoie de forţă de muncă, pentru a lucra pe şantiere de construcţii, în regiuni forestiere, recuperarea de terenuri în Deltă etc., întrucât, în opinia lui Gheorghiu-Dej „aceştia stau şi infectează atmosfera şi este greu să controlezi să nu pătrundă în diferite funcţii”[21].

Pentru Gheorghiu-Dej cel mai mare pericol îl reprezentau foştii ofiţeri ai armatei române, acum deblocaţi: „Sunt foşti ofiţeri de ex., destul de numeroşi – afirma Gheorghiu-Dej în 24 februarie 1953, în şedinţa Biroului Politic al CC al PMR- care nu fac nimic, primesc o pensie sau cine ştie ce învârtesc şi este un număr mare care ocupă locuinţe şi răspândesc zvonuri. Luasem noi o hotărâre prin care obligasem organele puterii locale să îndrume asemenea elemente în sectorul de producţie. Acest lucru s-a făcut în mare măsură. S-a reuşit să fie încadraţi în câmpul muncii, însă din păcate, dat fiind nevoia de scriptologie, de oameni cu ştiinţă de carte mai mare, pe de altă parte ştiind aceştia să se facă utili, au reuşit să se strecoare în diferite funcţii, unele dintre ele chiar destul de importante, de unde ar putea să furnizeze diferite informaţii pentru duşmani. Îi vedem contabili, îi găsim magazioneri, pontatori, normatori, planificatori, la tot felul de instituţii, peste tot, în special, la construcţii s-au băgat, la agricultură, la GAS etc. Nu aşa a fost însă vorba. Altceva este când dă cu lopata la drum sau lucrează ca zidar la o construcţie şi alta când face el normele. (…) din datele pe care le avem, în bandele capturate şi zdrobite [rezistenţa armată din munţi, n.n.] au fost o serie de elemente care au fost militari şi nu există nici o garanţie că lăsându-i unde se găsesc ei azi nu o să facă nimic. Ei aşteaptă un prilej. Dar ei pot să lucreze în mod organizat. Aceasta este o problemă care se cere să fie studiată mai temeinic, întrucât au familii etc”[22]. Gheorghiu-Dej propunea ca Ministerul Securităţii Statului să studieze împreună cu Ministerul Forţelor Armate folosirea lor – organizaţi în detaşamente – la lucrări de proporţii mai mari[23], întrucât „aşa cum se află ei acum, răspândiţi în toată ţara, strecuraţi în diferite funcţii uneori importante sau stând fără lucru, reprezintă un pericol serios”.

În şedinţa din 24 februarie 1953, Gheorghiu-Dej informa Biroul Politic că „ei au făcut propunerea încă la sfârşitul lui 1952, dar atunci noi eram prinşi într-o serie de probleme mari, alegerile şi altele, în timpul iernii ar fi creat o atmosferă grea, dar acum vine primăvara, e mai uşor”. Cele spuse de Gheorghiu-Dej în şedinţa Biroului Politic demonstrează că propunerea dislocării în masă a cetăţenilor din centrele aglomerate a venit din URSS pe filiera consilierilor sovietici din Ministerul Securităţii Statului.

Măsura evacuării din oraşele mari a unor categorii de persoane, legate prin poziţia economică şi socială de vechiul regim, era importată din URSS. Ea s-a utilizat „pe larg în anii desfăşurării teroarei în masă în Uniunea Sovietică”[24]. În România ea a început să se aplice de la începutul anilor ’50, fiind considerată de autorităţi ca o măsură de siguranţă pentru regimul politic impus de Moscova.

---

[21] ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 16/1953, f. 19.

[22] *Ibidem*, f. 21.

[23] *Ibidem*, f. 6

[24] T.V. Volokitina, G.P. Muraşco, A.F. Noskova, T.A. Pokivailova, *Moscva i Vostocinaia Evropa. Stanovlenie politiceskih rejimov sovetskovo tipa 1949-1953. Ocerki istorii*, Rosspen Moscova, 2002, p. 438.

Planul de organizare a operaţiunii de dislocare se găseşte în arhiva Secţiei Administrativ-Politice a CC al PCR, deoarece secţia avea sub îndrumare şi control o serie de ministere şi organizaţii de masă printre care şi Ministerul Afacerilor Interne[25].

De ce dislocare? În planul de organizare a operaţiunii, catalogat „Strict Secret”, dislocarea cetăţenilor din centrele aglomerate este motivată astfel: „Din rândurile foştilor exploatatori, foştilor demnitari ai aparatului de stat burghezo-moşieresc şi din rândurile foştilor condamnaţi pentru infracţiuni politice se recrutează sabotori, spioni, diversionişti, lansatori de zvonuri, alarmişti, propagandişti ai unui nou război. Aceştia având domiciliile în centrele mai importante şi mai populate ale ţării creează, prin manifestările lor duşmănoase o atmosferă contra măsurilor luate de partid şi guvern. Ei sunt în acelaşi timp infractorii permanenţi de la legile statului nostru. Deoarece oraşele şi în special oraşul Bucureşti, sunt foarte aglomerate, se pune problema descongestionării lor de aceste elemente. Este necesar ca aceste elemente să fie ridicate şi stabilite în locuri unde să fie mai uşor supravegheaţi şi controlaţi de organele de stat şi unde să fie întrebuinţaţi în câmpul muncii pentru a fi reeducaţi prin muncă”[26].

Din oraşe au fost dislocaţi şi li s-a fixat domiciliu obligatoriu, împreună cu întreaga lor familie (persoanele cu care locuia în aceeaşi casă) următorilor cetăţeni: „foştii moşieri, foştii industriaşi, foştii mari comercianţi, foştii bancheri şi alţi mari capitalişti, foştii mari proprietari de case naţionalizate, foştii condamnaţi pentru infracţiuni politice sau pentru infracţiuni grave de drept comun, familiile trădătorilor de patrie şi a celor fugiţi peste hotare după 1 ianuarie 1947, foştii demnitari în aparatul de stat burghezo-moşieresc”[27]. În opinia autorităţilor comuniste prezenţa acestor persoane în Capitala ţării şi în centrele aglomerate devenea periculoasă întrucât aveau capacitatea de a influenţa opinia publică şi crea o stare de spirit defavorabilă regimului politic impus României de Moscova.

În planurile de organizare a operaţiunii, dislocarea cetăţenilor din centrele aglomerate a fost gândită pe etape. În Bucureşti, ea trebuia efectuată pe trei etape, iar în celelalte localităţi din ţară într-o singură operaţiune**.** Din Bucureşti, *în prima etapă*, trebuiau dislocaţi foştii moşieri, foştii industriaşi, foştii bancheri şi alţi foşti mari capitalişti; *în etapa a doua* – foştii mari comercianţi, foştii demnitari în aparatul de stat burghezo-moşieresc, familiile trădătorilor de patrie şi a celor fugiţi peste hotare după 1 ianuarie 1947; *în etapa a treia* – foştii mari proprietari de case naţionalizate, foştii condamnaţi pentru infracţiuni politice sau pentru infracţiuni grave de drept comun[28].

---

[25] Secţia Administrativ-Politică a CC al PMR avea sub îndrumare şi control următoarele ministere şi organizaţii de masă: Ministerul Forţelor Armate, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiţiei, Procuratura RPR, Arbitrajul de Stat, Ministerul Sănătăţii, Comisia Controlului de stat, Crucea Roşie şi Ministerul Cultelor. Pentru Regulamentul de funcţionare a Secţiei Administrativ-Politice a CC al PMR vezi Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006, p. 161-164.

[26] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ–Politică, dosar nr. 60/1952, f. 1.

[27] *Ibidem*, f. 1-2.

[28] *Ibidem*, f. 2.

De la măsura dislocării au fost exceptaţi, chiar dacă făceau parte din familiile enumerate mai sus, următorii: a) inginerii, arhitecţii, medicii şi farmaciştii, care erau încadraţi în producţie, într-o instituţie sau întreprindere de stat sau cooperatistă, b) lucrătorii calificaţi care aveau o vechime de cel puţin 5 ani în producţie, dacă erau salariaţii unei întreprinderi de stat; c) academicienii RPR, precum şi artiştii, pictorii, compozitorii, scriitorii, care aveau o deosebită valoare; d) bătrânii netransportabili şi bolnavii netransportabili, care nu locuiau cu alţi membri de familie apţi de muncă[29].

În localităţile în care li s-a fixat domiciliu obligatoriu, persoanele dislocate puteau lucra în munci necalificate, în industriile forestieră, ceramică şi în construcţii. Cazarea celor dislocaţi privea ministerele şi departamentele la care urmau să lucreze. Din tabel rezultă că numărul necesar de persoane pentru a lucra în industriile expuse mai sus era de 25 900 (*vezi tabelul*).

Tabel cu localităţile în care li s-a fixat domiciliul obligatoriu celor dislocaţi din centrele aglomerate şi cu ramurile productive unde urmau să lucreze

Regiunea	Nr. necesar	Din ramurile productive
Suceava	3 500	Forestieră
Iaşi	350	"
Bacău	5 500	"
Putna	350	"
Buzău	400	"
Galaţi	250	"
Ploieşti (Măneci, Pucioasa)	400	"
Vâlcea	300	"
Argeş	300	"
Cluj	450	"
Baia Mare	450	"
Rodna	1 000	"
Mureş	1 500	"
Sibiu	400	"
Cluj (Ocna Mureşului)	1 600	Construcţii
Hunedoara (Uricani)	1 000	"
Baia Mare (Cavnic)	1 000	"
Bicaz (Fabrica Ciment)	1 500	"
Sibiu (V. Sadului)	1 000	"
Bârlad	1 000	"
Arad (Aradul)	150	Industria Ceramică
Arad (Mandid Lugoj)	400	"

[29] *Ibidem*, f. 3.

Stalin (Reconstr. Feldioara)	500	"
Stalin (Brigadierul Târlung)	100	"
Stalin (Sighişoara)	150	"
Stalin (Sântimbru)	150	"
Stalin (Record Sibiu)	350	"
Stalin (Hercules-Târnăveni)	200	"
Câmpia Turzii	300	"
Cluj (cărămizi)	400	"
Oradea (Crişu)	200	"
Satu Mare	200	"
Ploieşti (Buca)	400	"
Piatra Neamţ	150	"

Sursa tabelului: ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 60/1952, f. 13.

Miliţia a fost însărcinată cu efectuarea dislocării cetăţenilor din centrele aglomerate. Pe baza evidenţelor pe care le poseda Miliţia, numărul celor identificaţi pentru dislocare se ridica în ţară la 10 324 de familii cu 23 300 de persoane, iar în Bucureşti la 7 000 de familii cu cca. 16 000 persoane[30]. Răspunderea pentru întocmirea evidenţelor cu cei care trebuiau dislocaţi o aveau şefii Direcţiilor Regionale de Miliţie, iar pentru Bucureşti, Direcţia Înscrierii şi Evidenţei Populaţiei din Direcţia Generală a Miliţiei.

Echipele însărcinate cu dislocarea au fost formate din sergenţi de miliţie şi ostaşi din trupele de securitate (pentru fiecare familie, o echipă era formată dintr-un miliţian şi un ostaş). Ofiţerii superiori de miliţie au condus operaţiunea în raioane (ajutaţi de colective formate din 3-5 ofiţeri de miliţie), iar ofiţerii de miliţie în secţii. Miliţia a condus operaţiunea de îmbarcare/debarcare a persoanelor dislocate, iar trupele de securitate au asigurat paza locurilor de îmbarcare/debarcare. Cadrele, în special cele cu funcţii de comandă, au fost alese din rândurile membrilor de partid şi UTM. Era necesar ca ele să fie „elemente devotate, cinstite de încredere şi cu posibilităţi de orientare"[31]. În anexa planului de dislocare se arată efectivele necesare pentru operaţiunea dislocării în oraşul Bucureşti (*vezi tabelul*).

30 *Ibidem*, f. 4.
31 *Ibidem*, f. 6.

**Efectivele necesare pentru operaţiunea dislocării
în oraşul Bucureşti, în fiecare etapă**

Pentru operaţiune	Efectivele necesare (aproximativ)	
	Miliţie	Trupe
Conducerea operaţiunii în raioane, un ofiţer superior, ajutat de un colectiv din 5 ofiţeri (raioanele Stalin, 1 Mai, Lenin, Bălcescu, 23 August) şi din 3 ofiţeri în celelalte	72	
Ofiţeri care vor conduce operaţiunea în secţii, ajutaţi de 2 tovarăşi	117	
Ofiţeri sau plutonieri responsabili de sector	420	
Echipe de dislocare	2 000	2000
Rezerve de intervenţie Direcţia Generală a Miliţiei (DGM)	40	
Rezerve de intervenţie CMOB	60	
Rezerve de intervenţie raioane	80	240
Paza locurilor de îmbarcare	40	600
Comanda trenurilor, medicul şi garda		750
TOTAL	2829	3590
TOTAL GENERAL	**6419**	

Sursa tabelului: ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ–Politică, dosar nr. 60/1952, f. 12.

Cum a decurs operaţiunea de dislocare? La fiecare familie s-a prezentat, începând de la ora 4 a.m., o echipă compusă dintr-un sergent de miliţie şi un ostaş din trupele de securitate. Echipa a fost însoţită de un delegat al sfatului popular însărcinat cu preluarea bunurilor rămase şi a locuinţei. După legitimarea celor găsiţi în locuinţă, le-au fost ridicate buletinele de identitate şi li s-a adus la cunoştinţă că printr-o decizie a Sfatului Popular s-a hotărât dislocarea. Nu li s-a lăsat nici o înştiinţare scrisă. Echipa le-a comunicat că în termen de două ore trebuiau să părăsească locuinţa şi că puteau lua cu ei doar lucruri de uz personal, după care i-a însoţit până la locurile de îmbarcare şi i-a predat pe bază de proces-verbal ofiţerului de miliţie însărcinat cu primirea dislocaţilor. După predare, echipa a raportat comandantului secţiei de îndeplinirea misiunii, i-a predat actele de identitate şi procesul verbal de predare la locul de îmbarcare a celor dislocaţi.

Pentru a ajunge în localităţile unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, familiile dislocate au fost îmbarcate în vagoane de marfă închise (20-25 de persoane într-un vagon). Garda trenurilor nu a călătorit în vagoanele de dislocaţi, ci într-un vagon clasă, ataşat la fiecare tren. De reţinut că persoanele dislocate au fost obligate să-şi plătească transportul pentru a ajunge în localităţile

stabilite de autorităţi. Banii au fost strânşi de câte un delegat al lor pe fiecare vagon şi depuşi la casa de bilete a gării, în schimbul cărora li s-a eliberat un Buletin de control de călătorie pe Căile Ferate Române (CFR).

La sosirea în gara de debarcare, comandantul eşalonului tren i-a predat pe cei dislocaţi, nominal, prin proces-verbal, ofiţerului de miliţie însărcinat cu primirea (ofiţerul de miliţie avea sub comandă un număr de sergenţi de miliţie). Transportul la locurile fixate s-a făcut cu mijloacele locale de transport, puse la dispoziţie de ministerele în ale căror întreprinderi aveau să lucreze. Ministerele respective aveau în gara de debarcare un reprezentat, responsabil cu transportarea, cazarea şi încadrarea în muncă a celor dislocaţi. Buletinele de identitate le-au fost restituite după stabilirea în localităţile fixate de autorităţi. Pe paginile 4 şi 9 din buletinul de identitate s-a aplicat cu tuş o ştampilă specială, care era in indicativ pentru organele Ministerului Securităţii Statului că cetăţeanul respectiv fusese dislocat[32].

Evidenţa persoanelor dislocate era ţinută prin fişe individuale şi prin dosare familiale. Pentru fiecare dislocat s-a întocmit un dosar care cuprindea atât „materiale ce-i caracteriza, precum şi materiale compromiţătoare"[33].

După aşezarea în localităţile fixate, organele de miliţie îi supravegheau pentru a nu părăsi domiciliul obligatoriu. Părăsirea domiciliului obligatoriu se sancţiona aspru. Conform art. 9 al HCM nr. 1554/1952, cei care părăseau domiciliul obligatoriu erau trimişi în judecată, fiind pasibili de pedeapsă de la 15-20 de ani închisoare[34].

În locurile stabilite de autorităţi o duceau foarte greu. De pildă, situaţia cetăţenilor dislocaţi din Lupeni, raionul Petroşani, cărora li s-a fixat domiciliu obligatoriu în comuna Tazlău, raionul Buhuşi, regiunea Bacău. În comuna Tazlău erau dislocate 90 de familii, care totalizau 219 persoane, printre care şi un număr de 30 de bătrâni între 60-82 de ani, majoritatea incapabili de a presta muncă fizică. Condiţiile de trai ale dislocaţilor lăsau mult de dorit, după cum se arăta într-un referat din 29 mai 1953 din arhiva Secţiei Administrativ-Politice a CC al PCR. Erau cazaţi în barăci, împărţite în camere de 5/5 m. (camerele erau despărţite printr-un perete de scândură şi o perdea care ţinea loc de uşă). Într-o încăpere de 5/5 m. erau cazate între 9 şi 12 persoane, amestecate femei, bărbaţi şi copii. Din această cauză erau nevoiţi să se îmbrace şi să se dezbrace sub plapumă. Erau lipsiţi de posibilitatea de a face baie. În caz de epidemie nu erau create posibilităţi de izolare a bolnavilor, iar asistenţa medicală era aproape inexistentă, deşi aveau în mijlocul lor bolnavi de TBC şi copii bolnavi de pojar. Barăcile în care erau cazaţi erau prost construite, plouând înăuntru. Pereţii barăcilor erau din scândură căptuşiţi pe dinăuntru cu carton gudronat.

O situaţie şi mai grea se găsea în cabana bătrânilor situată în centrul comunei, care era complet deteriorată. Din cauza mizeriei în care stăteau erau compătimiţi de localnici. Cei care se evidenţiau în muncă la fabrica de cherestea erau cazaţi într-o cabană mai bună (dar şi aici ploua înăuntru), li se repartiza o cameră pentru fiecare familie, însă acele familii care se compuneau

---

[32] *Ibidem*, f. 11.
[33] *Ibidem*, f. 4.
[34] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 56.

numai din soţ şi soţie erau obligate a primi în cameră o a treia persoană (bărbat sau femeie), fapt ce crea discordie în familie[35].

Situaţia din Tazlău este cunoscută, deoarece dislocaţii au sesizat Consiliul Central al Sindicatelor (CCS), care a întreprins o anchetă, pentru că la dislocarea lor din Lupeni, li s-a pretins plată pentru transport în valoare de 72-76 lei, în schimb au primit bilete în valoare de 10 lei. Cercetând sesizarea, CCS a constatat că preţul unui bilet a fost de 69 lei, iar plusul încasat a acoperit suma necesară pentru cei care nu au avut bani suficienţi sau deloc. De asemenea mulţi cetăţeni dislocaţi trimiteau plângeri la Secţia Treburi a Consiliului Central al Sindicatelor arătând că au fost dislocaţi pe nedrept şi că „tratamentul care li se aplică de către organele administrative nu este just"[36].

O problemă care frământa pe cei dislocaţi era situaţia şcolară a copiilor lor. În Tazlău se aflau 27 de tineri care din cauza dislocării au întrerupt şcoala. Dintre aceştia 10 erau din ciclul II, 10 din ciclul mediu şi 7 urmau diferite facultăţi[37]. Copiii dislocaţilor nu aveau voie să urmeze decât patru clase primare (cursul elementar). Ca urmare familiile dislocate cu copii cereau să li se permită copiilor să urmeze şcoli medii şi superioare.

Deşi Constituţia Republicii Populare Române dădea dreptul la învăţătură tuturor cetăţenilor ţării, în practică acest principiu nu a funcţionat. Fiilor „elementelor exploatatoare", adică ai celor cu o situaţie materială bună în regimul anterior venirii Partidului Comunist Român la putere, le-a fost limitat accesul în anumite şcoli, iar în altele li s-a interzis accesul. După Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al CC al PMR, „ei trebuiau îndreptaţi spre şcoli profesionale pentru muncitori calificaţi, spre a-i aduce spre producţie (...) şi dacă îi îndreptăm spre producţie, le schimbăm şi mentalitatea (...)."[38]. Altfel „se îngrăşau rândurile duşmanilor"[39]. Începând cu anul şcolar 1952-1953 au fost scoşi din învăţământ „fiii criminalilor de război, trădătorilor, spionilor, condamnaţilor politici, sabotorilor, celor fugiţi peste hotare, fiii foştilor miniştri sau altor elemente conducătoare ale regimului burghezo-moşieresc". Copiii acestora erau primiţi numai în şcoala elementară (clasele I-IV), care era obligatorie şi gratuită.

Persoanele dislocate erau nemulţumite şi de condiţiile de la locul de muncă, de faptul că nu erau încadrate în munci corespunzătoare calificării lor. Protecţia muncii nu era asigurată. Hainele de protecţie, deşi erau prevăzute în normativ, nu le-au fost date. Haine de protecţie se dădeau numai muncitorilor localnici, iar cei dislocaţi nu beneficiau de acest drept. În şoproanele unde se lucra cu maşini ploua. Din cele 219 persoane dislocate în Tazlău, 70 lucrau la fabrica de cherestea, restul fiind copii, femei cu copii mici, bolnavi şi bătrâni inapţi de muncă. Existau şi persoane care nu lucrau pentru că primeau pachete şi bani de la rude şi cunoscuţi.

Majoritatea dintre ei aveau un salariu mediu lunar ce nu depăşea suma de 200 lei stabilizaţi, bani cu care nu puteau face faţă nevoilor, mai ales familiile care aveau copii, deoarece

[35] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 44/1953, f. 1-2.
[36] Idem, dosar nr. 43/1953, f. 43.
[37] Idem, dosar nr. 44/1953, f. 1-2.
[38] Idem, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 66/1952.
[39] *Ibidem*, f. 17.

nu beneficiau de asistenţă medicală, iar în caz de boală îşi plăteau medicamentele. Dacă raportăm salariul la preţurile alimentelor de pe piaţa liberă (persoanele dislocate nu beneficiau de cartelă şi se aprovizionau numai de pe piaţa liberă), constatăm că salariul era insuficient întreţinerii unei familii. În vara anului 1953 pe piaţa liberă făina se vindea cu 4,5 lei kg, mălaiul cu 2 lei kg, un litru ulei-35 lei, un kg de grăsime-36 lei, 0,5 kg miere-9 lei[40].

Cu salariile acordate nu-şi puteau procura decât alimentele de strictă necesitate.

În referatele din arhiva Secţiei Administrativ-Politice a CC al PCR se arată şi cum a decurs dislocarea persoanelor din bazinul carbonifer Petroşani: „Miliţia din Lupeni le-a comunicat cu 2-3 ore înainte de a fi ridicaţi că trebuie să părăsească locuinţele, deoarece are nevoie Sovromcărbune de ele, ridicându-le buletinele de Biroul Populaţiei. (…) fişele de dislocare au fost aduse în alb de miliţie şi completate la faţa locului de către dislocaţi fără ca miliţia să cunoască cine locuieşte în imobil, iar unora li s-a impus ca să semneze fişele ameninţându-i că altfel vor fi duşi din post în post, iar dacă vor semna vor merge cu trenul (...) după plecarea lor din Lupeni, sfatul Popular le-a ridicat toate lucrurile care le-au rămas acolo. După ce au fost duşi la gară li s-a pus în vedere că fiecare trebuie să-şi cumpere bilet de tren, care costa între 72-76 lei, pentru ca apoi în schimbul acestor bani, fiecare a primit câte un bilet de control CFR care era marcat cu valoarea de 10 lei, iar acei care n-au avut bani pentru ei a trebuit să se facă colectă ca să se cumpere bilete pentru că trebuiau să plece, apoi au fost îmbarcaţi în vagoane de marfă închise şi duşi la Tazlău”[41].

Tot în condiţii de mizerie îşi duceau traiul şi cetăţenii dislocaţi din raionul Petroşani în regiunea Suceava, localităţile: Vatra Dornei, Moldoviţa şi Găineşti. În aceste localităţi se aflau dislocate 174 familii cu un număr de 485 persoane, care lucrau în fabricile de cherestea din regiune[42]. În Vatra Dornei persoanele dislocate erau cazate în barăci comune, câte 12-15 familii într-o baracă (în total 40-45 persoane), nefiindu-le asigurate condiţiile necesare de igienă. Bucătăriile erau alipite barăcilor, iar la 2 m. depărtare erau înşirate closetele comune.

Acţiunea făcându-se în pripă şi fără o temeinică verificare au fost dislocaţi şi cetăţeni care nu se încadrau în criteriile de dislocare. Unii au fost dislocaţi din ură personală sau în locul altora care au scăpat de dislocare datorită faptului că au dat mită unor funcţionari din organele locale ale puterii de stat[43]. De pildă, la Tazlău erau 14 familii (cu 41 de persoane), care nu se încadrau în criteriile de dislocare. Trei familii de muncitori au fost dislocate, pe motiv că locuiau în aceeaşi casă cu socrii lor, care au fost comercianţi. În *Nota cu situaţia elementelor cu domiciliu obligatoriu pe întreaga ţară*, nr. 300 din 23 decembrie 1953, întocmită ca urmare a ordinului verbal al ministrului, se arăta: „din conţinutul prezentei lucrări şi din cele constatate la DGM (DIEP) şi CM rezultă că atunci când s-au făcut dislocările, nu s-a ţinut cont de poziţia unor elemente pe care o aveau pe locul de producţie şi nici nu s-a analizat dacă motivele pentru care acei ce urmau să fie dislocaţi aveau motive serioase, astfel că au fost dislocate o serie de

[40] Elena Spijavca, *Munci şi zile în Bărăgan*, Fundaţia Academia Civică, 2004, p. 115-116.
[41] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 43/1953, f. 44-45.
[42] Idem, dosar nr. 44/1953, f. 9.
[43] Vezi *ibidem*, dosar nr. 44/1953, f. 12-14.

elemente fără motive bine întemeiate. De asemenea, pentru unele elemente nici nu sunt specificate motivele pentru care au fost dislocate şi fixat domiciliu obligatoriu, lipsesc o serie întreagă de date de identificare etc. astfel la Reg. Stalin-litera C. poziţia 2483 tabel, privind pe numitul Puiu Petre, inginer, a fost dislocat pentru faptul că tatăl său a fost proprietar de imobil (…). La elementele ce au fost dislocate de Comisia CM, litera B de la poziţia tabel nr. 771 până la 1463, nici nu se cunosc motivele pentru care aceste elemente au fost dislocate"[44]. În notă se propunea ca să se treacă la verificarea tuturor elementelor cu domiciliu obligatoriu şi acolo unde se constată că unele elemente au fost dislocate fără motive serioase sau că s-au săvârşit abuzuri să se ia măsuri pentru ridicarea restricţiilor domiciliare, „accentuându-se în special asupra elementelor ce au deţinut funcţii în producţie ca ingineri, tehnicieni, maiştri, meseriaşi etc"[45].

Persoanelor dislocate li s-a dat voie să ia cu ele numai bunuri de uz personal, restul bunurilor, precum şi locuinţele, au fost preluate de delegaţi ai Sfaturilor Populare pe bază de proces-verbal. Procesele verbale au fost încheiate în trei exemplare: unul pentru Direcţia Generală a Treburilor Consiliului de Miniştri, al doilea pentru Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Capitalei şi al treilea pentru Comitetul Executiv al Sfatului Popular Raional. Bunurile au intrat în patrimoniul statului, după care au fost date în folosinţa comitetelor executive ale sfaturilor populare respective.

După abrogarea prevederilor HCM nr. 1554/1952, stabilirea domiciliului obligatoriu s-a făcut în conformitate cu HCM nr. 337 din 11 martie 1954, care autoriza Ministerul Afacerilor Interne să fixeze domiciliu obligatoriu după noi criterii persoanelor care la eliberarea din închisori sau lagăre de muncă dovedeau că nu s-au reeducat şi prezentau pericol pentru securitatea statului, pe o perioadă între 6 luni şi 5 ani, în cele 18 comune nou înfiinţate în regiunile Bucureşti, Constanţa şi Galaţi. Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 237 din 12 februarie 1957, dată în completarea HCM nr. 337/1954 preciza că „Ministerul Afacerilor Interne va putea stabili domiciliu obligatoriu şi celor care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară". În baza acestui HCM s-a fixat domiciliu obligatoriu pe termen limitat şi nelimitat unui număr de 2 241 persoane: 1 997 persoane cu ocazia eliberării din detenţie şi 244 persoane conform propunerilor organelor informativ-operative sau de anchetă, persoanelor care au favorizat sau au ajutat pe membrii unor organizaţii subversive şi asupra cărora nu s-a luat măsura trimiterii în justiţie[46].

Câte persoane au fost dislocate din centrele aglomerate în perioada regimului Gheorghiu-Dej? O cifră exactă nu apare nici în documentele din arhiva fostei securităţi, nici în documentele din arhiva PCR. O *Notă de Studiu privind măsurile administrative luate de către organele Ministerului Afacerilor Interne asupra unor categorii de persoane, în baza unor decrete şi hotărâri ale Consiliului de Miniştri*, nr. 00880015, întocmită în 14 decembrie 1967 de Serviciul „C" din Consiliul Securităţii Statului, arată că în anul 1952, conform deciziei MAI nr. 239 au fost dislocate din centrele aglomerate (Bucureşti, Petroşani, Braşov, Constanţa….) un număr de circa

---

[44] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 47, f. 2
[45] Idem, dosar nr. 55, vol. 47, f. 3.
[46] Idem, dosar nr. 53, vol. 30, f. 41-42, 59.

6 000 de familii (cu 9 000 de persoane) din următoarele categorii de elemente: foşti exploatatori (bancheri, industriaşi, mari comercianţi etc); familiile unor persoane condamnate pentru activitate contrarevoluţionară; membrii organizaţiei legionare şi alte categorii[47]. Tot un document din arhiva fostei securităţi intitulat *Dinamica arestărilor efectuate de către organele Securităţii Statului în anii 1950-31.III.1968*, semnat de către vicepreşedintele Consiliului Securităţii Statului, general-maior Constantin Stoica, arată că în perioada 1952-1966 au fost dislocate din centrele aglomerate circa 13 021 persoane. Situaţia pe ani se prezintă astfel: 1952-cca. 9 000 persoane, 1953-890, 1954-685, 1955-498, 1956-218, 1957-523, 1958-249, 1959-349, 1960-155, 1961-192, 1962-147, 1963-94, 1964-14, 1965-5, 1966-2[48]. Considerăm că numărul persoanelor dislocate a fost cu mult mai mare, deoarece în planul de pregătire a operaţiunii din 1953 se arăta că în evidenţele Miliţiei numărul celor identificaţi pentru dislocare se ridica în ţară la 10 324 familii (cu 23 000 persoane), iar în Bucureşti la 7 000 de familii cu (16 000 de persoane)[49]. În documentele din arhiva fostei securităţi nu apar şi dislocările efectuate în perioada anilor 1951-1952 de Direcţia Generală a Miliţiei, în baza art. 6 din HCM nr. 344/1951[50]. În schimb, în documentele din arhiva fostei securităţii se arată foarte clar scopul măsurilor administrative: „Pentru a uşura supravegherea activităţii elementelor duşmănoase şi străine de clasa muncitoare; pentru a le trage la munca de utilitate socială şi pentru a curăţa cele mai importante centre vitale ale ţării de elementele duşmănoase”[51].

Dislocarea persoanelor din centrele aglomerate a fost o măsură administrativă folosită de regimul Gheorghiu-Dej pentru a izola de restul populaţiei pe cei care prin trecutul politic, poziţia socială şi situaţia materială avută în vechiul regim puteau îngreuna construirea socialismului de tip sovietic în România. În opinia autorităţilor măsura era menită să asigure liniştea şi securitatea statului comunist.

[47] Idem, f. 41.
[48] Idem, dosar nr. 55, vol. 51, f. 3-4.
[49] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Administrativ–Politică, dosar nr. 60/1952, f. 4.
[50] La sfârşitul anului 1952, prin ordinul Ministerului Securităţii Statului, nr. 838 din 4 decembrie 1952, au fost ratificate dislocările efectuate în perioada anilor 1951-1952 de Direcţia Generală a Miliţiei din ordinul Ministerului Afacerilor Interne (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 53).
[51] Idem, dosar nr. 10 957.

Elis NEAGOE-PLEŞA

STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI DIN ROMÂNIA ÎN TIMPUL EVENIMENTELOR DIN CEHOSLOVACIA (1968)

THE REACTIONS OF THE ROMANIAN POPULATION TOWARDS INVASION OF CZECHOSLOVAKIA (1968)

The desire of distancing Romania from Moscow that was well promoted by Gheorghiu-Dej at the end of his regime, was also continued by Nicolae Ceausescu, that took advantage of many anti-Soviet Romanians feeling in order to strengthen his position. In this sense, the military intervention in Czechoslovakia offered the General Secretary of P.C.R a great opportunity to attract a large of the Romanian population. As the State Security Department records prove, the aggression disapproval of Nicolae Ceausescu was well welcomed by the population that did not agree the Romania subordination under Soviet interests. Even when the situation calmed down, Ceausescu managed to profit upon his action from 1968 summer. The State Security Department rapports showed that the leader from Bucharest managed to gain the support of a great number of citizens from the country, some of them used to belong to hostile categories. In the following months the number of applications for the party raised, common people, but also intellectuals, the most notorious well-known case being that of Paul Goma.

Without any doubt, the events from Czechoslovakia and especially the attitude of the Romania's leading ship in this matter altered the state of mind of the Romanian population of the 1968 summer. The first reactions were those of concern, fear of a possible similar aggression towards Romania, at the news of the military offensive revealed by Nicolae Ceausescu's discourse. Some of the citizens were so alarmed that they even stored great quantity of food, withdrew money from CEC and took off their jobs. Nicolae Ceausescu and the PCR leaders were also afraid of the possible attack. Because of this reason, the leader of the party appealed the citizens and took some decisions that denoted his fear of the possible aggressive invasion; for example, the hasty development of a patriotic guard and the distribution of armament even to the inexperienced and unverified citizens.

We should also notice the extraordinary mobilization of the organizational and propagandistic party system. In just few days, thousands of meetings were organized, thousands of patriotic guards were trained, and numerous informative, explicative meetings were sustained. Through these measurements, the entire active party found out the events regarding the new position of Romania against Czechoslovakia.

Etichete: stare de spirit, 1968, Cehoslovacia, România, URSS, PCR

Keywords: mood, 1968, Czechoslovakia, Romania, USSR, the Romanian Communist Party

Încă de la sfârşitul regimului lui Gheorghiu-Dej, tendinţele de îndepărtare a României de Moscova deveniseră evidente, atingând punctul culminant odată cu Declaraţia din aprilie 1964. Această politică a fost continuată de Nicolae Ceauşescu, care a profitat de sentimentele antisovietice ale multor români pentru a obţine susţinerea acestora în demersul său de a-şi consolida poziţia în fruntea partidului şi a statului. Începând din 1966, noul lider al P.C.R. a efectuat numeroase vizite în ţară, în timpul cărora a ţinut unele discursuri şi a făcut anumite gesturi cu o evidentă încărcătură patriotică, accentuând astfel tenta naţională a ideologiei comuniste imprimată încă din timpul predecesorului său.

În anul 1968, desfăşurarea evenimentelor din Cehoslovacia şi mai ales intervenţia armată a U.R.S.S. şi a altor patru state socialiste pe teritoriul cehoslovac i-au oferit lui Nicolae Ceauşescu un foarte bun prilej pentru a-şi atrage sprijinul unei însemnate părţi a cetăţenilor români. Având în vedere aspectele menţionate, considerăm utilă cunoaşterea stării de spirit a populaţiei din această perioadă, pentru a vedea îndeosebi măsura în care liderul P.C.R. s-a bucurat de susţinerea acesteia. În analiza noastră vom folosi rapoarte întocmite de fosta Securitate, de organele de partid, articole din presă, precum şi scrisori adresate de unii cetăţeni conducerii partidului. În privinţa documentelor Securităţii, trebuie precizat faptul că acestea au fost alcătuite în majoritatea cazurilor pe baza informaţiilor furnizate de agenţii acestei instituţii, care erau folosiţi pentru supravegherea persoanelor lucrate prin dosare de urmărire informativă (D.U.I.-uri). Totodată, şi rapoartele organelor de partid includeau date primite de la Securitate în cadrul informărilor pe care aceasta din urmă era obligată să le înainteze P.C.R. De altfel, în timpul evenimentelor din Cehoslovacia, conducerea Securităţii a ordonat intensificarea contactelor cu reţeaua informativă, tocmai pentru a afla care era starea de spirit a populaţiei din România.

La 17 februarie 1968, Ceauşescu a pus în practică o nouă măsură care reflecta îndepărtarea de modelul sovietic, şi anume reorganizarea administrativ-teritorială a României. Se renunţa astfel la raioane şi regiuni, înfiinţate în 1950 după modelul din U.R.S.S., revenindu-se la vechile unităţi administrative româneşti (judeţele), măsura nefiind lipsită de ecou în rândul populaţiei[1]. Un gest cu un răsunet mult mai puternic şi cu rezonanţe internaţionale a fost reprezentat însă de retragerea delegaţiei române de la Consfătuirea consultativă a partidelor comuniste şi muncitoreşti de la Budapesta (26 februarie-5 martie 1968). Conducătorul delegaţiei, Paul Niculescu-Mizil, menţionează că decizia fusese luată de Nicolae Ceauşescu, în urma

[1] Potrivit unei note a Inspectoratului Judeţean de Securitate Teleorman, cetăţenii comentau faptul că „actuala împărţire administrativă a teritoriului R.S. România nu este acceptată de guvernul U.R.S.S., deoarece aceasta s-ar apropia de vechea împărţire din timpul fostelor partide" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 17).

atacului lansat de Partidul Comunist Sirian la adresa P.C.R.[2]. După cum relevă şi rapoartele Securităţii, această hotărâre a lui Ceauşescu a fost bine primită de populaţie, care nu agrea subordonarea României intereselor sovietice. Astfel, într-un document referitor la o persoană aflată sub urmărire se precizau următoarele: „În legătură cu politica externă a partidului şi statului nostru, sus-numitul a afirmat că este vorba de o linie inteligentă, chiar dacă ar fi de circumstanţă şi cerută de anumite condiţii internaţionale. El a apreciat că plecarea delegaţiei române de la întâlnirea consultativă de la Budapesta a fost poate şi un act de curtoazie de ultimă clipă, pentru a recâştiga pe iugoslavi, care nu fuseseră de acord cu cei care au hotărât participarea la această întâlnire şi că România a marcat din nou în acest caz în mod oficial dezacordul faţă de Moscova”[3].

O parte a populaţiei României era la curent cu reformele iniţiate în Cehoslovacia şi cu poziţia ţării noastre faţă de acestea. Astfel, o persoană era de părere că: „după modul în care sunt relatate comunicatele, România are o poziţie favorabilă faţă de măsurile care tind să ducă la liberalizarea vieţii politice şi publice din Cehoslovacia, poziţie favorabilă totuşi în rezervă până la precizarea direcţiilor viitoare ale liniei politice a Cehoslovaciei”[4]. Mai numeroase sunt însă acele informaţii culese de Securitate care reflectau faptul că cetăţenii României doreau ca aceste reforme să fie implementate şi în ţara noastră. Acest deziderat avea la bază nemulţumirile populaţiei faţă de realităţile interne. De exemplu, Traian Deliu, judecător la Tribunalul Videle, spera că: „în urma evenimentelor din Polonia şi Cehoslovacia, ai noştri o să tragă învăţămintele şi o să renunţe la legea chiriilor şi la noul cod al muncii”[5], în vreme ce Octav Vorobchievici era de părere că: „Trebuie să dea mai multe posibilităţi de mişcare şi afirmare a tineretului, căci evenimentele din Cehoslovacia şi Polonia sunt contaminante. Lanţul se poate rupe uşor şi în România, căci nemulţumiri există suficiente, pornind de la nivelul actual al burselor studenţilor, cât şi la accesul lor în viaţa culturală şi politică a ţării”[6]. Mult mai tranşant era însă Florea Costache, profesor din Roşiorii de Vede. Rapoartele Securităţii menţionau faptul că acesta: „apreciază faptul că în Cehoslovacia s-au făcut paşi îndrăzneţi pe linia restabilirii drepturilor democratice, că scriitorii au ieşit în arena luptei politice, solicitând drepturi pe care au reuşit să le obţină cu mari eforturi. Că literatura şi intelectualitatea cehoslovacă au reuşit să obţină libertatea scrisului şi a persoanei numai pentru că au urcat pe baricade. Aceasta este singura cale în regimurile totalitare, spunea el, pentru a smulge libertăţile absolut elementare pentru spiritul uman, care trebuie să aibă condiţii pentru a se putea crea”[7].

---

[2] Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită. Memorii*, vol. I, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 87-88. Poziţia delegaţiei R.S.R. a fost aprobată apoi de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în şedinţa din 29 februarie 1968 (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 30/1968, ff. 2-7).

[3] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 38.

[4] *Ibidem*, f. 39.

[5] *Ibidem*, f. 31.

[6] *Ibidem*, f. 38.

[7] *Ibidem*, f. 34.

În noaptea de 20/21 august 1968, trupele U.R.S.S. şi ale altor patru ţări membre ale Tratatului de la Varşovia (R.D.G., Polonia, Ungaria şi Bulgaria) au invadat Cehoslovacia, determinând schimbarea conducerii partidului comunist din această ţară[8]. În ceea ce priveşte România, aceasta nu a fost solicitată să participe la intervenţie, în condiţiile în care, cunoscută fiind poziţia ei refractară faţă de politica U.R.S.S., era evident faptul că o astfel de cerinţă ar fi fost refuzată în mod categoric[9]. Mai mult de atât, Nicolae Ceauşescu s-a folosit de acest prilej pentru a lansa atacuri dure la adresa agresiunii Moscovei. În ziua de 21 august 1968, liderul P.C.R. a organizat o mare adunare populară la Bucureşti, unde a ţinut un discurs în care a criticat vehement intervenţia armată, care reprezenta o încălcare gravă a suveranităţii naţionale: „Pătrunderea trupelor celor cinci ţări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greşeală şi o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume (…) Nu există nici o justificare, nu poate fi acceptat nici un motiv de a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenţiei militare în treburile unui stat socialist frăţesc (…) Problema alegerii căilor de construcţie socialistă este o problemă a fiecărui partid, a fiecărui stat, a fiecărui popor. Nimeni nu se poate erija în sfătuitor, în îndrumător, cu privire la felul în care trebuie construit socialismul în altă ţară”[10].

În discursul său, Ceauşescu anunţa şi începerea constituirii gărzilor patriotice: „Am hotărât ca începând de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, ţărani şi intelectuali, apărătoare ale independenţei patriei noastre socialiste. Dorim ca poporul nostru să-şi aibă unităţile sale înarmate pentru a a-şi apăra cuceririle revoluţionare, pentru a-şi asigura munca paşnică, independenţa şi securitatea patriei socialiste”[11]. Această măsură avea scopul de a pregăti populaţia ţării în cazul unei agresiuni a U.R.S.S. împotriva României. Înfiinţarea acestor formaţiuni nu era însă o premieră, o măsură identică fiind luată de Gheorghiu-Dej în noiembrie 1956, în timpul revoluţiei din Ungaria[12]. Ceauşescu a extins însă compoziţia socială a gărzilor, care au cuprins nu doar muncitori, ci şi ţărani, intelectuali şi chiar femei, fiind evident faptul că se dorea încorporarea întregii populaţii active a ţării în aceste formaţiuni de apărare.

În şedinţa extraordinară a conducerii Consiliului Securităţii Statului din 21 august 1968, ţinută „în legătură cu evenimentele din Cehoslovacia”, erau luate principalele măsuri referitoare la atitudinea pe care trebuia să o adopte organele de Securitate. Preşedintele C.S.S., Ion Stănescu, arăta că: „începând de astăzi intrăm în misiune deosebită, toate unităţile sunt în stare de alarmă;

---

[8] Decizia invadării Cehoslovaciei a fost luată la Moscova, la data de 18 august 1968, în timpul Consfătuirii reprezentanţilor partidelor comuniste din U.R.S.S., R.D.G., Polonia, Ungaria şi Bulgaria. Textul stenogramei acestei consfătuiri a fost publicat în Mihai Retegan, *1968. Din primăvară până în toamnă*, Bucureşti, Editura RAO, 1998, pp. 250-277.

[9] În opinia lui Paul Niculescu-Mizil: „Acceptarea unei intervenţii militare din partea noastră în 1968 arunca la coş toată politica internă şi externă a P.C.R.” (*** *România şi „Primăvara de la Praga”*, Bucureşti, I.N.S.T., 2005, pp. 31-32).

[10] „Scânteia”, 22 august 1968, p. 1.

[11] *Ibidem*.

[12] Pentru mai multe informaţii în acest sens, a se vedea Teofil Oroian, *În serviciul regimului comunist*, în „Historia”, an VIII, nr. 75, 2008, pp. 68-71.

(…) toate cadrele vor fi concentrate”[13]. Astfel, erau suspendate toate cursurile de pregătire, o parte dintre ofiţeri au fost chemaţi din concediu, militarii care lucrau în agricultură au fost retraşi în unităţi, iar toate cadrele trebuiau să fie permanent înarmate cu armamentul din dotare („să fim dotaţi cu armament: pistolet, mitralieră şi, dacă este nevoie, chiar de la stoc”)[14].

O atenţie specială era acordată reţelei informative, care urma să fie contactată de urgenţă. Agenţilor trebuia să li se explice foarte clar poziţia României, pentru ca, la rândul lor, aceştia să o disemineze în rândul populaţiei. Securitatea urmărea astfel influenţarea stării de spirit din interiorul ţării, în sensul dorit de conducerea partidului. Totodată, informatorii aveau sarcina să comunice urgent orice atitudine care contravenea poziţiei oficiale[15]. Ion Stănescu a emis chiar o directivă în acest sens: „intensificaţi munca cu reţeaua informativă, pentru cunoaşterea operativă a oricăror acţiuni duşmănoase; în cazuri deosebite, raportaţi imediat organelor locale, precum şi celor ierarhic superioare, luând în acelaşi timp măsuri energice pentru cunoaşterea oricărui act duşmănos”[16]. Ca urmare a aplicării Directivei, la 25 august 1968, agentului „Radu Marin”, din com. Poşaga, jud. Alba, i s-au trasat următoarele sarcini: să stabilească starea de spirit a populaţiei referitoare la problemele din Cehoslovacia; să afle ce discutau cetăţenii din comună vizavi de poziţia partidului şi statului şi de înfiinţarea gărzilor muncitoreşti, ţărăneşti şi intelectuale; să sesizeze imediat Securităţii prezenţa persoanelor străine pe raza comunei şi mai ales să poarte discuţii cu cetăţenii şi „să combată în spiritul celor publicate în presă şi la radio”[17].

Începând din 21 august 1968 a avut loc o intensificare deosebită a activităţii organizaţiilor de partid, fie ele centrale sau locale. În primele două zile au fost organizate adunări plenare ale comitetelor de partid din toate judeţele ţării, cei prezenţi fiind informaţi asupra poziţiei P.C.R. faţă de evenimentele din Cehoslovacia. De asemenea, au fost stabilite măsuri de tip propagandistic şi organizatoric care trebuiau luate de urgenţă, atât pentru informarea populaţiei, cât şi pentru constituirea gărzilor patriotice. În acest sens au fost mobilizaţi toţi activiştii de partid şi trimişi imediat pe teren, în numai câteva zile fiind organizate numeroase adunări ale activului de partid din întreprinderi, instituţii etc. Scopul era acela de a se populariza hotărârile partidului şi poziţia lui Nicolae Ceauşescu, aceasta din urmă fiind exprimată foarte clar în timpul mitingului de la Bucureşti. De altfel, în foarte multe locuri s-a asigurat audierea cuvântării liderului P.C.R. de către cât mai mulţi cetăţeni prin amplasarea de difuzoare în pieţe sau organizarea de adunări în fabrici.

---

[13] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.752, vol. 3, f. 196.

[14] *Ibidem*, ff. 196-201.

[15] Ion Stănescu ordona următoarele: „Vor fi luate măsuri de intensificare a contactului cu reţeaua informativă. Începând de astăzi, să contactăm – fără să deranjăm, să deconspirăm – întreaga agentură; dacă sunt posibilităţi, să fie contactată în mod urgent. Să le explicăm agenţilor poziţia ţării noastre (…) Fiecare lucrător să explice poziţia partidului, a ţării noastre, şi să-i înarmăm pe oameni, cerându-le să ne informeze foarte operativ cu problemele care ne interesează. Nu trebuie să facem birocraţie. Să fie comunicat în mod operativ, la telefon, tot ce apare. Comunicaţi la mine sau, dacă sunt plecat, la tovarăşul Răduică” (*ibidem*, ff. 196-197).

[16] *** *Cartea Albă a Securităţii*, vol. IV, Serviciul Român de Informaţii, Bucureşti, 1995, p. 138.

[17] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.681, vol. 1, f. 9.

Cu toate acestea, populaţia României dispunea de puţine informaţii referitoare la desfăşurarea efectivă a ocupării Cehoslovaciei. Din documentele consultate, nu au reieşit date care să ateste că în acele zile românii ar fi reuşit să afle foarte multe lucruri privind evenimentele din această ţară (ocuparea unor oraşe, desfăşurări de trupe etc.). Una dintre explicaţii rezidă şi în faptul că graniţele Cehoslovaciei au fost închise, iar turiştilor români, asemeni altor persoane aflate în tranzit, nu li s-a dat voie să părăsească această ţară decât mai târziu. De altfel, şi frontierele statelor vecine Cehoslovaciei, care erau implicate direct în agresiune (Ungaria, U.R.S.S.), au fost blocate, permiţându-se doar ieşirea cetăţenilor din aceste ţări[18].

Dacă despre situaţia din Cehoslovacia informaţiile obţinute de români erau lapidare, cu totul altfel stăteau lucrurile în ceea ce privea desfăşurările de tehnică militară din Ungaria, Bulgaria sau U.R.S.S. Datele proveneau de la diverşi cetăţeni români care fuseseră în vizită în statele respective. În acest sens, Comitetul judeţean de partid Iaşi informa că două persoane care se aflaseră în vizită la rude în U.R.S.S. semnalaseră faptul că pe teritoriul sovietic, în apropierea graniţei cu România, observaseră numeroase trupe militare. Se mai preciza şi faptul că în zona staţiei Floreşti–Bălţi fuseseră garate două garnituri de tren cu tancuri, maşini şi trupe, iar în pădurile din zona localităţii Holonta–Ungheni staţionau tancuri şi maşini militare[19]. La 23 august 1968, comandantul Brigăzii de grăniceri Iaşi informa organele de partid asupra faptului că pe teritoriul U.R.S.S., în zona Ungheni: „a apărut un tren cu 25 de tancuri şi 4 vagoane încărcate cu militari", iar pe şoseaua Chişinău–Albiţa „s-au descoperit concentrări mari de trupe sovietice"[20]. Într-o notă a Securităţii din 23 august 1968 se menţiona că: „Din datele obţinute recent de organele noastre rezultă următoarele aspecte mai importante în legătură cu evenimentele din Republica Socialistă Cehoslovacă: Un număr de 59 turişti care s-au întors din U.R.S.S. prin punctul de frontieră «Albiţa» au sesizat şefului P.C.T.F. că în ziua de 22 august a.c. în timp ce se deplasau cu autoturismele proprietate personală pe şoseaua Odesa–Tiraspol, au observat circulând pe ambele părţi ale şoselei mari unităţi de tancuri şi blindate. Au sesizat, de asemenea, că pe drumurile de acces ale şoselei se observau urme de tancuri şi maşini grele care se îndreptau spre locuri camuflate"[21].

Prezenţa trupelor sovietice fusese observată de unii cetăţeni români şi în Ungaria. Astfel, un şofer arăta că în noaptea de 21 august, „între orele 24.00-04.00, susnumitul a staţionat pe şoseaua Budapesta–Debreţin, deoarece aceasta era blocată de trupe sovietice care se deplasau către Budapesta, pe două coloane formate din unităţi de tancuri, rachete şi infanterie mecanizată. De asemenea, şoseaua Debreţin–Artano–Budapesta era blocată de trupe sovietice de tancuri,

[18] Conform unei note din 10 august 1968 a U.M. 02802 Bucureşti – Serviciul Contrainformaţii: „În ziua de 01.08.1968, organele P.C.T.F. Albiţa au fost informate de organele sovietice că cetăţenilor U.R.S.S. nu li se va mai permite în viitor să iasă din U.R.S.S. în interes particular. De asemenea, au mai comunicat că nici cetăţenilor români nu le vor permite să intre pe teritoriul U.R.S.S. în acelaşi scop" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar/Bucureşti, dosar nr. 5.092, f. 92).

[19] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 42.

[20] *Ibidem*, f. 47.

[21] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, f. 28.

rachete şi infanterie mecanizată”[22]. Asemenea date au fost obţinute şi de organele locale de partid. Astfel, Comitetul judeţean de partid Arad informa că la 23 august 1968 „s-au prezentat la primul-secretar al Comitetului judeţean de partid 3 muncitori, care au arătat că, venind dintr-o excursie din R.P. Ungară, au observat pe şoseaua Szeghedin–Nădlac mişcări de trupe maghiare – tancuri şi motorizate”[23].

Situaţia era similară şi în Bulgaria, un membru de partid din Braşov aducând la cunoştinţa organelor P.C.R. faptul că: „la trecerea prin punctul de frontieră Giurgiu, a făcut cunoscut că pe şoseaua Botevgrad–Pleven venea către Russe o coloană de circa 100 autoblindate ce remorcau tunuri. Informaţia a fost confirmată şi de un cetăţean cehoslovac care a intrat în R.S. România prin acelaşi punct”[24]. Se remarcă însă lipsa unor date similare privind situaţia din Polonia, explicabilă poate în condiţiile în care România nu avea graniţă directă cu acest stat.

Aceste informaţii erau reale, întrucât la graniţa de nord-est a României erau masaţi aproximativ 230.000 de soldaţi sovietici, de diferite arme, organizaţi în trei comandamente: Odessa, Lvov şi Kiev. Totodată, la gurile Dunării şi la litoralul românesc staţionau vase de debarcare şi desant. În plus, au existat şi concentrări de trupe maghiare şi bulgare la graniţele acestor state cu România[25]. Intensificarea evidentă a manevrelor militare efectuate de Moscova în apropierea graniţei cu România era privită cu teamă de către locuitorii din judeţele româneşti limitrofe, care se temeau de o posibilă invazie sovietică. Spre exemplu, Comitetul judeţean de partid Maramureş comunica faptul că: „o serie de cetăţeni s-au prezentat la organul de partid din Sighetul Marmaţiei, arătând că sunt îngrijoraţi în legătură cu mişcările de trupe pe care le-au observat în apropierea graniţei. Asemenea mişcări de trupe înzestrate cu armament greu au fost observate şi în apropierea comunei Bocicoi. În tot cursul zilei de astăzi s-au semnalat zboruri ale unor avioane cu reacţie de-a lungul frontierei cu România”[26]. Ultimul aspect menţionat în notă nu era însă singular, în acele zile fiind efectuate mai multe zboruri în imediata apropiere a graniţelor României, foarte probabil cu scopul de intimidare[27].

Trebuie precizat însă faptul că teama de o intervenţie armată a U.R.S.S. în România, precum se întâmplase în Cehoslovacia, s-a manifestat imediat după ce Nicolae Ceauşescu şi-a rostit cuvântarea de la mitingul din Piaţa Republicii. Multe persoane erau conştiente de faptul că

[22] *Ibidem*, f. 50.

[23] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 43.

[24] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, f. 29.

[25] Vasile Palii, *România şi criza cehoslovacă. Mecanismele actului decizional din august 1968*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/2007, p. 125.

[26] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 10.

[27] Conform organelor de grăniceri, în ziua de 24 august, la punctul de frontieră Nădlac, „un avion militar maghiar a violat teritoriul nostru pe circa 100-150 m”, iar în aceiaşi zi „un elicopter sovietic a zburat paralel cu linia de frontieră deasupra teritoriului sovietic, între localităţile Râşeşti, jud. Vaslui, şi Sculeni, jud. Iaşi. Nu a încălcat frontiera noastră de stat” (*ibidem*, ff. 110, 160).

atitudinea de frondă a liderului P.C.R. ar fi putut să atragă mânia Moscovei[28], fiind de părere că L. Brejnev nu ar fi ezitat să ocupe şi România, pentru a-l înlătura pe Ceauşescu de la putere. Într-o notă a Secţiei Organizatorice din ziua de 21 august 1968, care sintetiza rapoartele primite de la organele de partid din întreaga ţară, se precizau următoarele: „unii cetăţeni, mai ales după ce au ascultat expunerea tovarăşului Ceauşescu, şi-au exprimat îngrijorarea că şi la noi s-ar putea întâmpla ca în Cehoslovacia. Profesorul Strat Constantin, din Iaşi, a spus că situaţia noastră este critică, dar depinde de ce măsuri va lua conducerea partidului"[29]. Într-o sinteză similară, întocmită pe 22 august, se arăta că în timpul adunărilor de partid organizate pentru explicarea situaţiei din Cehoslovacia: „mai mulţi vorbitori şi-au exprimat teama că şi România poate avea o soartă asemănătoare şi au declarat că sunt gata de orice sacrificiu pentru apărarea suveranităţii şi independenţei ţării"[30].

În unele cazuri, şi mai ales atunci când astfel de temeri au fost exprimate de cadre militare, Securitatea a recurs la avertizarea persoanelor în cauză, pentru a împiedica răspândirea de zvonuri alarmiste şi defetiste. Spre exemplu, Serviciul Contrainformaţii Militare l-a avertizat pe plt. maj. Raţă Vasile, din Brigada 3 Grăniceri Iaşi, pe motiv că în zilele de 28 şi 29 august acesta făcuse următoarea afirmaţie: „Dacă ruşii fac asemenea pregătiri la frontiera cu noi, în mod sigur că ţara noastră va avea soarta Cehoslovaciei"[31]. În Buletinul informativ al Securităţii din 6 septembrie 1968 se arăta că: „Unele elemente izolate, în special din Transilvania, continuă să comenteze nefavorabil poziţia partidului nostru, să facă aprecieri negative referitoare la necesitatea înfiinţării gărzilor patriotice şi să lanseze zvonuri alarmiste"[32]. De asemenea, erau menţionate diverse alte persoane care îşi manifestau îngrijorarea cu privire la faptul că agresiunea ar fi fost iminentă. Potrivit acestora: „Uniunea Sovietică a dat un ultimatum României, în care se cere ca până la data de 8 septembrie 1968 România să arate dacă este sau nu de acord să se efectueze manevrele pe teritoriul ţării. În caz contrar, trupele sovietice vor intra cu forţa şi vor ocupa ţara"[33]. La fel, în comuna Băcanu Mari, din jud. Covasna: „circulă zvonul că la data de 6 septembrie a.c. ruşii vor sosi în R.S. România"[34].

Starea de panică din rândul unor persoane era însă reală, mai ales în zona graniţei cu U.R.S.S. În acest sens, Comitetul judeţean de partid Suceava informa conducerea P.C.R. despre faptul că mai mulţi muncitori din Vatra Dornei şi Iacobeni „au părăsit lucrul şi au plecat acasă, motivând că ţara va fi ocupată"[35]. Atitudini identice s-au înregistrat şi în alte fabrici din ţară[36].

[28] Un funcţionar din Zărneşti afirma: „Nu trebuia să facă vâlvă aşa de mare în faţa poporului. Poate să supere pe unii şi putem ajunge unde sunt cehii acum" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 212).
[29] *Ibidem*, f. 3.
[30] *Ibidem*, f. 16.
[31] Vezi *Raport cu propunerea de avertizare a plt. maj. Raţă Vasile*, din 5 octombrie 1968, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar/Bucureşti, dosar nr. 5.119, ff. 31-32.
[32] Idem, fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 4, f. 19.
[33] *Ibidem*.
[34] *Ibidem*, f. 20.
[35] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 140.

Încă din ziua discursului lui Ceauşescu, organele P.C.R. din Bucureşti, Arad, Bihor şi Cluj informau conducerea superioară de partid despre faptul că populaţia din zonele respective începuse să formeze cozi la magazine şi să cumpere cantităţi mari – între 5 şi 10 kg – de alimente de strictă necesitate (zahăr, ulei, făină, orez etc.), pregătindu-se astfel pentru o eventuală situaţie de criză[37]. Acest fenomen avea să continue timp de mai mult zile, până la stabilizarea situaţiei[38]. În acest sens, la 22 august 1968 Secţia Organizatorică a întocmit o sinteză, în care arăta că: „unele comitete judeţene de partid au informat că în după-amiaza zilei de 21 august s-a accentuat tendinţa populaţiei de a-şi face aprovizionări mai mari decât cele obişnuite". Pentru a face faţă acestei situaţii, în unele magazine volumul vânzărilor dublându-se, au fost luate măsuri pentru creşterea cantităţilor de alimente livrate magazinelor[39]. Cu toate acestea, fenomenul a surprins autorităţile nepregătite, astfel încât în multe locuri s-au înregistrat deficienţe în livrarea alimentelor, pentru a căror remediere s-a luat decizia ca unităţile agricole „să impulsioneze livrările".

Rapoartele organelor de partid evidenţiau şi tendinţa populaţiei de a retrage mari cantităţi de bani de la C.E.C., fapt care s-a manifestat încă din ziua de 21 august. Într-un astfel de document se arăta că: „La agenţiile C.E.C. Bucureşti şi alte oraşe continuă să fie mari solicitări pentru retragerea depunerilor"[40]. Situaţia a fost identică şi în zilele următoare: la Dorohoi, în zilele de 22 şi 23 august au fost retraşi 820.000 lei („de zece ori mai mult decât în două zile normale"), iar la Piatra Neamţ 340.000 lei într-o singură zi. Mai mult, în zilele care au urmat, sumele de bani scoase de populaţie de la C.E.C. au crescut din ce în ce mai mult. Un raport al Secţiei Organizatorice din 27 august 1968 menţiona următoarele: „un fenomen care creşte în intensitate este retragerea economiilor de la C.E.C. Astfel, în ziua de 26 august a.c., de la unităţile C.E.C. din municipiul Bucureşti s-au retras 20 milioane lei, la Cluj peste 9 milioane lei, în judeţul Bihor 6 milioane lei"[41]. O altă situaţie înregistrată în ţară a fost aceea a părinţilor care s-au prezentat la diferite tabere de elevi pentru a-şi lua copiii acasă. Astfel de cazuri s-au înregistrat la Bran şi Dâmbul Morii, dar şi în alte locuri. Pentru calmarea spiritelor, activiştii de partid aveau să intervină imediat pe lângă aceşti părinţi, pentru a-i convinge să-şi lase copiii în continuare în tabere[42].

---

[36] Într-o notă a Securităţii din 23 august 1968 se menţiona că un muncitor de la Uzinele „Tractorul" din Braşov „a afirmat faţă de mai mulţi cetăţeni că el nu va mai merge la serviciu, deoarece «în 21 august 1968 R.S. Cehoslovacia a fost ocupată şi că în scurt timp şi România va fi ocupată»" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, ff. 31-32).

[37] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 4.

[38] Spre exemplu, într-o notă a Secţiei Organizatorice din 25 august 1968, se arătau următoarele: „continuă să se observe o aprovizionare excesivă a populaţiei cu sare, petrol, ulei, zahăr etc." (*ibidem*, f. 11).

[39] *Ibidem*, ff. 14-17.

[40] Astfel, la Târgu Mureş au fost retraşi 350.000 lei, sume foarte mari de bani au fost retrase din Bucureşti şi Suceava, iar la Galaţi „disponibilul de numerar pe care îl aveau agenţiile C.E.C. n-a acoperit cererile de retragere a depunerilor" (*ibidem*, ff. 14-17).

[41] *Ibidem*, f. 140.

[42] *Ibidem*, f. 94.

Toate aceste aspecte prezentate denotă existenţa unei evidente stări de îngrijorare în ţară, populaţia temându-se realmente de posibilitatea unei intervenţii a U.R.S.S. în România sau de izbucnirea unei situaţii de criză. Pentru a remedia această problemă, organele de partid au trecut la o susţinută acţiune propagandistică, cu scopul de a reda încrederea cetăţenilor în capacitatea autorităţilor de a face faţă evenimentelor şi mai ales de a îndrepta atenţia acestora spre necesitatea susţinerii liderului P.C.R. În opinia noastră, acest intens efort propagandistic a fost încununat cu succes, Nicolae Ceauşescu construindu-şi o imagine pozitivă în sânul populaţiei şi atrăgându-şi numeroşi simpatizanţi. Academicianul Dan Berindei îşi aminteşte cu privire la acele momente următoarele: „Nu pot uita cum au reacţionat atunci românii la invadarea Cehoslovaciei şi la potenţiala primejdie ca lucrul să se repete şi în ceea ce privea România. Oamenii erau cu toţii dispuşi la orice jertfă, mergând până la sacrificiul suprem”[43].

Chiar din ziua de 21 august 1968, organele de partid s-au implicat în vederea asigurării unei receptări cât mai bune a mitingului de la Bucureşti de către muncitori şi restul populaţiei. Conform Secţiei Organizatorice: „la căminele culturale şi cluburi s-au organizat audierea şi vizionarea colectivă a mitingului de la Bucureşti. În oraşele Braşov şi Craiova s-au folosit difuzoarele instalate pe străzi pentru demonstraţiile oamenilor muncii din ziua de 23 august”[44]. De asemenea, au fost organizate diverse „manifestaţii spontane” ale muncitorilor (precum la Fabrica de alcaloizi din Vişeu), în care aceştia au aprobat „prin aplauze şi ovaţii” discursul lui Ceauşescu. Încă din aceeaşi zi colectivele de muncitori, dar şi diverşi cetăţeni, au început să trimită telegrame C.C. al P.C.R. şi lui Nicolae Ceauşescu: „prin care îşi exprimă acordul deplin pentru măsurile adoptate şi pentru poziţia hotărâtă a partidului şi guvernului”[45].

Tot începând cu 21 august au fost mobilizaţi activiştii de partid din întreaga ţară, care au fost trimişi în întreprinderi, instituţii şi la sate, „pentru a explica poziţia partidului nostru faţă de evenimentele care au loc”[46]. De asemenea, tot în această direcţie au fost mobilizate şi comitetele sindicale din întreaga ţară, care trebuiau să desfăşoare o activitate propagandistică în rândul populaţiei active a ţării. Membrii Comitetelor judeţene de partid, lectorii şi alţi activişti de partid s-au deplasat şi în mediul rural, unde au expus ţăranilor poziţia P.C.R. faţă de evenimentele din Cehoslovacia. S-a recurs şi la vizionări şi audiţii colective la televiziune şi radio, în timpul cărora propagandiştii de partid explicau celor prezenţi poziţia P.C.R.[47]. Numai în ziua de 22 august fuseseră organizate 5.800 de adunări de partid, la care participaseră 377.000 de oameni, pentru ca până la 24 august numărul acestora să se ridice la 10.181, cu participarea a 1.153.000 membri de partid, dintre care 141.000 luaseră cuvântul[48]. Numărul acestora avea să crească în acelaşi ritm şi în zilele următoare.

[43] *** *România şi „Primăvara…*, pp. 19-20.
[44] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 2.
[45] *Ibidem*, f. 3.
[46] *Ibidem*, f. 4.
[47] *Ibidem*, f. 115.
[48] *Ibidem*, f. 91.

Răspunzând chemărilor lui Nicolae Ceauşescu şi fiind impulsionaţi de activiştii de partid, numeroşi cetăţeni ai României au solicitat să fie înrolaţi în gărzile patriotice înfiinţate. Primele adeziuni la aceste formaţiuni s-au înregistrat încă din ziua de 21 august, provenind cu precădere din rândul muncitorilor (la Timişoara, Galaţi, Turnu-Măgurele etc.). Au fost înregistrate însă solicitări şi din partea intelectualilor (150 la centrul universitar Cluj şi 160 la cel din Iaşi) şi a ţăranilor (din judeţele Bistriţa-Năsăud şi Cluj)[49]. Începând din data de 22 august, numărul aderenţilor la aceste gărzi a crescut aproape exponenţial, numai în ziua respectivă în Bucureşti fiind echipate şi înarmate 5.100 de persoane. În jud. Braşov au depus cereri 150 de profesori, învăţători, ingineri şi medici[50]. Conform unei sinteze a Secţiei Organizatorice din 23 august 1968, fenomenul luase amploare în toată România: „În întreaga ţară, mii de oameni ai muncii de diferite categorii sociale şi naţionalităţi, bărbaţi şi femei, au cerut insistent înrolarea în gărzi. În numeroase locuri, când s-a anunţat că se constituie gărzile, în mai puţin de o oră zeci şi chiar sute de oameni s-au prezentat să fie încadraţi în aceste formaţiuni. De exemplu, în judeţul Dolj s-au înregistrat peste 20.000 de cereri, Argeş şi Ilfov 8.000, la uzinele de tractoare şi autocamioane Braşov peste 2.000. De menţionat că printre solicitanţi se află un număr foarte important de femei”[51].

Adeziunea populaţiei la aceste formaţiuni a continuat însă să se intensifice, astfel că în seara zilei de 23 august erau constituite 5.312 unităţi, care cuprindeau 354.605 persoane. De asemenea, au fost luate măsuri urgente pentru numirea unor comandanţi ai acestor gărzi patriotice din rândul ofiţerilor în rezervă. Pentru aceste posturi au fost recrutaţi 5.700 de ofiţeri, care „au fost instruiţi cu sarcinile ce le revin şi au trecut la îndeplinirea lor”. Potrivit organelor de partid: „În toate judeţele afluxul de cereri ale cetăţenilor pentru a face parte din aceste unităţi este mare. Organizaţii de partid întregi şi grupe de cetăţeni au cerut încadrarea în formaţiunile de luptă (…) În aproape toate judeţele sunt mari insistenţe din partea unor cetăţeni mai vârstnici, dintre care unii au luptat în cel de-al doilea război pentru eliberarea Cehoslovaciei, pentru înrolarea în gărzi. Cereri mari (sic!) sunt şi din partea femeilor”[52]. Mai mult, unele persoane au cerut chiar să fie trimise voluntare în Cehoslovacia, pentru a se opune U.R.S.S.

În paralel, au fost luate măsuri şi pe linie de U.T.C., pentru a se începe pregătirea premilitară a tinerilor[53], punându-se astfel bazele unui concept care ulterior va face carieră, în anii ’80 aceste acţiuni devenind obligatorii pentru toţi elevii de liceu, periodic organizându-se ore de P.T.A.P. (pregătirea tineretului pentru apărarea patriei). Un raport al Secţiei Organizatorice din 26

---

[49] *Ibidem*, f. 13.

[50] *Ibidem*, f. 16.

[51] *Ibidem*, ff. 50-51.

[52] *Ibidem*, ff. 88-89.

[53] Într-o notă a Secretariatului C.C. al U.T.C. din 27 august 1968 se menţiona că: „Începând cu data de 25 august a.c., organizaţiile U.T.C. din întreprinderi, instituţii, sate, unităţi de învăţământ au trecut la constituirea tinerilor în detaşamente şi grupe de pregătire (…) Tinerii au răspuns cu entuziasm la această chemare, şi-au exprimat adeziunea deplină faţă de politica internă şi externă a partidului şi statului nostru” (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 54/1968, ff. 1-2).

august 1968 arăta că: „În întreaga ţară s-au organizat până acum 669 centre de pregătire, 2.250 detaşamente, 4.900 grupe, care cuprind 61.000 tineri”[54].

Trebuie menţionat însă faptul că organizaţiile judeţene de partid au primit instrucţiuni clare pentru a se lua toate măsurile „privind creşterea numărului de oameni în gărzile patriotice”[55]. De altfel, tocmai numărul foarte mare de aderenţi înregistraţi în numai câteva zile indică o puternică implicare a P.C.R. în această acţiune, care nu a fost lipsită bineînţeles de exagerări. Spre exemplu, în satul Strâmbu-Băiuţ, din jud. Maramureş, au fost mobilizaţi spre a se înrola în aceste formaţiuni toţi locuitorii majori ai localităţii, indiferent de vârstă[56]. Mai mult, persoanele care nu doreau să adere la aceste unităţi erau considerate de Securitate ca având o poziţie duşmănoasă, un inginer agronom din jud. Bihor fiind acuzat tocmai pentru faptul că „a refuzat să intre în gărzile patriotice”[57]. Cu toate acestea, în multe cazuri adeziunea la gărzile patriotice a fost benevolă, fenomenul fiind reflectat şi în documentele Securităţii. Gheorghe Ionescu din Braşov afirma: „Eu mâine mă înscriu în gărzile naţionale, răspunzând astfel chemării la apărare a secretarului general al P.C.R.”[58]. În mod similar, Ioan Viscreanu („fost şef de cuib”) spunea: „merg voluntar în gărzile muncitoreşti ţărăneşti (…) la ora actuală nu mai este nici o persoană care să fie contra conducerii statului nostru (…) Secretarul general este înconjurat de tot poporul şi conducerea este apreciată mult de toată lumea”[59].

În scurt timp a început şi distribuirea armamentului către aceste formaţiuni, numai în ziua de 25 august 1968 fiind distribuite 60.734 arme, marea majoritate a acestora fiind îndreptată către judeţele de la graniţa cu U.R.S.S. şi Ungaria[60]. Distribuirea de armament către populaţie era un fapt fără precedent în România comunistă, gestul în sine fiind unul extrem, dacă avem în vedere pericolele ce puteau decurge din împărţirea armelor către persoane care nu erau bine verificate şi pregătite. De altfel, chiar şi valoarea militară reală a acestor gărzi patriotice era foarte scăzută, capacitatea lor de ripostă în cazul unei intervenţii armate externe fiind minimă[61]. Mai mult, organele de partid semnalau şi existenţa unor cetăţeni care afirmaseră că, în cazul în care ar fi primit arme, ar fi ştiut „în cine să tragă mai întâi”[62].

Un alt aspect demn de menţionat este şi acela că, în urma atitudinii adoptate de P.C.R., s-a înregistrat un număr ridicat de cereri de primire în partid. Într-o notă a Secţiei Organizatorice din 29 august 1968 se arătau următoarele: „De menţionat şi faptul că unii muncitori şi ţărani au solicitat în aceste zile organizaţiilor de partid să fie primiţi în rândul comuniştilor. Astfel, la Combinatul chimic şi Uzina de proiectări şi reparaţii utilaj chimic din Făgăraş au fost primiţi în ziua

[54] Idem, dosar nr. 51/1968, f. 116.
[55] *Ibidem*, f. 111.
[56] *Ibidem*, f. 92.
[57] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 1, f. 72.
[58] Idem, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 195.
[59] *Ibidem*, f. 206.
[60] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 116.
[61] V. Palii, *op. cit.,* p. 126.
[62] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 156.

de 29 august 11 tovarăşi; în comuna Borcea, jud. Ialomiţa, 28 cetăţeni au cerut în ultimele două zile să fie primiţi în partid”[63].

Toate aceste date denotă teama reală a conducerii partidului şi a lui Nicolae Ceauşescu de o intervenţie armată a U.R.S.S. în România. Foarte probabil că liderul P.C.R. era conştient şi de faptul că partidul comunist nu era agreat de majoritatea populaţiei, astfel încât acţiunile sale au avut tocmai scopul de a-şi asigura sprijinul cetăţenilor în faţa pericolului extern. După ce situaţia s-a stabilizat, Ceauşescu a reuşit să culeagă pe deplin roadele acţiunii sale din vara anului 1968. Rapoartele întocmite de organele de Securitate reliefau foarte clar faptul că liderul de la Bucureşti reuşise să-şi atragă simpatia şi susţinerea unui mare număr de cetăţeni din ţară, unii dintre aceştia provenind chiar din rândul unor categorii considerate ostile regimului (legionari, foşti deţinuţi politici etc.). Astfel, un ţăran din com. Liţa, jud. Teleorman, preciza: „Am ascultat discursul secretarului general al C.C. al P.C.R. şi mi-a plăcut că a avut o poziţie fermă, spunând că nu va permite nimănui să atace graniţele noastre indiferent cine vor fi ei”[64]. Un maistru de la Uzina „Rulmentul” din Braşov era de părere că: „Niciodată partidul nu s-a bucurat de un sprijin atât de deplin ca în prezent, când marea majoritate a populaţiei sprijină fără rezerve politica sa justă”[65]. Opinii asemănătoare aveau şi unii foşti legionari. Marin Botea, din com. Liţa, jud. Teleorman, fost şef de cuib: „este convins mai mult ca oricând că poporul nostru are un conducător bun în fruntea sa şi de aceea la noi crede că nu se va întâmpla nimic deosebit”[66]. De asemenea, un alt legionar afirma că: „Ceauşescu a vorbit la tribună ca un naţionalist, nu ca un comunist, cu privire la ocupaţia Cehoslovaciei”[67]. Totodată, acest aspect a fost menţionat şi de gen.-mr. Stoica Constantin în şedinţa Consiliului Securităţii Statului din 4 septembrie 1968: „Vreau să raportez că elementele aflate în baza de lucru au fost de acord cu punctul de vedere al partidului nostru în problema Cehoslovaciei, chiar şi elementele reacţionare. Aceasta pentru că este normal, e vorba de viitorul unei naţiuni şi în această privinţă punctul de vedere al acestor elemente este acelaşi cu al partidului nostru”[68]. Gen.-mr. Pleşiţă Nicolae raporta aceeaşi stare de fapt: „Asistăm la anumite lucruri care arată unitatea întregului popor atunci când este vorba de salvarea patriei”[69].

Poziţia lui Nicolae Ceauşescu a reuşit să atragă şi adeziunea unor intelectuali de vârf[70]. Dintre aceştia, cel mai notoriu caz este cel al lui Paul Goma. Într-un interviu acordat săptămânalului francez „Les Nouvelles Littéraires”, în decembrie 1981, acesta afirma: „Când

---

[63] *Ibidem*, f. 154.
[64] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 132.
[65] Idem, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 209.
[66] Idem, dosar nr. 8.983, f. 132.
[67] *Ibidem*, f. 148.
[68] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 8.
[69] *Ibidem*, f. 6.
[70] La 22 august 1968, un grup de 23 de tineri scriitori, printre care se aflau Alexandru Ivasiuc, Leonid Dimov, Petru Popescu, Adrian Păunescu, Dumitru Ţepeneag ş.a., a semnat o declaraţie publică de susţinere a regimului de la Bucureşti: „Suntem absolut de acord cu poziţia adoptată de partidul şi guvernul român, exprimată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu” (Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 178).

Cehoslovacia a fost invadată, Ceauşescu a condamnat foarte violent intervenţia, cerând românilor în general – şi nu numai membrilor de partid – să-şi apere patria: mulţi s-au angajat. Eu însumi am aderat la «Gărzile patriotice» şi totodată şi la Partidul comunist, deoarece aceasta era condiţia ca să poţi avea o armă! În Uniunea Scriitorilor am fost primiţi cu zecile: trei sferturi erau foşti deţinuţi politici ca şi mine (…) Am avut drept la două zile şi jumătate de libertate: presa de partid, radioul, televiziunea transmiteau direct ceea ce se petrecea la Praga. Auzeam în direct împuşcăturile, iar agenţiile de presă occidentale erau citate. După două zile jumătate, Ceauşescu a dat înapoi: a primit vizita ambasadorului sovietic şi a încetat să mai critice intervenţia de la Praga”[71].

Cazul nu a fost însă singular, o poziţie asemănătoare având şi Ernest Bernea, membru al Academiei R.S.R. Într-o adresă a I.S.J. Braşov, din 30 august 1968, către Comitetul judeţean de partid Braşov, se preciza faptul că E. Bernea afirmase: „Am încredere aşa de multă în acest Ceauşescu şi Comitetul Central, datorită faptului că de când au preluat conducerea, ei nu au minţit poporul. Şi, ceea ce mă uimeşte mai mult, este curajul cu care abordează lucrurile (…) situaţia noastră în viitor va depinde de unitatea C.C. al P.C.R. Cred că întâlnirile lui Ceauşescu cu Tito şi ambasadorul rus a schimbat ceva. Ruşii ne-au dat un fel de ultimatum, iar ungurii de-abia aşteaptă o astfel de situaţie pentru a profita să ia Ardealul. Eu nu voi putea suporta o a doua invazie rusă, mai bine mor, mă sinucid!”[72]. De asemenea, într-o notă informativă se făcea referire la o altă afirmaţie a lui E. Bernea, potrivit căreia: „m-a uluit şi m-a înfierbântat cum nu-ţi poţi închipui discursul lui Ceauşescu. A fost un discurs de o importanţă istorică. Ceauşescu a dat dovadă de mult caracter, fermitate, care a ridicat poporul român în ochii tuturor popoarelor lumii”[73].

Opinii de apreciere faţă de modul în care a acţionat Nicolae Ceauşescu s-au înregistrat chiar şi din partea unor cunoscuţi critici ai regimului comunist din rândul emigraţiei româneşti. Aceste aspecte au fost surprinse în notele informative obţinute de Securitate. Astfel, în septembrie 1968, informatorul „Gaşpar”, întors recent din Franţa, arăta că Monica Lovinescu îi mărturisise că: „la fel cu toţi românii din Paris, a fost foarte îngrijorată de soarta României în zilele evenimentelor din Cehoslovacia. Mi-a spus că în rândul românilor din Paris circulă zvonul că din pricina atitudinii sale independente faţă de Rusia, Nicolae Ceauşescu ar putea fi înlocuit prin Leonte Răutu. A declarat că «atitudinea guvernului român e exemplară în ceea ce priveşte dragostea pentru idealurile poporului»”[74]. În 1969, agentul „Pavelescu Doru” informa organele de Securitate cu privire la o conversaţie avută cu Virgil Ierunca: „El, Ierunca, şi opinia franceză admiră politica externă a României condusă de Ceauşescu, spunea el, e o politică externă curajoasă datorită capacităţii lui Ceauşescu – spunea el. Dar e foarte riscant pentru că ruşii nu vor ierta niciodată că la un moment dat au fost înfrânţi în politica lor externă datorită atitudinii ferme a lui Nicolae Ceauşescu şi că peste un timp vor căuta să aplice în România ceea ce au aplicat în

[71] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 118, vol. 12, ff. 170-171.
[72] Idem, dosar nr. 1.887, vol. 14, f. 145.
[73] *Ibidem*, f. 239.
[74] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 6.376, vol. 2, f. 124.

Cehoslovacia. El mai spunea: trebuie să ştiţi că după cele întâmplate cu Cehoslovacia nici Ceauşescu nu stă pe roze”[75].

De altfel, pentru obţinerea unor reacţii pozitive din partea emigraţiei, preşedintele C.S.S. a ordonat să fie ridicată cenzura în cazul corespondenţei cu exteriorul, în care era critica intervenţia armată în Cehoslovacia: „O ultimă indicaţie pe care vreau s-o transmit. Mă refer la activitatea pe linia reţelei informative şi îndeosebi la activitatea pe linie de «F». Dacă o anumită persoană doreşte să trimită scrisori în afară, telegrame către elementele din emigraţie sau altor persoane din străinătate, prin care îşi manifestă dezaprobarea faţă de invitaţia din Cehoslovacia, să le lăsăm să plece. Dacă sunt asemenea cazuri, să-i lăsăm scrisoarea să ajungă repede la destinaţie. Sectorul «F» să aibă în atenţie de a da drumul la tot ce este în sprijinul retragerilor intervenţioniştilor de pe teritoriul Cehoslovaciei”[76].

Au existat însă şi persoane care au avut o viziune mult mai bună asupra evenimentelor, şi mai cu seamă asupra implicaţiilor politice interne ale atitudinii lui Ceauşescu. Spre exemplu, un cetăţean din jud. Teleorman era de părere că: „secretarul general al C.C. al P.C.R. este tânăr şi vrea să se remarce şi înclină spre o politică a iugoslavilor. Acesta crede că vrea să dea o mai mare largheţe, pentru a avea simpatizanţi tot poporul”[77]. O perspectivă deosebit de realistă avea şi inginerul Bercovici Bernard, din Roşiorii de Vede, potrivit căruia: „s-a produs o breşă serioasă în sistemul mondial al lagărului care grupează ţările socialiste în jurul U.R.S.S. În condiţiile când terenul nu este sigur în ţările socialiste, masele ieşite în stradă şi revendicându-şi drepturile, nu se poate vorbi de tăria acestui sistem, care zi de zi trăieşte simptomele unei descoperiri rapide cu consecinţe imprevizibile. El a continuat, spunând că pentru români lucrurile nu sunt de actualitate, deoarece starea de spirit a maselor e calmată cu măsuri de ordin extern”[78]. Octav Vorobchievici împărtăşea şi el o opinie asemănătoare: „Ecoul transformărilor din Cehoslovacia este serios estompat ca nu cumva să se găsească unii care sunt dispuşi să împrumute mijloacele folosite în Cehoslovacia pentru a primeni atmosfera încărcată, care frânează încă enorm gândirea şi afirmarea liberă a oamenilor. Nimeni nu are încredere să întreprindă ceva mai curajos, deoarece la conducerea treburilor se găsesc aceiaşi care în trecut au instaurat regimul de teamă, teroare şi moarte a spiritului (…) Numai orientarea naţională în politica externă acordă stabilitate regimului şi acordul general, oamenii fiind supuşi să suporte vicisitudinile vieţii interne, având cel puţin asigurată independenţa naţională. Politica dusă de P.C.R. este înţeleaptă şi ea şi-a câştigat sufragiu unanim al poporului”[79].

Pe de altă parte, alte categorii de persoane sesizaseră faptul că atitudinea lui Nicolae Ceauşescu avea la bază dorinţa acestuia de a se menţine la putere prin apelul la susţinerea populară. Virgil Mateiaş, din Făgăraş, fost prefect legionar, afirma: „Din comunicatul de ieri am dedus că şi conducătorii noştri îşi tem pielea. Au recurs la simpatia poporului, spunând că au fost

[75] *Ibidem*, ff. 159-160.
[76] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.752, vol. 3, f. 201.
[77] Idem, dosar nr. 8.983, f. 15.
[78] *Ibidem*, ff. 36-37.
[79] *Ibidem*, f. 80.

închişi şi au suferit. Mi se pare că de ce se tem nu vor scăpa"[80]. Se făcea astfel referire directă la un pasaj din discursul lui N. Ceauşescu din timpul mitingului de la Bucureşti, în care acesta amintise suferinţele îndurate de comunişti în ilegalitate[81]. Un punct de vedere similar celui de mai sus avea şi o contabilă din acelaşi oraş: „În legătură cu discursul lui Ceauşescu de la televiziune, eu zic că aşa nu am mai auzit ţipând pe cineva şi că el mai principal în toată treaba aceasta pune însăşi domnia şi scaunul său, că-i este frică să nu păţească ca cei din Cehoslovacia, căci altfel cum s-ar putea explica disperarea cu care a vorbit şi a urlat. Despre unguri este destul de ruşinos că ei care în 1956 au vrut să facă ceva măreţ în ţară au fost înăbuşiţi de ruşi şi acum când cehii fac şi vor să facă ceea ce făceau ungurii în 1956, tocmai ei s-au ataşat de ruşi contra cehilor. Dar probabil că au fost obligaţi de ruşi să facă acest lucru"[82].

Nu în ultimul rând, unii cetăţeni au profitat de prilej pentru a formula critici la adresa politicii interne a partidului. Acestea se regăsesc chiar printre miile de telegrame şi scrisori adresate lui Nicolae Ceauşescu în acele momente. Spre exemplu, într-o scrisoare anonimă se precizau următoarele: „Suntem în totul de acord cu politica partidului şi guvernului cu privire la Cehoslovacia, la amestecul brutal şi nejustificat în viaţa unui stat socialist frăţesc (...) Dar în acelaşi timp nu trebuie să ne pierdem luciditatea atât în politica externă cât şi în aceea internă, unde incontestabil s-au făcut şi se fac greşeli, printre care enumerăm: obligativitatea naşterilor, prelungirea orelor de muncă adesea nejustificat, scumpirea vieţii (a chiriilor cu aproape 300%, a fructelor, zarzavaturilor, cărnii etc.) (...) Toate aceste măsuri au nemulţumit şi nemulţumesc profund populaţia"[83].

O stare de spirit specială a existat însă în rândul unor categorii de maghiari din România, cu precădere în rândul acelora care aveau vederi naţionaliste. În acest sens, au fost mai multe cazuri în care astfel de persoane şi-au exprimat speranţa că în contextul respectiv urma să aibă loc şi atacarea României, eveniment în urma căruia s-ar fi creat posibilitatea alipirii Ardealului la Ungaria. La 11 septembrie 1968, Securitatea a întocmit o *Notă privind manifestările duşmănoase ale unor cetăţeni de naţionalitate maghiară*, în care se precizau următoarele: „În urma evenimentelor ce au avut loc în Cehoslovacia după 21 august 1968, unii cetăţeni români de naţionalitate maghiară din ţara noastră, prin discuţii, zvonuri şi diferite atitudini, s-au manifestat duşmănos faţă de politica partidului, de conducătorii de partid şi de stat, exprimându-şi speranţa ocupării Ardealului de către Ungaria"[84]. Ca exemple, erau menţionate mai multe cazuri. Un funcţionar din Dej s-ar fi exprimat în felul următor: „tovarăşul Nicolae Ceauşescu a făcut rău că a criticat ţările care au intrat în Cehoslovacia, şi în special U.R.S.S., deoarece acestea vor intra

[80] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 197.

[81] Nicolae Ceauşescu: „Suntem aici mulţi comunişti şi antifascişti care am înfruntat închisorile, am stat în faţa morţii, dar nu am trădat interesele clasei muncitoare, ale poporului nostru. Fiţi siguri tovarăşi, fiţi siguri cetăţeni ai României, că niciodată nu vom trăda patria noastră, nu vom trăda interesele partidului nostru" („Scânteia", 22 august 1968, p. 1).

[82] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 3, ff. 119-120.

[83] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 231/1968, ff. 23-24.

[84] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 1, f. 68.

acum în România şi vor lua Ardealul, pe care-l vor da Ungariei, deoarece îi aparţine". Un ţăran din jud. Cluj a strigat: „La băut, că pe mâine vin ai noştri, că s-au dus în Cehoslovacia ca să le dea ruşii Ardealul". Un maghiar din com. Feldioara era mult mai tranşant, acesta abordându-şi un consătean astfel: „Ai auzit că ungurii, împreună cu trupele altor ţări socialiste au ocupat Cehoslovacia? Nu trebuia să meargă acolo, ci să vină în România, ca să dea Ardealul Ungariei, deoarece Ardealul a fost al Ungariei de mii de ani". Conform Securităţii, directorul unei şcoli generale din jud. Bihor: „a început o campanie de lămurire a cetăţenilor de naţionalitate maghiară să nu-şi mai dea copiii la şcoala română în clasa a V-a şi a VI-a şi a obţinut semnături din partea a 20 de părinţi, prin care se solicită înfiinţarea şcolii de predare în limba maghiară. Pentru a-i determina pe părinţi să ceară acest lucru, le-a adus ca argument faptul că Ardealul va fi ocupat de Ungaria şi este bine ca în comună să existe numai şcoală în limba maghiară"[85]. Împotriva unora dintre aceste persoane, Securitatea a luat măsura avertizării, pentru a le determina să-şi schimbe atitudinea.

Teama că Ungaria ar fi putut cere Transilvania era resimţită şi de unii cetăţeni români. La 24 august 1968, organele de partid menţionau: „Mai mulţi tineri muncitori de la Uzinele «Steagul Roşu», care locuiesc în dormitoare comune în cartierul Nou, precum şi unii cetăţeni din jud. Mehedinţi, au întrebat dacă în aceste zile în Ungaria nu s-au formulat pretenţii asupra Ardealului"[86]. Această îngrijorare se pare că era prezentă chiar şi în mediul diplomatic românesc[87]. Pentru a contracara acest fenomen, Nicolae Ceauşescu a efectuat în ziua de 26 august 1968 o vizită în judeţele Braşov, Harghita şi Covasna, luând cuvântul la adunările populare organizate în oraşele Sfântu Gheorghe, Miercurea Ciuc şi Odorheiu Secuiesc. În discursurile sale, liderul de la Bucureşti a făcut mai multe promisiuni de natură economică populaţiei de etnie maghiară din zonă[88].

---

[85] *Ibidem*, ff. 68-71.

[86] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 94.

[87] Istoricul Ovidiu Bozgan precizează următoarele: „Existau zvonuri în mediile diplomatice că Ungaria s-ar fi putut gândi că exista un moment propice pentru o colaborare cu Uniunea Sovietică în vederea – nu neapărat reluării Transilvaniei – dar exercitării unor presiuni asupra autorităţilor de la Bucureşti pentru acordarea unor drepturi suplimentare minorităţii maghiare. Cumva aceste zvonuri pot fi indirect confirmate, dat fiindcă printre primele deplasări pe care le face Ceauşescu după invazie este una la Târgu-Mureş şi probabil că această intervenţie răspunde agitaţiilor sau planurilor despre care – repet – nu am găsit suficiente documente" (*** *România şi „Primăvara…*, p. 54).

[88] La mitingul de la Miercurea Ciuc, Nicolae Ceauşescu afirma: „Localităţile locuite de secuime, ca şi alte localităţi ale României, erau printre cele mai rămase în urmă din punct de vedere al dezvoltării industriale (…) În cadrul actualului cincinal, în secuime – deci şi în oraşul şi în judeţul dv. – se vor construi zece întreprinderi noi, ceea ce va face viaţa secuilor, nivelul general al activităţii economice şi sociale din această parte a ţării noastre să se transforme radical. Industrializarea regiunilor locuite de secui este o expresie a justeţii politicii de industrializare socialistă a partidului nostru, dar, totodată, o dovadă a justeţii politicii naţionale a Partidului Comunist Român" (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 136/1968, ff. 39).

Incontestabil, evenimentele din Cehoslovacia şi mai ales atitudinea conducerii României în această problemă au marcat starea de spirit a populaţiei din vara anului 1968. Primele reacţii ale românilor la aflarea veştii intervenţiei armate şi la discursul lui Nicolae Ceauşescu au fost de îngrijorare, de teamă vizavi de o potenţială agresiune similară şi asupra României. Unele dintre aceste reacţii erau chiar panicarde, oamenii cumpărând cantităţi foarte mari de alimente, retrăgându-şi banii de la C.E.C. sau neprezentându-se la serviciu. Chiar Nicolae Ceauşescu şi liderii P.C.R. se temeau însă de acest pericol. Tocmai din acest motiv, conducătorul partidului a făcut apel la populaţie şi a luat unele măsuri care denotau frica acestuia de posibilitatea invadării ţării. Printre acestea s-au numărat în primul rând crearea extrem de rapidă a gărzilor patriotice şi mai ales distribuirea masivă de armament către acestea, în multe cazuri fiind vorba de persoane neverificate şi neexperimentate.

Remarcăm totodată şi mobilizarea rapidă şi eficientă a aparatului organizatoric şi propagandistic al partidului, care a fost deosebit de activ la toate nivelurile. Primele acţiuni au fost transpuse în practică în momentul imediat următor discursului lui Nicolae Ceauşescu. În doar câteva zile au fost organizate zeci de mii de adunări de partid, au fost înfiinţate câteva mii de gărzi patriotice, în care se înscriseseră câteva sute de mii de români, au fost ţinute numeroase şedinţe, expuneri, informări etc., prin care practic întregul activ de partid era înştiinţat cu privire la poziţia adoptată de România faţă de problemele din Cehoslovacia.

Atitudinea lui Nicolae Ceauşescu i-a atras acestuia adeziunea reală a multor cetăţeni, care apreciau faptul că liderul P.C.R. îndrăznise să se opună sovieticilor. Astfel, rapoartele Securităţii evidenţiau susţinerea politicii partidului şi a lui N. Ceauşescu, care era generalizată la nivelul întregii ţări, chiar şi persoanele ostile regimului comunist fiind de acord cu poziţia asumată de România în august 1968. După cum am arătat, au existat însă şi persoane care sesizaseră faptul că Ceauşescu dorea ca prin politica externă pe care o promova să suplinească nemulţumirile generate de lipsa de libertate şi de drepturi cetăţeneşti din interiorul ţării. În anii următori se va dovedi că atitudinea lui Nicolae Ceauşescu din 1968 nu doar că nu a dus la liberalizarea internă, ci chiar a contribuit la consolidarea dictaturii acestuia[89].

[89] „Acest mic semn de autonomie faţă de Moscova a avut un atât de larg ecou popular în România, încât chiar amploarea lui arată gradul mare de subordonare a ţării unui sistem ideologic, politic, militar şi economic perceput chiar şi în atmosfera ceva mai liberală a anului 1968 ca fiind unul de ocupaţie, de care românii sperau să scape. Gestul dătător de speranţe al lui Ceauşescu a rămas un simplu gest" (Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente 1949-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 11).

Raluca Nicoleta SPIRIDON

GREVA MINERILOR DIN VALEA JIULUI (2-3 AUGUST 1977)

THE MINERS' STRIKE IN VALEA JIULUI (THE 2ND – THE 3RD OF AUGUST, 1977)

The strike of the miners from the 2nd – the 3rd of August, 1977 in Valea Jiului has been a revolt against the hardering of work and life conditions, it didn't have a political nature or against Nicolae Ceauşescu. The immediate cause of the strike was the Law no. 3/1977 regarding social insurances. This law affected the miners who retired because of invalidity cause and who were taken back to work obtaining, thus, a salary and the alimony. Through the new law, this category of workers could not obtained anymore-larger incomes than the ones obtain before retiring.

On the 1st of august, there have been expressed dissatisfactions at the Albinoasa and Lupeni Mines, but, at the other mines, the miners respected the working schedule. On the 1st of august, at the Lupeni Mine, the workers did not receive clear answers from the chief Accountant, Nicolae Gomoi and decided the forming of a delegation to go to Bucharest hoping that they will receive a clear explanation from the central party and state leadership, regarding this law.

Passing vehemently from expressing dissatisfactions to open strike has been made as a result of the aggravated tensions between the Chief Accountant Nicolae Gomoi, Clement Negruţ, the Prime Secretary of the Committee Party from Petroşani and the group of miners who intended to go to Bucharest in the morning of the 2nd of August 1977.

In Bucharest, lacking the presence of Nicolae Ceauşescu, the Prime Minister from then, Manea Mănescu decided the forming of a commission made up by Ilie Verdeţ, Gheorghe Pană, and Constantin Băbălău who went in Valea Jiului on The 2nd of August 1977, trying to re-establish the order and to calm down the spirits. The miners requested, thus, Nicolae Ceauşescu's presence in Valea Jiului and resorted to the sequestration of Ilie Verdeţ, in order to determine him to take contact with Nicolae Ceauşescu. Finally, telephonically contacted, Nicolae Ceauşescu promised to get there the next day (The 3rd of August 1977) in Valea Jiului.

During the 2nd of August 1977, several miners took word at a microphone installed at gate no. 2 of the Lupeni Mine, who re-presented the hard work and life conditions existent in the mines located in Valea Jiului. At the cross of the 2nd and the 3rd of august 1977, more groups of miners arrived from the other mines, between them those from the Paroşeni Mine lead by Constantin Dobre. The latter had the idea of synthesizing the claims of the miners in a typed schedule, but imposed at the same time as prime claim the passing at a 6 hours working program.

Arrived at Petroşani, then at Lupeni on the 3rd of August 1977, Nicolae Ceaşuşescu made an official speech, which ended by taking notice the claims of the miners read by Constantin Dobre.

The measures taken by Securitate and Police Authorities in the next period of time following the strike had as main objectives the removing from Valea Jiului, of the persons with criminal record, the precise establishing of internal or external causes which lead to the performing of the strike and the prevention of dissatisfactions re-forming.

Thus, all employees there have been checked within the enterprises from Valea Jiului, there have been taken preventive measures e.g. attention drawing and warning, performing investigations using also physical and psychological pressures that have to be due to the suspicion according to which external factors caused the performing of this strike. Within an international context based on respecting human and citizen's rights, but still, to inoculate fear, there 15 persons have been convicted for offences of common right. It has been avoided their conviction for political reasons.

Regarding the claims of the miners, they have been partially solved. In order not to leave the impression of giving up under the pressure of the strike, it has been resorted to artificial means not for comply with the main claim (wage rights for retired workers), which caused the events. A medical commission has cancelled many cases of invalidity of type III because of illness, and implicitly the alimony. The other claims concerning more the work and life conditions in Valea Jiului have been generally complied, with the mentions that, in time, the 8 hours work program has been imposed back.

A moment of a social-economic evolution, without having a political nature, with a specific claim schedule, the strike of the miners from august 1977 makes us sensitive today, by the courage of the miners who broke the silence within the communist age.

Etichete: grevă, mineri, 1977, regim comunist, Valea Jiului, revendicări

Keywords: strike, miners, 1977, communist regime, Valea Jiului, claimings

Context general şi revendicări

Greva minerilor din 2-3 august 1977, în Valea Jiului s-a înscris într-o evoluţie economică, care în statele comuniste începe să dea semne de încetinire şi blocaj începând cu anii`70, fapt ce determină aceste state să regurgă la împrumuturi externe pentru a susţine investiţiile industriale şi a menţine constantă aprovizionarea pieţelor interne cu produse de larg consum. În România au existat şi unele particularităţi cu efecte în plan economic, generate de opţiunea neo-stalinistă de exercitare a puterii de către Nicolae Ceauşescu.

Anneli Ute Gabani a propus intervalul 1968-1971 - situat între o perioadă de liberalizare internă şi „minirevoluţia culturală" - ca cel în care „a fost stabilit pe deplin cursul dogmatic ce avea

să fie urmat"[1]. Centralizarea economică după modelul stalinist şi în consecinţă anihilarea celor câteva încercări de liberalizare, sincrone, cu ceea ce s-a întâmplat în blocul estic „s-a accentuat şi mai mult după 1970 când partidul a hotărât, sub influenţa lui Ceauşescu şi peste opoziţia lui Maurer, să revizuiască [indicatorii centrali de plan *n.n.*] mărindu-le prevederile adoptate în 1969 pentru planul cincinal următor (1971 – 1975). Ca urmare, rata de acumulare a crescut la 34,1%, procentul investiţiilor în industrie a crescut la 49,2%, în timp ce investiţiile alocate agriculturii au scăzut la 13 %, aceasta în ciuda dublării, între 1970 şi 1974, a exporturilor de produse cerealiere şi de carne"[2]. Pentru o creştere a investiţiilor industriale şi a producţiei prevăzute în planul cincinal s-a recurs la împrumuturi externe în condiţii avantajoase la începutul anilor '70: abundenţă de capitaluri şi implicit rate scăzute ale dobânzilor. Situaţia se va schimba după „cele două şocuri mondiale succesive din 1973 şi 1979 [care] vor determina închiderea pieţelor occidentale. Economia mondială intrase în recesiune. Ţările estice mai deschise în contactele cu lumea capitalistă – Polonia şi România – au fost nevoite să treacă la politici restrictive. Îndatorarea [şi mărirea ratei dobânzilor de către Banca Mondială, n.n.] devenise acum o frână a creşterii economice. La sfârşitul anilor '70, datoria externă a României echivala cu o treime din capacitatea sa de export[3]. Se ajunge ca unele investiţii prost direcţionate, neperformante şi neproductive, rezultat al sistemului de centralizare excesivă, alături de încercarea echivalării balanţei de plăţi prin reducerea importurilor să aibă drept rezultat: „o forţare la maxim a capacităţilor industriei româneşti"[4], direcţionarea produselor inclusiv a celor alimentare şi de consum cu predilecţie către piaţa externă iar pentru susţinerea fondului de acumulare continuarea reducerii drastice a cheltuielilor în privinţa remunerării muncitorilor prin folosirea mai multor subterfugii legale care-l priva de diferite drepturi băneşti. Sectorul minier a fost unul dintre primele domenii de activitate în care s-au manifestat nemulţumiri în faţa degradării veniturilor salariale şi ale nivelului de trai[5]. De asemenea, pentru domeniul asistenţei sociale, contemporani ai perioadei au amintit că „se ajunsese la un moment dat în situaţia aberantă că, un muncitor putea fi dovedit accidentat prin

---

[1] Anneli Ute Gabany, *Cultul lui Ceauşescu*, Iaşi, Ed. Polirom, 2003, p. 260.

[2] Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre,* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1992, p. 278.

[3] Dan Cătănuş, *Revoltele muncitorilor în România comunistă*, în Revista „Historia", An IV, nr. 54, iunie 2005, p. 24.

[4] *Ibidem.*

[5] Remunerarea minerilor în funcţie de realizarea planului rezultă documentar pentru anul 1972 din interceptarea corespondenţei celor care lucrau în zonele miniere: „Să ştii că situaţia la mină s-a făcut foarte rea. A plecat şeful care a fost bun şi a venit un altul cu ideile lui. De când a venit acesta nu se mai face planul. Neîndeplinirea planului se soldează cu reţineri din salariu. Mie pe 16 zile lucrate mi-a reţinut 210 lei penalizare. Până în prezent am fost penalizat cu 675 lei din salariu, bani pe care eu nu-i mai i-au niciodată" iar dintr-o altă scrisoare rezultă că „Dragii noştri, închipuiţi-vă 322 lei au tras din salariu pentru nerealizarea planului. Am crezut că crăp de ciudă. Cu un cuvânt acesta este salariul cel strălucitor, 800 lei avans şi 580 lei salariu. Pentru aceasta n-a meritat să învăţ atâţia ani. Atâta câştigă şi o coafeză. Tare mă necăjeşte acest lucru". (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3405, f. 4).

propria vină, ceea ce îl excludea de la plata compensaţiei foii de boală, pe timpul suferinţei sale până la vindecare”[6].

Pe un fond general de reducere a cheltuielilor, înrăutăţirea imediată stării de spirit în Valea Jiului în lunile iunie-iulie 1977 a fost provocată de proiectul Legii 3/1977 privind asigurările sociale[7]. Legea i-a afectat pe minerii pensionaţi ca urmare a invalidităţii de gradul III (caracterizată prin pierderea parţială a capacităţii de muncă) care, pe lângă pensie, fiind reîncadraţi pentru munci uşoare sau cu ½ normă, obţineau şi salarii. Conform noii legi, cei pensionaţi nu mai aveau dreptul să obţină câştiguri mai mari decât cele obţinute anterior pensionării. Astfel, „dacă înainte de pensionare minerul avea un salariu de 5 000 lei, iar după pensionare obţinea ipotetic 5 000 pensie şi 2 000 salariu (depăşea 5 000), el nu mai avea dreptul la aceste câştiguri şi trebuia să aleagă, ori pensie ori serviciul pe care îl avea în acea perioadă. Acelaşi proiect de lege, ridica limita pentru vârsta de pensionare (de la 50 la 53 ani) fapt ce a condus la amplificarea stării de spirit de nemulţumire a minerilor”[8]. Aceste nemulţumiri la care s-au adăugat alte cereri au fost sintetizate de Constantin Dobre într-un Program de Revendicări al minerilor din Valea Jiului:

„1. Reducerea programului de lucru la timpul de 6 ore pe zi.
2. Pensionarea minerilor la vârsta de 50 ani (limită maximă).
3. Să nu se adopte în niciun caz lucrul în acordul global.
4. Să se menţină deciziile de pensionare privind gradul de invaliditate nr. 3 (cu respectarea drepturilor din trecut – adică până la data de 1.VII.1977)
5. Reducerea planului de producţie la nivelul centralei cărbunelui Petroşani, proporţional cu forţa vie activă productivă.
6. Sistarea abuzurilor de funcţie (prin control inopinant exercitat de organele de stat şi de partid la nivel de minister).

---

[6] Ioan Velica, Dragoş Ştefan Velica, *„Lupeni ’77 – Laboratorul puterii”* în *Analele Sighet 10 Cronica unui sfârşit de sistem*, Bucureşti, Fundaţia „Academia Civică”, 2003, p. 63.

[7] Conform vechii legi, respectiv Legea nr. 27/1966 privind pensiile de asigurări sociale de stat şi pensia suplimentară, Art. 58 – (1) Pensionarii prevăzuţi la art. 57 alin. 1 şi 2 primesc pe lângă salariu şi pensia în întregime, pe timpul cât sunt angajaţi: a) în posturi cu până la ½ normă inclusiv; …. iar la Art. 59, alin. (1) Pensionarii de invaliditate de gradul III (care puteau lucra cu jumătate de normă) vor primi pe timpul cât sunt angajaţi, pe lângă salariu, şi pensia în întregime, fără ca aceasta împreună să poată depăşi *salariul tarifar în vigoare, corespunzător funcţiei avute la data pensionării de invaliditate*. Alin. (2) În cazul în care salariul tarifar împreună cu pensia ori numai salariu tarifar depăşesc salariul tarifar în vigoare, corespunzător funcţiei avute la data pensionării de invaliditate, pensia se reduce sau plata pensiei se suspendă după caz. Salariul tarifar în vigoare este cel în care se face plata.” (Buletinul Oficial al R.S.R., partea I, nr. 116); Prin Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat şi asistenţă socială / 08 iulie 1977 Art. 25 alin (5) Pensia pentru invaliditate de gradul III împreună cu retribuţia primită pentru munca depusă nu pot depăşi *70% din retribuţia avută la data stabilirii gradului de invaliditate*. (B.O. al R.S.R., Anul XIII – Nr. 61), muncitorii solicitând „ca pensia de gradul III să rămână după vechea lege” (ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 448).

[8] Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 132.

7. Să nu se ridice costul alimentelor odată cu creşterea salariilor (se poate face acest lucru cu o perioadă de întârziere sau într-o mai mică măsură faţă de creşterea reală a salariilor). Revenind asupra punctului numărul unu din programul susnumit cerem cu insistenţă reducerea programului de lucru la 6 ore pe zi începând cu data de 4 VIII 1977.
8. Dorim ca în nici un caz să nu se adopte măsuri de represiune morală, fizică sau de alt gen asupra delegaţiei reprezentative cât şi asupra celor care au luat cuvântul înaintea sosirii Dumneavoastră tovarăşe Secretar General în incinta exploatării miniere Lupeni.
9. În urma revendicărilor susnumite de către tovarăşii noştri de muncă de la exploatarea minieră Aninoasa cerem să fie eliberaţi toţi cei care au fost reţinuţi de către organele de ordine.
10. Cerem cu insistenţă ca întreaga demonstraţie paşnică a minerilor din Valea Jiului să fie dată publicităţii radio şi televiziune. Acestea au fost doleanţele exprimate în scris pentru a fi prezentate dumneavoastră. Sperăm din toată inima ca aceste revendicări să fie satisfăcute integral.
11. Cerem reducerea reală a personalului tehnico ingineresc şi administrativ în toate exploatările miniere şi introducerea personalului ingineresc în producţie ca cel puţin să lucreze efectiv 4 (ore) în producţie.
12. Asigurarea locului de muncă pentru femei (creearea de noi locuri de muncă pentru femei)
13. Asigurarea reală şi nepărtinitoare a asistenţei medicale în toată Valea Jiului.
14. Sistarea penalizărilor la salariile în regie.
15. Calcularea pensiilor de bătrâneţe cu coeficient de procentaj cel stabilit prin lege până la data de 01.VII 1977.
16. Calcularea retribuţiei de 2 la sută la pensia de bătrâneţe cu procentajul stabilit până la data de 1.VII.1977.
17. Să se respecte exercitarea forţei de muncă a individului în orice întreprindere minieră (prin transfer cu articolul 11 a)"[9].

Fără a fi precedată, în perioada comunistă, de vreo manifestare asemănătoare ca anvergură, de la care să se revendice, spontană şi născută din rigiditatea unui sistem care nu mai era preocupat nici măcar preventiv de situaţia muncitorilor şi de păstrarea unui echilibru social, greva minerilor reflectă o deteriorare a situaţiei socio-economice româneşti, iar prin conţinutul cererilor formulate, se asemănă mai degrabă cu nemulţumirile şi revendicările proprii anilor `50 în ţările comuniste central-europene decât cu iniţiativele de disidenţă afirmate în aceeaşi perioadă.

Greva minerilor din Valea Jiului din 2-3 august 1977 a fost o revoltă împotriva începerii înăspririi condiţiilor de muncă şi de viaţă, nu a avut un caracter politic sau împotriva lui Nicolae Ceauşescu[10].

---

[9] ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 195.

[10] Unele lucrări au definit-o astfel: „Greva din Valea Jiului nu a fost o acţiune politică şi – în ciuda huiduielilor – nici o manifestare anti-Ceauşescu: revendicările minerilor au fost exclusiv economice şi sociale, iar cererea lor stăruitoare a fost ca Nicolae Ceauşescu să vină în Valea Jiului. Se manifesta străvechiul stereotip al „bunului monarh"! (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică,1997, p. 521.); „Greva minerilor este considerată a fi cea mai mare acţiune revendicativă organizată a muncitorilor de la instaurarea comunismului în România." (*Istoria României în date,* sub coord.

1 august 1977 – Protestele de la Aninoasa şi Lupeni

Aşadar, reducerea veniturilor salariale prin noua lege a asigurărilor sociale s-a suprapus pe un fond mai vechi de nemulţumiri pentru condiţiile de viaţă şi muncă. În privinţa dimensiunii comportamentale umane din notele informative cuprinse în doasarele fostei Securităţi, deşi lacunare, se pot desprinde câteva observaţii. Astfel, pe de o parte, alinierea conducerilor de partid de la nivelul organizaţiilor locale din bazinul Văii Jiului, la poziţia de buni executanţi[11] a făcut ca informările Securităţii să fie lipsite de o finalitate preventivă[12]. Pe de altă parte, neexistând precedente recente pentru acel moment de proteste coagulate, iar cultura politică fiind una a ascultării fără obiecţii a indicaţiilor partidului, s-a estimat, poate greşit, că în faţa unei astfel de legi nu vor exista proteste de mari proporţii, iar muncitorii se vor resemna în momentul în care vor fi fost puşi în faţa faptului împlinit. În acelaşi timp, nu se poate face abstracţie de o anumită solidaritate muncitorească mult mai puternică decât în alte zone industriale ale ţării şi care a făcut posibilă declanşarea grevei chiar dacă iniţial minerii au „acţionat prin pensionarii cu drept de lucru"[13]. Legea nr. 3/30.06.1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat şi asistenţă socială a intrat în vigoare fără a fi însoţită de indicaţii, instrucţiuni sau norme de aplicare scrise, birourile financiare de la exploatările miniere fiind prinse între nemulţumirea minerilor şi ordinele verbale de a calcula remuneraţia aferentă lunii iulie pentru angajaţii pensionaţi de gradul III fără a include şi pensia integrală ci doar în cazurile în care cei 70% din venitul anterior pensionării[14] nu erau acoperiţi doar din salariu.

Dinu C. Giurescu, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2003, p. 661.); „Greva minerilor din 1977 din Valea Jiului a fost cea mai importantă sfidare lansată de un grup de muncitori puterii comuniste din România de la potopul de proteste din Bucureşti, Iaşi şi Cluj prilejuit de revolta ungară din 1956." (M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ş. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României,* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 548).

[11] În faţa minerilor pensionaţi cu grupa a-III-a de muncă care s-au prezentat pentru a cere lămuriri la comitelele de partid de la oraşe şi la Comitelul Judeţean „…peste tot răspunsul era: «e lege şi noi nu ne putem băga»…" (Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 133.)

[12] „De menţionat, că toate aceste aspecte, erau zilnic exploatate în Buletine Informative, redactate de către organul local de securitate, la primul secretar din acea perioadă Clement Negruţ. Asemenea comentarii de nemulţumire se constatau în special în rândul membrilor de partid, aspecte ce erau raportate pe cale ierarhică de Securitate" (*Ibidem).*

[13] *Ibidem.*

[14] Deşi în final răspunderea declanşării grevei este proiectată asupra cadrelor din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului şi Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroşani, organele şi organizaţiile de partid locale, mai puţin asupra înalţilor responsabili de partid, dintr-o notă explicativă dată de şeful Oficiului pentru probleme de muncă şi ocrotiri sociale Petroşani, Tecşa Laurenţiu rezultă fără echivoc faptul că indicaţii în ceea ce priveşte acordarea pensiei de invaliditate de gradul III împreună cu retribuţia primită pentru munca depusă, conform noii legi, s-au dat foarte târziu, mai precis pe 28 iulie 1977. Legea pensiilor (nr. 3/1977) a fost adoptată de Marea Adunare Naţională la data de 30 iunie 1977 şi a intrat în vigoare la data de 1 iulie

În ziua de 01 august 1977 s-au manifestat nemulţumiri la Minele Aninoasa şi Lupeni însă nu au avut amplitudinea protestelor din următoarele două zile, deşi în istoriografie s-a impus deja ziua de 1 august drept cea în care debutează greva minerilor.

La Aninoasa o parte din minerii din schimbul I au fost puşi în faţa faptului împlinit privind noua modalitate de calculare a remuneraţiei şi au cerut preşedintelui Comitetului de Sindicat pe mină – Mişu Dima să intervină pentru a nu li se tăia din pensie. La rândul lor, preşedintele Comitetului Sindical şi secretarul Comitetului P.C.R. pe mină au solicitat prezenţa lui Clement Negruţ, prim-secretar al comitetului de partid Petroşani, care a promis pentru moment că va aduce noi lămuriri până în 3 august 1977.

În cadrul exploatării miniere Lupeni între 29 iulie şi 1 august 1977 muncitorii nu au primit răspunsuri concrete asupra modului de aplicare a prevederilor legale de la contabilul–şef Nicolae Gomoi, directorul tehnic sau preşedintele sindicatului şi au hotărât, în consecinţă, ca „o delegaţie formată din 100 de persoane"[15] să se deplaseze la Bucureşti pentru a solicita conducerii centrale de partid şi de stat lămuriri în privinţa acestei legi. Nu s-a pus în acest moment problema unei întrevederi cu Nicolae Ceauşescu.

1977. În Buletinul Oficial al R.S.R. a apărut la data de 8 iulie 1977, iar la unitate s-a primit în data de 15-16 iulie a.c.[…] În urma şedinţei de la judeţ (din 11 iulie 1977) au rămas de clarificat o serie de probleme pe linia aplicării legii pensiillor, printre acestea fiind şi problema pensionarilor de invaliditate de gradul trei, la care nu se cunoştea modul cum vor fi retribuiţi începând cu data de 1 iulie a.c. data intrării în vigoare a noii legi a pensiilor. Pentru această problemă urma să primim un răspunds de la Ministerul Muncii. La data de 24 – 25 iulie 1977 a apărut în Buletinul Oficial Decretul privind criteriile şi normele de încadrare în grade de invaliditate". (Idem, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 418). De asemenea, conform aceleiaşi note explicative, la 28 iulie 1977 au primit câteva indicaţii de la tov. Ioachim din Ministerul Muncii însă nu oficiale şi nu scrise, principala problemă ridicată acestuia fiind modul de remunerare a pensionarilor de gradul III întrucât trebuiau să se întocmească statele de plată pe luna iulie. În această privinţă „conform legii nr. 3/ 1977, art. 23 (4) şi 25 (5) pensia pentru invaliditate gradul III împreună cu retribuţia primită pentru munca depusă nu pot depăşi 70% din retribuţia avută la data stabilirii gradului de invaliditate. În concluzie, pensionarii de gradul III care au muncit 8 ore, conform legii, vor primi doar retribuţia pentru timpul de 8 ore lucrat fără pensie, deci nu mai există pensionari de gradul III care să lucreze 8 ore, ci doar 4 ore. Acestea au fost indicaţiile care ni le-a dat verbal, pentru a lămuri unităţile în cazul când suntem solicitaţi a le da relaţii sau lămuriri". (*Ibidem.)* De asemenea există o adresă a Biroului Financiar de la Exploatarea Minieră Lupeni din 23.07.1977 către Centrala Cărbunelui Petroşani din care rezultă clar demersurile contabilului şef Nicolae Gomoi şi ale economistului Dumitru Calianu de la E.M. Lupeni, pentru o interpretare cât mai corectă a anumitor articole din Legea nr. 3 din 30 iunie 1977. (*Ibidem*, f. 417).

[15] Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 134.

Desfăşurarea grevei 2 august – 3 august 1977

Trecerea de la exprimarea nemulţumirilor, într-un mod mai vehement, la revoltă deschisă, s-a făcut în urma exacerbării tensiunilor dintre contabilul–şef Nicolae Gomoi[16], Clement Negruţ şi grupul de mineri care intenţiona să se deplaseze la Bucureşti, în dimineaţa zilei de 2 august 1977[17]. Forţat de mineri, Clement Negruţ, prim-secretar al Comitetului de Partid Petroşani, a informat pe ministrul Minelor, Petrolului şi Geologiei, Constantin Băbălău, că situaţia nu mai poate fi rezolvată la nivel local. După această convorbire a transmis minerilor că urmează să sosească la E.M. Lupeni, tov. Ilie Verdeţ, secretar al C.C. al P.C.R. În urma exercitării de noi presiuni de către mineri, Clement Negruţ reuşeşte să-l contacteze şi pe Ilie Verdeţ iar în faţa afirmaţiei acestuia că nu poate schimba legea, se solicită pentru prima dată prezenţa lui Nicolae Ceauşescu la Lupeni.

La Bucureşti, în lipsa lui Nicolae Ceauşescu, (aflat la Neptun, unde purta discuţii cu Santiago Carillo, secretarul general al P. C. Spaniol), Manea Mănescu, primul ministru, de atunci a trimis o comisie în fruntea căreia s-au aflat Ilie Verdeţ, prim-viceprim-ministru, Gheorghe Pană ministrul muncii şi în acelaşi timp preşedinte al U.G.S.R., Constantin Băbălău la Lupeni în încercarea de a potoli nemulţumirile minerilor. Comisia a ajuns la Lupeni în jurul orei 18 din 2 august 1977, într-un moment în care minerii continuau să-şi manifeste dezacordul faţă de prevederile Legii nr. 3/1977. Întrucât explicaţiile oficialilor nu erau receptate bine a fost montată o staţie de aplificare la ghereta porţii nr. 2 din curtea întreprinderii.

Propagarea evenimentelor de la E.M. Lupeni în principal prin muncitorii navetişti a condus la extinderea grevei şi la celelalte exploatări. Mai mulţi muncitori au refuzat să intre în schimburile de lucru şi s-au deplasat spre Lupeni. A existat şi cazul, ca acela al inginerului–şef de la mina Aninoasa, Victor Apostu, care nu s-a împotrivit plecării minerilor cu autobuzele, ceea ce i-

[16] Un grup de muncitori avându-l în frunte pe Toderaşcu Ion l-au interpelat în dimineaţa zilei de 02.08.1977 în curtea minei Lupeni, pentru ultima pe Gomoi Nicolae în privinţa pensiilor. Neprimind lămuriri, minerii l-au forţat să se deplaseze alături de ei spre Petroşani la Centrala Cărbunelui. În drum spre poarta nr. 2 „Nicolae Gomoi a fost bruscat de mineri, întrucât pensionarii susţineau că, contabilul şef i-ar fi jignit afirmând că după el nu le-ar da nici 5% din salariu". (Idem, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 447 v.). Potrivit unui alt document Clement Negruţ ar fi avut o atitudine care a fost sursa escaladării situaţiei. „În timpul discuţiilor s-au produs altercaţii între mineri şi Negruţ, ultimul afirmând că «le rezolvă el problemele». În momentul în care grupul de mineri care intenţiona plecarea la Bucureşti a ajuns la Poarta 2 a minei Lupeni, cu intenţia de a pleca la tren, Negruţ a afirmat: «…Staţi aici că dau eu telefon la Ceauşescu la Bucureşti»" (Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 136.) deşi iniţial li se comunicase că prin telefonul de la poartă nu se poate vorbi cu ministerul minelor sau comitetul central.

[17] Conform unui document întocmit mult timp după desfăşurarea evenimentelor (06.09.1994) revolta deschisă s-ar fi declanşat la Lupeni în dimineaţa zilei de 1 august 1977, în timp ce în cursul nopţii de 1 spre 2 august au ajuns minerii de la Paroşeni iar pe 2 august cei de la Bărbăteni, Vulcan, Uricani şi Aninoasa.

a atras ulterior suspiciunea de organizare premeditată a transportului oamenilor la Lupeni[18] din partea organelor de Securitate.

Obstinaţia cu care a fost solicitată prezenţa secretarului general al partidului s-a datorat conştientizării faptului că doar Nicolae Ceauşescu putea rezolva aceste probleme dar conform unei alte surse, şi neîncrederii în Ilie Verdeţ, neagreat de mineri[19]. De altfel, Ilie Verdeţ, Gheorghe Pană, Clement Negruţ şi Ghinea, cu excepţia lui Constantin Băbălău, au fost aproape sechestraţi în ghereta paznicului de la Poarta nr. 2. Flancat de muncitori, Ilie Verdeţ s-a deplasat de mai multe ori la Palatul Culturii, unde, după câteva încercări nereuşite, l-a convins pe Nicolae Ceauşescu să se deplaseze la Lupeni.

Florin Constantiniu a explicat această cerere prin manifestarea vechiului stereotip al „bunului monarh", ceea ce este pe deplin plauzibil dacă luăm în considerare, cultivarea mitului „bunului conducător" în imaginarul colectiv de către Nicolae Ceauşescu şi aparatul de propagandă, astfel încât credinţa că prezenţa şefului statului va determina soluţionarea cererilor nu a apărut nici nerealistă, nici echivocă.

În cursul zilei de 2 august şi în noaptea de 2/3 august au luat cuvântul la microfonul instalat la poarte minei Lupeni mai mulţi muncitori ce au reiterat solicitările ca: pensia de invaliditate de gradul III să fie acordată după vechea lege, să nu mai fie aplicate penalizări pentru nerealizarea planului, întrucât nu întotdeauna realizarea acestuia depindea de muncitori, să nu se mai lucreze sâmbăta şi duminica, să fie stopate unele abuzuri ale factorilor de conducere din exploatările miniere, să existe o mai bună aprovizionare a oraşului, să fie îmbunătăţită asistenţa medicală şi, nu în ultimul rând, să fie create mai multe locuri de muncă pentru femei.

De asemenea, în noaptea de 2 spre 3 august au ajuns minerii de la Paroşeni, apoi cei de la minele Bărbăteni, Vulcan, Uricani şi Aninoasa. Numărul total al participanţilor la grevă variază între 30 000 şi 35 000 mineri, dar trebuie să facem menţiunea că foarte mulţi au fost mobilizaţi în data de 3 august de responsabilii comunişti pentru vizita oficială pe care urma să o facă şeful statului. Prin urmare, nu se poate echivala numărul celor participanţi la adunarea de la Lupeni din 3 august cu numărul celor nemulţumiţi, după cum este greu de presupus că cei mobilizaţi nu nutreau şi ei nemulţumiri legate de situaţia existentă în Valea Jiului.

După sosirea muncitorilor de la mina Paroşeni a luat cuvântul Constantin Dobre care a solicitat, pe lângă revendicările sus-menţionate, şi: „trecerea la programul de lucru de 6 ore, ieşirea la pensie a minerilor la 50 ani, introducerea în mină a funcţionarilor şi tehnicienilor timp de 4 ore, reducerea aparatului administrativ, să nu se aplice acordul global, să nu se ia măsuri

---

[18] În privinţa măsurilor luate de către organele de Securitate ca urmare a ajutorului pe care Victor Apostu l-a dat minerilor, revelatoare sunt mărturiile sale, consemnate de Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă în *După 20 de ani sau Lupeni '77 - '97,* Petroşani, Cotidianul matinal şi Editura Cameleonul, 1997, p. 62.

[19] „Verdeţ, la o şedinţă anterioară, ţinută la Lupeni, atunci când un miner a cerut să li se dea carne şi slănină, deoarece nu pot munci în mină cu cartofi şi varză, acesta i-a răspuns: mai întâi cărbune şi după aceea carne şi slănină, moment din care minerii i-au purtat pică". (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 136).

represive împotriva celor care s-au adunat, rezolvarea angajării femeilor etc."[20]. Constantin Dobre a întocmit o listă cu revendicările minerilor, dactilografiată la sediul comitetului orăşenesc de partid Lupeni, a constituit un Comitet de grevă, format din 15 reprezentanţi (câte 2-3 de la fiecare exploatare) şi le-a solicitat minerilor să-l delege a doua zi să vorbească în numele lor în faţa Secretarului General al Partidului. Ajuns la Petroşani în ziua de 3 august, Nicolae Ceauşescu s-a deplasat apoi la Lupeni unde nu a optat pentru o discuţie cu comitetul de grevă, a încercat să ţină un discurs însă a sfârşit în cele din urmă ca pe baza programului întocmit de mineri să răspundă „pe loc" la citirea fiecărei revendicări fiind fie aprobat, fie huiduit de grevişti.

În ziua declanşării grevei, 2 august 1977, nu s-a acţionat în forţă asupra protestatarilor[21], pe parcursul evenimentelor, organele Ministerului de Interne păstrând legătura cu organele de partid locale şi centrale, cu scopul de a primi ordine.

În virtutea ordinului dat de generalul Emil Macri, şeful Direcţiei a II-a – Contrainformaţii economice, Securitatea a desfăşurat pentru început doar muncă de culegere a informaţiilor[22]; a acţionat pentru asigurarea unor puncte strategice de la E.M. Lupeni: puţul „Ştefan", uzina electrică, compresoare, cabina de comandă, o mare parte din reţeaua informativă fiind dirijată pentru a asigura funcţionarea principalelor utilaje; a întărit paza la depozitele de exploziv şi a magaziei de armament a gărzilor patriotice; a limitat vânzarea de băuturi alcolice.

În seara zilei de 2 august 1977, în conformitate cu ordinul generalului Nicolae Pleşiţă, prim-adjunct al ministrului de Interne, au fost luate măsuri informativ–operative pentru asigurarea securităţii şefului statului[23], măsuri întreprinse în mod curent în localităţile în care se desfăşurau vizite de lucru, ceea ce nu a exclus folosirea ulterioară a informaţiilor culese de reţeaua

---

[20] Idem, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 448 v.

[21] „În dimineaţa zilei de 2.08.1977, în jurul orelor 7,30 – 8, ofiţerul care deserveşte informativ Exploatarea Minieră Lupeni, s-a deplasat la cabina de la Poarta nr. 2, unde s-a prezentat tovarăşul prim-secretar Clement Negruţ, cerându-i aprobarea să-i trimită acasă pe cei adunaţi. Acestuia i s-a spus să se ocupe de problemele sale. La plecarea de la poarta nr. 2, ofiţerul a atras totuşi atenţia mai multor persoane […] pentru a părăsi poarta. Unii dintre aceştia au plecat de la poartă. S-a acţionat prin reţeaua informativă pentru a convinge unele persoane să renunţe la acţiunile lor". (*Ibidem*, f. 324v.).

[22] „În vederea identificării, verificării şi centralizării elementelor care înainte, în timpul şi după evenimentele din 2-3 august 1977 au instigat la dezordine, au comis acte huliganice sau care au încercat să menţină o stare de spirit de neîncredere în rândul angajaţilor. În baza informaţiilor obţinute de la reţea şi din discuţiile purtate cu unii salariaţi, au identificate şi luate în verificare un număr de 44 persoane din categoriile raportate mai sus. Dintre acestea, asupra unui număr de 13 persoane au fost întreprinse măsuri de neutralizare iar asupra a 5 persoane au fost luate măsuri pe linia organelor de miliţie". (*Ibidem*, 324 v-325.)

[23] „Pe baza programului de desfăşurare a vizitei în municipiul Petroşani şi ţinându-se cont de situaţia operativă existentă, s-a acentuat în direcţia instruirii reţelei, stabilirea şi folosirea efectivelor de securitate şi miliţie pentru asigurarea pazei şi securităţii şefului statului, a liniştii şi ordinei publice, nominalizarea răspunderilor pe ofiţeri şi subofiţeri privind bolnavii psihici, elementele tulburente, nemulţumiţii, reclamagii, precum şi identificarea persoanelor care s-au dedat la acte de violenţă, elemente care ar putea crea dezordine în diferite localităţi ale Văii Jiului". (*Ibidem*, vol. 1, f. 344).

informativă în timpul desfăşurării întrevederii cu protestatarii[24]. Datorită atmosferei tensionate în noaptea de 2 spre 3 august au fost deplasaţi în Valea Jiului 160 ofiţeri şi subofiţeri de la Inspectoratul Judeţean Hunedoara şi un număr de 700 ofiţeri şi subofiţeri de securitate şi miliţie din judeţele: Gorj, Dolj, Caraş Severin, Arad, Alba-Iulia şi Sibiu. S-a constituit un comandament de coordonare a activităţii de securitate şi miliţie, condus de generalul Nicolae Pleşiţă din care au făcut parte: generalul Emil Macri, şeful Direcţiei a II-a; colonelul Gheorghe Simon, şeful Inspectoratului M.I. judeţean Hunedoara, colonelul David Golea, şeful securităţii judeţului şi colonelul Sabin Popa, şeful miliţiei judeţene. Pentru asigurarea unei bune operativităţi la Petroşani şi în celelalte întreprinderi miniere: Dâlja, Livezeni, Lonea, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Paroşeni, Lupeni, Bărbăteni şi Uricani au fost organizate grupe operative.

Pentru a nu se escalada conflictul, „efectivele de miliţie şi de la securitate, cu excepţia agenţilor de circulaţie, au intrat în dispozitiv, iar în zona Lupeniului au fost repartizate cadre din Judeţele Sibiu, Caraş – Severin şi reşedinţa inspectoratului, necunoscuţi de populaţia Văii Jiului şi în ţinută adecvată pentru a nu fi reperaţi”[25]. Potrivit mărturiilor unor participanţi la grevă tocmai îmbrăcămintea neadecvată a condus la autodeconspirarea cadrelor de miliţie şi securitate[26], fără însă ca acest fapt să conducă la ciocniri violente între protestatari şi respectivele cadre.

---

[24] „A fost identificată activitatea de urmărire a elementelor din evidenţelor organelor de securitate şi miliţie, accentul principal fiind pus pe legionari, foşti condamnaţi, evazionişti, elemente recalcitrante şi cu manifestări duşmănoase, vagabonţi etc. În timpul vizitei, cât şi după, măsurile au fost axate pe cunoaşterea şi identificarea aşa-zişilor reprezentanţi ai minerilor de la unele explaotări în vederea documentării activităţii lor”. (*Ibidem*, f. 345).

[25] *Ibidem*, f. 344-345.

[26] „Participarea la această mare acţiune a peste 30. 000 de lucrători din abatajele minelor Lupeni, Aninoasa, Paroşeni, Vulcan, Lonea, Petrila, Dâlja, Bărbăteni, Livezeni, Uricani, Moldova Nouă, Comăneşti, Nistru şi alte mine, caracterul perfect organizat al protestului, solidaritatea muncitorească exemplară, prin care minerii au reuşit să înşele agenţii de Securitate amestecaţi printre ei (celebrele „salopete noi”), au creat toate premisele reuşitei acestui act.” (Ioan Velica, Dragoş Ştefan Velica, *op. cit.* p. 62.) [minerii de la Dâlja nu au participat, n.n.]; conform mărturiei lui Istvan Hoszu „Ministerul Minelor, bineînţeles, au primit dispoziţia următoare, aşa auzisem, ca sub nici o formă să nu apară haină militară în faţa minerilor care să poată irita eventual spiritele. Şi într-adevăr acest lucru nu se întâmplă în afară de agenţii de circulaţie. În schimb puteai să circuli cum voiai, cum te tăia capul. Pentru că opreau maşini. […] Nimeni n-a părăsit incinta. Adică cu excepţia unora, mici necazuri, care se duceau şi cumpărau de mâncare. Bun. În timpul ăsta, între timp, eu când am sosit, puteam alege efectiv, securişti fără greşeală, securişti în sensul că erau cu ochelari, era un timp destul de frumos în august, oarecum, parţial înnorat dar totuşi cu soare, cu ochelari de soare rezemaţi de perete, chiar de gard, cu un picior rezemat ş.a.m.d., nemişcaţi, cu capetele în pământ, puteai să-i alegi, unul şi unul.” (Societatea Română de Radiodifuziune, Secţia Istorie Orală, caseta C 990, doc. 1625.)

Reacţia Securităţii după evenimentele din Valea Jiului (1-3 august 1977): supraveghere şi represiune punctuală

Prin înlocuirea controlului prescriptiv cu acela restrictiv începând din 1962[27] a avut loc „aşa cum remarca Robert R. King o trecere de la o ordine geopolitică bazată aproape exclusiv pe comandă şi violenţă la una în care conducerea prin manipulare şi persuasiune devenea mai semnificativă"[28]. Ulterior, chiar în anul 1977, un anumit context internaţional[29], suprapus peste opţiunile individuale ale lui Nicolae Ceauşescu[30], a făcut ca în cadrul Conferinţei Naţionale a P.C.R. să se „decreteze" că în România „nu mai există infractori politici, întrucât nu se mai comit infracţiuni contra securităţii statului!"[31]. Aceste schimbări în „politica penală", faptul că nu au fost

[27] Dennis Deletant, *Studiu Introductiv* în Marius Oprea, *Banalitatea răului,* Iaşi, Ed. Polirom, 2002, p. 37.
[28] Dan Cătănuş, *op. cit.*, p. 23.
[29] Anumite evenimente internaţionale au determinat ca anul 1977 să fie marcat de o schimbare internă de direcţie în privinţa controlului ideologic şi social criticile pronunţate de Valéry Giscard d'Estaing la adresa încălcării libertăţilor de către Moscova în noiembrie 1975, lansarea ca prioritate în politica americană a respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului de către Jimmy Carter în campania prezidenţială din 1976 şi trecerea la evaluarea ţărilor în funcţie de respectarea acestor *drepturi şi libertăţi* în virtutea principiului enunţat de Henry Kissinger „cooperarea cere reciprocitate" a avut rezultate dezamăgitoare atât timp cât ţările comuniste nu şi-au schimbat regimurile de constrângere aducând drept argument principiul neamestecului. În România unde Nicolae Ceauşescu nutrea speranţa ca în plan extern să fie recunoscut drept un promotor al păcii şi prieteniei între popoare s-a recurs la „o diversiune menită să permită alinierea trucată fireşte, în ceea ce priveşte respectarea drepturilor omului şi în special a dreptului la informaţie" prin mai multe măsuri. Una dintre acestea a vizat desfiinţarea oficială a Comitetul de Stat pentru presă şi tipărituri care aplicase cenzura însă neoficial controlul se exercită mai departe prin conducerile redacţiilor care purtau responsabilitatea pentru fiecare cuvânt tipărit. (*Schiţă istorică privind autocenzura fricii în presă*, în Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă şi formarea „omului nou"* , Bucureşti, Ed. Nemira, 1999, p. 34.) În ceea ce ne interesează, cu prilejul Conferinţei Naţionale a P.C.R., Nicolae Ceauşescu a decretat că nu mai există infracţiuni contra securităţii statului întrucât nu dorea ca, oficial, România să aibă condamnaţi politic. Aceasta a condus la o mutaţie în privinţa instrumentării cazurilor în sensul în care până la mijlocul anilor 80 în sarcina inculpaţilor se evita şi nu se reţineau infracţiuni de competenţa organelor de cercetare penală ale Securităţii – propagandă împotriva orânduirii socialiste. Pentru menţinerea controlului social se apela la invocarea unor infracţiuni de drept comun: asociere pentru săvârşirea de infracţiuni, distrugerea în paguba avutului obştesc, ultraj contra bunelor moravuri, tulburarea liniştii publice etc. „Ca atare, toate actele procesuale şi procedurale, de începere a urmăririi penale, de reţinere şi arestare preventivă, de trimitere în judecată etc., au fost întocmite, potrivit competenţelor legale de către organele de cercetare ale miliţiei şi, după caz de cele ale procuraturii civile". (Gheorghe Cotoman, col. (r) *op. cit.,* p. 138).
[30] „În a doua parte a anilor '70, Ceauşescu a ajuns la concluzia că societatea socialistă multilateral dezvoltată era atât de puternică, încât acţiunile şi manifestările de propagandă împotriva orânduirii socialiste nu o mai pot pune în pericol" (Gheorghe Cotoman, col. (r) *Anchete ale Securităţii, Dezvăluirile unui fost anchetator de la Direcţia a VI-a a D.S.S.*, Iaşi, Ed. Pim, 2006, p. 60).
[31] *Ibidem.*

întreprinse de către mineri acţiuni care să pună în pericol siguranţa exploatărilor miniere au făcut să nu se poată întreprinde arestări masive, ceea ce nu a exclus exercitarea de presiuni fizice şi psihice asupra indivizilor care trebuie însă circumscrise suspiciunii lui Nicolae Ceauşescu că factori externi s-au aflat la originea declanşării grevei[32].

Potrivit mărturiilor unor participanţi la greva din 4 august s-a declanşat o reprimare mascată: „Valea Jiului a fost declarată «zonă închisă», a fost trimisă armata, iar Securitatea a început reprimările"[33]. Între 2 august – 30 septembrie 1977 „s-au primit peste 1500 informaţii, mare parte din acestea, având valoare operativă. Pe baza acestor date au fost selecţionate 350 elemente mai active şi instigatoare împotriva cărora s-au luat măsuri operative de neutralizare şi documentarea activităţii acestora în vederea trimiterii în judecată a celor care au comis acte de dezordine, huliganism sau ultraj contra bunelor moravuri"[34]. Au fost arestate şi condamnate 15 persoane, doar pentru infracţiuni de drept comun şi acte de dezordine publică şi s-a evitat încadrarea în muncă a celor cu antecedente penale. În cursul măsurilor întreprinse cu ocazia evenimentelor din Valea Jiului s-au documentat şi trimis în judecată şi un număr de 97 dosare cu cauze penale privind diferite infracţiuni economice şi judiciare.

Măsurile represive şi mai ales anchetele fără finalitate trebuie puse nu atât pe seama intenţiei regimului de a arăta că nu cedează sub presiunea grevei, cât mai ales a supoziţiei că forţe străine s-ar afla la originea evenimentelor, fapt ce nu putea fi aflat decât prin „interogatorii serioase". Numărul de persoane asupra cărora s-au luat măsuri preventive este relativ mic, însă la fel de adevărat este faptul că folosirea presiunilor fizice şi psihice în cadrul anchetelor şi investigaţiilor Securităţii a lăsat urmări profunde în mentalul colectiv iar o evaluare a dimensiunii psihologice a efectelor măsurilor luate de Securitate nu va fi vreodată posibilă. Din punct de vedere documentar, un plan de măsuri întocmit imediat după grevă – datat 3 august 1977, prevedea la punctul 11 că problemele circumscrise activităţii informativ-operative erau următoarele: „*a) dacă avem de a face cu o acţiune organizată de elemente din interior, cu influenţe din afară;* (subl. n.); b) urmărirea informativă a tuturor persoanelor apărute în timpul acţiunii ca turbulente, instigatoare sau a celor care au acţionat indirect; c) cunoaşterea în

---

[32] Redarea convorbirilor din casa lui Constantin Dobre, consemnate în urma instalării de mijloace tehnice de ascultare a lăsat pentru posteritate surse secundare, care ne ajută de asemenea să contextualizăm represiunea ulterioară evenimentelor: „D-l «D» afirmă că a discutat problema asta şi cu generalul. [...] D-l «D»: Noi n-avem tangenţă cu anarhiştii, hoţii, banditii, criminalii ş.a.m.d., vest – germani sau cu alte naţionalităţi. La nivel local ne adresăm şefului statului". (ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, ff. 228-229v.) Revelatoare în privinţa acestui aspect sunt, mai ales, mărturiile de istorie orală, de pildă, „minerul Octavian Dumitru povesteşte că la două săptămâni după grevă, o Dacie neagră a venit după el şi l-a transportat la Petroşani, unde a ajuns în camera de anchetă a Securităţii. Era doar începutul pentru că în total am fost chemat la Securitate de 15 ori, am fost luat de păr şi dat cu capul de pereţi, mi-au fost strânse degetele la uşă". (Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, *op. Cit.* p. 62. *apud* Andreea Iacob, *Anti-solidaritatea. Represiunea asupra greviştilor mineri din 1977* în coord. Ruxandra Cesereanu, *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional,* Iaşi, Ed. Polirom, 2006, p. 268).

[33] Ioan Velica, Dragoş Ştefan Velica, *op. cit.* p. 65.

[34] ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 346.

permanenţă a evoluţiei acestei stări create în scopul prevenirii oricăror manifestări negative; d) culegerea de date cu privire la starea de spirit din exploatărilor miniere şi contracararea acţiunilor duşmănoase; e) obţinerea de informaţii cu privire la respectarea normelor departamentale de protecţia muncii şi a fenomenelor negative din subteran, în scopul prevenirii de explozii şi stări de pericol; f) cunoaşterea şi prevenirea unor stări de fapt şi cauze care influenţează procesul de producţie; g) cunoaşterea şi prevenirea unor stări de fapte şi cauze care influienţează negativ ordinea şi liniştea publică"[35].

În privinţa minerilor afectaţi direct de măsurile Securităţii: „au fost *avertizate*, pentru manifestări ostile şi activitate tendenţioasă, în timpul şi după evenimente, un număr de 96 persoane, *atenţionate* 403, de organele de securitate iar pe linie de miliţie s-au aplicat 460 *avertismente miliţieneşti*[36]. În Valea Jiului au fost verificaţi un număr de 45.277 salariaţi, din care un număr de 3.095 persoane figurau cu antecedente penale iar dintre acestea 2416 erau angajaţi ai întreprinderilor carbonifere. Dintre acestea un număr de 197 persoane au fost determinate să părăsească Valea Jiului imediat după zilele de 3-4 august 1977"[37]. Ulterior, până la data întocmirii raportului (30 septembrie 1977) privind activităţile desfăşurate de organele Securităţii în Petroşani se constata că dintr-un total de 22.637 angajaţi, 1.883 figurau cu antecedente penale în întreprinderile miniere.

Persoanele cu antecedente penale, potrivit unei note-raport cuprinzând principalele activităţi desfăşurate de organele Ministerului de Interne în Municipiul Petroşani, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977 „au fost verificate atât la locul de muncă cât şi la domiciliu, întocmindu-se raport pentru fiecare, cu privire la faptele pentru care au fost condamnaţi, comportare în serviciu, familie şi societate, precum şi asupra legalităţii formelor domiciliere. Au fost identificate un număr de 50 persoane care neputându-şi justifica prezenţa pe raza municipiului Petroşani au fost înlăturate şi trimise la locurile de domiciliu"[38].

S-au mai luat măsuri asupra verificării celor care se prezentau pentru angajare după 3 august 1977 în evidenţele Ministerului de Interne şi respingerea angajării celor cunoscuţi cu antecedente penale sau urmăriţi pentru alte probleme. Astfel din 1384 persoane care s-au prezentat pentru a se angaja un număr de 155 persoane nu au fost angajate, acţionându-se în direcţia părăsirii Văii Jiului de către acestea. În privinţa membrilor de partid, despre care informatorii au semnalat că au avut o „comportare şi o atitudine necorespunzătoare"- în această situaţie s-au aflat peste 60 membri de partid - au fost informate comitetele orăşeneşti şi comitetul municipal de partid Petroşani.

Îndepărtarea elementelor cu antecedente penale a fost întreprinsă nu numai în contextul schimbării „politicii penale" dar şi în eventualitatea în care influenţarea pozitivă sau alte măsuri menite să obtureze exprimarea nemulţumirilor faţă de politica şi conducerea partidului erau susceptibile a nu avea vreun efect. Pentru a se evita recoagularea unor eventuale nemulţumiri,

---

[35] Idem, vol. 2, f. 117

[36] Idem, vol. 1, f. 350.

[37] *Ibidem*, f. 349.

[38] *Ibidem*, f. 350.

conform indicaţiilor verbale de la Ministerul Muncii, Legea pensiilor republicată în Buletinul Oficial din 6 august 1977 putea fi studiată individual fără a se prelucra în colectivele de muncă, lămuriri în privinţa ei fiind date şi în ziarul Scânteia din 7 august 1977. Din perspectiva prevenirii şi stopării propagării evenimentelor şi revendicărilor din Valea Jiului în restul ţării, activitatea Miliţiei şi Securităţii a avut efect. În perioada 2 august – 30 septembrie 1977 au fost angrenate „în rezolvarea misiunilor încredinţate, toate mijloacele muncii speciale de securitate şi miliţie, în scopul descoperirii scrierilor ascunse şi duşmănoase; au fost întrebuinţate mijloacele tehnice de verificare a unor persoane, filajul, folosirea mijloacelor criminalistice şi de fotografiere, precum şi asigurarea permanentă a legăturilor de comunicare telefonice şi de radio pentru realizarea unei activităţi mai eficiente. Numai pe linia compartimentului „S" au fost confiscate 3.371 de scrisori expediate de elemente care au făcut diferite comentarii negative cu privire la evenimentele ce au avut loc în Valea Jiului. Peste 90 de elemente au fost puse în filaj… iar materialele obţinute au contribuit efectiv la probarea juridică şi demascarea suspecţilor"[39].

După evenimentele din Valea Jiului au lucrat pe lângă efectivele municipiului încă 120 ofiţeri de la Securitate şi Miliţie şi au fost întărite efectivele de ordine şi pază din localităţile miniere. Comparând greva minerilor, cu revolta de la Braşov din 15 noiembrie 1987 se poate constata similitudinea măsurilor întreprinse de Securitate: neintervenţia în momentele desfăşurării evenimentelor; supravegherea comportamentelor individuale, accentul pe infracţiuni de drept comun în instrumentarea faptelor: „acte de huliganism", „acte de dezordine", „acţiuni turbulente" şi după sfârşitul evenimentelor o reprimare punctuală şi mascată.

O consecinţă a lipsei de forţă de muncă în Valea Jiului datorată în parte trecerii la programul de lucru de 6 ore şi implicit desfăşurarea activităţii în patru schimburi, nu în trei şi a opţiunii unor pensionari cu gradul III de invaliditate doar pentru încasarea pensiei, a constituit-o înfiinţarea unui detaşament de muncă format din militari la Petroşani, supravegheat la rândul său de o unitate de contrainformaţii militare. În rândurile acestora s-au înregistrat cazuri de refuz al muncii în subteran, dezertări sau accidentări voite[40]. Se impune totuşi observaţia că aceşti militari repartizaţi în Valea Jiului din motive economice nu trebuie confundaţi cu cei aduşi pentru a fi o posibilă forţă de intervenţie despre care până acum nu există surse documentare dar a căror prezenţă s-a păstrat în amintirea localnicilor.

---

[39] *Ibidem,* f. 352.

[40] „Din datele ce le deţinem rezultă că în rândul militarilor din Detaşamentul de muncă înfiinţat în municipiul Petroşani în scopul de a suplini forţa de muncă deficitară din subteran se menţine o stare de spirit necorespunzătoare. Astfel, în data de 3 oct. 1977 un număr de 4 militari repartizaţi la I. M. Lupeni sectorul III au refuzat să lucreze, afirmând că mai au câteva luni şi vor fi trecuţi în rezervă. La I.M. Bărbăteni, militarul Herman Nistor în mod intenţionat s-a accidentat la un deget, afirmând faţă de alţi militari că „a făcut acest lucru pentru a nu efectua lucrări în subteran, deoarece este periculos şi nici nu intenţionează ca mina să-şi realizeze planul cu el." La aceeaşi întreprindere în schimbul I din Data de 3.10.1977 au absentat nemotivat 7 militari. Se constată, de asemenea, înmulţirea cazurilor de dezertare în rândul militarilor. În prezent sunt în poziţie de dezertori 9 militari ce au fost repartizaţi la B.M. Petrila. Aceştia au fost daţi în urmărire generală" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3405, f. 12.)

În cazul lui Constantin Dobre[41] au fost întreprinse măsuri de influenţare pozitivă. Din ordinul generalului Nicolaie Pleşiţă, prim – adjunct al ministrului de Interne, Constantin Dobre a

[41] Dobre Constantin (Costică) s-a născut la 19 iunie 1947 în comuna Galicea Mare, Jud. Dolj, a urmat anul I la Institutul de Mine Petroşani, dar a abandonat facultatea „susţinând că aceasta nu este o meserie pentru el, intenţia sa fiind de a urma facultatea de drept unde se prezentase de trei ori la examenul de admitere fără să reuşească (Idem, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 6). Începând din 1971 a lucrat la Întreprinderea de Gospodărie Comunală Petroşani, Întreprinderea electocentralele Deva, Exploatarea minieră Paroşeni, Întreprinderea Teleconstrucţii Timişoara şi din nou la Exploatarea Minieră Paroşeni. În noaptea zilei de 2 august 1977 fiind în schimbul III la Exploatarea minieră Paroşeni a făcut parte din minerii care s-au deplasat la E.M. Lupeni. Constantin Dobre a fost cel care a avut prezenţa de spirit de a sintetiza solicitările minerilor într-un program coerent de revendicări şi de a constitui un comitet de grevă. Al doilea moment demn de menţionat l-a constituit o intervenţie plină de curaj pe lângă Nicolae Ceauşescu, în momentul în care acesta a început să respingă chiar prima dintre revendicări, atrăgându-şi huiduielile minerilor. Potrivit lui Istvan Hoszu, Nicolae Ceauşescu a dispus iniţial ca pentru început doar la Lupeni să se treacă la program de lucru de 6 ore. Minerii au respins o astfel de situaţie conştientizând faptul că acceptarea ei va facilita trecerea din nou la programul de opt ore şi au afirmat că vor refuza să înceapă lucrul. Aşa cum rezultă din interviul pe care Istvan Hoszu l-a dat postului de radio Europa Liberă, liderul comunist „Chiar, pur şi simplu, enervându-se surprins fiind că chiar în prezenţa sa au încercat şi au îndrăznit să impună acest punct de vedere. Atunci a recurs la o serie de forme de ameninţare. Repet cuvintele sale «Da, nu începeţi lucrul? Da, nu începeţi lucrul?» Repetă de trei ori. «Nu-i nimica, atunci vom sta de vorbă altfel». Ei, aicia era gata, gata să dea foc atmosferei şi aşa încinse la maximum. Or la această formă de ameninţare greviştii mineri au reacţionat în felul următor «Hu, afară cu el, jos cu el! Hu, afară cu el, jos cu el!» Deci în această situaţie, menţionând acest lucru nu exagerez cu nimica «Hu, afară cu el, jos cu el!». Fără să, la fel, fără să exagerez, circa trei minute, nu mai mult «Hu, afară cu el, jos cu el!» În această situaţie Dobre preia microfonul oarecum privindu-l sever pe secretarul general al partidului şi începe printr-un efort fantastic «Oameni buni, fraţilor, vă rog ascultaţi-mă, eu sunt, Dobre! Vă rog, ascultaţi-mă, încetaţi vă rog!» ş.a.m.d. Reuşeşte, totuşi, să calmeze spiritele. Admirabil, de necrezut. Şi atuncia explică, deci aplanează, muşamalizează, zice «N-aţi avut răbdare, totuşi, să ascultaţi ce vrea să spună secretarul general al partidului, unde a vrut să ajungă ş.a.m.d. Totuşi, vă rog să daţi dovadă de, de abţinere ş.a.m.d. Şi ascultaţi ce vrea să spună secretarul general al partidului. Aicia voi reda microfonul». Şi redă microfonul şi atunci, la modul, la modul naiv, parcă, parcă, copilăresc «Văd că unii dintre Dvs...». Dar îi pica sudoarea pe barbă, «...văd că nu aveţi răbdare. Ca atare propun să luaţi, cei care nu au răbdare, să ia o piatră în gură şi să tacă din gură». Şi, în sfârşit, astfel de glume, glume, adică dacă se pot numi glume. Şi atunci continuă, zice «Da, nu este posibil să trecem de mâine dar în cursul zilelor următoare, foarte apropiate veţi trece de la opt la şase ore întreaga Valea Jiului» ş.a.m.d. (Societatea Română de Radiodifuziune, Secţia Istorie Orală, caseta C 990, doc. 1625.) După terminarea grevei, în ziua de 5.08.1977 s-a prezentat la directorul E. M. Paroşeni însoţit de mai mulţi mineri solicitând: fixarea unei date pentru întrunirea generală a muncitorilor şi nu doar a Consiliului Oamenilor Muncii în care ar fi fost convocaţi doar reprezentanţi; schimbarea Consiliului Oamenilor Muncii prin alegerea tuturor membrilor şi fără drept de veto din partea directorului, schimbarea comitetului sindical în întregul său. Acestor solicitări, exprimate în contextul în care organele de partid primiseră ordine verbale de a evita întrunirile de mari proporţii ale muncitorilor şi implicit reizbucnirea nemulţumirilor, nu li s-a dat curs, Dobre Constantin fiind chemat la Comitetul Municipal al P.C.R. de la Petroşani. Acest fapt a condus la răspândirea zvonului

fost determinat să se stabilească la Craiova. Iniţial, conform unei anexe privind situaţia persoanelor care în timpul evenimentelor au produs dezordine, elaborată după condamnarea celor 15 persoane pentru infracţiuni de drept comun, urma să i se definitiveze şi lui Constantin Dobre dosarul penal[42]. Ulterior s-a renunţat la această măsură, cel mai probabil după o reevaluare de către Securitate a necesităţii unei astfel de măsuri.

Acest eveniment cu un potenţial destabilizator ridicat, prin precedentul pe care l-a creat, a fost mediatizat distorsionat: „televiziunea, radioul şi presa de atunci au încercat să facă totul pentru ascunderea adevărului. Greva de la Lupeni a fost prezentată drept un miting oarecare. (În 3 august 1977, secretarul general al partidului a efectuat o vizită de lucru la mina Lupeni şi a avut o întâlnire de lucru... la Petroşani cu activul de partid şi de stat din acest mare bazin carbonifer al ţării, consacrată analizei la faţa locului şi cu cadrele de conducere şi oamenii muncii asupra felului cum acţionează pentru aplicarea hotărârilor în acest sector al industriei, ca şi asupra unor deficienţe din activitatea de producţie şi socială"[43].

Urmări şi consecinţe imediate

La sfârşitul grevei, deşi minerii nu-l acceptau pe Ilie Verdeţ, acesta a fost numit de Nicolae Ceauşescu în fruntea comisiei guvernamentale pentru rezolvarea solicitărilor minerilor şi nu Constantin Băbălău. Tot „conform dispoziţiei lui [Nicolae] Ceauşescu, Comisia Guvernamentală a constituit subcomisii, pe domenii (Medicală, Economică, Socială, Politică, de Partid, Sindicat, Poliţie) care au executat sarcinile stabilite de Ilie Verdeţ rămas în Valea Jiului"[44].

În privinţa solicitărilor propriu-zise, ale minerilor, ele au fost rezolvate parţial. S-au respectat promisiunile privind: programul de 6 ore (4 schimburi pe zi), masă gratuită la intrarea în schimb, construirea de cămine pentru nefamilişti, cantine, înfiinţarea unor întreprinderi (Ţesătoria

---

conform căruia ar fi fost arestat, mai mulţi muncitori de la minele Paroşeni şi Aninoasa mobilizându-se pentru a-l „elibera". Mai trebuie menţionat că la adunarea schimbului III, conducerea exploatării Paroşeni l-a invitat să sugereze un program de lucru de 8 ore. După o consultare cu minerii a respins programul de lucru de 8 ore, Slavovschi Mihai exprimându-şi dorinţa ca Dobre Costică să fie ales preşedinte de sindicat. Este momentul în care organele de partid încep să-l discrediteze în faţa minerilor. Totodată, este posibil ca mobilizările masive ale muncitorilor, generate de grija pentru soarta lui Constantin Dobre dar şi mutarea acestuia la Craiova să fi determinat opţiunea neanihilării lui de către organele de Securitate. Anul 1988 îl găsea la Craiova şi potrivit declaraţiei lui Rus Vasile – şofer la S.U.C.T. Petroşani, secţia Vulcan trimis într-o delegaţie în oraşul susmenţionat, într-o întrevedere cu Constantin Dobre acesta i-a relatat că „a terminat Academia Ştefan Gheorghiu iar în prezent învaţă pentru o teză de doctorat în relaţii internaţionale, mi-a spus că directorul nu-l vede bine pentru că-i critică în şedinţe şi ar da 6 salarii uneori să scape de el dar nu va pleca din întreprindere până ce îşi va termina doctoratul şi se va muta la Bucureşti" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 166, vol. 22, ff. 88-89).

[42] În dreptul numelui lui Constantin Dobre se preciza: „scos din zonă, dosarul penal urmează a fi definitivat" (Idem, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 161v.).

[43] Ioan Velica, Dragoş Ştefan Velica, *op. cit.* p. 63-64.

[44] ACNSAS, fond Documentar, dos. nr. 117, vol. 5, f. 140.

Lupeni, Confecţii Vulcan, Tricotaje Petroşani) care au asigurat locuri de muncă pentru femei. Pentru a nu vizibiliza neinfailibilitatea conducerii de partid şi de stat în privinţa controlului social, revendicarea cadru care a stat la originea izbucnirii grevei şi anume reducerea drepturilor salariale, nu a fost satisfăcută recurgându-se la un artificiu. O comisie medicală a reevaluat situaţia celor pensionaţi pe baza gradului III de invalididate şi în foarte multe cazuri a fost anulat, iar odată cu el şi pensia aferentă. În privinţa aspectului legal, puterea executivă a falsificat legislaţia conform intereselor sale, după greva minerilor circulând două versiuni ale acestei legi privind asigurările sociale de stat şi a asistenţei sociale. Astfel, *Legea nr. 3 din 30 iunie 1977 privind pensiile de asigurări sociale şi de stat şi asistenţa socială* a fost adoptată de Marea Adunare Naţională şi publicată în Buletinul Oficial nr. 61 din 8 iulie 1977. Ulterior, ea apare din nou, în Buletinul Oficial nr. 82 din 6 august 1977, cu acelaşi număr şi aceiaşi dată, dar cu numeroase modificări faţă de textul publicat mediat după adoptare.

Concomitent, primul buletin oficial este retras de pe piaţă dar în *Colecţia de legi* apare numai menţiunea buletinului din 6 august 1977. De aplicat, s-a aplicat „legea modificată, care era însă un fals (şi purta semnătura Preşedintelui!), căci Marea Adunare Naţională votase prima versiune”[45].

Eleodor Focşăneanu a explicat acest fals intelectual prin grija conducerii de partid şi de stat de a nu lăsa impresia că textul legii a fost amendat sub presiunea grevei, ceea ce a condus la publicarea versiunii modificate, ca şi cum ar fi fost de la început adoptată în forma finală.

Efecte pozitive au fost pe termen scurt şi doar pentru Valea Jiului, în timp ce, pe termen lung, continua înrăutăţire a situaţiei economice a generat recurgerea la alte artificii pentru a face faţă crizei de sistem.

Până la Ceauşescu, statele comuniste nu au avut curajul - pentru a nu pune în pericol stabilitatea sistemului - să reducă salariile, mai ales, în perioadele de criză. Chiar şi după război, s-au folosit metode indirecte ca mărirea normelor, muncă voluntară etc., iar în ce priveşte reforma monetară din Cehia care a declanşat protestele din 1953, aceasta s-a înscris în practica antiinflaţionistă de stabilizare monetară, uzitată frecvent după război.

Pentru a veni mai aproape de anii `70, când au început să fie vizibile disfuncţionalităţile sistemului comunist, sunt de amintit demonstraţiile muncitoreşti din oraşele industriale ale Poloniei (1970), care au avut drept cauză măsurile nepopulare luate de Wladislav Gomulka, printre care creşterea cu 15% până la 30% a preţurilor la combustibili şi alimente. Este drept că aceste măsuri duceau la diminuarea veniturilor familiale, dar tot nu au vizat salariile propriu–zise.

În România, pentru a suplini lipsa de fonduri, printr-o serie de legi şi decrete au fost diminuate salariile propriu-zise.

La 12 noiembrie 1982, Marea Adunare Naţională a adoptat „Legea privind participarea, cu părţi sociale, a oamenilor muncii din unităţile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică” la întreprinderile unde lucrau. În fond, a fost o formă de impunere a noi contribuţii băneşti.

---

[45] Eleodor Focşeneanu, *Istoria constituţională a României 1859 – 1991,* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1992, p. 134.

Precedată de *Programul de aplicare a acordului global în domeniul retribuirii muncii*, dezbătut în cadrul Conferinţei Naţionale a P.C.R. din decembrie 1982, devenit decret al Consiliului de Stat în 13 septembrie 1983, măsura care a marcat însă, aşa cum a observat Anneli Ute Gabany, ruperea pactului social între puterea politică şi societate a fost *Legea privind retribuirea în acord global şi în acord direct a personalului muncitor* (aprilie 1986) prin care salariile minime nu au mai fost garantate[46].

La prima vedere, era o măsură excepţională de eficientizare economică şi cointeresare a angajaţilor în obţinerea unei producţii sporite. Nu putem nega că au existat unităţi economice performante şi salariaţi avantajaţi de acest decret, însă prin el salariile nu mai erau garantate, urmând ca ele să fie calculate în funcţie de îndeplinirea sarcinilor de plan, utilizarea eficientă a resurselor şi materiilor prime, or în situaţiile în care aceste precondiţii nu depindeau de muncitori, ei erau dezavantajaţi. Cu toată opoziţia, acest decret a devenit aşadar lege, în 1986.

Toate aceste legi care diminuau veniturile salariale reale, cumulate cu o creştere treptată a preţurilor începând din 1978, cu raţionalizarea produselor de bază, au determinat ruperea pactului social între partidul-stat şi muncitori şi au avut ca rezultat firesc contestarea partidului şi a secretarului general. Revolta de la Braşov (1987) reliefează într-adevăr trecerea de la cererile economice la contestarea politică a sistemului comunist chiar dacă scandările anticomuniste: „Jos Ceauşescu", „Jos cu epoca de aur", „Jos Tiranul", „Jos Dictatorul" nu s-au ridicat la statutul de revendicări politice coagulate şi fundamentate într-un program.

Moment al unei evoluţii economico-sociale, fără să fi avut un caracter politic, având un program revendicativ foarte clar, revolta minerilor din august 1977 ne sensibilizează astăzi prin curajul minerilor de a fi rupt cordonul tăcerii, majoritatea populaţiei aflând despre ea de la postul de radio „Europa Liberă". Dacă în anii `70, revendicările au fost de ordin economic şi social, în anii `80, ele au devenit politice iar ruperea pactului social a făcut mai vizibilă criza de sistem.

La studiul de faţă anexăm următorul document revelator pentru măsurile desfăşurate de Securitate în privinţa anulării efectelor Grevei din Valea Jiului între 1 şi 3 august 1977: *Raport cuprinzând principalele activităţi desfăşurate de către organele noastre în Municipiul Petroşani*, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977 , document din fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 344-355.

[46] „Privându-i pe muncitorii români de un venit minim garantat care se ridicase anterior la 80% din venitul lor obişnuit, guvernul a înlăturat un element al legislaţiei socialiste considerat fundamental în mai toate ţările socialiste. Mai mult acest act contravine ideii, tacit respectate în ţările comuniste, potrivit căreia regimul, care i-a privat pe manageri şi muncitori de puterile decizionale reale, garantează un venit minim indiferent de rezultatele activităţii lor economice" (Anneli Ute Gabany, *op. cit.*, p. 300).

Anexă

Ministerul de Interne
Inspectoratul Judeţean Hunedoara
Nr. 0040586 din 01.10. 1977

Strict Secret
Ex. nr. 1

Notă – raport
cuprinzând principalele activităţi desfăşurate de către organele noastre în Municipiul Petroşani, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977

În conformitate cu ordinul tov. prim-adjunct al Ministrului de Interne general lt. Pleşiţă Nicolae şi a conducerii Inspectoratului din seara zilei de 2 august 1977, au fost luate măsuri informativ – operative privind vizita de lucru a tov. Secretar General Nicolae Ceauşescu în Valea Jiului. Pe baza programului de desfăşurare a vizitei în municipiul Petroşani şi ţinându-se cont de situaţia operativă existentă, s-a accentuat în direcţia instruirii reţelei, stabilirea şi folosirea efectivelor de securitate şi miliţie pentru asigurarea pazei şi protecţiei şefului statului, liniştei şi ordinii publice, nominalizarea răspunderilor pe ofiţeri, subofiţeri, privind bolnavii psihici, elementele tulburente, nemulţumiţii, reclamagii, precum şi identificarea persoanelor care s-au dedat la acte de violenţă elemente care ar putea creia dezordine, în diferite localităţi ale Văii Jiului.

În noaptea zilei de 2 spre 3 august s-au deplasat în Valea Jiului 160 ofiţeri şi subofiţeri de la inspectoratul nostru, iar pentru completarea efectivelor şi asigurarea securităţii pe timpul vizitei, au fost aduşi în zonă un număr de 700 ofiţeri şi subofiţeri de securitate şi miliţie din judeţele: Gorj, Dolj, Caraş-Severin, Arad, Alba Iulia şi Sibiu.

Datorită atmosferei şi stării de tensiune existentă, în deosebi în rândul minerilor de la Lupeni, efectivele de miliţie şi de la Securitate, cu excepţia agenţilor de circulaţie, au instrat în dispozitiv, iar în zona Lupeniului au fost repartizate cadre din Judeţele Sibiu, Caraş – Severin şi reşedinţa inspectoratului, necunoscuţi de populaţia Văii Jiului şi în ţinută adecvată pentru a nu fi reperaţi.

Cadrele noastre cu sprijinul unor cetăţeni cinstiţi şi a unor colaboratori şi informatori au identificat, neutralizat şi scos din perimetru, elementele cu manifestări tulburente, beţivi, precum şi alţi suspecţi luaţi în supraveghere de organele noastre.

A fost identificată activitatea de urmărire a elementelor din evidenţele organelor de securitate şi miliţie, accentul principal fiind pus pe legionari, foşti condamnaţi, evazionişti, elemente recalcitrante şi cu manifestări duşmănoase, vagabonzi, sectanţi etc.

În timpul vizitei, cât şi după, măsurile au fost axate pe cunoaşterea şi identificarea aşa – zişilor reprezentanţi ai minerilor de la unele exploatări în vederea documentării activităţii lor.

Reţeaua informativă de specialitate din cadrul întreprinderilor miniere, unde s-au semnalat acte de indisciplină şi dezordine, a fost instruită să supravegheze în permanenţă locurile şi punctele vulnerabile şi să intervină direct pentru prevenirea oricăror fenomene şi stări de pericol.

Un număr de 50 persoane din reţea au fost instruite pentru a participa la adunarea de la Lupeni cu scopul de a influenţa şi lămuri persoanele nemulţumite să păstreze calmul şi disciplina, iar pe cei tulburenţi să-i semnaleze organelor noastre pentru a lua măsuri.

Ca urmare, în ziua de 03.08.1977 cu ocazia vizitei de lucru a conducerii de partid şi de stat în Valea Jiului, nu s-au înregistrat acţiuni de natură duşmănoasă din partea elementelor aflate în baza de lucru a organelor de securitate şi miliţie.

În scopul asigurării unei concepţii unitare de muncă, s-a constituit un comandament de conducere şi coordonare a întregii activităţi de securitate şi miliţie format sub conducerea directă a tov. prim adjunct al ministrului general lt. Nicolae Pleşiţă din care au mai făcut parte:

General Maior Macri Emil – Şeful Direcţiei a II-a;

Colonel Simion Gheorghe – Şeful Inspectoratului Judeţean;

Colonel Golea David – Şeful securităţii judeţului;

Colonel Popa Sabin – Şeful miliţiei judeţene

Pentru executarea sarcinilor şi asigurarea unei mai mari operativităţi, la sediul municipiului şi în teritoriu, au fost organizate grupe operative la întreprinderile miniere: Dâlja, Livezeni, Lonea, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Paroşeni, Lupeni, Bărbăteni şi Uricani cu efective întărite de miliţie şi securitate.

Conducerea acestor grupe operative, a fost încredinţată unor cadre de conducere din aparatul de securitate şi miliţie, iar forţele şi mijloacele municipiului au fost completate de la Direcţiile de linie şi de la Inspectorat.

În acest cadru organizatoric s-a identificat activitatea de culegere a informaţiilor, prin contactarea întregului potenţial informativ de la securitate şi miliţie şi instruire a acestuia de a ne informa cu operativitate asupra stărilor de nemulţumire existente, a cazurilor şi fenomenelor ce le-au creiat, cât şi pentru prevenirea infracţiunilor, a stărilor de pericol din obiectivele miniere şi a actelor de dezordine.

Concomitent cu activităţile de cunoaştere şi prevenire, reţeaua a fost orientată şi pentru combaterea zvonurilor sau altor activităţi negative din partea unor elemente huliganice, sau cu antecedente penale.

După vizită, în Valea Jiului au lucrat pe lângă efectivele municipiului încă 120 ofiţeri de securitate şi miliţie cu program de la ora 6 la 24,00.

Comandamentul a analizat zilnic activitatea întregului efectiv, iar din 01.09.1977 aceste analize s-au făcut săptămânal fixându-se programul de lucru zilnic de la orele 7.00 la orele 23.00, cu pauză de 2 ore pentru masă.

În această perioadă, organele de securitate şi miliţie au primit peste 1 500 informaţii, mare parte din acestea, având valoare operativă. Pe baza acestor date, au fost selecţionate 350 elemente mai active şi instigatoare împotriva cărora s-au luat măsuri operative de neutralizare şi

documentarea activităţii acestora în vederea trimiterii în judecată a celor care au comis acte de dezordine şi huliganism sau ultraj contra bunelor moravuri.

Concomitent cu măsurile de mai sus, am informat organele locale şi superioare de partid, conducerea ministerului, Combinatului carbonifer, Inspectoratului teritorial de protecţie a muncii, conducătorii de întreprinderi şi instituţii, în baza cărora factorii competenţi au luat măsurile ce se impuneau. Au fost întocmite buletine informative zilnic şi ori de câte ori situaţia informativ – operativă a impus. De la începutul evenimentelor şi până în prezent au fost întocmite un număr de 320 informări şi rapoarte în care au fost sintetizate aspectele cele mai importante şi semnificative privind comentariile negative şi starea de spirit a populaţiei Văii Jiului.

Am acţionat pentru documentarea şi probarea vinovăţiei unui număr de 16 elemente, care au comis acte de violenţă, în perioada 2 – 5 august 1977 au fost puse în dezbaterea colectivelor de muncă, iar 15 persoane deferite justiţiei şi care au fost condamnate între doi şi cinci ani, astfel:

1. Ilie Constantin, fost angajat la Întreprinderea Minieră Uricani, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri – art 321 aliniat 1 cod Penal.
2. Guzu Vasile, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. b321 aliniat 1 Cod Penal
3. Costache Gheorghe, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal, pentru ultraj contra bunelor moravuri.
4. Flaman Adolf, fost angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal pentru ultraj contra bunelor moravuri.
5. Dumitrache Gheorghe, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal pentru ultraj contra bunelor moravuri.
6. Daradics Petru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 1 an şi 6 luni pentru vătămare corporală conform art. 181 Cod Penal şi 4 ani conform art. 321 alin 2 pentru ultraj contra bunelor moravuri.
7. Dabelea Alexandru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri şi un an pentru vătămare corporală.
8. Toderaşcu Ion, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 4 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 şi 1 an şi 6 luni pentru vătămare corporală.
9. Sortan Ioja, recidivist, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c., Judecătoria petroşani l-a condamnat la 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2.

10. Căila Vasile, angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 2 ani şi 6 luni pentru instigare publică şi apologia infracţiunilor conf. Art. 324 alin. 1 Cod Penal.

11. Maniliuc Gheorghe, fost angajat la Întreprinderea Minieră Aninoasa, la 16 septembrie a. c. A fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 3 ani şi 6 luni pentru ofensă adusă autorităţii conform art. 238 alin. 1 şi 2, 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2.

12. Nagy Carol, […] fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. Judecătoria Petroşani l-a condamnat la 5 ani pentru ofensă adusă autorităţii conform art. 238 alin. 2; 4 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2, un an pentru lovire conform art. 180 alin. 2 Cod Penal. În pedeapsa de 5 ani a fost contopită şi pedeapsa de 3 ani pentru furt din avutul obştesc la care fusese condamnat ulterior şi pe care nu o executase.

13. Silvester Cornel, fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 3 ani şi 6 luni pentru ofensă adusă autorităţii conform art. 238 alin 2 Cod Penal, 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 Cod Penal şi 10 luni pentru lovire conform art. 180 alin 2 Cod Penal.

14. Petaca Petru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroşani la 4 ani pentru ofensă adusă autorităţilor conform art. 238 alin 2 Cod Penal; 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 Cod Penal şi un an pentru lovire conform art. 180 alin. 2 Cod Penal.

15. Vitez Gheorghe, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lonea […], la 16 septembrie a.c. Judecătoria Petroşani l-a condamnat la 2 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 1 Cod penal.

Cele 15 persoane condamnate vor executa pedeapsa prin muncă corecţională în altă unitate decât cea unde au lucrat anterior pronunţării sentinţelor.

După aplicarea acestor măsuri, organele informativ – operative de securitate şi miliţie au continuat urmărirea permanentă a acestor persoane pentru a preveni orice acţiuni duşmănoase şi de răzbunare faţă de angajaţii care au luat poziţie faţă de faptele lor, ca martori în instanţa de judecată.

Din ordinul tov. prim – adjunct al ministrului gen. lt. N. Pleşiţă s-a intrat în contact cu numitul Dobre Constantin principalul exponent al elementelor care au contribuit la evenimentele din 2-3 august, determinându-l pe acesta să părăsească Valea Jiului, stabilindu-se cu domiciliul în Craiova unde se află şi fratele său.

S-a organizat o amplă acţiune în care au fost angajate atât forţele din zonă cât şi toate serviciile de evidenţă operativă din ţară pentru verificarea tuturor salariaţilor din municipiul Petroşani, cu privire la antecedentele penale.

În acest scop s-au întocmit tabele nominale în ordinea alfabetică pe fiecare întreprindere şi instituţie, fiind verificare până în prezent un număr de 45.277 salariaţi, din care un număr de 3.095 persoane cunoscute cu antecedente penale.

Din cei 3.095 salariaţi cu antecedente penale, un număr de 2.416 erau angajaţi ai întreprinderilor aparţinătoare Combinatului Carbonifer. Asupra unora am întreprins măsuri de

atenţionare sau avertizare, alţii au fost cercetaţi determinând 197 persoane să părăsească Valea Jiului imediat după zilele de 3-4 august a.c. În prezent situaţia celor rămaşi în Întreprinderile Miniere este următoarea:

I.M. Dîlja – 1823 angajaţi, din care cu anteced. 183
I.M. Livezeni – 943 angajaţi, din care cu anteced. 112
I.M. Lonea – 2.240 angajaţi, din care cu anteced. 168
I.M. Petrila – 2772 angajaţi, din care cu anteced. 254
I. M. Aninoasa – 2 508 angajaţi, din care cu anteced. 161
I.M. Vulcan - 3599 angajaţi, din care cu anteced. 268
I.M. Paroşeni - 1726 angajaţi, din care cu anteced. 162
I.M. Lupeni - 4060 angajaţi, din care cu anteced. 309
I.M. Bărbăteni - 870 angajaţi, din care cu anteced. 107
I.M. Uricani - 2096 angajaţi, din care cu anteced. 159

Total 22.637 angajaţi din care 1.883 cu antecedente penale.

Cele 1.883 persoane au fost verificate atât la locul de muncă cât şi la domiciliu, întocmindu-se raport pentru fiecare, cu privire la faptele pentru care au fost condamnaţi, comportare în serviciu, familie şi societate, precum şi asupra legalităţii formelor de domiciliere.

Cu ocazia acţiunilor organizate în toate localităţile din zonă, pentru identificarea şi prinderea elementelor infractoare au fost identificate un număr de 50 persoane care neputându-şi justifica prezenţa pe raza municipiului Petroşani au fost înlăturate şi trimise la locurile de domiciliu.

Împreună cu Comitetul municipal de partid Petroşani şi conducerea C.M.V.J., s-au luat măsuri ca toate persoanele care se prezintă pentru angajare, după 3 august a. c. să fie verificate iniţial în evidenţă de către organele noastre, iar cei cunoscuţi cu antecedente penale sau urmăriţi pentru alte probleme să nu fie angajaţi. Astfel, din 1.384 persoane care s-au prezentat pentru angajare, până la data apariţiei ultimului Decret de amnistie, un număr de 155 persoane nu au fost angajate acţionându-se ca acestea să părăsească teritoriul municipiului.

În acţiunea de identificare a elementelor care au luat legătura cu Grădinaru Constantin de la Uricani în noaptea de 2/3 august 1977 pentru a-l determina să se prezinte cu brigada în ziua de 3 august la Lupeni, au fost verificaţi şi audiaţi 1.820 conducători auto, pe bază de declaraţii, efectuându-se investigaţii la domiciliu şi locurile de muncă. Raportăm că acţiunea de identificare este în curs de desfăşurare.

Pe baza informaţiilor obţinute în această perioadă au fost avertizate, pentru manifestări ostile şi activitate tendenţioasă, în timpul şi după evenimente, un număr de 96 persoane şi atenţionate 403, de organele de securitate, iar pe linie de miliţie s-au aplicat 460 avertismente miliţieneşti.

Au fost descoperiţi autorii înscrisurilor cu caracter duşmănos difuzate în comuna Aninoasa şi oraşul Petrila, în persoana numiţilor Murărescu Gheorghe şi Tărăşilă Petru, care au fost demascaţi şi avertizaţi.

Pe baza unor informaţii verificate, au fost oprite 5 locuri de muncă din subteran, de la Întreprinderile Miniere Uricani, Lupeni şi Bărbăteni, pentru că nu s-au respectat normele de protecţie şi securitate a muncii existând pericol de producere a unor explozii.

Au fost descoperiţi autorii într-un număr de 6 dosare rămase cu autori necunoscuţi. S-a documentat şi trimis în judecată un număr de 97 dosare cu cauze penale privind diferite infracţiuni economice şi judiciare.

În complexul măsurilor informativ-operative luate au apărut şi unii membri de partid care în timpul evenimentelor, cât şi ulterior, au avut o comportare şi atitudine necorespunzătoare, au colportat şi lansat diferite zvonuri tendenţioase, referitor la evenimentele de la Lupeni. În această situaţie s-au aflat peste 60 membri de partid despre care au fost informate comitetele orăşeneşti şi comitetul municipal de partid Petroşani.

Având în vedere noua organizare a programului de lucru pe 4 schimburi, s-au întocmit grafice cu necesarul surselor de informare ce urmează a fi recrutate pe linie de securitate şi miliţie în mod eşalonat şi pe urgenţe, până la 31. XII. 1977.

Raportăm că în momentul de faţă activitatea de supraveghere a elementelor din baza de lucru a miliţiei şi securităţii este organizată atât în subteran la locul de muncă cât şi la domiciliu.

Evidenţa nominală a persoanelor cu antecedente penale din întreprinderile miniere, a fost prezentată şi organelor de partid în scopul instruirii factorilor de răspundere cu privire la sarcinile pe care le au faţă de aceste persoane pentru integrarea lor în procesul de producţie, iar cei incorigibili urmând a fi înlăturaţi de la locurile de muncă mai vulnerabile.

În toată această perioadă au fost angrenate în rezolvarea misiunilor încredinţate, toate mijloacele muncii speciale de securitate şi miliţie, în scopul descoperirii scrierilor ascunse şi duşmănoase; au fost întrebuinţate mijloacele tehnice de verificare a unor persoane, filajul, folosirea mijloacelor criminalistice şi de fotografiere, precum şi asigurarea permanentă a legăturilor de comunicare telefonice şi radio pentru realizarea unei operativităţi mai eficiente. Numai pe linia compartimentului „S" au fost confiscate 3.371 de scrisori expediate de elementele care au făcut diferite comentarii negative cu privire la evenimentele ce au avut loc în Valea Jiului.

Peste 90 elemente au fost puse în filaj, asigurându-se supravegherea acestora zi şi noapte iar materialele obţinute au contribuit efectiv la probarea juridică şi demascarea suspecţilor.

În contextul evenimentelor care au caracterizat situaţia operativă din Valea Jiului, în conformitate cu ordinele comandantului s-a întreprins un complex de acţiuni, menite să ducă la asigurarea pazei avutului obştesc şi liniştei publice a cetăţenilor, ordinea şi liniştea în zonă, asigurarea securităţii traficului rutier, toate aceste măsuri vizând prevenirea tuturor actelor antisociale.

Pentru realizarea acestui deziderat, au fost întărite dispozitivele de ordine şi pază din toate localităţile, s-au revizuit şi refăcut planurile de pază de la obiectivele economice în raport cu modificările intervenite; s-a insistat mai mult pentru executarea unor amenajări prevăzute în planurile de pază.

Cu aprobarea organelor de partid au fost planificaţi zilnic luptători din gărzile patriotice şi tineri U.T.C. – işti, care au însoţit agenţii de ordine şi patrulele de miliţie de la orele 16,00 până la orele 04,00.

Prin grija ofiţerilor formaţiunilor juridice şi a sectoriştilor, în colaborare cu activiştii comitetului U.T.C. s-au constituit echipe de ordine şi disciplină la toate locurile de cazare în comun, care au acţionat împotriva scandalagiilor până la sosirea organelor de miliţie.

Paza întreprinderilor şi instituţiilor a fost întărită cu angajaţi ai unităţilor respective, organizaţi în posturi de pază obştească, iar în zilele de sărbătoare şi plata salariilor şi câte un luptător din gărzile patriotice.

Permanent ofiţerii de miliţie şi securitate din componenţa grupelor operative au efectuat controale asupra sistemelor de pază din obiective, modul cum se asigură, se respectă prevederile Legii 23/1971 privind apărarea secretului de stat, accesul în întreprinderi – punându-se un acces deosebit asupra funcţionării sistemelor de pază la depozitele de explozivi şi de armament al gărzilor patriotice a fost dublată şi întărită cu militari din cadrul Batalionului de Securitate Orăştie.

În contextul atmosferei existente s-a acordat o atenţie deosebită asigurării măsurilor de pază şi ordine cu ocazia sărbătoririi zilei minierului şi a zilei de 23 august a.c.

Forţele existente în municipiu au fost repartizate în mod judicios pe baza planurilor de măsuri întocmite în acest scop pentru prevenirea infracţiunilor şi a oricăror acte de dezordine în localităţi, la manifestările cultural sportive, la demonstraţia oamenilor muncii ce nu a avut loc în oraşul Petroşani, cât şi la serbările câmpeneşti ce au fost organizate în toate localităţile municipiului.

Pentru înlăturarea lipsurilor constate de Brigada C.C. al P.C.R. cu privire la respectarea normelor legale ce reglementează activitatea de comerţ, s-au organizat şi efectuat un număr de 72 acţiuni şi controale economice cu care ocazie au fost descoperite 11 infracţiuni, s-au aplicat 97 sancţiuni contravenţionale, 43 de avertismente miliţieneşti şi s-au făcut 15 informări direcţiei comerciale şi conducerii unităţilor respective, despre neregulile constatate, în scopul luării măsurilor de remediere a deficienţelor.

De asemenea, s-au executat un număr de 66 acţiuni cu efective mărite în zilele de sărbători legale şi de plată a salariilor pentru prevenirea scandalurilor, furturilor şi infracţiunilor ce se comit prin violenţă. Tot în scop preventiv, ofiţerii de securitate şi miliţie ce deservesc obiectivele economice, ofiţerii din formaţiunile judiciare şi sectoriştii au participat la un număr de 137 şedinţe din întreprinderi, cartiere, şcoli şi garaje cu care ocazie au prelucrat şi exemplificat actele normative mai frecvent încălcate.

În conformitate cu prevederile documentelor de partid au fost puse în discuţia adunărilor cetăţeneşti şi a colectivelor de muncă un număr de 45 persoane, care au încălcat în mod repetat normele de convieţuire socială, au fost daţi în grija şi supravegherea colectivelor de muncă eliberaţii din penitenciare, s-au intensificat măsurile pentru supravegherea minorilor şi a vicioşilor majori, s-au scris un număr de 20 articole la ziarul local şi s-au întreprins raiduri împreună cu redactorii ziarului pe diferite domenii de activităţi.

În urma acţiunilor întreprinse, pe lângă măsurile menţionate, s-au aplicat un număr de 2.389 sancţiuni contravenţionale în valoare de 438.170 lei, dintre care 1.247 la Legea circulaţiei, 429 la regimul evidenţei populaţiei, 344 la Decretul 153, 126 la acte normative ce reglementează activităţile economice şi 160 la actele normative elaborate de organele locale ale puterii şi administraţiei de stat.

Măsurile şi activităţile întreprinse şi sprijinite de organele superioare, au fost de natură să sporească simţitor combativitatea şi efectul preventiv. Este suficient să raportăm că în cursul trim. III, starea infracţională pe municipiu înregistrează o scădere faţă de trimestrul II, atât în ce priveşte numărul global al infracţiunilor cât şi la principalele genuri de fapte antisociale. Ca urmare a acţiunilor întreprinse pentru aplicarea prevederilor Legii 25/76, numărul persoanelor învinuite pentru comiterea de infracţiuni din rândul celor fără ocupaţie este mai mic cu 13% în comparaţie cu trim. I al acestui an.

Am acordat atenţie sporită lucrării cetăţenilor străini sosiţi pe raza municipiului în această perioadă, mai ales specialiştilor străini aflaţi în obiectivele miniere, folosind în acest sens toate mijloacele muncii de securitate pentru a contracara acţiunile duşmănoase ale acestora şi identificarea legăturilor de interes operativ.

Acţionăm de asemenea, în baza planului de măsuri comun întocmit de organele de contrainformaţii militare de la Unitatea Nr. 2617 nou înfiinţată pentru cunoaşterea stării de spirit din rândul militarilor repartizaţi la întreprinderile miniere Lonea, Dâlja, Lupeni şi Bărbăteni, cât şi a altor aspecte de interes operativ.

Raportăm că, cu toate măsurile luate, informaţiile obţinute în ultimul timp atestă faptul că încă se mai menţin şi în prezent unele stări negative care se referă îndeosebi la reorganizarea activităţii productive pe 4 schimburi, fiind afectat îndeosebi schimbul IV, nefuncţionarea la parametrii proiectaţi a unor utilaje şi instalaţii (complexe mecanizate, combine, transportoare), asigurarea locurilor de muncă cu material lemnos şi vagoneţi goi la nivelul necesarului, absenţe nemotivate îndeosebi lunea şi în zilele de salariu, etc.

În baza sarcinilor stabilite în planul de măsuri, continuăm acţiunile pentru prevenirea şi combaterea fenomenului infracţional, a stărilor de spirit negative în strânsă conlucrare cu forţele existente. Sunt menţinute pe mai departe efectivele dislocate în zonă şi se acţionează cu fermitate sporită pentru traducerea în practică a ordinelor conducerii Ministerului de Interne şi a sarcinilor rezultate din concluziile Plenarei activului de partid al Comitetului Municipal Petroşani al P.C.R., ce a avut loc la data de 29 septembrie 1977.

Şeful Comandamentului
Colonel,
Golea David

ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 1, ff. 344-355.

Iuliu CRĂCANĂ

ASPECTE LEGISLATIVE ALE REPRIMĂRII DIZIDENȚEI ROMÂNEŞTI. CAZUL GOMA

THE LEGISLATIVE ASPECTS OF THE ROMANIAN DISSIDENCE REPRESSION. THE GOMA'S CASE

The counteraction of the new phenomenon - the dissidence -, which began to confront the communist systems in the 60's, supposed special measures.

For the repression to be legal, the communist state leadership used the legislative power for adopting a number of laws, which incriminated the political attitudes (opinions) by transforming in offences stipulated in Penal Code. The Penal Code from 1968, different from the previous, doesn't stipulate a division of the punishments in political and other punishments. Therefore, the new Code stipulated the political punishments for the offences against the state security.

Paragraph 2 of the article 157 from Penal Code stipulated as offence "the transmission of other data or documents which don't contain state secrets, but which through their character and importance, were able to endanger the state security". The same Code stipulated in art. 166 the propaganda against socialist system and in art 167 the initiation or the association of a criminal group with the intention of changing social order or form of government.

The present study try to show the moments when the communist regime was forced to "improve' the legislation and which was the connection with the dissident actions of Paul Goma in order to punish him and the others who try to develop a similar action.

In October 1971, Paul Goma published, in German language, to "Suhrkamp Verlag" Publishing House, the novel O*stinato.* On 17th of December, the Great National Assembly adopts two laws, which, obviously, have a connection with Paul Goma.

The law no. 23 from 1971 which refers to *the protection of the state secret in the Socialist Republic of Romania* stipulated "it is forbidden to the Romanian citizens to have any connection with the foreign radio stations and televisions or other press organisms which spread, contrary to the interests of the Romanian state. The disclosure of any slander activity, the state secret or not, which was not dedicated to be public became an offence.

The Romanian citizenship law (no. 25/1971) stipulated, "The one who alienates from his country infringes the fidelity for that … becomes unworthy of carrying the high title of the Romanian citizen. As a result, the Council of State can withdraw the citizenship to the one who: a). Is abroad and is guilty by doing hostile activities against the Socialist Republic of Romania or spreads activities who can diminish its good name.

Another law, which, in the context of the epoch, was used for compromising and destroying the opponents, is the Law no. 25 from 5 November 1976. This law convicts *the social parasitism* of the one who weren't engaged. This law could be applied to Paul Goma, too. Paul Goma was excluded from the Romanian Communist Party, from the Writers Union and couldn't publish anywhere. Therefore, he worked in the studio of the sculptor Ion Jalea.

In keeping within force legislation, to 1 April 1977, begins the penal suing of the dissident for the plot offence. Paul Goma was accused by activities of attraction, in cooperation with Dumitru Țepeneag, who was already exiled to Paris, of other people to hostile activities against socialist system, not only in literary field, but in the political field, too. The evidences from the file showed that they conceived a "plan of action" for creating a "resistant group" and provoking a huge scandal abroad on the theme of the lack of civic liberties and the violation of Human Rights in Romania. Thanks to external well known, Paul Goma wasn't punished, but this legislation was used to punish other opponent of the communist regime from Romania.

Etichete: Paul Goma, dizidență, cod penal, România, legea cetățeniei, 1971, 1977

Keywords: Paul Goma, dissidence, penal code, Romania, citizenship law, 1971, 1977

În circumstanţele politice ale anilor '60, eliminarea oricărei forme de rezistenţă faţă de regimul impus de la Moscova, a adus după sine o relaxare firească concretizată prin eliberarea deţinuţilor politici. În acelaşi timp, a avut loc şi o anumită relaxare legislativă[1], dar şi o reducere a abuzurilor săvârşite de aparatul represiv[2]. Îmbunătăţirea substanţială a nivelului de trai a făcut ca

[1] Pentru a-şi consolida poziţia de lider noul secretar general al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceauşescu, s-a arătat interesat să îmbunătăţească relaţiile cu Occidentul. Pe de altă parte, era clar că PCR nu mai poate pierde conducerea României, vechea elită politică fiind deja exterminată. Acestea au fost motivele pentru care, asistăm la o demascare a abuzurilor înfăptuite în primii ani ai comunismului, dar şi la o îmbunătăţire a cadrului legislativ. Totul era însă menit doar să îmbunătăţească imaginea noii conduceri a PCR în exterior şi în interior. Iată un exemplu de propaganda în Occident. În anul 1969, în articolul *Constituţia - marea cartă a cuceririlor democratice ale poporului român* scris de către decanul facultăţii de Drept din Bucureşti, prof. dr. docent Mircea Lepădătescu acesta făcea apologia societăţii comuniste care asigura o „largă gamă de drepturi ale cetăţenilor pe care o consfinţeşte. Se evidenţiază egalitatea în drepturi, esenţială pentru democratism, inviolabilitatea persoanei, domiciliului, corespondenţei, convorbirilor telefonice" („Glasul Patriei. Organ al Comitetului Central pentru repatriere". Anul XIV nr. 6 (477), 20 februarie 1969, Bucureşti).

[2] În cadrul Plenarei CC al PCR din 22-25 aprilie 1968, Nicolae Ceauşescu a lansat un atac virulent la adresa „abuzurilor şi ilegalităţilor" comise sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi a lui Alexandru Drăghici. Au fost expuse pe larg „încălcările grave ale legilor statului săvârşite de lucrători de securitate, miliţie, justiţie şi procuratură", "anchetarea şi trimiterea în justiţie a unor oameni nevinovaţi". (Oprea Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*. Iaşi, Editura Polirom, 2003. pp. 365-

marea majoritate a românilor să se obişnuiască cu noul regim social şi economic. Prin poziţia sa publică de independenţă faţă de Moscova, Nicolae Ceauşescu şi-a atras simpatia românilor naţionalişti. Delimitarea de trecut prin reabilitarea lui Pătrăşcanu şi denunţarea abuzurilor din anii '50 i-a creat lui Nicolae Ceauşescu o imagine de lider reformator. Atitudinea acestuia din timpul crizei cehoslovace a aruncat o altă lumină asupra partidului, imediat după aceea la P.C.R. aderând mulţi intelectuali. Intrând în partid, unii dintre aceştia au sperat la reformarea sa din interior. În contextul relaxării opresiunii în statele comuniste şi al apariţiei unor dizidenţi celebri, precum Aleksandr Soljeniţîn[3], unii dintre aceştia au crezut că pot să critice stalinismul şi să dezvăluie ororile comise de acesta. Pentru o perioadă scurtă de timp acest lucru a fost permis dorindu-se înregimentarea lor. În acest „răstimp radios (1965-1971)"[4], a debutat în literatura română fostul „politic", Paul Goma. Prin atitudinea sa faţă de sistem dar, mai ales, prin scrierile sale curajoase în care dezvăluia ororile şi nedreptăţile trăite în închisorile comuniste a devenit, în scurt timp, o ameninţare la adresa „ordinii socialiste". Alături de el, sau în paralel, şi alţi cetăţeni au luat atitudine împotriva încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

Această destindere însă, avându-şi originea la nivelul superior al conducerii de partid şi de stat, trebuia să se oprească la nivelul la care aceasta voia. În acest sens, s-a folosit cu succes sistemul juridic cu cele două paliere ale sale: pe de o parte *legile* care să pedepsească orice formă de opoziţie, şi, pe de altă parte, atunci când legislaţia nu conţinea prevederi exprese, *abuzurile* înfăptuite cu ajutorul justiţiei peste litera legii, ambele având roluri importante în represiunea politică alături de Securitate şi Miliţie. Despre dizidenţa lui Paul Goma s-a vorbit mult în sensul că ea a constituit o lovitură serioasă pentru imaginea R.S.R. ca stat care ar respecta drepturile omului. În rândurile ce urmează vom încerca să arătăm legile sub incidenţa cărora intrau acţiunile întreprinse de Paul Goma şi că au fost momente când regimul a fost nevoit să „înbunătăţească" cadrul legislativ pentru a-l pedepsi pe el şi pe oricine ar mai îndrăzni să desfăşoare o acţiune similară. Deoarece, datorită apropierii de Occident, în Republica Socialistă România s-au evitat măsurile staliniste (un simulacru de proces şi exterminarea fizică în detenţie), în anii '60 represiunea începe să capete forme mai subtile. „Funcţia justiţiei de reprimare a claselor răsturnate şi de eliminare a rămăşiţelor burgheze"[5] este înlocuită treptat cu cea de înăbuşire a oricărei atitudini anticomuniste. Regimul comunist a adoptat alte metode, mai subtile, de a contracara opoziţia de orice fel.

384). De fapt, denunţarea abuzurilor nu era decât o formă de câştigare a capitalului politic şi de eliminare a adversarilor politici, în fruntea cărora se posta Drăghici.

[3] Publicarea în 1973 a romanului *Arhipelagul Gulag* a produs un şoc în lumea liberă. Dezvăluirile cărţii lui Soljeniţîn au contribuit la schimbarea opiniei multor filocomunişti care mai credeau în sistemul social propus de Marx, Engels şi Lenin.

[4] Expresie folosită de Eugen Negrici în *Literatura română sub comunism*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2002.

[5] I. Oancea*, Desvoltarea continuă a învăţământului juridic în U.R.S.S.* în „Justiţia nouă", anul VIII, 1952, p. 305.

Împotriva dizidenţilor s-au folosit, în general, trei metode: catalogarea drept *nebuni*, numai buni de internat în azilele psihiatrice, drept *oameni fără căpătâi*, *declasaţi social*, *paraziţi* cărora nu le place munca sau, a treia metodă, „dovedirea" lor ca *vânduţi agenturilor străine*, *trădători de neam şi ţară*. Împotriva celor mai mulţi dintre ei s-au folosit două sau toate cele trei modalităţi de discreditare. Punerea lor în aplicare se elabora în „atelierele securităţii". Pentru a da represiunii o notă de legalitate, conducerea statului comunist a folosit puterea legislativă. Marea Adunare Naţională a adoptat o serie de legi care să pedepsească atitudinile politice prin transformarea lor în infracţiuni care erau prevăzute în Codul Penal.

Codul Penal din 1968, spre deosebire de cel anterior, nu prevedea o împărţire a pedepselor în pedepse de drept comun şi pedepse politice. Cu toate acestea, noul cod camufla pedepsele politice la infracţiunile contra securităţii statului. Alin. 2 al art. 157 din Codul Penal prevedea ca infracţiune „transmiterea şi altor date sau documente care *nu conţineau secrete de stat*, dar care prin caracterul şi importanţa lor aveau darul de a periclita securitatea statului"[6]. Pedeapsa pentru această infracţiune era închisoarea de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi şi confiscarea parţială a averii. În interpretarea juridică a regimului comunist era vorba „de informaţii exagerate, sau unilaterale asupra realităţilor din ţara noastră ori de documente care ar putea fi interpretate într-un mod dăunător, răuvoitor statului nostru, dacă acestea sunt susceptibile să aducă prejudicii statului socialist"[7]. Aceasta deoarece statul comunist considera de „rea credinţă" „elementele nestatornice, şovăielnice din ţara noastră care pot să se dedea la acţiuni de propagandă deosebit de dăunătoare, răspândind în public idei duşmănoase, calomnii, de natură să slăbească încrederea maselor în orânduirea socialistă" precum şi „propaganda" săvârşită de cetăţeni români „la îndemnul cercurilor agresive imperialiste care folosesc posturile de radio şi televiziune, presa, literatura, cinematografia" în scopul „schimbării orânduirii socialiste"[8].

[6] Preocupările literare de orice fel ale oricărui cetăţean erau periculoase pentru regim pentru că ar fi putut avea un conţinut ideologic necorespunzător. Între obiectivele Securităţii unul foarte important era depistarea oricărei scriituri şi prevenirea transmiterii ei în străinătate (vezi Florian Banu, *Justiţia sub supravegherea Securităţii*, în „Arhivele Totalitarismului", Academia Română, I.N.S.T., nr. 3-4/2005, p. 217). Un caz binecunoscut este cel al Gheorghe Ursu care a fost arestat, în decembrie 1984, în urma unui denunţ la Securitate, pentru că ţinea un jurnal. A murit din cauza bătăilor primite în timpul detenţiei.

[7] Teodor Vasiliu ş.a., *Codul Penal al Republicii Socialiste România – comentat şi adnotat - partea specială,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977. p. 25.

[8] La data de 26 decembrie 1987, lt. col. Popa Mihai (D.S.S. Direcţia Cercetări Penale) dispune arestarea preventivă a lui Gabriel Andreescu, iar pe 25 decembrie 1987 începerea urmăririi penale pentru săvârşirea infracţiunii de trădare prin transmitere de secrete. Acuzaţia din procesul verbal de începere a urmăririi penale suna astfel: „În sarcina sus-numitului s-a reţinut că în perioada septembrie-decembrie 1987 a redactat mai multe înscrisuri conţinând date ireale în legătură cu realităţile politice şi social-economice din ţara noastră, pe care le-a predat unui diplomat străin". (A.C.N.S.A.S.- fond penal, dosar nr. 68, vol.1, f. 1).

Acelaşi Cod Penal, incrimina în art. 166 propaganda împotriva orânduirii socialiste[9], iar în art. 167 iniţierea sau constituirea unei organizaţii sau asocieri care ar avea ca scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ, precum şi acţionarea, aderarea sau ajutarea unei astfel de asociaţii.

În octombrie 1971, Paul Goma publică, în limba germană, la editura Suhrkamp Verlag, romanul *Ostinato*. Interesant este că, la data de 17 decembrie, legiuitorul român, Marea Adunare Naţională, adoptă două legi care, vizibil, au o legătură cu Paul Goma: Legea 23/1971 şi Legea 25/1971.

În Legea 23/1971 *privind apărarea secretului de stat în RSR*, la secţiunea a III-a (obligaţiile persoanei fizice), după articolele 10-13, care se referă la salariaţii care au acces la informaţii, date sau documente care constituie secrete de stat - cărora li se interzicea să divulge sub orice formă conţinutul acestora persoanelor străine sau române, să stabilească relaţii de serviciu cu organizaţii internaţionale, reprezentanţe şi organizaţii străine fără aprobarea prealabilă a conducătorilor organizaţiilor socialiste din care fac parte, să stabilească relaţii personale cu străinii care nu au domiciliu în R.S.R. dacă aceasta afectează interesele statului român - articolul 14 precizează: se interzice cetăţenilor români de a avea orice fel de legătură cu posturile de radio şi de televiziune ori cu organe de presă din străinătate care prin acţiunile lor desfăşoară o activitate de defăimare sau contrară intereselor statului român. La capitolul sancţiuni, în art. 60, lit. e, apare ca *infracţiune* „divulgarea de informaţii care, deşi nu constituie secrete de stat, nu sunt destinate publicităţii". *Nota bene*, este vorba de *Legea privind apărarea secretului de stat în RSR.*

Trebuie spus că şedinţa Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 6 august 1971 a avut pe ordinea de zi proiectul de decret privind apărarea secretului de stat în RSR. Acesta se referea strict la salariaţii care lucrează cu informaţii, date sau documente care constituie secrete de stat. Din discuţiile pe marginea proiectului precum şi în expunerea de motive se vede clar unde era pus accentul: pe ecusoanele cu poza salariaţilor, intrări unice în fabrică pentru a preveni accesul persoanelor neautorizate. Ca urmare, proiectul de decret se referea strict la documentele, datele şi informaţiile care fac în mod obişnuit obiectul secretului de stat, definit cu stricteţe (informaţii cu caracter economic şi militar) şi nu la opiniile politice sau manifestările artistice care nu erau în concordanţă cu ideologia oficială a partidului[10]. Paragrafele politice care au denaturat însuşi fundamentul legii au fost introduse mai târziu, la elaborarea legii un aport deosebit avându-l

---

[9] Art. 166: „Propaganda cu caracter fascist săvârşită prin orice mijloace, în public, se pedepseşte cu închisoare de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi. Propaganda sau întreprinderea oricărei acţiuni pentru schimbarea orânduirii socialiste, sau din care ar rezulta un pericol pentru securitatea statului, se pedepseşte cu închisoare de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi." Un exemplu de condamnare în baza acestui articol este cel a lui Iulius Filip. În data de 1 martie 1982 este condamnat la 8 ani închisoare, 4 ani interzicerea drepturilor civile, degradare militară şi plata cheltuielilor de judecată.

[10] Vezi A.N.I.C, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 90/1971, ff. 3-221.

specialiştii Securităţii[11]. Ce a făcut ca legea pentru apărarea secretului de stat să devină, în bună măsură o lege împotriva libertăţii de exprimare?

De la Paris, în revista „Ethos”, Monica Lovinescu sesiza: „Câteva paragrafe din această lege, care uită un singur lucru, să definească ce este un secret de stat, privesc direct pe scriitori. Primul şi cel mai important interzice publicarea şi difuzarea în străinătate a lucrărilor şi scrierilor de orice natură care ar aduce un prejudiciu intereselor Statului român. E lesne de făcut legătura cu publicarea în străinătate a romanului lui Paul Goma. Al doilea, interzice cetăţenilor români de a avea orice fel de raporturi cu posturile de radio sau organismele de presă din străinătate care, prin natura lor, au acţiune contrarie Statului român sau îl calomniază. Cetăţenii români care se află în străinătate, în misiune, sau din motive personale, n-au dreptul – continuă legea – să acorde interviuri organelor de presă, agenţiilor de influenţă. Desigur şi înainte exista un HCM care nu încuviinţa colaborarea cu *posturile de radio duşmănoase*, dar nu avea putere de lege şi nu prevedea deci o pedeapsă precisă…”[12].

În aceeaşi zi, Marea Adunare Naţională adoptă *Legea cetăţeniei române*. Încă din preambul stabilea drepturile şi îndatoririle cetăţenilor români, modul de dobândire şi pierdere a cetăţeniei constituind un atribut exclusiv al statului socialist român. În virtutea acestui fapt la capitolul III, intitulat *pierderea cetăţeniei române*, litera A, *retragerea cetăţeniei*, în art 19 se prevedea că „cel care, rupându-se de ţară, îşi încalcă îndatoririle de fidelitate faţă de patrie… devine nedemn de a purta înaltul titlu de cetăţean român. Ca urmare, Consiliul de Stat poate retrage cetăţenia aceluia care: a) aflându-se în străinătate se face vinovat de fapte ostile faţă de RSR sau de natură a aduce ştirbire bunului ei renume…”[13].

În mod curios, deşi în 1969, înainte de a publica în Occident, primeşte din partea Securităţii aviz negativ de plecare la un congres de documentare în Italia şi Austria, în 1972, Paul Goma obţine viza pentru ieşire în străinătate. Înainte de plecarea la Paris, Securitatea propunea să fie lăsat să plece, ulterior, pe perioada şederii în străinătate urmând a i se retrage cetăţenia română pentru acţiuni ce afectau interesele ţării (acordarea de interviuri, apariţia romanului *Uşa*)[14].

Un alt act normativ care, în contextul epocii, a fost folosit pentru a-i compromite şi scoate în afara legii pe opozanţi a fost Legea 25 din 5 noiembrie 1976. Aceasta condamna *parazitismul social* al celor care refuzau sistematic, fără motive întemeiate, de a se încadra în muncă. După ce

[11] Pentru contribuţia adusă la elaborarea proiectului de lege privind apărarea secretului de stat în R.S.R., la data de 11.12.1971, următorii ofiţeri de securitate au fost recompensaţi din fondul centralizat al Consiliului Securităţii Statului cu câte 3.500 lei: şeful Direcţiei a III-a, general-maiorul Neagu Cosma, şeful Direcţiei a IV-a, general-maiorul Dumitru Gherguţ, şeful Direcţiei a II-a, colonelul Emil Macri, şeful Cancelariei C.S.S., colonelul Linţu Ioan, (AMI, fond D.M.R.U., inventar nr. 7395, dosar nr. 14, f. 207).

[12] Monica Lovinescu, *Sub zodia tezelor din iulie*, în „Ethos”, caietul 1, toamna 1973, Paris, f. 281.

[13] Retragerea cetăţeniei era o practică exersată încă din timpul lui Carol al II-lea. Un exemplu concludent este retragerea cetăţeniei române lui Radu Drăgulinescu, în 1938, deoarece acesta criticase în diverse publicaţii din străinătate regimul dictatorial impus de rege. (A.N.I.C., fond C.C al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 99/1953, f. 16).

[14] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2217, vol. 3, ff. 21, 33.

erau puşi în discuţia adunării cetăţeneşti aceştia puteau fi obligaţi, prin hotărâre judecătorească, să presteze muncă, timp de un an pe şantiere de construcţii, în unităţi agricole, forestiere etc. Paul Goma putea intra şi sub incidenţa acestei legi. Exclus din Partid, din Uniunea Scriitorilor şi neputând să publice nicăieri, ajunsese să lucreze în atelierul sculptorului Ion Jalea. Lăsându-i fără loc de muncă, regimul putea uşor să lovească în incomozi. Cei care îl sprijineau din străinătate se temeau că ar putea să fie o altă lege pe care o vor folosi împotriva lui Goma. Peste câteva luni, o revistă din exil anunţa că Paul Goma a fost arestat şi, împreună cu alţi semnatari, duşi la Judecătoria sectorului 7, şi după ce, peste noapte li s-au făcut toate formele de angajare (deşi unii erau studenţi, iar alţii angajaţi în altă parte), au fost obligaţi să se prezinte a doua zi la ora 06.30, la fabrica *Progresul,* unde, li s-a pus o lopata în mână[15]. Informaţia s-a dovedit a fi falsă dar, datorită noii legi şi practicilor Justiţiei, Securităţii şi Miliţiei, părea plauzibilă. Orice abuz era la acel moment plauzibil din partea tuturor factorilor de putere, Goma săvârşise *crimen maestatis*, atentase la ordinea de stat, punea prin faptele lui în pericol *funcţionarea normală a statului*, *suveranitatea lui*. Faptul că era sprijinit de organizaţiile internaţionale pentru apărarea drepturilor omului a făcut ca statul comunist să nu poată lua măsuri drastice, încercând să îl compromită cu metodele Securităţii[16], iar mai apoi să folosească justiţia, acţiunile lui Goma fiind deja ilegale datorită legilor despre care am făcut vorbire mai sus.

În conformitate cu legislaţia în vigoare, la 1 aprilie 1977 are loc începerea urmăririi penale lui Goma, conform art. 228 alin. 2 lit c., a doua zi, eliberându-se un mandat de arestare preventivă valabil până la 1 mai inclusiv. În zilele următoare, pentru aceleaşi infracţiuni sunt arestaţi şi semnatarii scrisorii: Vlad Drăgoescu (fost deţinut politic, condamnat în 1949 în lotul generalului Carlaonţ la 12 ani muncă silnică) şi medicul Ion Ladea. Nicolae Bedivan este cercetat în libertate. Şi aceştia doi sunt foşti condamnaţi. Cu toate cercetarea penală are loc pentru „trădare prin transmitere de secrete" (art. 157 alin.2 C.P.) care se pedepsea cu închisoare de la 5 la 15 ani[17], între timp pentru Paul Goma apare şi acuzaţia de complot (art. 167, alin.1 şi 3 c.p.).

În fapt, infracţiunea de complot era uşor de probat, Goma fiind acuzat că a dus o susţinută activitate de atragere, la presiunile lui Dumitru Ţepeneag, a altor persoane la acţiuni ostile orânduirii socialiste, nu numai pe plan literar, ci şi politic[18]. Probele de la dosar, arătau că, împreună cu Dumitru Ţepeneag[19] care era deja exilat la Paris, Paul Goma a conceput un „plan de acţiune" pentru crearea unui "grup de rezistenţă" şi provocarea unui scandal de proporţii în străinătate pe tema lipsei de libertăţi civice şi încălcarea drepturilor omului în România. Acesta se numea „Planul de toamnă" şi urma să înceapă să se desfăşoare după 1 septembrie[20]. Goma declara sub anchetă: „Întrebare: În declaraţia din 14 aprilie 1977, aţi arătat că în scrisoarea pe

[15] „Buletin de informaţie pentru românii din exil", nr. 657, mai, 1977.

[16] Mariana Sipoş*, Destinul unui dizident: Paul Goma, cu un studiu introductiv de Iuliu Crăcană: Paul Goma – Dosarele de securitate*, Ed. Universal Dalsi, Bucureşti, 2005.

[17] A.C.N.S.A.S. Fond Penal, dosar nr. 313, vol. 1, f. 14.

[18] *Ibidem*, f. 62.

[19] Lui Dumitru Ţepeneag i se ridicase încă din 1975 cetăţenia română în baza legii 25/1971.

[20] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2217, vol. 1, f. 162.

care aţi trimis-o lui Ţepeneag Dumitru la 23 august 1977, i-aţi solicitat indicaţii asupra modului în care să treceţi la acţiune, aceasta ca urmare a solicitării acestuia expusă în materialul din 26 aprilie 1976, în care vă cerea să realizaţi legături cu *diferiţi opozanţi*. Declaraţi, în ce au constat noile indicaţii?

Răspuns: În noaptea de 22 ianuarie 1977, am primit un telefon de la Paris, din partea lui Virgil Tănase, care m-a întrebat dacă cunosc despre acţiunea unor persoane din unele ţări socialiste îndreptate împotriva politicii acestor state.

După ce l-am informat că am aflat acest lucru de la postul de radio Europa Liberă, Virgil Tănase, mi-a cerut să trec şi eu la acţiune, respectiv la o «versiune românească», cuvinte pe care le-a folosit el. În acest sens s-a oferit chiar să vină în R. S. România ca să mă ajute, însă l-am sfătuit să stea acolo.

La data de 26 ianuarie 1977, am redactat şi multiplicat o scrisoare, adresată scriitorului cehoslovac Pavel Kohut şi «camarazilor săi», în care am adus o serie de calomnii realităţilor din R.S. România, în sensul că ar fi sărăcie, haos economic, demagogie, nesiguranţă şi teroare…"[21]. Doar această declaraţie era suficientă pentru a fi condamnat la detenţie pentru mulţi ani.

În mod curios, deşi mandatul de arestare emis pentru perioada 2 aprilie – 1 mai 1977 a fost prelungit pe perioada 2 – 31 mai, Ştefănescu Mihai, procuror militar din Direcţia Procuraturilor Militare, dispune la 6 mai 1977 punerea în libertate a lui Paul Goma ţinând cont că au fost elucidate toate aspectele legate de învinuiri, acesta recunoscându-şi vinovăţia, „cercetările vor continua cu cel în cauză în stare de libertate"[22].

Deşi pentru regimul Ceauşescu era simplu să emită legi cu ajutorul cărora, apoi, să îl închidă pentru mulţi ani pe Paul Goma, ele nu au fost folosite nici împotriva acestuia şi nici a altor dizidenţi mediatizaţi în Occident. Motivele sunt lesne de înţeles. Presa occidentală a vremii semnala că, datorită conjuncturii internaţionale şi a grijii lui Nicolae Ceauşescu pentru imaginea proprie în lume, „regimul evita să ia măsuri directe şi spectaculare împotriva unor scriitori cunoscuţi". Într-un interviu telefonic dat ziarului „Tribune de Geneve" în 17 februarie 1977, întrebat ce urmări ar putea avea publicarea scrisorii deschise, Goma a răspuns: „Cred că riscă să aibă consecinţe supărătoare pentru cei care au semnat-o care sunt practic necunoscuţi. Ceilalţi sunt mai mult sau mai puţin protejaţi de notorietatea lor. Dinafară, presa occidentală poate exercita o influenţă care ne va permite să continuăm mica noastră sarcină"[23].

Împotriva lui Paul Goma s-au luat şi altfel de măsuri în care Securitatea a avut rolul cel mai important. Actele normative a căror încălcare ar fi putut atrage sancţiuni aspre, nu au fost folosite, datorită notorietăţii şi a perioadei[24], dar au constituit o ameninţare continuă. După ostracizarea lui Goma au mai existat acţiuni de dizidenţă mai mult sau mai puţin consistente.

---

[21] *Ibidem*, vol. 1, f. 145.

[22] A.C.N.S.A.S., Fond Penal, Dosar nr. 313, vol. 9, f. 155.

[23] „Buletin de informaţie pentru românii din exil", nr. 652, martie 1977.

[24].O oarecare notorietate era de mare ajutor celor ce aveau curajul de a critica regimul. Îi amintim aici pe Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Andrei Pleşu, Doina Cornea, Radu Filipescu, Dan Petrescu, Dorin Tudoran etc.

Împotriva lor s-a folosit aceeaşi legislaţie cu ceva mai mult succes de această dată[25]. Mai mult, sistemul juridic, în general, a fost o unealtă docilă folosită de regimul totalitar pentru a-i reduce la tăcere pe dizidenţi[26]. Trebuie să amintim aici şi despre abuzurile săvârşite de către sau cu ajutorul aparatului judiciar. Sunt nenumărate cazurile celor ridicaţi de acasă fără mandat de arestare, deşi în Constituţie şi în Codul de Procedură Penală se prevedea expres că „nici o persoană nu poate fi arestată şi reţinută decât în cazurile expres prevăzute de lege". O altă formă de abuz care se practica frecvent de către organele de anchetă era bătaia care putea să capete formele cele mai brutale[27]. Infracţiunile politice intrau în competenţa celebrei Direcţii a VI-a a Securităţii care putea să dispună începerea urmăririi penale şi arestarea celor acuzaţi de infracţiuni politice.

Pentru a opri orice manifestare a libertăţii de gândire, conducerea statului comunist opresiv avea toate pârghiile, începând de la legiuitor şi până la informatori, pârghii pe care, de obicei, nu a ezitat să le folosească. Faptul că acţiunile lui Paul Goma nu au fost oprite din faşă prin internarea sa într-un azil psihiatric, condamnarea la ani grei de puşcărie sau chiar prin eliminarea fizică, deşi ultimele două metode s-au încercat, este doar o excepţie cauzată de o bâlbă a regimului, nepregătit încă să se confrunte cu o nouă formă de opoziţie – dizidenţa. Adaptarea la noua situaţie s-a produs cu rapiditate şi prin modificarea legislaţiei în sensul în care orice manifestare publică anticomunistă să fie blocată cu brutalitate încă înainte de a se începe să se desfăşoare.

---

[25] Câteva exemple: Gabriel Andreescu, arestat preventiv şi pe 25 decembrie 1987 urmărit penal pentru săvârşirea infracţiunii de trădare prin transmitere de secrete, Iulius Filip condamnat pentru *propagandă împotriva orânduirii socialiste*, Radu Filipescu condamnat la cîţiva ani buni de închisoare pentru răspîndirea unor manifeste contra regimului etc.

[26] În comunism, justiţia trebuia să apere orânduirea socială: „Procesul penal rămâne conceput - în totalitatea textelor sale – în scopul de a contribui la apărarea orânduirii de stat, la apărarea societăţii socialiste, întărirea legalităţii, prevenirea infracţiunii, precum şi educarea cetăţenilor în spiritul respectării legilor…" Dumitru Mazilu, *Noul Cod de procedură penală,* în „Glasul Patriei. Organ al Comitetului Central pentru repatriere". Anul XIV nr. 15 (486), 20 mai 1969, Bucureşti, p. 12.

[27] Anchetarea lui Paul Goma nu a făcut excepţie de la practica epocii. Nicolae Pleşiţă a recunoscut, cu mai multe ocazii, că l-a bătut pe Paul Goma în timpul anchetei: „l-am luat de barbă şi am dat şi cu stânga, şi cu dreapta!"

IV. LITERATURA ISTORICĂ ŞI DOCUMENTELE SECURITĂȚII

Raluca Nicoleta SPIRIDON

DEPOLITIZAREA GREVEI MINERILOR (2-3 AUGUST 1977) ÎN SURSELE ISTORICE ALE ARHIVEI CNSAS. IMPACTUL NOILOR SURSE PRIMARE

DEPOLITICIZING THE MINERS' STRIKE IN VALEA JIULUI IN HISTORICAL SOURCES WITHIN THE RECORDS OF CNSAS (1977) THE IMPACT OF NEW PRIMARY SOURCES

Introducing more primary sources concerning the Strike of the Miners (the 2nd – 3rd of august, 1977) and its consequences within the public circuit had as a result a critical reconsideration of this event.

Official sources created by the ex Securitate Authority were not conceived to transmit information to the next generations, and, as a presentation way, they have been depoliticized by omitting the registering of several episodes whose protagonists were certain party members and by projecting the responsibility of performing the strike towards the secretaries of local party organizations. Last, but not least, within a certain international context where there is fighting for the human and citizen's rights, there has been avoided the performing of a political trial by resorting to convictions for offences of common right.

So long waiting to be consulted, the historical sources within records CNSAS concerning the Strike of the Miners (the 2nd - the 3rd of August, 1977) have been proved not to be lacking certain limits as it is also true the fact that they succeeded in removing many of the ambiguities and exaggerations provided by the few primary sources existent until 1989, by an effort which reminds us the Reinhardt Kosselek statement: *sources do not make a story to become history*.

Etichete: grevă, mineri, 1977, Valea Jiului, surse istorice, istoriografie, dosare CNSAS, Radio Europa Liberă

Keywords: strike, miners, 1977, Valea Jiului, Historical sources, historiography, Securitate's files, Radio Free Europe

În concluziile asupra succesiunii şi deplasării domeniilor de interes în scrierea istoriei, Charles – Olivier Carbonell a trecut în revistă progresele lui Clio, de la câştigarea profunzimii prin discursurile lui Herodot şi Sima Qian, la dobândirea autonomiei prin metoda criticii de document. În secolul XX, se ajunge la deschiderea a două noi drumuri de către istorici: „unul al practicii marxiste, care readuce istoria sub tutela filozofiei, a moralei şi a retoricii, celălalt al practicilor multiple reînnoite – metode împrumutate de la alte ştiinţe, teritorii anexate, probleme revenite în actualitate, un discurs niciodată închis pe teme niciodată limitate"[1]. Însă aceste direcţii au căzut în desuetudine, pe de o parte, odată cu sfârşitul materialismului istoric şi moartea ideologiilor, iar pe de altă parte, odată cu atacurile împotriva „noii istorii" şi a unei „cotituri critice" care încearcă să redea istoriei identitatea.

Dincolo de orientarea istoricilor din fostele state comuniste spre rescrierea istoriei, studierea sistemelor comuniste însăşi deschide o situaţie complexă care nu se va rupe de extinderea câmpurilor de investigaţii asupra unei societăţi omogenizate, ce e drept într-un mod diferit de cel al societăţilor deschise, însă, simultan cu „noua cotitură critică", îşi va manifesta interesul pentru evenimentele perioadei, oricare ar fi natura lor, în încercarea de a limpezi ceea ce a fost ocultat sau prezentat distorsionat pe durata existenţei comunismului.

Un astfel de efort se va orienta aproape instinctiv spre toată paleta de surse, atât spre cele furnizate de instituţiile oficiale, dar şi spre cele orale în măsura în care contemporanii şi protagoniştii evenimentelor se află încă în viaţă şi pot oferi mărturii. Şi aici trebuie făcută o menţiune. Preluarea în studii istorice a unor informaţii inexacte s-a datorat atât modului necritic în care au fost valorizate aceste informaţii cât şi a introducerii cu o foarte mare întârziere a anumitor arhive în circuitul public. Acestea nu acoperă documentar toate aspectele de care am fi interesaţi dar ar fi constituit alte surse care să confirme sau să infirme ceea ce exista la un moment dat.

Foarte mult timp, singurele surse accesibile, referitoare la urmările grevei au fost scrisorile şi mărturiile transmise de postul de Radio „Europa Liberă": o scrisoare datată 17 septembrie 1977 şi semnată de 22 muncitori privind urmările grevei; o scrisoare datată 10 septembrie 1977, a cărui semnătură este indescifrabilă; mărturia depusă de un fost miner de la Lupeni la Amnesty International, în 1978, şi interviul pe care Istvan Hossu l-a acordat lui Neculai Constantin Munteanu, în 1986, la Radio „Europa Liberă"[2].

Prima scrisoare datată 17 septembrie 1977 şi semnată de 22 muncitori privind urmările grevei a pus în circulaţie cifra de 4 000 de mineri scoşi din serviciu, iar cea de-a doua vorbeşte de faptul că în fiecare mină „sunt lichidaţi, începând din 5 septembrie, 3 până la 400 de muncitori, care s-au pus în gură cu organul de partid şi au săvârşit incidente penale. Toţi sunt puşi pe drumuri, cu 2-3 copii şi nu mai sunt primiţi în nici o mină din ţară"[3]. Astfel, mergându-se pe singurele informaţii care existau la acel moment a rezultat că: „s-a deschis o anchetă pentru descoperirea centrului grevist, iar în următoarele luni circa 4 000 de mineri au fost mutaţi în alte

[1] Charles – Olivier Carbonell, *Istoriografia*, Bucureşti, Ed. Grafoart, 2006, p. 146.
[2] Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport Final*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2007, pp. 698-699.
[3] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 24, ff. 91-94.

zone miniere; despre unii se spunea că au fost mutaţi în alte zone miniere; despre unii se spunea că ar fi fost trimişi în coloniile de muncă de la Canalul Dunăre – Marea Neagră"[4]. Din punct de vedere temporal – izvoare create în perioada pe care o studiem – se poate considera că reprezintă surse primare, însă la fel de adevărat este faptul că au o mare doză de oralitate şi intenţionalitate[5].

Postul de Radio „Europa Liberă" a fost una dintre puţinele surse de informare, alternativă la cea oficială, de la care românii aflau aspecte de realitate neconvenabile pentru sistemul comunist. A fost însă creat pentru a desfăşura o propagandă anticomunistă în contextul în care după cel de-al doilea Război Mondial, propaganda „a devenit un instrument distinct al politicii externe, stând alături de instrumentele tradiţionale reprezentate de diplomaţie şi forţă militară"[6]. În acest context este aproape miraculos modul în care a reuşit să afle câte ceva despre greva minerilor, nu se poate afirma că şi-a extras informaţia din surse directe, ci mai degrabă indirecte, dată fiind inexactitatea informaţiilor. Pe acest fond s-a suprapus şi o a anumită supradimensionare a evenimentelor în vederea sensibilizării opiniei publice, proprie oricărei activităţi de propagandă şi o încercare vizibilă de a conexa nemulţumirile minerilor cu mişcarea de disidenţă iniţiată de Paul Goma.

La mai bine de 30 de ani de la producerea evenimentelor asupra semnatarilor scrisorilor adresate postului de radio „Europa Liberă" planează echivocul. O notă a Ministerului de Interne din 5 octombrie 1977 preciza faptul că din verificările efectuate în legătură cu semnatarii scrisorii din 17 septembrie 1977, transmisă de postul de radio „Europa Liberă" în ziua de 2 octombrie 1977: „printre semnatarii menţionaţi în emisiunea respectivă, nu figurează nici o persoană din cele 6 care s-au erijat în «reprezentanţi» ai unor grupuri de muncitori, precum şi niciuna din cele 16 care au fost cercetate, judecate şi condamnate pentru acte de violenţă, comise la începutul lunii august a.c."[7]. În ceea ce priveşte identitatea propriu–zisă a celor 22 de semnatari, dintre persoanele menţionate erau identificate vag patru persoane: I. Dumitru drept Iacob Dumitru, despre Aurel Rusu se credea că ar putea fi Rus Aurel, lui I. Daneţ i-ar fi corespuns un anume Daneţ Ioan, iar C. Jitaru era posibil să fi fost Jitaru Constantin.

De asemenea, verificările şi analizele Securităţii au condus la şase cetăţeni vest-germani, prezenţi în Valea Jiului în perioada 21 iulie – 20 august 1977, ce ar fi putut cunoaşte în mod direct evoluţia stării de spirit şi a evenimentelor, precum şi la un miner pensionar – Ban Ilie,

[4] Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea, Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, p. 232.

[5] Pentru o opinie critică în privinţa acestor informaţii, vezi Florian Banu, *Câteva consideraţii privind istoriografia Securităţii* în „Caietele CNSAS", anul 1, nr. 1/2008, Bucureşti, Ed. CNSAS, 2008, p. 194: „Fragmentul citat [sus-menţionat n.n.] comportă mai multe observaţii: faptul real, ancheta Securităţii ..este împletit cu ficţiunea: numărul de 4 000 mineri mutaţi în alte zone miniere este evident nefundamentat, autorul neîntrebându-se care erau acele «zone miniere» capabile să absoarbă 4 000 de noi angajaţi şi nici ce ar fi însemnat această deportare pentru Valea Jiului".

[6] Hans J. Morgenthau, *Politica între naţiuni, lupta pentru putere şi lupta pentru pace*, Iaşi, Ed. Polirom, 2007, p. 356.

[7] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 24, f. 135.

cunoscut de organele Securităţii Hunedoara drept un consecvent corespondent al postului de radio „Europa Liberă”. Investigaţiile Securităţii s-au oprit la aceste constatări sau cel puţin nu am mai identificat documente relevante în acest sens. De altfel, această scrisoare a fost publicată şi de săptămânalul parizian „Liberation” în ediţia din 22 octombrie 1977, în privinţa acestui aspect doi cunoscuţi publicişti ai Văii Jiului – Marian Boboc şi Mihai Barbu -constatând în prezent că „au trecut 30 de ani şi niciunul dintre cei 22 de semnatari nu şi-a declinat identitatea”[8].

Interviul realizat de Nicolae Constantin Munteanu în 1986 cu Istvan Hossu nu face decât să repună în circulaţie, într-o formă ce e drept mai dezvoltată acelaşi tip de informaţii: data de declanşare a grevei este precizată drept 1 august, or nemulţumirile la Lupeni s-au manifestat puternic începând cu dimineaţa zilei de 2 august, numărul greviştilor este estimat la 35.000 în 1 august 1977, or de abia în 3 august 1977, în urma deplasării minerilor de la celelalte mine la Lupeni dar şi după mobilizarea de către factorii de partid a oamenilor muncii cărora li s-a precizat că vor participa la o întâlnire de lucru cu şeful statului poate fi vorba de o participare a 35.000 de oameni.

Răspunzând în mare măsură necesităţilor de răspândire a convingerilor anticomuniste, informaţia furnizată de Radio „Europa Liberă” a servit drept reper rememorării post-decembriste a evenimentelor de opoziţie faţă de regimul Ceauşescu, instaurând un raport specific între prezent şi trecut dar în cele din urmă când logica istorică a început să le analizeze mai bine sau s-a trecut la consultarea şi a altor izvoare, s-a constatat că nu au fost lipsite de ambiguităţi sau exagerări. Au devenit astfel, mai puţin indicate pentru o expunere raţională a faptelor trimiţându-ne la respectarea principiilor de bază ale criticii istorice[9] şi reamintindu-ne afirmaţia lui Reinhart Kosseleck că „izvoarele nu fac, pur şi simplu, ca o povestire să devină istorie”[10].

Fără a intra în multe detalii în ceea ce priveşte contextul şi motivaţiile care au făcut ca anumite arhive şi fonduri arhivistice să nu fie introduse în circuitul public ne vom limita să afirmăm

---

[8] Marian Boboc, Mihai Barbu, *Strict Secret Lupeni 1977. Filajul Continuă!* Craiova, Ed. Autograf MJM, 2007, p. 78.

[9] „Critiquer un texte suppose d' abord de vérifier la qualité des informations qu'il fournit: sont-elles authentiques, crédibles, cohérentes? Il convient ensuite de hiérarchiser cette information depuis l'essentiel jusqu'à l' anecdotique, depuis le véridique jusqu'à l'inexact. On peut aussi relever les «lacunes» ou certains «oublis» du texte. Les silences d'un auteur, ses inexactitudes, parfois volontaires, peuvent s'avérer plus lourds de signification que tel petit détail «juste»” (A critica un text presupune, înainte de toate, verificarea calităţii informaţiilor transmise de acesta: sunt ele autentice, credibile, coerente? Apoi, această informaţie se ierarhizează pornind de la conţinutul esenţial până la cel anecdotic de la cel veridic până la cel inexact. Putem, de asemenea, dezvălui „lacunele” sau anumite „omisiuni” ale textului. Momentele de tăcere ale unui autor, de inexactitate, câteodată voluntare, se pot adeveri prin semnificaţii mai profunde decât „doar” printr-un asemenea mic detaliu) (Vincent Milliot, Olivier Wieviorka, *Méthode pour le commentaire et la dissertation historiques*, Paris, Edition Nathan, 1994, p. 8).

[10] Reinhart Kosellek – *Le futur passe. Contribution a une semantique des temps historiques*, Paris, Edition de l' Ehess, 1990, p. 185 *apud* Florin Ţurcanu, *Istorie Contemporană şi Istorie Recentă în România* în *Istoria Recentă în Europa, Obiecte de studiu, surse, metode*, Bucureşti, Ed. Colegiul Noua Europă, 2002, p. 85.

doar că studierea unor fonduri de la Arhivele Naţionale s-a făcut cu mare greutate în anii trecuţi iar rezistenţa societăţii româneşti la adoptarea unei legi de deconspirare a fostei Securităţi[11] a implicat şi nepredarea acestei arhive sub control civil.

În cele din urmă, solicitările din rândul societăţii civile de predare a arhivelor fostelor servicii secrete sub control civil şi de condamnare a comunismului au avut drept rezultat şi accesul la surse istorice până de curând inaccesibile.

În regimurile totalitare, serviciile secrete au produs ceea ce era necesar acestora pentru menţinerea monopolului asupra puterii politice, fapt ce a determinat după căderea lor un interes sporit pentru deschiderea arhivelor pe care le-au creat, sortite de altfel să rămână secrete[12] în

[11] Potrivit lui Emil Hurezeanu, imediat după 1989, în fosta R.D.G., existenţa Stasi a fost anulată de către germanii care au clamat „Noi suntem poporul" iar prin aceasta „legitimitatea ideologică a fost practic dizolvată în momentul invocării legitimităţii naţionale".

În România însă, Securitatea nu a fost anulată „ci întreruptă, transformată tot de către parţial câştigătorii transformării din 1989", iar „cei care au câştigat transformarea n-au fost în primul rând victimele Securităţii şi nici adepţii unui stat democratic…Securitatea s-a transformat într-un zăcământ radioactiv care a iradiat în toate părţile timp de zece ani. Securitatea a continuat să fie prezentă prin refacerea unor circuite şi complicităţi şi prin deteriorarea unui climat normal de comunicare a cetăţeanului cu trecutul". (*Împovăraţi de moştenirea Securităţii şi Stasi: Răspunsuri Germane, Române şi maghiare la o provocare istorică: Simpozion*, Bucureşti, Ed. Compania, 2002, p. 39) De asemenea, Andrei Pleşu a evidenţiat în cadrul aceluiaşi simpozion din 2001, că: „nici de o parte, nici de cealaltă a spectrului politic, în nici o instituţie publică această lege nu stârneşte simpatie. Faptul că a trebuit să fie dezbătută în Parlament vreme de şase ani, în două legislaturi diferite ca dozaj politic, arată că rezistenţa la constituirea ei a fost mare" (*Ibidem,* 40.) Nu vom insista asupra acestui din urmă aspect, putem să îl legăm totuşi de natura clasei politice post decembriste. Fără a nega faptul că dosarele fostei Securităţi nu vor documenta doar cazuri ruşinoase ci şi situaţii în care oamenii şi-au păstrat integritatea şi demnitatea, după 1989, în lipsa unei pături dizidente consistente care să se fi afirmat în anii ′80 şi care după căderea regimului să se afirme în spaţiul public, pe scena politică au evoluat atât membri ai fostelor partidelor istorice reînfiinţate, trecuţi nu de puţine ori prin închisorile comuniste, unii dintre ei intimidaţi la eliberarea din detenţie spre a deveni colaboratori ai Securităţii, cât şi o parte dintre foştii tehnicieni ai sistemului care de asemenea şi-au plătit unele privilegii prin colaborarea cu fosta Securitate.

[12] Pentru studiile de istorie contemporană italiană, Vittorio Vidotto observa că dincolo de limitările impuse de termenele de accesibilitate a materialelor considerate „secrete" sau conţinând informaţii privind sfera privată, „există sectoare largi ale documentării publice care n-au fost niciodată incluse în arhive şi nu este vorba doar despre hârtiile provenite de la secţiile de poliţie. De altfel nimeni nu a avut vreodată acces la arhivele istorice ale Carabinierilor şi este uşor pentru oricine să-şi imagineze cu câte limitări s-au făcut cercetările asupra ordinii publice, asupra stărilor conflictuale din societate sau asupra terorismului. În plus, în Italia par încă insuficiente prevederile legale care se referă la documentele supuse secretului de stat şi la treptele de accesibilitate la ele. A apărut astfel situaţia paradoxală în care istoricii obţin mai multe materiale secrete referitoare la politica italiană din documentele depozitate la Washington şi treptat declasificate sau în arhivele ex-sovietice de la Moscova puse la dispoziţia tuturor după prăbuşirea comunismului şi dizolvarea U.R.S.S. în 1991" (Vittorio Vidotto, *Ghid pentru studiul istoriei contemporane,* Bucureşti, Ed. Bic All, 2007, p. 96); *apud Împovăraţi de moştenirea Securităţii şi Stasi: Răspunsuri Germane, Române şi maghiare la o provocare istorică: Simpozion*…, p. 18.

chiar societăţi democratice în care a existat o continuitate instituţională. Schimbările de regim au trebuit însă să răspundă unor necesităţi emoţionale şi politice, de epurare juridică, „a deschide dosarele şi a te confrunta cu ele fiind o condiţie pentru a face dreptate, un serviciu adus adevărului istoric şi nu în ultimul rând, o susţinere a moralităţii publice. Trebuia să fie posibil ca făptaşii să fie numiţi făptaşi"[13].

Cu excepţia Germaniei şi Cehiei, în celelalte ţări comuniste din blocul estic, deconspirarea colaboratorilor şi ofiţerilor fostelor servicii secrete a fost un proces lung şi dificil, iar accesul la dosare a fost amânat cât mai mult timp posibil. În România, după 10 ani de la căderea sistemului comunist, a fost promulgată în decembrie 1999 Legea 187 privind accesul la propriul dosar şi deconspirarea securităţii ca poliţie politică, şi creată, totodată, şi o instituţie pentru îndeplinirea acestei misiuni – C.N.S.A.S., pentru ca abia din 2005 să înceapă predarea masivă a arhivelor fostelor servicii secrete. În acest context, au fost predate către C.N.S.A.S. şi dosare referitoare la Greva Minerilor din Valea Jiului 2-3 august 1977, mai precis: dosarul nr. 3594, vol. 1-2 din fondul Corespondenţă[14], (declasificat din categoria dosarelor de Siguranţă Naţională în 2006) precum şi dosarul nr. 8829, volumele 11 şi 24 din fondul Documentar[15].

Alăturată efortului de deconspirare a colaboratorilor şi ofiţerilor fostelor servicii secrete, afirmarea dezideratului de condamnare a comunismului a făcut la rândul său posibilă activitatea Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România.

În ceea ce ne interesează, această comisie a reuşit în perioada 2006-2007 să scoată la lumină mai multe documente din dosarele fondului C.C. al P.C.R. – Cancelarie şi Secţia Organizatorică, referitoare la adoptarea unor măsuri socio-economice în Valea Jiului după Greva

[13] *Ibidem.*

[14] Ponderea semnificativă a documentelor referitoare la Greva Minerilor se regăseşte în dosarul din acest fond. Legat de acest aspect se impune şi menţiunea că Arhiva C.N.S.A.S. s-a constituit din fonduri arhivistice provenite din arhive la emitent (grija păstrării actului revenea celui care îl crea) nu a fost el autorul grupării acestor documente în dosare şi fonduri. Sunt documente constituite post factum şi posibil în cursul cristalizării opiniei generale că evenimentele nu au fost îndreptate împotriva regimului ci au avut doar un caracter economico-social. Aşadar, conţineau destule elemente care să le fi recomandat pentru o astfel de încadrare dacă avem în vedere şi definirea acestui fond drept cel care „cuprinde corespondenţa operativă între unităţile Ministerului de Interne, între acestea şi societăţi socialiste, condici de înregistrare a corespondenţei, cereri ale unor persoane fizice sau juridice de rezolvare a unor probleme, precum şi alte materiale ce nu conţin date concludente referitoare la activităţi ostile". (*Ordinul Ministerului de Interne nr. 001050. Instrucţiuni privind organizarea şi funcţionarea evidenţelor de Securitate, 25 mai 1977,* în Marius Oprea, *Banalitatea răului O istorie a Securităţii în documente 1949-1989*, Iaşi, Ed. Polirom, 2002, p. 441). Este foarte adevărat că al doilea volum conţine mai mult informaţii rezultate în urma urmăririi informative a lui Constantin Dobre, cel care a sintetizat şi citit în faţa şefului statului revendicările minerilor, însă respectiva verificare a fost circumscrisă eforturilor Securităţii de a preveni recoagularea nemulţumirilor.

[15] Volumele din dosarul acestui fond conţin sinteze, note raport ale Securităţii. Au fost realizate ulterior desfăşurării evenimentului, fiind relevante mai mult pentru modul în care documentele au fost depolitizate prin proiectarea răspunderii asupra declanşării grevei pe responsabilii locali de partid. De asemenea, se regăsesc şi unele documente referitoare la urmărirea informativă a lui Constantin Dobre.

Minerilor din 2-3 august 1977. În contextul sus-menţionat, au devenit accesibile surse primare produse de puterea politică într-un remarcabil efort de a menţine controlul asupra acestei categorii socio-profesionale pe care o constituiau minerii, precum şi cele create de Securitate.

Din categoria izvoarelor secundare este necesar să amintim că, pe lângă „un raport al unui ofiţer S.R.I. datat la 6.09.1994" beneficiem în prezent şi de interviurile de istorie orală realizate de cunoscuşi ziarişti ai Văii Jiului – Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, Marian Boboc precum şi de unele lucrări memorialistice care fac referiri la eveniment.

1. În privinţa surselor primare produse de puterea politică au fost identificate până în prezent: „Stenogramele şedinţelor de lucru ale Comitetului Central al P.C.R. din 4 august 1977", „Raportul privind activitatea politică, economică şi socială din municipiul Petroşani" datat 29 august 1977 şi însoţit de un „Program de măsuri pentru îmbunătăţirea mediului de lucru şi stabilirea celor responsabili pentru declanşarea grevei" şi Stenograma şedinţei CPEx din 12 septembrie 1977"[16]. Aceste surse s-au regăsit, după cum am menţionat, în dosarele fondului C.C. al P.C.R. – Cancelarie şi Secţia Organizatorică.

Ca mod de prezentare aceste texte, furnizate în urma dezbaterilor la nivel politico-instituţional, reliefează clar grija pentru păstrarea monopolului asupra puterii politico-sociale prin evitarea folosirii de către cei care au luat cuvântul a unui limbaj care să definească clar evenimentele drept grevă; în acest sens este posibil să fi intervenit şi o amnezie de protecţie, o eventuală recunoaştere a gravităţii evenimentelor ar fi condus la similitudini cu evenimente din perioada anterioară cuceririi puterii de către comunişti, evenimente pe care îşi construiseră legitimitatea; sunt depolitizate în măsura în care „vinovăţia era delegată la nivelele inferioare de decizie, „conducerea superioară" a partidului nepunându-şi problema unei autocritici care să ducă la revizuirea viziunii staliniste asupra transformării economico-sociale a României"[17].

În ceea ce priveşte *conţinutul* acestor texte, „interesat de remarcat este faptul că motivele revoltei erau destul de corect identificate"[18] în „Raportul privind activitatea politică, economică şi socială din municipiul Petroşani". De asemenea din Stenogramele Şedinţelor de lucru, fie ale C.C. al P.C.R. (4 august 1977), fie ale CPEx al C.C. al P.C.R, rezultă clar că ceea ce a fost vizat spre a fi ameliorat dintre revendicările minerilor s-a şi realizat, în timp ce revendicări pentru care au existat obiecţii[19] nu au fost satisfăcute în totalitate. În concluzie, nu există diferenţe

[16] Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *op. cit.* pp. 698-703.

[17] *Ibidem*, p. 701.

[18] *Ibidem.*

[19] Conform Raportului Final al Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România, „Elena Ceauşescu este cea care s-a opus definitiv [în cadrul şedinţei CPEx din 12 septembrie 1977, n.n.] revendicării minerilor, susţinută parţial şi de Ceauşescu, de a primi câte două mese pe zi, spunând că le este de ajuns câte una la intrarea în mină" (*Ibidem.)* „Interceptarea convorbirilor telefonice între ministrul [Minelor n.n.] şi un responsabil local [de la Centrala Cărbunelui Petroşani n.n.] în 8 septembrie 1977 arată o dată în plus că nu au existat neconcordanţe între ceea ce s-a hotărât în şedinţa CPEx sus-menţionată şi măsurile luate în Valea Jiului, chiar mai mult Nicolae Ceauşescu propune chiar soluţii în spiritul respectării punctului de vedere exprimat de soţia sa: «Ora 17, 05 Ogârlaci este chemat de ministru şi discută următoarele:

M: Ia spune-mi, dumneata mie, aţi făcut multă propagandă în jurul meselor ăstora?
O: Tov. Ministru, am făcut destul de multă. Că le-am dat. De luni se mănâncă.
M: Bun! Dar…şi la intrare şi la ieşire?
O: Şi la intrare şi la ieşire le-am dat.
M: Am fost la tov. Ceauşescu şi dânsul zice că e mai bine să ridicăm calitatea mesei la 7 lei pe zi şi să dăm la intrarea în mină gratuit la cei care am spus noi, iar la cei care nu le dăm să putem permite să ia şi ei masa şi să suporte costul.
O: Aia am fixat, tov.- ministru! Am fixat că dacă cineva din salariaţii care vor să intre în mină şi vor să mănânce contra cost, le dăm masă.
M: Da! Ei în condiţiile astea, vedeţi dvs., e foarte greu să facem faţă acestor aglomerări şi la intrări şi la ieşiri din mină.
O: Noi am organizat!
M: Şi s-ar pune problema ca să dăm numai la intrare.
O: Neajunsul e că noi am început de luni seara să le dăm şi la intrare şi la ieşire. E adevărat că e puţină risipă. E puţin cam mult.
M: Păi şi eu zic.
O: Dar ne apucăm acum şi am făcut-o. Că noi în banii ăştia ne-am înscris. În 12 lei era posibil de înscris în ei.
M: Bă aţi greşit, ce mai!
O: Poftim?
M: Aţi greşit voi că aţi înţeles greşit de la mine.
O: Noi n-am înţeles, că aşa a fost scris în planul de măsuri, tov. Ministru!
M: Măi, uite, vin şi eu mâine dimineaţă acolo şi să vorbim cu oamenii că uite…
O: Tov. Ministru, eu vă fac următoarea propunere:
M: Da!
O: Ei nu ştiu că mesele îs 6 lei şi cât costă. Să facem următoarea propunere; domnule, îmbunătăţim masa, că facem o constatare că e foarte multă risipă, nemaispunându-le că nu le dăm de 12, că le dăm de 7, că aia ne priveşte pe noi. Şi aşa nu ştim cât costă.
M: Da!
O: Mă gândesc, vă fac propunerea, cum gândiţi şi dumneavoastră.
M: Da!
O: Să facem propunerea: tovarăşi, ne-am gândit la o masă consistentă la intrare, să o îmbunătăţim mult, să nu le dăm două. În cadrul sumei spunem că le dăm, că ei şi aşa nu ştiu că e 6, că e 12, sau că e 7.
M: Da, da!
O: Ne-am gândit să le dăm o singură masă.
M: În cadrul sumei nu încap două mese, am făcut noi socoteala… Aşa trebuie spus.
O. Da, dar lor nu le spunem, tov. Ministru? Eu propun să le spunem aşa: noi în cadrul sumei, pentru că am observat foarte multe astea, vă dăm, tot în cadrul sumei, numai la intrare consistentă şi nu ştiu ce.
M: Da!
O: Că ei nu ştiu că e 12 sau 7 lei. Şi atunci le spunem: vă dăm o masă la intrare de 12 lei. Pentru că ne-am încurcat, nu putem să organizăm, e foarte multă risipă, e foarte multă nu ştiu ce, dar la intrare vă dăm o masă consistentă de banii ăştia. Că ei nu ştiu că e 7 sau 12.
M: Da, da!
O: Eu aşa fac propunerea! Dar dumneavoastră cum dispuneţi!

între punctele de vedere exprimate în şedinţele de lucru în vederea soluţionării situaţiei din Valea Jiului şi măsurile luate ulterior în această zonă, din acest punct de vedere sursele oficiale neridicând mari probleme de interpretare critică. Poate cu o singură excepţie născută dintr-o practică instituţională a puterii de a nu-şi devoala neinfaibilitatea în privinţa exercitării controlului social. Astfel, pentru a arăta că nu se cedează sub presiunea grevei partidul-stat a recurs la un artificiu instituţional. O comisie medicală a anulat mai multor persoane gradul III de invaliditate şi le-a încadrat în alte grupe de muncă[20]. În acest fel, nu a fost satisfăcută principala revendicare a minerilor şi anume posibilitatea ca cei pensionaţi în urma gradul III de invaliditate, să mai poată obţine şi salariu în urma reîncadrării în muncă.

În altă ordine de idei, o analiză comparativă între modul în care au reacţionat autorităţile comuniste în faţa grevei din Valea Jiului (2-3 august) şi punctele de vedere exprimate de şeful statului cu ocazia Revoltei de la Braşov (15 noiembrie 1987)[21] – va dezvălui o evoluţie negativă a atitudinii faţă de muncitori, fapt ce a condus în final la ruperea pactului social dintre partid şi societate.

O altă categorie de surse primare o reprezintă documentele instituţionale create de Securitate. Au fost rezultatul eforturilor acesteia de a stabili dacă la originea declanşării grevei s-au aflat factori interni sau externi, al investigaţiilor privind participanţii mai activi la grevă şi nu în ultimul rând, al consemnării stărilor de spirit imediat după 3 august 1977, pentru a preveni o eventuală recoagulare a nemulţumirilor. Sunt surse născute ca urmare a activităţii pe care a desfăşurat-o Securitatea, nu au fost concepute cu intenţia de a transmite informaţii către generaţiile ulterioare. De aici a provenit şi o anumită nemulţumire a celor preocupaţi de istoria recentă care au pornit de la premisa că odată accesibile dosarele fostei Securităţi vor furniza într-un mod integral informaţie, constatându-se ulterior că ele nu sunt totul. Mai trebuie adăugat şi faptul că, în contextul afirmării cultului personalităţii lui Nicolae Ceauşescu, în activitatea administrativ–instituţională consemnarea conţinutului manifestărilor care puneau în pericol monopolul puterii politice şi nu numai, presupunea anumite reguli de concepere şi redactare a declaraţiilor, notelor sau rapoartelor.

Ofiţerii de securitate au prezentat depolitizat acest eveniment prin: eliminarea unor episoade ai căror protagonişti au fost membrii de partid; eludarea responsabilităţii factorilor politici de la nivel înalt, în privinţa cauzelor care au condus la declanşarea grevei.

M: Da! Adunăm toţi oamenii, brigadierii şi vorbim cu ei şi le spunem»" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 11, f. 366).

[20] Idem, dosar nr. 117, vol. 5, ff. 132-141.

[21] Pentru comparaţie, protestatarii de la Braşov au fost catalogaţi drept „derbedei" iar ordinele către aparatul de Securitate nu au mai fost precaute ca în Valea Jiului, dimpotrivă „în lipsa mea [a lui Nicolae Ceauşescu n.n.] a vorbit tovarăşa Ceauşescu cu Postelnicu şi i-a spus, interveniţi şi puneţi ordine. I-a spus acelaşi lucru: păi, noi nu avem ordine să intervenim! Între timp tocmai am ajuns acasă şi am auzit când se discuta aceasta. Am intervenit şi i-am dat ordin ca în câteva minute să pună ordine şi realmente în cinci minute a pus ordine". Vezi pe larg Constantin Moraru, *15 noiembrie 1987 în documente de arhivă*, în *Analele Sighet nr. 10 Anii 1973-1989 Cronica unui sfârşit de sistem*, Bucureşti, Ed. Fundaţia Academia Civică, 2003, pp. 773-778.

Astfel, în notele informative nu se relatează nimic despre sechestrarea lui Ilie Verdeţ, Gheorghe Pană, Clement Negruţ şi Simion Ghinea şi nici despre modul în care a reacţionat Nicolae Ceauşescu pe durata desfăşurării întâlnirii cu minerii. Apoi, răspunderea declanşării grevei este proiectată asupra cadrelor din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului şi Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroşani, organelor şi organizaţiilor locale de partid, mai puţin asupra înalţilor responsabili de partid şi de stat. În fapt, rolul birocraţiei de partid în probleme economice începe să se atrofieze. Cu tot caracterul său intenţional, un document elaborat de un ofiţer S.R.I. în 1994 care plasează întreaga responsabilitate asupra conducerii locale de partid, nu pe Securitate, are totuşi şi o doză de adevăr în sensul în care surprinde alinierea birocraţiei de partid la poziţia de bun executant[22] şi inexistenţa din partea acesteia a vreunei manifestări de opoziţie în faţa înrăutăţirii continue a situaţiei economico-sociale.

Un Raport al Ministerului de Interne, din septembrie 1977, concluziona că: „în timpul cercetărilor, organele Ministerului de Interne au obţinut şi date din care rezultă că unele cadre din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului şi Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroşani şi întreprinderilor miniere, deşi cunoşteau frământările angajaţilor, cât şi nemulţumirile din rândul acestora, în loc să acorde atenţia cuvenită soluţionării problemelor ridicate, să manifeste solicitudine şi înţelegere faţă de cererile lor, s-au izolat de oameni, s-au purtat, în unele cazuri, brutal şi nu au întreprins acţiuni ferme pentru crearea unui climat de disciplină şi ordine. Mai mult, începând din a doua jumătate a lunii iunie, odată cu apariţia noilor reglementări privind majorarea atribuţiei şi acordarea pensiilor, deşi s-au semnalat frământări şi îngrijorare, datorită neînţelegerii ori interpretării în mod eronat a unor prevederi ale actelor normative respective, factorii de conducere din toate unităţile miniere din zonă, cât şi cei din conducerea ministerului de resort, nu au acţionat în mod organizat în vederea clarificării problemelor insuficient înţelese. Dimpotrivă, aproape fără excepţie, aceştia au evitat confruntarea directă cu angajaţii, lăsând rezolvarea problemelor în sarcina unor cadre insuficient documentate şi cu posibilităţi limitate de influenţă în rândul muncitorilor.

Semnificativ în acest sens este faptul că, în ziua de 1 august a. c., toţi contabilii şefi de întreprinderi miniere, fără nici un fel de explicaţii, au adus la cunoştinţa angajaţilor pensionari gradul III de invaliditate, că începând de la 1 iulie a.c. nu vor mai primi pensie"[23].

Or, dintr-o adresă a Biroului financiar de la Exploatarea Minieră Lupeni către Centrala Cărbunelui Petroşani,[24] prin care contabilul şef solicita lămuriri şi precizări asupra unor articole din Legea nr. 3/30.06.1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat şi asistenţă socială rezultă foarte clar că aceasta a intrat în vigoare fără a fi însoţită de indicaţii, instrucţiuni sau norme de

[22] „La schimbarea din funcţie a fostului prim secretar Negruţ Clement, acesta a predat organului de securitate un biblioraft cu toate informările făcute (de securitate către partid) în perioada premergătoare grevei, informări în care erau prezentate în detaliu toate nemulţumirile minerilor. Pe acestea, nu erau făcute nici un fel de însemnări, rezoluţii etc., fapt ce denotă că ele nu erau verificate, luate în considerare de organele de partid" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 141).
[23] Idem, dosar nr. 8829, vol. 11, f. 342.
[24] ACNSAS, fond Corespondenţă, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 417.

aplicare scrise. Birourile financiare de la exploatările miniere au fost prinse astfel, între nemulţumirile minerilor şi ordinele verbale de a calcula remuneraţia aferentă lunii iulie pentru angajaţii pensionaţi în baza gradului III de invaliditate fără a include şi pensia integrală ci doar în cazurile în care cei 70% din venitul anterior pensionării nu erau acoperiţi numai din salariu. În aceeaşi categorie de documente depolitizate pot fi incluse şi cele rezultate în urma proceselor civile pentru un număr mic de persoane – dar cu o clară motivaţie „educativă" de intimidare şi înfricoşare. Fără a cunoaşte contextul în care s-au desfăşurat aceste procese (se evitau condamnări pe motive politice) cine citeşte partea de fond a sentinţei rămâne cu impresia că într-adevăr s-au pronunţat condamnări pentru infracţiuni de drept comun.

2. Izvoarele secundare referitoare la Greva minerilor din Valea Jiului din 2-3 august 1977, dincolo de o anumită intenţionalitate, proprie unui astfel de tip de sursă istorică, reuşesc să suplinească cu informaţie sursele instituţionale şi contribuie totodată la reconstituirea unor stări de spirit şi aspecte de viaţa cotidiană a categoriei socio-profesionale a minerilor în perioada comunistă.

Din această categorie de surse, *Un raport al unui ofiţer S.R.I. datat la 06.09.1994*, deşi sursă secundară se apropie foarte mult prin modul de redactare în stil administrativ de documentele produse de Securitate, fiind în fond tot produsul unei activităţi instituţionale. Are însă o doză mărită de intenţionalitate.

Istoricul Florian Banu circumscrie acest raport, eforturilor S.R.I. de a „demonstra societăţii româneşti *ruperea de trecut* a instituţiei şi plasarea ei pe coordonatele specifice activităţii unui serviciu de informaţii dintr-un stat democratic"[25]. Într-un astfel de context „au fost editate şi cinci volume din aşa-numita *Carte Albă a Securităţii*, destinate să prezinte evoluţia instituţiei pe tot parcursul existenţei sale (1948-1989)"[26], raportul sus-menţionat constituind suportul documentar, pentru primul-subcapitol al Capitolului V, consacrat *Momentului 1977. Conturarea mişcării interne de opoziţie* din Cartea Albă a Securităţii, volumul V.

Potrivit aceluiaşi istoric „critica acestui izvor documentar comportă o multitudine de probleme. În primul rând, autorul documentului. Acesta este un ofiţer de informaţii, foarte probabil cu activitate şi înainte de 1989, având în vedere că în 1994 este deja maior. Ca urmare a acestui fapt, activitatea sa poate fi comparată cu aceea a ofiţerilor de securitate însărcinaţi de Nicolae Ceauşescu în anii 1967-1968 cu anchetarea abuzurilor săvârşite de Securitate în timpul cât a fost condusă de Alexandru Drăghici. Având în vedere destinatarul documentului, şefii ierarhici din structurile centrale, autorul a respectat, din punct de vedere al formei, stilul administrativ. Din punct de vedere al conţinutului a încercat, la ordin sau din proprie iniţiativă, găsirea unei modalităţi de abordare a evenimentului din care să reiasă că defuncta Securitate a avut o atitudine de neutralitate, întreaga responsabilitate a declanşării crizei sociale şi a modului în care ea a fost gestionată fiind plasată în aria decizională a partidului. […] Sursele de informaţii utilizate

[25] Florian Banu, *Instrumentalizarea trecutului: Greva Minerilor din Valea Jiului din august 1977 în viziunea Serviciului Român de Informaţii* în „Anuarul Institutului de Istorie „George Bariţiu" din Cluj Napoca", XLVI, Series Historica 2007, Editura Academiei Române, 2007, p. 505.
[26] *Ibidem.*

de autor au fost reprezentate, după toate probabilităţile, de chiar documentele redactate de Securitate în perioada declanşării evenimentelor - (în versiunea publicată în *Cartea Albă a Securităţii* se precizează că este vorba îndeosebi de informări ale Securităţii judeţului Hunedoara adresate organelor de partid). Nu reiese în nici un fel o eventuală contactare de către ofiţerul S.R.I. a participanţilor la grevă sau a foştilor lideri locali de partid, ofiţeri de miliţie sau de securitate"[27]. Demonstraţie pertinentă faţă de care nu sunt prea multe de adăugat. Poate doar faptul că ofiţerul respectiv, deşi în activitate înainte de 1989, nu a participat la evenimentul din 1977. Astfel devansează cu o zi desfăşurarea grevei întrucât „în ziua de 1 august, chiar dacă au existat nemulţumiri legate de prevederile noii legi a pensiilor, la minele Aninoasa şi Lupeni, în tot bazinul carbonifer Valea Jiului s-a lucrat normal"[28].

De asemenea, dată fiind o distanţare temporală între emitent şi obiectul de studiu, ofiţerul a surprins totuşi unele elemente de psihologie colectivă, nu lipsite de interes: modul în care proiectul legii privind asigurările sociale a fost cunoscut de mineri; reacţiile precaute ale minerilor la începutul manifestării nemulţumirilor pensionarilor cu drept de lucru; motivaţiile care au stat la baza respingerii încercărilor de negociere întreprinse de către Ilie Verdeţ. Este posibil ca aceste informaţii să fi fost cunoscute, pe cale orală, de la ofiţeri mai vechi, întrucât, chiar dacă din anchetarea participanţilor la grevă au rezultat astfel de amănunte este foarte puţin probabil ca ele să fi fost consemnate şi în documentele redactate de ofiţeri de securitate sau miliţie a căror elaborare presupunea anumite reguli – depolitizare şi abstractizare – ce nu puteau fi încălcate sub nici o formă.

În faţa inaccesibilităţii până de curând a surselor primare, *interviurile de istorie orală* realizate de cunoscuţi ziarişti ai Văii Jiului – Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, Marian Boboc[29], au reuşit să creeze izvoare atât pentru o istorie strict politică, din care manifestările de opoziţie faţă de regimul Ceauşescu nu pot lipsi, cât şi pentru reconstituirea unei memorii a clasei muncitoare în comunism, întrucât, pentru a-l parafraza pe Tzvetan Todorov, „ascultând asemenea detalii, abstracţiile devin palpabile şi avem sentimentul că ne permit să ajungem la adevărul acestei experienţe"[30].

Aşadar, interviurile de istorie orală pot fi utilizate deopotrivă atât în privinţa genezei stării de spirit care a condus în final la greva minerilor dar şi cu rol complementar informaţiilor de arhivă. În reconstituirea evenimentelor acest tip de informaţie ajută foarte mult, însă la fel de adevărat este că, oricâte criterii metodologice riguroase s-ar pune la punct, dimensiunea inter-

[27] *Ibidem*, p. 505-506.
[28] Marian Boboc, Mihai Barbu, *op. cit.* p. 8.
[29] Mihai Barbu şi Gheorghe Chirvasă, *După 20 de ani sau Lupeni '77 - '97,* Cotidianul „Matinal" şi Editura Cameleonul, Petroşani, 1997; Marian Boboc şi Mihai Barbu *Lupeni '77. Sfânta Varvara versus Tanti Varvara*, Ediţia I – Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2005 sau Ediţia II – Editura Corvin, Deva, 2005 precum şi *Strict Secret Lupeni 1977. Filajul Continuă! Nume de Cod: „Sârbulescu" Scriitorul Minerilor, Ion D. Sârbu, în anul grevei Ortacilor săi,* Craiova, Editura Autograf MJM, 2007.
[30] Tzvetan Todorov, *Memoria răului, ispita binelui, O analiză a secolului,* Bucureşti, Ed. Curtea Veche, 2002, p. 130.

subiectivă nu poate fi evacuată din ele la modul absolut. Intervin câteva limite datorate în cazul de faţă aşa cum au constatat Marian Boboc şi Mihai Barbu, unei reţineri a celor intervievaţi în a face relatări cât mai complete ca reacţie la inocularea fricii în timpul comunismului. De asemenea, din punct de vedere metodologic, nu se poate nega încercarea celor doi ziarişti de a cuprinde şi mărturii ale responsabililor locali de partid, aflaţi de cealaltă parte a baricadei însă mărturiile acestora omit foarte mult din precizarea poziţiei atitudinale pe care o birocraţie aliniată la deciziile partidului a avut-o atunci.

Nu pot fi ignorate nici memoriile unui fost ofiţer de securitate Gheorghe Cotoman[31] sau ale fostului secretar prezidenţial Silviu Curticeanu[32]. Raportate la memoria locală despre eveniment, ne introduc într-un tablou al parcursurilor diferite şi contradictorii ale reconstituirii faptelor[33]. Vor constitui un punct de vedere şi vor fi revelatoare pentru a ilustra semnificaţia pe

[31] Gheorghe Cotoman, col. (r), *Anchete ale Securităţii, Dezvăluirile unui fost anchetator de la Direcţia a VI-a a D.S.S.*, Iaşi, Ed. Prim, 2006, pp. 45-67.

[32] Silviu Curticeanu, *Meditaţii necenzurate*, Ed. Historia, Bucureşti, 2007, pp. 124-127.

[33] Pentru Silviu Curticeanu „a doua zi [Nicolae Ceauşescu n.n.], fără să-mi spună ceva, s-a deplasat, cu noaptea-n cap, în Valea Jiului, ce a făcut acolo, am aflat mult mai târziu, când am văzut câteva secvenţe dintr-un film documentar, menit să imortalizeze cele petrecute atunci; imaginile rămase în amintirea mea seamănă cu unele scene ale mineriadelor din anii nouăzeci […]; în faţa lor, într-o mică tribună improvizată construită din lemn de mină, fără o prezenţă militară vizibilă; Ceauşescu vorbea, explica şi gesticula, păstrându-şi calmul şi stăpânirea de sine; figura lui nu era deloc crispată şi nu trăda vreun semn că i-ar fi frică” (*Ibidem*, p. 127.) În acelaşi timp, memoria locală din Valea Jiului a reţinut că „Nicolae Ceauşescu s-a aflat în luna august 1977 într-o situaţie fără precedent. O decizie a sa era contestată de un grup mare de oameni, reprezentanţi ai «clasei muncitoare», în folosul căreia, teoretic, se făceau toate în statul comunist. Tot inedită a fost şi primirea: pentru prima dată, în loc de urale, comitet de primire alcătuit din pionieri şi localnice îmbrăcate în costum naţional care să-l întâmpine cu pâine şi sare, Ceauşescu a avut parte de coruri de fluierături şi huiduieli. Celor care l-au văzut în acea zi la Petroşani, oameni din nucleul puterii sau mineri obişnuiţi aflaţi în mulţime, şeful statului le-a lăsat impresia unui om care încearcă să-şi ascundă panica, nervozitatea şi nemulţumirea sub un aparent calm şi stăpânire de sine”. (conf. Cristina Diac şi Florin Mihai, *Amintirea palidă a protestului minerilor* în „Jurnalul Naţional”, anul XV, nr. 4399/02.08. 2007). Cert este că după venirea lui Constantin Dobre la Lupeni în noaptea de 2 spre 3 august, acesta a avut prezenţa de spirit să sintetizeze revendicările minerilor însă a impus ca primă revendicare reducerea programului de lucru de la 8 la 6 ore. Nicolae Ceauşescu nu era dispus să accepte o astfel de revendicare motiv de declanşare spontană a huiduielilor. Este posibil ca după reechilibrarea situaţiei, Ceauşescu să-şi fi recăpătat stăpânirea de sine şi să continue întrevederea cu minerii. La fel de adevărat – mai multe mărturii converg în această direcţie este şi faptul că pentru Ceauşescu a fost o situaţie inedită faţă de „vizitele de lucru” cu care era obişnuit: minerii n-au fost de acord să se facă o şedinţă cu şeful statului la Palatul Culturii şi i-au impus lui Ilie Verdeţ ca şedinţa să se ţină la Poarta nr. 2 a minei iar „la sosirea lui Ceauşescu, minerii i-au făcut culoar de acces care se închidea după ce trecea el” s-a urcat pe o scenă improvizată sau „o stivă de lemne, că nu era tribună” (*Ibidem*). În orice caz dacă pentru Silviu Curticeanu, Nicolae Ceauşescu a fost pe deplin stăpân de sine, în memoria locală calmul lui Ceauşescu a fost doar aparent, mascând o mare nemulţumire şi nervozitate.

care greva a avut-o pentru ei, punctual însă extragerea unor informaţii poate ajuta la fixarea complexităţii contextului în care au evoluat protagoniştii evenimentelor[34].

Într-o încercare de a reconstitui secvenţe importante ale trecutului, impactul noilor surse primare este destul de consistent în relevarea chiar cu o mare întârziere a dimensiunii unor evenimente hiperbolizate de puţinele surse care existau până nu demult.

.

[34] „Cercetările în care am fost implicat în august – septembrie 1977 au avut un caracter cu totul aparte. [...] Ca să fiu mai bine înţeles, precizez că, în acea misiune, nu mi se repartiza un anumit caz, pe care să îl instrumentez de la un cap la altul, iar în final să propun măsuri de finalizare, conform legii – de neîncepere sau începere a urmăririi penale, de reţinere ori arestare, de trimitere în judecată sau de scoatere de sub urmărire penală etc. În acele împrejurări tulburi, după o şedinţă de analiză sau oricând, la orice oră din zi sau din noapte, mi se ordona scurt: «Anchetează-l pe Ionescu, vezi ce ştie despre...». Iar acest *despre* putea să se refere la anumite persoane sau întâlniri între mineri, la deplasări considerate suspecte ale acestora, la intenţia de a se mai declanşa o mişcare grevistă la o mină sau alta etc. fără ca eu anchetatorul, să am o imagine de ansamblu a unui anumit caz, o minimă viziune asupra unor posibile încadrări juridice ale faptelor pe care, de altfel, nici nu le cunoşteam decât trunchiat sau cu totul neclar" (Gheorghe Cotoman, *op. cit.*, p. 48*).*

Dincolo de non-obiectivitatea acestei relatări – răzbate din ea o anumită dezvinovăţire şi victimizare – şi care este până la urmă o latură constitutivă a oricăror memorii – rămân informaţii care conexate cu alte surse conturează nu atât o imagine a presiunilor fizice şi psihice prin anchetele de după grevă, cât mai ales a scopului primordial al acestor verificări. Sigur că în memoria celor anchetaţi au rămas experienţele traumatice prin care au trecut în cursul verificărilor şi anchetelor Securităţii însă aceste acţiuni ale Securităţii trebuie circumscrise încercărilor organelor de Securitate de a afla dacă evenimentele au fost declanşate de factori externi sau într-adevăr au avut la bază doar nemulţumiri interne şi punctuale.

IV. RECENZII. NOTE DE LECTURĂ

Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfață de Marius Oprea, Iaşi, Editura Polirom, 2008, 582 p.

În pofida unui interes enorm, declarativ cel puţin, din partea factorului politic şi al opiniei publice, cercetarea regimului comunist din România a întâmpinat (şi continuă să întâmpine!) numeroase obstacole. Unele sunt de natură obiectivă (distrugerea unor documente esenţiale, moartea, mai mult sau mai puţin subită[1], a unor martori-cheie), altele (şi cele mai numeroase) de natură subiectivă (ezitarea unor personalităţi de primă importanţă ale regimului de a rememora perioada, obstacole legislative şi administrative în calea accesului la fondurile de arhivă relevante pentru istoria perioadei). Rezultatul acestei stări de lucruri se poate vedea în peisajul istoriografic: o abundenţă a lucrărilor memorialistice realizate de fostele victime ale regimului, o diversitate de studii şi analize ale unor evenimente punctuale şi foarte puţine abordări integratoare sau sinteze pe domenii esenţiale. Astfel, nu există încă o istorie a Partidului Comunist Român[2], după cum nu există nici o istorie a Securităţii, a Miliţiei sau a sistemului de justiţie din timpul regimului comunist. În afară de lipsa unor astfel de sinteze, munca istoricului este grevată şi de absenţa unor instrumente de lucru, precum enciclopediile şi dicţionarele. Dacă, în alte spaţii geografice, serviciile secrete, structurile şi tehnicile de propagandă, justiţia şi metodele sale au făcut de mult timp obiectul unor enciclopedii şi dicţionare[3], în cazul românesc lucrurile se află încă într-un stadiu incipient. În acest context, cu atât mai lăudabilă ni se pare iniţiativa Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România de a realiza un dicţionar al penitenciarelor. Proiectul, iniţiat în a doua parte a anului 2006, a fost dus la bun sfârşit de un colectiv de tineri cercetători, iar rodul muncii lor s-a concretizat prin publicarea unei lucrări consistente şi dense în informaţii.

Volumul debutează cu o scurtă prezentare a fiecăruia dintre cei şapte autori, prezentare din care se reţine în primul rând faptul că aceştia sunt tineri specialişti (cu o medie de vârstă de 31,7 ani), cu studii de specialitate în domeniul istoriei (cinci absolvenţi ai unor facultăţi de istorie,

---

[1] Vezi cazul morţii lui Alexandru Nicolschi, decedat la 16 aprilie 1992, la numai o zi după ce primise citaţia de la Direcţia I Cercetări Penale a Procuraturii Generale – Marius Oprea, *O biografie a terorii: de la spionul sovietic Grünberg la securistul Nicolschi*, în „Cuvântul", nr. 113-117, martie – aprilie 1992

[2] Lucrarea lui Robert A. King, deşi conţine o serie de analize care îşi păstrează valabilitatea chiar şi azi, este, totuşi, depăşită din cauza avalanşei de noi informaţii provenite din fondurile de arhivă declasificate – cf. Robert A. King, *A History of the Romanian Communist Party*, Stanford, 1980; din motive neanalizabile aici, nici lucrarea lui Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iaşi, Editura polirom, 2005, nu suplineşte lipsa unei istorii a Partidului Comunist Român.

[3] MacGuire Mike, Rod Morgan, Reiner Robert (eds.), *Oxford Handbook of Criminology*, second edition, Oxford, Calendon Press, 1997; M. Tonry, *The Handbook of Crime and Punishment*, Oxford University Press, 1998; J. Vincent et autres, *La justice et ses institutions*, IV-iéme édition, Paris, Dalloz, 1996

un absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Politice şi un absolvent al Facultăţii de Filozofie) şi cu o predominanţă masculină a colectivului de lucru (o proporţie de 5/2). Pregătirea universitară a autorilor a fost în măsură să asigure o reuşită abordare interdisciplinară a temei de cercetare, iar vârsta tânără i-a împiedicat, în bună măsură, să cadă victime ale unor şabloane stilistice atât de frecvente în cazul lucrărilor cu caracter lexicografic.

Urmează apoi o pseudo-prefaţă („În loc de prefaţă"), semnată de Andrei Muraru, în care se argumentează, pertinent, necesitatea unei lucrări de acest gen, se prezintă antecedentele istoriografice, sursele cercetate şi metodologia de lucru, se descriu etapele parcurse de proiect şi structura adoptată pentru forma finală a volumului, pentru ca, în final, în numele autorilor, să fie exprimată gratitudinea faţă de persoanele care i-au sprijinit şi încurajat pe parcursul derulării proiectului.

Lectura acestei prime părţi a volumului, dincolo de informaţiile utile pe care le oferă, ne-a suscitat unele nelămuriri. Astfel, deşi la pagina 11 se admite, cu modestie, „nu avem pretenţia că în acest volum am prezentat toate centrele de detenţie de pe teritoriul României din perioada 1945-1967", peste numai un paragraf se afirmă ritos că „Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă este practic prima monografie *completă* (subl. ns. – F.B.) a sistemului carceral comunist" (p. 11), afirmaţie reiterată de domnul Marius Oprea în postfaţa „Viaţa şi moartea la închisoare": „prima monografie *completă* a sistemului carceral comunist" (p. 538).

O oarecare ambiguitate creează şi paragrafele dedicate „antecedentelor istoriografice, surselor şi metodologiei": „pentru partea de istorie a sistemului penitenciar românesc, lucrările consultate, publicate de cercetătorii care s-au ocupat de acest subiect, au fost puţine". Formularea aleasă naşte întrebarea dacă lucrările dedicate subiectului sunt puţine sau lucrările consultate de autori au fost puţine? Nedumeririle sunt amplificate de afirmaţiile ulterioare. Astfel, după precizarea că „de asemenea, am consultat numeroase articole referitoare la subiect", consideraţiile referitoare la bibliografia problemei se încheie cu concluzia că „pentru subiectul în sine, istoricul penitenciarelor din România, contribuţiile sunt aproape inexistente, penuria istoriografică fiind, din păcate, un fapt constatat şi amendabil" (p. 13).

Dincolo de astfel de formulări şi făcând abstracţie de mici scăpări stilistice (vezi construcţia pleonastică „şi-a adus un aport considerabil la realizarea lui" p. 10), pseudo-prefaţa îşi atinge scopul de a familiariza cititorul cu intenţiile autorilor şi modul de tratare a subiectului, precum şi cu dificultăţile de documentare şi interpretare a informaţiilor presupuse de un astfel de proiect de cercetare.

Valoarea ştiinţifică a volumului este sporită prin inserarea în cuprinsul său a unui consistent studiu introductiv (p. 19-71), intitulat *Represiune şi regim concentraţionar în România comunistă (1945-1967)* şi semnat de Cristina Roman. Studiul este structurat pe şapte mini-capitole: *Începutul şi instrumentele represiunii; Legislaţia represivă; Sistemul penitenciar; Lagărele de internare; Coloniile de muncă; Coloniile de minori; Dimensiunea represiunii în România comunistă.*

Structura studiului este una coerentă, parcurgerea sa fiind în măsură să asigure unui cititor nefamiliarizat cu problemele sistemului comunist din România o apropiere adecvată faţă de tematica volumului. Sunt oferite date succinte despre înfiinţarea Securităţii şi a Miliţiei, privite ca

principale instituţii ale sistemului represiv, sunt trecute în revistă articolele din Codul Penal cel mai des folosite de justiţie pentru a condamna oponenţii regimului şi sunt prezentate pe larg formele de detenţie existente în timpul regimului comunist. Totuşi, am fost nevoiţi să observăm că, în pofida eforturilor autoarei de a realiza o sinteză care să îmbine rigorile şi exigenţele studiului istoric cu o formă a textului cât mai larg accesibilă publicului, rezultatul obţinut prezintă destule aspecte cu caracter contradictoriu, iar unele din informaţii pot fi puse sub semnul întrebării.

La o primă vedere, autorii dicţionarului par a nu fi de comun acord în privinţa reperelor esenţiale ale cronologiei regimului comunist din România. Astfel, dacă Andrei Muraru este de părere că „anul 1945 este considerat astăzi momentul instaurării comunismului în România, odată cu impunerea guvernului condus [de] Petru Groza, în martie" (p. 10), în opinia Cristinei Roman, „treptat, începând cu anul 1948, la conducerea României s-a instaurat un regim politic care urma modelul sovietic" (p. 19). De altfel, pe parcursul studiului introductiv, perioada cuprinsă între 1945-1948 este expediată într-un scurt paragraf ce conţine doar câteva referiri la falsificarea alegerilor din anul 1946 şi la dizolvarea P.N.Ţ. în vara anului 1947.

Semne de întrebare ridică şi tratarea „instrumentelor represiunii". Autoarea studiului introductiv este de părere că Direcţia Generală a Securităţii Poporului (D.G.S.P.) „a funcţionat formal ca departament al Ministerului Afacerilor Interne" (p. 19), afirmaţie care nedumereşte, cu atât mai mult cu cât autoarea precizează că „Securitatea era condusă de Gheorghe Pintilie, care deţinea şi funcţia de ministru adjunct de Interne" (p. 19). În ce consta caracterul formal câtă vreme Securitatea făcea parte **efectiv** din Ministerul Afacerilor Interne, alături de alte structuri? Chiar art. 1 din Decretul nr. 221/1948 stipula: „În cadrul Ministerului Afacerilor Interne se înfiinţează Direcţiunea Generală a Securităţii Poporului", iar art. 7 preciza că bugetul D.G.S.P. va fi publicat „fără detaliere de posturi" în bugetul Ministerului Afacerilor Interne. Organizarea, încadrarea, dotarea, atribuţiile şi funcţionarea direcţiilor centrale şi regionale ale D.G.S.P. erau reglementate prin decizii, directive şi instrucţiuni ale M.A.I., semnate de ministrul de Interne (în perioada 1948-1952, Teohari Georgescu).

Cel mai explicit este art. 5 din „Decretul pentru organizarea Ministerului Afacerilor Interne al R.P.R.", din 1949, care preciza: „Sarcinile M.A.I. se îndeplinesc de următoarele organe proprii:

1. Secretariatul
2. Secretariatul General pentru Trupe
3. Direcţia Generală a Securităţii Poporului
4. Direcţia Generală a Miliţiei
5. Direcţia Generală a Penitenciarelor
6. Direcţia Contabilitate
7. Direcţia Administrativă
8. Departamentul Gospodăririi Locale"[4].

Unele informaţii punctuale trebuie privite cu rezervă. De exemplu, fără a oferi o trimitere bibliografică, Cristina Roman precizează că Serviciul Special de Informaţii a trecut „sub controlul serviciilor secrete sovietice prin numirea la conducerea sa, pe 27 aprilie 1945, a agentului sovietic

[4] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 147/1949, f. 2-3

Serghei Niconov" (p. 34). În acea perioadă S.S.I.-ul era condus încă de Florin Becescu (fost şef al Secţiei de Contraspionaj), ce-i drept intrat în atenţia liderilor comunişti spre a fi îndepărtat din funcţie, pe baza Legii nr. 217 „pentru purificarea administraţiei publice"[5]. Începând din luna mai 1945, Emil Bodnăraş, membru al C.C. al P.C.R. şi secretar general al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, a fost însărcinat cu dirijarea nemijlocită a S.S.I.-ului.

Preluarea controlului s-a realizat prin trimiterea unei echipe din cadrul Secretariatului General al Preşedinţiei, formată din Ion Vidraşcu[6] (nume real Vania Didenko, agent N.K.V.D.), Ion Stroescu (Isidor Selinger, membru al Serviciului de Informaţii al P.C.R.) şi Lucian Stupineanu[7] (membru al Formaţiunilor de Luptă Patriotice). Aceştia au acţionat prin intermediul aşa-numitei Direcţii a Coordonării. În ce-l priveşte pe Serghei Nikonov (Nicolau), acesta a preluat funcţia de director general al S.S.I. la data de 9 ianuarie 1947 şi a deţinut-o până în martie 1951, când S.S.I. a fost transformat în Direcţia I Informaţii Externe a D.G.S.S.

Analizând evoluţia legislaţiei represive după anul 1948, Cristina Roman identifică „fluxurile şi refluxurile" represiunii, precizând că acţiunile represive au atins paroxismul între anii 1949-1953, delimitând un „reflux" în anii 1954-1955 (atribuit morţii lui Stalin în martie 1953 şi dorinţei României de a adera la O.N.U.). Revolta din Ungaria (octombrie 1956) şi retragerea trupelor sovietice din România (iunie 1958) ar fi determinat un al doilea val al represiunii, încheiat în anul 1960 când „acţiunile represive au scăzut în intensitate". Dincolo de caracterul destul de lax al periodizării şi natura discutabilă a cauzelor interne şi externe care ar fi determinat dinamica represiunii, trebuie subliniat faptul că precizările ulterioare asupra legislaţiei represive suscită o serie de întrebări. Astfel, referindu-se la prevederile art. 209 C.P., autoarea susţine că „modificările operate între anii 1953 şi 1957 l-au transformat într-o armă aflată în mâna Securităţii. Mii de arestări s-au efectuat în rândul ţăranilor opozanţi ai colectivizării şi al membrilor rezistenţei armate anticomuniste, având ca «bază legală» incriminările incluse în acest articol" (p. 21). Deci, înăsprirea legislaţiei represive în perioada indicată se suprapune tocmai peste ceea ce aceeaşi autoare desemna drept o perioadă de scădere în intensitate a represiunii.

Nelămuriri de acelaşi gen survin şi în momentul în care autoarea analizează modificarea art. 207-218 C.P. (articole folosite „pentru condamnarea aderenţilor la rezistenţa din munţi") prin Decretele nr. 318/1958 şi Decretul nr. 1/1959. După ce este subliniată înăsprirea severă a

---

[5] M.O., nr. 74, 30 martie 1945

[6] Într-un document întocmit în 1947, acesta figurează ca director special clasa 1, cu o vechime în grad de la 1 decembrie 1945 – A.N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., dosar nr. 3/1945, f. 11

[7] Lucian Stupineanu era originar din Olteniţa, licenţiat în drept şi intrase în contact cu ideile comuniste în perioada interbelică, pe vremea când lucra ca avocat la Întreprinderile Bragadiru. Trimis pe frontul de Est, a dezertat şi a fost ulterior folosit de N.K.V.D. ca translator. A intrat în Bucureşti odată cu avangarda trupelor sovietice şi, cu această ocazie, l-a cunoscut pe Emil Bodnăraş, cu care a stabilit relaţii trainice. După ce a acţionat pentru organizarea Formaţiunilor de luptă Patriotice şi a ARLUS-ului, a fost trimis de Bodnăraş în S.S.I., unde a deţinut funcţia de director general în perioada 12 iulie 1945 – 9 ianuarie 1947. A fost arestat în 5 martie 1948, suspectat de intenţia de evaziune în Occident, şi a fost deţinut la Văcăreşti, fără a fi judecat, până în aprilie 1953, când a decedat de tuberculoză şi anemie – cf. Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informaţii din România (1939-1947)*, vol. I, Bucureşti, Editura A.N.I., 2003, p. 407

pedepselor prin respectivele decrete, se precizează că „varianta acestui articol care a fost utilizată în perioada 1958-1959 a permis organelor represive să descopere sute de aşa-zise «organizaţii teroriste» şi mii de «acte de teroare». Rezistenţa armată anticomunistă era deja de domeniul trecutului, exceptând câţiva fugari izolaţi" (p. 23). Într-adevăr, începând cu anul 1958, rezistenţa armată anticomunistă poate fi considerată lichidată, rămânând încă în libertate doar câteva figuri legendare ale grupurilor armate, precum col. Gh. Arsenescu sau Ion Gavrilă-Ogoranu. Atunci, care au fost sutele de organizaţii teroriste descoperite în perioada 1958-1959? Sau este vorba de o confuzie între „organizaţiile subversive" şi „organizaţiile teroriste", cauzată de o insuficientă familiarizare cu stilul administrativ al documentelor organelor de represiune?

Trecerea în revistă a evoluţiei structurii Direcţiei Generale a Penitenciarelor în perioada 1929-1949 ridică noi semne de întrebare. Aflăm că între 1 iunie 1930 şi 30 mai 1942 D.G.P. s-a aflat sub controlul Ministerului Justiţiei. În intervalul 30 mai 1942 – 6 februarie 1945 D.G.P. a trecut în subordinea Ministerului de Interne, după care, prin Legea nr. 93 din 6 februarie 1945, a revenit la Ministerul Justiţiei, până în 1949, când a fost subordonată M.A.I. După ce precizează că închisorile din Uniunea Sovietică trecuseră în 1934 din subordinea Comisariatului poporului pentru Justiţie în cea a Direcţiei Generale a Lagărelor din N.K.V.D., autoarea conchide: „Prin imitaţie, modelul sovietic era pus în aplicare şi la Bucureşti de către consilierii sovietici prezenţi în România în cadrul Comisiei Aliate de Control". Despre care „imitaţie" este vorba, dacă în februarie 1945 D.G.P. **revine** la Ministerul Justiţiei, iar în 1949, când s-a produs trecerea la M.A.I., Comisia Aliată de Control îşi încetase demult activitatea?

Neclare rămân şi raporturile de putere din cadrul unui penitenciar: „Ierarhic, penitenciarele erau conduse de un comandant, căruia Partidul Comunist şi Securitatea îi confereau puteri depline, urmat de un locţiitor însărcinat cu paza şi regimul, de un locţiitor pentru servicii, responsabil cu administraţia; deasupra tuturor se afla ofiţerul politic, «ochiul Partidului», care avea atribuţii extinse asigurând «educarea politică» a personalului închisorii" (p. 40). Paragraful citat suscită cel puţin două întrebări: în ce măsură era Securitatea abilitată să confere „puteri depline", penitenciarele nefiind subordonate niciodată Securităţii, şi, în al doilea rând, ce fel de puteri depline avea directorul penitenciarului, dacă „deasupra tuturor" era ofiţerul politic? Confuzia este sporită de o „precizare" ulterioară, conform căreia „prin acest reprezentant, partidul era omniprezent, dublându-l pe comandant" (p. 40). În ce raport se afla comandantul penitenciarului faţă de ofiţerul politic: de egalitate (greu de conceput într-un sistem militarizat), de superioritate sau de subordonare?

Confuzia între Securitate şi M.A.I. este una persistentă, deşi sistemul de penitenciare şi lagăre nu a fost subordonat niciodată Securităţii, nici măcar în perioada septembrie 1952 – septembrie 1953, când a funcţionat Ministerul Securităţii Statului. Astfel, analizând H.C.M. nr. 729/19 iulie 1951 „privind organizarea şi funcţionarea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă", prin care se prevedea subordonarea acesteia faţă de M.A.I., autoarea ajunge la concluzia că „treptat, influenţa partidului şi a Securităţii se făcea resimţită în structura internă a D.G.P." (p. 30). Argumentul decisiv în acest sens constă în faptul că în vreme ce înfiinţarea de noi penitenciare era aprobată de Consiliul de Miniştri, „înfiinţarea coloniilor şi unităţilor de muncă se făcea pe baza deciziei M.A.I." (p. 30). O nouă afirmaţie care ne

îndreptăţeşte să credem că distincţia între M.A.I. şi Securitate nu este clară pentru autoare apare la p. 41: „Organele Direcţiei Generale a Penitenciarelor nu răspundeau decât în faţa Partidului şi a Securităţii". De această dată confuzia pare a fi generată de faptul că generalul maior Evghenie Tănase, **locţiitor al ministrului de Interne**, conducea o şedinţă de analiză a activităţii D.G.P. Faptul că Evghenie Tănase îndruma şi coordona şi Direcţia Anchete, Direcţia Securitate Transport, Direcţia asigurării securităţii personale a conducerii de partid, precum şi activitatea serviciilor independente: tehnic operativ, contrainformaţii radio, „D" (care făcea munca informativă în penitenciare, numit în anumite perioade „K") şi „C" (care se ocupa cu exploatarea arhivei informative şi cu evidenţa), nu înseamnă că D.G.P.-ul era subordonat Securităţii, ci **conducerii Ministerului Afacerilor Interne,** la fel cum era şi Securitatea.

Nu de puţine ori, conducerea ministerului coordona **direct** activitatea dintr-un penitenciar sau altul. De exemplu, în cazul penitenciarului Aiud, „începând din anul 1958 până în 1964 comandantul penitenciarului lucra direct cu conducerea M.A.I. în problemele de pază, regim şi operative"[8]. Mai precis, introducerea deţinuţilor în secţia „Zarcă", acordarea drepturilor şi aplicarea regimului de deţinere se stabilea de către comandant direct cu conducerea M.A.I., Direcţia Generală a Penitenciarelor neavând drept de ordin în privinţa separării deţinuţilor şi nici în unele probleme legate de regim. În fapt, D.G.P. nu avea drept de ordin în privinţa separării nici în penitenciarele Rîmnicu Sărat, Botoşani, Gherla, iar la penitenciarul Râmnicu Sărat nu avea nici drept de control[9]. De asemenea, ordinul ca deţinuţii „înrăiţi" să fie bătuţi de un cadru al penitenciarului, în prezenţa comandantului, nu a venit de la conducerea D.G.P., ci de la ministrul adjunct al M.A.I., Alexandru Mureşanu[10], în timpul unei convocări a comandanţilor de penitenciare, în luna mai 1958.

O altă nebuloasă este reprezentată de terminologia utilizată pe parcursul întregului studiu introductiv. Astfel, capitolul 4 este intitulat „Lagărele de internare" şi în subcapitolul „Delimitări conceptuale" se precizează: „cu toate că, atât în documente (dar nu şi în titulatura unităţilor de detenţie), cât şi în denumirea structurii care administra sistemul concentraţionar termenul este menţionat, în realitate, cum, de altfel, avea să recunoască şi directorul general al D.G.P.C.M., Vasile Lixandru, în mai 1959, din punct de vedere strict administrativ, pe teritoriul României nu au putut fi organizate *niciodată* (subl. ns. – F.B.) lagăre, ci doar colonii de muncă" (p. 57)[11]. În ciuda faptului că autoarea achiesează la opinia lui Vasile Lixandru, studiul introductiv

---

[8] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 5, f. 197

[9] *Ibidem*

[10] Acesta lucra în M.A.I. din noiembrie 1951, când fusese numit „consilier pentru Spate" – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.- Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 3/1951, f. 35

[11] În opinia autoarei, în esenţă, „lagărele de sorginte sovietică" se deosebeau de „lagărele americane, spaniole şi cele englezeşti" prin faptul că primele erau „destinate propriei populaţii şi au reprezentat o instituţie permanentă", în vreme ce celelalte aveau scopul „de a izola şi de a interna sub pază militară inamicii externi" (p. 56). Ţinem să precizăm că distincţia nu ne apare ca fiind fiabilă, câtă vreme, de exemplu, în România lagăre de internare funcţionau încă din anul 1938 pentru **proprii cetăţeni** (cazul lagărelor de la Miercurea Ciuc şi Vaslui unde au fost internaţi legionari notorii, dar şi persoane bănuite doar a simpatiza Mişcarea Legionară, precum Mircea Eliade). De asemenea, în perioada celui de-al doilea

prezintă în continuare *Internarea în lagăre* (p. 58-59) şi *Organizarea şi funcţionarea lagărelor de internare* (p. 60-61)!

Ambiguitatea terminologică este menţinută şi în cuprinsul articolelor inserate în lucrare. Astfel, despre *Chiajna* aflăm că era „Lagăr de muncă. Era o secţie a penitenciarului Văcăreşti. Colonia era aşezată în apropierea comunei Dragomireşti de Deal şi a fost înfiinţată în 1957" (p. 184), iar în articolul *Domneşti* se începe prin a-l defini drept „lagăr de muncă", pentru ca în final să se precizeze „pe 1 octombrie 1959, colonia de muncă Domneşti a fost desfiinţată" (p. 185). Aceeaşi imprecizie se face remarcată şi pentru *Cernavodă*, *Coasta Galeş*, *Grădina*, *Hârşova* (unitatea de detenţie de aici fiind numită când *colonie*, când *penitenciar*), *Periş*, *Peninsula* (definit iniţial drept *penitenciar*, pe parcursul articolului este denumit constant *colonie*), *Poarta Albă*, *Saligny*[12].

De altfel, imprecizia exprimării este simţită şi în alte cazuri. În articolul intitulat *Centrele de anchetă* se precizează că „au fost folosite ca metode şi tehnici de interogatoriu: bătaia, tortura fizică şi psihică, izolarea şi înfometarea deţinuţilor, redactarea unor declaraţii false sau consemnarea unor răspunsuri ireale, sub constrângere" (p. 167). Dincolo de faptul că este greu de trasat o linie clară de demarcaţie între tortura fizică şi cea psihică[13], este evident că *bătaia*, *izolarea* şi *înfometarea* sunt doar clase diferite ale încrengăturii de metode de tortură uzitate de torţionarii regimului comunist. În ceea ce priveşte „redactarea unor declaraţii false", suntem convinşi că această acţiune consta tocmai în „consemnarea unor răspunsuri ireale"!

Structura articolelor din cuprinsul dicţionarului urmăreşte „aşezarea geografică" a unităţii de detenţie, prezintă perioada de timp scursă „de la înfiinţare până la 1945", apoi este prezentată evoluţia acesteia „ca penitenciar comunist". În final, sunt inserate date despre „conducerea penitenciarului". În unele cazuri, există şi o secţiune intitulată „reeducarea".

Referitor la această ultimă secţiune, îndrăznim să avansăm opinia că ea ar fi trebuit să se regăsească în cadrul fiecărui articol, întrucât *reeducarea* este o componentă „standard" a

---

război mondial, pe teritoriul României au funcţionat atât lagăre pentru „inamicii externi" (lagărele de prizonieri sovietici de la Slobozia şi cele din Valea Jiului), cât şi pentru cetăţenii români consideraţi „suspecţi şi dăunători societăţii" (lagărul de la Tg. Jiu sau lagărele din Transnistria). De altfel, şi japonezii de pe coasta de vest a S.U.A. internaţi în lagăre în timpul celui de-al doilea război mondial, ca prezumtivi spioni, erau cetăţeni americani!

[12] Sesizând această ambiguitate a termenilor, coordonatorul lucrării oferă următoarea explicaţie: „Generic, în lipsa unei definiţii general acceptate, unii autori au caracterizat *lagărele de muncă* drept unităţi administrative în sistem penitenciar, cu deţinuţi şi existenţă nedeterminată. În subordinea acestor forme de organizare concentraţionară puteau să existe mai multe *secţii* şi *puncte de lucru*, având drept centru administrativ lagărul de muncă de care aparţineau" (p. 11)

[13] „În ciuda diferenţelor, nu există întotdeauna o separaţie clară între tortura fizică şi cea psihică, întrucât fiecare implică şi elemente din cealaltă (după cum susţine organizaţia Amnesty Internaţional, care a studiat în mod sistematic fenomenul)". - Ruxandra Cesereanu, *Panopticum. Tortura politică în secolul XX – studiu de mentalitate,* Iaşi, Institutul European, 2001, p. 61

pedepsei cu închisoarea. Ea nu a fost o născocire a comuniştilor[14] şi nu s-a limitat, în nici un caz, la *reeducarea de tip Piteşti* sau *reeducarea prin autoanaliză*. Ba, mai mult, *reeducarea deţinuţilor* este un concept cât se poate de actual. Astfel, referitor la pedeapsa cu închisoarea, în Codul Penal (Titlul III Pedepsele) al unui stat democratic, aşa cum este considerată a fi România anului 2000, se precizează următoarele:

„Art. 52 – Pedeapsa şi scopul ei

1) Pedeapsa este o măsură de constrângere şi **un mijloc de reeducare** (subl. ns. – F.B.) a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea de noi infracţiuni.
2) Prin executarea pedepsei se urmăreşte formarea unei atitudini corecte faţă de muncă, faţă de ordinea de drept şi faţă de regulile de convieţuire socială. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferinţe fizice şi nici să înjosească persoana condamnatului".

În acelaşi titlu, la Cap. III – Pedepsele principale, Secţiunea II. Închisoarea, art. 56 precizează:

„1. Regimul executării pedepsei închisorii se întemeiază pe obligaţia condamnaţilor de a presta o muncă utilă, dacă sunt apţi pentru aceasta, **pe acţiunea educativă ce trebuie desfăşurată de condamnaţi** (subl. ns. – F.B.), pe respectarea de către aceştia a disciplinei muncii şi a ordinii interioare a locurilor de detenţie, precum şi pe stimularea şi recompensarea celor stăruitori în muncă, disciplinaţi şi care dau dovezi temeinice de îndreptare.

---

[14] Vezi optica occidentală asupra pedepsei cu închisoarea la jumătatea secolului al XVIII-lea în Cesare Beccaria, *Despre infracţiuni şi pedepse*, Bucureşti, editura Humanitas, 2007, *passim;* în cazul spaţiului românesc, în proclamaţia de la Islaz, din 9/21 iunie 1848, se prevedea la pct. 19 „desfiinţarea atât în faptă, cât şi în vorbă a pedepsei cu moartea", iar la pct. 20 „aşezăminte penitenţiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor **şi să iasă îmbunătăţiţi** (subl. ns. – F.B.)" – cf. Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii*, vol. I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 537-538; pentru o imagine amplă asupra rolului pedepsei cu închisoarea şi a reeducării deţinuţilor vezi şi Charles Lucas, *De la réforme des prisons ou De la théorie de l'impresonnment, de ses principes, de ses moyens et de ses conditions d'application*, vol. I-III, Paris, E. Legrand et C. Descauriet, 1836-1858; *Lege pentru constrângerea corporală în Principatele Unite Române*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1864; Grigore I. Dianu, *Istoria închisorilor din România: studiu comparativ: legi şi obiceiuri*, Bucureşti, Tipografia Curţii Regale F. Göbl & Fii, 1900; Constantin Moroiu, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea*, Cluj, Tipografia Fondul Cărţilor Funduare, 1933; Alexandru Roşca, *Psihopatologia deviaţilor morali: diagnoză, triare şi reeducare: organizarea clinicilor psihologice, Institutelor de Educaţie Corectivă şi închisorilor*, Cluj, Editura Institutului de Psihologie al Universităţii, 1931; pentru studiile mai noi privind rostul social al pedepsei cu închisoarea, vezi Michel Foucault, *A supraveghea şi a pedepsi*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997; Idem, *Lumea e un mare azil. Studii despre putere*¸ Cluj Napoca, Editura Idea Design & Print, 2005; Roger Mathew, *Doing time: an introduction to the sociology of imprisonment*, Basingstoke, Palgrave, 1999; J. Petersilia (ed.) *Community corrections,* Oxford University Press, 1998; M. Tonry, J. Petersilia, *Prisons*, Chicago, Chicago University Press, 1999; Florian Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2003

2. Toate aceste mijloace trebuie folosite în aşa fel încât să conducă la **reeducarea celor condamnaţi** (subl. ns. – F.B.)"[15].

Conţinutul articolelor, atât cele referitoare la penitenciare, cât şi cele privind lagărele şi coloniile de muncă, este unul bogat în informaţii extrase din surse documentare variate (arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor, arhiva C.N.S.A.S., Arhivele Naţionale Istorice Centrale), precum şi din lucrările de memorialistică şi de specialitate. Evident că prelucrarea unui material documentar de o asemenea amploare a solicitat din plin spiritul critic al autorilor.

Din păcate, am constatat şi cazuri în care s-a abdicat de la o analiză riguroasă a izvorului folosit. De exemplu, în cazul prezentării numărului deceselor survenite în cadrul penitenciarului Aiud, sunt oferite cifre mult diferite (provenite din surse diverse), fără a fi prezentat şi un punct de vedere, argumentat, al autorului: „numai în anul 1947 la Aiud s-au înregistrat 110 decese. În cele mai grele perioade de detenţie, numărul morţilor de aici a crescut la cca 100 în două luni. Conform actelor nominale de deces de la Primăria Aiud, în perioada 1948-1964, aici au decedat 437 de persoane, deşi alte estimări indică 700 de decese" (p. 80). În faţa acestor diferenţe considerabile nu există nici o încercare de explicare a lor, ba, mai mult, este citată şi opinia lui Sorin Tulea, conform căreia în perioada 1949-1951 la Aiud mureau „în medie între patru şi opt persoane pe zi" (adică, luând în calcul anul de 365 de zile, între 1.460 şi 2.920 de persoane – cam la cât era estimat numărul deţinuţilor din celularul mare![16]).

Imaginea asupra vieţii cotidiene din penitenciarul Aiud este şi ea destul de contradictorie. Iniţial, se precizează că „gardienii se plimbau *necontenit* (subl. ns. F.B.) pe coridoarele închisorii pentru a împiedica tentativele de încălcare a regulamentului şi a suprima orice formă de socializare. Uneori mergeau încet pentru a putea surprinde prin vizetă discuţiile deseori în şoaptă, între deţinuţi, ocupaţiile cotidiene (…)" (p. 86). Peste numai un paragraf, aflăm că „deţinuţii care se aflau în celule separate comunicau prin uşă, când gardienii nu se aflau prin coridor, ori purtau lungi discuţii privitoare la subiectele din aria de activitate a fiecăruia (ştiinţifice, profesionale, politice) prin sobele care comunicau între ele" (p. 87). Mai mult chiar, profesorul de fizică nucleară George Manu „dădea lecţii de istorie a Franţei şi Angliei, scrise pe săpun sau pe fundul gamelei făcea comentarii literare, dezbătea Constituţia Statelor Unite ale Americii şi ţinea cursuri despre marile descoperiri geografice, utilizând chiar hărţi improvizate" (p. 87). Ce trebuie să înţelegem?

---

[15] *Codul Penal, cu modificările aduse prin Legea nr. 197/2000 şi O.U.G. nr. 207/2000*, lucrare adnotată şi îngrijită de Forina Şerban, Bucureşti, Ed. All Beck, 2001, p. 29-33; asupra viziunii actuale asupra rolului pedepsei şi a reeducării din penitenciare, vezi şi Marcel Ioan Rusu, *Drept execuţional penal*, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2007, *passim*

[16] Dacă dificultatea aprecierii numărului deţinuţilor poate fi mai uşor înţeleasă, cititorul nu-şi poate forma o imagine adecvată nici asupra numărului de celule. O sursă din arhiva RFE Research Institute indică 375 de celule, câte 125 pe fiecare etaj (p. 77), în vreme ce un fost deţinut, citat după Dennis Deletant, afirma că „fiecare etaj are câte 90 de celule" (p. 86). Din nou, autorul nu simte nevoia unei clarificări. Potrivit unei situaţii privind capacitatea de deţinere a penitenciarelor, întocmită în luna iunie 1977 şi destinată lui Nicolae Ceauşescu, penitenciarul Aiud avea 1.400 de locuri, fiind depăşit doar de penitenciarul Bucureşti, cu 1670 de locuri, şi urmat de penitenciarul Gherla, cu 1220 de locuri - A.C.N.S.A.S., fond Neoperativ, dosar nr. 2425, vol. 13, f. 164

Exista un regim extrem de dur, care reprima din faşă „orice formă de socializare" sau gardienii manifestau destulă indisciplină faţă de regulamentul închisorii, astfel că puteau funcţiona adevărate „universităţi"?

Aceeaşi lipsă a spiritului critic este vizibilă în articolul *Jilava,* unde, după ce este descris procedeul percheziţiei corporale, extrem de minuţioase şi efectuată în colectiv[17], autorul prezintă o „stratagemă" a deţinuţilor de-a dreptul incredibilă:

„Pentru a scăpa de percheziţii, unii dintre deţinuţi care ştiau că «ţiganii au oroare de iepuri» puneau în bagajele pe care doreau să le salveze bucăţi din blană de iepure. În acest fel, atunci când gardienii rromi găseau bucata din blană de iepure, aruncau bagajul fără să-l mai controleze, considerându-l semn rău" (p. 361).

Cu alte cuvinte, gardienii care controlau, în echipă, fiecare tiv al îmbrăcămintei, precum şi zonele intime ale corpului deţinutului („…cu spatele la gardian, cu picioarele depărtate, aplecat în unghi drept, trebuia să le desfaci în aşa fel încât gardianul şi şeful lui să se convingă că nici acolo nu se ascunse nimic de vigilenţa lor" – p. 355), se intimidau în faţa unei bucăţi de blană de iepure, lăsând necontrolat un întreg bagaj? Oricâtă forţă am fi tentaţi să atribuim unor superstiţii[18], fie-ne permis să avem unele rezerve!

O altă afirmaţie din articolul *Jilava* ni s-a părut a fi, de asemenea, de domeniul fanteziei: „În perioada 1949-1964, penitenciarul a fost şi unul dintre cele mai aglomerate locuri de detenţie din cadrul D.G.P., numărul mediu al deţinuţilor fiind de 3.000. Din cauza acestei aglomerări, unui deţinut îi revenea, în medie, un spaţiu de doar 30 cm^2" (p. 361). Amprenta la sol a tălpii unui om adult de dimensiuni medii este mai mare de 30 cm^2! Cu alte cuvinte, nici dacă ar fi stat într-un picior, deţinuţii nu ar fi avut cum să „beneficieze" de numai 30 cm^2. Făcând un calcul simplu, 3.000 de deţinuţi x 30 cm^2 = 90.000 cm^2, adică 3.000 de oameni încăpeau într-o cameră de 9 m^2 (cam cât un dormitor dintr-un bloc „ceauşist"). De altfel, chiar autorul articolului amintit afirmă că în anul 1907 în închisoarea „Jilava" „suprafaţa camerelor era de 15.000 m^2" (p. 352). Chiar scăzând din această suprafaţă pe aceea a pavilionului administrativ, a dormitorului trupei şi a cancelariei, tot rămân ceva mai mult de 9 m^2.

Articolul *Bacurile-închisori din delta Dunării*[19] ne-a ridicat, la rându-i, numeroase semne de întrebare. Mai întâi, se remarcă o imprecizie terminologică, fiind folosiţi alternativ termenii

---

[17] „În timp ce gardienii controlau «bucată cu bucată îmbrăcămintea, desfăcând tivurile şi căptuşeala», deţinutul aştepta «gol puşcă pe pardoseala de ciment». După această verificare a îmbrăcămintei, se trecea la percheziţia corporală, care era făcută de un gardian supervizat de un subofiţer" (p. 355)

[18] Eruditul folclorist Gh. F. Ciauşanu consemna la începutul secolului trecut că „este credinţa la noi (românii), că dacă-ţi taie un iepure calea, n-are să-ţi meargă bine. Credinţă identică cu a noastră au rutenii din Bucovina. La germani se crede aşijderea. (…) De toate neamurile acest animal este socotit ca rău prevestitor." – cf. Gh. F. Ciauşanu, *Superstiţiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi şi noi*, ediţie critică, prefaţă şi indice tematic de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2001, p. 250

[19] Ortografierea corectă este „Delta Dunării", căci „numele geografice şi teritorial-administrative se scriu cu iniţială majusculă la toate cuvintele componente (în afară de cuvintele ajutătoare)" – Institutul de Lingvistică al Universităţii din Bucureşti, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, ediţia a IV-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1983, p. 29

„bac" şi „şlep", ce desemnează tipuri total diferite de nave, atât din punct de vedere al dimensiunilor, cât şi din punct de vedere al caracteristicilor tehnico-funcţionale. Pe de altă parte, descrierea lor este de-a dreptul stupefiantă, şlepurile fiind „de fapt nişte magazii din tablă, acoperite, în care erau închişi deţinuţii. (…) Într-o astfel de magazie erau cazate între 2.000 şi 3.000 de persoane" (p. 115). Ţinem să precizăm că la bordul „Titanicului" s-au aflat 2.223 de persoane, nava având 269,1 m lungime şi un tonaj de 46.328 tdw, iar „Queen Elisabeth 2", care a deţinut timp de decenii supremaţia între navele de croazieră, a transportat maxim 3.650 de persoane (militari) în anul 1982, în timpul conflictului pentru insulele Falkland. Cea mai mare navă militară existentă astăzi, portavionul „USS Nimitz", cu o lungime de 332 m şi 97.000 tdw, are un echipaj de 5.680 de persoane (inclusiv piloţii avioanelor)[20].

Desigur, nu ne imaginăm că la bordul vaselor-închisoare erau condiţii asemănătoare cu cele de pe un transatlantic (fie şi la clasa a III-a), dar nici nu putem înţelege cum este admis ca real un efectiv de deţinuţi echivalent cu cel al celularului mare din Aiud sau cu dublul capacităţii penitenciarului Galaţi (1.500 locuri), unde „suprafaţa locului de detenţie era, în 1955, de 5.584 m^2, iar perimetrul zidului exterior era de 620 m" (p. 314).

De altfel, în „Planul transportului efectivelor de cadre, deţinuţilor şi materialelor în localitatea de dispersare a Penitenciarului Galaţi la Formaţiunea Dăeni", întocmit în 1960, se precizează că transportul unui efectiv de 1.050 de persoane se realiza cu trei bacuri: „2 bacuri cu deţinuţi şi escorte, un bac cu materiale"[21]. În primul vas cu deţinuţi mergea şeful eşalonului cu 22 de militari şi o puşcă mitralieră, iar pe al doilea vas cu deţinuţi se afla ajutorul şefului de eşalon, împreună cu 22 de militari şi o puşcă mitralieră. Vasul cu materiale era însoţit de un şef de escortă şi cinci militari[22]. Întrucât durata deplasării era estimată la 12 ore (pe ruta Smârdanu Nou, Măcin, Carcaliu, Turcoaia, Peceneaga, Piatra Frecăţei – 5 km nord de com. Ostrov) şi cea a îmbarcării/debarcării la câte 4 ore, considerăm că era posibil ca în acest interval de timp să poată fi înghesuiţi câte 500 de deţinuţi într-un bac, dar ca 2.000 până la 3.000 de persoane să poată fi *cazate* într-un bac, ni se pare mai puţin plauzibil.

De neînţeles ni se pare şi preluarea informaţiei conform căreia „cele trei bacuri, «Kastro», «Gironde» şi «Yser», aveau în permanenţă arborate steagurile grecesc şi francez, încercând să lase impresia că sunt vase comerciale străine" (p. 115). Cui trebuia creată această impresie falsă? Localnicilor? Aceştia erau, oricum, la curent cu adevărata destinaţie a navelor. Altor vase străine care ar fi trecut prin zonă? Echipajele acestor eventuale vase (traficul străin pe

---

[20] Spaţiul alocat personalului navigant de pe nave nu este unul foarte generos. Potrivit art. 10 al Convenţiei privind cazarea echipajelor, adoptată la 18 iunie 1949 de Conferinţa Generală a Organizaţiei Internaţionale a Muncii, „suprafaţa de podea per persoană în cabinetele de dormit destinate nebrevetaţilor va fi cel puţin de:

a) 20 picioare pătrate sau 1,85 m, la navele mai mici de 800 tone;
b) 25 picioare pătrate sau 2,35 m, la navele de 800 tone sau mai mari, dar mai mici de 3.000 tone;
c) 30 picioare pătrate sau 2,78 m, la navele de 3.000 tone sau mai mari" – *Convenţia privind cazarea echipajelor (revizuită)*, „Monitorul Oficial al României", nr. 34, 28 ianuarie 2000

[21] A.C.N.S.A.S., fond Neoperativ, dosar nr. 2281, f. 138

[22] *Ibidem*

cele trei braţe ale Dunării a scăzut dramatic după 1944, cunoscând un relativ reviriment după 1955[23]) nu ar fi avut nimic altceva de văzut decât trei nave la ancoră! Că purtau pavilion românesc sau grecesc, percepţia nu se schimba. Admiţând cazul că un eventual vas străin ar fi surprins momentul urcării sau coborârii deţinuţilor de la bordul vaselor, respectivii marinari străini ar fi putut crede că, în delta românească, funcţionau vase-închisori ale Greciei sau ale Franţei? Nu ar fi realizat instantaneu care era situaţia reală, lăsându-se amăgiţi de un fals pavilion? În plus, bănuim că vasele-închisori nu erau amplasate chiar pe şenalul navigabil, ci pe unul sau altul din sutele de canale secundare ale Deltei Dunării.

Trebuie semnalate, de asemenea, şi unele erori existente în articolul *Canalul Dunăre – Marea Neagră*. În cadrul acestuia, într-o încercare de explicare a raţiunilor ce au dus la construirea canalului, se afirmă că Stalin „intenţiona să preia şi să utilizeze Canalul după terminarea lui, silind astfel România să-l cedeze în baza relaţiilor de subordonare făţişă pe care conducerea comunistă le practica faţă de Kremlin" (p. 200), indicându-se ca sursă lucrarea lui Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, 2000, p. 13.

Eroarea este dublă! În primul rând, Paul Sfetcu afirmă, citându-l pe Dej, că, probabil, „dacă ar mai fi trăit [Stalin] şi canalul ar fi fost dat în exploatare, ar fi cerut României să renunţe «de bună voie şi nesilită de nimeni» la stăpânirea gurilor de vărsare a Dunării în Marea Neagră. Inclusiv a Deltei pe motiv că avem de-acum ieşire directă la mare prin canalul pe care l-am construit"[24]. Deci, se avansa ipoteza, credibilă, că Stalin şi-ar fi dorit controlul gurilor Dunării şi ar fi urmat să forţeze România să-i cedeze Delta Dunării şi **nicidecum Canalul Dunăre – Marea Neagră**. Considerăm credibilă, într-o oarecare măsură, o astfel de ipoteză, având în vedere acţiunile Rusiei din secolul al XIX-lea vizând acelaşi obiectiv, precum şi episodul Insulei Şerpilor.

Dincolo de interpretarea greşită, rămâne eroarea de citare: ipoteza amintită de Paul Sfetcu în lucrarea sa se regăseşte la p. 272, nicidecum la p. 13. Iniţial, am tins a o atribui unei greşeli de tipar, dar, recitindu-ne propriul studiu *Radiografia unei mistificări: procesul sabotorilor de la Canal*[25], citat de autoarea articolului „Canalul Dunăre – Marea Neagră", am observat că, încercând, la rându-ne, să oferim un răspuns întrebării „ce urmărise Stalin atunci când a impus construirea canalului?", am prezentat un fragment din articolul *Stalin decide: construiţi Canalul!*, publicat de Lavinia Betea şi Paul Sfetcu în „Magazin istoric", nr. 12/1997, p. 13-14. Totodată, următoarea notă de subsol din cadrul studiului nostru era o trimitere chiar la lucrarea lui Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*. Credem că o consultare grăbită a respectivului studiu a produs „fuzionarea" celor două citări, de la una menţinându-se autorul şi lucrarea, iar de la cealaltă doar pagina!

---

[23] Pentru date amănunţite asupra traficului pe Dunăre, vezi căpitan-comandor dr. Marian Moşneagu, *Viaţa portuară românească între 1944-1958*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române" tom VI, 2003, p. 553-575

[24] Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, selecţie, introducere şi note Lavinia Betea, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000, p. 272

[25] Florian Banu, *Radiografia unei mistificări: procesul sabotorilor de la Canal*, în „Arhivele Securităţii", Bucureşti, Editura Nemira, p. 120-121

O altă eroare am sesizat-o în conţinutul articolului *Liceul „Mihai Viteazul"*. Aici se afirmă că „pe 5 septembrie 1945, prefectul Poliţiei Capitalei, colonelul Cristea, informa Ministerul de Interne că membrii Legaţiei Germane şi persoanele refugiate în sediul legaţiei au fost mutaţi la Liceul «Mihai Viteazul», unde funcţiona un spital german cu o capacitate de 600 de paturi" (p. 187). Evident, este vorba despre un raport din 5 septembrie **1944** (probabil o greşeală de tipar), dar nu înţelegem opţiunea de includere în dicţionar a acestui „centru de triere" din două motive: nu intră în perioada enunţată ca arie principală de interes (1945-1967) şi nici nu s-a aflat în subordinea autorităţilor româneşti decât în perioada cuprinsă între după amiaza zilei de 2 septembrie 1944 şi ora 16,30 a zilei de 3 septembrie 1944, când liceul a fost preluat de o gardă sovietică. De altfel, chiar în raportul amintit de autorul articolului se preciza: „din acest moment, adică din ziua de 4 septembrie, orele 5,30, nu mai avem nici o ştiinţă asupra personalului aflat în localul Mihai Viteazul"[26].

O altă posibilă greşeală de tipar am identificat în cazul articolului *Slobozia*, unde, în cuprinsul notei de subsol 4, se afirmă că „în noiembrie 1945, opt subofiţeri, şase americani şi doi britanici au fost prinşi în urma unei evadări din lagărul Timiş şi trimişi disciplinar în lagărul de la Slobozia". Ori, este de notorietate faptul că anglo-americanii şi-au repatriat cu maximă operativitate combatanţii care căzuseră în prizonierat în România încă din ultimele zile ale lunii august şi primele zile din septembrie 1944, în cadrul unei operaţiuni de amploare desfăşurată sub supravegherea O.S.S.-ului[27]. Verificând trimiterea, am constatat că, aşa cum era de aşteptat, este vorba de o acţiune din noiembrie **1943**. În plus, citarea sursei este incorectă, titlul complet al articolului fiind Alesandru Duţu, Florica Dobre, Andrei Şiperco, *1941-1945. Prizonieri de război în România şi Crucea Roşie Internaţională*, în „Magazin Istoric", martie 1997, p. 16-24.

Evident, sesizarea acestor erori nu are în vedere nici un moment diminuarea meritelor autorilor, ci exprimă doar convingerea că îndreptarea lor nu este posibilă fără un dialog deschis şi constructiv între părţile interesate, căci – aşa cum sesiza istoricul Ioan Bogdan – „în istoriografie, mai mult decât în orice ştiinţă, erorile sunt greu de evitat; ca să ajungi, însă, la adevăr, trebuie să ai curajul de a le săvârşi şi dorinţa statornică de a le îndrepta".

Pentru a finaliza prezentarea volumului, trebuie să menţionăm că, asemenea oricărei scrieri de ţinută academică, lucrarea nu este lipsită de instrumentele de lucru care să faciliteze consultarea rapidă: o bogată bibliografie „selectivă" (ceea ce presupune un efort de documentare încă şi mai masiv decât cel vizibil în paginile respective) şi două amănunţite instrumente de căutare: un index de antroponime şi un index de toponime.

Încheierea lecturii lucrării se soldează cu un sentiment nedefinit: ai aflat informaţii valoroase, ai primit date certe, dar te-ai confruntat şi cu numeroase divagaţii de la subiectul

---

[26] Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, vol. I, 23 august 1944-30 august 1948, [Bucureşti], 1997, p. 110 (documentul citat se întinde pe paginile 108-110 şi nu p. 108-111, cum indică nota de subsol a articolului „Liceul «Mihai Viteazul»")

[27] Ernest H. Latham, *Efficient and Rapid: The Letters of Major Walter Ross of O.S.S. on the Evacuation of Allied Airmen from Romania, 30 August – 2 septembrie 1944*, în „Romanian Civilization", 1998-1999, nr. 3, p. 3-36

enunţat. Relatări echilibrate, oneste, sunt adesea succedate de altele în care latura emoţională este predominantă[28]. Stilul ştiinţific este îmbinat în mod eclectic cu cel memorialistic sau cu cel eseistic. Care este explicaţia?

De la bun început, cititorul a fost pus în gardă de coordonatorul volumului asupra faptului că acesta reprezintă „o întreprindere nu tocmai simplă, pentru că este dificil să se menţină echilibrul între o anume obiectivitate a istoricului şi apelul la discursul moralizator, victimizant şi partizan" (p. 9).

În ce ne priveşte, lectura ne-a lăsat sentimentul că eforturile autorilor de a „menţine echilibrul" au fost minime. Tiradele moralizatoare, reproducerea unor pasaje generoase din memorialistica foştilor deţinuţi politici[29] (ale căror nuanţe patetice sunt fireşti acestui gen de scriitură[30]), comparaţiile selective cu regimurile de detenţie anterioare instaurării comunismului[31] şi absenţa oricăror comparaţii cu alte areale geografice[32] sau chiar cu regimul actual din

[28] Stilul în care este redactat dicţionarul ilustrează foarte bine „impasul" în care se află studiul totalitarismului în România: „Între expunerea neutră şi adesea lipsită de inspiraţie a evenimentelor şi a cifrelor şi discursul mişcător despre memorie şi suferinţă a fost rareori identificat un echilibru convenabil. Dovada pare să excludă predica, iar predica nu socoteşte necesar să recurgă la dovezi" – Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică şi societate în România postcomunistă*, Bucureşti, Editura Nemira, 1999, p. 41

[29] Anumite reticenţe asupra valorii absolute a acestui gen de memorii, ca izvor istoric, au fost exprimate încă din primii ani de după publicarea masivă a acestui gen de lucrări – cf. Dumitru Şandru, *Amintirile nu pot înlocui izvoarele documentare*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", Iaşi, tom XXXII, 1995, p. 503-504; Mariana Neţ, *Communist Terror in Romania: Between Document and Fictionalisation. The Case of Prison Memoirs*, în „Revista de Istorie Socială", Iaşi, 1996, 1, p. 299-327; Totuşi, opţiunea autorilor dicţionarului devine comprehensibilă având în vedere că Andrei Muraru, coordonatorul lucrării, atrăgea recent atenţia că „cea mai grea misiune a unui istoric este să vadă dincolo de informaţia documentului, adică şi ceea ce nu spune sursa scrisă. Spre exemplu, nici un document de partid sau de stat nu a vorbit vreodată despre ce simţeau deţinuţii politici în penitenciarul Dej în anii '50, când, din cauza subnutriţiei şi a condiţiilor de detenţie, defecarea provoca şi eliminarea a 5-10 cm din intestinul gros" – Andrei Muraru, *Cum scriem istoriai,* în „Dilema veche", nr. 234, 7-13 august 2008

[30] Vezi redarea episodului relatat de Lena Constante despre modul în care ofiţerul politic din penitenciarul Dumbrăveni a distrus cuibul a două vrăbii, cuib situat la geamul uneia din celule (p. 295)

[31] Identificând în arhive informaţii despre „regimul dur de detenţie pentru condamnaţii politici cu convingeri comuniste", aplicat la Aiud în anii '30, unul din autorii dicţionarului ne pune în gardă că „informaţia trebuie privită cu rezerve, dată fiind tentaţia propagandistică a perioadei" (p. 75). Cu altă ocazie, faptul că într-un document din 1967 se menţionează că deţinuţii din penitenciarul Botoşani care munceau în oraş, în perioada anterioară anului 1944, purtau lanţuri la picioare este considerat pur şi simplu „exces de zel în «demascarea regimului burghezo-moşieresc»" (p. 153). Există şi câteva excepţii notabile, cum este cazul articolului „Caransebeş", unde sunt inserate relatări ale lui Mihai Gere despre regimul aplicat comuniştilor închişi aici (p. 256) sau al articolului „Iaşi", unde este reprodus un fragment dintr-un memoriu redactat de deţinuţi în 30 octombrie 1924 (p. 339).

[32] Vezi Anton van Kalmthout (ed.), *Reintegrarea socială şi supravegherea infractorilor în opt ţări europene*, Craiova, Sitech, 2004.

penitenciarele româneşti[33] întăresc afirmaţia domnului Marius Oprea, conform căreia „monografia de faţă nu este rezultatul unei simple opţiuni ştiinţifice, ci în primul rând al uneia morale". Cu alte cuvinte, autorii şi-au propus nu doar să prezinte organizarea şi funcţionarea sistemului penitenciar pentru a „ajuta la reconstituirea imaginii societăţii din acei ani" (p. 10), ci şi să realizeze adevărate rechizitorii la adresa sistemului şi a celor care l-au slujit, să identifice eroi[34], victime şi călăi şi să ofere posibile probe într-un ipotetic „proces al comunismului".

Chiar dacă s-a dorit o punere în lumină a celor petrecute în penitenciare în perioada regimului comunist, comparaţiile cu situaţiile precedente[35] sau din alte spaţii geografice ar fi

[33] Potrivit unui raport al organizaţiei APADOR – CH, încheiat după vizitarea penitenciarului Ploieşti la data de 17 mai 2005, „774 deţinuţi, din care 25 minori, împărţeau cele 642 de paturi instalate în penitenciar. (…) Capacitatea legală a penitenciarului, după norma de 6 mc aer/deţinut, este de 566 locuri, indicele de ocupare, deja menţionat, fiind de 137%. Dar paturile, oricum insuficiente, au fost instalate prin reducerea drastică a spaţiului liber din camere. Comitetul pentru Prevenirea Torturii din cadrul Consiliului Europei recomandă de ani buni calcularea spaţiului minim pe deţinut **în metri pătraţi (4-4,5 mp)**. Camerele de detenţie însumează aproximativ 875 mp, ceea ce înseamnă că unui deţinut **îi revine în medie puţin peste un metru pătrat (sub 1,10).** Calculând la nivelul minim recomandat de CPT – 4 mp – rezultă că în penitenciarul Ploieşti ar putea fi cazaţi **maximum 220 de deţinuţi. Prin urmare, pe baza acestui criteriu, indicele de ocupare este de** *aproape 400%*". Raportul integral poate fi consultat la adresa http://www.apador.org/show_report.php?id=11 (accesat la 22.09.2008); Pe de altă parte, potrivit unui *Sondaj de opinie la nivelul persoanelor private de libertate din unităţile penitenciare*, realizat de Administraţia Naţională a Penitenciarelor în perioada 21 septembrie – 10 octombrie 2007, „există o nemulţumire evidentă a persoanelor private de libertate în special faţă de calitatea hranei (…), faţă de confortul din camera de deţinere (în condiţiile în care indicele de supraaglomerare din unele penitenciare depăşeşte 150%), faţă de calitatea asistenţei medicale şi de condiţiile de igienă şi curăţenie" – http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf (accesat la 22.09.2008); Se poate vorbi de o constantă, căci o situaţie oarecum similară releva şi un sondaj efectuat în mai 1991 pe un eşantion de 436 deţinuţi. Aspectele cele mai criticate, referitoare la condiţiile de viaţă din penitenciare, erau: **igiena** (51%), **calitatea hranei** (57%), dar mai ales **asistenţa medicală** (63%) – cf. Gheorghe Florian, *Psihologie penitenciară*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2001, p. 167. Evident că aglomeraţia şi condiţiile de detenţie din penitenciarele zilelor noastre nu se pot constitui, în nici un chip, într-o scuză pentru cele existente în penitenciarele din perioada comunistă, dar cercetătorul acestei perioade, înainte de a-şi manifesta revolta şi oripilarea, trebuie să distingă caracteristicile cvasi-perene ale sistemelor de detenţie de cele create în mod deliberat de către sistemul comunist pentru lichidarea adversarilor politici şi apoi să insiste tocmai asupra acestora din urmă.

[34] Vezi prezentarea pe parcursul unei pagini întregi din cuprinsul articolului „Gherla" a activităţii grupului „Capotă-Dejeu" (p. 331), cu date interesante, fără îndoială, dar care, în opinia noastră, nu-şi avea locul într-o astfel de lucrare.

[35] Dacă autorii au acordat un rol atât de privilegiat memorialisticii foştilor deţinuţi politici, ca sursă de informaţii, ar fi fost, poate, utilă şi o scurtă incursiune în lucrările de aceeaşi factură publicate înainte de 1990 sau, de ce nu?, în folclorul detenţiei din secolele XIX şi XX, pentru a putea observa modul în care închisoarea şi-a pus amprenta şi asupra personalităţii unor alte generaţii de deţinuţi – vezi, în acest sens, masiva lucrare elaborată de Marian Munteanu, *Formele detenţiei. Formele privării de libertate în literatura poporană. Studiu, tipologie, antologie de texte şi glosar*, Bucureşti, Editura Valahia, 2007

permis, în opinia noastră, decelarea aspectelor specifice, caracteristice sistemului de detenţie al regimului comunist din România[36]. Cu alte cuvinte, ce anume este prezent exclusiv în penitenciarele şi lagărele comuniste şi ce este universal valabil în spaţiile unde omul a ţinut să-şi închidă, dintr-un motiv sau altul, semenii?

O astfel de abordare suntem convinşi că ar fi contribuit la sporirea credibilităţii lucrării din punct de vedere ştiinţific, dar se pare că autorii au dorit mai ales să pună „pe harta universală a crimelor împotriva umanităţii adevăratele bastioane ale cruzimii care au fost închisorile şi lagărele regimului care ne-a oprimat o jumătate de secol" (p. 538). Din păcate, intenţia lor onorabilă a fost deturnată către un discurs partizan, cu intonaţii justiţiare, care seamănă destul de mult cu cel al lucrărilor oficiale din anii '50, care relatau cu lux de amănunte chinurile la care au fost supuşi „ilegaliştii" de către „bestiile Siguranţei".

De altfel, modul în care lucrurile pot fi tratate prin ignorarea nuanţelor de gri este ilustrat şi de domnul Marius Oprea, care relatează în primele rânduri ale postfeţei, intitulată *Viaţa şi moartea la închisoare,* cum Petru Groza, petrecând revelionul 1943/1944 într-o celulă a arestului Siguranţei, a avut posibilitatea de a bea un pahar de şampanie, conchizând: „Aşa arăta un arest al demonizatei Siguranţe, în anii «cruntei represiuni a regimului exploatator al burgheziei şi moşierilor»"[37]. Nu ne-am putut reprima întrebarea dacă şi Gheorghiu-Dej, în timpul celor 10 revelioane petrecute în închisoare, a închinat câte o cupă de şampanie sau dacă alţi deţinuţi ai perioadei, politici sau nu, au beneficiat de un tratament similar celui aplicat lui Petru Groza, unul din cei mai bogaţi oameni din Ardeal, fost ministru şi fost parlamentar! Şi încă trebuie spus că Dej sau Ana Pauker au avut un regim mai bun decât majoritatea deţinuţilor comunişti. Se poate însă susţine că toţi comuniştii din închisori au fost trataţi ca Dej sau Pauker? Era o acţiune caracteristică pentru Siguranţă tratarea arestaţilor/condamnaţilor cu şampanie? Din totdeauna au existat deţinuţi şi deţinuţi[38], închisori şi închisori[39]! În faţa unor astfel de abordări ale izvoarelor

[36] Un argument pentru o mai largă prezentare comparativă a situaţiei din penitenciare o poate constitui fie şi simplul fapt că din cele 53 de penitenciare incluse în volum, doar două (Codlea şi Colibaşi) au fost înfiinţate în timpul regimului comunist (în 1953, respectiv în 1967). Restul penitenciarelor fuseseră preluate de către comunişti, ele fiind construite, cele mai multe, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi primul deceniu al secolului XX. De altfel, nici sistemul actual de penitenciare nu are o geografie net diferită de cel din perioada comunistă, astăzi funcţionând 32 de penitenciare, două penitenciare „de Minori şi Tineri" (Craiova şi Tichileşti), un penitenciar pentru femei la Târgşor, şase penitenciare-spital (Jilava, Rahova, Colibaşi, Dej, Poarta Albă, Tg. Ocna) şi trei centre de reeducare (Buziaş, Găeşti, Târgu Ocna) - – http://www.anp-just.ro/frame.php?page=Penitenciare.php (accesat la 22.09.2008)

[37] Pentru câteva mostre de „tratamente" aplicate de Siguranţă arestaţilor (femei şi bărbaţi, deopotrivă), în prima parte a anilor '20, vezi *Abuzurile şi crimele Siguranţei Generale a Statului. Declaraţiunile victimelor. Introducerea şi concluzia de C.G. Costa-Foru, secretar al Ligei Drepturilor Omului*, Bucureşti, Tipografia „Triumful", 1925, p. 19-25; ne exprimăm speranţa că declaraţiile inserate de Costa-Foru în volum nu vor fi şi ele considerate drept „exces de zel în «demascarea regimului burghezo-moşieresc»".

[38] Numeroaselor mărturii publicate, referitoare la regimul de exterminare din penitenciarele comuniste, le pot fi contrapuse unele relatări mai echilibrate şi, poate, mai credibile, având în vedere că nu au fost scrise „pentru istorie". De exemplu, în dosarul de urmărire informativă al unui susţinător al grupării Şuşman Leon,

istorice nu putem decât să recunoaştem că, din păcate, afirmaţia lui H.I. Marrou se verifică încă o dată: „Cunoaştem despre trecut ceea ce credem adevărat din ceea ce am înţeles din cât au consemnat documentele".

fost condamnat la cinci ani muncă silnică şi confiscarea averii (din care a executat doi ani şi patru luni în penitenciarele Cluj şi Gherla, fixându-i-se apoi d.o. în Bărăgan), domiciliat în comuna Poşaga, se află o notă informativă, datată 4 iunie 1966, în care este redată o discuţie purtată de un grup de foşti deţinuţi politici la o nuntă: „Bodea Petru a spus că-i pare rău că au venit din Bărăgan, căci lui i-a fost mai bine acolo, iar Bodea Ioan a spus că «tu, tot un drac eşti, ori în Bărăgan, ori aici, că nu-ţi place să pui mâna pe lucru», iar Crai Valer a spus că el nu a trăit în viaţa lui aşa bine ca la închisoare, că veneau cu ciuberele cu arpacaş şi era carne de o ducea înapoi, că le spunea caraliii că numai carne să ia şi pe la toate paturile era gamele cu carne. Crai Valer a spus că, după ce a scăpat din închisoare, dacă mă primea, mă reîntorceam înapoi, după cum ne-a fost situaţia în familie" – A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4633, f. 9; evident, fragmentul citat comportă o serie de comentarii: în primul rând, apare întrebarea dacă nu cumva „sursa" Securităţii încerca să le creioneze foştilor deţinuţi o imagine model? Răspunsul este negativ, datorită conţinutului celorlalte note furnizate de sursă (păstrate în dosar), unde se găsesc reproduse destule afirmaţii incriminatoare ale acestora. Apoi, poate fi vorba şi de o anumită exagerare provocată de comparaţia între situaţia din timpul detenţiei şi viaţa grea, plină de lipsuri şi privaţiuni, cu care se confrunta un fost „C.R.", reîntors în satul natal. În acest sens pledează şi o afirmaţie reprodusă într-o altă notă informativă: „ei, mai bine a fost în Bărăgan, căci chiar dacă nu câştigam mult, dar era câştig în fiecare zi şi alimentaţia mai ieftină" – *ibidem*, f. 10;

[39] O interesantă comparaţie între regimurile de detenţie şi o evidenţiere clară a rolului factorului uman în cadrul acestor regimuri este prezentă într-o notă informativă din 3 noiembrie 1965. Un fost deţinut politic îi confiase informatorului: „în o curte mică, ne plimba pe rând, roată, în cerc, cu mâinile la spate şi cu capul bine aplecat în jos, privirea numai în pământ. Cum ştiu aceştia să te canonească nu mai ştie nimeni, deşi ei când au fost în închisoare, pe vremea noastră, au avut toată comoditatea şi hrana foarte bună, doar atât că nu erau liberi, da' condamnaţii politici pe vremea noastră aveau un regim special, erau trataţi ca domnii" - A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3560, vol. 2, f. 124. Informatorul îi oferă însă un contra-exemplu: „Măi, Ioane, nu o fi chiar aşa. Eu am vorbit cu inginerul Mîndruţ, care a fost amestecat în complotul colonel Precup [este vorba de complotul organizat de colonelul Victor Precup în scopul lichidării fizice a lui Carol al II-lea şi a Elenei Lupescu, în Vinerea Mare din 8 aprilie 1934. Complotul a fost descoperit, iar colonelul Precup a fost condamnat, după un proces-fulger, la 10 ani temniţă grea – n.ns. F.B.] şi mi-a descris viaţa petrecută la Doftana şi la Jilava şi câte 8 ore din zi erau băgaţi în o celulă până la brâu în apă şi la intervale foarte scurte şi neregulate îi ploua prin plafon şi nu şi-au putut da seama nicicând cum era amenajată această ploaie prin plafonul celulei, ori aceasta trebuie că a fost groaznică, închisoarea întotdeauna a fost închisoare, dar cred că voi de acestea nu aţi îndurat". Răspunsul fostului deţinut este edificator: „de acestea nu, dar şi prin care am trecut au fost groaznice. (…) regimul de teroare nu era acelaşi în toate închisorile, pe noi ne-au purtat în mai multe închisori. Regimul era acelaşi, însă nu aplicat cu aceeaşi cruzime, atârna de conducerea lagărului, dacă personalul, şi în special directorul era om, nu era de tot stîns în el simţul umanităţii, simţeai o oarecare uşurare" – *ibidem*; pentru detalii asupra vieţii deţinuţilor la Jilava înainte de 1944 şi pentru consideraţii asupra rolului extrem de important al comandantului în uşurarea/agravarea regimului de detenţie, vezi şi Sorin Toma, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist, redactor şef al „Scânteii" din 1947 până în 1960*, Bucureşti, Editura Compania, 2004, p. 49-53 – „Un intermezzo: *La dolce vita…*la Jilava?"

Un ultim aspect pe care l-am fi dorit elucidat sau măcar abordat, fie în studiul introductiv, fie în cadrul postfeţei, este reprezentat de problema numeroaselor anchete şi controale, efectuate de organele procuraturii sau de cele ale Ministerului Afacerilor Interne, asupra condiţiilor de executare a pedepselor în închisorile, lagărele şi coloniile de muncă ale vremii. În ciuda faptului că rapoartele întocmite în urma acestor controale sunt citate deseori, tocmai pentru a sublinia ororile săvârşite de bestiile care îmbrăcaseră o uniformă, şi în pofida faptului că se menţionează chiar încarcerarea (pentru scurtă vreme!) a unora dintre ofiţerii găsiţi vinovaţi, nici autorii dicţionarului şi nici postfaţatorul nu se opresc asupra acestei probleme, lăsând în suspensie întrebări legate de raţiunile care au stat la baza ordonării controalelor, întrebări privind cauzele pentru care ordine repetate, emise atât de Biroul Politic, cât şi de conducerea M.A.I., de încetare a oricărei forme de tortură, au fost ignorate la nivelul de execuţie, fără ca totuşi cineva să fie sancţionat în mod decisiv!

Parcurgerea terifiantului dicţionar al penitenciarelor din România comunistă, realizat de echipa de cercetători de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România se constituie într-un cutremurător *memento*. Într-o lume ieşită din iluzia temporară a „sfârşitului ideologiilor”, orice demers în măsură să releve consecinţele teribile ale ideologiilor radicale, ale tentativelor de inginerie socială şi ale intoleranţei, nu poate fi apreciat decât ca un efort meritoriu. Desacralizarea accentuată a lumii, abdicarea de la perceperea omului ca fiinţă unică, irepetabilă, demnă de tot respectul şi transformarea acestuia într-o simplă unitate „cuantificabilă”, care poate fi risipită fără nici o grijă (mai ales pe fundalul insistentelor avertismente asupra „suprapopulării” planetei), fac ca o lucrare ca cea prezentată aici să fie nu doar imperios necesară, ci şi obligatoriu de consultat de către orice persoană ataşată valorilor universal umane.

„La noi n-au ce căuta tovarăşii care cred în Dumnezeu, care se duc la biserică, care poartă cruce, noi suntem un organ care trebuie să ne ferim de toate acestea, experienţa, practica ne-au arătat” – spunea la 1 martie 1950 Gheorghe Pintilie[40]. Cele descrise pe parcursul paginilor acestui dicţionar au fost rodul „muncii” tocmai al unor astfel de oameni, „fără neam şi Dumnezeu”.

Florian Banu

[40] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 199, f. 116

Gheorghe Onişoru, *Operațiunea Tămădău: desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, pref. acad. Florin Constantiniu, Bucureşti, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, 315 p.

Istoric cu statornice şi valoroase contribuţii în studierea perioadei de instaurare a regimului comunist din România[41], domnul Gheorghe Onişoru propune prin noua sa lucrare o incitantă reconstituire a uneia dintre cele mai sumbre pagini ale istoriei politice a României în secolul al XX-lea: desfiinţarea abuzivă a Partidului Naţional Ţărănesc de către autorităţile comuniste, semnal clar, lipsit de orice echivoc, că sistemul democratic îşi trăia ultimele zile.

Lucrarea este structurată pe şase capitole, urmate de concluzii, nouă pagini de bibliografie (de la surse arhivistice până la volume şi studii de specialitate), precum şi de şase anexe (155 de pagini) reprezentate de documente relevante provenind din arhiva Serviciului Român de Informaţii, fondul Penal. Desigur, ca la orice volum de o asemenea factură, nu lipseşte un indice de nume (din păcate, acesta nu include şi numele persoanelor din anexele documentare).

În primul capitol, autorul propune o reconstituire veridică a contextului intern şi internaţional în care erau obligate să acţioneze partidele politice democrate din România. Semnarea tratatului de pace de la Paris din 10 februarie 1947, lansarea *doctrinei Truman* şi a *planului Marshall* sunt tot atâtea evenimente internaţionale care s-au reflectat decisiv în evoluţia vieţii politice interne din România, dar şi în conduita adoptată de U.R.S.S. şi de către celelalte ţări aflate în orbita sovietică. După trecerea în revistă a evoluţiei partidelor democratice în intervalul 23 august 1944 şi alegerile din noiembrie 1946, Gheorghe Onişoru îşi focalizează analiza asupra măsurilor luate de conducerea P.N.Ţ. în primele luni ale anului 1947, asupra strategiilor puse la punct pentru adaptarea partidului la noile raporturi de forţă din plan intern şi extern.

Capitolul al II-lea, intitulat *Capcana de la Tămădău*[42], analizează cu lux de amănunte modul în care serviciile secrete au pus la punct operaţiunea de compromitere şi arestare a unora dintre figurile de marcă ale Partidului Naţional Ţărănesc, speculând dorinţa acestora de a părăsi România. Informaţiile extrase din arhivele Siguranţei şi ale Serviciului Special de Informaţii, coroborate cu memorialistica produsă de unii protagonişti (Paul Dimitriu, Corneliu Coposu, Belu

---

[41] Vezi Gheorghe Onişoru, *Activitatea opoziţiei democratice. 1944-1947. Cazul Partidului Naţional ţărănesc*, în „Arhivele totalitarismului”, nr. 2/1995, p. 29-39; idem, *Anchetarea lotului Maniu*, în „Analele Sighet”, V, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1997, p. 570-595; idem, *Interzicerea şi procesul Partidului Naţional Ţărănesc*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»” – Iaşi, tom XXXIV, 1997, p. 95-109; idem, *La originile nomenclaturii. Formarea clasei politice comuniste (1944-1948)*, în „Xenopoliana”, 1996, nr. 1-4, p. 131-138; idem, *Alianţe şi confruntări politice între partidele politice (1944-1947)*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1996

[42] De remarcat faptul că autorul nu a achiesat la un anumit gen de retorică în care operaţiunea era definită, în mod greşit, drept „înscenare” – cf. Cicerone Ioaniţoiu, *Am fost printre martorii înscenării de la Tămădău (14 iulie 1947)*, în „Analele Sighet” 1, Bucureşti, 1994, p. 143-166; şi alţi istorici au adoptat o terminologie adecvată la faptele petrecute la Tămădău – cf. Claudiu Secaşiu, *Operaţiunea „Tămădău” (14 iulie 1947). Un document inedit*, în „Analele Sighet” 5, Bucureşti, 1997, p. 530-543

Silber), arată deruta în care se afla conducerea P.N.Ţ.-ului, lipsa unui plan coerent de acţiune şi un amatorism incredibil în materie de acţiuni conspirative, diletantismul manifestat în acest domeniu făcându-i pe agenţii serviciilor secrete să pară adevăraţi profesionişti, deşi aceştia, la rândul lor, acţionau rudimentar.

Astfel, în ciuda filajului strict şi a încadrării informative, Iuliu Maniu nu ezita să-i convoace pe apropiaţi la diverse „conciliabule", ideea că vârfurile partidului trebuie să părăsească ţara era ventilată în diverse cercuri, iar despre modul de acţiune peste hotare nimeni nu părea să ştie ce avea de făcut. Edificatoare este mărturia lui Ion Mihalache:

„L-am întrebat pe domnul Maniu ce crede domnia sa că pot face şi trebuie să fac după ce mă descurc în Turcia. Domnia sa mi-a spus că are toată încrederea în înţelepciunea şi sentimentele mele. Eu atunci am spus că dacă depinde de mine ca posibilităţile unuia care ar dori să merg în Elveţia (sic!) şi Franţa să iau contact cu românii noştri de acolo, eventual şi cu altă lume politică ca să am un orizont cât mai comlet al împrej□□ărilor politice" (p. 44).

Lipsa unei percepţii realiste a situaţiei este relevată şi de mărturia lui Nicolae Penescu, conform căruia soţia sa se opusese plecării „întrucât probleme legate de treierat reclamau prezenţa ei la moşie" (p. 46), iar deplasarea lui Nicolae Carandino la domiciliul lui Penescu s-a făcut cu un taxi!

De altfel, Penescu, beneficiind de o oarecare experienţă în ceea ce priveşte practicile Siguranţei, susţine că, odată ajuns la punctul de întâlnire de lângă aerodromul de la Tămădău, a realizat faptul că „toată chestiunea este absolut o farsă sau o cursă". Din nefericire pentru liderii ţărănişti, era tardiv: în 14 iulie 1947 pe aerodromul de la Tămădău se consuma actul decisiv pentru destinul partidului. Ion Mihalache, vicepreşedinte al P.N.Ţ., Nicolae Penescu, secretar general al P.N.Ţ., Ilie Lazăr – membru în Delegaţia permanentă şi Nicolae Carandino, director al ziarului partidului, „Dreptatea", erau cu toţii arestaţi de organele Siguranţei Statului.

Valorificarea acestei operaţiuni a Siguranţei este disecată în capitolul al II-lea, *Interzicerea Partidului Naţional Ţărănesc*. Activitatea Siguranţei, a Ministerului Afacerilor Interne şi a Ministerului Justiţiei în perioada imediat următoare arestării fruntaşilor ţărănişti a fost una febrilă, încercându-se ca, în paralel cu instrumentarea anchetei, să fie elaborat un document în măsură a servi ca fundamentare a unei decizii politice de interzicere a P.N.Ţ.-ului.

În 16 iulie Ministerul Justiţiei trimisese deja o notificare preşedintelui Adunării deputaţilor cu privire la ridicarea imunităţii parlamentare pentru Iuliu Maniu, Emil Ghilezan, Aurel Leucuţia, Vasile Serdici, Grigore Niculescu-Buzeşti şi Maria Ilie Lazăr. În şedinţa din 18 iulie plenul Adunării deputaţilor vota ridicarea imunităţii, însă soarta Partidului Naţional Ţărănesc avea să fie tranşată în cadrul şedinţei de guvern din data de 29 iulie 1947, în timpul căreia a fost aprobat Jurnalul nr. 1.027 privind dizolvarea P.N.Ţ.-ului.

Autorul prezintă pe larg măsurile luate de autorităţi pentru transpunerea în practică a jurnalului amintit, măsuri marcate de nenumărate arestări abuzive, percheziţii şi brutalităţi, precum şi modul în care celelalte partide democratice şi societatea românească în ansamblul ei a reacţionat în faţa acestei încălcări vădite şi sfidătoare a regulilor democraţiei.

Capitolele IV şi V, intitulate *Ancheta,* respectiv *Procesul*, detaliază modul în care instituţiile statului, controlate abil de către comunişti, au pus în scenă un proces spectacol ce se

poate revendica din tradiţia stalinistă. În ciuda eforturilor depuse de anchetatori şi a dirijării brutale a lucrărilor procesului de către magistratul de tristă faimă Alexandru I. Petrescu, inculpaţii nu au putut fi manevraţi complet în sensul dorit de „regizorii" din umbră, remarcându-se în special atitudinea verticală a lui Iuliu Maniu şi a lui Ion Mihalache. Sentinţa dată la 11 noiembrie 1947 a şocat opinia publică prin duritatea pedepselor, Iuliu Maniu şi Ion Mihalache fiind condamnaţi la muncă silnică pe viaţă.

Concluziile lucrării reţin bunele intenţii de care a fost animat Maniu în tentativa sa de a trimite peste graniţă câteva figuri reprezentative ale partidului pentru a continua pe alte coordonate lupta anticomunistă, subliniind, totodată, „uşurinţa cu care un om politic de talia lui Iuliu Maniu a acceptat propunerea doctorului Gafencu" referitoare la organizarea evaziunii aeriene (p. 139).

Lectura volumului prilejuieşte, alături de meditaţia inevitabilă asupra contextului intern şi internaţional de instaurare a comunismului în România, câteva reflecţii dureroase asupra rolului tot mai important jucat de serviciile secrete în derularea evenimentelor cruciale din secolul trecut. Operaţiunea de la Tămădău ilustrează strălucit modul în care oamenii politici, chiar cu o experienţă vastă, pot fi manipulaţi şi transformaţi în adevărate marionete de către serviciile secrete, iar opinia publică rămâne prizoniera unor versiuni prefabricate, reuşind arareori să vadă dincolo de perdeaua de fum a tot mai sofisticatelor instrumente de manipulare şi control.

Luminiţa Banu

Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaş*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre şi Iulia Moldovan; studiu introductiv: Iulia Moldovan şi Dumitru Dobre, Editura Militară, Bucureşti, 2008, 551 p.

„Este de o importanţă capitală să fie reperaţi agenţii inamicului, care vin să ducă activităţi de spionaj împotriva voastră şi să fie trecuţi în serviciul vostru. Daţi-le instrucţiuni şi aveţi grijă de ei. În acest fel sunt recrutaţi şi folosiţi agenţii dubli"[43]. Aceste îndemnuri ale lui Sun Tzu s-au constituit, ca, de altfel, întreaga operă a înţeleptului general chinez, într-un adevărat îndreptar pentru serviciile de informaţii din secolul al XX-lea. Lucrarea pe care ne-am propus să o prezentăm în rândurile de faţă ilustrează în mod strălucit amploarea consecinţelor nefaste produse de un agent dublu sau un agent *întors*.

Concret, este vorba de un volum de documente despre Silviu Crăciunaş, cel considerat până nu de mult una din figurile emblematice ale exilului anticomunist românesc, publicat sub egida Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc. Cercetătorii care au îngrijit volumul, Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre şi Iulia Moldovan, şi-au propus ca prin publicarea unui număr de 28 de documente din dosarul întocmit de serviciile de informaţii externe ale României comuniste pe numele lui Silviu Crăciunaş să devoaleze cariera de excepţie a unui agent secret. Personajul

[43] Sun Tzu, *Arta războiului,* Editura Antet XX Press, f.l., f.a., p. 93.

este binecunoscut publicului român preocupat de problemele legate de exilul românesc şi de istoria regimului comunist, mai cu seamă după publicarea în România a volumului de memorii al lui Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute*[44] şi a corespondenţei pe care acesta a purtat-o în anii '90 ai secolului trecut cu d-na Dorana Coşovanu[45].

Apropierea de contextul socio-politic al vremii şi înţelegerea adecvată a jocului extrem de complex în care au fost angrenate serviciile informativ represive ale regimului comunist, emigraţia românească, rezistenţa anticomunistă din România şi, nu în ultimul rând, Silviu Crăciunaş, este facilitată de un solid studiu introductiv (de nu mai puţin de 78 de pagini), semnat de Iulia Moldovan şi Dumitru Dobre. Rod al unei ample investigaţii în arhive şi al parcurgerii cu acribie a bibliografiei privind perioada comunistă, studiul reuşeşte nu doar o simplă familiarizare a cititorului cu personalitatea lui Crăciunaş, ci şi cu metodele de lucru ale Securităţii, cu atmosfera existentă în rândul românilor refugiaţi în Occident, propunând, totodată, câteva direcţii fertile de reflexie asupra gradului de dificultate a reconstituirii bătăliilor de pe frontul secret al Războiului Rece şi asupra abisurilor personalităţii umane. Valoarea volumului este sporită prin includerea a două anexe[46], a unui set de fotografii ale lui Silviu şi Eugenia Crăciunaş şi a lui Mihai Ţanţu, precum şi a unui indice de nume.

Născut la data 13 februarie 1916, în Miluani, judeţul Sălaj, Silviu Crăciunaş şi-a făcut studiile primare în comuna natală, iar pe cele liceale la Turda, Târgu Mureş şi Cluj, bacalaureatul fiind obţinut în anul 1933. În 1938 a absolvit Facultatea de Drept din Cluj, peste numai doi ani obţinând titlul de doctor în drept, ştiinţe economice şi politice. Din punct de vedere politic, după o apropiere de mişcarea legionară (reuşeşte să devină chiar şef al organizaţiei Neamţ), a urmat o apropiere de P.N.Ţ.. În perioada 1941-1945 a activat în comitetele directoare ale mai multor fabrici, pentru ca după instaurarea guvernului Petru Groza la 6 martie 1945 să stabilească unele contacte cu incipienta mişcare de rezistenţă anticomunistă şi să se ocupe de organizarea unei filiere de trecere peste graniţă a unor personalităţi politice din P.N.Ţ. şi din mişcarea legionară (inclusiv Sabin Manuilă, Romulus Boilă şi Horaţiu Comăniciu datorându-i trecerea peste graniţă).

---

[44] Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute*, traducere de Sânziana Dragoş şi Gheorghe Dragoş, postfaţă de Dorana Coşoveanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000; titlul volumului, apărut iniţial la editura londoneză Collins-Harvill Press în anul 1961, a inspirat, probabil, titlul, în bună măsură ironic, al volumului pe care-l prezentăm.

[45] Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaş adresate Doranei Coşoveanu*, ediţie îngrijită de Dorana Coşoveanu, Bucureşti, Editura Vremea, 2000; destinatara respectivelor scrisori este nimeni alta decât fiica lui Ion Coşoveanu, comandor de aviaţie, arestat în martie 1948 şi condamnat în martie 1950 în acelaşi lot cu Silviu Crăciunaş (acesta din urmă fiind însă judecat în contumacie).

[46] Este vorba de două articole: Gheorghe Ardeleanu, *„Paşi pierduţi" şi identificaţi… Cum se încearcă reabilitarea unui…contrabandist de criminali şi răufăcători*, publicat, după apariţia volumului de memorii al lui Silviu Crăciunaş, în „Glasul Patriei", an VI, nr. 11 (193), 10 aprilie 1961, p. 3, ca o parte din acţiunile menite să-i consolideze acestuia „legenda" de anticomunist, şi Dr. S. Crăciunaş, *Rolul conştiinţei naţionale în istoria poporului român*, alocuţiune a lui Crăciunaş ţinută la „Întrunirea românilor liberi", desfăşurată la Royal Holloway College, Anglia, între 31 martie – 4 aprilie 1977.

Principalul punct de inflexiune în destinul lui Silviu Crăciunaş a survenit în data de 7 aprilie 1948 când acesta a fost arestat. Aici se impune o precizare. Din studiul introductiv reiese că arestarea a fost efectuată de către Siguranţă. Ori, potrivit unui raport olograf al lui Serghei Nicolau, redactat în februarie 1954 şi destinat lui Gheorghiu-Dej, arestarea lui Crăciunaş a fost efectuată de către S.S.I.: „Ceva mai târziu urmărind una din grupările cu aspect complotist şi cu legături în străinătate, trecem la lichidarea ei. Este arestat printre alţii Crăciunaş şi Manu – ultimul după multă rezistenţă şi dibăcie a recunoscut că Pătraşcu i-a dat ordin să lucreze imediat după ce «se iscălise pactul». Crăciunaş dezvăluie unele legături şi misiuni primite pe linia legionară pentru străinătate”[47].

După o „prelucrare” ce s-a întins pe durata a şapte luni s-a reuşit „întoarcerea” lui Crăciunaş[48], acesta fiind transformat din luptător anticomunist în agent al Securităţii. Eliberat la 12 noiembrie 1948, după o scurtă perioadă de evaluare „în libertate” şi punerea la punct a detaliilor „legendei”, a metodelor de legătură (parole, folosirea cernelurilor simpatice etc), Silviu Crăciunaş este trimis în Occident cu misiunea de „a cunoaşte activitatea exilului românesc”. Pe filiera Budapesta – Viena – Innsbruck – Paris, Crăciunaş stabileşte legături trainice cu liderii românilor din exil, captând încrederea lui Horaţiu Comăniciu, Virgil Veniamin, Bazil Raţiu, luând legătura lu Nicolae Rădescu, Horia Sima, Mihai Fărcăşanu, Ion Gheorghe şi devenind membru al Comitetului Executiv al P.N.Ţ. (din exil) şi, ulterior, al Comitetului Franco-Român de Acţiune.

Apreciat ca fiind cu „posibilităţi extraordinare de a realiza legătura cu România” şi „foarte bine informat asupra stărilor de lucruri”, este retrimis în ţară unde, odată ajuns (la 21 martie 1950), realizează un amplu raport pentru Securitate, materialul prezentat fiind socotit drept „deosebit de valoros”.

Trezind suspiciunea că serviciile occidentale l-ar fi „întors” la rândul lor, Crăciunaş este reţinut de Securitate şi anchetat până în 1954, când „evadează” din spitalul închisorii Suceava, moment din care începe pregătirea pentru cea de-a doua etapă a infiltrării sale în Occident.

Nu insistăm asupra minuţiozităţii cu care au fost pregătite planurile de acţiune şi legendele de către ofiţerii de securitate şi Silviu Crăciunaş, aflaţi într-o adevărată emulaţie, documentele inserate în volum fiind extrem de grăitoare în acest sens. De asemenea, referitor la activitatea sa concretă în Occident ca agent al Securităţii, ne vom mulţumi să semnalăm faptul că, graţie abilităţii sale, a reuşit să fie ales vicepreşedinte al Asociaţiei Culturale a Românilor din Anglia, condusă de Ion Raţiu, şi a avut contacte deosebit de utile din punct de vedere informativ nu doar cu lideri ai exilului românesc, ci şi cu reprezentanţi ai diverselor servicii de informaţii occidentale. Acţionând cu prudenţă şi cu inteligenţă, Crăciunaş şi-a construit o solidă reputaţie în

[47] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 2/f.a., f. 6

[48] Potrivit lui Serghei Nicolau, această acţiune a fost asumată tot de S.S.I. Pe fondul rivalităţii dintre Siguranţă şi S.S.I. şi a conflictului pentru delimitarea competenţelor, problema legionară a fost preluată ulterior integral de Siguranţă: „Conform hotărârii superioare toţi arestaţii sunt predaţi cu dosarele şi materialul respectiv. Reţinem ceva mai mult pe cei care au legături cu străinătatea, după care [îi] predăm şi pe ei cu toată documentaţia (afară de Crăciunaş, care este pregătit pentru străinătate)” – *ibidem*, f. 8

cercurile româneşti, reuşind să-şi păstreze intactă imaginea de luptător anticomunist până la moartea sa, survenită la 1 februarie 1998.

„Cazul Silviu Crăciunaş" este unul extrem de incitant pentru orice istoric interesat de studierea comunismului, iar volumul publicat de I.N.M.E.R. reuşeşte, dacă nu să distrugă, măcar să pună sub semnul nuanţării unele stereotipii, cum ar fi acela despre „securistul" anilor '50, analfabet şi torţionar. Aşa cum se subliniază în studiul introductiv, Silviu Crăciunaş menţiona în „angajamentul" său că „ofiţerii care l-au arestat, «în loc să-l distrugă», i-au dat o nouă viaţă ideologică: «prin metode excepţionale, pline de omenie, au reuşit să mă transforme din duşman al comunismului în luptător pentru cauza comunismului»" (p. 49). Faptul că nu este vorba de un simplu caz izolat este demonstrat, printre altele, şi de cazul Constanţei Magoş, atrasă în ţară de Securitate şi „stoarsă" de informaţii preţioase despre exil, informaţii care s-au materializat în nu mai puţin de 7.000 de pagini (p. 33). Şi nu ştim încă ce ne rezervă cercetarea arhivei Securităţii!

Volumul se constituie într-o extrem de incitantă lectură, oferind, pe lângă o multitudine de informaţii inedite despre exilul românesc (înscriindu-se, astfel, pe deplin în misiunea I.N.M.E.R.-ului), prilej de meditaţie asupra complexităţii personalităţii umane, a multitudinii de faţete pe care aceasta le dobândeşte şi asupra resorturilor nebănuite care stau la baza acţiunilor oamenilor. De altfel, această complexitate i-a împiedicat, presupunem, şi pe autorii studiului introductiv să se pronunţe asupra mobilurilor care au stat la baza acţiunilor lui Crăciunaş („Rămâne întrebarea (…) cât din aceste mutaţii au fost un specific al psihologiei lui personale (poate, aparte), şi cât o potenţialitate general umană?") (p. 77). Şi întrebările pot fi multiplicate: cât a fost interes material (sumele de bani primite de familie în ţară erau modice), cât a fost convingere ideologică sau cât a fost histrionism în acţiunea acestuia? A fost un „erou al clasei muncitoare" în lupta cu imperialismul sau doar un abject trădător al prietenilor şi idealurilor de tinereţe?

Răspunsurile care pot fi oferite sunt multiple, astfel că, încă o dată, se dovedeşte că distincţia dintre „eroi" şi „trădători" este, adesea, doar o chestiune de perspectivă.

Florian Banu

Alin Mureşan, *Piteşti. Cronica unei sinucideri asistate,* cu o prefaţă de Ruxandra Cesereanu, Iaşi, Editura Polirom, 2007, 264 p.

„I-am mulţumit lui Dumnezeu că n-a făcut omul veşnic. Acest gând a fost sprijinul meu atunci... şi de atunci, de-a lungul anilor mei trişti..." (Aurel Vişovan, *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?*). Citatul aparţine unuia dintre cei mulţi al căror destin a însemnat o continuă suferinţă provocată de personaje ale căror crime erau ascunse de lozincile luptei duse împotriva „duşmanului de clasă" şi pentru „bunăstarea celor ce muncesc". Tristeţea biblică a acestor cuvinte precede încercarea documentar-istoriografică a lui Alin Mureşan, intitulată modest *cronică*, asupra a ceea ce a reprezentat doar una dintre cele mai întunecate secvenţe din acea perioadă a istoriei naţionale denumite convenţional *comunismul românesc*.

Autorul este absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Politice, Administrative şi ale Comunicării din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, secţia Jurnalism. În prezent îşi desfăşoară activitatea în Bucureşti, în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, Serviciul Muzee-Memorie. A ales să-şi dedice o mare parte a activităţii sale ştiinţifice pentru cercetarea şi descoperirea a ceea ce a însemnat detenţia politică în România comunistă. Alături de cartea de faţă, a mai semnat articole în reviste precum *Tribuna*, *Memoria*, *Steaua* şi a colaborat la realizarea volumului *Experienţe carcerale în România comunistă*, coordonat de Cosmin Budeancă, apărut în cadrul Editurii Polirom în acelaşi an cu lucrarea prezentată aici.

Într-un interviu acordat cotidianului „România Liberă”, fiind întrebat ce ştiu străinii despre cele petrecute în penitenciarul din Piteşti în perioada anilor 1949-1951, Alin Mureşan a precizat: „Aş răspunde printr-o altă întrebare: ce ştiu românii despre Piteşti? Securitatea a încercat să ascundă ceea ce s-a întâmplat acolo, pentru că odată ce afli barbariile acestea nu mai eşti tentat să clamezi umanitatea şi binefacerile regimului comunist, aşa cum încearcă să ni le inoculeze încă diverşi trişti indivizi. Prin urmare, dacă nici noi nu ştim bine ce a fost acolo, de ce am cere străinilor să fie mai interesaţi? Nu ştiu dacă ar trebui să ne facem din Piteşti un titlu de glorie ca ţară, mai degrabă este responsabilitatea noastră să prezentăm lumii evenimentele de acolo în semn de atenţionare că, sub forme diferite, ele ne pot încă afecta” (*Ce ştiu românii despre oroare?*, în *România Liberă* din 28 martie 2008).

Confruntaţi şi apăsaţi de condiţiile grele ale prezentului, prea puţini îşi dau seama că multe din relele de astăzi pornesc de la regimul comunist. Asistăm azi cu toţii la majoratul primei generaţii de români născuţi după comunism. Dar aceştia, din incultură sau ignoranţă, întreabă candid: cine a fost Stalin, ce a fost Securitatea, ce este comunismul? Nu numai pentru ei, dar şi pentru cei de vârstă mijlocie, faptele grave petrecute în cadrul regimului de detenţie politică din România comunistă rămân încă o necunoscută. De altfel, nu întâmplător cei ce conduceau şi controlau închisorile din perioada anilor ’50 - ’60 şi-au luat toate măsurile pentru a ascunde, din înscrisurile întocmite atunci, ororile pe care erau obligaţi să le suporte deţinuţii. Aceştia din urmă, dacă supravieţuiau detenţiei, erau obligaţi la eliberare, uneori sub ameninţare, să semneze un angajament de confidenţialitate ce conţinea, ca o formulă standard, precizarea că nu vor vorbi nimănui despre cele auzite sau văzute în perioada privării de libertate, în caz contrar urmând a suporta rigorile legii!

Nu mai trebuie, credem, argumentată apariţia justificată a cărţii lui Alin Mureşan, alături de multe alte lucrări similare sau realizări cinematografice documentare care au încercat să deschidă porţile acelei epoci întunecate, pentru a o face cunoscută celor care au trăit sau încă mai trăiesc într-o stare de linişte, de regret sau chiar de admiraţie naivă faţă de comunism. Autorul însuşi a mărturisit subsemnatului: „(...) Sunt atâtea faţete, intenţii, conjuncturi şi persoane implicate încât mereu am senzaţia că nu s-a explicat suficient ce a fost Piteştiul. Îl văd ca un microcosmos (poate nu e rea definiţia de laborator) pentru ce avea să se întâmple, cu metode ceva mai rafinate, şi cu alţi oameni, în întreaga societate: atacul împotriva credinţei, a ideii de naţiune, a moralului etc. Am ajuns la concluzia că cine înţelege Piteştiul, va înţelege lumea în care trăieşte”.

Cartea este împărţită în cinci capitole, precedate, în ordine inversă, de un *Cuvânt înainte* şi o introducere ale autorului, precum şi de o scurtă dar extrem de sugestivă prezentare a lucrării şi a autorului ei, semnată de Ruxandra Cesereanu şi intitulată *Lecţia de anatomie*, din care vom reda următorul fragment: „(...) Celebrul eseu al lui Virgil Ierunca – Fenomenul Piteşti – fusese o sinteză suplă şi intelectuală, cu impact remarcabil. Alin Mureşan doreşte să ofere cititorilor români (nu doar intelectualilor) cu totul altceva: o lecţie de anatomie minuţioasă, detaliată, pe îndelete, fărâmă cu fărâmă, pas cu pas, astfel încât toată lumea să afle şi să înţeleagă – nu şi să accepte! – ceea ce s-a petrecut la Piteşti între 1949-1951, şi nu doar acolo ci şi în alte spaţii carcerale înrudite. Din acest punct de vedere, care a fost, de altfel, şi scopul principal al cărţii, lucrarea este într-adevăr monografică şi aplicată, construită după fişele cronologice ale evenimentelor şi sprijinită pe portretele personajelor principale. (...) Autorul realizează un *bildungsroman* impresionant, un mozaic, un puzzle şi o tapiserie a abominabilului (care i-ar fi folosit cu siguranţă lui Michel Foucault pentru celebra sa lucrare *A supraveghea şi a pedepsi*, dacă eseistul francez ar fi avut cunoştinţă de oroarea Piteştiului între 1949 şi 1951)." (p. 11-12).

În capitolul întâi, autorul îşi propune - şi reuşeşte - să prezinte extrem de riguros începuturile „reeducării" şi spaţiile de detenţie în care acestea s-au produs, răspândirea fenomenului, evoluţia lui în cadrul penitenciarului Piteşti precum şi încercările nereuşite de fundamentare a torturii ca mijloc de constrângere şi modelare a personalităţii victimelor şi în alte închisori.

În continuare, capitolul al doilea prezintă momentele stopării ororilor, procesul intentat agresorilor în 1954, sentinţele date acestora (Eugen Ţurcanu, Ion Stoian, Nicolae Cobîlaş, Mihai Livinschi, Maximilian Sobolevschi, Gheorghe Popescu, Ion Voin, Cornel Pop, Constantin Juberian ş.a.) precum şi date referitoare la al doilea proces din 1957, în fapt al treilea, pentru vinovaţii care nu fuseseră executaţi între timp.

Capitolul al treilea, cel mai vast, este intitulat simplu *Personaje* şi prezintă pe parcursul celor 112 pagini biografiile de detenţie ale celor implicaţi în ororile de la Piteşti şi nu numai, în total 87 de persoane, un adevărat „dicţionar de personaje-cheie (...) demn uneori de un ospiciu-carusel", după cum a afirmat Ruxandra Cesereanu. Deşi jurnalist de formaţie, Alin Mureşan aplică întru totul principiul fundamental al istoriei, rezumat de anticul Tacitus în dictonul *sine ira et studio* - fără ură şi fără părtinire - prezentând faptele aşa cum însuşi le-a aflat, lăsând cititorul să le judece. „Am vrut să le fac puţină dreptate (celor ce au fost victime – n.n.), nu lăudându-i ci explicând şi arătând realităţile trecute, fără să emit sentinţe", mărturisea autorul în urmă cu câteva luni.

Scenariul cărţii continuă în acelaşi mod imparţial în capitolul al patrulea, intitulat *Instantanee macabre*. Chiar dacă sufletul uman se revoltă împotriva celor relatate, autorul însuşi rămâne calm dar nu întru totul indiferent, ceea ce nu împietează asupra rigurozităţii: „Preotul P.K., unul dintre cei mai batjocoriţi deţinuţi din Gherla, i s-a confesat printre lacrimi lui Octavian Voinea: «Domnule Voinea, am coşmaruri. Nu pot dormi noaptea. Am păcătuit împotriva lui Dumnezeu comparându-mă cu Iisus Hristos. Un glas de diavol îmi sună mereu în ureche că eu am suferit mai mult decât Hristos». K. i-a povestit că a fost bătut la tălpi şi pe tot corpul gol, obligat să alerge fără haine în jurul camerei şi să strige: «Prăvălia mea a fost biserica, oficină de comerţ». Liderul

camerei a pus vreo 20-30 de oameni să îşi facă nevoile: «Bandiţilor, pregătiţi-vă să vă căcaţi!», iar K. a fost pus să le mănânce pe toate. «O viaţă întreagă ai mâncat căcat în amvon, acum să-l mănânci în faţa noastră ca să te vedem!»" (p. 219).

Cauza Piteştiului a constituit-o, în primul rînd, trădarea potenţialelor victime, transformate în agresori. Cei mai respingători dintre toţi aceştia rămân însă cei care au făcut-o cu plăcere. Provenită dintr-o mizerie interioară, dorinţa de a trăda le-a provocat acestora o puternică satisfacţie pe care cu greu şi-o puteau disimula. Într-o măsură mai mică sau mai mare, aceştia au reprezentat baza socială a oricărui regim de teroare instituit vreodată, iar comunismul românesc n-a făcut excepţie. Ei s-au trădat pe sine, propriul neam şi Divinitatea însăşi: „Spectacolele pe teme religioase, liturghii negre puse în scenă de Paşti ori de Crăciun, îi îngrozeau pe deţinuţi. În asemenea ocazii, cel mai mult aveau de suferit studenţii de la Teologie, costumaţi în «Hristoşi» îmbrăcaţi în sutane şi patrafire mânjite cu fecale. Ei erau puşi să facă «împărtăşanii» cu urină şi fecale, iar în loc de cruce li s-a confecţionat un falus din săpun, pe care toţi ceilalţi erau obligaţi să îl sărute. De pe margine erau interpretate cântece bisericeşti cu texte scabroase, în care locurile comune erau insultarea lui Iisus şi a Fecioarei Maria, deseori deţinuţii fiind dezbrăcaţi la pielea goală. Unii supravieţuitori povestesc chiar că s-a procedat la inversarea poruncilor din decalog ori la interpretarea lor maliţioasă." (p. 218-219). Oprim citatul aici... Într-adevăr imaginaţia bolnavă a agresorilor nu avea nici limită morală, nici frică de Dumnezeu, iar ororile depăşesc puterea înţelegerii omeneşti.

În final, capitolul al cincilea prezintă în aproape 20 de pagini concluziile autorului, de altfel singura parte a lucrării în care Alin Mureşan părăseşte starea de calm a naraţiunii capitolelor anterioare şi să emită – atenţie! – nu sentinţe, ci ipoteze care pot, în viziunea sa, să explice cauzele Piteştiului şi a evenimentelor similare din alte spaţii carcerale. Nu uită totodată să prezinte trăirile post-factum ale supravieţuitorilor: „Reacţia majorităţii a fost una de semiizolare şi mefienţă, şi ea s-a menţinut după ieşirea din închisori, ba chiar şi după 1989 în foarte multe cazuri. (...) Atitudinea aceasta s-a păstrat după eliberare din mai multe motive: în primul rând, umilinţele la care au fost supuşi şi în libertate, când erau în continuare şicanaţi de Securitate şi li se refuza accesul la studiu şi la muncă. Apoi, frica de informatori, pentru că toţi foştii deţinuţi politici erau filaţi şi ţinuţi sub observaţie strictă, dându-li-se senzaţia că s-au transferat dintr-o închisoare în alta, în loc să se elibereze. Nu este de neglijat nici explicaţia nedepăşirii traumei suferite, întrucât şocurile şi ruşinea îndurate în timpul acţiunii au fost suficient de puternice încât să inducă o stare de dezamăgire viscerală faţă de natura umană şi destinul lor" (p. 241-242).

Textul lucrării este însoţit de un index de antroponime, unul de toponime şi, bineînţeles, ca orice lucrare care se respectă, de o vastă bibliografie unde sunt citate în majoritate titluri referitoare la regimul detenţiei politice din România comunistă. Cea mai importantă parte a bibliografiei o reprezintă *Mărturiile aflate în arhiva personală a autorului*, interviurile luate de Alin Mureşan, de-a lungul anilor, unor supravieţuitori ai masacrului din închisorile comuniste: pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Gheorghe Bâgu, Corneliu Ioan Cornea, Inocenţiu Glodeanu, Gheorghe Gheorghiu, Grigorie Frunză, Vasile Ilea, Dan Lucinescu, pr. Nagy Géza, Silvestru Nanu, Eugen Otparlic, Marcel Petrişor, Lucian Plapşa, Traian Popescu, Constantin Rodas, Ioan Petru Săbăciag, Emil Sebeşan. Intenţionat am dorit enumerarea tuturor şi cititorul va înţelege de

ce... Alături de cei care, acum mai bine de un deceniu şi jumătate, au făcut jertfa supremă în acel decembrie însângerat din 1989, toţi cei ce au înfruntat diabolica maşinărie de frânt suflete din închisorile comuniste, decedaţi sau încă în viaţă, sunt martiri ai acestui neam, uneori mult prea indiferent la sacrificiul lor. Realitatea câteodată este mult prea departe de speranţele şi iluziile lor, pentru că timpul a estompat treptat din minţile multora trecutele fapte.

De altfel, mulţi dintre factorii politici de decizie au rămas indiferenţi ani la rândul faţă de suferinţele de odinioară ale propriului neam. Până deunăzi, junii de pe băncile şcolilor au fost învăţaţi de dascăli în cadrul unor cursuri speciale şi au comemorat doar suferinţele altor seminţii, lăsând deoparte ceea ce neamul lor a îndurat în epoca întunecată a comunismului. Au fost necesari 18 ani de la Revoluţia din 1989 pentru apariţia primului manual de *Istorie a Comunismului în România*. În acest context, salutăm cu toată consideraţia ce o merită apariţia cărţii lui Alin Mureşan, sperând că nu peste mult timp va face parte din bibliografia obligatorie a unui examen de specialitate. Desigur că scopul autorului nu a fost acesta, însă cartea, prin însăşi existenţa şi rigurozitatea ei, o va impune.

Cunoaşterea comunismului, demascarea mecanismelor, a procedeelor şi, mai ales, a urmărilor sale nu are ca scop răzbunarea ci determinarea imposibilităţii de a-l repeta. Exorcizarea răului cere puterea de a spune adevărul, astfel ca nimeni, nicicând să nu mai comită răul în numele binelui. Rămâne, desigur, ca fiecare să aibă voinţa necesară de a ieşi din rău şi de a se îndrepta către bine. Din acest punct de vedere, lectura cărţii-document a lui Alin Mureşan reprezintă pentru cititor un examen de trecut în faţa propriei conştiinţe.

Leontin Negru

Federația Comunităților Evreieşti din România, Centrul pentru Studierea Istoriei Evreilor din România, *Acțiunea „Credinciosul". Şef Rabinul dr. Moses Rosen şi comunitatea evreiască în arhivele* C.N.S.A.S., documentare, selecție şi studiu introductiv de Anca Ciuciu, Bucureşti, Hasefer, 2008, 314 p.

Într-una din lucrările sale, cunoscutul scriitor şi ziarist Teşu Solomovici afirma că „este foarte greu de discutat cu seninătate rolul românilor şi al evreilor în instaurarea şi funcţionarea regimului comunist". Afirmaţia acestuia o găsim pe deplin întemeiată, având în vedere reacţiile exacerbate, atât dintr-o parte, cât şi din cealaltă, ori de câte ori sunt aduse în discuţie aspecte legate de primii ani de după instaurarea guvernului Groza şi, implicit, a comunismului ca regim politic. Ba, mai mult, în ultimii ani, în locul unor analize obiective, prinde contur şi ceea ce Alan Rosenbaum numea „martirologie competitivă". Consecinţele nu au întârziat să apară: cercetarea onestă a surselor documentare, a literaturii memorialistice şi a mărturiilor contemporanilor a fost inhibată, mulţi istorici preferând să-şi îndrepte atenţia spre arii mai puţin susceptibile a conduce la rezultate ce ar putea fi catalogate drept „incorecte politic", înregistrându-se astfel o evidentă penurie de studii solide asupra problemei.

În acest context, cu atât mai lăudabil ni se pare efortul cercetătoarei Anca Ciuciu, cu vechi preocupări legate de istoria evreilor, de a aduce în faţa publicului o culegere de documente, extrase din arhivele Securităţii, referitoare la omul care a condus destinele comunităţii evreieşti

din România timp de peste patru decenii, şef rabinul Moses Rosen. Volumul prezintă, în opinia noastră, un dublu interes întrucât reuşeşte să pună în valoare informaţii inedite atât cu privire la activitatea şef rabinului şi, implicit, a comunităţii evreieşti din România, cât şi cu privire la modul de acţiune al Securităţii în exercitarea atribuţiilor sale de „braţ armat" al partidului comunist.

Cele 114 documente incluse în lucrare provin din dosarul de urmărire informativă a lui Moses Rosen (cu nu mai puţin de 37 de volume), precum şi din unele dosare din fondul Documentar al arhivei C.N.S.A.S., referitoare la comunitatea evreiască, activitatea cultului mozaic şi la emigrarea evreilor din România.

Din punct de vedere al tipologiei, volumul include note informative furnizate de diverşi informatori, note întocmite după filarea şef rabinului, corespondenţă interceptată şi materiale provenite din valorificarea tehnicii-operative, fişe personale, extrase din procese verbale de interogatoriu ale unor persoane de origine evreiască, buletine întocmite pe marginea unor emisiuni ale unor posturi de radio din Occident şi din Israel.

Din punct de vedere cronologic, documentele acoperă perioada ianuarie 1949-ianuarie 1989, acest lucru, cumulat cu diversitatea tipologică, permiţând formarea unei imagini nuanţate asupra modului de acţiune al Securităţii, precum şi decelarea mişcării de translaţie de la măsurile brutale, specifice anilor '50, către tacticile mult mai perfide, de „influenţare pozitivă" şi „descurajare", care au caracterizat perioada de final a regimului comunist.

Consultarea şi înţelegerea adecvată a documentelor este facilitată atât prin cele 13 pagini ale studiului introductiv, cât şi prin inserarea unui glosar de termeni utilizaţi de Securitate şi a unei liste de abrevieri.

Selecţia operată de cercetătoarea Anca Ciuciu din noianul de documente privind comunitatea evreiască din România şi pe liderul acesteia reuşeşte să surprindă multiplele faţete ale activităţii lui Moses Rosen. Personalitatea acestuia, intens discutată de-a lungul anilor, este integrată în contextul epocii în care a trăit şi activitatea sa de lider religios în vremuri de prigoană a religiei este reliefată atât prin etichetele şi aprecierile venite din partea oficialităţilor comuniste, cât şi din rândul coreligionarilor sau al unor personalităţi din străinătate.

Sprijinul acordat mişcării sioniste în anii '50, înfiinţarea „Revistei Cultului Mozaic", protestele cu privire la demolarea unor sinagogi, cele referitoare la unele articole publicate de revista „Săptămâna" sau acţiunile şef rabinului în direcţia sprijinirii acordării de către S.U.A. a clauzei „naţiunii celei mai favorizate" sunt, cu toatele, bine ilustrate prin notele de analiză şi rapoartele întocmite de Securitate de-a lungul vremii.

Colateral, cititorul poate obţine informaţii interesante despre aspecte diverse ale perioadei 1949-1989, cum ar fi modul în care era perceput Nicolae Ceauşescu imediat după desemnarea sa ca prim-secretar al partidului comunist sau aspecte legate de primele măsuri cu caracter antiterorist luate în România vizavi de posibile ţinte precum ambasada Israelului, sinagogi, lideri ai comunităţii, turişti evrei veniţi în România sau aflaţi în tranzit.

Oarecum surprinzător, selecţia de documente nu cuprinde nici o referire la episodul legat de atitudinea lui Moses Rosen faţă de editarea operelor complete ale lui Mihai Eminescu. Mai precis, în septembrie 1980 a fost editat vol. IX al *Operelor* lui Mihai Eminescu, cuprinzând publicistica lui. Considerând că respectivul volum conţine şi articole antisemite, Moses Rosen s-a

adresat Academiei Române cerând interzicerea publicării acestor opere a lui Eminescu şi retragerea volumului din tipografii, fapt ce a nemulţumit o serie de oameni de cultură precum Mircea Iorgulescu, Augustin Buzura, Dana Dumitriu sau criticul literar Nicolae Manolescu. Întâmplător sau nu, la 5 septembrie 1980, revista „Săptămâna" publica un editorial intitulat „Idealuri", semnat de Corneliu Vadim Tudor, articol catalogat de Moses Rosen drept fascist şi care a provocat o scrisoare deschisă a acestuia către redacţia revistei. Vâlva creată în mediile oamenilor de cultură de aceste evenimente a fost una de amploare şi a intrat, evident, şi în atenţia Securităţii.

Anca Ciuciu nu a inclus nici un document referitor la această polemică, mulţumindu-se doar cu inserarea unei scrisori de protest a lui Moses Rosen, datată 15 august 1983 şi adresată Departamentului Cultelor, faţă de poezia lui Corneliu Vadim Tudor „Epistola unui martir de la Mărăşeşti către trădători de ţară", şi a scrisorii Gabrielei Negreanu, redactor la editura Albatros (care publicase volumul de poezii incriminat al lui Corneliu Vadim Tudor), scrisoare în care aceasta se delimita de orice conţinut xenofob şi antisemit al lucrării al cărei lector fusese. Probabil că opţiunea Ancăi Ciuciu a fost motivată de publicarea în presa ultimilor ani a unor serii de documente ale Securităţii referitoare la disputa dintre Moses Rosen şi unii scriitori şi oameni de cultură din România.

Demersul ştiinţific al tinerei cercetătoare Anca Ciuciu poate fi apreciat ca fiind unul de succes, volumul rezultat reprezentând atât o radiografie inedită a personalităţii celui apreciat de către premierul israelian Itzak Shamir drept „o apariţie unică în felul ei în istoria contemporană a poporului evreu", cât şi o veritabilă frescă a vieţii comunităţii evreieşti din România în perioada regimului comunist.

Florian Banu

VI. CERCETAREA ŞTIINŢIFICĂ ŞI VALORIFICAREA FONDURILOR ARHIVISTICE ALE C.N.S.A.S. PRIN MANIFESTĂRI ŞTIINŢIFICE ŞI EXPOZIŢII

Sesiunea Naţională de Comunicări Ştiinţifice „Istorie, cultură şi civilizaţie în sud-estul Transilvaniei" Miercurea Ciuc, 29-30 septembrie 2008

În zilele 29 – 30 septembrie a.c., la Miercurea Ciuc, s-au desfăşurat lucrările Sesiunii Naţionale de Comunicări Ştiinţifice „Istorie, cultură şi civilizaţie în sud-estul Transilvaniei", organizată de Direcţiile Judeţene Covasna şi Harghita ale Arhivelor Naţionale, Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni, Centrul de Cultură Arcuş şi Centrul Eclesiastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan".

Deschiderea lucrărilor a prilejuit expunerea mai multor cuvântări din partea oficialilor români din judeţul Ciuc, a reprezentanţilor comunităţilor româneşti din judeţele Ciuc şi Covasna şi binecuvântarea Prea Sfinţitului Ioan Selejan (Episcopul Covasnei şi Harghitei), precum şi cuvântările unor reprezentanţi ai Ministerului Culturii şi Cultelor.

Lucrările sesiunii prezentate în cele 5 secţiuni: Istoria bisericii, Istorie medievală şi modernă, Istorie contemporană, Etnografie-Sociologie, Arhivistică-Muzeologie.

Manifestarea ştiinţifică s-a dovedit a avea o anvergură deosebită prin cele 91 comunicări prezentate şi 22 noi apariţii editoriale. Evenimentul a fost mediatizat în presa locală şi de televiziunile „TVRM" şi „TVR2", staţia Cluj-Napoca.

În privinţa comunicanţilor, o statistică sumară ne oferă următoarele date: 93 participanţi din care 8 profesori universitari, 5 conferenţiari universitari, 2 lectori universitari, 18 doctori şi 15 doctoranzi.

Comunicările s-au constituit în adevărate incursiuni în timp şi spaţiu, revelaţie şi admiraţie, tristeţe şi bucurie, relatări şi evocări ale unor fapte şi evenimente istorice reprezentative din istoria locală şi naţională, din care enumerăm: dr. Ioan Lăcătuşu, *Aspecte din viaţa cotidiană a românilor din trei Scaune în secolul al XIX-lea*, prof. univ. dr. Ioan Opriş, *Direcţii noi în muzeologia contemporană*, dr. Aurel Pentelescu, conf. univ. dr. Gavriil Preda, *Mitropolitul Miron Cristea şi românii din America de Sud. Documente inedite*, drd. Costel Lazăr, *Mitropolitul Nicolae Bălan în atenţia Securităţii*, prof.univ.dr. Petre Ţurlea, *O preţuire reciprocă Nicolae Iorga-Miron Cristea*, prof.univ.dr. Ioan Giurcă, *Activităţi şi acţiuni ale Legiunii de Jandarmi Trei Scaune în perioada 1938-1940*, prof. Vasile Stancu, *Poziţia Frontului Plugarilor din raioanele Sfântu Gheorghe şi Tg. Secuiesc privind înfiinţarea Regiunii Autonome Maghiare*, drd. Marian Nencescu, *Noi şi ceilalţi. Români în secuime, de la Romulus Cioflec până în zilele noastre*.

La categoria noi apariţii editoriale, semnalăm câteva titluri incitante prin problematica abordată şi însemnătatea unor evenimente şi personalităţi din Istoria românilor, cum ar fi: dr. Petre Opriş, *Criza poloneză de la începutul anilor '80. Reacţia conducerii P.C.R.*, Ed. Universităţii Petrol-Gaze, Ploieşti, 2008, dr. Ioan Lăcătuşu, *Structuri etnice şi confesionale în judeţele Covasna şi Harghita*, Ed. Universităţii „Petru Maior" Tg. Mureş, 2008, prof. Ilie Şandru, *Patriarhul Miron Cristea*, Ed. Grai românesc, Miercurea Ciuc, 2008, prof. univ.dr. Ioan Opriş, *Vasile Stoica în serviciul României*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2008, Nicolae Edroiu şi alţii, *Ioan Lupaş (1880-1967), slujitor al ştiinţelor istorice, învăţământului şi bisericii*, Ed. Renaşterea, Cluj, 2008.

În ziua a doua a sesiunii, 30 septembrie 2008, la prezentările şi lansările de carte, periodicul „Caietele C.N.S.A.S." a beneficiat de o prezentare oficială, deşi nu se afla înscris în programul iniţial. La încheierea expunerii, asistenţa, formată din cercetători şi istorici, a manifestat un interes deosebit faţă de noua publicaţie istoriografică (posibilităţi de consultare şi achiziţionare).

La finele discuţiilor, s-a ajuns la părerea unanimă că, se aşteaptă continuarea editării acestui periodic menit să aducă la cunoştinţa opiniei publice, aspecte din istoria recentă a României reconstituite pe baza arhivelor Securităţii.

Sesiunea s-a încheiat într-un cadru festiv, unde s-au expus principalele concluzii ale manifestării, completate de intervenţiile pline de înţelepciune ale P.S. Ioan Selejan, amfitrionul întregii sesiuni ştiinţifice. Comitetul de organizare condus de prof. dr. Ioan Lăcătuşu, merită toate elogiile pentru actul de cultură săvârşit de 15 ani fără întrerupere, şi în speranţa unor ediţii viitoare la fel de fructuoase, urăm mult succes şi putere de muncă tuturor celor implicaţi în activităţile cultural-ştiinţifice din judeţele Ciuc şi Covasna.

Valentin Vasile

Simpozionul Internațional „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură"
Ediția a VIII-a, Pitești, 3-5 octombrie 2008

Aflat la cea de-a opta ediţie, Simpozionul „Experimentul Piteşti – Reeducarea prin tortură" a devenit o manifestare tradiţională a vieţii ştiinţifice argeşene. Organizat de Primăria Piteşti, filiala Argeş a Fundaţiei Culturale Memoria, Muzeul Judeţean Argeş, A.F.D.P.R. – filiala Argeş, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România şi Institutul Român de Istorie Recentă, simpozionul s-a bucurat, de la an la an, de o participare tot mai largă şi de o reflectare mass-media tot mai generoasă.

Lucrările ediţiei din acest an au fost deschise printr-un moment de reculegere în memoria victimelor regimului comunist, urmat de alocuţiunile susţinute de prof. univ. dr. Ilie Popa, *chairman*-ul simpozionului, domnul Tudor Pendiuc, primarul municipiului Piteşti, domnul Sergiu Rizescu, vicepreşedinte al A.F.D.P.R., domnul Spiridon Cristocea, director al Muzeului Judeţean Argeş, d-na Lucia Hossu Longin, secretar al I.I.C.C.R., domnul Nicolae Videnie, cercetător la

I.R.I.R., domnul deputat Gerea, domnul Jean Dumitraşcu, directorul Centrului de Cultură al Primăriei Piteşti, domnul Gabriel Stănescu, redactor al revistei „Origini" din S.U.A. şi domnul Vasile Bâcu, ziarist român din Cernăuţi.

De asemenea, au fost citite mesajele de salut adresate participanţilor la lucrările simpozionului de către doamna prof. Doina Cornea, domnul academician Alexandru Zub, dr. Mircea Sabău (S.U.A.) şi domnul Mircea Carp (R.F.G.).

A urmat proiecţia unui film documentar, realizat de către I.I.C.C.R. şi TVR, referitor la aşa-numita acţiune „Autobuzul" (tentativa întreprinsă de un grup de trei tineri din judeţul Hunedoara, în 23 august 1981, de a părăsi ţara după deturnarea unui autobuz cu pasageri la bord).

Ulterior, conform unei practici devenită tradiţională, a avut loc deplasarea participanţilor la monumentul dedicat deţinuţilor politici unde s-a efectuat o slujbă de pomenire a celor căzuţi în lupta împotriva comunismului, după care a fost vizitat un pavilion al fostului penitenciar Piteşti.

Lucrările propriu-zise ale simpozionului, desfăşurate în zilele de 3 şi 4 octombrie, au fost organizate pe două secţiuni şi au fost găzduite de sălile Muzeului Judeţean Argeş: Secţiunea I-a *„Experimentul Piteşti" – Reeducarea prin tortură* şi Secţiunea a II-a *Cultura, tineretul şi educaţia în regimurile dictatoriale comuniste*.

Comunicările prezentate în cadrul primei secţiuni s-au concentrat cu precădere pe problematica acţiunii de reeducare desfăşurată la Penitenciarul Piteşti, fiind evocate însă şi acţiunile similare din spaţiul concentraţionar românesc (de la Gherla, Canal, Aiud şi Târgu-Ocna). Amănunte interesante în acest sens au fost aduse de un număr mare de foşti deţinuţi politici care au cunoscut traumele reeducărilor. Mărturiile acestora au fost completate de expunerile mai multor cercetători în domeniul istoriei comuniste, de la I.I.C.C.R., Arhivele Naţionale, C.N.S.A.S., care au reuşit să devoaleze mecanismele şi „actorii" represiunii de acest tip desfăşurată în penitenciarele României, contextualizând totodată fenomenul în cadrul mai larg al regimului comunist din ţară.

Lucrările celei de-a doua secţiuni au cuprins prezentări care au relevat numeroase aspecte interesante privind problematica tineretului şi educaţiei în timpul regimului comunist, autorii acestora fiind cu precădere cercetători cu preocupări în domeniu. Temele abordate au cuprins diverse faţete ale subiectului fixat de organizatori: introducerea modelului sovietic de educaţie în România, ideologizarea învăţământului, deportarea copiilor în Bărăgan, munca voluntară a tinerilor, rolul manualelor şi muzeelor de istorie în cadrul acţiunilor educative comuniste etc.

În timpul lucrărilor simpozionului a avut loc lansarea mai multor volume axate pe problematica reeducării de la Piteşti, atât de natură memorialistică (Traian Popescu, *Dumnezeu m-a salvat din iad!*, şi Nicu Ioniţă, *Psihotrauma de detenţie şi urmările ei*), cât şi ştiinţifică (Mircea Stănescu, Titică Predescu, *Procesele reeducării. Statul şi dreptul, instrumente de represiune ale dictaturii comuniste*). Totodată, a fost lansat şi volumul cuprinzând comunicărilor participanţilor ediţiei a VII-a a simpozionului, desfăşurată în anul 2007.

Comunicările reprezentanţilor C.N.S.A.S. s-au circumscris ambelor tematici ale simpozionului: Florian Banu (*Canalul Dunăre-Marea Neagră componentă a sistemului de*

„reeducare" a populaţiei României) la secţiunea întâi, iar Liviu Pleşa (*Metode represive utilizate de Securitate împotriva elevilor în epoca Ceauşescu*) la cea de-a doua. Ambele expuneri s-au bucurat de o bună receptare din partea celor prezenţi, care au apreciat maniera şi aspectele abordate. De asemenea, în timpul lucrărilor reprezentanţii C.N.S.A.S. au profitat de prilej şi au prezentat participanţilor numărul 1 din periodicul „Caietele CNSAS", care a fost receptat cu interes de toţi cei de faţă.

Ultima zi a fost consacrată efectuării unei excursii de documentare în comuna Nucşoara, în timpul căreia d-na Ioana Voicu-Arnăuoţiu a prezentat celor de faţă mai multe persoane care au găzduit şi ajutat membri grupului fraţilor Arnăuţoiu, locuinţele unde un fost ascunşi, ca şi locul în care aceştia au fost capturaţi.

În opinia noastră, simpozionul organizat anual la Piteşti se înscrie în rândul manifestărilor de vârf din România, privind problematica regimului comunist şi mai ales a represiunii din perioada 1945-1989. În acest sens, avem în vedere următoarele considerente:

- Este printre foarte puţinele simpozioane anuale cu o temă ce priveşte exclusiv regimul comunist din România (în acest moment, cu o temă similară, se mai organizează doar simpozionul de la Sâmbăta de Sus).
- Concentrarea comunicările pe subiecte restrânse permite o foarte bună aprofundare a acestora, schimbul de opinii şi dezbaterile de idei (uneori destul de aprinse) fiind astfel folositoare tuturor celor prezenţi.
- Simpozionul s-a impus deja în „circuitul" manifestărilor ştiinţifice din ţară, ajungând la a opta ediţie. De altfel, semnalăm şi o consecinţă directă a acestui fapt, şi anume creşterea de la an la an a numărului cercetătorilor prezenţi, proveniţi de la diferite instituţii de profil (în acest an de la I.I.C.C.R., C.N.S.A.S., Arhivele Naţionale, I.R.I.R., I.N.M.E.R., Academia Civică, Institutul de Arheologie din Bucureşti, Muzeul Judeţean Mehedinţi, Muzeul Judeţean Argeş, Institutul Teologic Reformat din Cluj etc.), ca şi a reprezentanţilor a diferite universităţi din ţară: Universitatea din Bucureşti, Universitatea din Oradea etc. Toate acestea au contribuit, treptat, la creşterea calităţii ştiinţifice a simpozionului, care a ieşit din sfera unei manifestări cu un caracter predominant memorialistic, cum era acum câţiva ani.
- Toate comunicările prezentate sunt publicate într-un volum, cu o arie de circulaţie atât în rândul comunităţii ştiinţifice din România, cât şi în rândul publicului mai larg, ceea ce permite o bună diseminare a tuturor expunerilor.

Florian Banu, Liviu Pleşa

Simpozionul ştiinţific internaţional „Partide politice şi minorităţi etnice din România în secolul XX", 13-15 noiembrie 2008

Facultatea de Istorie şi Patrimoniu „Nicolae Lupu" din cadrul Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, cu sprijinul Asociaţiei „Cercetarea Sibiană" şi Departamentului pentru Relaţii Interetnice al Guvernului României, a organizat în perioada 13-15 noiembrie 2008 a doua ediţie a unei manifestări ştiinţifice de un larg interes.

Proiect iniţiat în anul 2006, dezbaterea referitoare la activitatea minorităţilor etnice şi a partidelor politice din România a continuat anul acesta printr-un nou simpozion, după ce în anul 2007 preocupările vizând aceste probleme s-au concretizat prin publicarea unui volum de studii.

Lucrările simpozionului au debutat prin prezentarea unor mesaje de salut din partea autorităţilor locale, Consiliul Judeţean, Prefectura şi Primăria Sibiului, urmate de o alocuţiune a domnului prof. univ. dr. Zeno Karl Pinter, subsecretar de stat în Departamentul pentru Relaţii Interetnice a Guvernului României şi un cuvânt de salut al domnului conf. univ. dr. Sorin Radu, decanul Facultăţii de Istorie şi Patrimoniu „Nicolae Lupu".

În continuarea lucrărilor, prof univ. dr. Laurenţiu Vlad, de la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti, a prezentat volumul doamnei Mihaela Grancea, *Reprezentări ale morţii în România comunistă. Trei studii de antropologie funerară*, publicat de Casa Cărţii de Ştiinţă din Cluj-Napoca în anul 2007, iar conf. univ. dr. Vasile Ciobanu, de la Facultatea de Istorie şi Patrimoniu „Nicolae Lupu" din Sibiu, a prezentat revista „Studia Universitatis Cibiniensi. Series Historica", ajunsă la vol. III-IV, aferente anilor 2006-2007.

Prima sesiune de comunicări ştiinţifice a reunit un număr de şase referenţi, care au abordat subiecte pe cât de diversificate, pe atât de interesante. Astfel, de la căderea guvernului liberal-radical din 1868, privită ca „un episod al problemei evreieşti din România" (dr. Liviu Brătescu – Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" – Iaşi), până la prezentarea câtorva repere pentru o posibilă monografie a Comitetului Democrat Armean (1945-1953) (dr. Lucian Nastasă, Institutul de Istorie „George Bariţiu" – Cluj-Napoca), auditoriul a recepţionat o serie de informaţii inedite, de o certă valoare pentru aprofundarea istoriei ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea şi prima jumătatea a secolului al XX-lea.

A doua sesiune de comunicări a adus în atenţie aspecte ale reflectării activităţii unor minorităţi din România în analizele serviciilor secrete (drd. Alin Spânu, Centrul de Studii Euro-Atlantice din Bucureşti), dar şi abordări teoretice pe tema „naţionalismului liberal în perioada interbelică" (lect. univ. dr. Ovidiu Buruiană, Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi) sau privind „relaţia stat-culte în România interbelică" (dr. Virgil Pană, Muzeul Judeţean Mureş).

Lucrările au continuat prin analizarea raporturilor dintre evreii din România şi regimul comunist (dr. Nadia Badrus, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu), prin prezentarea unor reflecţii ale istoriografiei ruse asupra „contribuţiei evreilor la mişcarea comunistă" (dr. Pavel Moraru, INST, Bucureşti), precum şi printr-o captivantă expunere a domnului Marian Nencescu

(Biblioteca Metropolitană Bucureşti), intitulată *Ţigani sau rromi – o problemă românească sau europeană?*

Ultima parte a lucrărilor a reunit comunicările a două cercetătoare din Chişinău, dr. Mariana Ţăranu (Universitatea de Studii Aplicate) şi conf. univ. dr. Ludmila Tihonov (Universitatea Liberă Internaţională din Moldova), referitoare la politica dusă de sovietici în Basarabia în intervalele 1940-1941 şi 1944-1965. În aceeaşi secţiune, domnul Dorel Marc (Muzeul Judeţean Mureş) a analizat „interferenţele etno-culturale româno-secuieşti" din zona Mureşului Superior, în vreme ce prof. Costel Cristian Lazăr (Liceul Teoretic Topliţa) a adus în atenţie modul în care serviciile de informaţii au monitorizat activitatea episcopului Márton Áron în primii ani de „democraţie-populară". Comunicările s-au încheiat prin susţinerea comunicării noastre, intitulate „Prezenţa minoritarilor evrei în structurile Securităţii – între mit şi realitate". Au urmat ample şi deosebit de interesante dezbateri pe marginea lucrărilor prezentate, dezbateri care, prin nivelul ştiinţific ridicat, au întregit valoarea informaţiilor aduse în atenţie de referenţi.

A doua zi a lucrărilor simpozionului a reunit o suită de comunicări de o mare diversitate tematică şi de un cert interes pentru toţi cei interesaţi de problematica minorităţilor şi a vieţii politice din România secolului XX. Ne vom limita la a aminti doar câteva dintre ele, precum aceea a Elenei Ramona Potoroacă (CNM Astra, Sibiu), privitoare la „tradiţiile şi istoria comunităţii istro-române din Croaţia", rod al unei investigaţii în cadrul acestor comunităţi, pe cea a domnului conf. univ. dr. Vasile Ciobanu, referitoare la „elita politică a germanilor din România în anii 1918-1919", şi pe cea a domnului drd. Leontin Negru (consilier C.N.S.A.S.) privind „aspiraţiile şi activitatea politică" a minorităţii germane din Basarabia în perioada 1918-1940.

Totalizând un număr de 34 de comunicări, lucrările simpozionului s-au dovedit a fi un adevărat maraton ştiinţific, solicitând din plin spiritul critic şi acribia ştiinţifică a cercetătorilor participanţi. Finalizat printr-o sesiune de concluzii, simpozionul organizat de inimoşii sibieni poate fi apreciat ca o manifestare ştiinţifică de înalt nivel, eforturile organizatorilor şi participanţilor urmând a fi întregite prin publicarea unui volum.

În încheiere, dorim să elogiem organizarea impecabilă a lucrărilor, precizia „nemţească" cu care au fost parcurse toate etapele şi atenţia deosebită manifestată faţă de participanţi. Pe o scară de la 1 la 10, simpozionul sibian poate fi plasat, fără teama de a greşi, în vârful scării de evaluare, binemeritând nota maximă.

Florian Banu

IN MEMORIAM CONSTANTIN TICU DUMITRESCU

Îndurerată familie,

Întristată adunare,

Ne luăm rămas bun astăzi de la un luptător, care şi-a dedicat viaţa pentru biruinţa adevărului, dreptăţii şi democraţiei.

Cu câteva luni în urmă, când i-a apărut întâiul volum al memoriilor, domnul Constantin Ticu Dumitrescu le mulţumea părinţilor pentru educaţia şi crezurile morale, politice şi patriotice pe care i le-au transmis. Cu acest capital valoros a plecat în viaţă, acum 80 de ani, un tânăr din vechea Românie, provenit din familia unor învăţători de ţară din Prahova, unde a cunoscut şi preţuit satul şi valorile lui tradiţionale.

Viaţa i-a fost marcată profund de tumultul istoriei. La nici 17 ani, ca elev de liceu la Ploieşti, a înţeles necesitatea luptei împotriva comunismului, încadrându-se în Tineretul Naţional-Ţărănesc. Şi-a asumat un destin care avea să-i aducă arestări şi ani grei de închisoare, marginalizare şi suferinţă, lui şi familiei sale. Le-a îndurat pe toate, cu stoicism şi cu credinţă în Dumnezeu şi în valorile pe care le apăra, rezistând compromisurilor, cu preţul greu al prelungirii detenţiei şi al complicaţiilor unei boli agravate, în temniţa de la Botoşani, de amânarea tratamentului adecvat.

După 1989, într-o Românie răvăşită, ce îşi revenea cu greu după o jumătate de veac de comunism şi dictatură, caracterul şi convingerile domnului Ticu Dumitrescu erau percepute de mulţi ca depăşite, când nu de-a dreptul extremiste. Ca şi marelui său prieten Corneliu Coposu, adversarii nu i-au putut ierta domnului Ticu Dumitrescu judecata clară precum cristalul, fermitatea cu care îşi susţinea poziţiile şi faptul că atunci când, negociind politic, cu un tact şi dibăcie inegalabile, găsea mereu calea compromisului care nu compromite, dar care duce sigur către ţelul urmărit!

A rămas până la capăt acelaşi luptător, dar şi biruitor, căci a izbutit, după ani de nesfârşite bătălii parlamentare şi cu preţul greu plătit al insultelor, umilinţelor şi ameninţărilor nu doar personale, să deschidă, pentru aflarea adevărului asupra perioadei comuniste, dosarele Securităţii, ferecate până atunci „cu şapte lacăte" şi să dobândească pentru deţinuţii politici o minimă alinare a suferinţelor îndurate.

Flacăra pasiunii puse în slujba binelui şi dreptăţii s-a stins, ochii domnului Ticu Dumitrescu s-au închis, dar cei care l-am cunoscut şi apreciat, rămânem datori să ducem mai departe lupta sa.

Dumnezeu să Vă odihnească în pace cu drepţii, Domnule Preşedinte!

(Cuvânt rostit la ceremonia funerară din ziua de 7 decembrie 2008, de la sediul Ministerul Internelor şi Reformei Administrative din Bucureşti – fostul sediul al Ministerului Afacerilor Interne în anii în care dl. Ticu Dumitrescu a fost întemnițat în celulele din subsolul acelei clădiri).

Claudiu Secaşiu

ABREVIERI

A.M.J., D.I.M., Arhiva Ministerului Justiţiei, Direcţia Instanţelor Militare
ACNSAS, Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
ANIC, Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ASR, Arhivele Statului România
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informaţii
BND, Blocul Naţional Democrat
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
BPD, Blocul Partidelor Democratice
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CGM, Confederaţia Generală a Muncii
CI, contrainformaţii
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CMOB, Comandamentul Miliţiei Oraşului Bucureşti
Coord., coordonator
CPEx, Consiliul Politic Executiv
CSS, Consiliul Securităţii Statului
DGIE, Direcţia Generală de Informaţii Externe
DGP, Direcţia Generală a Poliţiei
DIE, Departamentul de Informaţii Externe
DMRU, Direcţia Management Resurse Umane
DRS, Direcţia Regională de Securitate
DRSP, Direcţia Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcţia Regională a Securităţii Statului
DSS, Departamentul Securităţii Statului
DUI, Dosar de urmărire informativă
EM, Exploatarea minieră
FND, Frontul Naţional Democrat
FSN, Frontul Salvării Naţionale
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniştri
IDM, Mijloace de interceptare la distanţă prin microfoane
IIL, Întreprinderea de industrializare a laptelui
IMB, Inspectoratul Municipiului Bucureşti
INST, Institutul Naţional pentru Studierea Totalitarismului

ISJ, Inspectoratul de Securitate Judeţean
Lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
Lt., locotenent
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MCE, Ministerul Comerţului Exterior
MLNR, Marea Lojă Naţională din România
MNR, Mişcarea Naţională de Rezistenţă
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea şi organizarea naţiunii şi teritoriului
MSS, Ministerul Securităţii Statului
NKVD, Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
ONT, Oficiul Naţional al Turismului
OTV, Organizaţia Tratatului de la Varşovia
PCM, Preşedinţia Consiliului de Miniştri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Naţional Liberal
PNP, Partidul Naţional Popular
PNŢ, Partidul Naţional Ţărănesc
PSD, Partidul Social Democrat
RDG, Republica Democrată Germană
RFG, Republica Federală a Germaniei
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Populară Română
SIG, Supravegherea informativă generală
SJSP, Serviciul Judeţean al Securităţii Poporului
Slt., sublocotenent
SRI, Serviciul Român de Informaţii
SSI, Serviciul Special de Informaţii
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăş
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

LISTA AUTORILOR

Florian Banu – consilier superior C.N.S.A.S.; licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Dunărea de Jos" – Galaţi (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol" – Iaşi (2001); autor al volumului *Asalt asupra economiei României. De la Solagra la Sovrom (1936-1956)*, Bucureşti, Editura Nemira, 2004 şi co-editor al mai multor volume de documente; autor al câtorva zeci de articole şi studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mişcării de rezistenţă armată şi istorie economică.

Luminiţa Banu - consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, Universitatea Bucureşti (1999); studii postuniversitare – specializarea Management şi evaluare educaţională (2000); autoare a mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Volum recent „Onoare şi glorie. Exilul militar românesc şi Campania din Est (22 iunie 1941 – 23 august 1944)", ediţie de Luminiţa Banu, Dumitru Dobre, Iulian Mânzu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2008, 403 p.

Liviu-Marius Bejenaru – consilier superior C.N.S.A.S., licenţiat al Facultăţii de Istorie, Universitatea „Al. Ioan Cuza", Iaşi (1992); studii postuniversitare – specializarea ştiinţe politice, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti (1994). Studiu recent publicat: *Relaţia dintre creşterea demografică şi structura socială în România comunistă. Eşecul modernizării (1948-1989)*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare şi devenire în istoria României: Lucrările Conferinţei Internaţionale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI": Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.

Iuliu Crăcană – consilier superior C.N.S.A.S., licenţiat al universităţii Dunărea de Jos din Galaţi, secţia de Istorie-Filozofie (1994-1998), studii aprofundate de istorie: „Partide şi sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea". Autor al mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma* în *În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura naţională,* Iaşi, Editura Timpul, 2007.

Mihai Demetriade – consilier asistent CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Filozofie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi, (1997); masterat în filozofie în cadrul aceleaşi universităţi (1998); licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe Politice din cadrul SNSPA Bucureşti. Volum recent: *Eroi pentru România – Braşov, 15 noiembrie 1987*, Editura Semne, Bucureşti, 2007 (coautor).

Nicoleta Ionescu-Gură – consilier superior CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti, doctor în istorie al Universităţii din Bucureşti (2003); coautor al

volumului *Membrii CC al PCR (1945-1989). Dicţionar*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004; autor al volumelor: *Stalinizarea României. Republica Populară Română. 1948-1950. Transformări instituţionale*, Bucureşti, Editura All, 2005 (premiul „Gheorghe Bariţiu" al Academiei Române în anul 2007). Volum recent: *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006.

Alina Ilinca – consilier superior C.N.S.A.S., licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); doctorand al Facultăţii de Relaţii Economice Internaţionale, Academia de Studii Economice Bucureşti. Studiu recent publicat: *Problema modernizării energeticii româneşti în perioada 1950-1990*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare şi devenire în istoria României: Lucrările Conferinţei Internaţionale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI": Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.

Oana Ionel – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi (1999); bursier Erasmus la Università degli Studi di Bari, Italia (2000); studii aprofundate în cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi (2000); coautor şi coeditor al mai multor volume editate în cadrul CNSAS. Volum recent: *Eroi pentru România-Braşov, 15 noiembrie 1987*, Editura Semne, Bucureşti, 2007 (coautor).

Nicolae Ioniţă – consilier asistent C.N.S.A.S., licenţiat al Facultăţii de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliţie "Al. Ioan Cuza". Studiu publicat recent: *Francmasoneria română în dosarele Securităţii. Între „procesul francmasonilor" şi problema „Oculta"* în Tudor Sălăgean, Marius Eppel (coord.), *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Cluj Napoca, Editura International Book Access, 2007.

Silviu B. Moldovan – consilier superior CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (2007); studii aprofundate în istorie (1998); Studii post-universitare în drept internaţional umanitar (2003); doctor în istorie (2006). Volum recent: *Pseudomemoriile unui general de Securitate*, documente selectate şi editate, studii introductive şi note în colaborare cu Cristina Anisescu**,** Bucureşti, Editura Humanitas, 2007, 286 p.

Elis Neagoe-Pleşa – consilier principal C.N.S.A.S., licenţiată a Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti (2000); studii aprofundate în cadrul Universităţii Bucureşti (2003); doctorand în istorie al Universităţii Bucureşti; coautor şi coeditor al mai multor volume; autor al unor studii pe teme de istorie a comunismului românesc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

Liviu Pleşa – consilier superior C.N.S.A.S., licenţiat al Facultăţii de Istorie şi Filologie a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia (1999), doctorand al Universităţii „1 Decembrie 1918"

Alba Iulia, cu tema *Elita istoricilor ardeleni şi Securitatea (1945-1965)*. Coautor şi coeditor al mai multor volume, autor al unor studii pe teme privind mişcarea de rezistenţă armată, organizarea şi activitatea Securităţii, represiunea împotriva intelectualilor etc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

Raluca Nicoleta Spiridon – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1998); Master în Istoria ideilor şi a mentalităţilor, Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (2005); Volum recent: *Intelectualii români în arhivele comunismului*, Bucureşti, Editura Nemira, 2006 (în colaborare).

Adelina Oana Ştefan – consilier asistent CNSAS; licenţiată a Facultăţii de Istorie (Universitatea Bucureşti) în 2002, Master în Istoria Europei Centrale la Universitatea Central Europeană de la Budapesta (2005), doctorandă a Facultăţii de Istorie din Universitatea Bucureşti, coordonator prof.univ.dr. Lucian Boia, cu tema „Turismul de masă şi construcţia identităţilor muncitoreşti în România comunistă a anilor 1950-1960". Volum recent: *Acasă ieri şi azi: oameni, locuri, obiceiuri*, Bucureşti, Editura Dominor, 2006 (în colaborare).

Liviu Ţăranu – consilier superior CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, (1998), doctor în istorie (2006). Este autorul mai multor studii pe teme de istorie a comunismului românesc, precum şi a unor volume publicate în colaborare. Lucrare recentă: *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (1949-1965)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007.

Valentin Vasile – consilier asistent CNSAS, absolvent al Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti, promoţia 2002. Absolvent Master „România în secolul XX", Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti, 2004. Volum recent: *Dicţionar de Istoria românilor,* Bucureşti, Editura Meronia, 2007 (coautor).

CONTENT

NORME MINIMALE PRIVIND PREZENTAREA MANUSCRISELOR

Recomandăm autorilor să prezinte manuscrisele conform următoarelor norme, pentru a scurta timpul de prelucrare editorială a acestora.

1. FORMA DE PREZENTARE

Materialele se prezintă culese pe calculator cu toate semnele diacritice, listate pe o singură faţă, pe format A4, într-un singur exemplar, însoţit de dischetele respective.

Pentru a avea acces la literele specifice limbii române (ă, â, î, ş, ţ) se va folosi fontul Times New Roman. Se va lucra cu corp de 12 în text iar pentru note corp 10. În redactarea textului se va ţine cont de următoarele: numărul notei de subsol se aşează înaintea punctului; ghilimele înaintea punctului; nu se lasă spaţiu între cuvânt şi semnul de punctuaţie de după cuvânt sau de după număr.

2. STRUCTURA LUCRĂRII

Materialul va fi împărţit în: părţi şi paragrafe.

Titlurile se vor scrie centrat.

Titlurile de subcapitole se vor amplasa la cap de rând.

După titluri nu se pune punct; regula este valabilă şi pentru titlurile de capitole şi subcapitole; excepţie fac titlurile urmate de subtitluri.

Dacă lucrarea conţine anexe, acestea se vor amplasa la sfârşitul lucrării, numerotate.

Fiecare material va avea, la final, un rezumat într-o limbă străină de largă circulaţie (de preferinţă engleză).

3. PROBLEME DE LIMBĂ

Pentru o scriere corectă recomandăm:

Dicţionarul explicativ al limbii române (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" ediţia 1996, Editura Univers Enciclopedic)

Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", ediţia 2007, Editura Univers Enciclopedic)

Aplicarea hotărârii Prezidiului Academiei Române privind revenirea la grafia cu **â** şi **sunt**.

Cuvintele străine inserate în text se vor culege cu italice.

4. ELABORAREA NOTELOR

Notele de subsol se vor marca într-un singur mod (cu cifre arabe).

Toate notele menţionate pe o pagină trebuie să se regăsească în subsolul paginii respective.

• De regulă, ordinea este următoarea: prenumele şi numele autorului, titlul lucrării (scris cu italice), volumul, oraşul, editura, anul, pagina/paginile, de exemplu:

Al. Surdu, *Vocaţii filosofice româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1995, p. 61, sau pp. 61-63.

• Dacă în cadrul notelor se fac mai multe referiri la aceeaşi lucrare, se procedează în felul următor:

- când se face imediat sub prima menţionare a lucrării, se înlocuieşte cu *Ibidem*, adăugându-se doar pagina;

- când apare mai departe, după alţi autori, se dă numele autorului, iar titlul lucrării şi celelalte date despre ea se înlocuiesc cu *op. cit.;*

- când autorul apare cu mai multe lucrări care nu se reiau imediat, ci după alte note, se trece numele autorului, titlul lucrării (eventual prescurtat şi continuat de trei puncte), apoi pagina.

- când un autor e trecut cu mai multe lucrări la aceeaşi notă, numele lui se înlocuieşte cu Idem.

Toate notele de subsol vor fi încheiate cu punct.

Titlurile articolelor/studiilor apărute în periodice sau volume colective se citează în ordine: autorul, titlul articolului/studiului (scris cu italice), revista, tomul, anul, fascicula, pagina. Atunci când este cazul se precizează şi seria de apariţie a revistei (de exemplu, seria nouă). Titlul periodicului va fi redat cu litere drepte între ghilimele.

În cazul trimiterii la un document de arhivă ordinea datelor va fi: arhivă (iniţiale), fond, inventar (acolo unde este cazul), dosar nr., fila/filele. Când în două note succesive se face trimitere la aceeaşi arhivă, acelaşi fond şi dosar se înlocuieşte cu *Ibidem.* Dacă diferă numai dosarul, arhiva şi fondul se înlocuiesc cu Idem.

Pentru trimiteri la surse de pe internet se indică adresa completă a paginii web şi data la care a fost consultată.

Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

Redacţia: Florian Banu, George Enache, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu

Coperta: Cătălin Mândrilă

Tipărit la: Copyprint Center Bucureşti

Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa CNSAS: str. Matei Basarab, nr. 55-57, cod poştal 030 671, Bucureşti, sector 1, tel. 037 189 143 sau la email: editura@cnsas.ro